

LOUIS ARAGON

AURÉLIEN

L O U I S A R A G O N • A U R É L I E N

Aragon

AURÉLIEN

© Librairie Gallimard, 1944

LOUIS ARAGON

AURÉLIEN

Traducere de
EM. SERGHIE

Editura UNIVERS

București — 1972

Personajele și situațiile din acest roman sînt complet închipuite. Orice asemănare cu fapte sau cu persoane particulare care s-ar putea întrezări într-însul ar fi cu totul întîmplătoare și independentă de voința autorului.

I

Cînd Aurélien o văzu pentru prima dată, Bérénice i se păru de-a dreptul urîță, cu alte cuvinte nu-i fu pe plac. Nu-i plăcu felul cum era îmbrăcată. Cu o stofă pe care el n-ar fi ales-o. Avea părerile lui în ceea ce privește stofele. Cu o stofă pe care o văzuse pe trupul mai multor femei. Asta nu-i prevestea a bine despre aceea care purta un nume de prințesă din Orient fără să pară a se considera obligată să aibă simțul frumosului. Părul îi era fără luciu în acea zi, prost îngrijit. Părul tuns cere îngrijiri susținute. Aurélien n-ar fi putut spune dacă era blondă sau brună. O privise superficial. Îi rămăsese o impresie vagă, generală, de plictiseală și de enervare. Se și întrebă de ce oare. Era lipsită de proporție. Mai degrabă mică, palidă, cred... Dacă ar fi chemat-o Jeanne ori Marie, nu s-ar mai fi gîndit la asta, mai tîrziu. Dar Bérénice. Ciudată superstiție. Iată într-adevăr ceea ce îl irita.

Asta îi aducea aminte de un vers de Racine, de un vers care îi stăruise în gînd adeseori în timpul războiului, prin tranșee, și mai tîrziu, după ce fusese demobilizat. Un vers pe care nici nu-l socotea drept un vers frumos ori, în sfîrșit, a cărui frumusețe îi părea îndoielnică, inexplicabilă, dar care îl chinuse, care îl chinuia încă :

Je demeurai longtemps errant dans Césarée... ¹

¹ Intîrziat mult timp holnar prin Cezara... (Notele aparțin traducătorului.)

Îndeobște, versurile pentru el... Dar acesta îi v. îi revenea în minte. De ce? Tocmai asta nu-și explica de loc. Fără nici o legătură cu povestea lui Bérénice... cealaltă, cea adevărată... De altminteri, nu-și aducea aminte decât în linii generale de această romanță, de acest cîntec veșnic repetat. Brună așadar, Bérénice cea din tragedie. Cezareea e dinspre partea Antiochiei, a Beirutului. Teritoriu sub mandat. Îndeajuns de arăpoaică chiar, brățări cîte mi-ți vrei, uite, și teancuri de fleacuri, de văluri. Cezareea... frumos nume de oraș. Sau de femeie. Un nume frumos în orice caz. Cezareea... *Je demeurai longtemps...* oh, asta-i, încep să mă ramolesc. Cu neputință să-mi aduc aminte: cum se numea tipul care spunea versul ăsta, un faimos individ, cu fața pustiiată, melancolic, haimana, cu ochi de jar, bîntuit de friguri palustre... care așteptase ca să-și dea părerea că Bérénice fu pe cale să se căsătorească, la Roma, cu un grăsuliu închipuit, care părea un negustor de țesături lăudîndu-și marfa, prin felul cum purta toga. Titus. Fără de glumă. Titus.

Je demeurai longtemps errant dans Césarée...

Va fi fost desigur un oraș cu drumuri largi, foarte nepopulat și liniștit. Un oraș lovit de-o năpastă. De ceva ca de-o înfrîngere. Pustii. Un oraș pentru oameni de treizeci de ani care nu mai doresc nimic. Un oraș de piatră, să-l cutreieri noaptea fără să-ți închipui că au să răsară zorile. Aurélien vedea aievea niște cîini fugind pe după coloane, surprinși în momentul cînd rupeau bucăți dintr-un stîrv. Săbii lepădate de izbeliște, armuri. Rămășițele unei lupte fără glorie.

Straniu că se simțea atît de puțin un învingător. Poate fiindcă umblase prin Tirol și prin Salzkammergut, fiindcă vizitase Viena în timpul cînd Dunărea aducea pe firul apei sinucigași și cînd căderea monedelor dădea turiștilor o ameteală groaznică. I se părea lui Aurélien, nu că își formula clar acest gînd, ci așa, din instinct, că fusese bătut, așa, bătut tare de viață. În zadar își zicea: dar uite, noi sîntem învingătorii...

Nu-și venise în fire de-a binelea de pe urma războiului.

Îl prinsese înainte de a fi intrat în viață. Era din contingentul care făcuse trei ani și care presimțea că va fi eliberat, când veni pe neașteptate acel august 1914. Aproape opt ani sub drapel... Nu fusese un tânăr precoc. Cazarma îl aflate nu prea deosebit de liceanul debarcat din familia sa în Cartierul Latin prin 1908. Războiul îl scosese din cazarmă și îl înapoia vieții după ani interminabili de provizorat cu deprinderea provizoratului. Și nici primejdiile, nici fetele rînduite pentru așa ceva nu lăsaseră vreo urmă în sufletul său. Nici nu iubise, nici nu trăise. Nu murise, asta însemna ceva, și cîteodată se uita la brațele-i lungi, slabe, la picioarele sale de uliu, la trupul tânăr, la trupul intact, și se înfiora în mod retrospectiv cînd se gîndea la cei mutilați, camarazii săi, la cei care se vedeau pe străzi, la cei care nu se vor mai întoarce.

Se împlineau în curînd trei ani de cînd era liber, de cînd nu i se mai cerea nimic, de cînd n-avea decît să se descurce singur, de cînd nu i se mai pregătea porția de mîncare zi de zi împreună cu aceea a altor oameni; în schimbul acestora nu mai saluta pe nimeni. Exact cei treizeci de ani ai săi, da, îi împlinise în iunie. Un fecior mare. Nu putea de-a binelea să se ia în serios și să gîndească: sînt un bărbat. Începea iarăși să regrete războiul. În fine, nu războiul. Timpul războiului. Nu-și venise în fire nicidecum. Nu intrase din nou în cursul vieții. Continua acel de la o zi la alta de atunci. Fără să vrea. De aproape trei ani amîna pe-a doua zi ceasul hotărîrilor. Își închipuia viitorul său după ceasul acela, desfășurîndu-se într-un ritm cu totul diferit, mai viu, cu hărțuieli, obositor. Îi plăcea să și-l închipuie astfel. Dar nu mai mult. Treizeci de ani. Viața nu începuse. Ce aștepta? Nu știa altceva decît să hoinărească. Hoinărea.

Je demeurai longtemps errant dans Césarée...

Era poate sensul acestei reminiscențe clasice... Adusese paludismul armatei din Orient, unde încheiase campania militară. Își amintea cu oarecare nostalgie de viața ușoară din Salonic, de femeile grece, de falsele romane care nu înșală pe nimeni, de varietatea raselor, de pezevenclîcul întîit, peste tot, pe străzi, prin băi publice... Aurélien

era de statură mai ceva decît mijlocie, cu sprîncene negre dese, care se îmbinau între ochi și cu trăsăturile feței pronunțate, avea o piele inegală, pătată și cu semne. Altădată purtase mustață, dar o răsese la întoarcere. Nu doar fiindcă i-ar fi cerut-o cineva. Nu. I se ceruse altcuiva în fața sa. La o cină din sala de gardă, unde îl invitase un prieten, extern de spital. Era fratele unui scriitor, care ar fi ajuns fără îndoială un mare scriitor dacă ar fi trăit, și cu care Aurélien fusese împreună în război. Se explica astfel că fratele acesta, de curînd debarcat în Paris, frecventa un mediu literar a cărui parte esențială o formau invitații din seara aceea. Printre aceștia se afla o femeie foarte drăguță și foarte insolentă, care spuse că nu se uita niciodată la bărbații cu mustață. O spunea de dragul lui Aurélien? Lui nu-i trecea prin gînd așa ceva, dar externul se retrase pentru cîteva clipe și se întoarse după ce își sacrificase mustățile. Povestea nu e surprinzătoare, ba chiar e cunoscută, fiindcă la cina cu doamna se afla un editor care o istorisi, și mulți dintre scriitorii acestuia o băgară în cărțile lor cu variante. Ne întrebăm de ce. Unele vulgarități stăruie în memoria noastră. Asta nu e nici măcar inedită și se impune să cerem iertare că am pomenit-o. Dar nimeni nu băgă de seamă că Aurélien își rase buza superioară peste opt zile. Asta nu intră în gura lumii. Înseamnă că Aurélien nu interesa pe nimeni. Un student în drept care nu-și trece examenele și lîncezește în biroul unui avocat foarte căutat, fără îndoială, dar nu unul dintre acei bărbați străluciți care constituie fala Curții cu jurați. Totuși această istorioară vădește mai bine decît orice încetineala reacțiilor lui Aurélien. Și că avea în viață o prezență de spirit prea tîrzie.

Doar abia peste o lună își zise în sinea lui că, fără îndoială, prietenul său externul îi făcea curte probabil acestei frumoase femei insolente. Amănuntul nu-l impresionase din capul locului. Și nu-și dăduse seama că femeia îi plăcuse, lui însuși. Trebuia să fi fost adevărat totuși, fiindcă în mod inconștient se răsese de dragul ei. Și întrucîtva asemenea ei, o brună îndeajuns de zveltă, de subțirică în talie, dar albă și lucitoare ca o piatră bine spălată, își închipuia el o femeie care s-ar fi numit Bérénice. Atunci cînd Barbentane îi vorbise despre

vară-sa Bérénice, și-o închipuise astfel (deși trecuse aproape doi ani de la întîmplarea cu mustața).

De aici o oarecare deziluzie. El își dădea silința de altfel să-și aducă aminte de trăsăturile acestei Bérénice. Dacă nu izbutea, îi venea în minte în mod neplăcut desenul de pe stofa costumului său. De un uricios galben-gri, cu acea diră păroasă... La urma urmei, ce-i păsa lui de toate astea ?

Își trecu degetele lungi prin părul încrețit, ca un pieptene. Se gîndea la statuile de prin pietele din Cezareea : la acele Diane vînătoare, numai la acele Diane vînătoare cu înfățișare înspăimîntată.

Și la cerșetorii adormiți la picioarele lor.

II

Lui nu-i plăceau decît brunetele și Bérénice era blondă, de-un blond stins. Îi plăceau femeile înalte după asemănarea sa, ea era mică fără să aibă acea expresie de copil pe care talia mică o dă uneori. Părul său tăiat era țepăn, fața palidă, ca și cum sîngele n-ar fi circulat pe sub piele. Fără să aibă fruntea îngustă, bretonul pe care îl purta o micșora prea tare. Surprindeau, în această față cu pomeții ieșiți în afară, ochii, ochii negri de dindărătul unor gene fără culoare, a căror ciudățenie nu provenea atît din negreața lor, cît din forma bombată, ca la căprioare, și din arcada sprîncenelor prelungite spre tîmple, aproape asiatică. Și gura surprindea : buzele atît de răsfrînte, nu cutezai să le socotești groase, și în mod natural roșii în paloarea feței. Cu subite mișcări convulsive, cînd colțurile se lăsau în jos într-o expresie de durere pe care nimic n-o îndreptătea. Buze de femeie ușuratică, se gîndi Aurélien. Nasul subțire și scurt, cu aripi prea pronunțate, care la cea mai ușoară emoție prindeau să palpite. Se părea că trăsăturile acestea strînse la un loc ar fi aparținut mai multor femei deosebite. Le dădea oarecare unitate doar netezimea suprafețelor, acea oblicitate a obrazilor pe care lumina atingîndu-i în trecere nimerea un desen perfect, dar bizar, ca și cum sculptorul

s-ar fi înflăcărat la obraji, la desăvîrşirea obrazilor ; şi asta în dispreţul tuturor celorlalte părţi.

Cînd Aurélien îşi dădea silinţa să-şi închipuie trupul lui Bérénice, nu izbutea. Îşi repeta în gînd că era mică, şi numai atît izbutise să-şi fixeze despre ea în amintire. Ar fi băgat de seamă dacă ea ar fi fost pocită, fără îndoială sau dacă ar fi avut pieptul mare. Dar, în sfîrşit, sfortîndu-se, revedea culoarea rochiei, nimic altceva. Încă o dată, ea nu chema în minte imaginea unei fete, acest trup se va fi format desigur, va fi trăind desigur. Dar cum ? Gambele fine, Bérénice şi le acoperise caraghios în ziua aceea cu ciorapi de lînă, ceea ce îi păru nefiresc lui Aurélien. Supărător.

Îi plăcu la ea de îndată vocea. Un glas de contraltă cald, profund, noptatic. Tot atît de misterios ca şi ochii de căprioară sub pieptănătura de institutoare. Bérénice vorbea cu oarecare încetineală. Cu subite aprinderi, iute înfrîinate, însoţite de scînteieri ale ochilor, ca nişte fulgere de onix. Apoi deodată, se părea, foarte repede, că tînăra femeie avu conştiinţa de a se fi trădat, colţurile gurii sale se lăsau în jos, buzele prindeau să tremure, în sfîrşit, totul se încheia cu un surîs, şi fraza începută se întrepruea, lăsînd unei mişcări stîngace a mîinii grija de-a termina un gînd îndrăzneţ, de care totul în ţinuta ei se dezvinovăţea acum. Atunci se vedea aplecîndu-se pleoapele mov, atît de fine încît îţi era teamă într-adevăr să nu se destrame.

Trebuie să mai spunem că Bérénice avea o mişcare a umerilor parcă pentru a împiedica să alunece un şal, care o scotea din încurcătură îndeobşte cînd nu voia să continue o conversaţie sau cînd voia să-i schimbe cursul.

„Nu prea pari să fii o Provensală“, îi spusese el. Stăruia în vocea sa un pic, nu de accent, ci de accent corectat, o nesiguranţă. Ea răspunse că asta n-avea nimic bizar : mamă-sa era de loc din Franche-Comté şi că n-avea de la tatăl său decît ochii negri.

Edmond Barbentane îl plictisea pe Aurélien cu întrebările sale : „Aşadar ai văzut-o pe vară-mea Bérénice ? Asta e tot ce spui despre dînsa ?“ Şi alte sute şi zeci la care trebuia să-i răspundă cîte ceva într-un stil cam aşa : „Este încîntătoare... rară fiinţă... ba da, ba da, îmi

place...» Fiindcă să-i spună, că îi displăcea, adică adevărul, ar fi impus să dea explicații, să vorbească la nesfârșit.

Edmond se distra. Ce-l interesa pe dînsul, la urma urmei, ce anume gîndea Aurélien despre vară-sa? Ea trăsese în gazdă la familia Barbentane în Paris, urma să plece din nou în provincia sa. Întîmplarea doar hotărîse ca Aurélien, lipsit de ocupație, să fi venit să-și vadă fostul camarad de front. El se simțea întotdeauna stingherit de luxul din acest interior. Îi plăcea coniacul lui Barbentane și cinismul său. Ieșiseră după-prînz împreună și coborau din Passy spre oraș pe cheiurile le Cours-la-Reine. Era o zi senină și cam frig. Aerul și strada erau curate, îngrijite ca Edmond Barbentane, care stîrnea uimire totdeauna pentru că mergea pe jos. Fără să vrea, Aurélien se uita mereu îndărătul prietenului său, ca să observe dacă trăsura sa nu-l urma îndeaproape. Avea totuși un umblet de jucător de fotbal.

— Așadar asta e tot ce spui despre Bérénice?

O manie. N-avea nimic de spus despre ea. Dar fiindcă a nu spune nimic avea să-l antreneze pe Edmond la atîtea concluzii, haide: „Pare nemaipomenit de blîndă. Va fi fiind desigur o odihnă la casa omului prezența unei asemenea femei...”

Se străduise mai degrabă să spună ceva ieșit din comun, după care ar fi fost chit, decît ceva cu adevărat chibzuit. Dar, în sfîrșit, în ceea ce privește blîndețea, o credea blîndă pe această neînsemnată provincială. Se pare că nu așa ceva trebuia el să spună. În sfîrșit, știți cum sînt oamenii, își fac despre cineva o idee pe care au exprimat-o de zeci de ori și n-au dat peste nici o contradicție sau chiar au fost aprobați. Atunci asta a căpătat valoare de adevăr curent. Edmond nu scăpa de acest automatism. Pufni de rîs. Ah, ce minciună gogonată...

— Blîndă? Bérénice? Blîndă? Ei bine, dragul meu, îți urez să ai parte de o duzină de asemenea blînde! Lucrul cel mai nostim pe care mi l-au auzit urechile vreodată! Abia te stăpînești să nu rîzi. Nu te-ai uitat bine la ea? Drept odihnă, este nimerit. Dracul în casa popii, vrei să zici... Iadul la casa omului!

Aurélien ridică din sprîncene de uimire. Ce diavol ? Ce popă ? Ce iad ? El nu voia să spună ceea ce gîndea mai ales, că nu-i părea întru nimic deosebită, această Bérénice, și că diavolul oricum... În puține cuvinte, nu ești pus în fața diavolului fără să nu simți oarecare fior. El mormăi ceva în acest sens, la care Edmond nu răspunse numaidecît. Era o zi de sfîrșit de noiembrie în-sorită de-a binelea. Automobilele se mișcau pe macadam fără zgomot, fără praf. Copacii fără frunze își desenau rețeaua lor neagră pe deasupra aleelor, ca o lucrătură de orfăurărie împodobită cu smalt negru. Totul era cu desăvîrșire de curat și de luxos, chiar înspăimîntătorul Petit-Palais, la care Aurélien se uită ca la un dușman personal.

Tot ca să spună ceva, zise : „Lămurește-mă...” și îi păru rău pe dată, fiindcă Edmond deduse că el se interesa de vară-sa, și tăgăduielile nu izbutiră decît să-l întărească în această convingere. De aceea începu de îndată să-i dea lămuriri asupra lui Bérénice.

— Dar, în sfîrșit, este evident. Această femeie stă ca pe jărat. Ca o blestemată. Iadul acesta înfățișează probabil viața sa. O mărunță viață liniștită, într-adevăr, minunată, nu-ți spun decît atît. Provincia. Un soț care e și oarecum vărul meu. De soiul băiat de treabă. Un spirit îndeajuns de curios, dar mărginit, de care ea s-a îndrăgostit de copilă sau care s-a îndrăgostit de ea. Cine știe ?... Într-un cuvînt, o legătură de demult în care ea s-a împotmolit, la care n-a vrut să renunțe deoarece familia la început se opusese la căsătorie... Și apoi de la douăzeci și doi, douăzeci și trei de ani, el se îngrășase, se urîțise, pe scurt nu știu ce se întîmplă, dar perechea asta îți face rău cînd o vezi... Ea îl dorise, ea nu și-a mai luat vorba înapoi. S-au căsătorit după război. El înfățișa neîndoios pentru ea, în orașelul lor, viața intelectuală, romanele pe care i le trecea, filozofia pe care el o citea și pe care ea n-o înțelegea sau din care nu ținea minte decît niște imagini fără legătură... Și apoi ea este prea mîndră ca să recunoască deschis că într-asta constă drama. S-a încăpățînat, și se va încăpățîna. Continuă această căsătorie absurdă. Afirmă că își adoră soțul și poate că îl iubește... El, soțul, face colecție de farfurii.

În chip foarte inteligent, de altminteri. Este interesant să-l asculți vorbind despre acest subiect. Specialiștii sînt totdeauna interesați cînd vorbesc despre specialitatea lor. Farfuriile !... Este o specialitate cam limitată... Ah ! El este farmacist, firește. Dar scoate-l din subiectul farfuriilor sale, nu rămîne dintr-însul nimic. Un adevărat imbecil...

Se despărțiră în Piața Concordiei. Nu se afla pe lume loc mai luxos, mai exagerat de luxos. Aurélien se gîndi că un fir de praf s-ar observa pe acolo. Mai mult decît de Bérénice, era stăpînit de o idee a luxului, de o idee tiranică a luxului. Se uită la Barbentane care se îndepărta, la costumul său bine croit, la pantofii săi scumpi, la spațele său lat de atlet monden. Și-l revedea prin noroiul din Champagne, inform, acoperit de flanele de tot felul, nebărbierit, murdar și bînd din elixirul liniștitor ca din niște zer ca să-și taie acea diaree rebelă care îi prefăcea gamba în pateu de ficat. Aurélien dădu din umeri.

III

Carierea lui Edmond Barbentane fusese rapidă și strălucită. Începuse prost, dar, în sfîrșit, la treizeci de ani totul era în ordine și situația strălucită a acestui tînăr nu mai stîrnea nici una dintre obiecțiile pe care tinerețea sa le ridicase. Războiul de asemenea trecuse peste ele, stabilind distanțele necesare. Cine să se mai preocupe de poveștile de altădată ? Era de ajuns că Edmond și Blanche erau oameni bine crescuți, înstăriți și plăcuți în societate. Altminteri, de-ajuns de pretențioși în ceea ce privește relațiile.

Sosit din provincia sa cam prin 1910, Edmond, fiul unui medic din provincie care făcea o politică de interese mărunte, datorită întîmplării ajunsese secretarul, și în cîrînd omul de încredere al lui Quesnel, ilustrul Quesnel, magnatul taxiurilor, ale cărui afaceri cu terenuri erau considerabile. Se zicea că îndeosebi Edmond avusese norocul de a dovedi patronului că oamenii săi de afaceri îl furau, și Quesnel, care tocmai dăduse o mare lovitură în Maroc, văzuse în acest secretar strălucit, care plăcea

strașnic femeilor, continuatorul operei sale. Astea cel puțin se istoriseau, și că Barbentane dovedise cutezanță părăsindu-și medicina ca să se arunce în afaceri. La drept vorbind, lumea voia să dea uitării că Edmond era iubitul amantei lui Quesnel, o foarte frumoasă tânără, o italiancă, și că știa totul Quesnel, și vrusese să le asigure fericirea îmbogățindu-l pe Edmond. N-avea nici o noimă de altfel ca cineva să-și amintească de-alde astea fiindcă în cele din urmă Carlotta ceruse a fi luată în căsătorie de către Quesnel când înțelesese că Edmond îi scăpa din brațe, deoarece îi căzuse cu drag fiica patronului ; și Blanchette Quesnel, violentă și încăpățînată, îl silise pe tatăl său să consimtă ca ea să fie doamna Edmond Barbentane. Apoi fusese războiul. Quesnel muri. Carlotta își dăruise Crucii Roșii casa de la Cap d'Antibes, și devotamentul ei față de cei răniți îi adusese Legiunea de onoare. Fiica fostului soț, care aproape că nu mai era geloasă pe trecut, o vizita arareori, întrucît Carlotta călătorea continuu de la Cairo la Londra, de la Veneția în Indii. Vînduseră hotelul din Parc Monceau ca să achite cheltuielile de succesiune. foarte mari : nici văduva și nici ginerele cu nora nu se învoiau să plătească. Tînăra pereche locuia în rue Raynouard, în două etaje dintr-o casă cu o terasă. Peste vară erau în vila lor din Biarritz, după cum veți fi aflat din Bottin ¹. Edmond lua parte din cînd în cînd la un consiliu de administrație. Reprezenta acolo pe nevastă-sa și pe soacră-sa. Era membrul clubului de golf din La Boulie. Lua toate acestea cam drept o glumă. Foarte nostim vorbea despre ele. Nu credea în aceste operații magice de unde totuși ieșea averea sa. În mod practic, consorțiul de taxiuri nu mai avea nevoie de dînsul, crescuse ca o ciupercă peste întemeietorii săi. Noua generație a stăpînilor săi nu depunea acolo sîrguința directă a lui Quesnel și aceea a partenerilor săi. Erau administratori destoinici, un fel de aparat despersonalizat. Chiar dacă Barbentane păstrase un birou (fostul birou a lui Quesnel) la care era considerat că trecea în chip regulat, era îndeajuns de vădit că trecea mai mult pentru ca să-și păstreze libertatea decît pentru ca s-o sacrifice treburilor. Consor-

¹ Anuarul de comerț, de industrie etc. din Franța.

țiu, ca să evite neajunsurile capitalizării, încheia afaceri de terenuri, clădea, și Edmond își avea biroul la *L'Immobilière-Taxis*. De fapt, el se mărginea să fie bogat și să-i pară că totul avea haz.

Lui Aurélien îi plăcea îndeajuns tonul cu care Barbentane vorbea despre chestiunile de bani. Nu se lăsa înșelat cu nici o para. Nesorios, contrariul pontifului. Și chiar *un ce* de prestidigitator... Aurélien se surprindea gândindu-se la această expresie *un ce*, atât de comodă, aplicabilă la tot ce vrei când este vorba să definești ceea ce nu izbutești să definești, ceea ce nu este absolut clar. Ea era pe-atunci la modă, strașnic de la modă. Venea din lumea de la „Boeuf-sur-le-Toit“¹, de la publicul acelor Baletе Rusești. Aurélien, care nu prea era dintre aceștia, suferea contagiunea prin purtătorii de germenі ca, de pildă, acel neînsemnat extern despre care am și vorbit. Un *ce* de prestidigitator deci. Naștere și alchimie a banului. O dragoste ciudată, niște domni în jurul unei mese, unul dintre ei citește un raport pe care nimeni nu-l ascultă, se trimite de la unul la altul după câte-o semnătură și treaba se încheie la ghișee de bancă, în conturi speciale, bineînțeles, la primul etaj, nu acolo unde așteaptă acel *vulgum pecus* așezat pe-o bancă de stejar, cu un număr de aramă între degete.

Era aproape de neînchipuit ca omul acesta tînăr, sportiv, atât de bine îmbrăcat, să aibă de-a face cîtuși de puțin cu personajele misterioase și fără chip care constituiau în imaginația lui Aurélien lumea înaltei finanțe, acești oameni din anuare de a căror urmă dai de la electricitate la mine, și de la textile la drumul de fier în repertoriul societăților pe acțiuni. Asta îl înspăimînta întrucîtva cînd se gîndea la așa ceva, iar apoi îl atrăgea, fiindcă aparținea unei lumi necunoscute. În același timp își zicea în sinea lui că era un efect al războiului, un fel de întinerire a societății, un semn... Fusesse crescut în regretul epocii napoleoniene și al generalilor de douăzeci și cinci de ani.

Într-o seară din vara 1916, în Hauts de Meuse, sublocotenentul Aurélien Leurtillois văzuse sosind un medic auxiliar de curînd numit, repartizat la batalionul *n* de

¹ Local renumit în Parisul antebelic.

infanterie unde el era șef de secție la compania a treisprezecea. O companie de oameni căliți cu un căpitan provenit dintre ei, toți bînd zdravăn, umblînd după fete, plăcîndu-le scandalul și avînd cruci de război. Se cade să le vezi. Acolo dăduseră toate pe una patru medici începători, unul ucis, ceilalți nu rezistaseră, cu glumele deochete, cu alcoolul, cu acel cine-scapă-cu-viață perpetuu; ultimul nu agreea atacurile prin surprindere îndrăznețe la care te-aștepți la posturile de gardă; cu acel răpăit pe care îl fac gloanțele în rețeaua sîrmei ghimpate, crezi într-una că e un contra-atac, o patrulare; el s-a ales cu o boală de inimă. De aceea fu întîmpinat cel nou-venit cu neîncredere. Un student în medicină care își părăsise cariera și care își amintise de înscrierile sale la facultate ca să scape dintr-un batalion de vînători unde era din contingentul al doilea. Asta îi și fusese de folos în timp de pace pentru amînare, de altminteri... Batalionul o să fie bine îngrijit. Apoi avea o figură simpatică, acest Barbentane, și o voce plăcută. La popotă cînta la desert; i se dăduse fără să fie întrebat rolul de popotar și se descurca de-ajuns de bine. Primea pateu de gîscă prin poștă. Nu-i lipsea curajul. Toți îl adoptaseră.

Deși erau de aceeași vîrstă, dintr-același contingent, a trebuit aproape un an pentru ca Aurélien să lege oarecare prietenie cu dînsul. Și asta exact înainte de plecarea sa la Salonic. În '17. În perioada cînd fuseseră mișcări. În timpul acela, Aurélien nu mai credea în nimic. Războiul dăinuia de prea lungă vreme. Îngreuiat în ce-l privea de acea cazarmă, de care era sătul pînă-n gît. Starea sufletească era de plîns. A oamenilor, dar și a ofițerilor. Tot auzind spunîndu-se că fritzii înghițeau pe nerăsuflăte cărămidă și că primeau scatoalce peste fleoancă. Și-apoi mereu același decor, Verdunul, l'Artois sau la Champagne. Cu iarna care fusese. Astea îl și îndemnaseră pe Aurélien să se înscrie cînd se ceruseră niște voluntari pentru Orient. În pofida chestiunii din Dardanele. Oricum pe acolo peisajul va fi avînd poate vreo altă mutră. Oare crezuse el vreodată în ceva, la drept vorbind?... La urma urmei, e mai cu cale să nu se prea întrebe. Cine își frămîntă prea mult capul într-o zi sau într-alta se duce de rîpă. Astfîl ajungi să te cu-

reți. Incepi să-ți faci sînge rău. Îți spui în sinea ta că nu mai ieși la liman, și-atunci nu mai ieși. Toate paras-coveniile care îți ajung la ureche, niște coincidențe poate. Dar dacă trăim într-o lume de coincidențe. Un om și un glonț care se întîlnesc, tot o coincidență.

Așa încît buna dispoziție și ideea generală „cine este prevenit se păzește îndoit“ ale doctorului auxiliar Barben-tane învinseră părerile preconceptuate ale sublocotenentului Leurtillois. Cu cît îi umblau mai mult gărgăunii prin cap, cu atît era mai fără apărare față de simpatia pe care o nutrea acestui individ care i s-ar fi părut superficial și afectat, dacă ar fi fost în stare să se mai oprească asupra unor asemenea lucruri cînd se socoteau pe foarte curînd toți candidați la un dans macabru.¹ Nu-ți alegi camarazii în război cum nu-ți alegi nici prietenii în timp de pace. Era nevoie în acele clipe ca Aurélien să aibă să se agațe de careva. Jucau șah împreună. Prost și unul și celălalt. Legătura între ei așa începuse. Apoi se pierduseră din vedere. A fost nevoie de această rană de la sfîrșitul războiului, de acea călătorie lungă pe un vas, de întoarcerea pe Coasta de Azur și de șederea în spital pentru ca întîmplarea să-l mai pună în contact cu acel prieten din Vauquois de care mai-mai că uitase. Spitalul unde fusese îngrijit cu piciorul său pus în ghips și cu rana dintr-o parte care tot întîrzia să se cicatrizeze, se întîmpla să fie casa Doamnei Quesnel, soacra lui Edmond. Asta îi păruse un semn bun. A scris fostului său medic auxiliar. Poate cu tainica speranță de a fi întrucîtva răsfațat, mai bine îngrijit. Se revăzuseră. Și vorba, vorbă aduce.

IV

E sigur că lui Aurélien nu-i prea plăcea să i se pomenească despre război și că se temea de limbuția celor care îl făcuseră, ca și de curiozitatea bolnăvicioasă a celorlalți. N-ar fi putut să explice consecința logică a

¹ Reprezentare alegorică a Morții angajînd într-o învîrtitură o sumă de personaje.

acestor lucruri, dar politica de după război îl plictisea cam la fel. Nu răspunsese la invitațiile societăților de foști combatanți din regimentele sale. Solicitat de mai multe asociații, nu intrase în nici una. Plimba cu sine, și numai pentru el, războiul său, ca pe-o rană secretă. Cunoștea foarte prost ceea ce se întâmpla, alegerile, guvernele. Nu citea niciodată despre ele în jurnale, unde prefera sporturile, dramele. Asculta cu gândul dus în altă parte ceea ce i se povestea, și cele două-trei vorbe care îi ieșeau din gură atunci, vădind ignoranța lui, hotărîseră pe prietenii săi să-l considere drept un om de dreapta. Bine, fie și de dreapta. Tu care ești un om de dreapta... Aurélien care e de dreapta...

Nu se tămăduia de această îndelungată boală. Nu izbutea să-și pună ordine în gândurile lui ; nu știa cum și unde să-și întrebuițeze energia ; mai exact, nu izbutea să vrea ceva. Ciudat efect al unei stări violente care seamănă cu școala curajului și a hotărîrii bărbătești. Dar soldatul nu se hotărâște el însuși ori nu se hotărâște decît în cadrul unei acțiuni care îi este impusă. Aurélien se gîndea că războiul nu va fi aruncat desigur toată lumea într-o asemenea nehotărîre și de asta își învinovătea felul său de a fi. Nu-și dădea seama că era și el părtaş la o boală foarte răspîndită.

Dacă ar fi avut nevoie să lucreze ca să trăiască, foamea, sărăcia i-ar fi înlocuit șefii, i-ar fi dictat disciplina noului drum ; dar avea dulcea nenorocire de a nu fi silit să se gîndească la ziua de mîine. Moștenirea de la părinții săi, împărțită la moartea lor între el și soră-sa mai în vîrstă, lăsase uzina acesteia, al cărei soț o conducea de fapt cam de vreo douăzeci de ani, și el luase moșia din Saint-Genest pe care o puneau în valoare niște excelenți arendași la parte ; cîștigul adăugîndu-se la suma pe care soțul lui Armandine i-o trimitea în fiecare an, îi rotunjea o rentă de treizeci de mii de franci. Era deci belșugul, pe care îl înfățișa apartamentul din insula Saint-Louis, și automobilul său de cinci cai-putere, ideea lui de libertate.

Drept numai o concesie făcută opiniei publice ceruse a fi înscris la Facultatea de drept. N-avea de gînd să-și

tocească pe-acolo fundul pantalonilor. Se înscrisese mai mult ca să-și creeze un alibi, ca să aibă de dat un răspuns la întrebările prietenilor de copilărie reîntîlniți. Avusese într-adevăr timpul să uite ceea ce învățase înainte de război, înainte de a începe serviciul militar chiar. Dați-vă seama, o întrerupere de opt ani. Trecuse atunci examenele sale de anul al doilea. Nu merse niciodată mai departe. Pe băncile facultății făcu mai cu seamă cunoștință cu fete tinere care scăpau de-acasă sub pretextul cursurilor. Se apropia astfel de medii felurite ; îl interesa mai mult diversitatea ființelor, a societății, decît legile care le cîrmuiau. Încetul cu încetul, poate fiindcă istovise posibilitățile școlii ca pe acelea ale unei cafenele unde avusese tabieturile sale, lăsă în părăsire cursurile, gingașele fete care se întîlnesc acolo. În general se simțea foarte bătrîn printre acei tineri care erau cu zece ani mai mici decît dînsul. Iar stagiul pe care îl făcea la maestrul Bergette n-avusese niciodată ceva serios. Ilustrul avocat îl luase ca supranumerar, întrucît cunoscuse bine părinții lui Leurtillois. Își dăduse el seama de la început că Aurélien nu era decît un amator. Inteligent, fără îndoială, băiatul. Descurca foarte bine necazul unui client, mai bine de altfel al unei cliențe. Să-l trimiți să interogheze pe careva, cu o hîrtie și cu un creion în mînă, însemna să economisești timp ; deslușea de îndată partea importantă a chestiunii. Da, dar nu era totdeauna punctual. Nu se putea bizui cineva pe prezența lui. Maestrul Bergette, de altminteri, îl înțelegea : cîtuși de puțin ambițios și cu renta sa... Nu-l muștră, nu-l mai socoti drept un colaborator și îl pofti la cină. În cele din urmă, fără vorbă nici discuții, Leurtillois părăsise biroul de avocat. Nu mai făcea nimic.

Trîndăvia lui se hrănea dintr-o neliniște îndeajuns de asemănătoare aceleia pe care o cunoscuse în lungile răgazuri din tranșee. Aceasta, neîndoios, deschisese căile celeilalte ; îi ajunsese firească așteptarea asta fără țintă, această lipsă de perspectivă. Cu esențiala diferență că putea să se creadă acum stăpînul vieții sale.

Ce-i trebuia deci mai mult sau altceva ? Ar fi nedrept să-l judecăm atît de iute pe Aurélien, și să-l credem mulțumit sau să concludem de la neliniștea lui la ambiții mai

înalte, la oarecare lăcomie. Viața care i se rostuiuse, acel confort, acea aparentă siguranță, nu și le datora de fei lui însuși, nu umblase după ele, nu le dorise. Găsise de toate la întoarcerea sa, chiar și apartamentul său fusese al unui prieten ajuns la strîmtoare, de la care îl cumpărase ca să-l îndatoreze, automobilul i se vînduse de către un camarad de oaste care debuta ca reprezentant al unei case de confecții : nu fusese constrîns nici chiar să se ducă la croitor. N-avea nici acea inițiativă care îi mîna pe oamenii cărora le place să mănînce bine. Cele de-ale mîncării îi erau indiferente. Se mulțumea foarte bine, neavînd nimic instalat în acest scop acasă la el, cu mărunta cîrciumă de pe cheiul Béthune, un restaurant ieftin unde mîncau marinarii. De trei ani își duce viața astfel. Dacă ne gîndim că acești trei ani încheiați constituiau în fond întreaga sa viață, după opt ani de serviciu militar, și după zilele fără de răspundere din Cartierul latin, în urma absolvirii liceului, ne vom da seama că avea treizeci de ani și că intrase atît de puțin în viață, că se simțea încă la treizeci de ani în veșmintele altuia, ca un intrus în lume, și întrucîtva ca un copil care s-a introdus în camerele de primire ale unei locuințe de provincie, cu obloanele de la ferestre trase și cu husele peste mobile.

Ciudat lucru era doar că venise acolo de-a lungul cumplitelor șesuri din Champagne și din Artois, prin soarele Traciei și prin violența sa ucigătoare. Ciudat era că trăise în viroagele cretoase, în noroi, în pămînt și-n zodii grele înainte de-a eșua în acea mansardă îngrijită de madame Duvigne, femeie la toate. Ciudat lucru era forța sa adormită și imaginea din minte a celor care fuseseră uciși de mîinile sale. Nu se prea gîndea la dînșii, alungi imaginile dureroase dintr-o vreme apusă pe care nimic n-o constrînge să apară din nou : ele trec pe nesimțite în rîndul viselor, în nesiguranța viselor de-odinioară, cu înfățișarea lor de lucru deja văzut, deja visat. Aerélien nu era foarte sigur, de pildă, de unele episoade din copilăria sa, de certurile dintre tatăl său și mama sa din acel apartament din strada de Courcelles, unde ei se stabiliseră de îndată ce Jaques Debrest izbutise să asigure mersul uzinei ; fără prezența perpetuă a D-lui

Leurtillois, tatăl. Nenumărate fapte din copilăria sa aveau astfel nedeslușitul și nesiguranța viselor, poate chiar că mergea prea departe : păstrase mai vie amintirea unor episoade pe care cu sînge rece ar fi fost sigur că le visase... De pildă, că niște hoți se introduceau deobicei în camera sa de copil, de pe balcon, cu pîriiutul parchetului în fiecare noapte, și acea bătaie de inimă pe care avea s-o resimtă mai tîrziu culcat pe sîrmele de fier tăiate cu foarfecele, la Éparges...

D-nul și D-na Leurtillois se înțeleseseră foarte prost fără să se fi despărțit vreo clipă. Aceleași cauze au sau se pare că au efecte opuse. Certurile familiale o zoriseră pe Armandine să se mărite, ca să scape de ele. Aurélien, în ce-l privește, pretindea că, dacă n-vea nici o legătură amoroasă ori dacă nu se însura, asta se va fi întîmplat desigur din pricina acestei experiențe de căsnicie pe care o avusese sub ochi. Vorba căsniciei în gura sa căpăta un gust amar. Ca multe alte vorbe, de-altminteri. La urma urmelor, *pretindea*. Ca să fie sincer față de sine însuși, recunoștea că acesta era un argument comod, într-o bună zi inventat și repetat ca să se descotoarsească de cei care sîcîie cu întrebările, de cei inoportuni. Sîntem deprinși ca la treizeci de ani un om să se fi îndrăgostit, ca viața sa să fi luat felul de a fi al celorlalți. Mai mult sau mai puțin. Acei care nu se supun acestei reguli sînt enervanți, ne tulbură. Vreau să zic, dacă nu au oarecare infirmitate vădită, o insuficiență care se întrevede. Apoi bărbaților însurați nu li-e pe plac. Un celibatar fără legătură amoroasă este un diavol. Era de-altminteri îndeajuns să-l vezi pe Aurélien pironindu-și privirea asupra unei femei ca să înțelegi primejdia. Nu era un Don Juan, fără îndoială, dar ceilalți nu știau nimic despre asta. Și oarecare disponibilitate permanentă, la un bărbat, se simte și totodată nu se poate tolera de către acei care nu sînt ca dînsul, mai ales dacă are șapte sau opt centimetri mai mult decît ei, umeri de-ajuns de largi și pare a nu fi atașat de nimic.

Se cuvine într-una să ne amintim că pentru a-și statornici această viață n-avusese decît trei ani de libertate. Trei ani în cursul cărora lui Aurélien i-a plăcut mai întîi să facă experiența pierderii de timp, nu în

înlănțuirea împrejurărilor militare, ci pe cont propriu. Soră-sa vrusese de îndată să-l însoare. Soră-si în general îi plăcea să însoare oamenii. Viața în afără de căsătorie îi părea de neînchipuit, ea se lăsase în voia lui Jacques Debrest de cum atinsese majoratul, cu îndrăzneală, și se simțea bine împreună cu el. Avea o puternică înclinație către dragoste, o nevoie de bărbatul care era temelia universului său. De aceea femeia asta onestă nu înțelegea ca cineva să nu se însoare, afară numai dacă era prada unei jalnice tendințe spre destrăbălare. N-avea, trebuie să spun, nici o înrîurire asupra tinărului său frate, și toate acțiunile întreprinse de ea dădură greș, ba chiar îndepărtară, dacă mai era posibil, pe Aurélien Leurtillois de căsătorie. Erau prea neasemănători, el și Armandine ; ajungea ca ea să gândească într-un fel, pentru ca el să se îndrepte spre o hotărîre inversă.

Această neasemănare între ei nu era numai morală. Nu aveau, în ce privește fizicul, decît talia comună. Era o femeie înaltă, Armandine Debrest, dar grasă în contrast cu Aurélien, cu un fel de plinătate îndopată, cu o piele întinsă peste niște cărnuri rotunjite, care contribuiau ca să nu i se fi dat nicicînd douăzeci de ani și ca să nu pară vreodată de patruzeci. Și blondă, de un blond potrivit care contrasta cu părul negru al fratelui său. Tot pe atît de linsă pe cît era el de încrețit. Liniștită, puternică. Soția, într-un cuvînt, care îi trebuia acestui Jacques Debrest, sangvin, cu talia strînsă, care își menținea datorită gimnasticii umbletul sprinten al unui trup pîndit de îngrășare, cu părul și cu mustața perie, cu bărbia enormă, și avînd un asemenea gît încît nu putea găsi cămăși de gata. O înșela de-altminteri din belșug pe Armandine. Dar era dintre acei bărbați căruia o femeie nu-i ajunge, nici chiar o lacomă ca nevastă-sa.

În certurile D-lui și D-nei Leurtillois, acea diferență fizică dintre cei doi copii ai lor era un subiect care revenea cît poșteau, fiindcă Armandine era bucățică ruptă din tată-său desigur, iar Aurélien nu semăna nici cu D-l Leurtillois, nici cu drăguța mamă atît de plăpîndă, atît de sprintenă și de mărunță ca toți cei din familie, în partea căroră s-arunca el. Se dădea drept sigur că testamentul și împărțirea averii Leurtillois se explica prin

aceasta, și că D-l Leurtillois lăsase uzina fetei sale și nu băiatului său. Moșia din Saint-Genest venea dinspre partea maternă. Uneori lui Aurélien îi trecuse prin gând că nu era un Leurtillois, că mamă-sa avusese un amant, un tip înalt brunet în felul său. Niște oameni de treabă, de altminteri, îi dăduseră a înțelege. Un marinar, se pare. În Sfirșit, un om de nimic. Aurélien avea în firea lui destulă nepăsare ca să nu-și fi dat osteneala vreodată să limpezească istoria asta. Uneori nu-i displăcea să-și închipuie că era adevărată. O iubise îndeajuns pe această mamă ușuratică și nesocotită, deși ea dăruise atît de puțin timp acestui flăcău venit pe neașteptate.

Armandine avea opt ani mai mult decît dînsul. El împlinise treisprezece cînd ea se măritase. Nu prea jucase rolul de soră mai mare decît la întoarcerea lui din război, pentru ca să-i prezinte cîteva fete frumoase pe care ea le ocrotea și pe care le-ar fi văzut cu ochi buni să-i fie cumnate. Fusesse instalat în internat în timpul cînd învăța la liceu, fiindcă îi stîngherea pe tatăl său și pe mamă-sa. Un subiect de continue nemulțumiri, iar după măritișul lui Armandine, nu-i așa că doar el tulbura viața mondenă a frumoasei Fernande Leurtillois. O iubea pe maică-sa, în felul său. Ea fusese prima sa imagine de femeie. Datorită complicației nemaipomenite a toaletei sale, grijilor pe care le avea de ea însăși. Aurélien nu-l iubea pe tatăl său, atît de asemănător lui Armandine încît asta îl supăra. Mai mult avea mustăți lungi, purta monoclu. Tînărul Aurélien era la regiment, în Commercy, cînd află deznodămîntul brutal al lungii povești a părinților săi, uciși într-un accident de automobil, amîndoi, pe șoseaua de lîngă Avignon. Un accident. Aurélien nu izbuti să se convingă pe deplin că era vorba într-adevăr despre un accident. Tatăl său era la volan. Mașina se aruncase într-un mers nebunesc într-un copac. Conducea foarte bine, tatăl său. Nimic nu explica nebunia aceea, viteza deșănțată, acel salt brusc, în afară de drumul pe care nimeni nu trecea. Poate că minia, vreo ceartă. Fernande Leurtillois avea patruzeci și șase de ani atunci. Se vorbea despre toaletele sale. Aurélien, fără a se putea împotrivi, se gîndea la tatăl său mort ca la un asasin. Se împliniseră douăzeci de ani de cînd avea

în ochii săi o lucire de păcat, de crimă. Într-o zi, cînd veniseră acasă ei singuri, tatăl și fiul, pe cînd Aurélien avea cinci ani...

Cînd tatăl tău și mama ta sînt uciși într-un automobil ți se dă o învoire ca să te duci la înmormîntare. În mormîntarea se făcuse în Avignon, pe un mistral cumplit, în plină iarnă, în 1912. Venise acolo în grabă un vechi prieten al familiei Leurtillois, pe care copiii îl numeau unchiul Blaise, cu toate că nu le era nimic la drept vorbind. Și nevastă-sa, o femeie de treabă care fusese poate frumoasă cu vreo patruzeci de ani mai înainte, cu o voce groasă, cu părul întins. Ei îl întîmpinară pe Aurélien, îl copleșiră cu atențiile lor. Doar în convoi o văzu pe soră-sa care așteptase douăzeci și patru de ore hainele sale cernite înainte de-a veni. Debrest și cu nevastă-sa, sosită mai înainte acoperită cu un voal de crep, mergeau în urma celor două sicrie, împreună cu băietanul înalt, militar și cu avocatul familiei. Debrest o ținea de braț pe Armandine ca s-o stăpînească să nu suspine, și cu mîna sa grea de om de afaceri strîngea acel braț atît de tare încît seara va fi izbutit să numere pe pielea neveste-sei urmele lăsate de consolărilor celor cinci degete ale sale. Doar atunci Aurélien află definitiv că nu va avea niciodată ceva comun cu perechea asta, familia sa.

Dar dacă stăruința familiei Debrest de a-l însura îl îndepărtase de căsătorie, poate că ar fi putut îndeajuns de repede să-și lege viața în afară de căsătorie de-o femeie, de-o femeie cum le visa el sau de-o femeie căreia el i-ar fi plăcut, de una dintre acele femei cărora le plăcea mult. Fiindcă plăcea femeilor. Nu făcuse nici unul dintre cele cîteva gesturi pe care le ține minte o femeie. Tot ceea ce se legase între el și cuceririle sale — cuvîntul acesta cuprinde oarecare neexactitate cu privire la Aurélien — se dezlegase totdeauna foarte repede, fiindcă femeile nu răbdau acea neatenție respectuoasă pe care le-o arăta. El era și acum celibatar, din pricina tuturor acelor ani fără de nimenea ; și din prima dimineață femeile se simțeau niște intruse acasă la dînsul. Ele nu i-o iertau.

Totuși... Îi trecuse prin gând uneori despre două sau trei prietene, că ar fi putut rămîne la el sau să vină iarăși, să vină din nou din ce în ce mai adeseori, pînă cînd... Se lăsa pradă unor visări prost înșăilate, șovăitoare. Aurélien se temea să mintă femeilor. Căci trebuia să le mintă. Nu spusese niciodată vreunea *Te iubesc*, deși încercase a o gândi. Avea o idee foarte înaltă despre amor și de asemenea acea pudoare de a-i recunoaște prezența care mai mult decît orice poate să-l împiedice să ia naștere. Nu iubise niciodată. Tot atît de evident era că nimeni nu-l iubise nici pe el. Se poate spune despre unele femei că se culcaseră cu Aurélien. Nimic mai mult. În această privință, el era ca femeile acelea frumoase care au atîtea succese, dar nici o afecțiune puternică și durabilă. Chiar un sentiment le dăruise adeseori amantelor sale, parcă el ar fi fost prostituata în aventura lor. Ele erau cu totul tulburate, îndeosebi datorită fizicului său, atît de puțin plăpînd. Se desprindeau de la sine de el, cam dezamăgite, fără să-i poarte pică multă, bucuroase că el nu stăruia de fel, și jignite. Ciudat personaj.

Își păstra cîte-o prietenie feminină după ce pierdea o dragoste. Ajungea chiar un confident plăcut. În puține cuvinte, nu dădea lucrurilor importanță ; asta era surprinzător, căci era în stare să ia cuiva mințile, dar o singură dată. Nu prea începea din nou, fără ca să nu poată da explicații de ce anume începea din nou.

V

— Ce să mai vorbim, vere, nu s-a uitat la mine ! zise Bérénice.

Și avu o înfățișare de foarte mare supărare, care păru să-i mai sporească paloarea. Barbentane urmă :

— Cum îți repet, de-a lungul întregului drum nu mi-a vorbit decît despre tine, mi-a pus niște întrebări pe departe cu glasul unuia care se teme să nu se dea de gol...

— Ești nesăbuit, dragă prietene, s-o necăjești pe Bérénice, întrerupse Blanchette. Îți dai seama că așa ceva îi este neplăcut...

— Și ce poate fi neplăcut să placi, și să placi unui băiat ca Aurélien, care nu e nici prost crescut, nici prost croit în toată ființa lui. Dacă Bérénice dă atîta importanță chestiunii, voi începe să cred că și ea...

Bérénice se ridică și străbătu salonul. I se vedea pe față într-adevăr o mare suferință, și Edmond o urmări cu privirile printre taburelele rotunde și printre fotolii ca pe-o barcă printr-un șir de stînci. Trei trepte largi duceau la biblioteca avînd un plafon de piele de Cordova, galbenă, roșie și neagră. Dar nu spre o carte tînăra femeie, în rochia sa albastră, se îndrepta ca să ceară alinare. Din bibliotecă se trecea pe terasă. Vîntul care pătrunse cu furie în odaie adevărați că ea deschisese fereastra.

Blanchette avea atunci douăzeci și șapte de ani. Păstrase coșitele sale bălane de elevă de pension răsucite în melci peste urechi. Avea fața lungă a tatălui său și îi ședea bine că se îngrășase ușor. Mai totdeauna îmbrăcat în negru. Avu gestul acela obișnuit, al amînduror mîinilor deschise, arătînd podul palmelor și îndepărtîndu-se, din pricina căruia Edmond glumea pe seama ei.

— Domol, iarăși ai tulburat-o... Știi bine că e nervoasă. Vine la noi ca să-și schimbe gîndurile, și tu o...

— Bobocule închipuit, ce oare schimbă mai bine gîndurile unei femei decît un bărbat care îi face curte ?

— Dar el nu-i face curte...

— Îi va face.

— Ce-i la mijloc, un complot ?

— Nu, o idee.

Pe terasa biciuită de vînt, Bérénice se sperie de toată marchetăria acoperișurilor de dedesubtul ei : capisoane de zinc, coifuri pentru fum. Cavaleri și Don Quijote, coșuri... Este oare undeva pe lume o vedere mai impresionantă decît din înălțimea acestor imobile din Passy cățărare unele peste altele și alcătuiind un fel de New York care se pierde în locurile virane ?

Dominaî Sena, apeductul și podul metroului cu Trocadero, Champ-de-Mars, Turnul Eiffel și cu întreg orașul, întreg orașul isprăvindându-se în alb, colo ca o mireasă, prin Sacré-Coeur, și din loc în loc câte-o strălucire, izbucnire de aur pe un dom sub soarele de iarnă. Adîncimea străzilor ca niște spărturi.

Bérénice nu se putea stăpîni să nu asocieze Parisului fremătător, necunoscut, misterios, pe acel băietan tăcut care nu făcuse nimic ca s-o supere cu ceva, care îi trecuse numai farfuriile la masă, dar a cărui privire o înîlnise la un moment dat. Vîntul de pe terasă răsturnă o oală de pămînt care se făcu țandări, și lui Bérénice, înspăimîntată, i se umplură deodată ochii de lacrimi. O presimțire ? Nu, nu se cade să se lase pradă presimțirilor, ca odinioară în casa cea mare. Nu se cade. Parisul, de jur împrejurul ei, imens, neospitalier, cu învoalte lumini trandafirii pe grumazul său cenușiu. El se numea Aurélien.

Marie-Rose și Marie-Victoire intrară în salon cu guvernanta ; Marie-Rose avea șapte ani, născută în 1915, pe cînd Blanchette rămăsese fără vești de la Edmond, care era la Verdun. Marie-Victoire avea vîrsta victoriei, trei ani și jumătate. Amîndouă în alb, cu părul adunat pe creștetul capului de-o fundă de panglici roz ; amîndouă semănînd cu mama lor și cu bunicul taxiurilor.

— Le voi duce la Ranelagh, zise guvernanta.

Dar Blanchette se uita la soțul său care umbla la telefon.

— Ce ai, dragule ? (Bine, domnișoară, poți să le duci.) Cui vrei să telefonezi fără ca eu să aud ?

Ea îl cunoștea... Cum îl cunoștea... El se înroși, iritat, fiindcă iarăși se dăduse de gol.

— O, fără ca tu să auzi ! Ei bine, Marie-Rose, nu săruți pe tatăl tău ? N-am să-i spun D-nei de Perseval ceva care să... Bine, bine, draga mea fetiță. Și tu, Victoire scumpă ? »(O luă cu o mîină pe cea micuță, o ridică întinzînd brațul, de parcă ar fi îmbiat-o să danseze în lumină, și o coborî din nou jos. În cealaltă mîină ținea mereu receptorul :)» — Ah, D-nei de Perseval voiai... ?

Domnișoara, discretă, palidă, adună la un loc pe cei doi copii și îi îndreptă spre ușă. După ce ea ieșise :

- E o scenă ? zise Edmond.
- O scenă ? Doamne sfinte, nu. Unele dintre amantele tale îmi stîrnesc gelozia, însă nu această Persival, care are cel puțin...
- Treizeci și șase de ani.
- Zice dînsa ! și care datează de pe vremea nebuniilor tale din... să văd... din... ?
- Din o mie nouă sute optsprezece, scumpa mea, zise Edmond, despărțind silabele. Erai însărcinată și permisiile erau scurte.
- Nu-ți fac nici o imputare.
- Asta ar mai lipsi... Apropo, sectorul telefonic, ți-l amintești, Passy ori...
- Ternes, ascultă, s-ar cuveni să-l știi mai bine decît mine !
- Ceru numărul de la Ternes. Pînă una-alta, cu mîna pe aparatul de telefon, murmură, întors pe jumătate :
- Nu-mi intră mie în cap cum de se poate ca strada des Belles-Feuilles să fie în sectorul Ternes...
- D-na de Perseval nu era acasă.
- Bine, voi trece, zise el.
- Iar Blanchette :
- Du-i niște violete, îi plac, și e sezonul lor...

VI

Cînd Leurtillois primi invitația din partea D-nei de Perseval, o carte de vizită mov, cu o capră neagră, gravată, sărind de pe o culme pe alta, sub o banderolă pe care se putea citi : „*Je perce val*“¹ o întoarse de zeci de ori între degete întrebîndu-se ce însemna asta. Fusesse prezentat acum șase luni, nu prea știa de către cine, la Bois, văduvei autorului dramatic care avusese mari succese pe scena Boulevardului înainte de război. Apoi, ca din senin, ea îl invită. Nu era un carton bristol cu acel „va primi“. Nu, cîteva cuvinte scrise de mîna ei : „Vă mai amintiți de mine oare??? Am cîțiva prieteni joi seara. aveți BUNĂTATEA, Scumpe Domn. de-a vă alătura lor

¹ Străpung vîlcica (joc de cuvînte).

pe la ceasurile zece. Ținută smoching fiindcă vă șade minunat!!! nu este obligatoriu... Fiți prezent mai bine cu cinci minute mai devreme, aș dori să vă vorbesc înainte de-a sosi invitații. Dacă țineți cu tot dinadinsul să-mi aduceți ceva, aduceți-mi un foarte mic buchet de violete, nu de Parma, niște violete simple. Nu primesc sub nici un motiv altceva din partea cuiva pe care îl iubesc mult!!! Mary de Perseval.“

O revedea, nu înaltă, nu s-ar spune mică, avînd capul îndeajuns de mare, părul vopsit, roșcat, mișcări de navă care spintecă marea, picioare frumoase pe care îi place să le arate, dar o maturizare a brațelor și a sînilor întrucîtva prea pronunțată... Și acea gură subțire, lacomă.

Se uită din nou la cartea de vizită mov și îl izbi abundența de semne de exclamare, de întrebare, duble și triple, și acea *bunătate* de mare însemnătate...

„Nu mă voi duce“, se gîndi, și se uită în carnetul său... Joi, joi era liber.

Robert de Perseval era foarte bătrîn față de soția sa, cînd muri în toiul războiului, de asta fu lipsit de necrologurile pe care era în drept să le prevadă în cuprinsul ziarelor. Era pe timpul ofensivei din Nivelles. Moartea ajunsesese cam demonetizată. Însă veni tocmai la timp pentru ca el să n-o dezmoștenească pe Mary, căreia îi plăceau aviatorii, Tommii ¹ și chiar civilii, deși ei fuseseră despărțiți de fapt după un simulacru de scandal. Americanii nu sosiră decît mai tîrziu ; o batistă în dungi cu stele se potrivește bine cu vălurile unei văduve. Astfel încît drepturile de autor de la *Fais risette à Bébé* ², *Une pantoufle et un cœur* ³, *Nini, baisse ta jupe* ⁴ și atîtea alte succese strălucite dădură posibilitatea să trăiască acestei femei încă tinere care nu trecu niciodată de cei treizeci și șase de ani ai săi. Prefăcuse apartamentul din strada des Belles-Feuilles într-un magazin de vechituri cu obiecte ciudate, toate albe, coroane mortuare, buchete de mireasă, firme de la

¹ *Tommy* — nume familiar dat în cursul războiului simplului soldat britanic.

² *Suride puțin lui Bébé* (fr.).

³ *Un papuc și o inimă* (fr.).

⁴ *Nini, lasă-ți rochia în jos* (fr.).

hanul „Au Cheval Blanc“¹ vase de culoarea opalului alb, pudeli de faianță, vilișoare de porțelan englezesc, un negru de bîlci îmbrăcat în alb, mărime naturală, la ușa sufrageriei, și în sufragerie cea mai extraordinară colecție de plastroane de cămăși albe cu toate încrețiturile întipărite, cu toate vărgăturile, cu toate măruntele dungi care se obișnuiesc pe albituri în regiunea Caux au Landes, ajungînd pînă la reprezentațiile de gală de la Opera Mare.

Prin vase, cam peste tot, violete și flori de biserică, aurite. Mobilele aurite, ceea ce nu se mai lucrează, și cu satin alb peste fotolii, canapeaua, perdelele albe, dublate de auriu la ferestre.

Această nebunie dăduse lung prilej de vorbă și chiar de scris. Apăruse în această privință o notă în *Figaro*. D-na Perseval zicea că, întrucît alții pun pe perete farfuriile care s-ar fi convenit să fie pe masă, nu pricepea de ce n-ar pune acolo, ea, niște cămăși bărbătești. Se zicea că erau cămășile amanților ei. Adevărul este totdeauna mai simplu.

Deasupra unui pian cu coadă redusă, un Erard² alb, se putea vedea un portret al stăpînei casei de Van Dongen. Cu imense cearcăne verzi pe sub ochi, cu părul roșu, cu picioarele încrucișate ieșind de sub rochia portocalie printr-o îndrăzneată scurtare și cu o țigară în mînă, cu fumul său albastru. Raportul între original și portret era astfel stabilit încît să dea de gîndit. Ca tot ceea ce trece la veșnicie, fără îndoială.

Aurélien sosi la ora zece și douăzeci și cinci, chiar cu gîndul că era ridicol. Nu-și dădea seama dacă era invitat după o cină sau dacă serata începea atunci. La drept vorbind, nu era nimeni, și servitorul îl introduse în largul studio scaldat pe jumătate în umbră, în mediul unor fantome albe, al unor obiecte care nu făceau nici două parale îngrămădite unul peste altul. Negrul veghea la ușa unei odăi joase, unde el zări paharele, farfuriile, vraful de sandvișuri, icrele negre, sticlele, șecherul. Înăuntru, o lumină caldă.

¹ „La Calul Bălan“ (fr.).

² (Sebastien) fabricant de instrumente de muzică, francez (1752—1831), a perfecționat pianul și harpa. A și dat numele său unui sol de pian.

Așteptă aproape douăzeci de minute cu buchetul său de violete, cuprins de sentimentul absurdului. Îndeosebi din pricina prisosului de violete de prin oale băcător la ochi în acel moment. Pe cîți inși îi va fi iubind mult desigur ea, D-na Perseval...

O voce care venea din galeria de sus, la spatele său. Îl smulse din furia clocotitoare care îl mistuia.

— Domnule Leurtillois ! Eram sigură că o să vii !

Cobori pe scară într-o rochie aurie, închisă pînă sus, fără mîneci, care îi strîngea trupul, și purta peste pieptă-nătura sa o bonetică galbenă aurie, cu un fel de aripi scurte sub care se înfoia părul de flacără sumbră. Aurélien avu impresia că din fața sa foarte albă nu se vedea decît gura, care era ca o trăsătură subțire de roșu. Sosea cu mîna dreaptă întinsă, cea stîngă ridicînd ușor rochia scurtă, dar cu trenă. Își arăta astfel picioarele. Dar cînd, în sfîrșit, ajunse jos, Aurélien o văzu înaintînd cu înfiorare, căci nu mergea, se apropia. Cu acea autoritate a trupului, cu acel fel de mers dansant al pantofiorilor aurii și negri la călcîie sfidînd echilibrul datorită căruia unele femei sînt irezistibile. Se gîndi îndeajuns de necuviincios : „Trăsura Doamnei este la scară“... și ochii săi se năpustiră cu bădărănie asupra celui piept lustruit, întins, care se îndrepta spre dînsul în corsetul său de aur.

— Ah, domnule Leurtillois, îmi face atîta plăcere să te văd aici încît cu adevărat voi fi fost nebună... ori distrată, pentru ca să nu-ți fi cerut mai din vreme să vii la mine... A adus un buchet de violete !

I-l luă repede, de cum el se ridica după sărutul mîinii care îi lăsa pe buze impresia inelelor apăsate cu tărie, și ea îl ținea ca pe un lucru foarte prețios, foarte rar, de nimeni văzut. În fața ei, ca pentru a nu-l pierde din vedere, cu bărbia întinsă spre un obiect alb pe care ea îl trase din umbră, de dincolo de lămpi. Și zise :

— Ce drăguț este, ei !

Aurélien se întrebă dacă era vorba într-adevăr despre buchet, și se cam miră, ca și de poza teatrală în care ea se întoarse de la oala de flori pînă la el. Îl pofti să se așeze alături de dînsa, pe-o canapeluță joasă, unde se aflau totodată față în față și unul lîngă altul. El percepu parfumul său și ea băgă de seamă :

— Să nu mă întrebi ce nume are parfumul meu ! intonă ea mai tare. Ar urma să începem prietenia noastră cu un refuz din partea mea, și-ar fi semn rău ! Parfumul unei femei este secretul său. Să-l dezvălui înseamnă să te dezbraci în fața oricui...

Și ea păru să-și fi dat seama cât de nepoliticoase fuseseră aceste vorbe și puse mîna pe mîna lui Aurélien. El simți încă o dată inelele acesteia : „Dumneata nu ești oricine...”

El o credea într-adevăr, și se gîndi că, dacă i-ar cere ei să se dezbrace, prietenia lor n-ar fi în primejdie să înceapă cu un refuz. În general, ce noimă aveau toate acestea ? El șovăia între răceală și obrăznicie ; nevoia de a spune ceva îl împinse la obrăznicie :

— Mă întreb, scumpă doamnă, cum de v-ați adus aminte de mine așa deodată... Dacă m-ajută memoria, la Bois de Boulogne am avut onoarea... (Se înclină ușor :) Așadar...

— Așadar, ce ? scumpe domn ? crezi că te-am uitat mai curînd fiindcă te-am văzut la Bois ?

— Nu... în sfîrșit... De unde știți dumneavoastră că smochingul îmi șade bine ?

Ea se uită la el, nedumerită. Apoi își aduse aminte, își lăsă capul pe spate ca să rîdă mai bine, și rîse în sfîrșit, cu un rîs strident...

— Mai întii, trebuie totdeauna să spui așa ceva bărbaților ; asta le dă mult de gîndit, asta îi măgulește, așa ceva le face plăcere, și apoi ce risc ai ? Smochingul le șade totdeauna mai bine decît haina obișnuită...

Ea se uită fără să ridice ochii, ca să vadă dacă era dezamăgit. Nu era dezamăgit, surîdea, poate cam prost dispus. Surprinsese, de altminteri, șiretlicul ei, privirea lăaturalnică. Ea își schimbă planurile :

— Cît despre *dumneata*, te-am văzut în smoching de două sau de trei ori, de departe, împreună cu D-na de Netencourt...

El scoase în evidență lovitura printr-un „Ah ?” stîngerit, care stîrni din nou rîsul ei, și Mary de Perseval simți că era datoare să sporească stinghereala lui...

— Da, și firește, n-ai observat prezența mea, deprins cum ești ca toți ochii să fie pironiți asupra dumitale...

— Vă jur că într-adevăr... da, îmi aduc aminte... la concertul Stravinsky...

— Nu... la Boeuf.

— O, e o înghesuială atît de zgomotoasă...

— Și la serata acelei dansatoare dadaiste...

El recurse din nou la obrăznicie :

— La recitatul Caryatis ? Se poate... însă eram în frac...

D-na de Perseval avu privirea vînătorului asupra vînătorului care tocmai a făcut o săritură, de prisos poate, dar întîrziind împușcătura :

— Drăguță, Diane de Nettencourt... deși cu mintea cam scurtă... Îți place mult, mi se pare ?

Aurélien vru să spună : „A fost anul trecut...“, fu cuprins de lașitate și își exprimă lămurit gîndirea :

— Este o femeie încîntătoare, vă asigur.

— Ah, o cunosc. Sîntem dintr-aceeași generație.

Încă o dată Aurélien gîndi fără nici o legătură cu ceea ce spune :

— Mda... aceeași generație... e foarte elastic...

Puțin interesează ceea ce spusese, asta va fi probabil pentru interlocutoarea sa de fiecare dată ca o fulgerare a ochilor de îndată stinși, martori ai acestui monolog interior. Ea își încrucișă picioarele, stofa aurie descoperi genunchii săi. Știa ceea ce urmărea, privirile lui Aurélien se aplecară în jos.

— Diane, reîncepu ea, pare foarte tînără pentru cei treizeci și șase de ani ai săi. În fond, amîndouă am fi putut să fim prietene cu mama dumitale.

— Mamei îi plăceau mult copilele mici de tot...

— Măgulitor...

— Am treizeci de ani...

Își mușcă buzele : asta era prea de tot. Se înduplecă să se abată de la țelul propus, de-a ști pentru ce anume această femeie îl chemase. Își încruntă sprîncenele.

— Toate acestea, scumpă doamnă, ne îndepărtează de smoching... Ce oare v-a adus aminte, din fericire pentru mine, de existența mea ?

Ea se feri cu dibăcie să răspundă și își trase rochia, ca și cum privirile lui Aurélien o înspăimîntau.

— O, știu bine de dragul cui ai venit în seara asta !

— De pildă !...

— Vezi bine, nesocotitule, nu vii de dragul meu ?

El se simți prost de tot. Protestă.

— Nu, nu, zise ea. Știu cine te interesează acum, nu D-na de Nettencourt... Fii liniștit, o vei vedea... Voi fi complicea dumată, fiindcă așa trebuie !

Ea suspină. El se supără, se temu s-o arate, și spuse tare :

— Îmi vorbiți chinezește ! Ba da, am venit ca să vă văd pe dumneavoastră... nu știu, nici nu bănuiesc măcar pe cine s-ar putea s-așteptați, de-alminteri...

— Oh, lasă, nu te neliniști : ea va veni.

— Cine este oare ea ? Nu am nici o ea, vă asigur...

— Oh, foarte bine, foarte bine, fii discret ! Ce *gentelman* ! Dar nu spune că ai venit de dragul meu...

Se impunea să spună câteva vorbe irezistibile, convingătoare, ca să dovedească buna sa credință : adevărul de altfel... Că nu venise de dragul D-nei de Perseval, ci de dragul semnelor sale de exclamare. Curios ca să cunoască femeia care risipea într-acest mod semnul exclamării. Asta poate că nu i-ar fi plăcut ei. Însă ar fi spus-o totuși dacă tocmai atunci cineva n-ar fi intrat.

Un tânăr care trecuse cu puțin peste douăzeci de ani, în haină gri-deschis, îndeajuns de prost îngrijit, cu panto-fii murdări, fără dungă la pantaloni. Cu acea slăbire a vîr-stei, cu păr bogat dat pe spate, galben la față, și cu un cap palid foarte mobil.

— Sosești tîrziu tare, și nici nu te-ai îmbrăcat, Paul, zise D-na de Perseval lăsîndu-și în voia lui degetele. Nu v-ați întîlnit niciodată ? Paul Denis, poetul... D-l Aurélien Leurtillois...

— Domnul... Știi bine, Mary, că smochingul meu este de nepurtat...

— Ei, ce i s-a întîmplat ?

— Hei, ți-am spus-o de trei ori... L-am ars la spate cu un bec Bunsen...

— Pe scurt, ce e cu povestea asta ?

— Nu-i nici o poveste... cu un bec Bunsen...

— Smochingurile și becurile Bunsen, Paul, n-au nici un motiv să se întîlnească decît în poezia modernă...

— Ți-am explicat doar că s-a întîmplat deunăzi seară, la labo...

— Îți îmbraci smochingul ca să te duci la laborator acum ?

Ea se întoarce către Aurélien :

— Paul Denis nu se limitează să fie poet. El pune la înghețat tot soiul de pești și de șerpi la Institutul de oceanografie...

— Studiez gradul cryoscopic al lichidelor interne ale animalelor, explică cel nou venit în folosul lui Leurtillois, cu un ton confidențial foarte diferit de cel pe care îl reluă pentru ca să spună : Mă îmbrăcasem pentru ca să nu mai trebuiască să mă întorc la Asnières și pentru ca să nu te constrâng să mă aștepți... mai cu seamă fiindcă sînt obligat să stau pînă după ceasurile opt seara la acest labo cu blestemații de axolotl-i... Apoi, cu gîndul să controlez dacă rînduisem totul, m-am întors... în veioză era un bec Bunsen...

— Bine, să lăsăm smochingul... dar ai o haină albastră, și atîta vreme cît n-o să-ți dăruiesc o nursă, ai să ieși printre oameni mototolit ca nu știu cine... și pantofii ăștia... Scumpul meu, du-te la bucătărie, îți va trage o perietură... primesc lume în seara asta...

Tînărul bodogăni ceva cu un glas înfuriat, dar o tuli pe-o ușiță din fundul sufrageriei, șterpelind un sandviș în trecere, cu o expresie de musafir obișnuit, care te lămurea de îndată asupra rolului său în acea casă. Mary de Perseval îl urmărise cu privirile.

— Douăzeci și doi de ani, închipuie-ți ! Cu paisprezece ani mai mic decît mine... Are mult talent... Și e un pianist ! Ai să-l asculți ! Dar cu paisprezece ani !... În sfîrșit... Asta îmi pare nostim, află că am un băiat mare de paisprezece ani, domnule Leurtillois, eu, un băiat mare de paisprezece ani ! Nu-i așa că pare de necrezut ?...

Aștepta ca el să spună „E de necrezut !“ El nu spusese nimic. Ea reîncepu :

— M-am măritat foarte de tînără... Dar e nemaipomenit să am un fecior care este deja aproape... aproape... Mă înțelege ? Evident, nu-ți închipui...

Aș putea să am un fiu de paisprezece ani... Am fost precoce...

— Da ? Însă ar fi trebuit... Uite... Să fi avut cincisprezece ani dumneavoastră...

— Nici nu-i împlinisem bine...

M-apucă groaza ! Când mă gândesc, uite, că poate Max... E feciorul meu... Ah ! nu ştii cât de nesuferit e gândul acesta al unei mame...

— Am avut o mamă, scumpă doamnă...

Paul Denis intră din nou, foarte mulţumit de picioarele sale.

— Au lustru îndeajuns ? făcu el.

— Copilule afurisit ! Cîntă-ne la pian ceva ca să te iertăm !

El făcu nazuri, apoi ridică acoperitoarea pianului, se aşează, şi începu să execute cîteva acorduri, să nu cînte nimic, să îngăime ceva.

— De nesuferit, Paul, eşti de nesuferit în seara asta... Cîntă ceva, în sfîrşit !

Se distra cîntînd jaz şi pace bună. Şi făcea cîte-o sin-copă, tot cîte-o sincopă.

— Să nu-i dăm atenţie, zise ea către Aurélien, este mijlocul cel mai bun ca să obţinem ceva de la dînsul. Da, închipuie-ţi acest băiat mare, pe care îl am, Max... De paisprezece ani... Un literat... Se trage din de Perseval, desigur... Face *şi* versuri... Cam înrîurit de Jean Cocteau, se pare... Doamne sfinte, de ce nu ? Paul Denis nu mă aude, din fericire... Nu poate să-l sufere de loc pe Coc-teau... E un fel de prejudecată în mediul său... Când vor-besc ei despre el, s-ar crede cu adevărat că... În ce mă pri-veşte, îmi place mult Jean, e nostim, are concepţii, e spi-ritual... Îl cunoştri ?

Aurélien îl văzuse, dar nu-l cunoştea.

— Uite, ce-ţi spuneam eu ! Cîntă acum... *La Gazza Ladra*... Ah ! îmi place la nebunie Rossini, Donizetti... *Elixirul*... Toată lumea din timpul acela de altfel... Cunoşti *Italianca în Alger*... şi *Norma*... în zilele noastre nimeni nu mai poate să cînte *Norma* !...

Aurélien se întreba ce lume urma să întâlnească în acea seară acasă la D-na de Perseval, puţin atent la acea muzică italiană care nu-i prea plăcea lui, cînd se produse succesiv o serie de intrări ; în timp ce Mary schimba lu-mina în cameră, ieşeau la iveală deodată nişte lămpuşoare la toate înălţimile ca nişte stele în studio, şi un fel de

mare proiector alb atârnat de plafon, deasupra unei zone de umbră.

Sosi mai întâi o pereche în vîrstă, doamna cu un turban verde peste părul ei cenuşiu, purta o rochie cu paiete, şi soţul un colonel, foarte colonel, cu mustaţa-perie, cu părul care nu se dă să cadă. Apoi, nu se isprăviră bine prezentările, că iată familia Barbentane împreună cu vara din provincie... şi cu o domnişoară greacă în negru, avînd totul în mare, nasul, ochii, picioarele, braţele sale goale, care nu izbuteau să reţină pe umeri o eşarfă de culoare deschisă. D-na de Perseval se agita pe lîngă ei.

— Toată lumea se cunoaşte?... D-l Leurtillois... Colonelul şi D-na David... D-ra Agathopulos... Toată lumea cunoaşte familia Barbentane. Nu? Scuzaţi-mă... Edmond Barbentane... D-ra Agathopulos, D-na Barbentane... Oh! Ce stupidă sînt! Şi cea mai încîntătoare, răpitoarea voastră vară... Doamna... Doamna...

Bérénice era centrul atenţiei.

— D-na Lucien Morel... zise în grabă Blanchette Barbentane.

— Asta e... D-na Morel... unde mi-e capul? Mie, care n-am dat această serată decît de dragul ei, decît de dragul ei!... Cît e de încîntătoare! Arată-te... ca să te privească, doamnă, ce frumoasă rochie!

Da, era o rochie frumoasă, neagră în partea de jos, cu un desen în dungi albe din ce în ce mai groase în sus, ca nişte cercuri luminoase în jurul unei pietre aruncate în apă, şi care sfîrşea albă pe decolteul lui Bérénice, mai dalb decît satinul însuşi, cu un şăluţ negru aruncat peste umeri. Poate că rochia, poate că femeia te oprea în loc, acel trup mai cîrnos, mai plin decît te îmbia să te aştepţi o faţă fără armonie. În orice caz, D-ra Agathopulos îşi strînse buzele în semn de nemulţumire, şi toţi bărbaţii se uitară la Bérénice (D-na Lucien Morel, se gîndi Aurélien). Ea zise, ca o fetiţă, cu o subită hotărîre şi cu o mişcare a gurii care semăna cu un sărut:

— Lotus...

D-na de Perseval se miră: „Cum? Ce spune?”

— Lotus...

Se auzise bine. Stăpîna casei, cu expresia acelor persoane adulte care renunţă să înţeleagă pe un copil, îşi

întoarse întrebarea mută spre D-na Barbentane, care era îmbrăcată într-o rochie strîmtă cu spatele gol, avînd o trenă de-acelea scurte care se purtau pe-atunci, pătrată, exact de-ajuns de lungă pentru ca să se prindă într-însa picioarele.

— Ea zise *Lotus*, lămuri *Blanchette*, așa se cheamă rochia în colecția croitorului...

— Ah, da... De la cine oare ?...

— De la *Poirot* !

Bérénice rostise tare numele cu o pripeală care îi îmbujoră obraji. Era mîndră că avea o rochie de la *Poirot*. Cu ochii scînteietori, D-na de Perseval înălță capul :

— S-ar fi cuvenit să bănuiesc...

Aurélien surprinse din acest crîmpei de frază tonul de critică și de dispreț la adresa acestei neînsemnate provinciale care aleargă firește la *Poirot*. Nu se putea ști că pornise de la *Blanchette* gîndul care dăruise această rochie verei soțului său pentru acea serată.

— Îmi pare rău, scumpă prietenă, dar m-ai dat uitării... Nu mă prezinți...

Vorbea Paul Denis, ridicat de la pianul său ca Lazăr cel înviat din morți.

— Oh, este exact, Paul... Paul Denis, poetul... D-na Barbentane, D-na Morel...

Deja D-ra Agathopulos flecărea cu D-na David, iar colonelul și Edmond o țineau de vorbă într-un colț pe D-na de Perseval. Bérénice îi șopti lui *Blanchette*, cu înflăcărare : „Poetul ! E poet ! I-ai citit versurile ?” Cea-laltă îi făcu semn să tacă. Aurélien urmărea scena. Era curios... Data trecută ea îi displicuse. Negreșit va fi fiind din pricina rochiei...

— Ei bine, ești mulțumit ? Asta doreai ? îl întrebă D-na de Perseval pe Barbentane.

— Da, scumpă prietenă, nu te-ai schimbat... mereu la fel de inteligentă în prietenie ca și în plăcere...

— Taci din gură... Dacă Paul te-ar auzi... Dar, știi, am și eu o satisfacție în seara asta, îmi place Aurélien al dumatăle...

— Îl vei avea cînd vei dori, Mary, fiindcă Bérénice... în sfîrșit, ea nu stă decît puțin timp la Paris... și dacă țin

să ia cu dînsa o amintire la care să se gîndească din nou, nu vreau să păstreze o mîhnire...

— Nu înțeleg ce spui.

— Ei bine, frumosul Aurélien, se știe, nu lasă urme. Aventurile sale se deznoadă precum se înnoadă, și fără dramă. Asta tocmai îmi convine în ce-o privește pe vară-mea. Un capriciu trecător...

— Te-admir, Edmond, te-admir : dispui de ea, și de el.. Mai întîii, nu s-a întîmplat încă nimic...

— Se va întîmpla...

— Admirabil ! dar se mai impune ca totul să aibă temperatura care să-ți convină... o flacără nu prea întinsă... și apoi, puf ! sufli asupra ei cînd socotești că trebuie să se stingă... E primejdios, să știi !

— Da' de unde ! Vorbești despre lucrurile acestea ca o elevă de pension. Bérénice e tocmai coaptă ca să-și înșele soțul... și îți dai seama că n-am de ce să fiu supărat, e un imbecil, acel Lucien...

— Ce nevoie ai așadar, dragă, de acest domn Leurtillois. Ești îndeajuns de mare crai dumneata însuși...

— Nu te gîndi la asta... Bérénice e vara mea... și apoi e la mijloc Blanchette...

— În măsura în care te stingherește asta...

— Să zicem că treaba nu-mi spune nimic...

D-na Barbentane se apropia de ei.

— Îi spuneam soțului dumitale, scumpa mea, că D-na Morel mi se pare pur și simplu delicioasă... și că în locul său, dar el nu trăiește decît de dragul dumitale...

— Crezi într-adevăr ? făcu Blanchette.

Și se așeză lîngă dîșii cu felul ei de-a fi cel mai monden, cît mai bine dispusă, și începu o conversație asupra cuceririlor lui Edmond care îl sili pe dată s-o ia la fugă.

Lui Aurélien, ca de obicei, îi trebuise oarecare timp ca să-și dea seama că întrebarea pusă lui Mary de Perseval își găsea răspunsul în faptele înseși. Ea nu se aștepta ca el să curteze pe D-ra Agathopulos, nici pe D-na Barbentane... Așa încît... În mod vădit. De altminteri, nu spusese ea că serata era în cinstea lui Bérénice... a D-nei Lucien Morel ? Dar, la urma urmei, ce dracu' o fi avînd în cap această femeie ca să creadă că el venise de dragul lui Bérénice ?

Ea vorbea cu poetul, Bérénice. Și poetul cu ifosele lui de ștregar vicios părea îndeajuns de mulțumit de-a fi băgat în seamă de acest lotus, și de asemenea dădea impresia că socotea asta cu totul firesc. Tineri de aceeași vîrstă. Cu toate că Bérénice avea poate douăzeci și patru de ani... ori douăzeci și trei.

— Am o plachetă care a apărut de curînd la Sans-Pareil, și un manuscris la Kra... da... Nu, nu mai sînt poeme, de data aceasta...

— Un roman ?

— Nu, nu, nu am chiar decît o teamă, să nu se ia textul drept un roman... Este un soi de plimbare-visare, un marafet cu neputință de categorisit, cu digresiuni în toate direcțiile, întrucîtva Jean-Jacques, întrucîtva Sterne... Oh, apoi ce dracu ; e prea timpit să-ți dau explicații... de altminteri, pe dumneata te lasă rece !

— Nu mă lasă rece de fel. Mă interesează. Să știi, citesc, citesc cu nesaț... O plimbare-visare... Pe unde ?

— Ce-ar fi să vorbim despre altceva ? Ce vă place ? Anume ce-ați citit mai întîi ?

— O, ai să mă judeci drept tare proastă... *Le Grand Meaulnes* și apoi Charles-Louis Philippe... Rimbaud, firește...

— Ah, Rimbaud ?

El își schimbă atitudinea. Părea interesat la rîndul său.

— Nu doriți un sandviș, ceva gin ? Și vă place Apollinaire ?

Aurélien își dădu seama că nu vorbea nimănui, și că se uita la Bérénice. Într-adevăr, avea să cadă oare în lațurile D-nei de Perseval, netam-nesam ? Sau poate că D-na Morel ținuse să-l revadă ? Nu părea să fie vorba despre așa ceva. Dintr-o dată se revoltă. Dintr-un motiv misterios voiau alții ca el să se intereseze de această Bérénice. Ei bine, nu. Se va ocupa mai degrabă de... de cine ? De D-ra Agathopulos, de pildă. Se impunea s-o smulgă de la colonel, de la perechea colonelului. Înaintă spre acel trio.

— Nu v-am întîlnit cumva, domnișoară, la familia Schoelzer, acum trei luni ?

— Ba da... dar ce memorie ! Era acolo atîta lume... Tocmai sosisem în Paris...

Ea pronunța pe *r* din git în mod neplăcut. Colonelul zise :

— Ah, Grecia ! Vă veți fi simțind probabil printre noi de parcă ați fi căzut din Olimp... Acropole... Renan¹...

De sub turbanul verde, vocea profundă și ușor alsaciană a D-nei David ieși ca un melc :

— Nu-i vorbi domnișoarei despre Grecia, prietene, o cunoaște mai bine decât dumneata... Ai fost în Grecia, domnule Leurtillois ?

El vorbi despre Salonic. Se uita la partenera pe care de curînd și-o alesese. Asta putea să-i strice serata. Caraghios trup, și, în ceea ce privește Grecia, ea era conturată ca personajele tapiseriilor de Bayeux. O femeie cu genunchi proeminenți. Dar, trăgînd cu coada ochiului, o zări pe D-na de Perseval care îl supraveghea. La urma urmelor, această namilă de fată fără de proporții are ceva excitant... Colonelul îl ținea pironit locului pe Barbentane. Soția acestuia avu o expresie care îi merse la inimă lui Aurélien : se simțea ca o persoană străină între el și grecoaică, și lăsată în părăsire de soț. Într-acestea, glasul pianului se trezise din nou și se vedea caliciul negru și alb al lui Bérénice aplecat asupra muzicii, și silueta lui Paul Denis cîntînd cu nevinovate strîmbături inconștiente din obraji, care exprimau strădania degetelor. Acea mișcare a umerilor și a întregului trup, la balansarea brațelor care parcă împletesc paie. Cînta niște *blues*-uri.

— Domnule Barbentane, zicea colonelul, cum o duce cu sănătatea senatorul ?

— Îți mulțumesc. Tata e mereu același. O activitate nemaipomenită. Am auzit vorbindu-se că este socotit drept viitor ministru în mod sigur. Cît despre mine, asta îmi face impresia că aș fi vlăstarul unui conspirator...

— Ar fi un excelent ministru al sănătății...

Bérénice urmărea muzica pe obrazul de copil al lui Paul Denis. Acea gură înbufnată și caraghioasă. Începuse a cînta ceva bizar, vesel. Ei îi plăcu să recunoască bucata:

¹ Aluzie desigur la poemul în proză celebru scris de Ernest Renan (1823—1892), *La Prière sur l'Acropole* (Rugăciunea de pe Acropole), a cărui muzicalitate de pomină l-a îndemnat pe autor, o dată cînd i s-a cerut voie să fie pus pe muzică, să răspundă ritos : „Refuz, întrucît cred că a fost pus pe muzică de mine“.

— De Poulenc ! zise ea.

Celălalt, uimit, își înălță bărbia :

— O cunoști ? Ți place ?

— Da, zise dînd din cap, cu ochii măriți, și adăugă :
„Te îmbie să rizi...“, ceea ce îl sili pe pianist să strîngă din buze a nemulțumire. Se întreba în sinea lui dacă se cuvenea să-i pară originală această provincială sau s-o considere drept snoabă. Începu să cînte ceva straniu, îndeajuns de disonant :

— O cunoști și pe asta ? Ce-ai de spus despre ea ?
(Nu, Bérénice n-o cunoștea.) E de Jean Frédéric Sicre...
un tînăr... un mare muzician...

Din felul cum rostise *un tînăr* se putea înțelege că pe Poulenc, care va fi avut desigur pe-atunci ca la vreo douăzeci și trei de ani, nu-l mai socotea în acea clipă ca atare.

Din senin, se stîrni ca un vînt puternic în studio. Bérénice observă că în ochii lui Paul ceva se petrecea.

Ciclonul era o femeie care tocmai intra. Avea un bărbat în urmă, iar femeia și intrase. Nu atît un ciclon cît ceva asemenea brizei de pe mare. Nu s-ar fi putut spune ce anume avea atît de diferit față de ceilalți oameni, însă, o la la, cît era de diferită ! Era încă tăcerea întrupată, încă nu prea descotorosită de noapte și de stradă, cu umerii înălțați, după ce abia lepădase un mantou atît de necesar în frigul care făcea ravagii ; nu se străduia să se impună prin vreo strălucire. Avea ochii de mioapă cu gene lungi abia întredeschiși, capul îndărăt aruncat, bărbia îndeajuns de puternic îndreptată în sus, și acel imens gît care, din pricina decolteului strîmt al rochiei, părea să coboare între sîni, între locul de așezare al sînilor.

„Cît e de frumoasă !“ șopti Bérénice. Nu erau de fel vorbele cuvenite, dar limba este atît de săracă și nu-i veneau în minte altele. O femeie mare, înaltă mai mult decît mare, o înaltă femeie blondă, de un blond-cenușiu, fardată într-așa fel încît să pară palidă. Era de vîrsta care trece dincolo de tinerețe, și nu te puteai stăpîni, cînd te întrebai „Ce vîrstă să aibă ?“, să nu te gîndești că avea vîrsta dragostei.

„Prost am mai fost ! gîndi în sinea lui Aurélien. Nu despre Bérénice era vorba !“

El ştia cine era ea, cea venită ultima în rochia de catifea de verdele apei, mai lungă decît se purta în anul acela, cu pliuri de jur împrejurul taliei, imediat lăsate în voie şi începînd să se netezească la glezne ca piatra statuiilor. Şi panglica neagră care încercuia părul tăiat, acel păr de băiat nebunatic de care lumea îşi amintea din pricina lui d'Annunzio, de vestita scenă de la Châtelet la sfîrşitul ultimului său triumf cînd ea ţinea în aer deasupra creştetului o şuviţă incolăcită pe mîna stîngă : toată lume o cunoştea, chiar Bérénice care n-o recunoştea. D-na de Perseval se îndreptă spre ea şi se vădea limpede, în înaintarea reciprocă a femeilor acestora, o rivalitate, o luptă care însumau o prietenie şi o puzderie de gelozii. Aurélien îşi închipui că aveau să se înghită pe nemes-tecate, ele se sărutară.

„E Rose Melrose“, îi şopti Paul lui Bérénice. Ea zise : „De aceea e atît de frumoasă !“ Şi întrebă : „Iar domnul ? — Soţul său...“

El părea a-şi cere iertare că există ; era mai înalt decît ea, dar se străduia într-aşa fel încît să nu se observe. Îşi va fi închipuind desigur că era de folos ca un ornament tipografic pe urmele ei. I-ar fi dus trena, dacă ar fi avut o trenă. Trecea nepus la socoteală la intrarea ei. Poate că avea să ridice scaunele, să-i facă loc şi să se întoarcă avînd în mînă un cerc de aur, o bicicletă, o masă roşie, o batistă...

— Rose dragă, strigă Mary de Perseval, Rose dragă ! Ce rochie de necrezut... de necrezut... antică ! pur şi simplu, antică... De la Vionnet ca totdeauna ? Bănuiam... Numai una ca ea... Eu, dacă aş avea o rochie aşa, aş părea o negustoreasă din Hale... Dar Rose asta ! Ea o poartă ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic !

În acea clipă Melrose produse efectul său, numai în acea clipă, după ce lumea crezuse că scăpase de orice surpriză. Vocea sa îşi făcu intrarea, nu-i alt mod de-a exprima aşa ceva. O voce stăpînită, caldă în acelaşi timp, şi asemenea unui fior.

— De băut ! zise ea, de băut, Mary, ceva, puţin alcool, orice... E-o vreme cumplită... Simţeam că mor afară...

Toată lumea sări zeloasă, bărbații. Dar soțul le-o luase înainte.

Ce discreție, ce frunte lată, ce ochi de cărbune... Soțul era un bărbat de-ajuns de slab, probabil mai tânăr decât arăta, cu fruntea calmă pustiiată, cu masca sa mondenă, cu acea încetineală în mișcări dezmințită de iscusința rapidă cu care tocmai o servise pe nevastă-sa. Era ceva patetic în grija pe care o dezvăluia toată făptura sa. Dintre toți bărbații cîți se aflau acolo, numai el se îngrijea atît de vădit de propria eleganță. Smochingul său n-avea nimic deosebit ori poate îngustimea mîneclor : totuși acest smoching părea aranjat *cu chibzuială*. Obrajii săi aveau predispoziție spre îngrășare într-un mod neașteptat. Numai obrajii. Nu era frumos de fel. Părea să fie cineva, dar s-ar fi putut să fie controlorul teatrului pe care Rose l-ar fi luat cu sine din capriciu. El va fi știind desigur acest lucru. Îl specula cu dibăcie.

Zgomotul stîrnit de primele vorbe ale lui Rose nu slăbi: urmară încrucișările de bărbați care veneau să salute pe ilustra actriță și graba lor stîngace de-a alunga din gîndul celorlalte femei acel răstimp în cursul căruia ei nu le dăduseră atenția cuvenită amestecate cu, pe deasupra a toate, vocea ascutită anume a D-nei de Perseval recomandînd un rachiu de calitate și icrele negre, deși, cît o privea pe ea, prefera sandvișurile cu salată și *whisky*-ul irlandez. Paul Denise părăsise pianul și făcea pe fata nemăritată a casei, încărcat cu un teanc de farfurii și cu trei pahare într-o mînă. „Fii cu atenție la rochia mea !” strigă la el D-ra Agathopulos, dar era o alarmă neîntemeiată. Ea se liniști și văzu că Aurélien, de lîngă dînsa, o sorbea cu ochii pe Rose. Ea zise, cu o expresie comică și amară a gurii sale largi : „Hei, bine ! Am pierdut partida, în seara asta ; se vede cît de colo !” Își sprijinise degetele de mîneca lui Leurtillois. El se întoarse către ea, uimit. Urită poate, dar nu proastă. Se cam înroși : „Ce vrei să spui ?” ca și cum n-ar fi înțeles. Ea dădu din cap. „Te vei duce totuși să-mi aduci o cupă de șampanie ?” El se repezi încurcat, trecu între Blanchette și soțul lui Rose, care stăteau de vorbă la intrarea în sufragerie, auzi, de cum ajunse lîngă masă, explicația dată colonelului de către Barbentane : „...Ea și-a luat în căsătorie medicul

curant... plictisită de stăruința lui... Doctorul Decoeur stăruia atîta de ani și ani... O adoră... E cu ochii în patru la trupul, la obrazul, la faima și la tinerețea sa... Îi pregătește lapte de frumusețe, creme... L-am cunoscut puțin odinioară..“

Și pe cînd se întorcea cu șampania, Aurélien fu smuls de la D-ra Agathopulos de către Mary, care parcă se aprinsese deodată : nevoia de-a plăcea, de-a face furori se trezise la amenințatoarea apariție a lui Rose. Grecoica luă cupa din zbor, și rotunji gura sa de clovn trist ca pentru a-i spune lui Aurélien : „Vezi ?“ El se sili să răspundă *nu*, din ochi, dar D-na de Perseval scurtă această negare, trăgîndu-l după dînsa.

— Ai de gînd să-ți strici seara cu namila asta de femeie, scumpe domn, ești așteptat, iată...

— Cu adevărat, sînteți prea bună, nu mi-am prea irosit timpul...

— Bărbații sînt nesocotiți : îmi pregătesc o întîlnire... și după aceea...

— Femeile sînt ciudate : de ce faceți una ca asta ?

— Zi mulțumesc, și nu mai pune întrebări. O iubesc tare pe Zoé... D-ra Agathopulos... Însă vei avea vînațăi pe trup numai cînd vei vorbi cu ea...

— Nu sînt de părerea dumneavoastră... Are un anumit farmec... Știți doar ce se spune despre femeile cu nasul mare...

— Ești necuviincios... Nu-i vorba despre asta.

— Și despre ce este vorba, scumpă doamnă ? Cu mine este vorba totdeauna despre așa ceva... Cînd vă privesc, îmi zic...

— Nu mi-o spune sub nici un motiv ! Răpește-o mai bine pe D-na Morel de la pușlămăluța de Paul Denis... din prietenie pentru mine...

— Geloasă ?

— Cam așa ! Dar unde o fi fost el crescut, sălbaticul ăsta ! Ea te așteaptă.

— Care ea, Bérénice ?

Își mușcă buzele.

— Vreau să zic : D-na Lucien Morel... ? Glumești ! Crezi că n-am înțeles ?

— Ce oare ?

— Că pentru dumneavoastră, numai pentru dumneavoastră m-ați chemat.

Spusese astea aplecându-se asupra ei, cu o răutate de prim amarez de teatru. Și peste Mary, se uita la Rose așezată pe un taburel rotund într-un nimb de penumbră, vorbind cu Barbentane stînd în picioare.

— Ești un încrezut, roști Mary, fericită. Ești un înfumat care își închipuie că toate femeile sînt la picioarele sale și că el n-are decît să aleagă. Dar oricum, alege pe Zoé !

— Cînd se află undeva prea multe femei, mă fîsticesc, și sînt sigur că voi lua negresa... asta se explică...

— Ce crezi dumneata, casa mea nu e... cum se zice în mod corect ? un lupanar...

— Prefer să nu fiu corect...

— Nici o primejdie ! Du-te deci s-o întîlnești pe D-na Morel !

— Dar zău, ce stăruință ! Dacă vă închipuiți că nu mi-am dat seama de mult... Fiți amabilă...

D-na de Perseval nu pricepu înțelesul acestor ultime vorbe, și închise ochii.

— Fiți amabilă... V-a cerut ea oare să ne prilejuiți o întîlnire ?

— D-na Morel ? (Ochii i se redeschiseseră.) O, Dumnezeu, nu !

— Destule glume... nu D-na Morel... D-na Melrose..

— Rose ? Ah, bunăoară așa ceva, ți-o interzic deplin... Cu oricine vrei, dar nu cu Rose ! O voi lua în nume de rău.

— Faceți pe nevinovata...

— Îți jur... e stupid... Îl ador pe doctor... Soțul său... iar cît despre ea, te înștiințez, s-o știi, sînt geloasă..

Cu cît protesta ea, cu atît Aurélien se simțea mai încîntat de așgerimea lui de minte. Haide, asta sărea în ochi. Tocmai pentru Rose îl chemase. Mai întii își făcea o idee despre actrițe. Și apoi D-na de Perseval era o șireată : se gîndea să-l împingă fățiș spre altcineva, fiindcă descoperise într-însul acel spirit de contradicție, care fusese cît pe ce, din nimic, din neîncredere, să lucreze împotriva lui Bérénice... Dar de data aceasta avea poftă

să se lase întrucîtva constrîns... Era curios în privința acestei Rose...

— Nu Rose, dragul meu, nu Rose ! M-aș îmbolnăvi. Ne adorăm una pe alta, înțelegi... E o poveste lungă... La un moment dat cu Perseval... Bagă de seamă că asta mă lăsa rece, Perseval... E o femeie nemaipomenită... Nu s-ar cădea să-ți spun asta, sînt o proastă... Nu pot să fiu nedreaptă... Înțelegi, de fiecare dată cînd un bărbat îmi place... De orice femeie te poți păzi... Dar asta are o mare iscusință... o mare iscusință... E un lucru primejdios, marea iscusință a unei femei.... Apoi, să mă lase în pace... Își are arta, triumfurile ei, dînsa ! N-o să-mi faci una ca asta. Vezi, nu le exclud pe toate celelalte : pe cine dorești, pe Blanchette, pe Zoé ; uite, pe Zoé, fiindcă pe ea o ai la inimă...

Aurélien se prefăcea că nu observă că Mary era gata să i se arunce în brațe, că nu observă nici întorsătura pe care o luase dintr-o dată conversația. Lucrurile brusc admise între ei, ca fiind stabilite. Ea îi făcea curte... s-ar fi crezut că erau la mijloc săptămîni de explicații, întîlniri nereușite, scrisori, certuri, care le-ar fi și îngăduit să ajungă în acest stadiu... Dar Leurtillois își dădea seama bine că în toată urzeala asta apăreau două scopuri contrarii, două teme care se succedau, ca într-o fugă... Șireata. șireata ! Toate astea ca să-l apropie mai bine de acea femeie... o întrebă :

— Ce vîrstă are ea ?

Mary, surprinsă, întoarse capul de două ori.

— Cine ? Rose ? Ah, nu, împărtășesc vîrsta mea, însă nu pe-a prietenelor mele... Se poate să deduci... Succesele ei datează de înainte de război... Primele ei succese...

— O fi fost poate foarte tînără...

— Da, desigur... Am fost cu toatele foarte tinere înainte de război... cu toatele... în sfîrșit, Rose de asemenea... Ea este cu puțin mai în vîrstă decît mine... Cu puțin... E delicat să-ți aduci aminte...

— De altminteri, luîndu-ne după soțul său...

— O, doctorul Decoeur e cu mult mai tînăr decît ea ! O fi avînd probabil treizeci și trei de ani... cel mult... Nu-mi dau seama ce diferență indică asta... dar aproape zece ani, aproape zece ani... Totuși Rose n-are patruzeci

de ani... Are oare vreodată patruzeci de ani una ca Rose? El o adoră, pricepi. Asta mă supără câteodată. Fiindcă ea are arta sa, înțelegi. Toată acea lume a ei unde el nu pătrunde. Va fi suferind el desigur în unele răstimpuri...

Aurélien o lăsa în pace să vorbească. Începea să-i simtă prezența chiar gîndindu-se la Rose. Începea să-și dea seama cum va fi fiind la pat. Tocmai ceea ce presimțise vag din scrisoarea ei... semnele de exclamare... Se surprinse furat de visare. Ce inconsecvență ! Ca vînătorul care schimbă fără întrerupere vînatul. Se gîndi chiar în mod foarte caustic la una dintre contradicțiile sale cele mai bătătoare la ochi : acum cîteva clipe se îndepărta de Bérénice fiindcă se gîndea că era împins spre ea de către Mary, iar în momentul de față cu cît descoperea jocul dublu al lui Mary, cu atît tăgăduielile sale îndemînatice îl fixau asupra lui Rose, și cu cît nu opunea nici o rezistență, cu atît mai mult povîrnea panta de sub picioarele sale...

Paul Denis o întrerupse pe Mary care vorbea mai departe despre Rose și despre soțul său. O înfățișare de proastă dispoziție, gura unui copil care stă să plîngă, părul castaniu nu prea ordonat. Băuse cam prea mult servind de băut altora.

— Ce înseamnă asta, madam ? În toată seara nu mi-ai adresat o vorbă... sosesc, vă aflu împreună cu domnul...

Vorbea îndeajuns de tare, făcea gesturi, Mary îl opri :

— Ce te-a apucat, Paul ? O scenă ? Nu sîntem singuri...

— Nu-mi pasă... Îți bați joc de mine... Mă dai uitării... nu te mai interesez... Nu te desparți o clipă de domnul...

Ca și data precedentă, un gest larg desemnă pe Aurélien, care începu să ridă.

— Aș putea lesne să-ți răspund, dragul meu Paul, că nu te-ai desprins de lîngă D-na Morel în toată seara asta...

— Așadar ești geloasă ? Nu trișa, Mary. Eu sînt gelos, eu am dreptul...

— Ai dreptul să taci ori să te duci să te culci... Mă ierți, domnule Leurtillois ?

Ea își luă cu sine poetul la braț. Aurélien se îndepărtă, aprinse o țigară, șovăi între două direcții. Spre Rose

ori spre Bérénice. Se simți atras și porni înspre Bérénice fiindcă era fără primejdie, dar se lovi de Barbentane care lăsase pe soția sa cu Rose, și pe D-na David cu doctorul. Jocul de-a strămutarea circulară voia ca Bérénice în colțul său să stea de vorbă cu colonelul.

— Ascultă, Edmond, dă-mi oarecare lămuriri asupra colonelului David. Ce e cu el ? Ce caută ei aici, oamenii ăștia ?

— Petrec la o serată... ca și noi. Afară de asta, colonelul a jucat un oarecare rol politic... nu se poate să nu fi auzit vorbindu-se... Era trup și suflet cu cei din grupul generalului Picard la începutul secolului... Mai târziu, asta a avut urmări neplăcute. S-ar fi convenit să dobîndească stelele¹... i-au oprit avansarea... În sfîrșit, unii istorisesc lucrurile altminteri... A părăsit armata, a fost șef de cabinet la ministerul de război sau ceva cam așa, și se susține că s-a răzbunat cu vîrf și îndesat pe șefii săi... nu știu, îl prețuiesc mult, e un om fermecător, e uns cu toate alifiile... Lucrează cu Briand... Ciudat pentru un colonel, este apostol înflăcărat al dezarmării... un pacifist...

Aurélien se încruntă :

— Un colonel pacifist ? Ce absurditate !

— Drăcie, observă Barbentane, iată fostul combatant reapărînd în tine ! Nu ți-am mai văzut mutra asta de la Verdun...

— Lasă-mă în pace cu Verdunul... dar dezarmarea ! În ziua cînd vom părăsi Rinul...

— O, înțelegi, cu patru ani, mi-am luat porția, m-am săturat ! S-o lăsăm altora, și ocupă-te de femeile frumoase... Dacă ai da o probă de bunătate, ai smulge-o colonelului pe vară-mea... deși, caraghioasa de ea, pare că se distrează foarte bine cu el... (Răutatea apăru pe fața sa regulată, bine întinsă.) ...Afară numai dacă nu te predau din nou D-rei Zoé Poulos... Părea să-ți fie dragă în mod serios, această lungană...

— Lasă-mă odată ! De unde iese asta ?

— De pe moșia stimabilului său tată care a găzduit-o pe Mary cînd a făcut o croazieră prin Cyclade, anul tre-

¹ Insemnele gradului de general.

cut... Și știi unde își are domeniul, papă ? În Lesbos. Asta lămurește totul...

Îl împinse c-o lovitură prietenoasă spre Bérénice. Aurélien înclină să se reîntoarcă spre Rose. Dar în acea clipă, în timp ce Paul Denis își turna într-un mare pahar *whisky*, cu o expresie de om furios, D-na de Perseval înainta spre Rose cu mâinile întinse, zicînd cu glasul ei cel mai tare :

— Ilustra noastră Rose n-o să ne refuze... nu-i așa, Rose ? fiindcă toată lumea... D-l Leurtillois, de pildă...

El se întrebă de ce îi rostea numele, auzise prost primele vorbe...

— Și toți... toți... acel insuportabil poetaș... Colonelul... Nu-ți vorbesc despre femei, Rose, te cunosc doar... Să ne spui ceva !

Se auzi înecîndu-se Paul Denis cu *whisky*-ul său, și un vuiet de rugăminți se înălță... Da... da... oh, vă rog... de ce nu..., în timp ce Rose declara cu tărie că fumase prea mult, că nu mai avea glas, că era obosită... Deodată, Aurélien simți că i se atinge brațul. Se întoarse și o văzu pe Bérénice : își compunea o expresie a feței care indica pe actrița prin ochii bulbucăți. Aurélien nu se putu stăpîni să nu se gîndească la asemănarea dintre tinăra femeie și o lighioană de pădure. Părea că se ivea de sub niște frunze, cu privirea ei de ciută, cu acel diamant negru fără fațete... El o întrebă. Ea șopti :

— Cere dumneata... dumneata... pe dumneata n-are să te refuze...

— Ce idee !

— Eu n-aș putea, eu... zise ea și brusc se dădu îndărăt, speriată de această mărturisire.

La rîndul său, Blanchette se adresă doctorului De-coeur :

— Doctore, spune-i o vorbă... ea te ascultă...

— Ce greșală, doamnă ! N-am nici o putere asupra lui Rose Melrose...

Paul Denis cu paharul său se strecură în preajma lui Aurélien. El murmură :

— I-ascultați, vă dați seama, sîntem în 1921... Și doamna va spune versuri... într-un salon... păcat că nu se află aici un cămin de care să-și sprijine cotul...

Ilustra artistă se lăsă convinsă. Se ridică, își ținea gîtul în mîini, ca pentru a-și încălzi gîtlejul, cu o mișcare din umeri care voia să spună, fără îndoială : va merge cum va merge... Stătea lingă o lampă înaltă pe picior, al cărei abajur alb și galben îngăduia să treacă de dedesubt o lumină filtrată spre fața ei. Dar trupul inundat direct de lumină părea să fie în pliurile rochiei esențialul, inconștientul esențial al vorbelor care purcedeau din minte. Se produse foșnetul de mătase precipitat pe care îl răspîndi rochia lui Blanchette așezîndu-se, nedeslușita clătinare șovăielnică a bărbaților pentru ca să vadă mai bine, și un amurg de atenție cobori peste fețe.

Rose închise ochii și își trase adînc suflarea ca într-un suspin. Se văzură tremurînd sinii săi, brațele cu încetinelă i se întinseră de-a lungul trupului, cu mîinile la spate. Se împînzi o mare stinghereală în aer. Se auzi tăcerea. Se desluși tictacul pînă atunci imperceptibil al unei pendule. Oare pe unde se afla acea pendulă ? Apoi întreaga statuie se însufleți de fiori, pliurile de-un verde ca apa se strămutară abia-abia, brațele se ridicară, se încrucișară ca și cum căutau pe umeri un vâl invizibil. Statuia se strîngea în propriile brațe. Ochii cu încetul se deschiseră, gura se strîmbă puțin, luă forma goală a unui sărut, pe care o umplu vocea, vocea înfiorată, vocea incomparabilă :

— *Am cuprîns cu ochii zorile de vară... Nimic nu se mișcă încă pe fața palatelor. Apa era moartă. Ariile de umbră nu părăseau poteca pădurilor. Mergeam, deșteptînd din somn răsufălările vii și călduțe ; și pietrele scumpe priviră, iar aripile se înălțară fără vuiet...*

Aurélien nu-și putea desprinde ochii de pe mîinile palide ale lui Paul Denis care se crispau în jurul paharului său. Te puteai teme că o să-l spargă, degetele nervoase se cățarau și se pogorau în jos. Tinărul bărbat, cu totul indispus, cuprins de un fel de sfială furioasă, lăsa nasul în pămînt și nu se uita la actriță. Aurélien, surprins, nu văzuse nicicînd peste o față omenească o expresie atît de intensă, atît de pură a urii. Aceasta avea ceva atît de în afară de orice raporturi cu scena încît el acordă poemului o atenție mediocră, păstrînd dintr-însul fără să-și dea seama din

ce pricină acel murmur argintat pe care îl are pe la mijloc, acolo unde vorba *Wasserfall* sună ciudat...

— *În partea de sus a drumului, aproape de-o pădure de dafini, am înconjurat-o cu văluri îngrămădite unul peste altul, și am simțit puțin imensul său trup. Îngerul și copilul căzură pe pământul pădurii... La deșteptare era amiază.*

Vocea se îngroșase îngimfîndu-se ca un triumf, și neînsemnata frază scurtă care cade la sfîrșitul poemului izbucni ca un sunet metalic de clopot. Te mirai că nu se auzise cele douăsprezece bătăi. Zvonurile de glasuri ale auditorului lăsat liber, apreciator, nuanțat, încîntarea care se exprima, sila de complimente, tonul fals al adjectivelor... Aurélien îi șopti la ureche lui Paul Denis : „Stăpînește-te. Te dai de gol...”

Se întîmplă ca și cum s-ar fi învîrtit un comutator. Singele prinse din nou să apară sub pielița obrazilor. Ochii se însuflețiră. Mîinile își dădură seama din nou că țineau un pahar între degete. Paul suspină ușor și se aplecă spre vecinul său :

— ...Tîrfa... Nu pot să suport așa ceva... Cu tot ceea ce va vrea, dar nu cu asta... nu cu asta... nu cu Rimbaud...

— Ah, îl întrerupse Aurélien care nu recunoscuse textul, a fost Rimbaud ?

Se gîndea că Rose era splendidă, și grotescă puțin ca tot ceea ce se apropie de tragic. El era simțitor față de ceea ce îl împingea să scrișnească din dinți pe tînărul poet. Ci de asemenea și față de femeia în picioare de dinaintea lui, față de acest simț uimitor al nemișcării și al tulburării. Paul zise încă o dată : „Tîrfa...” și turnă pe gît o mare înghițitură de *whisky*. Lumea se îngrămădise împrejurul lui Rose, ca s-o implore să mai spună ceva, orice ar vrea... Paul sugeră pentru Aurélien : *Le loup et l'agneau*¹... Și își îngădui un rîs ușor : „Se lasă rugată că să-și spună fabula !” Aurélien se cam supără văzîndu-se asociat la această zeflema. Se întoarce. Privirile lui căzură asupra lui Bérénice. Lacrimi lungi îi brăzdau obrazii. Lacrimi mari, nu stăpînite. Cu ochii într-altă parte. Ca și cum urmăreau un cîntec.

¹ Lupul și mielul.

La cererea doctorului, la sugestia lui adică, ilustra actriță începu un poem de d'Annunzio. Acel poem închinat Franței pe care ea îl rostise prin lumea întreagă...

VII

Aurélien își cunoștea defectul, acea trăsătură de caracter cel puțin de-a nu duce pînă la capăt nimic, nici o intenție, nici o aventură. Lumea era în ce-l privea plină de digresiuni care îl abăteau în voia vînturilor. Dorințele cele mai bine conturate, hotăririle eșuau în fața acestora. Nu era vorba despre o nehotărîre. Dar atras ademenitor de către totul, la ce să se fi limitat? Nici bine nu-și conturase precis un adevăr sigur, că neșigurul îi și apărea, că era gata să parieze împotriva lui însuși, că era gata să adopte convingerea contrară.

Întreaga serată de la D-na de Perseval, predominată de iritarea unei uneltiri care scăpă înțelegerii lui, de care se convingea, îl aflate astfel împărțit între porniri diferite : sentimentul cel mai obișnuit, de-a rezista la ceea ce se încerca a i se impune să facă era aproape gata să cedeze în sufletul lui Aurélien simplei curiozități de-a se lăsa în voia unui joc în care nu dăduse el cărțile. Însă mai tare decît toate ispitele era diversitatea femeilor. Pe Aurélien îl împingea de la una la alta firea lui, la fel de în stare să-și piardă mințile cu acea slabă și dizgrațioasă Zoé, ca și cu Rose, cea atît de armonioasă, atît de vădit savantă în treburile dragostei. Putea să-și închipuie, cu Zoé în cearșafuri, gesturile ei de grabă pe care le-ar face pentru ca să stingă lumina electrică, cum și-ar fi scos rochia. Dar se alesese din strada Belles-Feuilles îndeosebi cu gîndul chinuitor la Mary. La ceea ce Mary avea, ca posibil, ca probabil, ca pus la dispoziția lui. Un bărbat nu lasă niciodată să-i scape din mînă o femeie fără o îngrozitoare senzație de neizbutire, de înfrîngere. Acesteia îi revedea ca aieveau picioarele, pantofii de la Helster, îi simțea mîinile încărcate de inele.

Însă Rose... Obrajii aproape nemișcați ai lui Rose. Fără de vîrstă ca și dragostea. Acea statuie ieșită dintre

degetele îndeminate ale masorului. Acea carne mace-rată în lapte de frumusețe și în gândire. Misterul... Că fusese iubita lui Gabriel d'Annunzio, n-o îndreptăța să-și facă mendrele. Asta îl supăra chiar întrucitva. I-ar fi plăcut să fie mai aproape de anonim. Dar avea în-tr-însa totuși acea atracție a teatrului, pentru cine îl cunoaște prost. Un parfum de legendă...

Între toate acestea, cu cât el se îndepărta de ea, și cu cât o altă imagine îi dădea ghes, cu atât mai mult ea trecea în umbră pe celelalte femei. Abia femeie și ea, abia un chip. Își trăgea din puțin lucru forța, puterea de abate-re de la cele obișnuite. O expresie fugară, pe care me-moria o schimonosea, fixînd-o. Acel amestec de copilă-rie (Lotus !) și de inflăcărare... acel firesc, adică... fiindcă dintre toate femeile din acea seară, ea singură se așe-zase jos sau se ridicase pentru ca să se ridice sau să se așeze jos, singură ea respira fără șiretenie... Și apoi era asta cu totul sigur ? Revăzu aievea lacrimile pe obrajii săi și fu mai viu tulburat decît atunci... cînd ele curgeau cu adevărat... Rose va fi știind desigur să plîngă minu-nat, dar *va fi știind...* ! Într-un cuvînt, de ce-ar ține ascuns din ce anume prinsese trup îndeosebi acest gînd chinuitor la Bérénice ? Aurélien își cunoștea propria va-nitate. Ce mîndrie nemaipomenită trebuie să ai ca să nu fii frămîntat de vanitate ! Un bărbat pe care nu-l tul-bură mărturisirea unei femei, considerată drept ceva cuvenit .. Așa ceva nu există. Aurélien o auzea pe Béré-nice, în mod deslușit, ca și cum vorbele fuseseră rostite chiar acum : „...*N-aș putea, în ce mă privește...*“ Și acea fugă a ochilor de ciută hăituită de la sfîrșitul frazei.

„*N-aș putea, în ce mă privește...*“ Ce vrusea ea în mod precis să spună ? Ar fi trebuit să-și aducă aminte con-textul exact. Era cu puțință, la urma urmei, ca să fi vrut să spună că n-ar îndrăzni, ea, s-o înfrunte pe D-na Mel-rose... Pur și simplu. Cum de nu-i trecuse prin cap lui Leurtillois această idee ? Explicație firească. Se cam rușina că n-a dat peste ea decît mai tîrziu. Era oare și mai înfumurat decît credea ? Bine, chestiunea este în-cheiată... Cu atât mai rău. Și totuși...

Totuși el nu șovăise atunci asupra interpretării posi-bile. Pentru ca echivocul nici să nu-i fi apărut, ar fi tre-

buit să fi avut un alt element, de atunci dispărut, o lumină limpede ca ziua care însoțea vorbele... El asculta în memoria lui accentul pe care îl pusese pe ele, Bérénice... nu era acesta... Se înșela cu siguranță... se înșela... Ecoul înșelător slăbea fără motiv serios. „N-aș putea, în ce mă privește...” Era vocea lui, a lui, și nu vocea ei, a ei. Voia cu orice preț să-i pună în gură vorbele pe care le auzise el fără să gândească la sensul lor. Ce oare înțelesese el ? „N-aș putea, în ce mă privește”, da, de data asta era asta... Mai mult ori mai puțin... Vrusese ea cu adevărat să spună... n-aș putea, în ce mă privește, să-ți refuz dumitale... dacă mi-ai cere... ceva... orice ar putea fi... mie, Bérénice... dumitale, Aurélien... Se consideră drept caraghios : această dezmembrare a neînsemnatei fraze îi aducea aminte de școală... de analiza gramaticală... aș putea... persoana întâi, condiționalul prezent al verbului a putea... Ajunge !

Fiindcă, la urma urmei, vorbele puteau să însemne : „N-aș putea, în ce mă privește, să refuz asta unui bărbat... oarecare... în sfârșit, cuiva... nu sînt în stare să refuz...” Dar atunci pentru ce retragerea aceea bruscă ? Uite ea înțelesese poate după ce rostise, celălalt sens pe care fraza îl căpăta în mintea lui... Oricum ar fi, acesta fusese izgonit din frază... Nu fusese acolo, de altminteri, în mod explicit inclus : „N-aș putea, în ce mă privește...”

Ah, de data aceasta găsisese iarăși acea accentuare trecătoare ! Nu el gîndea, ci Bérénice... Bérénice. Cu cîtă tandrețe rostea el acest nume... Rămase uimit. Fără îndoială, această tandrețe se potrivea mai degrabă reginei din Cezareea decît D-nei Lucien Morel. Nu pentru prima dată recunoștea că a greșit evocînd-o cu numele soțului său. Ca și cum și-ar fi imputat această familiaritate ori că i-ar fi fost teamă de ea, că i-ar fi fost teamă de ceva din această familiaritate. Absurd. El își repetă : Bérénice... spre a se convinge că avea sînge rece. Bérénice... Bérénice... Și iată că revăzu aievea lacrimile... D-na Lucien Morel. Bine. Ce însemna oare acest mazochism ? Dacă numele lui Bérénice îi plăcea... Vru să se verifice de tot, și spuse cu jumătate de glas, convins că deține secretul intonației juste : „N-aș putea, în ce mă privește...” Dar

nu vorbea decît Aurélien, vocea lui de bărbat... Haide, ce pui la cale ? „Băiete, un *side-car* !“

Aurélien era rezemat în cot la barul „Lulli's“, în Montmartre. Intrase acolo, fără să se gîndească, după ce plecase din strada Belles-Feuilles. Ceva îi speriasse somnul. Toate acele femei poate. Sau una dintre ele. Aurélien avea viciul de a fi noctambul. Îi plăcea lui să lîncezească prin aceste locuri cu lumină pe unde viața nu se stinge, cînd ceilalți au adormit. Își avea aici tabieturile sale. Nu trebuia pînă într-atît să caute în serata de la Mary motivele acestei hoinăreli. Venise aici și în ajun, și a doua zi poate tot aici avea să vină din nou.

— Ești singur-singurel ?

Se întoarse și surise la Simone. Ea se săturase de cît dansase cu clienții. Se așeză alături cot la cot cu el.

VIII

Parizienii n-au nicicînd plăcerea pe care orașul lor o prilejuiește provincialilor. Mai întii pentru ei Parisul se reduce la tabieturile și la ciudățeniile lor. Un parizian limitează orașul său la cîteva cartiere, nu știe nimic din cîte se petrec mai încolo, unde nu mai este Parisul pentru el. Apoi nu are aici sentimentul aproape neîntre-rup de-a se rătăci, sentiment de mult farmec. Acea siguranță de-a nu cunoaște pe nimeni, de-a nu putea fi întîlnit din întîmplare. Se nimerește să aibă acea senzație ciudată dimpotrivă prin toate orășelele pe unde este în trecere și pe unde este singurul pe care să nu-l cunoască toți ceilalți. Dar închipuie-ți ce înseamnă cînd acest incognito îți dă pe mină această pădure de pietre, aceste pustiuri de macadam.

Bérénice se bucura în tihnă de singurătatea sa. Pentru prima dată în viață era stăpînă pe ea însăși. Nici Blanche, nici Edmond nu se gîndeau s-o țină în friu. N-avea nici obligația de a telefona pentru ca să spună că nu venea să ia prînzul acasă cînd o prindea pofta să-și continue plimbarea. O, frumoasa iarnă a Parisului, noroiul său, murdăria sa și pe neașteptate soarele său ! pînă

la ploaia mărunță care îi plăcea ei aici. Când aceasta se înțețea prea pătrunzătoare, avea la îndemână marile magazine, muzeele, cafenelele, metroul. Totul este ușor la Paris. Nimic nu este aici asemenea sie însuși. Pe unele străzi, pe bulevarde, îți pierzi vremea cu plăcere la fel când treci a suta oară ca și prima dată. Și apoi să nu fii la cheremul vremii proaste...

De pildă în L'Étoile... S-o iei pe jos prin Étoile, s-o apuci pe una dintre străzile străjuite de arbori, la întîmplare, și să te pomenești, fără să fi ales, într-o lume cu desăvîrșire diferită de aceea unde se afundă strada următoare... E într-adevăr ca și cum coși la gherghef, prin aceste locuri de plimbare... Doar că atunci când brodezi urmezi după un desen deplin făcut, cunoscut, o floare, o pasăre. Aici nu se poate niciodată ști de mai înainte dacă vei da peste paradisul care îmbie la visare din aleea Friedland sau de mișunarea haihuie, ștregărească de pe aleea Wagram sau de acea cîmpie dantelată a aleii din Bois. L'Étoile domină lumi diferite, ca și ființe vii. Lumi unde se înfundă brațele sale de lumină. Dai de provincia din aleea Carnot și de măreția comercială din Champs-Élysées. Dai de aleea Victor Hugo... Lui Bérénice îi plăcea ca dintr-una dintre aceste alei, a cărei ordine de succedare o uita totdeauna, să se repeadă într-o stradă de trecere și să se îndrepte spre aleea următoare, ca și cum ar fi părăsit pe o regină de dragul unei fete, un roman cavaleresc de dragul unei povestiri de Maupassant. Drumuri însuflețite duceau de pe un tărîm pe altul al închipuirii ; îi plăcea lui Bérénice ca străzile acestea să fie, la urma urmei, niște crîmpeie dintr-o ciudată și neașteptată provincie sau ulicioarele pustii ale căror balcoane par să aibă drept parmaclic desenele complicate ale acțiunilor și ale îndatoririlor locatarilor lor sau și suspecta rețea de hoteluri și de odăi mobilate de închiriat, de circiumioare, de femei ușoare de înșfăcat într-ascuns, care dau posibilitate să treacă, pe la cîțiva pași de cartierele bogate, fiorul desfrînat al feciorilor de bani gata și al unei gloate pervertite. Pe neașteptate orașul se deschidea deasupra unei perspective și Bérénice ieșea din acest univers care o înspăimînta și o atrăgea, ca să vadă în depărtare Arcul de Triumf și către acesta linia

continuă a unor arbori cu rădăcina în sens propriu prinsă într-un grilaj. Cît e de frumos, Parisul ! La fel pe unde căile sînt drepte și curate, cîte cotituri... Pe nicăieri la țară peisajul nu se schimbă atît de repede ; pe nicăieri, nici chiar în Alpi sau la malurile mării, nu se află o atît de bună hrană pentru visul unei fete tinere fără ocupație, și încîntate că e liberă, liberă să gîndească în felul său, fără să se supravegheze, fără să se teamă să nu-și dea de gol pe față fondul sufletului, să nu scape o frază pe care ar regreta-o fiindcă ar fi făcut rău cuiva...

Cîteodată avea pofta să schimbe orașul. Se suia în autobuz, în oricare dintre autobuze, și se îndrepta spre celălalt capăt al Parisului. Îi plăcea să stea pe platformă împinsă din toate părțile de oamenii care se urcau și de cei care coborau ; o impresiona îndeosebi desimea variabilă a cartierelor. Nu se plictisea să înscrie în memorie transformările din jurul ei. După les Champs-Élysées, la Concorde, strada Rivoli îi păru atît de strîmtă, urmărind pe de-a-ntregul ca o idee fazele unui raționament spre scopul său ; mai întîi de-a lungul unei grădini, ca și cum închipuirea unor copaci liberi adineauri ar fi fost acum înfrînată îndărătul acestor zăbrele negre și năpădită încetul cu încetul de statui ca să o pregătească pe Bérénice să o întindă la drum de-a lungul unui palat. Arcadele, de cealaltă parte, adăugau însușirea lor de decor logic acestei desfășurări de piatră. Apoi, după ieșirea din palate, arcadele cedau foarte repede și strada avea să lase în pace imaginația în favoarea judecății, case de o parte și de alta, niște case ca toate casele. Orgoliul comerțului avînd Samaritaine¹ drept monument, Samaritaine care înlocuiește Luvrul. Traficul din Hale de-a curmezișul străzii. Spațiul liber plantat cu arbori care se mai vede cînd treci pe la Châtelet, spre malul stîng și spre visările sale. Apoi s-a isprăvit. După ce treci de Primărie, strada se va tot îngusta, va merge înainte dînd în strada Saint-Antoine dolidora de amintiri, încărcată de amenințări, pînă cînd, în sfîrșit, autobuzul ajunge în acea piață enormă, acea replică a pieței Etoile unde se înalță coloana de Juillet.

¹ Mare magazin popular.

Aici jocul putea să reînceapă... Bérénice dispărea din nou din strada de la Roquette spre bulevardul Henri-IV, din foburgul Saint-Antoine spre canalul Saint-Martin...

Ca să nu mai spunem nimic despre Cartierul Latin. Misterul acestuia e mare în ochii unei femei din provincie, care îl vede cu tot ceea ce romanele au istorisit despre dînsul, cu tot farmecul admis printr-un acord tacit. Și apoi se aflau vestitele librării ticsite de noutăți care concureau cu fructele de la Ediard, din piața Madeleine. Apoi Bulevardul Saint-Germain, la Crès, pe unde se poate pierde vremea ceasuri întregi, citind cărțile și revistele între paginile netăiate. O prăvălioară posomorită în strada Odéon, din care ei îi plăceau femeile care o țineau. Una dintre ele, cea blondă, îi spusese că era din Savoie și îi vîndu o primă ediție din Jules Romains și cartea lui Paul Denis, *Interzis să intri*. Era tulburătoare, cam scurtă. Cărțile în galeriile Odéonului aveau o atracție deosebită. Nu erai sigur că aveai dreptul să te uiți la ele.

Minunății de-ale Parisului. Să nu mai gîndești. Să nu te mai simți subjugat de bunătate, de milă. Să fii din nou ca odinioară fetișcana care sărea frînghia fără să-și pună cine știe ce întrebări. Era gata oricînd să ridă fără motiv. Nimeni n-o tulbura, întrebînd-o cu cea mai curată sinceritate cu putință : „Ce anume îți stîrnește rîsul?“ Îi era îngăduit să se uite la oameni sau să nu-i bage în seamă. I se putea întîmpla să-l dea uitării pe Lucien fără să-și impute ceva. Avea la dispoziție marile bulevarde și avea la dispoziție le Luxembourg, avea la dispoziție la gare de l'Est și avea la dispoziție Montrouge. Să te muți dintr-un cartier într-altul nu însemna o infidelitate față de nimeni : les Invalides nu i-ar reproșa timpul petrecut la Buttes Chaumont.

Se întorcea în strada Raynouard, fericită, mlădioasă, cu obrazii rumeni de parcă ar fi alergat toată ziua peste cîmpuri. „Ai o scrisoare..." o întîmpină Blanchette. Își scotea pălăria din cap, deodată serioasă, lua scrisoarea. Se ducea pe terasă ca s-o citească, deasupra aceluia Paris pe care într-o zi sau într-alta avea să-l piardă. S-o citească pe îndelete, pentru ca fiecare cuvînt să i se lipească de inimă, acea scrisoare drăgăstoasă, delicată, bună, care îi ațîța pofța să muște și să plîngă.

— Ce-ți mai spune Lucien ? întreabă Blanchette la masă.

— O, nimic, tot ca de obicei... să mă distrez... cele bune ție... că mama a avut o criză de reumatism...

— A, să nu uit, întrerupe fără rost Edmond, l-am întâlnit pe Leurtillois...

Blanchette încruntă sprinceană. Nu-i prea place Aurélien, e vizibil.

— Ei și ?

— Ei și... nimic... l-am întâlnit pe Leurtillois, îți spun că l-am întâlnit pe Leurtillois...

Bine. Incidentului i s-a pus capăt. Se aude zdrăngănitul furculițelor. După asta Edmond simulează că răspunde la o întrebare.

— Pe alea du Bois... umbla pe jos. L-am cules de pe drum și l-am dus acasă... Are o garsonieră cu adevărat încântătoare...

Nu că Bérénice ar avea poftă să lege o conversație, dar simte că ceva nu merge prea bine între verii săi. De aceea pune o întrebare, fără să se aștepte la vreun anumit răspuns, ca să întrețină convorbirea, ca să-i dea posibilitatea lui Blanchette să se enerveze fără vreo izbucnire.

— Unde locuiește ? întreabă ea.

Edmond ridică nasul, se uită la Blanchette, apoi se întoarce către vară-sa :

— În insula Saint-Louis... Două camere și o bucătărie... Însă nu poți să-ți închipui...

Blanchette își aduce aminte deodată că a uitat să-i spună ceva domnișoarei... cu privire la copii... Se ridică, răstoarnă scaunul... îl ridică... iese...

— Ce-o fi avînd oare ? zice Bérénice. Ai fost răutăcios cu ea, vere dragă...

IX

Ce frumoasă zi ! De îndelungă vreme nu se văzuse o asemenea iarnă... Cînd ea binevoia astfel să fie uscată, cu soarele străbătut de ger, cu împrejurimile Parisului

și cu grădinile lor despuiate, cu zidurile cenușii brusc inveselite de lumină, cu pădurile încrucișînd x-urile și y-urile unei geometrii forestiere și cu surpriza la o cotitură a unor frunze persistente, de-un verde steril, contrariu aceluia al unui produs de seră... cît de plăcut era să călătorești într-un cinci-cai-putere în miezul săptămînii, cînd nu riscai să întîlnești toată lumea pe drumuri sau prin stupidele „ospătării“ ! Evident, cu o mașină mai puternică, de pildă cu un Bugatti de Schoelzer, se putea merge mai departe, să te înfunzi în cîmpie...

— Ai băgat de seamă, scumpa mea prietenă, că pe măsură ce te îndepărtezi de Paris, pare și că te întorci în timp ? La cincizeci de kilometri ajungi într-al nou-sprezecelea secol, iar la o sută atingi pe al optsprezecelea... Se stabilesc oarecare zone... Te pomenești astfel că ajungi în evul mediu...

Îi erau dragi, le cunoștea aceste mărunte drumuri pe care se iese prin cărăușia obișnuită a parizienilor, care șed cloșcă pe la casele lor ca nealții, pentru care greutatea cea mare, culmea culmilor, în ceea ce privește turismul automobilistic, este drumul Quarante-Sous. Ori oamenii aceștia voiau cu orice preț să aibă o țintă, să se ducă să viziteze ceva... să exprime omagiul roților lor acoperite cu cauciucuri față de cîte un peisaj socotit drept excepțional de pitoresc. Aurélien se aplecă puțin spre tovarășa sa de drum, arătîndu-i cu mîna cîmpia pe care o străbăteau, ușor povîrnită, fără vreo umbră de arbore peste tot, fără nimic din ceea ce oprește ochiul, din ceea ce ne-am deprins să privim datorită atîtor generații de pictori. Pămîntul pur și simplu scociorit de colo, lăsat în paragină pe dincolo, cu cîte-un dîmbuleț năpădit de buruieni, cu grămăjoare de uscături... și totul de culoarea iepurelui cu nenumărate pîntece...

„Ești un bărbat ciudat“, murmură Mary de Perseval care nu vedea ceea ce era pe acolo de văzut, dar care sub învelișul blănurilor roșcate se strîngea lîngă vecinul ei. El se uita la dînsa : ea lua o înfățișare de înamorată, cu buza ridicată spre a sa. Nu înțelegea nimic din ceea ce îi plăcea lui Aurélien, era limpede. Însă el i-o cerea ? Nu. Femeie de stațiuni balneare și de litoral mediteranean. Pun rămășag că îi plac la nebunie palmierii. Cu

atît mai rău, cu atît mai bine... Ea suspină : „Scumpule...” Asta cădea ca niște păr în supă, cu fiorul acela de frig tăios în nări.

Ei străbăteau acum, pe-un drum bombat, un fel de tufăriș de mărăcini împrejmuît cu sîrmă purtînd tăblița : *Vînătoarea oprită*, ce-ai vrut ai găsit.

— Scumpule, scînci D-na de Perseval, cu o mutră dojenitoare, cînd mă gîndesc că lumea spune că am cele mai frumoase picioare din Franța și din Navarre și că tu nu mi-ai făcut asupra lor nici cel mai slab compliment...

Aurélien dintr-o mișcare de volan ocoli o căruță care nu vru să intre în rînd cu celelalte vehicule și își văzu de drum. Bijbii în chip politicos pe sub cuvertură, iaca așa ca să cerceteze cel puțin cu mîna picioarele cu pricina pînă acolo unde se oprea ciorapul, apoi se uită la soarele care scăpăta.

— De ce să-ți spun ceea ce toată lumea ți-a spus... ceea ce dumneata știi foarte bine... De altfel nu constituia o descoperire : mi le-ai și arătat... pe cînd ale mele... nu mi-ai spus nimic despre ale mele...

Ea rîse într-un fel foarte monden. Chibzui o clipă. Apoi se indignă :

— Scumpule, e de necrezut cum te porți... bărbații din generația asta... niște tîrfe... cu adevărat niște tîrfe.. Nu s-ar crede că ați făcut războiul... Absorbiți de voi înșivă, și atît de puțin galanți...

— Crezi că se ajunge galant participînd la război ?

— Știu eu... cei mai în vîrstă decît voi aveau o tradiție, o delicatețe...

El săltă din umeri. Ar fi spus lesne niște vorbe grosolane, dar se temea că o să-i placă. Ea mai zise :

— Voi ne tratați pe noi cu asprime...

— Mai întîi mi-e groază de aceste pluraluri... Te tratez prost, vă tratăm prost... Însă *noi*, *voi*... cine sîntăștia, *noi*, *voi* ? Sau dacă e vorba să mă pui într-aceeaș oală cu mărunțul Denis...

— Ești stupid ! Mai întîi nu vorbi rău despre Paul nu fiindcă l-am înșelat cu dumneata... are mult talent. N-ai citit *Interzis să intri*, firește... și mari calități su fletești...

Aurélien fu apucat de unul dintre acele rîsete prostești cărora nu te poți împotrivi. Își ceru iertare. După cum se știe, cererea de iertare agravează lucrurile. În sfîrșit, rîsul se liniști :

— Îți cer iertare, n-am vrut să te jignesc...

— Tu nu mă jignești... însă ești nedrept cu dragul de Paul, și ai putea să fii mai generos... după cele ce s-au petrecut...

— Ce anume ? făcu el cu cea mai curată bună credință din lume, ce s-a petrecut ?

Fu rîndul ei să fie apucată de un rîs nebunesc, dar de un rîs nebunesc de pîan mecanic. Peisajul se schimba. Un sat. Afîșe mari de aperitive și de ulei pentru automobile. Purceseră pe un drum mai larg. Mașini peste mașini. Mary medita, vîrîtă în cuvertură. Aurélien profita de situație ca să fure de la ea cîteva clipe de singurătate. Ea își continuă gîndurile, în sfîrșit, cu voce tare, ca și cum un lung înconjur ar fi adus-o din nou la începutul acelei după-amiezi...

— A fost într-adevăr minunat colțisorul unde m-ai dus... Acel hotel... Crezi cumva că multă lume știe de el ? Am avut impresia că nu... e poate o naivitate... sau înseamnă că m-ai tulburat...

— Mulțumesc.

— Nu, eu îți mulțumesc fiindcă mi l-ai indicat...

— Da, astfel va putea să-ți slujească altă dată...

Ce obraznic. Ea strigă :

— Ce obraznic ! Și, de-altminteri, de ce nu ? Ne vom mai duce pe-acolo...

— Oh, dacă numai asta îți face plăcere...

Ea stătu ca mută încă o clipă, apoi reînnoi atacul : „Ștregarule, ai dus la acest han toate femeile de pe lume...”

El se încruntă la față. Nu-i plăcea prea mult acest vocabular. O pedepsi : „Pe toate... nu. O duzină...”

Își satisfăcuse curiozitatea cu aceea pe care o numea în sinea lui văduva Perseval. Cu cît o cunoștea cu atît ea era văduva Perseval. De pildă, acea reflecție asupra lipsei de galanterie a bărbaților din generația sa... Se culcase cu o lume și nu cu o femeie. O lume cam demodată. Cu tabieturile, cu tradițiile sale. Chiar cînd era vorba să se de-

prindă... Ah, da, putea să spună acum cu anume ce corespundeau semnele exclamării ! Deși, la dreptul vorbind, era cît p-aci să nu-i facă cinste acestei doamne pudrate, care avea atîta grijă de sîinii săi în clipa chiar cînd se lăsa în voia bărbatului, cînd avusese nenorocita idee să-i geamă la ureche : „Orice ai dori... dar nu un copil !“ De furie, la gîndul acestei amintiri neplăcute, apăsă brutal pe accelerator, mașina făcu un salt :

— Ce te-a apucat ? strigă ea.

— Mă răzbun !

Ea nu întrebă pe ce anume. În depărtare se zărea Parisul.

Merseră un răstimp fără să-și vorbească. Apoi ea nu se mai stăpîni :

— Îmi pari foarte indiferent.

— Mereu tradițiile, ei ?... Te dai în vînt după minciuni.

— Ai putea să nu minți...

— Pot și eu să mint...

— Ești bizar astăzi...

— Sînt credincios deprinderilor mele...

— Tocmai asta îți imput, răule ! Ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

— Ce s-a întîmplat ?

— Iarăși ! Grosolan !

— Sînt grosolan ? Voiam să fiu discret neaducîndu-mi aminte prea mult...

— Asta e prea-prea ! Știi dumneata că unii bărbați m-au implorat zece ani pentru ceea ce ți-am acordat din primul minut ?

— O regreti ?

— M-ai obliga să regret...

— Pe care din amîndouă ? Cei zece ani sau primul minut ?

— Insuportabil... Am să mă îndrăgostesc la nebunie de dumneata ca să-ți trec cu vederea prostiile. Doamne sfinte ! N-o doresc !

Ea așteptă o frază care nu se auzi :

— Să am eu grijă oare să mă port cu dumneata cum se poartă bărbații cu noi ? Va fi nevoie oare să tremur pentru ca să te am în mîină ? Să te aștept, să-mi imaginez ceea ce îți face plăcere... să-ți dăruiesc cîteva cravate...

— Ba nu... ba nu... eu nu sînt Paul Denis, îţi repet...
— Vrei să ţi-l jertfesc ?
— Cerule ! nu jertfi nimic ! Nici un sacrificiu, scumpa mea Iphigenie...

— Întrucît dacă mi-ai cere-o, ţi-aş refuza-o fără înconjur... Pentru unul fără de inimă ca tine nu-l voi chinui pe acest copil... da, e un copil în ochii mei... cît şi un bărbat... Ştiu bine ceea ce ne desparte, că totul nu va dura de-a pururi... nu ţin la aceasta, de-altminteri... dar, în fine, să păstreze din zilele petrecute împreună o amintire... o amintire...

Leurtillois preda bonul de benzină accizului din Paris. Mai era exact destulă lumină în partea de sus a cerului, casele se şi scăldau într-un văzduh ca de Parma.

— Să te conduc în strada Belles-Feuilles ?

— De pe acum ? făcu ea, şi îl prinse de braţ. De pe acum ? Ascultă... fii drăguţ... Arată-mi garsoniera ta... îmi trezeşte pofta... şi nu mai am de ce să mă tem...

— Dacă doreşti... numai că te pîndeşte primejdia să te întâlnească cineva...

— Fie ce-o fi ! Ne vom grăbi pe scară.

Intrară în întuneric cu viteză. Ajunseră în l'île Saint-Louis înainte de noaptea care se înălţa din fluviu. D-na de Perseval, care tocmai îşi fardase faţa, se înfăşură în bogata sa eşarfă englezească, într-aşa fel încît nu-i ieşeau la iveală decît ochii.

— Şi apoi, nici nu-i de închipuit... să locuieşti într-o casă din Paris unde cunoşti pe toată lumea... Şi la ce etaj stai ?

— Sus de tot.

— Sus de tot ? Dar e nemaipomenit ! O garsonieră, asta se află aşezată la parter... la demisol în cazul cel mai rău...

— Nu-i o garsonieră, e o poziţie cu vedere întinsă...

Casa constituia prora insulei, în josul apei, unde malul se termină cu un buchet de arbori şi cu o cotitură sinuratică unde vin să se aşeze cot la cot înamoraţii şi deseraţii... Se urcară. Aurélien se uita la gaidele care dădeau zor suind din doi paşi cîte patru trepte. Da, picioare îndeeajuns de frumoase, dar nu se cade să exagerăm de mult.

În trecere, portăreasa recunoscîndu-și locatarul, aprinse lumina pe scară. Mary care nu se aștepta la așa ceva își sporise înfocoleala și își grăbise și mai tare pasul. La al patrulea se opri, inima bătîndu-i să-i spargă pieptul „E aici ?” Nu. Se afla acolo o scăriță care o lua pieziș și se mai urca încă un etaj și jumătate... Ea se repezi în apartament de cum se deschise ușa :

— Aveam o afurisită de teamă să nu mă încrucișez cu prințul R... pe scară ! Îl cunoști ?

— Ne salutăm pe coridor.

Ea alergia prin camere, luînd înfățișarea de fetiță

— Dar e încîntător... încîntător... Un adevărat porumbar... dar încîntător !

La dreptul vorbind, se uita foarte puțin la lucruri. Va fi avînd desigur un gînd ascuns pe care Leurtillois îl ghicea în penumbră cu oarecare plictiseală. Ah, nu, nu-i nevoie să exagerezi nici atîtca. Deschise fereastra largă și scundă zicînd : „Privește...”

O împinse puțin pe balcon. Nu era ceea ce aștepta ea Zise totuși cu o căutătură spre sofa de culoare gri-galbenă : „Cînd mă gîndesc la cele cîte se vor fi petrecut desigur aici !...”

Dar fraza ei nu se terminase că scoase un slab strigăt de admirație.

Cea din urmă fișie de lumină din zare dădea un aspect de feerie peisajului în care casa înainta cu vîrfurile o navă. Se aflau deasupra acelor arbori groși, ciudați, care împodobeau capătul insulei, se vedea pe stînga Cetatea unde felinarele scînteiau deja și desenul fluviului care cuprinde, se întoarce, o cuprinde din nou și se unește cu celălalt braț, de dincolo de arbori, la dreapta, care împresură insula Saint-Louis. Se afla Notre-Dame, cu atît mai frumoasă dinspre partea absidei decît dinspre partea pronaosului, și pădurile, jucînd un șotron straniu din arcade în arcade între insule, și colo, în față, de la cetate spre malul drept... și Parisul, Parisul deschis ca o carte cu panta sa stîngă mai aproape spre Sainte-Geneviève spre Panthéon și spre cealaltă pagină ticsită de litere de tipar greu de citit la acest ceas pînă la acea aripă albă de clădirea Sacré-Coeur... Parisul imens, și nu încătușat ca la terasa familiei Barbentane, Parisul văzut din miez

său, din cel mai misterios, cu zgomotele din apropiere, mai îndulcite de fluviul multiplu unde cobora o lungă luntre cu marginile pictate cu miniu, cu rufe întinse la uscat pe frînghii, și cu niște umbre care parcă se joacă de-a v-ați ascunselea pe bordul ei. Cerul avea și el colțul său de miniu...

Și pe neașteptate, totul se stinse, orașul ajunsese îndesat, și în noapte bătu ca o inimă. Luntrea scoase o lungă plîngere sfîșiată. Mașini claxonară. Mary observă clipirile dese de huhurezi ale ferestrelor luminate, mai numeroase. Se întoarse către Aurélien, și băgă de seamă că avea privirea pierdută urmărind fluviul, ca și cum și-ar fi dat silința să cerceteze acolo departe cel puțin podul Alexandru al III-lea.

— Ce loc minunat ! zise ea, și propria voce îi păru străină.

— Nu-i așa ? Iată că în curînd sînt trei ani... și nu mă satur de ea... Barbentane, conducîndu-mă pînă aici deunăzi, mi-a spus despre acest loc ceva care mă cam lămurește asupra sa... în mod ciudat...

— Ce anume ?

De mai înainte ea era geloasă de Edmond.

— A spus că locuiesc aici la îndoitura cotului pe care îl face fluviul într-al său M vînos.

— E frumos... parcă ar fi din Paul Morand...

— Nu mi se pare. Mă tulbură.

— Edmond a cam rămas totuși medicinist. E chiar ciudat că și-a părăsit studiile... Tatăl său vitreg a dorit-o... de asta are oarecare răbufniri urîte...

Aurélien întrerupse foarte scurt și aspru.

— Îți spun că mă tulbură... gîndindu-mă că sînt aici în acel M vînos al Senei... Asta îmi răstoarnă felul de a privi ceea ce n-a putut să-mi ajungă ceva cu totul obișnuit... priveliștea se schimbă atît de cumplit după ceasuri și după anotimpuri... și intonează un cîntec de-a pururi același. Dar ca să ne întoarcem la acel M vînos... nu știu dacă se poate omorî cineva tăindu-și îndoitura cotului cum își taie încheietura mîinii cînd cineva e filozof și cînd are la îndemîină o baie...

— Taci din gură !

— Sena vorbește tot timpul, tot timpul despre sinucidere... Cît se zvîrcolește... și acele strigăte ale șlepurilor... Mă frămîntă că sînt obligat acum... să mă conformez imaginii lui M vînos... să-mi readuc în conștiință înțelesul, în mod continuu, al acestei ape care curge, al acestui sînge albastru, în fața mea... Îmi dau seama bine că vine din-dărătul meu, și că se duce la vale, spre mare... Însă vinele, Mary, vinele cotului vin de la mîină, ridicîndu-se spre umăr, spre inimă... Aș fi fost înclinat să-mi închipui lucrurile de-a-ndoaselea... Inima în munți... Este neapărat necesar să se creadă că inima este marea, ce hipertrofie ! Și că degetele sînt ca niște rădăcini cu ghețari la unghii...

El plecase atît de departe de dînsa, în noaptea cufundată în întuneric, deplin cufundată în întuneric, încît D-nei de Perseval aproape îi veni să plîngă. El îi apărea straniu. Acest limbaj pe care nu-l aștepta din gura lui... din gura acestui amant cinic... atît de *matter of fact* cum ea și-l formula, fiindcă lucrurile de nesuportat erau astfel mai ușor de admis în ochii ei cînd le traducea în englezește...

— Mi-e frig... șopti ea.

El n-o auzi sau nu vru s-o audă. Tăcu. Își umplea ochii de întuneric. Ca de-o provizie magică. Înțelese că ar fi în cîștig dacă ar pleca pe furiș, dar dorea să mai arunce o privire asupra așezării sale, intră în camera care era totodată și birou, bej și maro, cu mobile de stejar deschise la culoare... Aurélien își prelungea la nesfîrșit statul afară... Ea îl chemă, negăsind comutatorul electric.

— Iartă-mă, zise el, cu o voce total schimbată. Nu mă prea simt bine...

— Ce ai oare, prietene ?

El întoarse butonul unei lămpi de pe masa cea mare. Lumina îi veni de dedesubt. Ea se sperie de trăsăturile schimonosite ale feței sale și repetă : „Ce ai oare ?“

Pe obrajii săi avea o expresie de intensă indispoziție, îmbătrînise pe neașteptate și, cu tot frigul, asuda în chip vădit. Culoarea feței se întunecase și arăta parcă și-ar fi pus ori mai degrabă și-ar fi scos o mască. Zbîrcituri mărunte împrejurul ochilor. Gura pe jumătate deschisă. Răsuflarea grea. Ea îi luase mîna, care era ca gheața și

umedă. Își dădu seama că tremură. El repetă : „Nu mă simt bine...” Ea se sperie.

— Dar lungește-te pe pat, dragule, haide... ce e ? Te scutură fiorii... Ce pot face ca să te-ajut ? Ai ceva alcool ? Un grog poate ? E tare plicticos... Nu știu nici unde-i bucătăria...

— Nu, zise el, nimic, lasă-mă, Mary...

Se lăsă în voie pe sofa, pe jumătate întins, pe jumătate așezat. Ea îi îngrămădea pernele sub cap acum ca o mamă, vorbindu-i între timp :

— Așa... așa... ai răcit... poate în hotel... ai umblat cu picioarele goale... Bîntuie niște păcatoase de gripe, mi s-a spus...

— Nu... Nu... nu e nimic... lasă-mă, Mary, știu eu ce-i asta... Am nevoie să fiu singur... va trece...

Îi clănțăneau dinții. Era scuturat de friguri. Își apropie umerii ca pentru a îngădui să treacă o furtună.

— Trebuie să te culci... Nu pot să te las așa... Un medic...

— Îți spun că știu eu ce-i... Frigurile... Le-am luat din Orient...

Ea trăsesse cuvertura de voiaj, descoperită în sofa, îl înfășura. El se lăsă îngrijit pe jumătate : „Vreau să fiu singur...” Ea îi scoase pantofii. Îi apucă picioarele în mâini.

— Tremuri de friguri, și ai picioarele înghețate... Trebuie să te culci în pat...

Era nostim, pe neașteptate, iată că înțelese ceva : el nu cuteza să se dezbrace înaintea ei, așa cum se dezbracă un bolnav... Ea dădu din umeri la propriile gânduri, și cu tot soiul de atenții, întrucîtva stîngace, întrucîtva ursuze, și cu zgomotul supărător al călcîielor sale pe podea, cît p-aci să cadă fiindcă se agățase în ciucurele stupide al unui covor, îl pregăti cu binișorul ca să se descotozească de veșminte, ridică husa de lux de pe sofa, descoperi așternutul de pat, cearșafurile, intră prin efracție în intimitatea sa de celibatar. După ce îl culcă, zări telefonul pe măsuta joasă de lîngă sofa. Ceru un număr :

— Pe cine chemi, întrebă el cu glasul stins.

— Pe doctorul Decoeur... da, da... nu fi copil.

— N-am nevoie de medic... Am chinină...

— Să taci !... Wagram treizeci și șapte... Ah, dumneata ești, doctore ! Îți recunosc vocea ! da... Mary... Mary... Nu, nu pentru Rose... Am un bolnav... Desigur... Mulțumesc...

— Haide, nu-l deranja, îți zic...

— ...Te aștept... În insula Saint-Louis...

Bolnavul se agita, rău dispus. Ea se duse să caute ceva *whisky* în dulăpiorul care, după multe stăruințe, îi fusese indicat. Doctorul va fi aici peste cincisprezece minute... da, ea îl va aștepta... N-avea nici un secret față de soțul lui Rose... De altminteri, asta era important. Unde sînt paharele ?

Pe cînd turna alcoolul, înălță ochii și văzu pe perete ceva care îi opri mișcarea mîinii. Un obiect turnat în ghips. Un cap de femeie. În sfîrșit, masca doar. O mască de-acelea care se iau de pe morți. Această față albă cu ochi închiși era agățată colo, într-un loc ales. De pe patul său, pe ea o vedea în primul rînd dimineața. Ca din senin, pe Mary o prinse gelozia, cea adevărată. Îi veni să țipe, și își mușcă buzele. Ce revelație ! Numai un bărbat nebunește îndrăgostit putea trăi astfel înaintea acestei figuri care părea că nu mai suferea, a acestei figuri al cărei surîs începea de dincolo de durere. Cine era această femeie ? Păși spre ea, vîrsînd dinadins acel *whisky*, care făcea un zgomot ciudat în pahar. Se uită mai bine la chipul cu ochii închiși. Îl recunoscuse. Și atunci suferi cu adevărat.

Îi dădu lui Aurélien chinina, și așteptă doctorul. De afară, orașul cu acompaniamentul său nocturn însoțea gîndurile cu totul noi în această minte frivolă. Ea își zise, uitîndu-se la bărbatul bolnav, ghemuit în cearșafurile sale și scuturat de furtuna malariei : „Cum am îmbătrînit... cum am îmbătrînit...” În sfîrșit, cineva sună la ușă.

X

Sînt tot felul de griuri. Avem griul bătînd în roz dirplin care este o răsfrîngere a celor două castele Trianon. Avem griul albastru care este un regret al cerului. Griul cafeniu, culoare a pămîntului după ce a fost mărunțit

și netezit cu grapa. Griul de la negru la alb care dă patină marmurilor. Dar este un gri murdar, un gri cumplit, un gri galben bătînd în verde, un gri la fel cu smoala. O unsoare fără străvezime, înnăbușitor, chiar dacă e deschis, un gri-destin, un gri fără iertare, griul care dă cerului o tentă vulgară, acel gri care constituie spalierul iernii, mîzga norilor înainte de ninsoare, acel gri care nu crede în vreme bună, nicicînd și nicăieri atît de descurajator ca la Paris deasupra acestui peisaj de lux, pe care îl turtește la picioarele sale, mic, mic, el, zidul vast și gol al unui firmament de neînduplecat, într-o duminică dimineață de decembrie deasupra aleii din Bois...

În duminica aceea, la poalele acestei perdele de apocalips, subțirea și lungă fișie a aleii cu arbori despuiati, cu pajiștile fără iarbă, cu albele-i caverne pentru trogloditii milionari, lua cu sine pe largile sale înălțături de pămînt o întreagă drojdie de plimbăreți scuturată de fiori, și în viteza cailor nisipul mișcător și balega aleii de călăreți alcătuiau înaintea statuii lui Alphand, în picioare în amfiteatrul său de piatră calcaroasă, o punctuație de nori la copitele ducipalilor de cursă, care toți purtau o avere sau o ruină pe spinarea lor. Societatea înaltă îmbrăcată, nu se poate de fapt zice elegant, care venea să-și arate aci taioarele, vulpile argintii, pechinezii ori seterii săi, se îngrămădea mai ales dincolo de aleea Malakoff. Acest crîmpei de alee înlocuise de la război încoace cărarea „de la Vertu“ pentru plimbările duminicale ale fetelor tinere, ale doamnelor în vîrstă și ale domnilor spilcuiți. Se afla aici amestecul de lume bună, de cea adevărată, de cea pe jumătate adevărată, de cea falsă, dacă se poate spune așa ceva, de cea care venea aici ca să se bage între celelalte. Momentul de supremă atracție sau trecînd ca atare era cînd ceasul suna amiaza, și cu puțin înainte de-a bate amiaza. Unele dintre acele doamne ar fi murit de rușine să fi fost văzute pe aleea din Bois la douăsprezece fără cinci. Atîția tineri melancolici sau mîncăi mai hoinăreau pe-acolo pe la ceasurile zece de dimineață, neavînd nimic de făcut, cu speranța îndreptată spre ceasul amiezii și spre ceea ce el presupunea ca femei revărsînd parfumuri alese, îmbrăcate scump, biciuite de aer curat, cu care bieteile lor căpățîni de vînzători de stambă, de studenți sau de

elevi militari însăilau dinainte, după o privire ipotetică, niște romane în care se întâlneau toți autorii din Select-Collection, și Baudelaire, și toți de la *Vie parisienne* pînă la cel mai Fabiano dintre ei. Era aci și poarta de ieșire de la slujba religioasă de la Saint-Honoré d'Eylau.

Plouase dimineața de timpuriu, dar, slavă Domnului, era aproape vreme bună pe la ceasurile nouă, adică era o vreme parșivă, doar că nu se înfundau încălțările în noroi. Numai pămîntul de pe alee păstra o amintire a ploii, nici o băltoacă, iar sub prundișul împrăștiat o întunecare a terenului bătînd spre culoarea mucavalei. Treceau piuind înșiruite una după alta tinere fete, care urmau să se aplece pentru ca să-și vorbească, acele de la capete pe deasupra tovarășelor de la centru. Pe scaune de fier galbene cu găuri-găuri, niște doamne vîrstnice se desfăceau pierzîndu-și fasonu' ca niște prăjituri din ajun. Toată lumea părea să fi venit acolo pentru ceva, însă nu prea știa pentru ce anume. Și umbletul lor cît de grăbit era : evident decembrie mi-ți îngheață limba-n gură, dar nu, nu era vina lui decembrie. În orice altă lună din an, ei și-ar fi păstrat acel pas de oameni care se duc undeva, cu toate că chiar acolo era singurul lor scop. Într-asta consta ceremonialul, să dea impresia că veniseră în graba mare, trecînd prin altă parte, ducîndu-se într-altă parte sau venind acolo din altă parte, fiindcă îi făgăduise cuiva, din bunăvoință. Nimeni nu formulase vreodată această lege a plimbării, nici interzicerea, totuși absolută, de-a trece dintr-o parte într-alta, la intrarea în Bois, și de-a ajunge la pavilionul Dauphine, pe cînd era îngăduit oarecum a pătrunde în acel vestibul din Bois, pînă la prima cotitură... Așa se proceda, asta-i tot, și de la sine, fără ca să-și dea seama careva despre absurdul acestor cîtiva pași obligatori dinainte, după intrarea pe poartă. Este adevărat că acești cîtiva pași nu fură respectați după 1922, ba în 1923 ei v-ar fi dat prilejul să treceți drept un mitocan. Atunci, lumea se oprea pe înălțătura de pămînt din fața gării. Însă atunci numai. Firește erau în Paris unii oameni de seama celor care veneau să dea cîte-o raită pe-aproape de alee, însă nu erau văzuți pe-acolo niciodată, ei : fiindcă erau *inițiați* ceva mai bine, nu mult, dar ceva mai bine,

și care ar fi preferat să fie tăiați mărunț decît să consimtă să vină acolo.

Astea Blanchette le explicase lui Bérénice prin alte vorbe, după cum o introdusese în tainele terminologiei stofelor la modă în acel an. Și îi adăugase, fără a se gîndi la rău, că aleea de la Bois semăna oarecum a provincie.

— Dar tocmai, zise Bérénice cu acel fel adorabil de-a nu se supăra de lucrurile jignitoare, tocmai fiindcă sînt o provincială, duminica dimineață aleea de la Bois mă interesează... Tu o ai la îndemînă întreg anul, tu, cînd vrei... tu poți s-o disprețuiești... Cît despre mine... îți închipui tu ce înseamnă orașelul meu care nu-i măcar o subprefectură, deși are mai mulți locuitori decît cea mai cuprinzătoare subprefectură din departament...

— Haidem, dacă îți face plăcere...

Lăsaseră pe aleea Malakoff mașina, încăpătorea Wisner, sub paza lui Jean, șoferul. Cele micuțe alergau înainte, rumene de tot, aprinse de jocurile improbabile pe care Marie-Rose le inventa pentru ca s-o uimească pe Marie-Victoire. Bérénice se credea în al nouălea cer. Sorbea cu ochii totul. Vedeă atîtea femei frumoase încît Blanchette îi zise că dacă erau atîtea ar trebui să fie cunoscute. Rochiile îi stîrneau nebuniile curiozității, ea o silea pe Blanchette să se întoarcă brusc pentru ca să vadă mai bine un drăguț costum încîntător, dar încîntător. Repeta niște fraze trase cu urechea în treacăt și încerca să-și închipuie ce anume lumea asta putea să-și povestească. Asemenea acelor savanți care mi-ți reconstituie un mamut după un dinte molar găsit într-o bucată de pîine din epocă. Blanchette rîdea de toate astea. Simțea că se muia în sufletu-i o rezistență, și se lăsa în voia moliciunii.

De două-trei ori, Bérénice se luminează de tot ca și cum ar fi recunoscut pe cineva. Greșea de fiecare dată. Dar vară-sa în aceste clipe trecătoare observă că ea putea să fie frumoasă pe neașteptate, își dădu seama că putea să placă. „Ah, așa stau lucrurile...” se gîndi, și în același timp pierdu ceva din îngăduința ei. Își închipuise vraja lui Bérénice excercitîndu-se asupra lui Edmond. Era cu desăvîrșire absurd, însă ce-i de făcut ? Tot ceea ce constituia

vraja femeilor în ochii bărbaților se referea într-una la Edmond. Cu toate că...

— Iarăși am crezut că era D-l Leurtillois.

Fraza îi scăpase din gură lui Bérénice, și ea se înroși. Blanchette îngălbenise. Vorbele astea o loviseră tare. Tocmai în acea clipă. O simplă coincidență. Dar, în sfârșit. Simțise acea tulburare bruscă dezlănțuită în ficatul pe care ți-l izbește soneria unui ceasornic deșteptător. Nu-i nimic. Trece. Întrebă pe un ton cu totul calm, și cam sarcastic :

— Ah, ăsta era oare ? Recunoșteai câte unul din zece în zece pași, de asemenea...

— O, dragă vară, știi doar că nu pot s-ascund nimic : deunăzi, Edmond mi-a spus că se întâlnise cu D-l Leurtillois pe alea din Bois... Atunci, în mod firesc, îmi ziceam... dacă e locul său de plimbare obișnuit... Și apoi sînt o mulțime de tineri ca dînsul printre ceilalți trecători... înalți, subțiri, cu umeri... pe scurt, bărbați frumoși.

Blanchette își mușcă buzele. Iată așadar pentru ce anume Bérénice ținuse cu atîta ardoare să meargă la alea din Bois... Iată așadar pentru ce.

— Dacă înțeleg eu bine, zise ea, D-l Leurtillois îți place ?

Micuțele, rîzînd, împingîndu-se, se întorceau la mama lor în fuga mare. Se dezlănțui un fel de vîrtej de bucurie care îi dădu lui Bérénice răgazul să chibzuiască.

— Da, zise ea, în cele din urmă. Îmi place... Se deosebește de ceilalți...

— Nu ? Și prin ce ?

— Nu îndrugă vorbe goale. Pare că are o încurcătură, o încurcătură pe care nimeni n-o cunoaște...

— Oh, sări arsă Blanchette fără să vrea, în orice caz nu este îndrăgostit !

— Oare ?

Ieșise vorba atît de repede din gura lui Bérénice, cu ardoarea plăcerii, încît Blanchette rămase buimăcită.

— Ți-ar fi dispăcut dacă ar fi iubit pe careva ?

— Nu... Dar asta mi-ar fi schimbat părerea despre el...

Ele tăcură și meraseră mai departe. Blanchette se posomora la față. Bérénice reîncepu să vorbească despre

trecători, despre toalete. D-na Barbentane o întrepruse :

— Ascultă-mă, Bérénice, vreau să-ți vorbesc serios... Ascultă-mă... Ascultă-mă...

— Dar te-ascult, ești nostimă !

— Bérénice, îți iubești soțul... îl iubești pe Lucien ?

— Da, desigur... dar ce vrei...

— St... lasă-mă să vorbesc... îți iubești soțul, Bérénice, și ai venit aici pentru câteva săptămîni, pentru câteva zile... După ce vor trece aceste zile, te vei întoarce la Lucien... la dragostea ta... la dragostea lui... Nu, nu mă întrerupe... nu surîde așa... nu mă întrerupe !

Lîngă ea un Bugatti de cursă, în întregime albastru, se opri aruncînd parcă explozive printre un stol de fete tinere gălăgioase care dădeau buzna asupra conducătorului, îmbrăcat ca pentru Paris-Pekin.

— Nu-ți pierde capul, Bérénice... pentru aceste câteva zile... în sohimbul nesocotinței din aceste câteva zile, viața întreagă ți-ai strica-o, ți-ai mînji-o... Nu surîde așa... Nu-ți fac morală... Nu mă cred pe amvon... O aventură nu înseamnă nimic... cel puțin așa se crede... se dă uitării... cel puțin așa se crede... Nu aventura, vezi tu, pîngărește... pătează... și totuși... Totuși mai tîrziu, te mai gîndești la ea fără să vrei, și restul, tot restul, lucrul de căpetenie, acel la care țineai, ceea ce înseamnă viața... dragostea ta adevărată... ei bine, ce vrei, îți pare rău că durează pe cînd restul a pierit... și n-a însemnat cine știe ce... Dragostea însă este mînjită, ea este...

Bérénice, uimită, îi îngăduia să vorbească. I se păru că vară-sa avea ochii umezi. Pesemne din pricina frigului. Căci nu se putea să se amestece și ceva personal în toate astea : Blanchette nu trăia decît de dragul lui Edmond, drama începea de aici, întrucît Edmond... Bérénice își dăduse seama de asta.

— În fine, răspunse ea, D-lui Leurtillois nu i-am spus nici trei vorbe. Nu sînt îndrăgostită de dînsul, te asigur. Îmi place îndeajuns. Dintre toți acei pe care i-am văzut la voi el mi-a plăcut mai mult... Aș fi ținut să-i vorbesc. Desigur... Numai și numai ca să pot apoi, pradă visării, să-i atribui ceva mai mult din intonația vocii în acele povești pe care mi le născocesc cînd sînt singură... și

În care amestec persoanele pe care le-am întâlnit... fără nimic altceva... Ca să-mi aduc aminte de gentilul Denis am cartea sa... versurile sale... D-l Leurtillois ca oricare altul.

— Ca oricare altul ? Ți se pare într-adevăr ?

— Te asigur...ești o proastă ! Uite, îmi amintesc abia-abia de el. Nu știu cum e croit... te asigur... Este atât de-adevărat încît am ajuns ca pe atîția și atîția filfizoni să-i iau drept el... mi se pare că-l recunosc tot timpul...

Spunea acestea cu deplină nevinovăție. Asta nu păru s-o convingă pe D-na Barbentane.

— Așadar ai vrea, cînd vei fi singură, să poți mai bine să-ți amintești de dînsul... Nesocotită !

— Dar, dar, Blanchette ! Sînt atît de adeseori singură, atît de multă vreme singură, acolo, acasă la noi... e tare necesar să-mi ocup mintea...

— Și inima ?

— Inima ? Vezi tu, n-am inimă... în sfîrșit, nu mai am... a fost Lucien... mi-a luat-o... nu mai am...

— N-aș pune mîna în foc pentru așa ceva, draga mea... O, nu face nazuri ! Se știe oare dacă avem o inimă ?

Bérénice nu asculta, nu mai asculta. De data asta recunoscuse pe niște oameni cu adevărat. Recunoscuse pe niște oameni pe alea din Bois. Se simțea pariziană în toată puterea cuvîntului ! Și nu greșea... Două femei veneau înspre ea, una înaltă, alta aproape mică. Și bine îmbrăcate. Și dichisite. Ieșeau parcă de la coafor, de la croitor, din mîinile masorului, pudrate, cu haine de-un colorit minunat de artificial și de gingaș, parcă erau călcate de curînd, parcă abia puseseră picioarele pe pămînt, parcă purtau încă pecetea cameristei de casă mare... Pe scurt, Mary de Perseval și Rose Melrose cu umbrelele strînse sub braț, ca ofițerii purtînd acele cunoscute *sticks*¹.

— O, ce surpriză ! zise Mary zîmbind cu toți dinții afară. Ne-am despărțit chiar acum de D-l Leurtillois...

Cerul gri, cerul imens și gol, cerul să-l tai cu cuțitul, recăpătă într-o singură desfășurare farmecul său de apă-sare, de copleșire, și oamenii, acea pulbere a oamenilor, cu mințile lor de furnici zănatice, care și-au consumat cea-

¹ Bastonașe subțiri și mlădioase (engl.).

suri lungi în fața oglinzii ca să petreacă laolaltă aici câteva minute, oamenii redeveniră minusculi, lângă mărunții arbori și mărunții cai, lângă măruntele case și măruntele pajiști, de pe fresca de prost gust care mergea de la Étoile pînă la Blois. Era douăsprezece și douăzeci, de altminteri... Ceasul plecării acasă : „Mary-Rose ! haidem, Mary-Rose !“

XI

Cei doi înalți marinari americani intrară în bar de parcă s-ar fi produs un tangaj cumplit. Rîsetele lor învîrtite în rotocol siliră să se întoarcă femeile care se uitară la fețele lor arse de soare, argășite, sub părul de paie, tăiat scurt. Niște uriași. Luigi, dansatorul profesionist, care semăna cu o plumbuieră de lac neagră, se făcu mic de tot ca să treacă pe lângă ei fără să-și agațe smochingul de picioarele lor și murmură în englezeasca lui de Lido : „*Beg your pardon, Sir !*“¹ Se pregătea să invite la dans o doamnă coaptă.

Simone suspină :

— Nici vorbă... Sînt beți, dar sînt frumoși, tipii ăștia... asta-i, sînt frumoși. Păcat că nu știu să se poarte... Altfel... Înțelegi, Lulli ține la maniere... Dacă pleci cu unul dintre clienții ăștia, îndată se observă... și știi că nu glumește, dînsul, Lulli... O dată ieșită afară, faci tot ce vrei... Dar în bar, să nu te-agăți de nimeni... Mie mi s-a interzis cincisprezece zile să calc pe-aici luna trecută... Nici vorbă să mai am chef să iau din nou cincisprezece zile de pedeapsă !

Ea sorbea cîte puțin dintr-o oranjadă alături de doi domni în haină, în picioare, sprijiniți în cot de rampa barului. Un culoar strîmt și lung căptușit cu mahon, acest bar. Decorul sticlelor amestecate cu gingașele steaguri ale tuturor națiunilor. Cei doi barmani în alb vin și se duc, iar spre ușa care dă în *dancing*, casierița, D-na Lulli în persoană, o grasă de felul său din Veneția, acope-

¹ Scuzați-mă, domnule (engl.).

rită de ineale, verifică socotelile sale toată noaptea, o ade-vărată mașină de adunat. Se putea să fie ceasurile douăsprezece și jumătate din noapte, dar timpul era uniform sub luminile trandafirii ascunse prin cornișe, scaldînd fetișurile agățate de pereți, păpușile, insignele cluburilor americane, drapelele universităților, reclamele de șampanie, tablourilor părăsite de un uruguayan și cele două automate pe care, punînd cîte-un gologan, le scutura din cînd în cînd un client ușor *schlass*¹. O jumătate de duzină de femei care nu dansau deocamdată luau un pahar sau flecăreau pur și simplu cu bărbați care schimbau idei, după o scurtă ședere la *dancing* sau care n-aveau să se așeze jos, nefiind în mare ținută, și la bar șampania nu e obligatorie. În capătul barului, o englezoaică, puțin amețită de băuturi, cocoțată pe-un taburet, cu bărbia așezată alături de paharul ei, vorbea de foarte aproape unui argentinian în frac. Din cînd în cînd se făcea că scăpa jos poșeta, pămătuful de pudră, și argentinianul le ridica aproape fără să se plece, cu un gest care avea un firesc uimitor. În întreg tabloul se potriveau veșmintele întunecate ale bărbaților cu rochiile de seară, în toate culorile curcubeului, trandafiriu, fistic, smeură, albastru-verzui, alb presărat cu grăuncioare de aur, și cu toaletele de fire metalice, cu eșarfele rostogolind fumuri trandafirii sau ape albastre peste decolteurile piersică, sau lăptoase, sau miez de cozonac, sau spumă de șampanie... Ce nostim lucru, aceste gingașe cozi adăugate la rochiile de seară, pe jumătate scurte! Ele dădeau mersului o scînteiere zăpăcitoare, o înfumurare bizară pantofilor de seară care parcă tindeau să se agațe de ele, să le destrame. Doctorul își plimbă îndelungat privirea peste aceste spinări tinere și cam sfiicioase. Apoi întorcîndu-se către Leurtillois : „Încă un pahar ?“ Aurélien făcu din umeri : „De ce nu ? Barmane ! La fel... pentru amîndoi...” Era un spectacol să-l vezi turnînd în *shakez*².

Simone zise către Aurélien : „Poți să bei așa ceva ?... Ce bine sugă, prietenul tău !“ Ultimele vorbe cu jumătate

¹ Cuvînt german : înseamnă foarte obosit. Înțelesul popular în Franța : *afumat, beat*.

² Vas pentru pregătirea coctailului (engl.).

de glas. Și apoi în continuare, cochetă : „Nu m-ai prezentat...” Aurélien își trase îndărăt torsul și făcu gestul prezentării între vecinii din dreapta și cei din stînga :

— Doctore, Simone, o prietenă... Unul dintre prietenii mei, Simone...

— Domnul este medic ? întrebă ea, interesată.

— În ceasurile mele libere, domnișoară, da... răspunse celălalt cu tonul zeflemist și umil pe care îl folosea din cînd în cînd cu persoanele cărora nu se aștepta să fie prezentat.

De cînd soțul lui Rose Melrose venise la Leurtillois, în legătură cu atacul său de friguri, se legase între cei doi bărbați un fel de prietenie complice de-ajuns de bizară, de-ajuns de repede stabilită. Se văzuseră de multe ori din întîmplare, o întîmplare ușor ajutorată. Deocamdată Rose juca la Bruxelles : *Gioconda*, *Gioconda* de d'Annunzio, un rol principal, în care Duse fusese incomparabilă, un precedent primejdios... Doctorul Decoeur nu-și întovărășise soția. Se simțea foarte singur. Așa încît se lăsă atras în sfera de influență a lui Aurélien. Era adevărat că bea țepăn. Pahare mari de gin.

— Poți să-mi dai o țigară ? întrebă Simone.

Leurtillois scoase portțigaretul său de aur. Și cu o mișcare a mîinii, în timp ce Simone o lovea de deget încet pe-a sa, oferî lui Decoeur din pachetul de *Lucky Strike*. Traseră în tăcere primele fumuri, apoi :

— Simone este o veche amică, explică Leurtillois...

— O camaradă... rectifică ea.

— Și cînd vin seara aici, să-mi închei ziua, să uit puțin de oameni, petrecem totdeauna un moment împreună... îi plătesc un pahar...

— Unul singur, întări Simone serioasă. Îți dai seama, doctore, face rău la stomac tot ceea ce înghițim aici... O, nu vreau să zic... nu ! Dar noi femeile de la ceasurile zece seara la cinci dimineața se impune într-adevăr să luăm ceva din timp în timp, și apoi, pe la mese, înghițim cîte puțină șampanie... se impune într-adevăr... clienții... Atunci, o oranjadă, vedeți... asta, este oranjada dragului meu camarad !

Rîse cam prostește, și-l gîdilă ușor la ureche pe Aurélien. Ea adăugă : „Frate și soră”, făcu semn din ochi și

serioasă spuse c-o voce confidențială : „A trecut al dracului de multă vreme... N-ai să mă mai conduci acasă într-una dintre serile astea?... Locuiesc tot în același loc...”

Doctorul se uita la ea cu interes. Excluzînd prin comparație pe celelalte, întruchipa cu atîta plinătate ceea ce trebuia să fie. O prostituată mai curînd înaltă, blondă, cu părul tăiat, bine îngrijit, învîrtit în bucle sentimentale, de jur împrejurul unei mutre de pisică, avînd nasul scurt, cîrn, ridicînd și buza superioară, care dezvăluia întrucîtva niște dinți mărunței și foarte albi. Ochii foarte fardați cu pleoapele albăstrite aveau o perpetuă expresie întrebătoare, de oarecare originalitate sau de prostie curată. Pieptul și spatele de-ajuns de bine, brațele rotunde, dar o proastă deprindere o îmboldea să stea cu umerii ridicați, cu gîtul tras îndărăt înfundat într-înșii de parcă avea perpetuu grija să-și adune rochia, vălurile, ca pe niște cearșafuri, surprinsă fiind în pat. Asta îi cam scobeia pieptul. Pe lîngă toate, rochia de-ajuns de sărăcăcioasă, deși scumpă. Cum se vedea în vitrinele din strada Pigalle sau din strada Fontaine. Roz, cu pene în culori puțin mai închise împrejurul decolteului. O garoafă proaspătă pe umăr, cu frunze avînd pistil gingaș pe care florăresele au furia de-a le pironi la butoniere...

— Ah, te las o clipă... Mă ierți, nu ? Mereu privirea rapidă complice : *Business*¹... Îmi îngădui, doctore ?

— Te rog...

— Va avea loc exhibiția... numărul, știți... Duceți-vă să-l vedeți... e de ajuns de bine...

După acest sfat se îndepărtă, adunînd într-una împrejurul ei, cu acel gest mașinal, pudica protecție a unei rufării de pat ambulante... În tăcerea pe care o aduse această plecare, între amîndoi bărbații se auzi mai bine, mai precis, tumultul localului, acele continue zgomete atît de propice izolării, cu dubla gălăgie a convorbirilor de la bar și a orchestrei care intona un tango alături, cu zgomotul dansatorilor, cu țipetele de bucurie și cu vocea lui Lulli care la intrare striga uneori : „Ohe ! Ohe !” cu un gest corespunzător, chipurile, ca să înflăcăreze atmosfera spaniolă. Cei doi marinari, înconjurați

¹ Afaceri (engl.).

de un grup de doamne, plăteau ca să se bea, nu glumă, și, nesimțitori la cele câte se petreceau, își alipeau capetele ca să poată cînta, spre bucuria auditorului, melodia lui Johnnie și a lui Frankie.

— Ce să mă fac? zise Aurélien, răspunzînd la o întrebare nepusă... Am încă tovărășia acestor fete. Asta schimbă gîndurile. Îmi alungă oboseala. O, nu ca să mă culc la vreuna. Doamne păzește!... nu... E adevărat că asta mi se întîmplă arareori. Viața lor e tristă, și de fapt simplă de tot. Să nu cumva să le vezi în toiul zilei. Numai dacă nu ești bineînțeles într-una dintre acele perioade cînd ai poftă să plîngi... minciunile lor, ale lor, nu sînt minciuni. Sînt convenții foarte respectabile. Biete convenții mărunte. Între ele mă simt la largul meu. Ieșit din acea lume despre care ele n-au habar, și unde s-a întîmplat să trăiesc eu. Nici un fel de uneltiri mărunte. Dacă ai poftă... și apoi după aceea, frate și soră, cum zise Simone... Îmi place mult acest loc absurd... unde poți fi aproape sigur că mă întîlnești pe la acest ceas... fiindcă sînt în general încurcat cu doamne măritate care mă lasă în voia sorții mele, sărman celibatar, pentru a se duce să-și regăsească proprietarul lor cu act în regulă... sau în sfîrșit...

— Pe mine o să mă cuprindă mila de sărmanul celibatar...

— Pe nimeni nu-l poate cuprinde mila decît de sine însuși, bineînțeles... Trăiesc, adică adorm în fiecare seară, și în fiecare zi mă trezesc în brațele Senei.

— Coșcogeamite copilaș!

— N-ai decît să rîzi... în brațele Senei ca un înecat... Cu timpul asta ajunge o obsesie... Am văzut prea mulți morți în viața mea... Acestei imagini de fluviu care se amestecă între visele mele, ca imaginea unor avalanșe, bănuiesc. În visele unor munteni, trebuie să opun ceva... o atmosferă de petrecere. Țăranii învîrt danțul ca să nu se mai teamă de stihii...

— Dumneata, dumneata ai „Lulli“... Ohe, ohe...

— Exact... și am amestecat toate încurcăturile mele cu acest local... Mi-am adus aici toate prietenele... așa încît draga mea Simone le cunoaște pe toate din vedere...

și ea îmi spune : „N-o mai vezi de fel pe roșcata cea înaltă... sau pe bruna cea mărunță căreia nu-i priește șampania...”

— Ah, bine că aflu, cînd vei face prea stăruitoare curte lui Rose... voi ști de la cine să iau informații...

O bătaie de tobă anunța exhibiția.

— Mergem acolo, doctore?... Nu... de acord... Stăm mai bine aici...

— Ești un om original, Leurtillois... Cu cît te cunosc, cu atît îmi pari mai deosebit de ceea ce îmi închipuiam... Ai o reputație de Don Juan... Și apoi acum stau și mă întreb... De ce oare nu ești căsătorit, cu niște copii... cu cîțiva copii în loc de *dancing*... Te vād foarte bine în această situație...

— Poate, Doc, poate... dar uite... în ce privește copiii...

Voia să-și rostească un gînd pe care îl opri scurt. Sfială poate. Ochii săi erau duși foarte departe. Decoeur, în ce-l privea, rînjea în sufletul său vîzîndu-se apostolul căsătoriei. Timp de o clipă, toate lucrurile se acoperiră de aburi, luînd o formă nedeslușită și armonioasă. I se păru că aude o voce profundă, cunoscută, o voce dragă și sfișietoare... Fu chemat brusc la „Lulli's” de vocea lui Aurélien, mulțumit că-l vede plutind în voia vînturilor, fiindcă asta ascundea propria sa fugă trecătoare :

— Bine, iată că te mai gîndești la Rose !

Doctorul ieși din amorțeală și zise : „Nu... ba da... nu-ți poate ascunde omul nimic... Mă întrebam cum se va fi petrecut spectacolul la Bruxelles... Și dumneata, da, dumneata crezi că n-am observat că erai cu gîndul în altă parte !”

Aurélien surîse și turnă pe gît o înghițitură zdravănă de gin.

— Nostim lucru, scumpul meu, aceste seri ale noastre... Ne-am potrivit buni tovarăși tocmai la de-astea... fiindcă putem să tăcem împreună... sau să vorbim fără ca celălalt cu adevărat s-asculte... Gîndește-te la Rose, scumpul meu, gîndește-te la Rose, nu te întrerupe de dragul meu...

— Mă gîndesc totdeauna la Rose, chiar cînd vorbesc despre orice... nu se poate să mi-o fure careva... M-am

deprins să mă gîndesc la Rose în fața oricui... Dar, la urma urmelor, dumneata, Leurtillois, pe unde o mai șterseși ? Nu te gîndeai la Rose, dumneata...

— Nu, Doc, nu. Dacă ți-aș spune la ce gîndeam, ți-ar părea ceva necuviincios... Așa s-a întîmplat, nu știu nici eu de ce... Am uitat veriga de legătură... da, gîndul pe care pornii pe cale greșită și care m-a aruncat la aceste vechi întîmplări... Ascultă, despre ce vorbeam ?

— Despre căsătorie.

— A, asta e... despre căsătorie... copiii... atunci dintr-o dată am revăzut un colț din ținutul Champagne... cu o limpezime nemaipomenită... mirosul țărînei... umezeala adîncă... lumina... se afla în sîrmele ghimpate un cadavru pe care nu l-au putut ridica de atîtea și atîtea zile...

Tăcu din nou. Tăcerea dură un timp. Apoi : „Mă întrebam de asemenea... Ai făcut desigur războiul... Pe unde ?“

Fața palidă a lui Decoeur se contractă întrucîtva. Zise cu un calm desăvîrșit, cu un calm care îi dădea înfățișarea unui erou de film american : „Da... ca învîrtit, în dosul frontului...“

Se auziră aplauzele. Dansatorii ruși tocmai își isprăviseră numărul.

— Vezi dumneata, zise timid Aurélien cu oarecare sentiment de inferioritate, n-am ieșit niciodată cu totul din război... n-am scăpat nicicînd de-a binelea dintr-însul... Mă tot trezesc noaptea cu teama că, uite, explodează o mină, ca în 1915... Sînt multe de-astea pe capul nostru în această viață absurdă... Războiul... tot de el fug la „Lul-li's“...

Se sătură deodată să mai vorbească despre asta, căuta cu înverșunare digresiunea necesară. Dar ea îi veni fără înconjur de la prietenul său.

— Da, zise doctorul, fugim cu toții de cîte ceva... de vreun gînd de cele mai multe ori neformulat... de-o obsesie... Nu pot niciodată să mă întorc la mine acasă cînd Rose e absentă... Umblu într-aiurea nopțile... ginul e un lucru bun... Rose, scumpul meu, Rose... Ah, dumneata n-ai cum înțelege, dumneata n-ai fost niciodată îndrăgostit... Cum să-ți spun ? Rose, în ce mă privește... Rose este

războiul meu... uite... războiul meu... asta îți va spune poate ceva mai mult decît orice, războiul meu, gloriosul meu război !

Îl apucă rîsul său monden, și coborî din nou pe pămînt, cu ifosul unui domn care a spus ceva puțintel afectat, puțintel cubist, nu ești de părere...

— Ce vrei, continuă el, oamenii care nu depind de alții, care au venituri, se pot cu ușurință menține în acea stare de spirit de înaltă intelectualitate... Baudelaire, Rimbaud, Verhaeren... printre care Rose se află atît de firesc, în elementul ei datorită geniului său... Dar nenorociții ca de-alde mine !

Reluase acel ton de obrăznicie și de umilință.

— Îți spun că ea este războiul meu... întreg războiul... La liceu ne-au învățat că războiul este legea vieții... cine spunea asta ? Heraclit, dragul meu, Heraclit... Însă un bărbat care ia în căsătorie o femeie bogată, foarte repede uită diferența între soția sa și el... Privește la Barben-tane... L-am cunoscut la Facultate, odinioară... Cine oare i-ar imputa că are automobil ? Nu-i același lucru cînd soția își cîștigă traiul ei, și într-un mod bătător la ochi... teatral, dacă îndrăznesc să spun... Dumneata poți să te istovești muncind... să te refugiezi în poezie... dumneata n-ai nici dreptul să vorbești despre dragoste... dumneata ești un pește ordinar...

— Ah, ascultă, Doc, exagerezi... dumneata ai profesiunea dumitale...

— Da, să vorbim despre asta... aș fi putut să fiu medic... un adevărat medic... cu un viitor... Barbentane ți-ar putea spune... Dar am lăsat în părăsire totul de dragul ei... cu neputință să te stabilești pe undeva cu această nomadă... cu această fugară... La început... Și apoi era îngrozitor... m-am dat bătut...

— Însă profesezi doar !

— Profesez, profesez... Peste vară, profesez cît ține sezonul, într-o stațiune balneară... Mă angajează acolo, știu bine, mulțumită ei... Rose face o cură ca să se mențină subțire... Ce reclamă pentru stațiunea termală și pentru cazino ! Cu neputință în restul anului să am un cabinet, ceva fix... Atunci îmi fac un rost... fiindcă sînt medicul lui Rose înainte de orice, am grijă deplină de frumusețea ei... de

altminteri n-aș suferi nici o clipă ca un altul... e lucru ciudat, gelozia... ca să aibă vreun amant, Doamne sfinte... numai cînd mă gîndesc, simt fiori reci prin spate... Ce oare spuneam ? Ah, da, astfel, încetul cu încetul, m-am vîrît în specialitatea asta puțin recomandabilă, nu prea științifică... îngrijirile frumuseții, masaj, dietă pentru a se menține tînără și frumoasă... cu, firește, alături de mine acest admirabil exemplu... această probă a iscusinței mele. Rose peste tot... Îți dai seama bine că în profesiunea mea chiar, mă hrănesc folosindu-mă de Rose... Nu vei fi crezînd că teatrul, geniul, astea răsplătesc îndestulător pe cineva ca Rose... Are nevoie de bani ca toți acei care nu știu ceea ce înseamnă... în această atmosferă de înaltă intelectualitate... Atunci născocesc unele șiretenii... M-am înhăitat cu o doamnă rusă... o, cea mai înaltă aristocrație, în exil, nu mănîncă decît în farfuriile țarului... prepară produse de frumusețe... Eu le recomand... Asta continuă și cînd sînt obligat să alerg pe urmele lui Rose prin Brazilia sau prin Balcani... Niște creme care întind din nou pielea. Este una, aduce a materii fecale în ce privește culoarea și mirosul... mi ți-o întinzi pe obraz și te frige nu altceva, foc pur și simplu... apoi fața se calmează... te speli cu un produs al meu... ai o piele ca la cincisprezece ani timp de douăsprezece ore... Le-a venit în gînd să pună fotografia lui Rose pe borcănelul de cremă... Îți dai seama...

Mai luaseră un pahar. Aurélien își asculta prietenul, și se gîndea la Rose. O vedea din nou la Mary în rochia sa de catifea verde ca apa, îi revedea gura. Uimitor, afla astfel secretul acestei frumuseți... Lucrul cel mai curios era că doctorul prin asemenea mijloace îi mai sporea atracția... excita curiozitatea : Aurélien goni gîndul care se furișa cu perfidie în sufletul său. Desigur, Rose cînd luaseră masa tustrei îl încurajase în mod deosebit... Dar dragostea acestui bărbat pentru soția sa era atît de pu-ternică, unică...

— Cît de mult o iubești ! murmură Leurtillois. Va fi fiind desigur ceva tulburător dragostea, dragostea ca în romane... și care durează... săptămîni... luni... ani... fericirea.

Decoeur rînji :

— Fericirea ! Ah, da... oamenii fericiți n-au încurcături în viață... Strașnică glumă... Nu este fericire. Este războiul... scumpe bătrîne Heraclit !... războiul...

Aurélien se gîndi : „Ah... iată că vine iarăși discursul...” Se uită la fața lungă, mai puțin slabă decît omul însuși, la fruntea lată bombată, la părul neted aproape albastru, la ochii negri, cu acea expresie stăpînită a amărăciunii... Nu se putea hotărî să-l considere pe Decoeur drept o ființă artificială, dar dacă toate acestea erau naturale, ce grozăvie ! Liniștea resemnată a acelei buze amare va fi fost desigur rezultatul atîtor și atîtor ani de suferință. Erau aproape de aceeași statură amîndoi... Nu, doctorul era întrucîtva mai mic...

— Rose, prietene, este o cucerire perpetuă... Sînt și înfrîngeri... Nu se cîștigă toate bătăliile !... În unele momente, ca să cîștigi mai mult, trebuie să pierzi... să părăsești ceva teren... să umbli cu șiretlicuri... Și lumea nu-i goală... Sînt și alte ființe... Bărbați, femei : monștri... Rose este liberă... Cineva așa de excepțional... Cu ce drept aș cere ca ea să se lipsească de ceea ce o ispitește ?... Geniul are drepturile sale. Trebuie doar să fii mai puternic decît ceea ce ispitește... să fii ceea ce dăinuiește... Ea se-n-țoarce la mine...

Cît de tare se ura pe sine însuși, Aurélien... Ceea ce zăcea într-însul, după cum judeca el, nu era nobil... Toată stima lui se îndrepta spre acest om, spre acest prieten nou... Însă icoana lui Rose umplea barul, împreună cu fumăraia țigărilor rotindu-se în loc. Acea fremătătoare deșteptare a vieții în ființa sa, neîntreruptă cînd trecea de la tăcere la vorbă. O vedea țuguindu-și buzele ca să ceară ceva pîine, doar pîine. Ca și cum ar fi umblat după o sărutare. Din nou doctorul continuă cu acel ton umil, vibrînd de gînduri ascunse, care lui Aurélien nu-i plăcea :

— Uite, deunăzi seara... priveam la Rose cum te privea... Nu protesta, o cunosc... O clipă s-a uitat la dumneata ca la un obiect dintr-o vitrină... Știu ce înseamnă asta... Oh, totul s-a petrecut în chip firesc... Nu-mi dau seama de ce ți-am mai spus-o... Fiindcă asta mi-e viața... fericirea... războiul... Și dumneata ești dintre acei care se pot retrage într-o atmosferă de înaltă intelectualitate...

Dumneata nu-ți amesteci dragostea cu comerțul... cu vânzarea unor creme... cu sfaturile igienice... Ești un privilegiat...

Aurélien deodată porni să-l deteste pe doctor. Se gândi în acea clipă la Rose cu o precizie crudă. Alți oameni intraseră în barul unde într-un colț marinarii acum dansau giga, pe vine, în aplauzele prostituatelor și ale clienților.

— Se mai adaugă, zise Decoeur, că dumneata nu știi cine este Rose... Dar, uite, vorbesc despre asta în mod timpit... Cine știe, poate că te-ai și culcat cu ea !

Se va fi chinuit rău de tot desigur spunând astea. Zvîcnea o spaimă năprasnică în ochii săi. Ceea ce spusese nu era totuși demn de crezare. Aștepta un răspuns. Aurélien citi în privirea sa că tăcerea îl scotea din minți. Doctorul va fi gândit probabil că prietenul său își dădea silința să înlăture cu dibăcie întrebarea indirectă. Trebuia să răspundă. Aurélien își arcui umerii, își simți forța și răutatea :

— Încă nu... răspunse el.

Simone intra ca o vîntoasă cu dansatorul său. avînd o înfățișare de negustor de vite, și cîteva perle la plastro-nul cămășii. Fără să-l părăsească, zise în trecere, foarte întăritată :

— Sînt niște amice de-ale tale în sală, știi...

Aurélien încruntă din sprîncene. Care-s alea ?

— Trei doamne și doi domni...

El se plictisise de spectrul lui Rose, și Decoeur nu mai avea haz, într-adevăr. Îi zise :

— Dacă ne-am duce pe acolo să vedem, Doc ?... Știi, oamenii vin oarecum aici cu gîndul de-a mă întîlni...

Trecură la *dancing*.

XII

De la lumina roz trecură la cea albastră. Orchestra intona un vals englezesc pe care îl fredonau unele femei din jurul meselor sub luminatul ca și nocturn care tocmai se restabilise, pe cînd perechile se învîrteau ca niște

iubeți de pe cărțile poștale. (*Ești cu adevărat așa de drăgușă — Cit te iubesc de nebunește...*)

„Lulli's“, după ușile sale cu geamuri închizându-se singure, cu perdele portocalii, începea cu un fel de vestibul sau de odaie de dindos, din care la stînga se deschidea barul, la dreapta toaletele, și care comunica în mod larg cu *dancing*-ul. Acest vestibul era locul unde se încheia tîrgul pentru tot ceea ce se vindea acolo, suflete și țigări, și alte lucruri mai puțin precizate. Se aflau acolo în permanență niște oameni care își vorbeau de aproape, consumatori o clipă retrași la o parte, prostituate sporovăind între ele sau întîlnindu-se cu tineri care, dansînd cu dînsesele, nu le vor mai recunoaște după puțin timp, indivizi agitați și palizi, a căror discuție se stingea cînd se apropia o pereche sau șeful sălii de mese. Se mai afla acolo, în colț, vestiarul cu garderobiera sa sentimentală, și alături de toalete, de unde izbucneau rîsetele unor femei de-acelea, ușa bucătăriilor de unde ieșeau atîtea *welsh rarebits*¹ și puii fripți, între gălețile cu sticle de șampanie la gheață.

— Doriți o masă ?

D-l Lulli în persoană, un italian din America, burtos dar solid, cu mușchii vădiți sub smoching, și cu ceea ce-i rămînea ca păr negru încrețindu-se în jurul cheliei, strînse mîna D-lui Leurtillois, un client obișnuit.

— Mulțumesc... Avem niște prieteni...

Valsul scâldea sala. Un vals pe care Aurélien, în 1919, la Londra, îl dansase din *night-club*² în *night-club*, cu prietena sa de-atunci, care se înecase în Tamisa într-o noapte... în urma unui pariu stupid. Whispering³... Închise

¹ Cuvînt englezesc care înseamnă „specialități franceze“.

² Club de noapte (cuvînt englezesc). Aragon folosește multe dintre cuvintele englezești adoptate de acel Tout-Paris (elita Parisului), împes-trînd astfel limba vorbită (ba și cea scrisă) pînă la a ajunge la acel *franglais* denunțat polemic de către scriitori ca Etienne etc. Împotriva acestuia ziarele, publicațiile săptămînale duc o luptă susținută, alimentînd cîte o rubrică specială în apărarea limbii franceze. Campanii împotriva invaziei de acest soi s-au cunoscut și în trecut. De pildă, la noi, vezi *Franțuzismele* de Făca ; în Germania aceeași luptă a fost inițiată de Lessing ; vezi piesa *Mina von Barnhelm* etc.

³ Șoptind (engl.).

ochii. Dar nu revedea Londra, se gîdea la Sena din jurul insulei...

Dancing-ul lui „Lulli“ era o sală încăpătoare pătrată, cu un balcon de jur împrejur, sub ai cărui stîlpi de susținere erau așezate patru rînduri de mese, cu pista de dans în mijloc. În fund, o altă cameră, semicirculară, o marea, acolo stătea orchestra și încă alte mese, ca într-o grotă. Arareori se afla lume la mesele discrete de la balcon, unde se ajungea pe două scări, de pe amîndouă laturile sălii. Totul, într-o lumină care împrăstia niște umbre deasupra ei, spre invizibilul plafon, era de-un fals stil maur, albastru, roșu, auriu, care încolăcea cu stuc stîlpii de susținere ai balconului, marea *loggia* din fund. Mesele de sub balcoane erau despărțite de restul sălii prin două trepte. Și totul era împînzit de nenumărate serpentine aruncate de comeseni cu două sau cu trei dansuri mai înainte, ca un mare tort decorat de creme colorate. Chelnerii se strecurau printre mese, cu farfuriile primejdios în echilibru deasupra capului; era strînsă atîta lume încît nu se vedea om de om, se adăugaseră măsute pe la picioarele dansatorilor, care se învîrteau la mijloc. Lumina lunii artificiale se potrivea cu muzica întocmai ca decorul acela din *Aventurile ultimului Abenceraj*¹ cu fetele ușurate din Montmartre.

„Iată prietenii dumitale...“, murmură doctorul. Se uita spre stînga, la centru, pe marginea ringului. Aurélien îi urmări privirea. Prima ființă pe care o văzu fu Bérénice, în rochia sa de lotus, pe care o avea la Mary acasă. Și lîngă ea pe Paul Denis, Blanchette, Barbentane.

Doctorul clătină din cap. Nu fusese el chemat de către D-na de Perseval la Aurélien cînd acesta se îmbolnăvisese? Simone o cunoaște, de asemenea, pe Mary, își zise. Se gîdea, îndreptîndu-se spre masă, că Leurtillois, atît de discret pe de altă parte, n-o considera pe Simone drept inclusă în regulile discreției sale.

— Ah ! doctore ! Leurtillois !

Barbentane se ridicase și îi primea, ceea ce stingheri puțin dansatorii în trecere, două scaune trecură peste capete. Se și instalară.

¹ Nuvelă de Chateaubriand.

„Celibatar în seara asta ?“ strigă Mary către doctor, de țiui cristalul în treacăt. El tocmai dădea să sărute mîna lui Blanchette, toată în satin negru afară de brațele goale și de cele șase rînduri de perle pe care le moștenise de la mamă-sa...

Bérénice surise lui Leurtillois : „D-na de Perseval spusese într-adevăr că vei fi aici...“, și se înroși. Se turna în cupele celor veniți de curînd ultimele picături de șampanie. Barbentane bătu din palme : „Două sticle la fel !“ Chelnerii își arătau tot zelul. Muzica se opri, dansatorii de asemenea cu acea dezamăgire care se adresează totodată orchestrei și partenerei lor. Muzicanții începură din nou *Whispering*-ul. Aurélien simți o mîină pe brațul său, era Blanchette. „Nu vrei să dansăm continuarea valsului ?“ El îndreptă o privire de scuză spre Bérénice, și o urmă pe D-na Barbentane. Zări cu coada ochiului că Mary se ridică de pe scaun o dată cu doctorul. Strînse ușor din buze a nemulțumire.

— Am dansat valsul ăsta pentru prima dată la Londra... în 1919... spuse dansatoarei sale.

— Ah !

Ea era cu gîndurile duse într-altă parte. El observă că avea o înfățișare și mai severă decît de-obicei. Buza de jos îi tremura puțin.

— Ascultă... Aurélien... ți-am cerut valsul acesta fiindcă aş vrea să-ți vorbesc...

— Dar te rog, scumpă doamnă...

Se distra vîzînd că Mary îi supraveghea, deși valsa. Se uită spre masă : Paul Denis părea foarte atent și amabil cu Bérénice. Barbentane cumpăra țigări de la băiatul în livrea.

— Aurélien... te rog... cît încă nu-i prea tîrziu... las-o pe Bérénice în pace...

Abia se feriră de-o pereche stîngace.

— Ce vrei oare să spui, Blanchette ? D-na Morel...

Ea se înfurie :

— Nu minți... crezi că nu pricep jocul dumitale... și pe acela al lui Edmond...

— Dar, scumpa mea prietenă, ce glumă e asta ?

— Te întâlnește la fiecare pas... ca din întâmplare... Te împinge spre ea... și dumneata nu știi despre asta nimic...

— Te asigur...

— Aurélien, e urît... e foarte urît...

— Scumpă prietenă, D-na de Perseval se uită la noi !

Se învîrtiră. Ea reîncepu :

— Crede-mă, Aurélien, crede-mă... e urît... foarte urît...

— Însă...

— Taci... ascultă-mă... o, ascultă-mă... Bérénice e tînără... fericită... da, nu știe despre asta nimic... însă e fericită... are un soț care o adoră... într-adevăr o viață cam... cam banală... în provincie... firește... dar un soț care o adoră...

— E foarte bine astfel, și nu văd...

— Taci ! O, dacă mai ai ceva omenesc, adu-ți aminte... adu-ți aminte de ceea ce s-a petrecut între noi... durerea pe care mi-ai pricinuit-o...

— Ascultă, Blanchette, nu s-a petrecut nimic... ori atît de puțin...

— Da, atît de puțin pentru dumneata ! Însă de-ajuns pentru ca să spulberi această pace... ah, o știi, îl iubesc pe Edmond, îl iubesc și îl urăsc pe Edmond...

— Te asigur, scumpă doamnă, că D-na Perseval nu ne pierde din ochi...

Se întreba ce putea să aibă Blanchette. Gelozie ? În sfîrșit, își iubea soțul, și pentru cîteva sărutări într-o seară... mai mult de ciudă, negreșit, din pricina ștren-găriilor lui Barbentane decît de altceva.

— Ascultă, mai zise ea, o cunosc pe Bérénice... O vei distruge pur și simplu dacă împingi lucrurile mai de parte.

— Însă îți jur...

— Voi, bărbații, nu știți ce este fidelitatea... cea ade-vărată... cea profundă... Uneori aș dori să fi murit din pricina dumitale... din pricina celor cîtorva minute... din pricina aceluia nimic...

O conduse din nou la masă. Puternica lumină se aprin-sese, reîncepu zgomotul rîsetelor și al conversațiilor. Un

foxtrot înlocuia valsul. Aurélien se află așezat lângă Mary. O Mary cu perle de cristal, decoltată la spate pînă dincolo de sutien.

— Valsezi ca un zeu, scumpul meu, îi șopti ea. Mă uitam la dumneata...

— Am observat...

Ea rîse de tonul său de nemulțumire : „O, nu-ți fie nici o frică !“

Între aceste două femei, pe el îl prinse o revoltă, și se întoarse către Bérénice, drept sfidare, ca s-o invite... Însă ea tocmai se sculase împreună cu Paul Denis. Pierduse ocazia.

— Dragul meu, zise Barbentane, îți voi mărturisi că noi am venit aici mai ales de dragul tău... Fusesem la Balet... apoi la ieșire la Boeuf¹... A fost sinistru în seara asta, ne întrebăm de ce... Astfel, cînd Mary a propus...

— Oh, exclamă D-na Barbetane, lui Mary, lui Mary îi puneți toate în spinare !

Se auzi rîsul ascuțit al D-nei de Perseval.

— În orice caz, zise ea, profit de echivoc... Dumneata nu ești galant, domnule Leurtillois, dumneata n-o inviți la dans decît pe D-na Barbentane...

Se sculă, ceremonios. Mary îl urmă și dansară :

— Nu-mi place foxtrotul, spuse el, ca un fel de scuză.

— O, nu-ți da osteneala, haide... N-ai de ce să te temi, știu bine că s-a isprăvit... nu mă voi crampona...

El se crezu obligat la o apăsare politicoasă a mîinii, semn de pasiune. Ea rîse din nou. Rîdea tot timpul, în acea seară.

— Idiotule, ce mai ! Nu te preface... Vezi bine că eu ți-am adus-o...

— Ce vrei să zici ?

— Hei ! nevinovatele... Poți să ascunzi asta oricui vrei... Însă nu mie... Pe scurt, fiindcă o iubești...

— O iubesc, eu ? Dar, mii de draci...

— Juri acum ? Scumpul meu Aurélien, sînt în curent... Edmond de altminteri mi-a dat să înțeleg...

— Te asigur, Mary, că n-a fost nimic vreodată între Blanchette și mine...

¹ Nume prescurtat al faimosului local *Boeuf sur le Toit*.

— Blanchette ? O nu, e o poveste cam răsuflată... Ți-am adus-o, în astă seară, pe gingașa Morel... avea destulă poftă de așa ceva... vă puteți bizui pe complicitatea mea... deoarece e tot ceea ce vrei de la mine...

Gingașa Morel... lui i se păru că ar fi căzut din nori, într-adevăr. În sfârșit, ce le apucase oare pe toate... Blanchette mai adineauri... Mary acum ! Tăgăduielile nu schimbau nimic în această privință. „Am fost acasă la tine... zise Mary de Perseval... am fost acasă la tine, haide, am văzut...”

Această frază i se părise caraghioasă. Se gîndea din nou la ea deodată cînd se așezară, dar împrejurările nu erau propice explicațiilor. Se hotărî să n-o invite pe Bérénice la dans. Auzi că Paul Denis îi vorbea despre pictură. Săltă din umeri. Barbentane dansa cu o damă din local.

Blanchette se întorsese la Decoeur :

— Așadar... D-na Melrose se află la Bruxelles, doctore ? Dumneata n-ai însoțit-o ?

Ce răspunse oare doctorul ? Revenise la felul său de-a fi umil și zeflemist. Spunea ceva despre ființele de elită pe care nu ești în stare să le ții în frîu...

— Domnule Leurtillois !

Bérénice, ea, i se adresa :

— Ai văzut cumva Baletetele în noua stagiune, domnule Leurtillois ? Fii arbitru între noi... D-l Denis și cu mine nu sîntem de aceeași părere...

Intră deci în conversație sub privirea lui Blanchette. Din punctul său de vedere era o conversație fără interes, în care însă Bérénice punea o pasiune nemaipomenită, ea pentru care orice lucru din Paris avea culori noi și vii, un parfum excepțional. Și Paul Denis o ajuta în această privință, fiindcă tot ceea ce era în legătură cu arta, cu teatrul, cu decorurile de Picasso și de Derain, cu muzica, îl frămînta peste limitele normale. Ca pe-un cartofor cînd este vorba despre jocul de cărți. Ajunsesse pătimaș. Pe Aurélien îl surprindea frenezia aceasta. N-o împărtășea, dar puțin cite puțin îi simțea influența. Își reamintea că i se părise urită această tină ră femeie. Își aminti și de-o vorbă a lui Edmond în privința ei : dracul în casa popii... Avea foc într-însa, desigur. Ceva, în seara asta, parcă

sufila asupra acestui foc, să-l ațîțe. Poate că vanitatea lui Paul Denis... Îi făcea curte, drăguțul de el, fără să-i pese de D-na de Perseval. Aurélien se gîndi că nu era prea frumos față de Mary să se asocieze și el la așa ceva... Vru să dregă această greșală. Însă Mary acum dansa cu Barbentane. Însemna că timpul trecuse repede în această conversație fără miez, care părea dusă pentru ca să ascundă altceva, dar ce : despre asta se întreba Leurtillois. Mary spusese bine că D-na Morel... în sfîrșit, erau bănuieli.

— Vrei să dansezi ? o întrebă.

Bérénice îl privi și răspunse :

— Cu plăcere... dar nu java... n-o știu...

El își mușcă buza. Se hotărîse doar să nu danseze cu dînsa, și acum iată... Îi scăpase o vorbă. Era un îngîmfat ! Îi trecuse prin cap ca un fulger că D-na Morel venise de dragul lui la „Lulli's“. Paul Denis vorbea pentru tustrei, pentru toată lumea. Șampania, fără îndoială, i se urca la cap și îi stîrnea pofta de vorbă. Simone trecea pe lîngă masa lor. Aurélien ridică ochii spre ea : „Te felicit !“ îi aruncă ea. El încruntă din sprîncene. Bérénice zise : „E o prietenă a dumitale ?“ El protestă. D-na Morel era îngăduitoare la culme, și ar fi socotit așa ceva drept foarte firesc. Paul Denis își dădea seama că vecina sa îi scăpa printre degete. Dacă ar fi să-l credem, detesta acest „Lulli's“, acest Montmartre și în general pe aceste fete ușurate din *dancing*.

„Ei bine, eu nu !“ zise D-na Morel. Aurélien fu întrucîtva dezamăgit. Ar fi dorit să fie geloasă ? Pe cine, de altminteri ? Haide, toate astea nu erau decît închipuiri, cochetării ale celorlalte două femei. Ce-a vrut să spună ea, Blanchette, în legătură cu Edmond ?...

O bătaie de tobă. Dansatorii se îndreptau care spre mese, care spre vestibul, care spre bar. Toba domina zgomotul, anunțînd o exhibiție. Lulli, ca în fiecare seară, înaintea orchestrei, simula în chip hazliu cu brațele întinse, agitînd mîinile, că duce la paroxism bătaia tobei, apoi, cu accentul său amestecat de Chicago și de Florența, îl anunță pe Tommy, pe unicul Tommy, cel mai bun *drummer*¹ din lume.

¹ Baterist (engl.).

Între timp, cu toba și cu bateria sa, Tommy, un mărunț negru palid și gros, cu părul ras, încărunit, cu ochii mirați, cu plastronul formînd un unghi la saluturi, se așază la o încrucișare a proiectoarelor, umbra puse stăpînire pe mese, prielnică mîinilor care se împreună, la vorbele șoptite peste umărul gol al femeilor. Barbentane recunoscuse *in extremis* persoane din partea opusă și le făcea, la limita unui fascicul mărunț de raze, un gest cu mîna prietenesc. Blanchette, care nu observase pe cine saluta, bombăni ceva lîngă Aurélien : „Spuneai ? — Nu, nimic...”

Deodată acesta avu senzația că Bérénice se îndesase toată într-însul, nu îndrăzni să întoarcă bine capul. Lumea se strînsese ca să-l vadă mai deslușit pe Tommy, care, cu tot felul de jonglerii din bastoanele și din măturicele sale metalice, cînta singur, fără acompaniament, din tobă, din țimbale, din clopoței... cu un învîlt rîs mut pe față și într-un tempo de viteză crescîndă care umplea aerul ca și alcoolurile după oarecare cantitate... Foarte apropiată de dînsul, o suflare, Aurélien auzi vocea lui Bérénice :

„Este norocul meu... atîta așteptam să văd dansul ăsta cu dumneata...” Subit, o potopitoare căldură se împrăstie în trupul său, o beție... Poate că era alcoolul de la *drummer*, poate că... O sumedenie de lucruri căpătau un înțeles. Nu chibzuise, pusese fără să vadă mîna pe masă, și sub podul palmei și între degetele sale ținea locului, captivă, o gingașă mîna a cărei prezență doar o ghicise și care se silea să se tragă îndărăt, însă pe care el o imobiliză îndelung, îndelung, pe cînd ochii albi ai negrului și bastoanele sale dansau prin aer, și ca niște pozne de copil care provoacă plesnetul pocnitorilor izbucneau țimbalele în treacăt, pe cînd în surdină orchestra intona un *rag-time* acum, un *rag-time* de care Paul Denis își reaminti, mulțumit de sine :

— E minunat ! suspină el către Bérénice.

Ea va fi avînd teamă, desigur, Aurélien înțelese că îi era teamă, dar nu dădu drumul mîinii prizoniere. Auzi o voce tulburată, foarte înceată, care zicea : „Nu ești cuminte...”

Își recunosc nesăbuirea purtării, și vru să dea drumul mîinii, și nu putu ; i se părea, dîndu-i drumul, că renunță la totul pe lume, la tot ceea ce ar putea să aibă preț pe pămînt, la tot ceea ce ar putea să răscumpere osteneala, necazul de-a trăi. Toba ciocănită, instrumentele de aramă stîrnite cu violență nestăvilită răsunau în mijlocul sălii într-un ritm precipitat, iar brațele, picioarele lui Tommy erau aruncate prin aer împrejurul tobei, mîngîiau bateria, cu mișcări de găină speriată de atîta zgomot dezlănțuit de ea însăși, cu gîtul rotindu-se în loc cu toate cutele de grăsime negricioasă roasă de gulerul tare, imaculat.

Aurélien înțelese la un moment dat că mîna pe care o ținea locului se resemna, nu se lăsa de bunăvoie, dar se resemna. Se rușină de purtarea lui. Însă nu fu cu putință să schimbe ceva din ceea ce făcuse. Haide, bine, se aruncase în această aventură, cum să dea îndărăt ? Va trebui să-i facă vecinei sale curte. Se strădui să exprime ceva prin apăsarea mîinii asupra mîinii ghemuite. Să și mintă... Ea așteptase atîta acest dans... Vuietul fantastic, neînduplecat, umflat, îi impresura în sentimente felurite. Ea, cu frica inexplicabilă de ceea ce este neașteptat, cu teama de acel gest care i-ar fi curmat imobilitatea. Iar el, gata deja să nu suporte eșecul, refuzul, jignirea.

Imediat după asta, Blanchette, care se afla alături, îi spuse ceva. El își aplecă într-o parte capul și așteptă să i se repete, cu acea expresie de suferință pe care o dă atenția smulsă cu de-a sila : „Geanta mea, te rog... colo, pe masă...” El o drăcui, apucă geanta, fu cît p-aci să răstoarne două pahare și o trecu D-nei Barbentane. Nu dăduse drumul mîinii lui Bérénice.

Cu două bețișoare în mînă, cu o mișcare de aripă de fluture sau mai curînd de frizer învîrtind în toate părțile foarfecele, Tommy ridică la cel mai înalt grad tunetul romantic pe care îl dezlănțuise. Cînta din tot trupul său, din picioare, din urechi, din pielea mișcătoare a frunții, sărea cu scaun cu tot și cădea jos într-un delir care cuprindea publicul. Cînd aerul amuți, cînd se înțelese că plafonul nu se va dărîma, și cînd Tommy salutînd, ud learcă de sudoare, suflă ca o focă așezat într-un auto-

toată lumea în picioare.

Îndărătul celorlalți, singuri, într-o singurătate de pădure, rămîneau așezați jos ei amîndoi, și tremurînd. El zise cu vocea profundă a bărbaților readuși la misterul prim al ființei lor : „Vom dansa primul dans?“ Ea se cutremură. Văzu ochii săi negri, ochii de animal hăituit. Ea dădu din cap că nu, și din tot trupul său. El presimți că stătea să plîngă : „Vom dansa primul dans“, afirmă el.

Lumina ieșea la iveală, mîinile lor se despărțiră.

O altă orchestră se instală. Niște argentinieni. Un du-te-vino dezordonat brăzda sala, unii oameni plecau, alții veneau, precedați de Lulli, care declara fiecăruia că masa indicată era cea mai bună, cea mai bună... Șeful de orchestră violonist, strîns în centura-i neagră cu pantalonii săi de mătase albă largi jos, cu o cămașă violetă, dădu din arcuș semnalul tangoului. Un tango ca toate tangourile, banal, banal cît vrei, ademenitor la culme, cu vrăjile ieftine, cu accentele sale de desfriu.

„Mi-ați promis acest dans...“, zise Leurtillois, în picioare. Însă Bérénice, înfundată în scaun, clătină din cap. Nu. Nu. El stăruia. „Invit-o la dans pe Blanchette“, suspină ea. El se reazează jos. Fusesse cumva prea grăbit ? Visase ? Ce oare putea să-i pese lui de toate astea ? O prostuță... Această provincială... Își dădea seama că se mințea, că îl dorea cumplit această decepție. Îi era necaz îndeosebi, îi era necaz pe el însuși. Dar atmosfera nu mai era aceeași. Nu mai era nici același loc, nici aceeași femeie, nici același vis. Aurélian renunțase la el, de altminteri. Pur și simplu.

Tocmai atunci auzi că Bérénice spunea : „Nu te-am supărat, sper ?“ Nu-și crezu urechilor. Spusese aceste vorbe cu adevărat ? Se uită la ea. Îi văzu ochii negri, oblici, rotunjiți. Ce ochi ciudați... O fi fost măcar cineva în fundul acestor ochi ? Îi veni să spună că nu, că nu-l supărase, dar nu fu în stare. Nu i se întîmplase niciodată să simtă o asemenea timiditate înaintea unei femei, nici măcar înaintea unei femei, înaintea unei fetișcane. Tăcură îndelungă vreme. Ceilalți dansau. Rămăseseră, fără să-și dea seama, singuri la masă. Ea observă

deodată, stingherită : „Să dansăm...” propuse. El surise, cam întristat, mișcă stînjcnit din umeri.

Dansară.

Nu mai era ca înainte. Nu mai era de fel ca înainte. Ceva se schimbase. Convenția dansului, a dansului de care avuseseră teamă o clipă, și unul și celălalt, convenția dansului era între dînșii. Această falsă intimitate restabilea distanțele între ei. Nu-și vorbeau de teama ca vorbele mai mult încă decît mișcările tangoului să nu-i despartă. Suriseră în treacăt lui Mary și lui Edmond, care dansau împreună. Din ce în ce mai stingheriți. „Ei bine, dragul meu, dacă ai dansa ca D-l Leurtillois ! zise D-na de Perseval. Tangoul n-a fost niciodată specialitatea dumitale...” Edmond, ofensat, începu să încerce niște figuri pe care le învățase înainte de război la lecțiile de dans de la Mitchine. „O, la, la ! rosti tare Mary. Ce sînt fanteziile astea de-odinioară ? Vrei să mă îmbătrînești !... D-na Morel pare să-și fi petrecut viața în brațele lui, n-ai impresia ?”

La drept vorbind, Bérénice dansînd n-avea nici o greutate, își încovoia trupul la presiunea cea mai ușoară. Ai fi crezut că e însăși muzica, atît de bine se lua după ea. Lui Aurélien îi era teamă că nu dansa destul de bine pentru ea. I-o spuse. Ea închise ochii. Atunci, aplecîndu-se asupra-i, o văzu pentru prima dată. Se împînzise peste fața ei un suris ca prin somn, nedeslușit, ireal, urmărind o imagine interioară. Tot ceea ce era contrast, tot ceea ce era răzleț, desperecheat în ființa-i se topise într-o armonie desăvîrșită. Purtată de melodie, lăsîndu-se în voia dansatorului, avea în sfîrșit adevărata față, gura sa de copil, și o expresie, cum să zic ? de durere fericită. Aurélien își tot spunea că încă n-o mai văzuse pe această femeie care de curînd i se revelase. Înțelese că i-o ascunsese doar ochii ei. Cînd îi închisese. nu mai fusese ocrotită de nimic, se arătase ea însăși. Ei se deschiseră din nou, mai negri decît oricînd, mai animalici decît Aurélien și-i amintea.

Cînd el îi spuse : „Îți mulțumesc“, după dans, inclînîndu-se înaintea ei, ca la un bal de familie, Bérénice își duse mîna la inimă. Era pală de tot. Se așeză în graba mare și, înaintea unei oglinjoare, o absorbi grija de a-și

drege obraji. El pricepu îndată că şi-i dregea cu scopul de-a ascunde o tulburare : Vru să-i vorbească. Ea îi spuse foarte încet, foarte repede : „Lasă-mă, o, lasă-mă, te rog...” Nu se simţea bine, se înţelegea. Sînul i se ridica prea repede, îşi ascundea faţa... „Ce se întîmplă ?” întrebă Aurélien. Ea îl împinse cu cotul puţin : „Se uită la noi, fii atent...”

Între timp Barbentane aducea cu dînsul de dincolo de dansatori omul căruia îi făcuse mai adineauri semne, pe Zamora, pe pictorul Zamora, îl ştiţi... Paul Denis îl cunoştea pe Zamora, erau de aceeaşi teapă, cu toată deosebirea de vîrstă. Zamora avea aproape cincizeci de ani, mic de stat, cu burtă proeminentă, cu înfăţişare inteligentă, brun ca un spaniol ce era, cu tîmplele argintii, complet ras, mobil, de parcă ar fi fost tras prin inel, cu nişte picioare de-o micime de neînchipuit. Se credea rivalul lui Picasso, şi asta îl aruncase în dadaism, cică tocmai ca să-l întreacă. Răutăcios şi ciudat, i se părea totul îngrozitor, era în stare să cadă la învoială cu cel mai păcătos burtă-verde ca să spună o vorbă de duh, lucra pictură metafizică din balene de corset şi nu-i plăceau, judecînd bine, decît femeile drăguţe, tablourile de La Gandara, luxul şi căţeeii. Se afla în cealaltă latură a sălii împreună cu două prinţese şi cu o americană. De ce să nu se ducă într-altă parte cu toţi laolaltă ? Cunoştea el un cabaret.

Aurélien se gîndea într-acest timp la ceea ce îi spusese Blanchette. O vei distruge pur şi simplu... Ea nu ştia nimic în fond despre Bérénice. Ce oare era acel soţ în provincie ? unde, de altminteri ? Un farmacist, mi se pare. Ea, soţie de spiţer ! Îşi dădea osteneala să şi-o închipuie între borcane, lucrînd la adunări de cifre, ca D-na Lulli la bar. În ce încurcături era el cît p-aci să se arunce, în ce necunoscut ? Şi ce băţai de inimă avea ea din te miri ce ! O, la, la ! Presimţea în mod confuz că se putea să cadă într-o capcană. O femeie, pentru un bărbat, e mai întîi o oglindă, apoi o capcană... O sumedenie de complicaţii. O sumedenie. Nu. De sute şi mii de ori nu. Să-şi revină în fire înainte de-a nu cădea în mreaja încurcăturilor. De altfel ce nimica toată această

femeie ! Ea îl întreba pe Paul Denis despre Zamora... și Paul, iritat ori temîndu-se ca nu cumva Zamora să-l audă, făcea pe grozavul... Drept culme, Mary șopti la urechea lui Aurélien : „Atenție, dragul meu, se vede !“ Asta ajungea.

Cînd toți cerură hainele de la vestiar pentru a continua noaptea cu Zamora, Aurélien se scuză. Rămîn, aștept pe cineva. Bérénice deschise gura ca pentru a spune ceva, apoi se opri. Nu, nu, dragă doctore, du-te, du-te, n-am nevoie de dumneata. Omagiile mele, scumpă doamnă. El nici nu-i ceruse s-o revadă. Bérénice pleca, tîrîtă în vîrtejul celorlalți, ca în toiul unui vis urît.

Cînd dispărură între ușile cu perdele portocalii, pe Leurtillois îl prinse o dorință bruscă de-a se repezi în urma lor. Ce imbecil ! Ce imbecil ! S-o lase să plece așa !... Nici nu e uman... e grosolan înainte de toate... Da. Îți spui vorbe de astea ca să-ți îngădui niște prostii. Deși, la urma urmelor, pentru ce oare se temea ? De ce avea să se teamă ?

La bar dădu peste Simone : „Spune-mi, draga mea, mai adineauri mă întrebai cînd te voi însoți acasă la tine... Vrei în seara asta ?“ Îi pipăi cu degetele cotul. Ea zîse : „Propunerea cade prost ! Am pe cineva...“ Și după o privire de jur împrejur, cu voce înceată, confidențială : „Pe unul dintre marinarii americani, află... dar să nu spui la nimeni !“

XIII

— Ce vînt ! ce vînt ! Domnul nu-și închipuie ! De cîte ori anume oi fi trecut eu peste Sena ? De o sută, ce zic, de trei sute, de mii de ori ! De cînd sînt n-am apucat un vînt ca ăsta. Podul... Îmi venea să mă întorc deodată din drum. Nu, domnul nu-și închipuie... Ah, dacă nu era vorba despre domnul... Domnul poate să rîdă, ce-ar fi făcut fără mine ? O adevărată călătorie... Acele curenți să le străbați... Asta se înțelege... Sena... N-am lucrat niciodată decît pe malul stîng... Asta numai pentru domnul... Și dacă domnul ar fi locuit pe malul drept,

nu știu dacă... Nu. Nu cred. N-aș merge cu domnul pe malul drept! Fiindcă iarăși un pod, iarăși o Sena! Nu, domnule, nu. Oare dacă domnul ar locui în America, m-aș duce la el în fiecare dimineață din strada Cardinal-Lemoine, așa, pe jos, cu păcătosul meu de fișiu pe cap pentru ca să-i servesc micul dejun la pat? Ei bine, atunci... Deși nu știu ce-ar face fără mine, domnul... Priviți-nui-o puțințel această dezordine... Și cum își aruncă domnul pantalonii... De data asta îi calc... fiindcă să-i duc într-una la Pressing... Ah, s-aleg cu-n câștig de la noi, ăia! Ne iau pielea, ne despoaie. Au și mărit prețul... Altădată, nici pomeneală despre Pressing... își călca fiecare singur... Unde și-o fi băgat domnul ciorapii? I-am adus înapoi de la cîrpit... Domnul nu-și închipuie ce vînt!

Ea își duse mîna la obraz, își legănă capul, cu ochii în tavan. Madame Duvigne, menajera lui Aurélien, avea vîrsta care, după dreptul canonic¹, îi îngăduia, fără să intre în gura lumii, să servească un bărbat la pat. Mărunță, brună, cu fire de argint, cu o droaie de piepteni în toate direcțiile pentru ca să țină părul ridicat de jur împrejur, cu vinele gîtului scoase în afară, poate cu puțină gușă, cu ochii ieșiți din orbite, și c-o expresie care trecea de la confidențial la extrema seriozitate, la dramatic, fără nici o nuanță. Avea bărbia cu totul despărțită de față, nu se știe pentru ce și cum. Iar un obraz, cel stîng, mult mai plin decît celălalt. Asta, zicea dînsa, se trage din familie. Soră-mea, bietul tata...

Nu trebuia s-o lași să pornească pe calea asta, deoarece avea mătuși, verișoare, și vorba cheamă vorbă, obrazul mai întîi, apoi emfizemul unui unchi, nenorocirile bunicii, soțul lui Germaine care o tulise cu casa de bani, toți din familie astfel veneau la rînd, și defunctul O-l Duvigne, care lucra la Pompele Funebre din tată în fiu, și fratele său, cumnatul lui Madame Duvigne, căruia i se întîmplase o boroboacă...

— Madame Duvigne, nu s-a aflat niciodată vreun farmacist în familia dumneavoastră?

¹ Patruzeci de ani, vîrstă înainte de care o femeie nu poate intra în mijlocul unui prelat catolic.

— Farmacist ? Ce idee ! Nu, domnule, nu. Am avut cîte puțin din toate în familie... un plutonier în colonii, băcani, o verișoară despre care nu s-ar cădea să vorbesc, în sfîrșit... cîte puțin din toate... dar farmacist, așa ceva niciodată, domnule, niciodată. Pot să jur !

Scosese din dulap suportul pentru cravate și așeza colecția multicoloră a lui Aurélien. Se întrerupse din lucru.

— Dar domnul nu servește micul dejun ! E destul de mare osteneala să trec apa, să mă expun vîntului aceluia pentru ca domnul să nu ia în gură ceva cald. Oul e fiert moale... Cum îi place lui domnu...

Tava cea mare pe masa joasă lîngă divan, cu felii de pîine prăjită, cafeaua, laptele, ouăle, unul deja deschis, așteptau în adevăr ca Aurélien să se desprindă de visarea în voia căreia se lăsa. Leurtillois se așeză în perne, trase cearșaful, se uită împrejur : într-adevăr, era o neorînduială nesăbuită în cameră... Cîte ceasuri or fi fiind ? Unsprezece. Umblase lela astă-noapte ; întorcîndu-se acasă, citise puțin, căutase o mie și o sută de motive ca să nu se culce, și apoi somnul se năpustise asupra lui pe neașteptate, lăsase lucrurile vraiste, își smulsese hainele de pe dînsul, le aruncase împrejur, pe jos, pe covorul țintuit de culoarea tutunului... Drept culme, nu deschisese fereastra... C-o mîină apucă tava.

— Ah ! dar ce spun ! strigă madame Duvigne... Nu mai știu unde mi-e capul, domnul mă va ierta...

— Dar ce-i, madame Duvigne ?

— Apoi farmacistul, domnule, farmacistul ! Cum doare nu mi-a venit în minte ?

— Care farmacist, madame Duvigne ?

— Farmacistul despre care domnul mă întreba ! Domnul știe... Domnul nu știe ? Domnul doarme încă fără îndoială ! Domnul mă întreba dacă s-a aflat vreun farmacist în familia mea... și eu, bătrînă proastă, i-am spus lui domnu că n-am avut nici unul... ei bine ! Unde mi-e capul ?

— A fost un farmacist în familia dumitale, madame Duvigne ?

— Da... în puține vorbe... adică... nu chiar un farmacist... Vărul Camille. Nu acum... Însă acum vreo zece

ani... De, uitam de el... Trebuie să vă spun că vărul Camille nu era vărul meu... Era soțul verișoarei mele... Da... Semăna foarte bine cu mine, verișoara mea Lucie.. Cu toate că vărul Camille... Însă era o pramatie... În sfârșit... Da, Lucie. Semănam una cu alta... A rămas fată mare pînă la pătruzeci de ani, închipuiți-vă... Asta i-a tulburat mințile... Într-o zi, eram acasă la ei... I se spune : „Nu mai e untdelemn, Lucie, coboară deci să cauți untdelemn...” Ea se ridică... și apoi credeți dumneavoastră că s-a dus să caute untdelemn ? De loc ! A luat stropitoarea cu care stropea plantele de pe balcon, a pus într-însa terebentină, și a turnat peste salată, și apoi a aprins totul sub cuvînt că era varză creață... Ce să vă mai vorbesc despre frica pe care am tras-o din pricina asta... A fost băgată la casa de nebuni... Medicul zicea : „Căutați s-o măritați, numai asta poate s-o vindece... I-ar regenera sîngele...”

Aici un gest viguros și crunt din pumn ca spre a închide o ușă cu cheia...

— Cumplit de greu era să găsești un soț, puneți-vă dumneavoastră în locul ei, domnule... O păștea primejdia... și dacă sîngele nu s-ar fi potrivit ? De aceea nu se putea să aibă pretenții mari... și apoi Lucie avea pătruzece de ani... Bunica l-a găsit pe vărul Camille... Un alsacian... Schuwer îl cheamă... E nostim, se pronunță ca *șu-ver*¹ dar se scrie... în sfârșit, se scrie altminteri... El a vrut cu dragă inimă, Camille...

— Și Lucie a avut sîngele regenerat ?

— Da, domnule, tocmai așa puteți să spuneți ! Regenerat, ceea ce se cheamă regenerat. De loc nebună. Și în privința gospodăriei sale, să vezi și să nu crezi... ați fi mîncat pe dușumea... tigăile ! Așa ceva n-am văzut în viața mea, nici chiar pe Marile Bulevarde ! Doctorul avusese dreptate... Astfel vărul Camille a ajuns vărul meu...

— Și era farmacist...

— Farmacist ? Domnul are poftă de glumă ! Farmacist, Camille ? Ah, auzi una ca asta !

— Dar spuneai chiar cu gura dumitale, madame Du-vigne !

¹ Joc de cuvinte : *chou vert*, varză cu foi verzi.

— Ce spuneam ? A, da, domnul are dreptate. Însă, pe scurt, Camille nu era farmacist la drept vorbind... Nu. Era în farmacie, asta-i...

— Atunci era farmacist...

— Era în farmacie fără să fie farmacist... Comisionar... într-o mare farmacie de pe bulevardul Sébastopol... Avea o tricicletă cu portbagaj... o, nu se putea arăta prea pretențioasă... Era deja drăguț din partea lui că binevoise a o lua de soție pe Lucie... care dădea foc la salată... Avea o tricicletă cu portbagaj... În farmacia aia cu atâtea comenzi în tot Parisul... Camille alerga toată ziua... Asta îi dădea răgaz lui Lucie să-și mînuiască tigăile... Dar un adevărat farmacist, asta nu, domnule, nu, n-avem de-alde ăștia în familie !

Deși vorbea, ștergea praful de pe mobile, muta de pe un loc pe altul obiectele de pe cămin, îndrepta perdelele. Se opri gînditoare : „Nici picior de farmacist !“

Aurélien se întreba în ce mod se rînduiau lucrurile în capul lui madame Duvigne. Va fi socotit oare ea drept o rușine un farmacist în familia sa ori ce ? Ca și cum i-ar fi urmărit gîndul, ea se explică :

— Noi sîntem niște oameni simpli, noi ăștia, oameni de rînd, cum se zice... de ce oare un farmacist ar fi luat-o de soție pe Lucie ? Un farmacist e un domn...

A, iată. Un farmacist e un domn.

— Dacă domnul dorește să facă un duș ? Am aprins aparatul de încălzit apa băii. Apa se va fi încălzit...

Astea spuse din odaia vecină, unde madame Duvigne era foarte ocupată. Aurélien trecu în cabinetul său de toaletă. Uf, ce bine face apa caldă ! Între perdelele aparatului de duș, lungul trup gol îndreptîndu-se din șale se scutura, dezmoțîndu-se, cu spuma de săpun peste ochi.

De madame Duvigne și uitase. Și de poveștile sale. Aurélien încăpuse din nou în ghearele obsesiei din fiecare noapte. Primul său gînd de dimineață, la Bérénice. Nu știa nimic despre Bérénice. Despre viața ei. Undeva prin provincie. Un soț farmacist. Diavolul în casa popii. zicea despre ea Edmond. Această frază îi venea mereu în minte. Bérénice era atît de surprinzător de departe de ceea ce gîndise el la început despre D-na Morel. Își

zise în sinea lui că era mereu același : un amănunt absurd îl îmboldea să ia cîmpii. Semnele exclamării din scrisoarea lui Mary de Perseval, de pildă. Această frază a lui Edmond juca același rol în privința lui Bérénice... Revedea fața lui Bérénice cu ochii închiși. Nevasta unui farmacist... În fond era și pentru dînsul tot atît de exotîcă, de misterioasă, ca și pentru madame Duvigne. Nu se afla picior de farmacist în familia sa. Era roșu din pricina mînușii de frecționat.

— Și deci, madame Duvigne ? zise el, după ce se întoarse în camera sa, învelit în halatul de baie de culoarea nisipului. Ce i s-a întîmplat mai tîrziu verișoarei dumitale Lucie ?

Madame Duvigne își împreună mîinile. Scăpă jos mătura, o ridică în graba mare, o puse cu grijă alături, apoi, continuînd gestul de unde îl întrerupsese, împreună iarăși mîinile, ridicînd coatele orizontal la nivelul pieptului, și îndreptă spre cer o privire de milă :

— Lucie ? Ah, nenorocirea noastră ! Lucie ! Domnule ! Lucie a ajuns nebună din nou, dar de data asta nebună de legat !

— Cum ? Dar oare n-a avut...

— Sîngele regenerat... da, desigur... însă de aici vine nenorocirea ! S-a stricat căruța în mijlocul drumului : soțul ei, închipuți-vă, omul din farmacie, Camille pe scurt, tot umblînd cu tricicleta prin Paris și mereu prin acele case pe unde se ducea se aflau femei... cliente... servitoarele... pacostea sînt aceste servitoare... trebuie să vă spun că această farmacie e o farmacie de specialități, mă înțelegeți... de specialități... în puține vorbe... de niște boli păcătoase... bulevardul Sébastopol, bineînțeles... Așa încît, încetul cu încetul, Camille, ei bine, legă de gard căsnicia... Degeaba frecase tigăile, Lucie, și linoleumul așadar... în zadar fură toate... Astfel a lăsat-o de dragul uneia de-acelea care nu face de fel cinste bărbatului... Biata Lucie, te durea inima s-o vezi ! Sîngele i s-a tulburat... Se credea un cățel... alerga după oameni... vai-vai... da, domnule, vai-vai ! O pacoste. Au pus-o în cămașă de forță !... Ah, Doamne Dumnezeule atotputernic !

Acest ultim strigăt avea drept motiv că Aurélien deschizînd fereastra, o răbufnire de vînt i-o închisese peste

degete cu un zgomot drăcesc. Leurtillois stătea în picioare, scuturîndu-și mîna și sărind de pe un picior pe altul, ca un copil care s-a lovit tare. Îi va fi prins desigur degetele zdravăn, ba chiar sîngerau. Madame Duvigne înhăță mîna strivită :

— Bietu domnu ! Bietu domnu ! Afurisita asta de baracă ! Domnu s-ar cădea să locuiască într-o casă nouă ! Așa ceva nu pățești decît în casele vechi... Noroc că sîngerează... așa doare mai puțin... se va liniști durerea... la mîna stîngă nu e ca la dreapta... Ar trebui să punem ceva arnică... sau măcar ceva tinctură de iod...

Nu se afla în casă nici arnică, nici tinctură de iod. Madame Duvigne își dojeni stăpînul. Era în vederile neîntemeiate ale unui bărbat tînăr, o casă fără tinctură de iod, fără arnică...

— Bine, zise Aurélien, cu degetul într-o batistă, mă voi duce la un farmacist după tinctură de iod.

XIV

Cine n-a încercat acest sentiment ciudat de a se afla în fața unei necunoscute la o întîlnire cu o femeie pătimaș iubită, de care era pe de-a-ntregul absorbit, dar pe care o cunoștea încă foarte puțin ? Ajungea o schimbare ușoară de pieptănătură, o rochie diferită sau o schimbare de atmosferă de local public pentru ca să-i apară drept de nerecunoscut aceea pe care o credea pe totdeauna fixată în memorie. Cine n-a încercat această dezamăgire nu știe nimic despre adevărata dragoste.

Aurélien o încerca doar închipuindu-și-o pe Bérénice, fără să aibă nevoie s-o vadă. Dar cum nu iubise niciodată, nu-și dădea seama că această enervare înaintea imaginii evocate, nemulțumirea pe care ea i-o pricinuia, era altceva decît efectul unei atenții distrase. Nu-și închipuia că asta se putea să fie dragostea.

Se mustra aspru că-i venea atît de greu să reconstituie o fizionomie, orice fizionomie. Îi părea lui deodată o dogmă stabilită că avea acest cusur. „Asta e, gîndea, nu sînt fizionomist.“ În realitate, avea mai multe instanta-

nee de la Bérénice, dar atît de felurite încît nu izbutea să le concilieze. Nu i se părea că era aceeași femeie. Impresiile slabe pe care le avea de la Bérénice erau discordante, ca însăși trăsăturile ei aieveau. Însă pe acestea le accepta cînd o vedea, deoarece memoria are faima de-a fi infidelă și deoarece toată lumea știe că ea înfrumusețează ori că nu este capabilă să reproducă tocmai ceea ce constituie farmecul unui chip. Acel nimic schimbător...

Apoi se apuca să reconstituie cu de-amănuntul acele trăsături cărora le acorda un atît de inexplicabil interes. Avea prezente în gînd bărbia, pomeții, fruntea, aureola părului, buza, surîsul, un gest, nu lipsea aproape nimic cînd revedea ochii : și ochii tocmai distrugeau totul. Se însuflețeau în acest obraz, îl luminau, cu lumina lor întunecată, mai mari decît în realitate, asemenea unor cărbuni lucioși, nu și mai strălucitori. Această lumină nimecia totul, constituia esențialul, ea înghite esența...

Se gîndea că n-o văzuse cu adevărat bine decît în acea minută, cînd dansau, cînd avea ochii închiși. Femeia cu ochii deschiși se interpunea în orice clipă între el și femeia cu ochii închiși, aceea a cărei imagine din oarecare motiv tulbure i se părea că se prelungește în propriul trecut, în visuri, în fantezii ale sufletului său și ale simțurilor sale. Își dădea silința s-o localizeze în acest trecut, nu izbutea. Cu cine se asemuia ? De care dintre prietenele ei se apropia ? Căror dorințe vechi era pe de-a-ntregul amestecată ? Căror plăceri le răsfrîngea ea strălucirea sau prihana ? Nimeni totuși, nimeni... Nici o siluetă, nici o umbră... și impresia a ceva care se străvedea în adîncul oglinzii... un abur...

Cineva cu mai multă prudență, și mai puțin sigur de sine, ar fi alungat imediat, fără îndoială, această obsesie a fricii de-a nu fi copleșit de ea. Însă Aurélien nici gînd de-așa ceva. Nu știa că se putea să constituie o primedie mirajul unei femei. Dacă i s-ar fi spus, ce s-ar fi încăpățînat, de altminteri...

Deocamdată nu era un lucru mai grav decît o melodie care te urmărește, pe care ai încercat s-o alungi prin tot felul de șiretlicuri, dar care s-a arătat mai tenace.

Atunci, cum nu slujea la nimic să-și îndruga un alt cîntec (dar degenera) ori să-și istorisească o poveste (se isprăvea brusc), se hotărî o dată pentru totdeauna să se lase în voia acestui refren veșnic repetat, îngăduindu-i să stăruie în mintea lui. Iată că nu-l mai alungă și, ceea ce este mai rău, că nu-și reamintește decît de-o frază și că își întoarce meningele pe dos, repetînd-o fără încetare, pentru a-și da seama din nou că ea continuă.

Dacă ar întîlni-o pe stradă, n-ar recunoaște-o.

Acest gînd se năpustește asupra lui Aurélien, îl buimăcește, îl tulbură, și apoi îl liniștește din nou. E și timpul să se liniștească. Nu-și dă seama cît e de serios s-ajungă într-o asemenea stare. Dar se scurg ceasuri peste ceasuri cînd printre unele gesturi obișnuite, de-a lungul unei zile goale ca toate celelalte, nu se gîndește decît la Bérénice. N-ar recunoaște-o. E oare sigur? E oare cu puțință? N-ar recunoaște-o. Oare într-adevăr n-ar recunoaște-o?

Dacă ar întîlni-o pe stradă. La urma urmelor, n-a văzut-o niciodată pe stradă. Ori chiar în taior. În taior. Pe stradă. Oare n-ar recunoaște-o?

Pentru că pe stradă, în taior, trebuie să ne închipuim nu numai fața, tulburată de ochii alungiți, oblici, negri, deschiși mari, dar și umbletul, ținuta în genere, adică trupul, pe care nu-l cunoaște, ce știe oare despre el? Acel trup atît de ușor de dansatoare, fără greutate, fără realitate, atît de diferit cînd merge pe stradă, negreșit... și nu numai trupul, ci trupul în mișcare, mersul, acest nu știu ce imponderabil, mersul... pe stradă, în taior...

Și din nou Aurélien revede fața, buza de jos care pare că suferă și că surîde, acel patinaj al luminii peste umerii obrazului, părul pe frunte, ochii închiși... însă ochii se deschid și totul se învîlmăște... Pe stradă... Se uită la femei, la femeile care au aproape talia ei... S-ar putea să fie asta, cealaltă... Însă nu, nu e nici una, nici una nu alungă cu totul fantoma sa... nici cele frumoase.

Se poate spune despre Bérénice că e frumoasă? I se păruse urîță mai întîii. O privise prost. Lucrul de căpetenie nu e să fii frumoasă. Este mai mult decît frumoasă. Este altceva. Are un farmec... Iată ce are... își amintește într-adevăr de trăsăturile, dar nu și de secretul far-

mecului ei... ca un cuvînt care îţi iese din minte... ştii cum e format... întrucîtva... sînt nişte r-uri într-însul... cîte silabe... îi găseşti rime ori sinonime... dar adevăratul cuvînt, cuvîntul care se potriveşte, cuvîntul care cîntă...

Iată ceea ce îi mănîncă lui sufletul : nu descoperă ceea ce cîntă într-însa.

Este sigur totuşi că în fiinţa ei ceva cîntă. Ce ? Ah, drăcie ! Cîntă ceva ca numele său. Bérénice. Îşi aminteşte că a visat auzind acest nume cu toată nevinovăţia. Se uitase prost la ea pe atunci. Îi umbla prin vis numele ei fără ca într-adevăr să se gîndească la ea. Un nume care îmbie la vis, de altminteri. Însă ea e mai presus de numele său. Numele său te îmboldeşte să visezi la ea. A lăsat în umbră toate Bérénice-le cu putinţă, nu mai e cu putinţă decît o Bérénice, o singură Bérénice, ea... Nu descoperă ceea ce cîntă într-însa, sensul cîntecului său.

Cu o nelinişte crescîndă, caută unde este miezul cîntecului. Se străduieşte să-şi aducă aminte. Ce trebuie să-şi amintească despre ea, înainte de toate, mai ales ? Să-şi amintească oare de acea trecătoare imagină, în tair ? Ori mai curînd de acea dansatoare pe care a ţinut-o în braţe, de acea dansatoare uşoară ca fulgul pe apă şi de care braţele sale îşi amintesc şi sînt pradă durerii totodată fiindcă nu-şi amintesc de ea... Pentru prima dată simte că e absentă. Tocmai simte că e absentă din braţele sale.

Însă într-asta chiar o consta cîntecul lui Bérénice ? Ca să-l simtă e neapărat necesar s-o ţină în braţe, ca pe oricare femeie sau farmecul ei nu este cumva într-altă parte, în veselia, în tăcerea sa, în ochii închişi, în ochii săi deschişi ?

Deodată pe Aurélien îl cuprinde emoţia din clipa cînd stătu cu acea mîină în mîna sa, cu acea mîină prizonieră, ca o pasăre care tremură, şi nu pasărea e prinsă, ci păsărarul.

Îşi frecă dosul palmei şi se miră. O arsură. O prezenţă. O absenţă. Amîndouă deodată.

Un cîntec.

„Nu, nu, nu și iarăși nu. Nu sînt îndrăgostit. Toate astea, niște povești. Nu-mi pasă de ele. Firește, dacă te lași în voia lor... Te tot lași... Dar nu-mi pasă de nimic. Nu mă mai gîndesc la ea. E ca și cu frica... dacă începi să-ți spui că ți-e frică... Să ies să mă plimb alene îmi va face bine.“

Aerul era mai puțin rece decît de dimineată, deoarece plouase și vîntul se potolise, iar Leurtillois avea un bun pardesiu de șeviot gros. Schimbă unghiul melonului său care apăsa puțin pe frunte și își înfundă mîinile în buzunarele pardesiului. Fusesse invitat la prînz la familia Honfrey, care locuia în Palais-Royal, într-un apartament dînd în grădină. Charles Honfrey se însurase de șase luni. Asta întrerupsese vechile lor relații datînd de pe cînd erau în liceu. Nu făceau parte din aceeași lume, Charles intrase în fabrica de mătăsuri a tatălui său Honfrey Lévy-Casenave & Co. Căsătoria consfințise această situație. Să vorbești înaintea tinerei doamne Honfrey era cu neputință; te pîndea nepolitețea de-a evoca lucruri din trecut, de care ea era prea străină... Îți aduci aminte de ziua cînd... ? și ce s-a întîmplat cu acel grăsan, cum îi zice, știi tu ! care spunea mereu : A vrăji înseamnă a săruta... Și de cum se ajungea la considerații mai actuale, pe loc Aurélien se simțea un străin în casă la ei.

Nu-și luase mașina : din insula Saint-Louis pînă la Palais-Royal ! și apoi e bine să umbli pe jos din cînd în cînd. Ce culoare tristă au zilele de iarnă ! De pe la trei ceasuri după-amiază simți că vine noaptea, că lumina e slabă. Era o lumină slabă în gîndurile lui Aurélien. Ploaia, una biciuitoare, deodată îl împinse sub arcadele din Rivoli, unde, pornind să se uite la femei, năvăli asupra lui, foarte slab mai întii, chinuitorul gînd la Bérénice. Își dădu silința să se distreze cu negustorii de zorzoane, de bibelouri, de bijuterii false. Bibelourile mărunte înfățișează cîini savanți sau marchize, ofițeri de-ai lui Napoleon, ciobani din Arcadia. Trecu în revistă colecțiile de linguri de-argint aurit, împodobite cu smal-

țuri, unde Henric al IV-lea se învecina cu Doamna Récamier, Washington cu Ioana d'Arc. „Cine oare e în stare să cumpere toate astea?” se gîndi el. Sau cel puțin se strădui a se gîndi. Căci, în adevăr, era stăpînit de-o obsesie, și doar atît ar fi trebuit să spună lingurilor ca să fie cinstit : „O voi revedea pe Bérénice?” sau : „Cum să procedez oare ca s-o revăd pe Bérénice?”

Nu spunea în sinea lui aceste vorbe, fiindcă nu-i păsa de toate astea, fiindcă nu erau decît niște prostii, fiindcă n-avea decît să se gîndească la altceva și etcetera. Deodată simți că mîna stîngă îi aducea aminte de existența sa. Ah, da, tîmpenia cu fereastra. Uite, dacă aș cumpăra niște tinctură de iod, să-i fac plăcere lui madame Du-vigne? Ploua deja mai încet. Leurtillois coti pe prima stradă ieșită în cale și se îndreptă spre strada Saint-Honoré, cu o îngrămădeală de mașini, de triciclete, de furgoane de mărfuri, de unde porneau țipete, vociferări dezordonate. Niște pietoni căutau în zadar un taxi. Nici unul liber.

Aurélien intră în prima farmacie din drumul său. Un magazin întunecos, tăcut după tărăboiul de pe stradă. În mijlocul lambriurilor închise la culoare, cu rafturile încărcate de venerabile borcane de faianță etichetate, cu nume latine, nu distinse din capul locului pe nimeni. Apoi, după teighelele cu mici coloane avînd deasupra lămpi de bronz cu mari globuri dezlustruite, cu stele cioplite de-a curmezișul, între vitrinele gemînd de specialități, zări un omuleț într-o bluză albă, cu o tichie neagră, purtînd ochelari cu șnur și o barbă vărgată, nu încă albă, dar de pe-acum de toate culorile. Cînd farmacistul îl întrebă ce dorea, Aurélien se simți zăpăcit. Uitase cu ce treabă venise acolo, era convins că nu intrase înlăuntru decît din pricina lui Bérénice. Ceru niște bule de gumă. Se uită prin culisele și la placardele acestui teatru minuscul, căutînd pe-acolo o femeie absentă. Farmacistul îi vorbi cu asprime. Ce fel de bule de gumă? Și apoi ce cantitate? Pe scurt, se pomeni cu un pachetel în buzunar. În mod evident, soția farmacistului nu stătea în magazin. Este evident. Dar pe ușă observă un buton de sonerie cu indicația : Sonerie de noapte. Ah, asta-i. Iată legătura. Farmacistul și nevastă-sa vor fi locuind

desigur acolo, deasupra. Citi numele în litere aurite nedede pe geam : Cotre, Farm., și dedesubt : Devambèze, Suc. Domnul cel bătrîn va fi fost D-l Devambèze. Ploaia se întee, Aurélien se așeză la adăpost sub ușa imobilului. Deodată un bizar impuls : a împins ușa cu geamuri a portăresei, smintit, și trecînd oblic cu melonul său în odaia acesteia : „Nu e nimeni ?“ O voce răspunse : „Ce este oare ?“ Era pe cale să bată în retragere, socotindu-se prea stupid, cînd a apărut o femeie fără vîrstă cu nasul roșu, cu o pelerină de lînă neagră și cu un șorț cenușiu : „Dorește, domnul ?“ El murmură : „D-na Devambèze...“ Nasul roșu răspunse scurt : „D-l Devambèze e la farmacie acum... — Da, știu, însă *doamna* Devambèze... ?“

Deodată se petrece un lucru nemaipomenit. Nasul roșu se agită, pelerina se întoarce în toate părțile, două mîini se înalță ca în tragedia antică și un țipăt ascuțit iese : „Cum ? Dumneata nu știi ? Dar cum așa, bietul meu domn !“

Aurélien voia numai să i se ateste că nevasta farmacistului locuia într-adevăr în acea casă. Asta era tot. E cam plictisit de întorsătura pe care o iau lucrurile.

— Așadar dumneata nu știi ? Ah, nu-mi place s-anunț chestii de astea ! Nu ești vreo rubedenie, sper ? Nu ? Atunci nu-i același lucru... Iată că au trecut șase luni de cînd D-na Devambèze a murit... După o foarte lungă boală. Cît a suferit ! Îi puneam ventuze. D-l Devambèze nu mai este același om. Îl aud umblînd uneori peste noapte...

Aurélien se retrase în grabă. Nu asta căuta el. Trecînd în stradă, pe ușa farmaciei, vede nedeslușit înăuntru silueta D-lui Devambèze, și iată că un vers de Lamartine :

*Un seul être vous manque et tout est depeuplé*¹

reapare în memoria lui Leurtillois. Honfrey îl cita la tot pasul. Nostim. S-a gîndit din nou la Bérénice. Se gîndise tot timpul la Bérénice. Întrezărește astfel destinul său : va fi plîns de portăreasa sa. Înălță din umeri.

¹ Ea doar îți lipsește și totu-i gol în jur.

Leurtillois nu mai izbutea să depună osteneala necesară care l-ar fi menținut pe picior de egalitate cu vechiul său camarad Honfrey, cu nevasta lui Charles, fiindcă viața acestora, comerțul de mătase cu ridicata era pentru el ca o limbă necunoscută. Și voia să-și închipuie viața lui Bérénice nu în strada Saint-Honoré, nu : în provincie, într-un oraș pe care nu-l cunoștea, lumea pe care ea o vedea, pe acel soț care n-o fi avînd probabil barba, ochelarii cu șnur și vîrsta D-lui Devambéze. Ploua acum regulat, o ploaie fără contenire. Degetele lui Aurélien dădură peste un pachet în buzunarul său. Bulele de gumă. Mașinal, degetele desfăcură faldurile săculețului, luară una, două bule. Aurélien gîndi : „Dar nu sînt gutunărit !“ Așa încît se apucă să le sugă. Asta îi umfla un obraz, ca D-nei Duvigne.

Ah, Dumnezeuule sfinte ! Niște tinctură de iod doar vrusese să cumpere ! Își amintea acum. Atîta pagubă. După cîțiva pași, se gîndi : „De ce atîta pagubă ?“ Ca și cum nu se putea cumpăra tinctură de iod decît de la D-l Devambéze ! Pe o stradă lăturalnică se uită în mod vag, cu speranța de-a zări o farmacie. Ei bine, tocmai acolo se afla una. De fel de același stil ca precedentă. Zugrăvită în cenușiu. Intră. Aici, lume peste seamă și, în pofida celor trei ucenici de spițerie care serveau, și în pofida domnului de la casă, pe care înțelegea că era de prisos să-l deranjeze, Aurélien se văzu obligat să-și aștepte rîndul. Deși era încă ziuă, se aprinseseră lămpile cu reflector, și Leurtillois începu să privească la ele cum luminau pe dindărăt borcanele roșu și verde ale galantarului ca și cum surprindea un secret al științei. Magazinul era înalt, larg, cu dulapurile din perete deschise și cu rafturi întregi de parfumerie, de pudre, de paste, de lacuri de unghii de toate soiurile ocupînd un colț. Niște afișe cu explicații asupra unor produse pentru gît, pentru sorocul femeilor, pentru durerile de picioare. Înăuntru oamenii de rînd din cartier, cu sacoșa de provizii, intraseră între două cumpărături, o fetiță și mamă-sa, o doamnă înțepată și cu gîndul într-altă parte, lucrătorul de la instalațiile de apă și gaz din apropiere, un domn,

tip de pensionar, unii în picioare, alții stînd jos, așteptînd momentul cînd să ceară cu voce înceată un produs al cărui nume rostit cu o vorbă de rușine preparatorii din farmacie îl repetau strigînd cît îi ținea gura. Nici o femeie aici, ca și în cealaltă farmacie. Ochii lui Aurélien se fixară asupra unuia dintre vînzători. Un tînăr subțirel, care ar fi părut înalt oricărui altuia decît lui Aurélien, care considera toată lumea drept scundă. Era un tînăr care ar fi putut la urma urmei să fie frizer, dacă n-ar fi fost acea nepăsare de pe față, acei ochi absorbiți de gînduri. Un student, fără îndoială. Blond, cu părul ondulat, îndeajuns de tras la față, însă atît de tînăr. Îi lipsea un te miri ce pentru ca să fie frumos. În linii mari va fi plăcînd cu siguranță femeilor, deși avea încă insuficiența acelor calități fără de care cineva nu era pe de-a-ntregul un bărbat în ochii lui Aurélien. Nu se uita de loc la clienți și avea un oarecare tic al gurii, își mușca buza superioară. Ce s-o mai fi plictisind, desigur, bietul de el ! O tînără intră. Nu era frumoasă, dar, în fine, era o fetișcană, puteai s-o privești într-adevăr. Măruntul farmacist se întoarse cu o vădită obrăznicie la adresa persoanei în vîrstă pe care o servea și îndreptă un scaun spre tînăra fată cu un surîs. Acest surîs în ochii lui Aurélien deschidea o lume. Se gîndi că, în farmacia Morel, va fi fiind desigur un tînăr preparator la fel, care avea grijă de pieptănătura sa și disprețuia clientele, însă care se lumina cînd Bérénice intra în magazin, venind să-i spună o vorbă, două soțului său. Poate că îi făcea și curte... Și dacă o fi fost iubita sa ? Căci și ea s-o fi plictisind cu siguranță în mezaninul ei deasupra farmaciei. Bănuiesc că e la mezanin. Revăzu aievea fața cu ochii închiși, ca în timpul dansului. Toate astea poate de dragul unui asemenea puști. Cine știe dacă ea nu se gîndea la dînsul atunci, la „Lulli's“, în brațele sale ? Neplăcut lucru. Nu-i la mijloc vreo gelozie, zise el, este o vanitate jignită. Nu mă sinchiesc de loc de femeia asta.

— Un flacon de tinctură de iod...

De data asta nu se înșelase.

Nu mai ploua. Primele lumini ale vitrinelor se reflectau pe strada udă. Oamenii mergeau iute din pricina frigului. Aurélien se afla pe trotuar cu bulele de gumă într-un buzunar și cu tinctura de iod în celălalt. Pe negîndite, porni spre casă, ca și cum, după ce și-a procurat bulele de gumă și tinctura de iod, nu mai avea altceva de făcut decît să se întoarne acasă. Ajungînd în piața du Théâtre-Français, își dădu seama cît de imbecilă și de mașinală era purtarea lui. Se pomeni încă o dată punîndu-și o bulă de gumă între dinți, și se irită. Se simți mai descumpănit decît de-obicei, și se temu de-o întoarcere ofensivă a lui Bérénice. Haide ! își zise, cu tonul importantelor hotărîri.

Acest *Haide !* era un semnal pe care și-l dădea totdeauna cînd se decidea să joace un joc care îi îmbogățea singurătatea pe străzi. Toți bărbații cunosc acest joc : urmărești prima femeie nu prea urîtă pe care ai întîlnit-o, care îți iese înainte, pînă cînd ea cotește, să zicem, la stînga. Atunci, la prima femeie fără contraindicație care merge în sens invers, o părăsești pe prima și o urmărești pe cea nouă întorcîndu-te înapoi. Asta se poate firește să se întîmple la dreapta, ca și la stînga. Să se complice de-asemenea cu o mulțime de reguli pe care le născoci, pe care le respecti două luni, trei luni, pe care apoi le părăsești pentru altele noi. Aurélien care, în toate acestea, rămăsese ca un licean față de cei treizeci de ani ai săi, era în stare să se învîrtească astfel ceasuri peste ceasuri prin Paris. Deocamdată, urmărind o lungană prost îmbrăcată, îndeajuns de osoasă, dar strașnic de repezită în mișcări, își proba că nu se gîndea la Bérénice.

Niciodată nu poți observa cu de-amănuntul o femeie cum o observi urmărind o necunoscută. Abia i-ai văzut fața, că încerci să ți-o închipui cînd ea întoarce ușor capul, și apoi cînd puținul din obraz pe care îl vezi nu este deformat de nimic, îți pare adeseori frumoasă partea aceea a femeii care leagă urechea sau grumazul. De la spate o necunoscută îți aparține într-adevăr, expresia feței

n-o apără de cel care o urmărește, nu rămîne dintr-însă decît animalul, fiara de încovoiat ; o și supui privindu-i cu atenție ceafa, rădăcina părului. Umbletul dă în vileag femeia, intimitatea ei. Apoi vine crupa, picioarele. Lui Aurélien îi plăcea din cale-afară să dezbrace femeile în gînd, să-și imagineze lenjeria lor de corp, fără să le înfrumusețeze, cu un oarecare cinism. În privința unor femei, de pildă, știi de îndată că lenjeria lor e susținută de un bold englezesc.

Haide ! acest *haide* însemna : trece mîna, vezi de următoarea de-aceeași teapă etc... Următoarea era o gîngașă blondă cam bolnăvicioasă, însă foarte tînără, cu un surîs de mirare întipărit pe figură. Era îmbrăcată simplu, cu o rochie cam lungă față de modă, probabil de anul trecut. Încărcată de pachete, era cît p-aci să-și piardă umbrela din zece în zece pași. De la spate nu părea prea simetrică, umărul drept mai dezvoltat.

Nu era singurul joc al lui Aurélien pe stradă. Se distra de asemenea rînduind pe categorii și numărînd femeile întîlnite. Adică nu și pe acelea care erau din cale-afară de caraghioase. Dar își zicea : „Uite, de aici din place de la Concorde, să zicem... cîte femei oare voi întîlni să fie femei, halal așa femei !“ Erau mai multe categorii de luat în considerație drept femei. În ordine progresivă, sînt mai întîi cele care excită. Apoi cele iubete. În sfîrșit, cele nebunatice. Acest redus vocabular secret nu trecuse niciodată peste buzele lui Aurélien. Și-l întocmise pe la cincisprezece ani. Relativ la cele care excită, se înțelege ceea ce voia el să spună. Însemnau mai puțin decît cele iubete, pe care el, dîndu-și drumul gurii, le numea cu un adjectiv mai direct ; se cuvenea să se înțeleagă iubete în toată puterea cuvîntului. Prin cele nebunatice, se referea la femeile de dragul cărora se fac toate nebuniile. Categorie îndeajuns de rară. Era interesantă o numărătoare ca să se vadă proporția între cele care excită și cele iubete. Nu era într-una aceeași, uneori ea se inversa. În unele zile hune cele iubete învingeau. Avusese în viața lui dimineți nemaipomenite cînd, în cartierele la care se aștepta.

mai puțin, Aurélien întâlnise atâtea nebunatici încît nu-î venea să creadă ochilor. Poate că nu aprecia cu toată obiectivitatea. Măcar că într-o măsură oarecare Aurélien era foarte sigur, se controla în această privință.

Îi plăcea de asemenea să împartă femeile întâlnite în două mari grupe : femeile pe care le dezbraci și cele pe care e de preferat să nu le dezbraci. Constituie, acesta, un criteriu excelent, și lăsa cîmp liber imaginației. Un bărbat tînăr nu se plictisește niciodată într-un oraș mare cu asemenea ocupații plăcute. Haide !

O femeie între două vîrste, foarte pudrată, brună, cu un taior de mătase cam ponosit și cu o pălăriuță de fetru pe ochi, ușurel strînsă în hainele sale, privea peste umeri dacă înaltul tip care se întorsese în loc cînd drumurile lor se încrucișară se tot ținea scai de dînsa. Le cunosc eu pe-astea, se gîndi Aurélien, astea își dezbracă fusta, o potrivesc pe spătarul scaunului și zic : Păzește, să n-a-tingi ciorapii...

Îl prinse pe neașteptate o lehamite de această zoologie feminină. De monotona variație înfinită a femeilor, de falsa lor diversitate, de posibilitatea de-a le reduce totdeauna la o restrînsă categorie de tipuri deja întîlnite. Își dădu seama că totul se învîrtea împrejurul unei imagini centrale, trecătoare și prezente în același timp. Chipurile ca să se desfacă de vrajă, vru chiar să pîngărească imaginea aceasta. Excitantă ? iubeață ? Merse chiar pînă la a se întreba dacă Bérénice n-ar fi mai plăcută îmbrăcată. Ajunsese prea departe. Se rușină de rușinea lui. Își aduse aminte cum îi ținuse locului mîna. Uite, cu mîna asta pe care și-o prinsese în fereastră. O fi fost la mijloc vreo pedeapsă. Lucru sigur, degeaba ținea calea damelor, graba lui n-o urmărea decît pe Bérénice. Cum să-și schimbe gîndurile ? Haide !

O fată frumoasă, de data aceasta. Strașnic de cochetă. Bine îmbrăcată, călcînd nesigur, poticnindu-se pe înaltele sale tocuri. Avea niște blănuri. De cele scumpe. Se oprea pe la vitrine, exact de parcă și-ar fi agățat piciorul de vreun grilaj. Atunci Aurélien o privea în profil, prefăcîn-

du-se că se cufunda în examinarea amănunțită a poșetelor, a cămășilor-chiloți, a dantelelor. Mai deunăzi ar fi rînduit-o poate în categoria nebunaticelor, pe scurt, or fi fiind negreșit și bărbați în sufletul cărora dezlănțuia o pasiune excesivă... Ea îl sili să cutreiere magazinele din Louvre, și asta, se cuvine să recunosc, însemna ceva : acel fel de-a pipăi stofele, de-a trece iute de la un obiect la altul, de-a se întoarce înapoi pentru o nimica toată, de-a se repezi spre orice de parcă era pămîntul făgăduinței, ca să se uite la altceva, și de-a îmbrînci lumea cu cea mai curată simplitate ! La ieșire, dinspre partea amiralului de Coligny, luă un taxi în momentul cel mai neașteptat. De-ajuns, se gîndi Aurélien, și plecă spre casă sugînd din bulele de gumă. Era sigur de tot că nu făcuse cel mai mic plan, nici umbra celui mai mic plan ca s-o revadă pe Bérénice. Dovadă că nici nu se sinchisea de ea. Își aminti însă că Edmond îi spusese : „Telefonează și vino să prînzim cînd vrei“. Evident, dar nu el, Aurélien, provocase așa ceva. Ba chiar uitase complet. Astfel stăteau lucrurile. O să telefoneze a doua zi ? Nu. Ce lipsă de demnitate ! Dacă dorești o femeie, cată să fii dorit întrucîtva de ea. Da. Dacă o dorești. Însă dacă ți-e cu totul și cu totul indiferentă ? Și apoi la dracu !

Sosea în piața Hôtel-de-Ville, înnoptase de-a binelea, Pipăi tinctura de iod din buzunar. Să se întoarne acasă ? De ce să se întoarne acasă ? Autobuzul „Q“ trecea prin piață. Asta era o idee ! Să înoate. Prinse autobuzul și sări din mers pe platformă, Ca să alunge umbra lui Bérénice, nimic altceva decît să înoate. E mijloc suveran. De îndelungată vreme nu călcase pe la piscina Oberkampf. Se gîndise într-adevăr să facă o scurtă vizită unchiului Blaise, pe care nu-l văzuse de veacuri. Dar nu. Să înoate. Haide la Oberkampf.

Cumpără un ziar de seară de la un vînzător ambulant din autobus. Se repezi peste noutățile sportive. Autobuzul se îndrepta spre bulevardele exterioare. Și prin toate astea nici o Bérénice.

Nici urmă de Bérénice.

— Tatăl tău ministru ! Caraghios ! Să ne ferească sfîntul !

D-na Philippe Barbentane, soția senatorului, împinse ușor farfuria, mîna ei slabă lovi cuțitul de desert de paharul său de apă de Vichy, și întorcînd fața-i îngîndurată din pricina fiului său Edmond spre *invitatul* de vizavi, își exprimă pe mutește greutatea pe care o avea ca să continue o asemenea conversație înaintea unui străin ; apoi, după aceea, cu inconsecvența și cu patima pe care i le adunau în suflet cei treizeci de ani de căsătorie și de dușmănie, își urmă gîndul, adresîndu-se de data asta nurorii sale, la dreapta :

— Mulțumesc cerului, senatorul n-are nici un fel de sorți de izbîndă să intre în guvern ! Atît ar mai trebui ! A făcut destul rău familiei ca să nu facă la fel și țării sale !

— Exagerezi, mamă, interveni Edmond, cu o clipeală de ochi spre Leurtillois. Mai întîi papa a turnat apă în vinul său de la război încoace. S-a apropiat de Poincaré...

— Da... și cînd te gîndești ! La începutul anului, Briand i-a făcut vînt cît colo... Acum el se biziue pe Poincaré... Dar, ce vrei, închipuirile lui : n-au nevoie de el în guvern ! Ar trebui o răsturnare ca să aibă și el sorți de izbîndă, dacă pot să numesc așa ceva sorți de izbîndă : cu blegele Camere pe care le avem, pot să bage înăuntru pe oricare dintre atîția nu-mă-uita !

Aurélien privea cu plictis la mama lui Edmond. Nu făcuse haz decît o clipă de accentul ei meridional. Nimic nu rămăsese din frumusețea lui Esther Barbentane, se mai vedea înrudirea dintre mamă și fiu, însă după operația pe care o îndurase, se topise cu desăvîrșire și, la cincizeci de ani abia împliniți, părea de șaizeci. O prună care se zbîrcește. Deși era o femeie înaltă, impulsivă, cu părul încă foarte negru. Dar pungile de piele încrețită de sub ochi și orbitele excavate în adîncul cărora se retraseră ochii albaștri pe care i-i dăruise fiului său, o puderie de zbîrcituri deja, și îndeosebi lipsa totală de pudră, de ruj

pe buze, îmbrăcămintea provincială, doliul care o întuneca perpetuu dotorită nenumăraților veri murind în șir, toate contribuiau s-o prezinte drept o femeie bătrână. Pînă la cruciulița de aur de la gît.

În sinea lui, Leurtillois drăcuia. Cariera de senator a lui Barbentane îi era foarte indiferentă. Însă Aurélien, luînd drept bune spusele lui Edmond, se invitase în ultimul moment să ia prînzul la dînsul. Or, D-na Morel, care ieșise în acea dimineață să se plimbe cu drăguțul Paul Denis, telefonase că nu se întorcea acasă, că să se așeze la masă fără ea. Delicios ! Ce rost avea oare acel tînăr, în toate astea ! Unde se duseseră ei să se plimbe ! De ce să prelungească plimbarea ! Luau dejunul împreună, clar ca lumina zilei. Încîntător ! Cît de naiv sînt ! Pînă una-alta, iată-mă obligat să dau răspunsuri acelei bătrîne bigote, și lui Edmond, și lui Blanchette.

Blanchette îi șoptise trecîndu-i măslinile : „N-ai noroc, bietul meu Aurélien...” cu acea ușoară strîngere din buze. Ce voia să spună ? Bănuia. Se hotărî să nu ia în seamă aceste vorbe.

— Acolo unde nu e religiune, continuă D-na Barbentane, e infernul, nici mai mult nici mai puțin, infernul ! Philippe i-a nenorocit pe ai săi cu felul său de a-și crește copiii, luînd peste picior în fața lor lucrurile sfinte...

Blanchette clătină din cap :

— Dumneata știi, mamă, că nu putem face nimic împotriva Adevărului...

— Biată hughenotă ! zise soacra, și luă iarăși din salată.

Fusese visul de-o viață întreagă al doctorului Philippe Barbentane să se descotorosească de această umbră, de această dojană în carne și în oase. Își închipuisese într-una că în ziua cînd alegătorii îl vor trimite la Paris, Esther, soția sa, ar rămîne în gospodăria lor din Provența, dedată trup și suflet evlaviei sale, pe cînd el ar cunoaște, în fine, libertatea în capitală. Dar viața își bate joc de cele visuri. Odată senator, foarte repede simțise nevoia să aibă un apartament frumos, să primească lume, dacă dorea s-ajungă cel puțin subsecretar de stat. Avea nevoie de-o îngrijitoare a casei sale din aleea de l'Observatoire. Și apoi Esther era doar o Rinaldi, și vărul său Charles, ajuns

președinte al Comisiei Finanțelor de pe lângă Camera Deputaților, se scălda de-a binelea în apele majorității. Dacă se întâmplă să se treacă la una dintre acele combinații de elemente diferite care salvau regulat Republica, înrudirea lui Barbentane cu Charles Rinaldi ar putea să fie o indicație pentru un Președinte de consiliu care ar avea un portofoliu ministerial de prisos... În sfârșit, senatorul se resemnase s-o păstreze pe Esther, o chemă să vină lângă dînsul. Ea aprindea luminări la N.-D. des Champs¹ în favoarea longevității ministerelor, iată totul.

Aurélien își stăpînea furia. Ei bine, aceste ieșiri cu Paul Denis, cu un oarecare, în sfârșit... Ar trebui... De data asta era vindecăt. O biată provincială căreia i-e poftă să vadă Parisul... asta-i totul... Într-adevăr, era cît p-aci să-i sucească mințile... Ce-a trecut a trecut. Curios lucru, niciodată așa ceva nu mi se întâmplase. Se gîndi deodată că îi era doar ciudă și că în fond era gelos. Gelos, eu? Asta-i culmea! Își dădu silința să fie foarte politicos cu Blanchette. Apoi își aminti că nu trebuia să fie prea politicos cu ea. Nu-i era gîndul decît la plecare, în fond. Oricum, nu se poate pleca la desert.

Luară cafeaua în bibliotecă. Sub cuvînt că aveau de gînd să fumeze, Edmond îl conduse pe Leurtillois pe terasă. Priviră acoperișurile, Turnul Eiffel, les Invalides. Era de-ajuns de rece. Un cer gri uniform.

— Cine sînt oare acești Leurtillois? o întrebă Esther pe Blanchette... O singură bucată de zahăr, știi doar... Cei care lucrează în cicoare?

— Nu. Cei din cicoare sînt veri cu ei, cu mult mai bogați. Aceștia sînt Leurtillois-Debrest... Lucrează în textile.

— Ah, da... credeam că sînt ceilalți... Textilele, cicoarea, sînt tot în industriile lor din Nord... Vreau să-ți spun ceva, draga mea Blanchette... te uiți cam prea mult la domnul Leurtillois... Sst, sst, nu protesta... Îți spun ce-ți spun... nimic mai mult...

— Te asigur, mamă, că ai o impresie ciudată.

— Dar, scumpa mea copilă, nu-ți spun nimic mai mult...

¹ Biserica Notre-Dame des Champs.

Ni se întâmplă, fără să ne gândim la vreun rău... și, sînt sigură, acesta-i cazul... că ne uităm cam prea mult la un bărbat... Ți-o spun pentru ca să te supraveghezi.

— Dar, mamă !

— Nu ți-aș fi spus chiar nimic, dacă ai fi avut un duhovnic, însă ai nenorocirea de-a fi de religie reformată...

— O, nenorocirea, mamă, nenorocirea !

— Da, nenorocirea, Blanchette... Este reazemul nostru, al femeilor cinstite, un duhovnic... un bărbat căruia să-i vorbim... în sufletul căruia să ne descărcăm prin vorbe gândurile, care nu sînt primejdioase decît fiindcă le păstrăm pentru noi... Cineva care ne călăuzește, care ne-a-jută să vedem limpede în noi înșine... O, surîde, draga mea, surîde, însă îți dai tu seama cîte femei nu-i datorează decît lui că își împlinesc datoria...

— Nu este o datorie în ceea ce mă privește, și Blanchette se miră ea însăși cît de puțină convingere cuprindea această propoziție ; de aceea adăugă : Fiindcă eu îl iubesc pe Edmond.

— Cînd ai copii, nu-i absolut necesar să-ți iubești soțul. Totuși așa ceva va fi însemnînd bineînțeles o mare fericire... Cu dragostea de Dumnezeu de o parte și de alta firește... Îmi imput adeseori că ți-am dat un fiu care nu crede în nimic !... Nu pun mare preț pe pastorii voștri, dar s-ar cuveni să te duci mai des la templu...

— Dragă mamă, știi foarte bine că religia mea, deși nu e prea zeloasă... Fiecare are felul său de-a înțelege aceste lucruri... unora le place să exteriorizeze... În ce mă privește, anumite sentimente cîștigă rămînînd intime...

— Astea-s puncte de vedere de calvinist. Dar degeaba citiți voi tot timpul Biblia, dacă nu vă dați seama că Mîntuitorul nu-i preamărit cu adevărat decît prin lăcașurile sfinte !

D-na Barbentane puse jos ceașca și căută să pătrundă cu privirea ce efect produsese ră aceste vorbe asupra nurorii sale. Observă că Blanchette se uita înspre terasă, și încrunță din sprîncene. Cu toate că, la urma urmelor, Edmond se afla și el pe terasă.

— N-ai avut noroc, dragul meu, îi spunea Edmond tocmai atunci lui Aurélien.

Acesta sări jignit :

— Ce vrea să zică oare că-mi spuneți toți același lucru ?

— Toți ?

— Da, în sfîrșit, nevastă-ta. Nu înțeleg despre ce este vorba.

— Ah, Blanchette... Nu fi copil. Noi știm foarte bine că ai venit de dragul lui Bérénice, și, vezi, Blanchette...

— Ei, zău, n-are sens ! Vin aici de dragul vostru, pentru tine... ce... am venit și alte dăți, cînd n-o văzusem niciodată pe vară-ta...

— Nu te apăra... Nu văd într-asta nici un rău. Prefer așa decît să vii pentru Blanchette, de pildă ! (Rîde cu poftă.) Deși, la urma urmelor, Blanchette e liberă...

— Ești stupid. Las-o în pace pe nevastă-ta. Și pe vară-ta la fel.

— Le pui pe același plan ? Iată ceea ce nu mă liniștește decît pe jumătate.

— Edmond, azi-dimineață cînd te-ai sculat din pat ai călcat cu stîngul ori cu dreptul ?

— Fiindcă știi bine că Blanchette are o slăbiciune pentru tine...

— Ești nebun ! În ochii ei numai tu ești pe lume. Și apoi nu vrei să vorbim despre altceva ?

— Ba nu, dragule, ba nu ! Se pare că vrei să te aperi. N-ai dreptate, sînt foarte liniștit. Știu bine că Blanchette mă iubește numai pe mine, însă are o mică slăbiciune față de tine... Și de ce să n-aibă ? Nu e nici un păcat. Însă n-ai venit aici nici pentru ea, nici pentru mine... astăzi... ci pentru Bérénice... și apoi nici tu Bérénice ! Nici tu noroc, ce vrei !

— Mă scoți din răbdări !

— Mărturisește că îți place...

— Nevastă-ta ? Mult.

— Ba nu, idiotule, Bérénice...

— Iertare, scumpul meu, că o șterg așa, fără să-mi fi isprăvit țigara... dar sînt așteptat... și mi-ar fi necaz să mă las așteptat...

— Bine, bine... Don Juanule, du-te ! Ea, în orice caz, Bérénice, se va întrista...

— Nu fi caraghios. D-na Morel va fi petrecut desigur o minunată dimineață cu Paul Denis...

— Și gelos ? Paul Denis... Ah, drăguțule, dacă numai alde Paul Denis te supără !

Se întorceau în bibliotecă.

Se adusese copiii la bunica lor. Amândoi micuții care rideau și flecăreau încremeniră locului la vederea lui Aurélien.

— Dați bună ziua domnului...

Leurtillois își luă numaidecît rămas bun.

„Deja ?“ exclamă Blanchette, dar se opri deodată. Ochii i se încrucișaseră cu ai soacră-si.

— Cobor împreună cu tine, zise Edmond. Trebuie să trec pe la birou...

Pe scară, pe un ton cu totul diferit, continuă conversația întreruptă :

— Ascultă, fără glumă... fiindcă îți place Bérénice... în cazul când... poți să te bizui pe complicitatea mea... Aurélien, care cobora în față, se întoarce :

— Ești nemaipomenit ! În sfârșit, de ce vrei cu orice preț să mi-o azvîrli în brațe pe vară-ta ?

— Nu țin cu tot dinadinsul... însă fiindcă îți place... Nu face pe discretul, nici pe obraznicul, hai ? Te cunosc eu, fătul meu. Așa erai și în tranșee... Ei bine, dacă ții să știi, mi-e dragă Bérénice și nu mi-e drag soțul său... o să-ți vorbesc despre asta... are și ea dreptul la puțină distracție : și cu tine n-o să aibă nici un neajuns...

Ultima frază îi fu neplăcută de tot lui Aurélien. După ce trecură câteva clipe, fără să se uite la Edmond :

— Așa ți se pare ție.

— Cum ? Ah, da ? Te-am jignit ? Știu doar cum te porți tu cu femeile... Apreciez mult asta la tine...

Încă o tăcere ; gândurile umblară prin capul lui Edmond, și apoi el adăugă :

— Numai dacă nu mă înșel amarnic...

Se despărțiră duși pe gânduri amândoi, Edmond la volanul vestitei sale mașini, Aurélien într-a sa cinci-cai-putere.

D-ra Suzanne trase carul mașinii de scris, înălță ochii și suspină. Nu izbutea niciodată să atragă atenția D-lui Arnaud. Celelalte mașini drăgăneau bătaia lor pe mesele dindărătul contuarului. D-l Simoneau, în costumul său gri-deschis, cu nasul coroiat, burbonian, cu barbișon, cu pîntece și cu țeasta capului cheală, tocmai adusese niște lucrări de bătut la mașină D-lui Le Beaudouin. În sală, două sau trei persoane așteptau. În acea lumină din anotimpul zăpezii, urma să se aprindă lămpile foarte de timpuriu. Strada Pillet-Will este îngustă.

Adrien Arnoud îndreptă spre Simoneau întrebarea : „Patronul este aici ? “ N-ar fi pus întrebarea unei dactilografe. Simoneau nu era secretarul patronului, ci altceva decît un secretar, omul de încredere, avea semnătura... De treizeci și cinci de ani în instituție. De pe cînd lucra încă în *l'Immobilier du Maroc*. Secretarul bătrînului Domn Quesnel. O moștenire, cum ar veni.

Simoneau se uită la D-l Arnaud cu toată seriozitatea cerută de împrejurare. Dacă ar fi răspuns da, fără să știe dacă D-l Barbentane voia sau nu să-l primească pe D-l Arnaud, asta ar fi putut eventual să-i pricinuiască pierderea postului, dar vezi că avea trei fete și o soție. Mai ales trei fete. Cu toate că D-l Arnaud nu era numai un om al întreprinderii, ci un prieten al patronului. „Să văd“, zise el. Adrien săltă din umeri cu oarecare nerăbdare, în timp ce bătrînul domn solemn dispărea pe ușa directorială.

Fusesse acolo, îndărătul contuarului, și el, Adrien, la începuturile sale. Trecuse prin toate în trei ani la *l'Immobilier Taxis*. Edmond îl folosisese sub toate formele, la toate. Ce-ar fi putut face, de altminteri, după falimentul magazinelor părintești, înzestrat numai cu galoanele de locotenent de rezervă, cu titlu temporar și cu cele trei palme ale sale, după ce fusese demobilizat ! Trebuie să recunoaștem că Edmond ținuse ca el să cunoască pe degete întreprinderea de-a lungul și de-a latul. Și nu numai aceasta, întrucît deja condusesese taxiurile, fusese

supraveghetor de garaj, lucrase la atelierul de reparații. Apoi la *l'Immobilier*... Până când i-a venit acea idee.

Simoneau îi făcea semn să intre. D-ra Suzanne s-a uitat la D-l Arnaud până când el dispăru. Ah, frumos bărbat! De talie mijlocie, bine legat. O statură de ofițer. Părul său castaniu creț îl purta la tîmple tăiat scurt. Nu un chip oarecare, cu nasul său lung, cu acei ochi apropiați, mici și negri. Nu-l pocea puținica inflamație a glandelor subcutanee, cu aureola lor roză, a pomeților. Lumea lua în bătaie de joc felul cum își învîrtea el șoldurile cînd mergea. O, nu chiar pînă sus. Un atlet. D-ra Suzanne era pătînitore : ei îi plăceau tocmai cele pomenite ale ființei sale. D-l Simoneau trecea între dactilografe : „Domnule Simoneau ! — Ce vrei, domnișoară Suzanne ? — D-l Arnaud se află tot la imobilele dintr-al XVII-lea ? — Nu nu, domnișoară Suzanne... Se ocupă de afacerea de benzină știu despre care e vorba...” Ah ! D-ra Suzanne se gîndea la mustăcioara subțire, ca un penel, care lăsa liberă la vedere buza superioară a D-lui Arnaud. Ce bine va fi știind desigur să sărute. Bine, m-am înșelat. Luă încă o hîrtie carbon.

Edmond nu schimbase nimic în biroul socrului său. Același mahon gravat în cupru. Dulapul cu zăbrele. Postavul verde pe masă și lămpile cu acvile. Păstrase mai ales toate acestea ca o dovadă a continuității afacerilor și a propriei activități. Cu Simoneau alături, care făcea totul, deși nu părea decît că aparține mobilierului. Un crîmpei de legendă susținea că bătrînul Quesnel își instalase acolo ginerele ținînd seama de meritele sale în afaceri. *L'Immobilier du Maroc* se putuse transforma în *Immobilier-Taxis*, în timp ce înmugureau filialele cu fiecare afacere care propunea unele cartiere din Paris, prospecțiunii acestor domni, care înghițea ceva din beneficiile vechii Compagnie des Voitures, le amesteca apoi cu părți de fonduri noi, încrucișa interesele unor întreprinderi diverse, unde apărea din nou un întreg personal mare mult sau mai puțin legat de familiile Quesnel, Wisner, Barbentane, Schoelzer. În această enormă încîlcitură financiară care își avea o prelungire în autobusele din Languedoc și din Provence, o alta în petrolurile din

România, în terenuri pe lângă Invalides și la intrarea Clignancourt, la Trocadéro și la Vincennes, care se legau de cauciucurile din Malacca și de pneurile olandeze, Adrien Arnaud își dădea silința să se pripășească, să-și creeze o slujbă de viitor pe care patronul, fostul său prieten de copilărie, îi îngăduia să și-o croiască, exact la fel ca odinioară, la Sérianne-le-Vieux, când îi oferea la jocul de bile revanșa sa, o dată ce bila mică fusese aruncată...

Deocamdată i se părea că afacerile erau un lucru plăcut, ușor, patronului cu fața pîrlită, întinsă, peste care ochii albaștri duși în fundul capului împrăștiu o lumină care te îndupleca s-o iei drept gîndire. Adrien era gelos pe haina lui Barbentane. Acesta pleșuvește întrucîtva, la urma urmelor, se gîndi el, de-ajuns de mulțumit. Părul lins al lui Edmond se despărțea de la sine în rărițiuri pe unde se zărea pielea craniului cu păr, netedă. Asta însemna că încă nu era chel.

Scrisorile aduse în acea zi se îngrămădeau pe masă. Se vedea limpede că Barbentane nu se atinsese de ele. Ce înțelegea dintr-însele, de altminteri? Ah, dacă nu l-ar fi avut pe Simoneau! Îi strînse mîna lui Adrien. O țigară? Mulțumesc. El fuma. Adrien, ca totdeauna, trecea de-a dreptul la chestiunea principală. Celălalt era cu gîndurile prin alte părți. Nu-s plăcuți oamenii care nu ascultă ce spui.

— Uite, Edmond, e treabă serioasă...

Barbentane păru că gonește după niște nori.

— Ce spui?... Iartă-mă... Te-am urmărit de ajuns de prost...

— Mă tem de asta... Dacă nu-ți dai osteneala să mă înțelegi, e apă de ploaie... Știi bine că Wisner nu va cădea de acord decît dacă vei stărui... și consorțiul se ia după măruntele sale idei... E acolo clanul Palmède...

— Oh, ce poate oare Palmède?

— Da... Orb ca și ceilalți. Știi bine că și-a instalat peste tot ginerele... la *l'Immobilier* din al XVIII-lea, la *Transports Provençaux*... De altminteri, nu asta e chestiunea... Dacă nu primește consorțiul propunerea mea, urmează un an de lucru în voia vînturilor... Bani aruncați. Ți se rupe inima.

— Ești de admirat... Nu-s banii tăi.

— Sînt ai tăi, și este vorba de altminteri despre viitor. Am făcut ceea ce era necesar la Compagnie des Voitures. Pompele au fost instalate. Benzina cumpărată. Dar **dacă** toate celelalte companii nu acceptă principiul... trebuie să obținem de la ele ca să impună încă o dată șoferilor să cumpere benzina în garajele lor, cum o cumpărăm noi... fără asta nu e cu putință să obținem ca măsura să se mențină la noi... Observă, dacă numai ai chibzui o clipă, interesul lor apare evident : toată benzina care se consumă în Paris, zi de zi, la mașinile noastre... De ce s-ar cumpăra de la oricine, și nu de la noi ? Un beneficiu foarte mare le trece lor pe la nas, și nouă de asemenea... Dacă însă consorțiul consimte, îi furnizăm noi benzina... Pricepi ? Cîștigăm din toate părțile. În realitate, e același sistem ca al asociației noastre cu Wisner, în privința uzării mașinilor... răscumpărînd taxiurile de la el, cîștigăm la cumpărăturile pe care le facem fiindcă sîntem acționarii automobilelor... Apoi în ce privește benzina...

— Îmi zăpăcești mințile... Dar ce amestec are Palmède într-astea ?

— Tocmai despre asta îmi dau toată osteneala să-ți povestesc. Am aflat de la cineva foarte demn de crezare, de la un biet mijlocitor de afaceri care îmi este devotat, că Palmède cumpără din nou pe ascuns pe lîngă porțile Parisului stațiuni de benzină... Pe avenue Malakoff, pe avenue d'Orléans, săptămîna trecută... Desprinzi ceva de-aici ? Așadar e de temut...

Edmond nu-l mai asculta. Visa. Ce înverșunare la Adrien. Ce vocație bizară avea băiatul ăsta. Era aproape puști cînd organizase pentru negustorul de ciocolată Barrel o societate de gimnastică la îndemîna lucrătorilor acestuia. El se aruncase în întreprinderi unice în felul lor numai și numai mînat de plăcerea de-a porunci... Dacă Arnaud-tatăl nu și-ar fi dat silința să falsifice prețurile în bazarul său din Sérianne-le-Vieux, în cursul războiului, Adrien ar fi moștenit niște magazine, și toate acelea poate că s-ar fi potolit. Însă, ruinat de tatăl său, și ieșind din război ca din viața normală pentru care fusese croit, Arnaud mergea pe treizeci de ani lîhnit de

foame, ros de ambiții... Cît de diferit era de Edmond ! Edmond își dădea seama. El, el ajunsese la bani, la putere, pe drumul firesc lui, femeile. Cel mai rapid. Și odată stăpîn pe bogăție, nu mai avea decît o dorință, ca ea să dureze cît el însuși. Nu că nevoile sale erau nelimitate : în fond ei trăiau, cei din familia Barbentane, pe un picior foarte modest, în raport cu ceea ce aveau. Cîtă distanță de la palatul din parc Monceau, unde Quesnel domnea, pînă la aripa de imobil din Passy, unde locuia ! În puține cuvinte, n-avea valeți în livrea... șase servitori numai. Firește, se aflau acolo cele două proprietăți... Pavilionul din apropiere de Liesse nu era decît un pavilion, dar cu moșii, cu loc de vînat... asta era fleac... Proprietățile însemnau casa de la Biarritz și aceea pe care o construiseră pe-o bucată din proprietatea de la Antibes, astăzi Carlotta, care costase mai mult decît făcea... Doar să dureze, și asta-i totul... Nici vorbă că ar *mai* fi trebuit să lucreze ca să-și înmulțească avuția ! Ah, zut ! Banii nu erau decît un mijloc de-a fi scutit să se mai gîndească la bani. De cum atingi o anumită înălțime, te afli într-un aer mai curat. De prisos să te afunzi din nou spre adîncurile unde banii se fac prin munca mărunță a altora, a celor care n-au izbutit să se ridice. Pe înălțimi, Edmond, în sfîrșit, cîștigase dreptul la sentimente umane, la complexitatea sentimentelor umane, mai încurcate, mai neobișnuite decît toate afacerile de bani. Se cufunda, se zbătea, se lăsa în beția lor. Cu ce silă se gîndea la trecut, la trecutul de student, cînd se întreba ce să facă el ca s-ajungă bine îmbrăcat la niște oameni seara, unde o femeie îl aștepta, o femeie cu diamante... Și nici un gologan de taxi. Astăzi era stăpînul tuturor taxiurilor. El nu mai lua taxi, de altminteri. Oamenii de rînd n-au răgazul să-și cunoască sufletul. Nici măcar dorința. Sînt prizonierii măruntelor calcule, ai obsesiilor murdare. Adrien mai era în acest stadiu ? Cîștiga bine totuși, și chiar mai ciupea, desigur... Nu, Adrien Arnaud va rămîne într-una așa, chiar cînd va ajunge om cu stare... Semăna cu tatăl său... Dorea să aibă mereu mai mult, mereu mai mult... Ar tot născoci bani în loc să-i arunce pe fereastră... Un ciudat lacom de

cîştig... Binişor ca persoană... Ar fi putut face o căsătorie înfloritoare...

— De ce nu te însori, Adrien ?...

Celălalt păru iritat în cel mai înalt grad, dar se înfrînă :

— Ascultă, Edmond, ascultă... eu îţi vorbesc despre Palmède... şi tu...

Edmond rîse domol :

— Ei, ce-i cu Palmède ?

— Pentru a treia oară, îţi explic...

Reincepu amănunt cu amănunt. În fond, nişte oameni ca el puneau la cale afacerile mari. Am avut dreptate să mi-l asociez, se gîndi Edmond. Lucrul de căpetenie este să nu lucreze numai în folosul său, ci şi în folosul meu. În mîinile unora averile se risipesc, într-ale altora se agonisesc... Eu sînt dintre acei care prefac în praf totul. Lui Edmond îi plăcea gîndul acesta. Îşi afla într-însul dezvinovăţirea. Cinismul anilor de tinereţe se moleşise în avuţie. Ar fi dorit într-adevăr să se intereseze şi de această poveste a staţiunilor de benzină. Dar mintea îi era într-altă parte. Îşi amintea de bătrînul Quesnel din clipa cînd îl cunoscuse. Cît îi apăruse lui de bizar, fiindcă, prins în dualitatea afacerilor şi a vieţii sale private, se rătăcea uneori parcă într-un al treilea univers, pe atunci închis lui Edmond. Lumea adevăratei avuţii. Spirituală pe de-a-ntregul. Edmond îşi amintea mai totdeauna cu groază de anecdota care se află undeva într-o carte de Charles-Louis Philippe, mi se pare : un mucos dintr-o familie săracă pe care îl duc la bîlci moare de poftă să se urce călare pe căluţii de lemn, şi are doi gologani în mînă, pe care tată-su i-a dat în acest scop, dar e atît de sărac *pe dinăuntru* încît nu poate... Îngrozitoare poveste. Cît priveşte bogăţia, este acelaşi lucru : se poate să ai bani atîţia cît doreşti, totul e să fii bogat *pe dinăuntru*. Edmond era bogat pe dinăuntru. Se putea lăsa în voia sortii. Să se recreeze de alte necazuri. Se ridicase deasupra blestemului divin : Îţi vei cîştiga pîinea în sudoarea frunţii. Cine n-a resimţit această mîndrie, învingînd pe Dumnezeu, chiar dacă nu crede în Dumnezeu, acela nu e cu totul om.

— Ne-am înțeles, Adrien. Îmi vei scrie o notă sumară asupra acestei întregi afaceri și o vei încredința lui Simoneau... Voi spune consorțiului ceea ce se cuvine... și Palmède să nu-ți alunge somnul !“

XIX

După plecarea lui Adrien, Edmond își dădu silința să cerceteze repede scrisorile primite. Totul se încilcea. A treia oară reîncepu scrisoarea de la Assurances sociales cu care *l'Immobilier-Taxis* discuta privitor la un teren din centrul Parisului. Propria viață îi juca înaintea ochilor. Trecerea acestui prieten din copilărie prin biroul său poate, și de asemenea niște gânduri care îi veniseră în minte în timpul dejunului, toate îl îmbiau la o nostalgie incompatibilă cu afacerile. Este probabil ceva dezamăgitor, ceva anormal pentru un bărbat tânăr, în plină posesiune a trupului său și a puterii sale, să fi și atins tot ceea ce dorea, tot ceea ce se știa capabil să dorească. Își amintea de acea revoltă din sufletul său, de odinioară, împotriva bogăției altora, împotriva luxului, împotriva femeilor, împotriva bijuteriilor. Îi părea rău după această minie înverșunată. Atunci violența sentimentelor sale uneori îl uimea. Îl apuca într-un chip atît de neașteptat. Își amintea. Își amintea de acea femeie din camera sa de student, într-o seară, la hotel, care avusese neprevăderea să-și aducă diamantele cu ea, și de impulsul pe care îl simțise, de acea pornire aprinsă care îl întăritase, de pofta care îi venise de-a o gîtui pe acea femeie. De ce depinde oare ca să trecem la crimă ?

Să vedem, ce-i oare încurcătura asta ? Neînțelegeri cu Consiliul municipal din Paris... „Simoneau !“ Sună. Ciocul de barbă, nasul burbonian, craniul pleșuv, pîntecele secretarului apărură în ușa. „Ascultă, Simoneau, despre ce este vorba ?“

O clipă, Barbentane se sforță să urmărească explicațiile. Apoi lucrurile luară un caracter mai general. Bețele în roate care li se puneau în legătură cu o autorizație de-a construi, servituțile invocate de Oraș, o întreagă pro-

cedură de precedente acoperind sfântuiala, bătaia cli-
cilor, concurența, reapăreau în visarea în creștere a lui
Edmond ca filigrana minciunii care se află la fundul ori-
cărei certitudini. Crezi că ai învins, că posezi ceva, toată
lumea dimprejurul tău e convinsă de asta, ești stăpînul.
Apoi, tu, tu însuși începi să-ți dai seama în chip dureros
că nu-i la mijloc nici victorie, nici posesiune. Inamicul,
adversarul, care nu-i numai acel personaj determinat,
acea societate care are casă proprie, ci o putere filozofică,
se refugiază în miezul însuși al înfrîngerii tale. Reapare
în ceea ce credeai că stăpînești. Că posezi... Ce amăgire !
Bunurile se tocesc în mîinile în care au intrat. Enigma
aurului, a pămînturilor, a femeilor. Cînd crezi că ți-au
intrat mai bine în mînă, îți scapă printre degete...

— Bine, Simoneau, pregătește răspunsul așa cum
spuneai... mi se pare că e foarte abil, foarte potrivit...
În fond, s-ar fi convenit să fii un om de afaceri... ai fi
ajuns bogat astăzi... Voi semna...

Împinse la o parte scrisorile. Simoneau întîrzia, ușor
încovoiat, îngăduind să treacă neobservat elogiul, aștep-
tînd ordinele. Se așternu o tăcere. Edmond se gîndea la
Blanchette cu oarecare iritare. Cu anii în trecere, pre-
simțea că într-însa crește inamicul. Cine n-ar fi rîs de
această idee ? Acea femeie, vădit îndrăgostită de soțul
său, învinsese toate ca să fie a lui și numai a lui... Bine-
înțeles. Dar inamicul se mărea într-însa. Erau la mijloc
copiii, era viața. Era și virtutea. În această privință, ne
putem înșela. Este însușirea distinctivă a soților de-a nu
vedea nimic... Eu sînt îndeajuns de puțin soț din acest
punct de vedere :

— Simoneau !

— Domnule ?

— Vrei să-mi faci un serviciu ? Cheamă la telefon la
mine acasă... Da, te rog... Nu spune că sînt eu... Întreabă
dacă D-na Barbentane este acasă...

— Dar, domnule, dacă mă întreabă...

— Răspunde că am plecat de-o jumătate de ceas și
că mă cauți....

Simoneau nu-și dădu osteneala să priceapă. Ce-l pri-
vea pe el ! De altminteri, D-na Barbentane nu era acasă.

Ieșise de îndată după domnul... Îi îngădui lui Simoneau să se retragă.

Ce oare dovedea asta ? De altfel asta nu urmărea să probeze nimic. Se gîndi la alte femei, la toate celelalte femei. Ceasurile acestea de după-amiază trec greu. Dacă ar fi fost primăvara, s-ar fi plimbat pe bulevard. Își imaginează vag niște case de plăcere pe care le cunoștea, atmosfera încropită a culoarelor, femeile pe care le afla acolo. Își lăsa liberă mintea să hoinărească puțin, șovăind de la Ternes la Montmartre, din cartierul Lorette la Palais-Royal. Alături de Madeleine... Izbutea încă să fie iubit de dragul lui însuși. Nicăieri demonstrația nu era în această privință mai sigură, și el exprima aceasta prin formula : *mai elegantă*, decît acolo tocmai unde dragostea nefiind în joc, ea renăștea ca o surpriză. Unicul omagiu sigur pe care un bărbat poate să-l primească vine din partea prostituetei care refuză banii. Asta e limpede.

Cînd se urcă în mașina sa, după manevra anevoioasă de-a ieși din păcătoasa stradă Pillet-Will, totdeauna atît de ticsită, nu mai știu în ce parte s-apuce. Era frig și întuneric, felinarele se aprindeau. Se grăbi spre Operă, pe strada Lafayette, cum te lași în voia întîmplării pe-o pantă. Urmări pe acelea dintre gîndurile lui care în trecere se agățaseră de o vitrină de tablouri moderne și de acolo îl întorseseră la Paul Denis. Ce nevoie avea ea, prostituța de Bérénice, să bată drumurile în plimbare cu acest tînăr ? E treaba ei, desigur. Dar boemii ăștia... Se dau în vînt după scandal. Dacă le stă în putință să scoată nume rău unei femei, e pentru dînșii un chilipir. Evident, Lucien nu va afla nimic, era prea departe, dar sînt întîmplări de-astea... Nepunînd la socoteală cazul cînd un Paul Denis oarecare îndrăznește să creadă că e vorba despre o mare dragoste... Imbecilii...

Fusesse condus mai ales de îmbulzeala de mașini. Se ferea de ele fără să prea știe încotro mergea. Se afla în strada des Belles-Feuilles. Opri mașina în fața casei lui Mary de Perseval, îndeajuns de surprins de lipsa-i de judecată : „E nevoie să fiu supus la o cercetare psihanalitică !“ murmură, de-ajuns de ironic. Se asigură că nu era nici o greșeală, și că nu era de fel ceva la care jin-

duia să se întoarcă. Bine, îi voi spune să fie cu ochii în patru la poetul său. O curată caritate din parte-mi. Se trece, această simpatică Mary.

XX

Se afla lume acasă la D-na de Perseval. De la intrare, Edmond auzi pianul. Paul Denis însuflețea în variațiuni o temă de Manuel de Falla și ariile din *Phi-Phi*. Se aprinseseră lămpile, dar ceva din atmosferă vădea că oamenii sosiseră în toiul zilei și doar cu întârziere se deprinseseră fără a cîrți cu nefirescul luminilor. Se fumase mult. Se aflau pahare pe mese, un soi de intimitate, unde Barben-tane se simți adînc și pe dată un nepoftit. Nu-l aștepta nimeni. Cădea în cursul unor conversații pe care oamenii țineau să le continue, cu istorisiri începute, părăsite de dragul unei digresiuni, de dragul alteia, și care se legau din nou, la urma urmei, datorită atîtor ceasuri de complicitate, așa încît un străin căzînd pe neașteptate tulbura totul...

Nu era chiar atîta lume. Afară de pianist, trei persoane : Mary, Bérénice și pictorul Zamora. Ei se întoarseră spre Edmond care intra, Zamora se opri la mijlocul unei fraze, Paul Denis cîntă mai departe, înălțîndu-se ca să vadă cine venea, iar Bérénice se ridică dintr-o săritură ca să-și sărute vărul.

— Ah, Edmond, Edmond, ce zi plăcută am petrecut ! Inchipuieti... azi-dimineață D-l Denis m-a dus la Picasso... da, acasă la Picasso... I-am văzut tablourile, nostimul apartament... și ce om fermecător ! Iar după aceea Paul m-a luat cu el să prînzim la D-na de Perseval...

— Zi-mi odată Mary, făcu Mary.

— Acasă la Mary (și asta cu cea mai adorabilă mimică a lui Bérénice ținînd mîna pe umărul vărului său, care se întorcea pe jumătate ca să indice oamenii despre care ea vorbea, ca și cum îi prezenta)... și acasă la Mary, care m-a primit cu bunăvoință, se afla D-l Zamora, care povestește năzbîtii, ce bine povestește năzbîtiile ! N-am auzit vreodată pe careva povestind astfel năzbîtiile !

— Ei bine, văd că vă distrați minunat, zise Edmond sărutînd mîna gazdei. Cum îți pare verișoara mea ? (Asta se adresa lui Zamora.)

— D-na Morel și cu mine sîntem deja o pereche de prieteni. O pereche compusă din trei...

Această galanterie era îndreptată spre D-na de Perseval și se întovărășea de cea mai spaniolească scînteiere din ochi a omulețului burduhănos. Avea niște mișcări din mîna care păreau din alt secol, și niște rîsete ușurele prin care își bătea joc de el însuși, de ceea ce tocmai spusese, și de interlocutorul său, care aruncau îndoiala asupra a tot ceea ce rostea.

— O pereche din patru ! strigă Paul Denis de pe taburetul său.

— Uite, zise Mary, ești mereu pe-aici, dumneata ? Te credeam cufundat în notele duminale...

— Și gelozia, Mary, de ce nu ții socoteală de ea ?

— E gelos, exclamă Zamora, și pe cine ?

— Știi, îi spuse confidențial Bérénice vărului său. D-l Zamora vrea să-mi facă portretul...

— Portretul tău ? Îmbrăcată în carburator ? În locul tău, n-aș fi liniștită...

— Ești nepriceput, Edmond, protestă Mary, n-ai văzut poate ce capete de femei lucrează Zamora...

— Ba da, ba da. Dar numai de-ale bretonelor, mi se pare...

— Parcă ți-a ieșit un sfînt din gură, scumpe domnule, zise Zamora jumătate în glumă, jumătate în serios. D-na Morel are o construcție a craniului unică în felul său. Este foarte îndeajuns bretonă în ochii mei. Și apoi epoca mea bretonă începe să dureze prea mult... Am o expoziție zilele acestea. Sper că vei veni la vernisaj...

Într-adevăr, Bérénice era încîntată că i se va face portretul. Și că pictorul îi acorda această atenție. Nu putea să știe că ținea să lucreze portretul unei femei care fusese chiar în acea dimineață acasă la Picasso. Nici că el fusese atît de strălucitor în conversație tocmai ca s-o ajute să-l dea uitării pe Picasso. Asta nu izbutise pe deplin.

— O, dacă ai vedea, dacă ai vedea tu ce se află în casa lui, a lui Picasso !

— Da, făcu Zamora, un foarte frumos Rousseau Vameşul...

Bérénice continuă, fără să fi prins din zbor această săgeată de perfidie :

— Tablouri prin toate ungherele... te întorci — un arlechin, o gitară... toate mai minunate unele decât altele... nemaipomenitele femeii grase... Are un portret neisprăvit, soţia sa, mi se pare...

Cu privire la portret, Zamora afirmă că i se părea D-na Morel foarte interesantă fiindcă avea nişte ochi furaţi, nişte ochi care aparţineau altui chip, şi că, prin urmare, cînd o va picta, va avea două modele, pe acel care se vede şi pe acel care nu se vede ; că o va picta totodată cu ochii deschişi, dar şi cu ochii închişi, pentru ca privitorii să vadă amîndouă fiinţele care se zbăteau în chipul ei, ca o zbatere de pleoape...

— Ei bine, o să fie drăguţă, murmură Edmond nici prea tare, nici prea încet.

Zamora îl distra, însă nu-i plăcea pictura sa. Paul Denis se obosise tot cîntînd *Othello* de Verdi ca să probeze că era gelozia incarnată, şi de asemenea la adresa lui Zamora pe care îl cunoştea îndeajuns de bine.

— Povesteşte deci, iubite prietene, întîlnirea dumitale cu Cocteau...

Schimbară o aruncătură de ochi complice. Zamora era în termeni excelenţi cu Cocteau, nu ca Paul Denis... dar nimeni nu izbutea să-l defaime cu înverşunare ca dînsul, să-l imite... Bérénice rîdea din toată inîma. Copiilor le place teatrul de păpuşi.

— Ai vrea să gustăm acum ceva, Edmond ?

D-na de Perseval îl luă cu ea în sufragerie. Edmond simulă că spune bună ziua negrului de lemn care păzea intrarea, apoi, cînd ea îi turnă un *whisky*, zise arătînd din ochi colecţia de plastroane de care peretele era decorat :

— Mă ţineam mereu să te întreb, scumpa mea Mary... Cum procedezi ? Cînd cămăşile sînt murdare, le cureţi cu miez de pîine ?

— Idiotie ! Le scot în chip simplu şi le trimit la spălătoreasă. Am două schimburi. Sufrageria mea îşi schimbă cămaşa ca dumneata...

El puse în pahar un cub de gheață.

— Ascultă, Mary... ar trebui să fii cu ochii în patru... Paul Denis și vară-mea Bérénice...

— Ce ? Ți-ai pierdut mințile.

— În sfârșit, tineri ca ei... care-și petrec ziua întreagă împreună...

— Acasă la Picasso, scumpul meu... și apoi n-a avut ceva mai urgent decît să mi-o aducă... ea ardea de dorința de a-l cunoaște pe Zamora după ce drăguțul de Paul îi povestise despre el...

— Asta și bretonele sale... De ce niște bretone... cînd ești spaniol pe lingă toate !

— Nu te întrebi de ce Gauguin a pictat niște tahitiene ? Și niște bretone, de altminteri.

— Gauguin, Gauguin... În locul dumitale n-aș fi liniștită.

— Dragul meu, Paul Denis e foarte mulțumit astfel. Nu e îndrăgostit de mine. Dar îl măgulesc. Și apoi găsește casă deschisă, vine la dejun aproape zi de zi, îl iau cu mine la teatru... Numai să nu cumva să-l contrazic intrucîtva cînd spune că Jean-Frédéric Sicre are geniu... N-are un temperament îndrăcit... ca dumneata... (Ușoară plecăciune din partea lui Edmond.) De fapt, cum oare de mi-am atras onoarea vizitei dumitale ?

— Mary, țineam să-ți vorbesc... dar ai niște asociații de idei !

— Lasă că te cunosc acum, dragul meu ! Ai de spus ceva serios ?

— În sfârșit... nimic... și apoi...

— Ești bizar, de la o vreme încoace. Îți mărturisesc că nu înțeleg prea bine de ce stai de capul drăguței dumitale verișoare (este fermecătoare, ce-i drept)... Îi cauți iubiți și apoi o supraveghezi... căci, pe scurt, această so-sire pe neașteptate... părerile dumitale despre Paul Denis...

— Ceea ce îți împărtășesc, rămînă între noi. Și apoi știam eu oare că Bérénice era acasă la dumneata ?

— Tut tut... Atențiunea dumitale prevenitoare și susținută mă mișcă, scumpul meu, însă nu mă încred într-însa... Mă stingherește în relațiile noastre, Edmond,

fiindcă mă întreb ce se petrece cu dumneata în momentul de față. Sst, să nu mă întrerupi ! Te cunosc, te cunosc ! Mereu vreo femeie într-ascuns. Strecurîndu-te binișor ca un țipar... și apoi te întâlnesc... dispari... în puține cuvinte, ai o legătură, arăți ca un bărbat care are o legătură... iar cînd minți, se vede că ai de ce minți... De la o vreme încoace ?...

— Ei bine, ce, de la o vreme încoace ?

— Minți din motive de neînțeles. Da, da. Așa cum respiri. Și nu ca să salvezi onoarea unei doamne sau ca să ascunzi cum anume îți treci timpul... Nu ești văzut pe-acolo pe unde nu s-ar cădea să fii... Ai căpătat deodată înfățișarea unui bărbat însurat... În mod sincer, dragul meu, mă neliniștești...

— Rîzi din plin, gură rea. Sînt, firește, un bărbat însurat.

— Și care nu-și înșală nevasta ?

— Și care nu-și înșală nevasta.

— Mie îmi îndrugi la de-astea ? De cînd oare îl ești fidel ? De opt zile... de cincisprezece zile... de mai de mult ? Nu e cu puțință ! Dar ce te-a apucat ? Te-ai îndrăgostit de nevastă-ta ? *How smart !*¹

— Nu, Mary, nu m-am îndrăgostit de nevastă-mea... Sînt geios pe ea, e cu mult mai rău...

Fulgerul n-ar fi făcut un mai puternic efect asupra plastroanelor din sufragerie, D-na de Perseval se uită la Barbentane înmărmurită :

— Ascultă, prietene, ești într-o dungă ! Gelos pe Blanchette ? Pe sfînta asta ? Pe sfînta care în taină plesnește de dragoste pentru dumneata ? Ți-ai pierdut mințile. Să taci. Eu știu ce spun. Nu garantez nici de dumneata, nici de mine. Dar de Blanchette ! Una ca dînsa ! Auzi vorbă !

— Da, îmi spun și eu că e nebunie. Dar așa e. Îmi dau seama că îmi scapă din mînă. Nu știu ce se petrece în sufletul ei. Mă înțelegi, parcă aș fi atacat în miezul liniștii mele. Viața noastră este întemeiată pe lucruri de care nu ne îndoim niciodată. Relațiile mele cu Blanchette...

Mary îl privea uluită. Îi puse mîna pe frunte ca și cum voia să vadă în mod comic dacă avea febră.

¹ Ce drăguț ! (engl.).

— Edmond, dacă ești în deplinătatea facultăților intelectuale, înseamnă că încerci să-mi ascunzi ceva cu această istorioară prost născocită... Ascultă, ce rol are D-na Morel în această poveste? Dumneata nu ești toluși îndrăgostit de ea... dumneata mijlocești în folosul D-lui Leurtillois... Ajungi prea complicat în ochii mei.

— Apropo de Leurtillois, Mary, dumneata ești cu mine taler cu două fețe.. Îți cer să mă ajuți, și ce faci? Te-arunci de gîtul lui Aurélien... Nu mi-e vederea de-ocheată, nici mie...

— Și dacă îmi place Aurélien al dumitale? De altfel, fii pe pace, s-a și isprăvit, din partea lui...

— La urma urmelor, ce vă atrage pe voi toate spre acest burlac?

Rosti acestea c-o asemenea bruschete, c-o asemenea furie încît lucrurile se lămuriră dintr-o dată în ochii D-nei de Perseval:

— Ah, zise ea, înțeleg acum: pe Aurélien ești gelos... El ridică din umeri.

— Ce te îndreptățește să spui tîmpenia asta? Dumneata știi bine despre ce e vorba, noiăștia, bărbații, nu putem niciodată înțelege din ce se trage succesul altuia...

Paul Denis apăru în pragul ușii, cu sprîncenele încruntate:

— Ascultați, voi amîndoi, începe s-ajungă revoltătoare vorbirea voastră pe șoptite! Dumneata uiți că ai o veri-soară, domnule Barbentane... Ar dori s-o conduci acasă...

XXI

Cădea o zăpadă topindu-se pe loc pe caldarîmul alunecos și murdar. Aurélien opri mașina în partea de sus a străzii Oberkampf, aproape de bulevardele mărginașe. Această porțiune din Paris, cu micul său negoț scăpătat și decăzut, tristețea galantarelor, casele roase de lepră, dez-onorate de unele anunțuri comerciale atît de vechi încît nu li se mai deslușește scrisul, provoacă o strîngere de inimă oamenilor obișnuiți cu cartierele din vest, cu centrul elegant al capitalei. N-are romantismul cartierului

Marais, suvenirurile istorice din acel Saint-Honoré, lirisul din place des Victoires. Nu se află acolo nimic spre a ocroti, a întreține visarea. Nu este nici un monument reprezentînd ceva : totuși se vor fi petrecut desigur pe acolo unele evenimente, în zvîrcolirile orașului și ale istoriei. Dar cum nu se păstrează în amintire decît ceea ce li s-a întîmplat familiilor ilustre, aceste ulițe populare n-au nimic propice legendei. Ori dacă ele conțin un secret, este bine pitit, pierdut de tot. Și apoi altor cameni acestea le stîrnesc emoții.

Piscina municipală se deschidea în fundul unei ulițe întunecoase unde moțăiau pe înserat încă lăzile de gunoaie. Erau pe atunci foarte puține piscine în Paris. Les Tourelles nu se deschisese încă. Exceptînd strada Chazel și Claridge, erau numai cîteva piscine în cartierele foarte populate. Oricît de mic fu spațiul, Aurélien le prefera încă pe acestea bazinelor destinate oamenilor eleganți care îi dădeau de bănuît în ceea ce privește curățenia. Se vedea o tăblie : *Treceți pe la duș înainte de-a intra în apă*, decreta o dispoziție de neînlăturat, care nu s-ar fi putut impune acelui public care se presupunea că avea săli de baie. Pe îngustul balcon înconjurat de cabine de lemn pictat cu ruginiu curgeau șiroi oamenii care veneau aici îmbiați de plăcerea înotului și a băii, și nu de dragul afacerilor continuate la bar în halat de baie, cu femei fardate sau cu bărbați îndoielnici, purtînd coliere de perle și maiouri americane. Acest public de-aici, afară de unul sau de doi grăsuți care închiriaseră de la casă maiouri vîrgate, se scălda cu un pantalonaș alb sau c-o simplă legătură pentru sex care se dădea la intrare. Era un bazin de apă verde, îndeajuns de curată, bine luminat, făcînd pe-o parte un cot cu un braț lateral pentru baie în apă puțin adîncă, unde se duceau copiii și oamenii care nu știau să înoate. Apa era ușor încălzită și împrăstia puțin abur umed în aer. Maestrul de înot cu părul tuns foarte scurt, un tip roșcovan, lat în spate, cu mușchii alungiți în relief și cu piept păros, cu fața turtită, tîrînd sandale de lemn, supraveghea înotătorii care, scufundîndu-se în apă, improșcau aerul. Erau acolo vreo zece înotători, pe lîngă cei care se odihneau în dreptul cabinelor, care în picioare, care așezați jos, cu genunchii în brațe. Tinere-

tul din cartier ieșind din ateliere, din uzine. Flăcăi tineri, gălăgioși, puși pe ris și pe glume. Mărunți, bine legați, înalți. Cu părul muiat căzînd peste ochi. Alții avînd un elastic cu ajutorul căruia să-l țină în loc. Scufundătorii cu boneta de baie. Brunii și blonzi, semănînd unii cu alții prin apă, și începînd să-și schimbe înfățișarea numai după ce se urcau pe scările de fier. Fețe plesnind de sănătate, vulgare, dar plăcute, încă puțin marcate de viață. Dinții adeseori stricați totuși, cicatrice pe brațe, pe mîini, degete lipsă ori fără o falangă. Amănuntul te punea în contact cu viața de necazuri, însă la o privire rapidă asupra întregului nu se vedea decît forța și sprinteneala.

Aurélien, în cabina-i strîmtă, cu brațele puternice, cu picioarele lungi, își lepăda cu stîngăcie hainele, ca totdeauna nu prea știind de ce să-și atîrne lucrurile, stingherit de gîndul la portofelul său, din pricina măruntei precizări : *Întreprinderea nu este răspunzătoare decît de obiectele depuse la casă...* Ca și cum era cît p-aci să atragă atenția că avea asupra-și cîteva.. De altminteri, lumea asta era cinstită... de obicei mai mult decît la... Tîmpenia e să ai o perla în cravată cînd vii aici. Aurélien o înfipse sub reverul hainei, umplu cu ciorapii pantofii respectivi, ca să-i aibă la un loc la îmbrăcat, să nu-i caute peste tot. În pantolonașul strîns cu șiret care făcea cute în jurul burții, Aurélien se simți mai gol decît în goliciunea sa. Cînd împinse ușa și scoase din cutia sa anatomia-i osoasă, unde mușchii păreau funii, se uită cu coada ochiului, în semn de dispreț, la părul des de pe gambe, își cercetă dintr-o privire picioarele purtînd urme de încălțăminte, și constată, de cealaltă parte a piscinei, vizavi, că în general clienții nu erau stingheriți de atîta sfială ca dînsul, și se dezbrăcau ținînd ușa deschisă, flecăreau în sala de baie, își zbiceau picioarele, fesele, la vînt etc. Se simți oarecum rușinat de moravurile ipocrite pe care le aducea cu dînsul dintr-o altă lume, de lipsa lui de naturalețe. Se compara cu ceilalți cu oarecare timiditate. Cu excepția celor doi oameni simpli îndeajuns de îndesați și deja pleșuvi, se număra printre cei mai în vîrstă. Nu se afla aici pentru prima dată, mai venise acum două zile, însă dădea mereu peste acea descumpănire tainică, în fața unui alt mediu, peste acel anonim social care îi plăcea, și care îi

stîrnea din nou în suflet anumite sentimente adormite, legate de război. Și atunci, uneori, încercase printre oameni acea plăcere, acea mulțumire pe care o simțea din nou acum : de-a fi introdus, fără să observe careva, acolo unde n-avea dreptul să se afle, de-a nu se deosebi de acei oameni de obicei ținuți la distanță, misterioși, buimăciți. Nuditatea restabilea miracolul uniformității. Simțea ceea ce de-a-ndoaselea se închipuie că un om din popor ar putea să simtă, pe negîndite strămutat într-o societate aleasă, elegantă, avută, ametoitoare... Nici nu-ți vine să crezi că se gîndise la așa ceva la Verdun ! Nu era vorba decît despre uniformitate : acolo era pămîntul precum aici era apa.

Apa. Trecu la duș. Picioarele, pe zăbrelele pe unde plutea o fărîmă de săpun. Nu dai niciodată de rostul acestor marafeturi de prima oară, te arzi, te intimidezi. Maestrul de înot îl privea cu coada ochiului strîngîndu-și pleoapele. Aurélien se frecă în mod conștiincios. Apa... Sub ploaia sfichiuitoare, ajunsă de o temperatură egală, asculta cîntecul apei. De ce tot ceea ce era în legătură cu apa avea oare în ochii lui acea vrajă cu lipici, atîta poezie ? Apa...

Se scufundă. Îi plăcea să deschidă ochii sub apă și, ieșind de sub apă, să înceapă din nou să sară înăuntru, să înoate pe sub apă, ca un delfin. E nemaipomenit, în mijlocul Parisului, mîngîierea, înfășurarea apei. Apa. Apa. Îi intrase prin urechi, o alungă. Minune a singurătății : aici, în acest lac de broaște și de broscani, cu țipetele celor doi copilași care se fugăreau prin apă și se prindeau de picioare, de cap, se simțea cu adevărat, pe deplin singur, mai ceva decît în apartamentul de pe limba de pămînt a insulei, cînd își deschidea fereastra înspre copaci, înspre fluviu, și cu obsesia înecaților care se afundă în Sena.

Făcu îndelungă vreme pluta, îndrumîndu-se numai din zvîcnirea picioarelor, și întorcîndu-se printr-o mișcare iscusită a șalelor cînd ajungea la capătul acelei grădini verzi a singurătății. Își provoca, închizînd ochii pe jumătate, iluzia imensității.

Data trecută, venise să se arunce în această apă călduță ca să scape de imaginea lui Bérénice, dar și-o amintea aici, atrăgătoare, de neuitat. I se lăsase pradă, învins. Bérénice amestecată cu mîngîierea apei, cu mlădierea

înotului, cu intimitatea singuratică a trupului său gol, cu lenevia îngemănată cu sforțarea, cu toată minunăția vișării și a mișcării. De data asta, venise din nou cu gândul de-a o reîntîlni, pe o Bérénice mai adevărată decît aceea care se plimba cu Paul Denis, o Bérénice căreia îi dăduse întîlnire aici. Iute de tot, îi simți prezența, întreaga prezență în gând. Se întoarse, de-a înotul, cum te întorci într-un pat cînd dormi cu o femeie ; și în această încolăcitură a trupului unui bărbat cu o imagine, ea se dădu după el cum se dă femeia, inconștientă, care se adaptează cu precizie la forma, la mișcările trupului arcuit al celui care doarme. Această imagine a lui Bérénice, și nu numai a feței, a feței cu ochii închiși care îi plăcea atîta, mai reală decît cealaltă, dar a lui Bérénice întreagă, îi umplea ființa de un fel de beție a puterii sale, îi ațîța pofta să-și cheltuiască forța musculară, și înotă craul cu vehemență, fără cruțare, strecurîndu-se cu vai nevoie printre tovarășii săi de scăldat. Ce strică oare dacă un bărbat tînăr care se gîndește la o femeie tînără o închipuie pe de-a-ntregul, și goală cum este el însuși ? Nimic ; fără îndoială. Totuși Aurélien se prăpădea de dorul ei și numai viteza înotului îi îngăduia să nu-și impute că se lăsase pradă acestei învăpăieri.

Ca să înainteze mai repede, încercă un bras care i se arătase la Salonic...

Apoi, într-o oboseală plăcută, se lăsă în voia apei dintr-o dată, destins și, ca o epavă plutitoare, se agăță de parmaclicul unei scări de fier. Avea apă în ochi, în nas. Se scutură ca să-și dezmoștească trupul.

„Ce-o fi oare înotul ăsta, măi firtate ?“ se auzi o voce de deasupra lui. Era a unui tip cam de douăzeci și trei, douăzeci și patru de ani, în picioare pe scară, cu mîinile în șolduri. Un flăcău nu prea înalt, dar bine făcut a trup. Niște labe păroase, un torace fără păr, brațele și umerii unui bărbat care ar fi avut capul mai mare. Mîinile, palme de bătut covoare. De altfel o mutră simpatică, zîmbitoare, dedesubtul unui păr bălai încă uns cu brianțină, nasul scurt, cîrn, o gură cam piezișă, o falcă de echilibrist, cu, pe obraji, niște mușchi ieșiți în afară și vîrgați.

Un tatuaj albastru și trandafiriu îndeajuns de șters pe brațul stîng, o roză-vînturilor...

— Te priveam lucrînd... începu din nou el. Ai o iscusință care nu-i la îndemîna oricui. Cum miști din picioare ? N-am prea dibuit cu șpilul...

Aurélien răsulă puțin și explică :

— E un înot grecesc... L-am deprîns la Salonic, în timpul războiului...

— Ah... ai fost în armata din Orient ? Eu sînt din contingentul 18... am ajuns pe poziție de luptă... și apoi bună seara... peste trei zile nici o încăierare, nici un atac... am spălat putina ! Vrei să-mi arăți, zici, viclenia marafetului tău...

— Cu dragă inimă.

Făcu o demonstrație. El însuși nu prea știa cum anume își căznea picioarele. Se strădui să descompună mișcarea. Deodată observă că era lîngă dînsul acela care îl ajunsese în apă. „Așa, ce zici ?... Nu ?... Îți treci brațul pe deasupra capului ? Și apoi... Ah, am prins... Dai repede...” Iată-i întovărășiți. Înnoată plutind împreună : „Atenție la suflu... zise Aurélien. — Ei bine, ce-i ? — Nu respiri corect. — N-avea grijă de Riquet !... Suflul meu... Ai să mă vezi la o sută de metri...” Sînt în întrecere. Riquet... îl cheamă Henri... „Pe tine ?” a întrebat el... Aurélien știe că numele său dă loc la încurcături, a zis Roger, îi este al doilea nume la starea civilă, și a rămas Roger... Deci Riquet e negreșit mai antrenat decît Roger. Însă n-a avut parte niciodată de un maestru veritabil, n-are stil. Păcat, ar fi putut s-ajungă un adevărat înotător. „Nu e cazul meu, zise Aurélien. Eu m-am păcătoșit de tot. Înot din joi în paști...” — Și apoi ție începe să ți se împlinească sorocul”, spune celălalt fără de răutate, făcînd haz.

Riquet este ajutor-montor într-o uzină de lîngă Buttes-Chaumont. „Și tu ? De prin partea locului ?” Roger răspunde pe ocolite. Nu poate spune că taie frunze la cîini, că are o mașină la poartă, ar cădea blestemul pe capul său. Zice doar : „Nu, locuiesc pe lîngă Primărie...”

Oricum, nu respiră corect, Riquet.

— Ascultă, ar trebui să respiri ca mine... iată, privește...

— Carnaxi, haida de... plictisitor mai ești... nu te-am așteptat pe tine ca să înot pe coaste ca un pește...

Și ca să facă pe grozavul, sare din apă ca o focă : saltul primejdios de-a berbeleacul...

— Tu-mi știi să sari așa, cu tot suflul tău, ei, Roger ?

Au și ajuns numaidecît a se tutui cu binecunoscuta camaraderie pe care o dă efortul încercat laolaltă, competiția. Se așază amîndoi o clipă pe marginea balconului, cu picioarele atîrnate. Riquet începe să-și povestească viața. E de locul lui din Havre. Muncea deja la doisprezece ani. În port. Așa a început să înoate. Iubește cu patimă înotul. În Paris, vezi bine, nu i-e îndemînă. Pe lîngă asta, crăpi de oboseală ieșind din uzină. Totuși... A luat parte la niște competiții... „O, nu sînt un campion, campii trebuie să fie îmboldiți de careva... dar nu-i nevoie să fie toată lumea campion, nu-i așa ? Cînd se dispută cupa la înotul simplu, iau parte sumedenie, atîția gălăgioși din mulțime... Trebuie și de-ăștia, nu ? Așa, așa soi de om îs eu... Știu bine că am s-ajung coada cozilor, cu grosul... dar n-are a face, mă descurc eu... și dacă atîția ca mine n-ar fi pe lume... ei bine, campii, ei se lasă în voia sorții, ce zici ?” Cînd ride cu poftă, zbîrcește din nas, din nasul său prea scurt, și obrajii i se învîrtoșează ca niște mingi.

— Ah, la primăvară, am Sena... Porte-à-l'Anglais... Tu n-ai fost niciodată la Porte-à-l'Anglais... E înainte de Paris, de aceea se spune că apa e mai curată... Poți să iei tramcarul...

În cele din urmă, Riquet, doritor să-și arate forța, i-a hotărît pe noul său camarad să facă un o sută de metri.

— Piscina are doisprezece metri... așadar de șapte ori... de opt ori... se adună nouăzeci și șase de metri, fără greșală... e ca și cînd am spune o sută... de patru ori dus și întors. Ești gata ?

Cu tot stilul său, Aurélien a mîncat trînteală. Riquet e fericit la culme.

— Nu merge așa... Femeia m-așteaptă... (Acest copilar-dru are o femeie). Nu sîntem căsătoriți... bagă de seamă...

dar e femeia mea... Haide, pune-ți zdrențele, să te cinstesc, un pahar, vizavi... La Chope du Claire de Lune...

În cabina sa, Aurélien își înnoadă cravata. El știe că totul este aparență mincinoasă. Viața sa. Piscina. Riquet. Războiul. La Chope du Claire de Lune... nostimul nume... Toate astea sînt sensuri pe care le dăm vieții, întâmplări neprevăzute pe care le născocim. Cu cît se va îndepărta de Bérénice, cu atît ea va reveni, plină de viață, triumfătoare...

Cînd Riquet l-a revăzut pe noul său prieten gata îmbrăcat, el care avea un vechi pantalon cu dungi, ponosit de tot, o haină albastră, cu șapcă, trase un șuiurat. Dezamăgit. „Eu îți ofeream ție... îți ofeream dumitale de băut!“ Nu se împăca de fel cu gîndul că săvîrșise asemenea gafă. Îi va spune dumneata de acum încolo, nimeni nu-l va hotărî să renunțe la asta. Ceva parcă s-a stricat. În sfîrșit, fiindcă nu știe cum să mai iasă din încurcătură, se lăsă totuși tîrît spre Chope du Claire de Lune, care se numește mai precis *Brasserie de la Chope du Claire de Lune*. O cafenea palidă cum i-e și numele. Aproape pustie. Sala fiind înaltă, pare goală. La teighea, un *byrrh* cu apă. Riquet se uită chiorîș la țoalele tovarășului său : „Va să zică mi-ți ești capitalist?...“ Odată spuse astea, totul pare mai puțin serios. Da. Nu-i adevărat? Ba-i adevărat... „Și în ce branșă lucrezi?“ Iată ceea ce e greu de explicat. Dacă îi spune că nu lucrează de fel... Îl dezgustă să mintă : „Trăiesc din venituri...“ Asta a avut un efect cu desăvîrșire neașteptat. Un efect de rîs nervos care nu se mai oprește. I-ar veni să plîngă de-atîta rîs, lui Riquet. Rentier ! Domnul e rentier ! Apoi își aduce aminte că acest rentier o să-i plătească un pahar. Îi cere iertare, se preface a fi politețea intrupată, dă paharul pe gît luînd o înfățișare de apreciator care cîstește băutura. Începe să vorbească iarăși despre înot. Despre înotul turc... nu : grec. pe care domnul mi l-a arătat... „Ei bine, Riquet, tu îmi zici domnul fiindcă sînt înțolît, nici nu mă mai tutuiești...“ *Înțolît* este în mod lămurit o vorbă spusă pentru ca să se coboare la nivelul minții lui Riquet. Acesta își dă seama. Răspunde că nu fiindcă s-a *reîmbrăcat*, și pune accentul în vorbirea sa pe *reîmbrăcat*, îi zice domnule lui Roger...

și numele de Roger cade ca un rafinament de amabilitate, în timp ce Aurélien se înroșește puțin... dar îi zice domnule lui Roger numai fiindcă Roger este un domn, iată de ce : n-are încotro ; ești un domn ori nu ești un domn... Totuși, interesant, reîncepe tutuirea pentru ca să-i spună : „Dar atunci explică-mi puțin... Tu nu faci nimic, nimica-nimicuța cât e ziua de mare ?... Adevărat ?... Cu ce-ți treci atunci zilele ? -Cît despre mine, n-aș fi în stare de așa ceva. Am fost șomer... Trebuie să ai sănătate ca să fii șomer toată viața...”

Cînd Aurélien se urcă într-a sa cinci-cai-putere, după ce strînse mîna lui Riquet, se simte tare rău dispus, cu toată plăcerea băii, plăcerea care urmează băii și înotului. O pornește la drum prin noapte, și nu observă că nu se mai gîndește la Bérénice. La ce se gîndește el la drept vorbind ? La o puzderie de amintiri și de obsesii, la nimic foarte precis, dar totul e străbătut ca de-o fulgerare dureroasă, de-o remușcare. Apoi, încetul cu încetul, pe cînd coboară iarăși spre Sena, visurile ies din nou învingătoare, înecă lumea și pe Riquet, și poveștile de demult din copilărie, și aude vocea lui Bérénice spunînd :

— Cînd eram mică, locuiam într-o mare casă ticsită de fantome...

XXII

— Ah, în sfîrșit ! iată-te ! Te-am așteptat două ceasuri. Veneam din nou a treia oară. Portăresei i-a fost milă de mine și mi-a dat voie să urc...

Intrînd în casă, Aurélien găsise lumină, și pe soră-sa stînd jos și citind *Vogue* ca la dentist. Armandine Debreșt era deja gata-gata să-și ia la trei păzește fratele, de parcă ar mai fi fost copilul zburdalnic care întîrzie la dejun.

— Să mă ierți, făcu el pe un ton de-ajuns de rece, aruncîndu-și pălăria pe pat, mînușile de culoare roșcată, și se întoarce în prima cameră ca să-și sărute sora cu gîndul într-altă parte : Nu m-ai anunțat din timp despre venirea ta...

— De bună seamă. Sînt în Paris de azi-dimineață, telefonul tău nu răspundea, am venit, nu erai acasă, am venit iarăși...

— Mi-ai și spus asta. Portăreasa ți-a deschis.

— Nu, nu a doua oară. A treia. Mă întrebam ce oare vei fi făcînd.

— Înotam...

— Pe un frig ca ăsta ? Mă iei în zefleMEA ?

— Îți jur pe tot ceea ce ai tu mai sfînt că nu fac o asemenea prostie ! Înotam pur și simplu...

— În toată viața ta ai făcut niște glume pe care nimeni nu le înțelege. Crezi că pari interesant.

— Ai venit de trei ori să mă cauți cu stăruință, într-adins ca să mă ocărăști ?

— Doamne sfinte, Aurélien, ce vocabular ! Nu știu dacă de prin armata din Orient ai adus cumva asemenea apucături...

— Ce-am spus oare ?

Se miră în chip sincer ; pe neașteptate armata din Orient îi veni în minte din nou și adăugă :

— Nu toată lumea putea să ajungă în cabinetul Cartelului de stînga...

Poc în moalele capului pentru învîrtitul de cumnatu-su... Armandine săltă din umeri, din frumoșii umeri flamanzi. Se mai îngrășase, pe cuvînt. Cu adevărat prost îmbrăcată.

— Era nevoie de foarte mulți prin ministere poate...

El nu continuă hărțuiala. Ar fi avut poftă să spună : „Era nevoie de-aceștia și în armata din Orient...” Însă luă lemne dintr-un coș, un ziar vechi, un mănunchi mic de așchii și de surcele, și se apucă să aprindă un foc mare în șemineu. Armandine observă : „Foc ? Faci focul ? Ai doar încălzire centrală...” El răspunse fără să-și întrerupă treaba, aprinzînd chibritul :

— Îmi place să fie cald ca-n baie... și un foc de lemne te înveselește...

— Te străduiești să-ți faci toate plăcerile, zise ea.

Ar mai fi trebuit să-i răspundă că da, că se străduia să-și facă toate plăcerile. Dar unde ar fi ajuns astfel ?

O disprețuia îndeajuns pe soră-sa pentru a nu intra în jocul ăsta. Cel mai bun răspuns era sfîrșitul vreascurilor.

Armandine strînse din buzele-i fără ruj în semn de dispreț, și ochii săi căpătară o expresie resemnată. Avea, peste obraji rotunzi și bucălați, o încetineală care dădea fratelui său prin comparație o aparență de vioiciune surprinzătoare : „Nu voiam să-mi scot haina, însă deoarece faci foc... După asta, aș răci la ieșire...”

O ajută să-și scoată mantoul de postav negru cu un guler de astrahan brumăriu, cu manșete și cu revere la buzunare avînd o blană de același buclaj. Rămase într-un taior cenușiu-argintat, de-o corectitudine de plins. Cu o șemizetă croită ca o cămașă, cea mai cămașă dintre cămași. „Și apoi, pagubă-n ciuperci... îmi scot și pălăria !“ Aurélien îi luă din mînă acea pălărie de fetru negru care semăna cu un clopot deasupra părului lins, blond, scoțînd îndeajuns la iveală ceafa și prost dat îndărăt într-un coc foarte simplu, de unde scăpa una sau două șuvițe. Pe cînd le lua pe toate ca să le ducă în camera sa, ea își înțeți vocea, proasta dispoziție în așteptarea luptei probabil i se împrăstiasă :

— E totuși foarte plăcut la tine... Focul arde bine... S-ar cuveni să mai adaugi un buștean numaidecît... nu prea gros...

El cunoștea aceste schimbări subite de dispoziție, aceste potoliri greu de înțeles. Avea nevoie de-obicei de două sau de trei replici mai mult decît ea, pentru ca să dispară tonul de acreală pe care soră-sa îl introdusese la început.

— Nu-mi spui ce mi-a atras onoarea vizitei tale ?

— Eram în Paris... care va să zică. Am venit, profitînd că Jacques se ducese la Bruxelles cu treburile...

— Apropo, cum îi merge lui Jacques ?

— Foarte bine, mulțumesc. Cam surmenat. Vacanța de la Crăciun va fi binevenită... Ce spuneam ? Da... voiam să-mi văd modista, nu e cu puțință să găsesc pălării în Lille, îți închipui... și tocmai cu Crăciunul care s-apropie, cu Anul Nou, aveam de făcut niște cumpărături... cadouri... copiii...

— Și micuții sînt sănătoși, ei, îmi închipui ?

— Pierre și Raymond sînt niște draci împielîțați, iar Bébé a avut un guturai...

— Ceva grav ?

— Aș fi venit eu aici ? Am cutureierat magazinele, sînt moartă. E așa de greu cu jucăriile. Se lucrează altele noi de tot, cum n-am avut niciodată, noi ăștia, și nu știu dacă acestea îi va amuza. Pe lîngă asta, calitatea jucăriilor se pierde : sînt numai carton, culorile sînt urite, ți-ar veni a crede că-s făcute mai degrabă în folosul persoanelor mature... pe scurt, aveam șovăieli... am alergat de la Galeries la Trois Quartiers, la Louvre, la Bon Marché... La Nain Bleu, din strada Rivoli... Va trebui să mă întorc la Trois Quartiers mîine...

— Stai mai multe zile în Paris ?

— O, nu, plec mîine după-amiază. Dar de dimineată aș dori să trec pe la cimitir... Aș ține mult să dau o raită pe acasă la unchiul Blaise... Mă tem că n-o să am timpul necesar. Cum se simte ?

— Bine, îmi închipui...

— Îți închipui ? Tu nu-l mai vizitezi oare ?

— Da... știi că mi-e drag... dar, în sfîrșit, a trecut o chenzină, trei săptămîni...

— Oh, nu te usuci tu de dragul familiei ! De data asta totuși, fiindcă nu-i vorba *cu adevărat* despre familie...

Spusese acestea cu o agresivitate vădită. El înălță din umeri. Ea se uita de jur împrejur. Ochii i se opriră asupra unui tablou de-ajuns de nedeslușit de pe perete.

— Uite, ai agățat marafetul ăsta ? Prefer picturii sale pe unchiul... În fine, asta nu e decît o pată de culoare... Da, e foarte plăcut la tine, la urma urmelor. Cu toate că aici lipsește, că aici lipsește un nu știu ce cît de cît viu... Ești tot mulțumit de menajera ta ?

— Încîntat...

— Așadar cu atît mai bine... Dar una ca dînsa nu înlocuiește o soție !

— Vii, pun pariu, ca să-mi aduci la cunoștință o candidată la căsătorie...

— Ce limbaj, Aurélien ! N-o să te hotărăști deci niciodată ? Nu, din întîmplare, n-am în sacoșă nici o fotografie deocamdată. Dar știu eu că-i de-ajuns să-ți propun

o fată pentru ca ea să aibă nasul prea lung, picioarele strimbe, să-ți pară proastă.

— De ce le alegi și tu așa de prost ?

— Nu, bietul meu prieten, m-am deprins cu gândul ăsta, că ai să-ți alegi soția singur. E foarte bine, de altminteri. Jacques spune totdeauna : „Aurélien are obiceiul de-a contrazice, dă-i zahăr, va pune sare în cafeaua sa !“

— Ce bine mă cunoaște Jacques ! De la cine o fi luat el aceste lecții de psihologie ? De la cei din Cartelul de stînga ?

— Lasă-l în pace pe Jacques ! Mă bați la cap într-una cu Jacques.

— Asta e bună... tu ești...

— Vorbeam despre căsătoria ta...

— O, deja ?

— E timpul, ai treizeci de ani trecuți...

— De curînd...

— Nu discut. Îți vei alege soția singur, dar să nu cumva să prea întîrzii... Ajungi burlac bătrîn, și, după asta, vin maniile, nu mai este nimic de făcut...

— Poate că e și prea tîrziu...

— Ești caraghios, dragul meu, ești caraghios. De ce nu vrei să te însori ?

— Nu sînt bărbat de-o singură femeie...

— Ce importanță are asta ? Crezi că bărbații însurați nu-și îngăduie din cînd în cînd cîte-o toană amoroasă ?

— Ah, cu neputință ! Atunci Jacques...

— Lasă-l în pace pe Jacques. Cu Jacques e altceva. Dar, pe scurt, căsătoria e alt lucru pentru un bărbat decît pentru o femeie. Se ajunge la oarecare înțelegere... O femeie deșteaptă mai închide ochii... e fără urmări...

— Modista din Lille o fi ea păcătoasă, soră mai mare, însă morala ! Felicitările mele. Din păcate, ce vrei, nu-mi place să înșel, prefer să fiu liber...

— Liber, liber ! Ce-o fi însemnînd asta ? Care va să zică din virtute nu te însori tu !

— Poate...

Se așezaseră lîngă foc. Cu toată intonația de zeflema a lui Aurélien, nu îi spusese el soră mai mare, ca odinioară ? Ea îi luă amîndouă mîinile :

— Îmi ascunzi ceva, frăţioare... Să nu zici că nu... E firesc oare ca un bărbat ca tine, care a avut tot timpul să petreacă, să-şi facă toate mende-rele, să rămână singur aşa ? Pun pariu că măninci într-una în acelaşi păcătos restaurant ieftin...

— La Marinari ? Nu se mănincă prost de tot.

— În fine, nu-i ca la casa omului... Recunoaşte că e un paradox ca tocmai eu să fiu aici să te împing să pui capăt odată...

— Frumoasă expresie, ca şi cum ai spune tot aşa de bine...

— Să nu ne agăţăm de cuvinte. S-ar cuveni să-mi mulţumeşti că nu-mi dau silinţa să te păstrez celibatar...

— De ce asta, bunăoară ?

— Dar uite, şi interesele mele ? Am copii... Într-o bună zi, în mod fatal, ne vom obişnui, Jacques şi cu mine, să considerăm că nu te vei mai căsători... în mod fatal, cu timpul... atunci dacă deodată îţi pui în cap să iei în căsătorie o domnişoară, ei bine, vom privi lucrurile cu ochi răi, băiatule ! N-am ajuns încă la asta, dar tu vei purta vina... Nu ne împinge într-acolo... Am copii...

Aurélien râdea în voia cea bună.

— Nu-i nimic de râs, băiete, nimic de râs. În felul ăsta intră certurile în familie. Şi noi sîntem ultimii doi Leurtillois. Tu porţi numele tatii...

— În privinţa asta...

— Nu mă întrerupe ! Ține seama, ştim foarte bine, Jacques şi cu mine, că ai lăsat în părăsire studiile, la Drept, cabinetul D-rei Bergette... Nu ți-am făcut niciodată vreo imputare, te lăsăm stăpîn pe viaţa ta... Cu toate că, în sfîrşit, ar fi îngrijorător, banii nu-şi păstrează continuu valoarea... vin bolile... războaiele... nu de îndată, fără îndoială... însă cine ştie ?

— Şi atunci ?

— Atunci e firesc să doreşti ca ai tăi să prospere... trebuie să recunoşti că am dreptate... Ai fi putut să-ţi faci o situaţie, să-ţi măreşti averea... Chiar dacă nu te însori... Avînd în vedere pe nepoţii tăi... Dar, în fine, ți-am spus-o, nu sîntem dintre acele familii direct interesate... Ce vrei, e anormal să trăiască aşa cum trăieşti tu, un bărbat puternic, sănătos-tun... singur... să nu facă nimic, decît să

hoinărească... Toată lumea lucrează... Dacă ar fi ca tine cumnatul tău ! O spune și Jacques : nu te înțelege... Nici eu, de altfel : cu ce-ți petreci zilele ? Trebuie numaidecît să lucrezi...

Aurélien care luase hotărîrea să îngăduie soră-si să vorbească, o privi deodată cu mirare. Murmură :

— E curios... spui aceleași lucruri ca Riquet...

— Riquet ?

— Da, în sfîrșit... Un prieten...

— Vezi, vezi, oamenii ți-o spun de la obraz ! Gîndesc și ei ca noi. Toată lumea gîndește ca noi. D-l Riquet are dreptate. Un prieten adevărat trebuie să spună lucruri de astea...

Aurélien goni cu mîna fel de fel de muște imagine. Totul cerea prea multe explicații. Dar spuse :

— Să lucrezi... poate că aveți dreptate, și D-l Riquet, precum spui tu, are negreșit dreptate... Numai ce fel de muncă ? Dacă s-ar impune să-mi cîștig traiul, dacă n-aș avea nimic, dar absolut nimic, aș privi chestiunea foarte deosebit... Aș găsi toate soiurile de munci pe care le-aș lua în considerație, poate fără plăcere, dar, în sfîrșit, drept o datorie... o datorie de bărbat... Aș fi fost educat în acest scop... Niște munci care ar fi vrednice de numele lor... Aș face eu ceva... Unul dintre acele lucruri pe care un ins din lumea noastră, cu averea noastră, n-ar întreprinde, fiindcă e plictisitor ca de bunăvoie... și, de altminteri, vîd de-aici mutrele voastre, ale celor doi Jacques... Dar ce drum mi se deschide mie ? Dreptul, Palatul de justiție... Haide, să fim serioși, n-ar fi decît o fațadă, aparența de-a lucra ceva...

— Ai fi putut să-ți faci o situație, și cu relațiile noastre... aveai puțința să capetei o slujbă.

— Iată, în două cuvinte, ai nimerit-o ! Relațiile noastre, aveam puțința... Nu m-ai înțelege. Să vorbim despre altceva.

— Dacă Palatul de justiție nu te atrăgea de fel, puteai să te bagi în afaceri... cu Jacques... la uzină... sau ceva pe alături...

— Cînd te gîndești că voi numiți asta a lucra ! Aș prefera să-mi tai mîna dreaptă...

— La urma urmelor, mă iriți. Tu nu ești din alt aluat decît ceilalți. Ceea ce e de ajuns de bun pentru Jacques...

— Să-l lăsăm pe Jacques, dacă vrei... Eu am opt ani de armată, știi... am trăit într-o lume despre care nici tu nici Jacques nu vă faceți nici cea mai slabă idee... Războiul...

— Haide, bine, îl vei mai acuza pe soțul meu că s-a aranjat printre cei învîrțiți să nu vadă frontul ! M-am săturat pînă-n gît s-aud asta.

— Nu-l acuz. Dar, vezi tu, Armandine, cînd mă gîndesc la toți flăcăii aceia, camarazii mei, la cei cărora, alături de mine, li s-au rupt rărunchii, li s-au zdrobit oasele, în noroi, în murdărie... Da, ce vrei, anumite lucruri care îi sînt cu putință lui Jacques eu nu le pot săvîrși... Nu spun astea împotriva lui Jacques. Poate că greșesc...

— Ah, vezi ! Asta nu te oprește de altminteri să te însori...

Deodată, el se supără. Acea stăruință a picăturii de apă. Vru să se sfîrșească odată. Umblă forfota un roi de imagini, de gînduri vag conturate prin capul său. Prea multe lucruri voia să spună, fără să poată, fără să vrea chiar să le formuleze. Ar fi trebuit să deschidă viața ca pîntecele unei păpuși. Și ce ar fi înțeles oare Armandine din ele ? Toți ultimii săi ani i se întorceau dintr-o dată, cu siluete, cu fraze, cu amintirea unor mîngîieri minci-noase, cu oboselile, cu cele cîteva momente ale unei fericiri negative. Căuta cuvintele ireparabile care ar fi pironit pentru totdeauna acele discuții periodic reîncepute. Spuse, prinzînd curaj :

— Nu mă însor, zise el, fiindcă sînt îndrăgostit.

Și, odată vorbele rostite, asculta cum cobora piatra în fîntînă. Tare drept, pînă tare departe. Ce-l interesa pe el acum Armandine, și acel : „Asta e deci !“ care scăpa din gura ei ? Era singur, singur în cameră și în univers, nu se asculta decît pe el însuși, nu mai asculta decît abisul din lăuntru-i, cuvîntul slobozit, cuvîntul imens și năprasnic... Își alesese calea, pe negîndite. Hotărîre fără apel. O luase. Dragostea. Ar fi așadar dragostea. Era dragostea. O zguduire deplină, un zbucium pe dinăuntru. Dragostea. Ciudata noutate a acestui cuvînt îi strîngea inima. Întoarse capul și privi la foc. La foc, la flăcări.

Părțilele bușteanului care ardea, cu un franj de cenușă albă pe marginea topită-n foc, îl interesară mai presus de orice judecată. Și cu mare plăcere își reaminti de numele, apoi de fața... de Bérénice...

Între timp, Armandine vorbea din belșug. Examinase cu atenție situația, cercetase cu de-amănuntul toate posibilitățile. Prima era ca Aurélien să ia în căsătorie femeia pe care o iubea. Dar cum nu se părea că îi trece prin gând așa ceva, se vădea a fi una dintre acele femei de care nu-ți legi capul. Însă Aurélien era într-adevăr sigur de așa ceva? Armandine și Jacques erau oameni foarte largi în concepții, ar înțelege, ar accepta, ar trece peste foarte multe lucruri, dacă ar fi vorba despre fericierea lui Aurélien : „Dar chibzuiește bine, dragul meu... Nu zici nimic? Atunci, e mai rău decât îmi închipuiam! Ce nenorocire! Ascultă, ascultă, trebuie să chibzuiești“

Ea se ridicase, își luase tîmplele în mîini. O pornea din loc și se întorcea. Aurélien zgîndărea bușteanul. Deodată, Armandine își aminti de ceva dintre cîte observase în timpul asteptării sale îndelungate. De ceva care răsărise pe perete după ultima sa vizită. Ridică fruntea și privi încă o dată la masca de ipsos. Această femeie... Ea va fi fiind desigur... Este ea, nu-i așa?“

El nu răspunse. Ea repetă : „Această femeie... acest cap?“ El nu înțelegea despre ce anume i se vorbea. Se întoarse spre ea, îi urmări privirea, văzu masca și zise :

— Ah! asta-i bună!

Apoi se gîndi să taie scurt totul printr-o mărturisire de haz :

— Ea e... dacă vrei tu!

— O presupusesem chiar, murmură sora, cu ură, cu gelozie adîncă. Atunci... e asta?

Și ea se gîndi : „Nu e măcar frumoasă...“

Pofta de glumă din primul moment a lui Aurélien dispăruse repede. Pătruns de cîntecul secret pe care îl urmărea cu încordare în tainița din sinea lui, n-așteptînd decît plecarea soru-sei, a acestei străine, pentru ca să se lase în voia noutății acestor sentimente, în voia destăinuirii smulse, a pasiunii nerăbdătoare, se uită la masca albă spre a-i cere iertare lui Bérénice. Spre a-i cere iertare lui Bérénice pentru mincinoasa mărturisire defăi-

mătoare într-un asemenea moment. Se uită la mască. De parcă o vedea pentru prima dată. Pentru prima dată. Cu neliniște. Cu o neliniște crescîndă. Se îndoi de ceea ce gîdea. Această față... Era într-atît de stăpînit de imaginea lui Bérénice încît o revedea peste tot, iată. Era foarte simplu. Acei ochi închiși... Da, e limpede. Încurcătura provenea de acolo, din obsesia pe care o avea a feței lui Bérénice, a feței cu ochii închiși, din seara aceea, de la „Lulli's“. Dar și din altceva : din structura frunții, a pomeților...

— Nu vrei să cinezi cu mine ? E tîrziu...

Vocea lui Armandine îl smulse din acea analogie înmărmuritoare, niciodată observată, poate ireală. Ar fi avut datoria să cineze cu ea. Armandine era singură în Paris, obosită. El nu putu să cedeze acestei obligații, cu tot ceea ce avea în suflet : „Nu, zise, scuză-mă... Sînt așteptat...”

Ei nu-i veni greu să-l creadă. După cele cîte aflate. Se reîmbracă. „Atunci, o șterg, ceasul e opt și ceva... Vreau să trec pe-acasă pe la Pauline... Dacă aș da un telefon ?“

Pauline era acasă. Da, desigur, desigur. Se va pune un tacîm.

— E bun lucru să ai o prietenă ! zise Armandine în pragul ușii întinzînd fratelui său obrazu-i palid.

El nu răspunse numaidecît la această frază. De cum plecă ea, împinse un scaun la perete, se urcă pe el, desprînse masca și, ținînd-o cu amîndouă mîinile, se așeză lingă foc ; în răsfrîngerile jucăușe ale flăcărilor, se uită îndelung la fața de ipsos, la acea față fără ochi, cu misteriosul zîmbet de dincolo de durere...

— Bérénice... făcu el, și se văzu iarăși pe drumul din Cezareea.

XXIII

Fu desprins din visarea lui de soneria telefonului. Era Barbentane. Îi cerea lui Aurélien să le însoțească pe cele două doamne la Casino de Paris. Loja o cumpăraseră, și apoi,

în ultimul moment, se văzuse îndatorat să se ducă într-altă parte; dacă Leurtillois n-ar fi liber, Blanchette și Bérénice n-ar merge, fiindcă două femei singure...

Însă Aurélien era liber. Da, da. Încântat. Cît e ceasul? Vin. Numai să mă îmbrac.

— Dragule, zise Edmond, îți mulțumesc... m-ar fi supărat să le stric seara... Ah, nu lua puricele tău. Îți las impozanta Wisner și șoferul meu. Grăbește-te, începe la și jumătate...

Aurélien puse la loc receptorul. Într-o grabă înfrigurată, se năpusti asupra dulapului din perete și își scoase hainele. Era oare de-ajuns de bine ras? Da... la urma urmei. N-are timp să fie mai bine. N-are nici timp să cineze. Atîta pagubă. În timp ce-și trecea acel lanț de seară — al dracului fie aceste gulere tari! — se uita mai departe la masca albă întinsă pe sofa, pe cuvertura brună. Vorbea cu jumătate de glas la adresa acesteia. Dădea zor mare. Vorbea cam într-aiurea.

Între timp, pe strada Raynouard, o scenă de-ajuns de aprigă se desfășura între Edmond și Blanchette.

— Cum, zicea dînsa, ce-mi aud urechile? Ne lași la voia întîmplării?

— Nu-i ăsta cuvîntul... veți avea un cavaler...

— Aurélien, nu-i așa? Nici nu ne-ai întrebat dacă ne-ar plăcea.

— O știam, de altminteri.

— Dar, în fine, ce înseamnă oare asta? La amiază ne înțelesesem. Aurélien prînzînd aici... nu i-ai spus nici o vorbă... Nu te întreb unde te duci... dar, în sfîrșit!

— Dar, în sfîrșit, mă întrebi totuși, nu-i așa? Îmi inchipuiam că eram înțelegi? Eu sînt liber. tu ești liberă... Vorbe... vorbe, firește. În realitate...

— Nu te întreb nimic. N-am poftă să mă duc la teatru fără dumneata.

— Asta-i, într-așa fel încît să mă simt un ticălos! Nu ți-e rușine? Uită că Bérénice e în trecere prin Paris pentru puțin timp, că se bucura mult să meargă la Casino...

— Mă doare capul, nu mă simt bine. Ducă-se fără mine!

— Iată, știi cu siguranță că nu se va duce... Nu-mi prea plac mie durerile astea de cap la comandă...

— Ești fără milă...

— Mila n-are nici o legătură... Dacă răspunsul poate să-ți aline durerea de cap, bine, am de lucru cu Adrien... o afacere de benzină, de stațiuni de distribuție, de pus pe picioare înainte de-a se întruni consorțiul...

— Nu te cred...

— Nu-ți cer să mă crezi... și dacă îți face plăcere să-ți întorci mințile, închipuie-ți că mă duc să mă întâlnesc iarăși cu nebuna mea iubită și să încheiem astfel orice discuție... Iar cât despre Bérénice, o lipsești de-o plăcere...

— Oh, Bérénice încolo, Bérénice încoace...

— Nu-i prea creștinesc din partea ta, scumpa mea... În sfârșit, dacă stărui, deși e foarte puțin cuviincios, o voi convinge să se ducă singură cu Aurélien...

— Nu, nu, strigă Blanchette, mă voi duce, mă voi duce... fiindcă tu ceri !

O privi într-un chip bizar.

— Mă întreb, zise cu o încetineală accentuată în vorbire, care dintre noi amîndoi minte de-ngheață apele...

— Ce vrei oare să spui ?

— Nimic...

Bérénice intra. Observă că se ciondăniseră. Purta rochia de seară pe care Blanchette n-o lăsase s-o îmbrace ca să meargă la D-na de Perseval : o tunică de culoarea nisipului peste un furou de mătase cafenie-deschisă, cu brațele goale, însă nu decoltată de tot. Asta îi dădea o înfățișare de provincială, de tânără fată. Bérénice se străduise s-o potrivească, punînd pe umăr o mare floare aurie, de-ajuns de urîță, însă care ei îi ședea bine datorită uneia dintre acele surprize ale absurdului. Lui Blanchette nu i se păru că ar fi în avantajul ei, îi fu teamă să se bucure și zise :

— Iată că Edmond își calcă făgăduiala...

— O, și teatrul ?

Exclamația îi plecase din inimă, își împreunase mâinile. Edmond începu să rîdă.

— D-l Leurtillois, zise Blanchette, vine să ne ia și îl va înlocui...

— D-l Leurtillois ?

Biata Bérénice, cît de puțin izbutea ea să-și ascundă gîndurile ! Se luminase la față, ceva într-însa înflorise brusc, și era atît de bătător la ochi, încît Blanchette se gîndi : „La urma urmei, rochia asta nu e atît de urîță...” Edmond se uita la amîndouă femeile, dîndu-și osteneala să ghicească anume ce se petrecea în sufletul lor în acel minut precis, și preciză :

— Mă voi întoarce acasă într-un tîrziu... Dacă vă trage inima să vă duceți undeva, Aurélien vă va conduce la ieșirea de la teatru... e specialitatea lui... un noctambul ca el... N-aveți nici o grijă de mine...

Bérénice observă deodată emoția de pe fața lui Blanchette. Îi apucă mîna cu drăgălășie într-ascuns și i-o sărută. Avea în sufletul ei o copilărie, un farmec al copilăriei care te cucerea. Însă Blanchette își trase mîna destul de aspru și în scurt, adresîndu-se soțului său :

— Fiindcă dispui astfel de noi, dumneata care îți prețuiești atîta libertatea, ne vom sili să petrecem... Însă nu cred că o să rezist mai mult decît durează spectacolul cu indispoziția asta a mea...

— Nu ți-e bine, verișoară ? se neliniști Bérénice...

— Nu-i nimic, interveni Edmond, o să-i treacă. Vă las...

Blanchette îl însoți, în timp ce-și lua pălăria, perde-siul :

— Aș dori la urma urmei să aflu, zise ea, din ce motiv, dragă prietene, l-ai ales pe Aurélien ca să ne însoțească..

— Cu adevărat ? ai dori cu adevărat să afli ?

— Nu l-am văzut niciodată atîta... ne duci la „Lulli's” ca să-l vedem, a treia zi ia dejunul aici, în aceeași seară...

— Știi bine că Bérénice îi place...

— Bérénice îi este indiferentă.

— Dar el, îi este el indiferent lui Bérénice ? Unde ți-s ochii ?

— Tu le prilejuiești întrevederile, împingi pe unul în brațele celuiilalt...

— Blanchette, ce înverșunare ! Nu știi cum să interpretez... Ți-e oare atît de neplăcut ? Din ce motiv ?

— Ah, ești un monstru !

— Ești liberă, de altfel. Nu, nu răspunde... Să nu minți... Bună seara.

Sărutarea pe care i-o dădu pe frunte conținea o ironie pe care vorbele n-o cuprind. Ce vrusese el să spună? Blanchette se simți rău de tot. Se uită într-o oglindă și i se păru că arăta groaznic. „Doamne sfinte! suspină ea, ce mutră am!“ Suna cineva. O fi fiind probabil Aurélien. Ea se retrase pe fugă, în timp ce feciorul se duse la ușă. Avea exact timpul ca să tragă pe dînsa o altă rochie...

XXIV

Îndărătul celor două femei, Aurélien, în fundul lojei, nu izbutea să urmărească temeinic spectacolul de pe scenă. Cîntecele, muzica, penele colorate, costumele, dansatoarele, decorurile schimbătoare, totul se lega atît de prost, din lipsa de atenție necesară la îmbinarea artificială a tablourilor, încît Leurtillois era ca unul care neîntrerupt crede a fi sărit o pagină din romanul pe care îl citește. În sufletu-i stăpînea cea mai mare dezordine. Cortina, rampa, înfiorările, rîsul de neînțeles al sălii, tot ceea ce constituia teatrul însuși nu mai forma în ochii lui decît decorul unei scene unde se afla o femeie, mai plăcută fiindcă era prost îmbrăcată, cu brațele imperfecte și fermecătoare, cu umărul înțepat de floarea aurie ca de-o insectă, cu ceafa unde părul tăiat accentua sentimentul pe care îl avea de-a comite ceva interzis, și cu fața ascunsă privirilor de plăcerea spectacolului, pe care neprevăzute mișcări i-o scoteau la iveală cîte puțin. Umbra neagră a lui Blanchette, cu părul său blond, cuprins de-o lumină slabă, de un firicel de lumină îndepărtată, aproape că nu era o prezență. Aurélien, buimăcit de apropierea lui Bérénice, tulburat la culme, timid ca un licean, își zicea în sinea lui : „Este ea...“ și acest „este ea“ însemna mii și sute de lucruri de necrezut, că era aceea la care se gîndea mai adineauri, contemplînd masca de ipsos, că era și aceea pe care tot timpul o așteptase, fără să-și dea seama, aceea spre care toate gîndurile-i de zece, de doisprezece ani încoace se desfășurau, se îndrep-

tau, se orientau. Aceea căreia pentru prima dată în viață i-ar spune *Te iubesc*. Aceea pe care o iubesc. Își repeta în gând aceste vorbe care semnificau, învăluiau, rezumau totul. Aceea pe care o iubesc. Tremura. Se întreba ce oare i se întâmpla. Un bărbat, în sfârșit... un flăcău mare ca dînsul. Îi trecea prin minte ceea ce ar fi trebuit să facă spre a se opri pe această pantă, spre a isprăvi înainte de-a fi început... Uite, e foarte simplu, e ușor... Își dădea seama că mai putea să-și abată cursul gândurilor... era încă stăpîn pe sine... în curînd n-o să mai fie... Urmărea lumina pe brațele lui Bérénice. Iluminatul electric se schimbă. Prost ca o lună plină. Era unul de-aceștia, de altminteri. Aurélien putea și el să schimbe modul de răsfrîngere a luminii, putea să-l schimbe... Nu mai voia. Totul se precipita. Cît drum străbătut deja din acel moment, de adineauri, cînd mărturisirea îi ieșise din gură stînd de vorbă cu Armandine, fără ca nici să se fi gîndit la ea! Acea femeie nemișcată, străină, de atît de aproape și atît de îndepărtată, acea siluetă încă puțin cunoscută, acea ființă abia vie în ochii lui. N-o recunoștea, nici n-o recunoștea. Nici n-avea pentru ea o puternică înflăcărare. Tulburarea minții venea din altă parte. Dacă avea poftă totuși s-o înconjure cu brațele, s-o îndese într-însul, să-și încheșteze brațele peste ea, nu-l mîna, ca și cu celelalte femei, o nevoie de-a lua în stăpînire, acea sălbăticie care te împinge să muști, să tai răsufierea. Nu. Era parcă o foame, o foame negativă, o lipsă cumplită, o desperare. Dacă ar fi cuprins-o în brațe poate, cel puțin așa își închipuia, această înflăcărare s-ar fi potolit, acea irealitate ar fi luat sfîrșit, acea tortură sufletească. Își repetă în gând că era încă timpul să-și vină în fire. Își dădu seama în aceeași clipă că nu mai era cu puțință. Îi fu teamă. Se simți prăbușindu-se. Idei vag conturate prin care se silea să deslușească principiile fizice ale căderii corpurilor, coeficientul de accelerație a căderii corpurilor, se încrucișară în mintea lui ca niște alge de mare împrejurul ochilor unui înecat. Își zise în sine : „Iarăși înecații, nu mă pot descotorosi de înecați în momentul de față“. Muzica sentimentală a unei romanțe se amestecă printre obsesiile sale : Sena, masca albă, umbra apelor verzi peste fața sa cînd plonjează și

vuietul șlepurilor care se tot duc pe fluviu. Observă că pe nesimțite, fără să-și dea seama, apropiase scaunul său de al lui Bérénice. Se apleca între cele două femei ca să vadă spectacolul la care nu privea. Se afla în acea clipă acolo un ansamblu, cu femei goale sau aproape, o mișurare de lungi picioare frumoase pe niște evantaie albe de pene, niște fracuri negre alunecau... Brațul lui Aurélien se sprijinea de spătarul scaunului pe care stătea Bérénice, mâna-i se rezema de peretele despărțitor al lojei. Îi atinse nările parfumul suav de fin cosit care venea din părul de-aproape. Umbra pe care el o numea dragostea lui pe nesimțite se însuflețea, avea o respirație, o inimă, o suflare, și suflarea lui Aurélien se oprea, inima îi bătea, respirația sa era tot mai neregulată... Deodată află că nu numai el nu urmărea spectacolul. Întoarse capul și văzu că Blanchette se uita la dînsul.

XXV

De cîtva timp Blanchette îl observa pe Aurélien. În zadar se prefăcuse de parcă n-ar fi crezut, știuse de la prima vorbă a lui Edmond la ce martiraj se supunea primind acea seară în trei. Hărțuită de sentimente contradictorii, n-avusese cumințenia să scape de această obligație. Bănuielile soțului său aveau darul s-o înnebunească de cap. Îi trecuse prin minte, ca un fulger, că orice refuz le-ar confirma : de fiecare dată cînd era vorba să petreacă o seară împreună cu Aurélien, să-l întâlnească, nedeslușitele sale temeri fuseseră observate de către Edmond. Acum recunoștea, drept un păcat, pretextul acestei temeri acoperind dorința nemărturisită de-a petrece cîteva ceasuri cu Leurtillois, chiar dacă ar trebui să sufere, chiar dacă el ar trebui să dea alteia întreaga-i atenție, să nu ia în seamă prezența sa. Dacă mai șovăia, gîndul că Aurélien putea să stea între patru ochi cu Bérénice o hotărîse subit. Era conștientă pe deplin că nu ținea seama de regulile bunei-cuviințe în această privință. Cu ce înfrigurare se gătise ; i se sfîșia inima știind că ei amîndoi erau în bibliotecă fără ea ! Își pusese rochia

cea neagră, aproape nici o bijuterie. Astfel era sigură că lumea care îi va privi o va lua pe Bérénice drept o oarecare damă de companie. Își desfăcuse zulfii pe care îi purta peste urechi, își dezgolise ceafa, învîrtindu-și coștele împrejurul capului. Era mîndră tare de părul ei lung, și pieptănătura asta pe care și-o potrivea cîteodată atrăgea privirile fiindcă n-o puteau purta mai toate femeile. Bérénice n-o văzuse niciodată astfel, și cînd Blanchette intră în bibliotecă, ea tocmai și nu Aurélien exclamă : „O, și-a schimbat pieptănătura !“ cu acea copilărească bucurie care izbucnește înaintea unei rochii noi, a unui restaurant pe care nu-l cunoșteai, a mobilelor mutate dintr-un loc într-altul într-o cameră

La teatru, cum i-ar fi fost de-ajuns ei acele jocuri de lumini și de trupuri, acele muzici smintite, care nu însemnau decît o agravare a singurătății sale ? În lumina slabă din lojă, Bérénice se bucura din nou de farmecul pe care o rochie prost lucrată i-l răpea. Aurélien... cu neputință să nu se observe că era orb și surd față de tot ceea ce nu era Bérénice. Pînă atunci Blanchette se străduise, împotriva neliniștii sale adînci, să susțină că înclinarea lui Leurtillois către biata verișoară era o închipuire a lui Edmond. Ajunsese s-o susțină față de ea însăși la fel ca și față de Edmond. Însă în acea seară își dădea seama că avea să sufere. Nu-și dădea seama că avea să sufere atîta. Căuta să-și reverse gîndurile într-o altă durere. Edmond. Era necesar s-alunge fantasmagoriile, visurile deșarte. Nu-l iubea decît pe Edmond. Nu-l iubise decît pe dînsul. Doamne Dumnezeu, chiar cînd trebuise, vai, să-l smulgă de la Carlotta ! Trecutul îi înfățișa amintirile unei gelozii, ale unei desperări atît de adînci încît nu însemna cu adevărat nimic încercarea prin care trebuia să treacă în acea seară... din care avea să iasă vindecată de-o himeră... întorcîndu-se cu totul la Edmond al ei, la acest păcătos de Edmond, tot atît de greu de păstrat pe cît și de cucerit. Edmond. Unde își petrecea el seara ? Mîțise. Nici o secundă nu crezuse în povestea cu Adrien, pe care i-o aruncase ca pe-un os de ros. Mîțise. De ce ? Nu-l întreba nimic. Și de atîtea ori, cu teribila cruzime pe care o arăta, pe care

ea o ura și o adora din partea lui, el îi spusese, tot fără ca ea să-l întrebe, adevărul, adevărul înfiorător... Atunci de ce să mintă, în seara asta tocmai? Ca s-o tortureze mai tare prin nesiguranță poate... Se răzbuna. Ce agerime de minte! El surprinsese ceea ce nu poate fi surprins, ceea ce ea nu îndrăznea să-și mărturisească sie însăși, și el se răzbuna... Unde era oare? Ce făcea oare? Era vorba pentru prima dată despre ceva atât de grav încît fu nevoit să mintă? Îi scăpa din mină cu adevărat? Se gîndi la copiii săi. Doamne, dă, Doamne, ca totul să fie un vis urît! Mă voi trezi, nimic dintr-astea nu va fi fost. Jocul mergea prea departe. Trecea dincolo de nenorocire, de nenorocirea ei, poate necesară fericirii lui Edmond. Erau la mijloc copiii. Întorcîndu-și fața de la baletul acela de flori, unde culorile și bucuria, piruetele dansatorilor, strălucirea alămurilor, totul îi era de neîndurat, văzu răsfrîngerea stării sufletești de pe obrajii lui Aurélien, și rămase înmărmurită. O, asta era și mai ceva decît ceea ce simțise pînă atunci! O iubește. O iubește. Cele două dureri se împreunau, căpătau una de la alta o intensitate de neîndurat. Femeia cea disprețuită putea acum fără urmă să privească la Aurélien, întrucît ea plîngea cu ochi lipsiți de lacrimi după Edmond ca și după Aurélien.

Cînd Aurélien surprinse privirea lui Blanchette, pe ea o apucă teama ca nu cumva el să citească într-însa cum citea Edmond. Spre norocu-i, umbra îi ascundea înflăcărarea gîndurilor. Ea nu era în ochii acestui bărbat decît spectrul elegant al societății. Nu era decît o a treia persoană. Nu avea nici o inimă, nici un trup. Constituia primul plan al acestui tablou a cărui figură centrală era Bérénice, fondul era muzica și jonglerii comici pe care aceasta îi acompania. Blanchette își întoarse ochii inutili în care se urcau, în sfîrșit, lacrimile prime. Totul se tulbura.

Aurélien își dădu seama numaidecît că n-avea de ce să se teamă de acest martor. Își dădu seama că va simula că urmărește spectacolul. Ea va fi înțeles desigur, în chip nedeslușit, ceea ce Bérénice nu știa încă. Dar oare nu știa? Nici o vorbă între ei, chiar cînd se aflaseră singuri

adineauri în bibliotecă, nu făcuse aluzie la minutele din noaptea trecută, cînd el îi ținuse mîna într-a sa. Mîna ei într-a sa... Fu sigur că Blanchette, învinsă, nu-l mai privea, și binișor își apropie mîna de brațul gol al lui Bérénice. Totul într-însul era treaz. Simțea orice pătîcică din ființa sa. Era pe cale să atingă acel braț. Avea să cuteze așa ceva. Această cutezanță avea să distrugă totul. Se gîndi să-și retragă mîna. N-o retrase. Fiindcă nu se poate să fii fricos. În această lojă din Paris, unde totul în mod atît de banal se petrecea între un bărbat și o femeie, la urma urmei, el recunoscuse acel sentiment care dădea ghes inimii lui să bată : se revăzu astfel, noaptea, într-un oarecare post în Argonne, după copacii frînți... Palma sa apucă brațul lui Bérénice și încetișor îl strînse. Un tremur îi răspunse. Surprinderea. Se temu că, dacă strîngerea slăbea, totul ar fi pierdut, brațul s-ar fi depărtat. Își împinse mîna alunecînd ca la o mîngîiere, și luă în stăpînire cotul. Așteptă. Înfrigurarea se calmase. Brațul stătea nemișcat, într-o nemișcare surprinzătoare. Părul lui Bérénice atîngea, atîngea în treacăt fața lui Aurélien. Ah, în momentul acela era a lui, ca o pasăre fascinată. Orice putea să destrame minunea. Minunea dura.

Tocmai atunci ar fi trebuit să-i spună : Te iubesc. Atunci. Dar lui Aurélien nu-i stătea în putință. Se înspăimînta de niște vorbe murmurate. Și de acele vorbe mai ales, atît de noi, atît de grele. Finalul primei părți aprindea foc de artificii pe scenă : vedetele se întorceau între balerine, dansatorii cu gingașe veste scurte, rochiile cu paiete... Orchestra trimitea sărutări sonore, și însuflețea din ce în ce mai viu actorii agitați repetînd pe întrecute gesturile lor paralele, încrucișînd brațele și întreciocnindu-și genunchii în cadență. Lumina avea să se reaprindă. Te iubesc... Aceste vorbe nu izbutise decît să le gîndească.

Bérénice avu acea mișcare din umeri prin care parcă se silea adeseori să-și potrivească un șal gata-gata să cadă, și mîna-i pe furiș apucă mîna lui Aurélien, tare cu binișorul, și o desprinse de cotul ei, cum ar fi desprins o frunză, agățată pe cînd străbătea o pădure.

Spectatorii, de cum se lăsa cortina, se ridicau și se îndreptau spre foaier. Din mijlocul orchestrei câțiva făceau semne. „Ce este oare asta ? făcu Bérénice... Spre noi, mi se pare...” Blanchette surîdea și saluta, cu adevărat. Era Colonelul și D-na David. Se apropiară de marginea lojii, și conversația lor ușură trecerea antracului de care Leurtillois se temuse. În timp ce vorbea, acesta se uita distrat spre partea cealaltă la fluxul oamenilor, atrași de un jaz în foaier. În locul de plimbare, deodată, o siluetă cunoscută. Era cit pe-acți să strige. Se stăpini. Cei din jur nu văzuseră nimic. Nu încăpea nici o îndcăială, era Barbentane. Ascunzându-se, de altminteri, și privind înspre ei. Ce-o fi însemnând asta ? Barbentane se cădea să fie... Dacă se eliberase, ar fi venit numaidecât la ei, și apoi era acolo în locul de plimbare. Îi spiona pe furiș sau părea că-i pîndește. Aurélien simulă că urmărește conversația. Colonelul socotea revista excelentă, iar D-na David zicea că, la drept vorbind, nu se poate numi asta o revistă, e ticluită pentru străini, nici o vorbă, nici un cuplet de haz (vă aduceți aminte de Rip¹ de înainte de război ?)... e o feerie, nimic mai mult.

— Ei, feeria e lucru bun ! zise Colonelul.

— O, dumneata, scumpule ! D-na David, supărată, explică D-lui Leurtillois : Colonelul... din moment ce vede niște picioare !

Aurélien surîdea. Pe furiș, umbla cu ochii după Barbentane. Nu mai dădu de el. Locul de plimbare între timp aproape că se golise : „Mă scuzați ? zise, mă duc să cumpăr țigări... Nu, mulțumesc, domnule Colonel, prefer țigările Gauloises... Profit că doamnele nu sînt singure...”

Nici pe locul de plimbare, nici în foaier, nici dincolo de ușile cu geamuri, la intrarea în teatru, nici printre lumea care fuma, prin gălăgia spectatorilor, pe la mesele unde consumau americani din Sud, englezi, scandinavi, nici prin publicul coborît din locurile cele ieftine, printre fetele ușoare, pe nicăieri nu-l găsi pe Edmond. Se îndreptă spre lojă, gîndindu-se că Barbentane s-o fi dus

¹ Autor de reviste foarte apreciat, chiar în unele medii literare. Iar un cronicar de specialitate a mers atît de departe cu entuziasmul, încît l-a investit cu titlul de „un Racine al revistei” !

poate acolo. Ba nu. O fi plecat probabil. Stătu la gînduri, se uită la Blanchette. Mai bine era să nu pomenească despre asta. Dacă se înşelase cumva? Soţii David se îndreptau spre locurile lor.

Blanchette îşi trecu palma peste frunte, suspină, nu-şi găsi astîmpăr întrucîtva, ca şi cum nu se hotăra să spună ceva, apoi spuse :

— Pe mine să mă ierţi, Aurélien, nu mă simt bine... nu, să nu mă însoţeşti !

— Vrei să pleci acasă, Blanchette ? zise Bérénice.

— Vă rog, prietenilor. Bérénice, nu vreau să-ţi stric seara... asta nu schimbă nimic... n-ar fi trebuit să vin...

— Însă te voi reconduce, făcu Aurélien.

— Nu, nu, te rog din suflet ! Bérénice n-o să stea singură aici... Am maşina, şoferul. V-o trimit înapoi... Îi spuseseam lui Edmond... Nu sînt în apele mele... Nu pot să stau... Trebuie să... Dar vă asigur...

Nu fu nimic de făcut. Ținea să plece singură. Le smulgea cu forţa asentimentul. Rămaseră singuri deci. Aurélien o însoţi cîţiva paşi :

— Sînt supărat că te las să pleci așa... Am fi putut...

— Fii drăguț, Aurélien, stai mai departe cu ea... Mă doare capul atît de tare ! Condu-o pe Bérénice undeva după spectacol. Îi va face plăcere... Se va înfunda iarăși în provincia sa...

Ultima frază precumpăni asupra celorlalte în gîndul lui Leurtillois. Bérénice avea să plece, să se întoarcă la ea acasă... avea să părăsească Parisul...

Cînd Blanchette se aruncă pe pernele maşinii Wisner, simţi că avea să poată plînge, în sfîrșit. Stinse lumina pe care o aprinsese şoferul. „Acasă !“ făcu ea, și maşina o porni, ducînd pe aceea care oferea cerului sacrificiul consimțit. Se pedepsise întrucît nu vruse să-i lase pe Bérénice și pe Aurélien singuri. Se sfortase să-i lase singuri. Doamne sfinte, în schimbul acestei torturi, mi-l vei reda pe Edmond ? Se tîrguia cu Dumnezeu, însă nu-și recăpăta nici tihna inimii, nici speranța. Îl cunoștea prea bine pe Edmond. O prinse tremurul : cunoștea și nedreptatea cerului.

Disparația lui Blanchette avu drept efect de-a isca între Aurélien și Bérénice o stînjeneală neașteptată. Acea prezență îi sporise lui Aurélien îndrăzneala, o liniștise îndeajuns pe Bérénice pentru ca să-și păstreze imobilitatea care era aproape o supunere. Însă cînd se văzură singuri, și acum unul lîngă altul în primul rînd al lojii, totul le apăru atît de serios, cu atîta răspundere, încît rămaseră îndelungă vreme izolați, cu o frică unul de altul, cu mintea purcesă pe visări fără legătură între ele.

Bérénice n-o văzuse niciodată pe Mistinguett, și scenele realiste, cimpoi, batistă roșie, Java, furt practicat de-o prostituată asupra clientului, lovitură de cuțit pe sub felinare, căpătau în ochii ei o poezie la care cu anevoie poate ajunge cine n-avea nici frăgezimea, nici miraculoasa ei neștiință. Nu voia cu nici un preț să se lase distrată de astea, simțea în chip intens înceata acțiune a hotărîrii care o pîndea în umbră, apropierea vecinului. El șoptise ceva, ea se întoarse, cu degetul pe buze, zicînd: st! și amîndouă mîinile sale, înainte de-a se fi mișcat Aurélien, se abătură asupra celor două încheieturi ale mîinilor bărbatului și le încheștară ca și cum ai lega strîns niște flori. Se întoarse, ținîndu-l pe loc. În aceste cătușe tulburătoare, prizonierul se străduia în zadar să exprime dragostea care pe neașteptate se revărsase asupra lui. Se îndepărtase, vicleana, și el o vedea cu totul răpită de spectacol, de plimbarea vedetei pe prosenium.

— E nemaipomenită, zise Bérénice.

— Cine ?

— Mistinguett...

El simțea ironia din această transpunere a vorbelor. Dorea să-i spună : Te iubesc, și ea îi vorbea despre Mistinguett. Cum îi încheștase încheieturile cu gingașele-i mîini, îi imobiliza vorbele care îi veneau pe buze lui Aurélien cu niște cuvinte fără viață ; dragele de ele, aveau farmecul glasului ei. La urma urmei, această apărare constituia acceptarea unui fapt, a atacului început de el asupra ei, fără să scoată o vorbă, cu gesturi de cuceritor

își zise. Era nedumerit. Niciodată nu fusese atât de lipsit de curaj înaintea unei femei, și aceasta, slăbiciunea încarnată... Reținuse așadar într-ale sale, deja, mai mult decât ținuse mâinile vreunui alt bărbat? Și oare ale cărui bărbat? Nu știa nimic despre ea. Necunoscuta. Și în ce măsură nu știa nimic despre ea! Era misterioasă ca nevinovăția. Însă poate... poate că se dăduse cu totul altora de sute și sute de ori, și nu născocise această rezistență decât față de dînsul. Ori impunea doar etapa clasică înainte de-a îngădui ceva mai mult... Nu vru să se gîndească la așa ceva, și-ar fi amărît zilele să se gîndească la de-astea... Îndura sumedenie de gelozii. Nu putea, la urma urmei, să se zbată, așa, în acea lojă... Era nespus de sensibil la ridicol. Timpul trecea, îl pierdea. Prea tirziu. Chiar dacă s-ar fi desprins de ea, acum, dacă ar fi început din nou stîngacea-i ofensivă... Nu mai avea răgazul. Spectacolul dădea să se isprăvească. Trebuia de îndată să se ridice, să se îmbrace, să iasă din lojă. Aștepta așadar fără să se miște, la cheremul ei, în cercul degătelor ei plătînde. Vedea sinii lui Bérénice ridicați de răsufare, însuflețirea provocată de spectacol pe obraji ei. Era la fel ca un amorezat de cincisprezece ani. Niciodată în preajma unei femei nu se simțise atât de îndepărtat de imaginea plăcerii. N-ar fi putut s-o îmbrățișeze, nu și-o închipuia apropiată strîns de dînsul. Floarea de pe umăr, rochia... totul îl oprea pe Aurélien. O asemenea timiditate nu era de crezut. Și într-una acel parfum de fin cosit care venea de la Bérénice, care o rezuma pe Bérénice, prin care Bérénice pătrundea într-însul.

Ce gîndea oare ea, necunoscuta? Cine ar fi putut să știe, să ghicească? Lui îi plăcea să creadă că era tulburată. Simțise că ea tremura ușor, că tremurau ușor mâinile lui Bérénice deasupra mâinilor sale. Ieșiră din lojă într-o perfectă neorînduială care le impunea tăcerea ori cel puțin niște fraze scurte, utile. Inutile, de altminteri, scurte totuși. În revărsarea de la ieșirea publicului își căpătă din nou ceva din siguranța lui.

— Unde vrei să mergi? întrebă el. La ceasul acesta, la „Lulli's“...

— O, nu, zise ea. Trebuie să merg acasă... Blanchette...
— Blanchette n-are nevoie de dumneata, a spus ea însăși...

— Da, însă șoferul... gîndește-te... e tîrziu...

— E meseria lui, e obișnuit... și, de altfel, dacă vrei. pot să-i dau drumul, vom lua un taxi...

— Nu, nu... ce-ar gîndi el ? Merg acasă...

— Te rog... acordă-mi cîteva momente...

— Dar te asigur că e mai bine să...

— Știi că n-am luat cina, și că mi-e o foame de lup ?
O să binevoiești să-mi ții tovărășie, n-o să mă lași să cinez singur-singurel ?

Ea cedă. Așadar exact numai timpul cît o să cineze. Apoi se va întoarce acasă. Unde să se ducă ? Aurélien cunoștea un loc nu prea departe... „Preferi un loc mai gălăgios ori un loc liniștit... ?” Calm. În privința asta, da. Liniștit. Bine, atunci la locul pe care...

O surpriză îi aștepta afară : pămîntul era alb, și nin-gea. Străzile în urcuș spre Montmartre sînt strînse între margini povîrnite, și zăpada le dă o tăcere și o lumină false, unde ieșirile din teatru se înfundă ca un vis îngrozitor al zînelor. Mașinile alergau, taxiurile. O mulțime înconjură automobilul în care se suia ca o regină Mistinguett, rizînd tare, însoțită de un bărbat tînăr brunet. Avură oarecare necaz ca să găsească din nou șoferul. Aurélien dădu adresa. Era la doi pași, dar trebuia să cîrmească spre partea de sus a străzii Blanche, să urmeze revărsarea mașinilor, ca să coboare din Piața Pigalle și să se întoarcă foarte aproape de Cazinou, în partea de jos a străzii Pigalle, la acea mică insulă de lumină, pe jumătate goală, compusă din două camere, una la un nivel inferior față de cealaltă, nici cafenea, nici cabaret de noapte, un fel de refugiu în afară de *dancing*-uri, de baruri, unde cîțiva profesioniști veneau ca să ia ceva în gură, între numerele lor prezentate în altă parte, și niște îndrăgostiți ca să vorbească pe șoptite, ținîndu-se de mîini, în timp ce un pianist englez cînta arii legate între ele, ca ceasurile nopții. Erau scaune de piele tocită, și vase subțiri de flori. Te-ai fi crezut la Londra.

— Vei mânca desigur ceva împreună cu mine ?

Bérénice se uita pe listă, nehotărîtă. Vedea că tot ceea ce îi părea ei atît de surprinzător, atît de neobișnuit, va fi întrînd probabil în obișnuința lumii care o înconjură. Nu îndrăzni să comande un „B.B.B. and B.B.B.“. Jumările pe pîine prăjită îi rezervau mai puține primejdii. El, Aurélien, luă un rosbif, cu stout¹. Ea nu băuse niciodată așa ceva. Își muie buzele în paharul său, în cerneala aceea spumoasă. I se păru nemaipomenită și rea, dar comandă și ea.

Va fi avînd cu adevărat foame de lup. Se năpusti asupra mîncării. Bérénice nu vruse să se așeze lîngă el. Se uita la el pe deasupra mesei, avea ca niciodată surîsul măștii, la fel cu cel de la sfîrșitul unei lungi povești. El comandă *catch up*². Ea nu numise astfel niciodată sucule de pătlăgele roșii. Se fereau amîndoi de vorbele pe care le așteptau, de cuvintele de prisos. Știau amîndoi ce anume se zbuciuma între dîșii fără a fi cazul să exprime. Nimic nu se spusese, totul se spusese. Situația era acceptată, statornicită.

El mîncea. Se uita la carnea din farfurie. O tăia. Ei i se adresa, zicînd la urma urmelor : „Și cînd vei pleca, ce mă voi face eu ?“ Ea îl înțelesese foarte bine. Dar închise ochii, și atunci, fiindcă pălise, asemănarea atinse culmea culmilor. Tăcerea nu putea dura. Tulburarea. Ochii se redeschiseră ca niște ferestre într-o noapte mai adîncă, vocea caldă, afectuoasă, dar tremurată, murmură, cu o încercare de-a face haz :

— Ei bine... te vei duce cuminte să te culci, îmi închipui ?

— Nu, zise el... cînd vei pleca de-a binelea... nu în noaptea asta... cînd vei pleca din Paris... în curînd, se pare...

— Să nu vorbim despre asta, răspunse ea, m-ar întrista foarte tare... și sînt atît de fericită astă-seară !

— E chiar adevărat ?

Ea răspunse „da“ din cap, cu ochii măriți de tot. Vru s-o întrebe dacă făcea parte și el întrucîtva din fericirea

¹ Bere neagră de fabricație engleză.

² Sos picant de tomate (engl.).

ei. Nu putu. Propria fericire era prea fragilă, era hotărît s-o apere de un răspuns cu două înţelesuri.

— Însă totuşi... am nevoie să ştiu... vei pleca ?

— Peste opt... zece zile...

El trase o înghiţitură zdravănă de stout, îşi sterse buzele cu un şerveţel de hîrtie.

— Zece zile... sînt un minut... şi gîndeşte-te la tot timpul pierdut... pentru ce am pierdut noi tot acest timp ?

Ea stătu la gînduri, înainte de-a răspunde. Îşi dădea seama că acceptînd să răspundă, însemna să accepte totul, însemna ireparabilul. Îşi ridică spre el diamantele negre :

— Nu l-am pierdut, urmă ea, şi pe masă mîna-i dreaptă se așază peste mîna stîngă a lui Aurélien.

El tresări, şi amîndoi tăcură. Sorbiră cu plăcere acest moment banal ca puţine lucruri din viaţa lor. În sfîrşit, Aurélien, primul şopti :

— Nu ştiam, Bérénice... mi-a trebuit foarte multă vreme ca să aflu...

Rostea o scuză. Ea nu întrebă ce anume i-a trebuit atît de multă vreme ca să afle. Ştia. Tocmai îi dăduse dreptul să-i zică Bérénice. El continuă : „Pentru prima dată în viaţa mea...”

Aceste vorbe erau prea tari pentru ea. Buzele-i avură acel tremur care scotea la iveală dungile gingaşe. El îşi inchipui că ea avea să-şi retragă mîna care era ca o frunză. „Nu te cred“, zise ea, şi el nu simţi nevoia să spună : *Crede-mă, te rog*, fiindcă ştia că asta voia să spună : *Te cred*. Îşi răsuci încheietura, mişcă lin mîna-i puternică sub mîna plăpîndă, apoi îşi făcu palma căuş pentru ca s-o strîngă laolaltă ca pe un strop de apă. Degetele-i alungite trecură peste mîna ei, urcară pe deasupra firavelor strune care scot la iveală, întăritată, gingăşia vinelor. Apăsă asupra acestora. Simţi sîngele zvîcnind. Îşi inchipui că atingea locul cel sfînt al sinucigaşilor, albastru ca şi cerul, albastru ca libertatea.

— Nu-mi venea să cred, mai zise el, era atît de nou... O fi fiind probabil cumplit pentru un orb prima dată cînd poate să vadă lumina...

- Și după asta, ce mai doriți ? întrebă chelnerul.
- Niște chester. Și un rachiu. Iar dumneata, Bérénice ?
- Eu ? o, nimic !
- Te rog... Nu vrei chester ? da, atunci...
- Dar fără rachiu !
- Vei gusta puțin dintr-al meu.
- Chelnerul se îndepărtă.
- Trebuie să-mi făgăduiești, Bérénice... Aurélien, abuza de acest drept nou, rostea numele acela plăcut de fiecare dată când se putea. Repetă : Trebuie să-mi făgăduiești, Bérénice, să-mi hărăzești tot timpul pe care îl ai, în decursul acestor puține, acestor miraculoase zece zile...
- Să nu privim mai departe, zise ea.
- Mi le făgăduiești ?
- Ea șovăi. Se gândi : „E o nesocotință...” Răspunse :
- Ți le făgăduiesc, Aurélien...
- Niciodată nu-i păruse numele său atât de frumos, atât de nevinovat, atât de sobru. Ea se corijă, amintindu-și :
- Numai că i-am făgăduit lui Zamora să stau să-mi lucreze portretul... sînt obligată să mă duc miine...
- De pe acum ! Vezi... Îți iei cuvîntul îndărăt, îmi furi aceste minute, viața mea...
- O, viața dumitale...
- Viața mea !
- Te rog, am făgăduit, îmi place să-mi facă portretul... Vei veni să mă iei de acasă de la pictor...
- Să te iau ? Îmi încuviințezi așa ceva ?
- Îți cer. Uite, am adresa pictorului. În poșetă. Dă-mi poșeta...
- Ea scotoci, scoase un carnet de însemnări.
- Iată... strada César-Franck...
- Te duci acasă la el...
- Acest ton de imputare îi stîrni rîsul.
- Ești stupid. Un pictor...
- Un pictor e un bărbat. Ai veni acasă la mine ?
- Dumneata nu ești pictor... e o diferență... și apoi de ce nu ?
- Ai veni !

Deodată ea păli de emoție, ca și cum și-ar fi adus aminte de ceva de care uitase complet de cîtăva vreme...

— Nu, o, nu !

— De ce nu ?

— Fiindcă e la dumneata... m-aș duce la oricine... la dumneata nu...

Înghiți laptele amar al acestei victorii. Se afla de o parte toată cealaltă lume, de altă parte se afla el pentru ea.

Vei veni acasă la mine, zise el.

— Poate... da... cîndva...

— Deseară.

Ea făcu semn din cap că nu, și el își dădu seama că mai-mai era să compromită totul. Strînse gîngașa mină, cerînd astfel iertare.

— Mai întii, înnodă firul vorbei Bérénice, nu mă duc la Zamora, în strada César-Franck... ci acasă la prietena lui...

— La D-na Goodman ? O cunosc. O foarte frumoasă femeie...

— Vei veni să mă iei pe la ceasurile cinci...

— Pe la cinci doar ?

— Bine, poți să vii puțin mai devreme ! El caută să-și dea silința să adauge portretul meu la expoziția al cărei vernisaj e anunțat... știi... un vernisaj neobișnuit... la miezul nopții...

— Îmi displace omul ăsta... nu îndrăgesc pictura sa... o să-ți schimonosească fața... cu ce drept...

— Să nu începi să judeci ca toată lumea !

Ca toată lumea ? Nu trebuia nimic altceva ca să-l uimească de-a binelea. Privi țintă la gîngașa femeie din fața sa cu alți ochi. Cum, ca toată lumea ? La urma urmei, ea nu-i spusese că iubea pentru prima dată în viață, în viața ei... Nu-i spusese nimic, nimic... Și el unul, el cunoscuse femeii, ba o lume întreagă. Atunci ? Ca toată lumea... Fără să-și dea seama, își plăsmuise o Bérénice care nu se potrivea cu aceste vorbe care îl săgetaseră prin inimă. Un vîrtej de gelozie îl străbătu :

— Aș vrea să ucid trecutul dumitale, zise el.

— De ce asta ? N-aș avea nimic să-ți povestesc... să-ți jertfesc...

O, pentru vorbele astea, ce n-ar fi dat el, ce n-ar fi îndurat? Lăsă liberă mîna lui Bérénice și își acoperi obrajii cu amîndouă palmele pînă peste ochi, pe care îi apăsă cu podul lor. Cu neputință să suporte laolaltă această frază și lumina. Auzi vocea lui Bérénice spunîndu-i :

— Vei veni, vei veni să mă iei din strada César-Franck ?

Stătea ea oare la îndoială? El rîse. Ea se miră de rîsul său. El întrebă :

— Aș vrea să te întreb... ai spus adineauri... că astăseară ai fost fericită? Oare... oare pot să cred că mi-o datorezi și mie întrucîtva... iartă-mă... Îmi îngădui s-o cred ?

Fu rîndul ei să ridă. Atunci, el ridică ochii, îi căută pe ai ei și zise :

— Te iubesc...

Ea primi îndoita lovitură a vorbelor și a privirii. Se rezemă cu spatele de scaunul său. Avu acea mișcare înfrigurată din umeri pe care el de mai multe ori o băgase de seamă. Se juca fără să scoată o vorbă cu geanta sa brodată în albastru și în auriu, cu mari flori trandafirii. Mîinile-i se împreunară pe masă, și mișcarea pe care ele o făcură sfîșie inima lui Aurélien : el văzu că învîrtea pe deget verigheta de nuntă... și ghici pe unde îi erau gîndurile... Nu mai avu încredere decît în cele două vorbe, niciodată rostite, care adineauri îi scăpaseră din gură, și în acel nume urzit din mister, care întii și întii îi căzuse drag la ea. Repetă :

— Te iubesc, Bérénice...

Ea lăsă în voie să se prelungească ecoul acestor vorbe. Cu mîna dreaptă își acoperi mîna stîngă. Aurélien se uita la mișcarea convulsivă a sînului ei fermecător, gingaș, tulburat. O voce cu totul schimbată destrăamnă tăcerea :

— Acum trebuie să plec... E tîrziu... Trebuie...

— Bérénice !

— Fii cuminte, Aurélien... E mai bine, crede-mă... e mai bine...

— Nu așa !

— De ce nu ? Ce ne vom spune acum, dragă prietene, ce ne vom spune după cele ce mi-ai spus adineauri ? Orice ar fi palid... Te rog... Cruță-mă...

— Nu mă crezi ? Nu le-am mai spus nimănui.

— Lasă-mă să plec... lasă-mă... am nevoie să fiu singură... să mă gîndesc... Am nevoie să mă gîndesc îndelung... Îngăduie să iau cu mine comoara mea...

— Bérénice !

— Nu, să n-adaugi nimic...

— Dumneata nu mi-ai răspuns...

— Nu se răspunde la așa ceva...

— Mă iubești ?

Ea se ridicase în picioare.

— Iau mașina. Nu, să nu mă însoțești. Nu mai putem fi împreună în mașină... acum... Fii cu judecată... Să nu ne stricăm seara... N-o voi uita niciodată, niciodată... Iartă-mă că te constrîng să iei un taxi, pe ninsoarea asta... Iartă-mă...

Nu vru s-aștepte ca el să plătească. El, cu capul gol, ieși în urma ei. Lumea îi privea pe cînd străbăteau sala spre ușă, iar cînd traseră ușa după ei, și ieșiră afară în zăpadă, cu un *groom* ținînd o umbrelă roșie între dînșii, cu tăcerea și cu dragostea alături, își dădură seama pentru prima dată că toată acea scenă se desfășurase pe un fundal de muzică, plutind într-o ușoară beție, care se împrășteie și îi ia locul o stare conștientă, sub vraja unui cîntec trist dintr-un pian răspîndind niște romanețe ale căror vorbe străine nu le știau, care urmau totuși cadența sufletelor lor.

Ea se urcă în mașina al cărei șofer adormise. În ultima clipă, se aplecă spre Aurélien și murmură :

— Mulțumesc...

XXVII

Zăpada și noaptea. Zăpada și noaptea. Aurélien, cu gulerul pardesiului ridicat, gîndurile încovoiindu-l întrucîtva, cu mîinile înfundate în buzunare, suie foarte firesc strada Pigalle, cu pași mari, domoli, de parcă îi

plăcea să-și vadă pantofii de lac înfundându-se în albeala zăpezii. Strada e goală și întunecată. Nu capătă viață decît mai sus, unde firmele luminoase sfîșie umbra.

Nici în ruptul capului nu s-ar fi dus acasă urmînd să se culce. A întors spatele insulei Saint-Louis, s-a îndreptat spre deprinderile de mai ieri, spre acele păcătoase vetre de jăratice ale orașului, unde își va înviora secretul ca altădată singurătatea. Nu-și închipuie nimic în privința viitorului. Afară de acea întîlnire de la ceasurile cinci, în strada César-Franck. Această seară șterge deodată tot trecutul. Ce oare pus-a în loc ea ? Nimic încă, ba înseamnă totuși mult că avusese loc. Acei pe care nicio dată nu i-a cuprins o dragoste, nu-l vor înțelege pe Aurélien. Această reînnoire a lui Aurélien. Nu e poate pe lume sentiment mai viu decît vîntul peste obraz, decît acel al acestei reînnoiri, cînd tocmai ai spus unei femei : Te iubesc. În același timp, Aurélien recapătă respectul de sine. Iată ceea ce justifică mai mult decît scuză viața pe care a dus-o. Această hoinăreală, această nehotărîre se explică. Aștepta această clipă. Îi trebuia temeiul de-a trăi. O fi știut probabil în adîncul sufletului că într-o zi Bérénice avea să vină... și a venit. Pînă acum nu-și putea orienta această viață fără primejdii : ar fi angajat-o fără de Bérénice. De fapt, secolul lui Aurélien se înscrie în două cuvinte : războiul, și acum Bérénice. Ce importanță aveau în ochii lui acei trei ani de tranziție ! Acum era un om în toată puterea cuvîntului, avea un țel, și cel mai înalt, dragostea... Ah ! această vorbă nouă ce straniu sună pe ninsoare ! O rostește ridicînd glasul : dragostea...

Printr-o ciudățenie a sorții, aceeași zi exprimase în mod precis în fața lui Aurélien acuzația, care îi aducea victorioasă apărare. Putea acum răspunde propriilor scrupule, îndoielilor sale, și expresiei întîmplătoare pe care li-o dădea Riquet ori Armandine. Dragostea ! Este oare hărăzită ea oricărui om ? Cei mai mulți oameni nu sînt ei așa cum era Aurélien pînă în acea seară ? Acel căruia îi vine dragostea, mareața, dragostea care stăpînește și pustiește, are datoria față de sine însuși s-arunce cît colo tot ceea ce nu înseamnă acest ciclon, această tiranie. Eu unul m-am păstrat pentru Bérénice. M-am păstrat, fără

să știu, pentru ea. Aurélien, în noaptea aceasta, se aprobă, este de acord cu sine însuși. Totul îi apare logic, semn al dragostei lui. Până și acea ninsoare care i se agață de gene.

A stat la gânduri dacă s-o părăsească, să fugă de albeața ei. Pe pragul de la „Lulli's“ totuși se scutură, iese din toropeală. Să retrăiască nopțile pierdute... ar trebui să reinventeze localurile, să-și recapete deprinderile vechi... N-a șovăit el în fața somnului fiindcă se temea de vechea mașinărie a viselor sale, fiindcă nu știa încă s-acorde visele și dragostea? Este acolo mulțimea, și lumina, fumăraia, greoaia căldură de la dans și de la alcool, totul se năpustește asupra-i acuzându-l de trădare. Dar nu aici oare pentru prima dată a ținut mâna lui Bérénice într-a sa?... și Bérénice dă năvală în „Lulli's“, îl umple cu prezența-i, îl transformă, nu mai e decât ea acolo, și pe ea o regăsește el în această căldură nesuferită, în acest iad...

Din *dancing* se revarsă un val furtunatic de nebunie. Fluierători, refrene de cîntece deocheate, serpentine, trompete de copii, orchestra dezlănțuită într-un foxtrot fan-tezist, niște inși bătînd din palme în cadență în jurul unui domn gras și al unei doamne scunde care se dedau la tot felul de ciudățenii în vârtejul dansatorilor, pași născociți, figuri de dans caraghioase. Și Lulli în carne și în oase, mai nesăbuit decât e firesc, bătînd tactul, frîngîndu-se în două în dreptul unei mese, îmbrîncindu-i pe tăcute pe chelnerii-șefi. Totul brăzdat de razele proiectoarelor în răsufierea caldă a clienților, în risul doamnelor decolate, în acel du-te-vino spre toalete, cu florăresele, cu șampania cerută prin urlate, și cu mirosul de carne friptă la grătar năvălind din bucătării la fiecare zbatere a ușilor.

— Nu știu ce i-a apucat astă-seară, zice femeia de la vestiar, mai slabă decât altă dată, luînd pardesiul lui Aurélien. De pe la ceasurile unsprezece e tot așa... Nu se mai înțelege, nu se mai aude nimic... N-am minută de răgaz ca să citesc !

A luat în mînă iarăși romanul, după ce l-a învăluit într-un surîs pe Leurtillois. Acest client obișnuit al localului îi place. Este un băiat distins cel puțin...

La bar nu-i chip să-ți sprijini cotul de tejghea. Spațiul strîmt și lung e plin de bărbați în picioare. Rîsete, țipete. Toți de acolo vorbesc englezește. E cald. Seamănă întrucîtva a metrou. Cu mai mult zgomot. „*Sorry...*“ Un american tip de Apolo din Far-West, cu mîinile încărcate de ornamente de sticlă și de inele, se scuză de a-și fi vîrit cotul în pîntecele lui Aurélien. O prostituată se trezește cu niște rachiu în spate ; protestează prin țipete ascuțite. Cel de alături o invită la masa lui, totul s-aranjează...

— Roger !

Aurélien se întoarce. E Simone. Pentru ea, ca și pentru Riquet, el se numește Roger. Ei, zău, are o rochie nouă. În culoarea la modă... albastru Patou... și niște perle false. O fi probabil marinarul din seara trecută... A putut să se cocote pe un taburet. Silește să miște mai încolo pe cel de alături, un tip pleșuv cu păr în urechi (natura e cu toane, se gîndește Aurélien), ca să îngăduie AMICU-LUI ei să vină să-i vorbească...

— Ce iei ? De data asta eu ofer !

El fluieră de admirație :

— Ești bucsită de lovele așadar ? Ce rochie, scumpa mea !

E foarte mulțumită că a băgat de seamă :

— Gîcea de tot, ce zici ? Model de la o casă cu renume... Nu știu mai mult. Din strada Clichy, uite, magazinul unde au modele purtate de manechine... Și eu, înțelegi tu, am talia cît trebuie... Și cîtă perlăraie, uite ! Culmea eleganței, zău, în sezonul ăsta... Chiar și cele care au adevărate perle, ei bine, le-au înlocuit și ele prin de-alea care se vînd cu metru... da ! Ascultă, Freddie, mîine sigur ? (Astea către barman.) Așadar ce iei ? Un side-car, unul ca de-obicei ? Un side-car, și un pahar de șampanie... Eu plătesc...

Cît de lesne intră Aurélien în vechiul veșmînt părăsit ! El singur știe că nu e același om. El singur, îmbătîndu-se de nepotrivirea dintre acest decor și secretul lui. Se va lăsa în voie legănat, purtat, mai departe în noapte, de acest vulgar alcool, de acest virtej uzat, mașinal... Cu bucuria de femeie îndrugînd vrute și nevrute, Simone îi povestește despre noaptea trecută, cu un tip drăguț, dar drăguț de tot și de fel pretențios. Vorbește, și lui îi place

că ea vorbește, asta e adevărata singurătate, unde se înalță romanța profundă, neașteptată, cîntecul lui Bérénice... Alături niște doamne din Massachusetts, cu lornioane, și decoltate pînă la buric, mănîncă în picioare dintr-o ciozvirtă de berbec cu cartofi prăjiți. Și ca statuia aceea a lui Condillac care n-avea încă simțuri, al cărei miros era numai aromă de trandafir, el căruia nu-i miroase cartofii prăjiți, simte parfum de fin cosit, și nimic altceva... Niciodată n-avusese halucinații de acest soi... Visează la acele miraje ale deșertului... Aici, în mulțime, e un parfum care seamănă cu apa cea proaspătă a iluziei... și tocmai prin obsesia unui parfum puse stăpînire pe el Bérénice.

— Mă conduci pînă acasă, în noaptea asta ?

S-a uitat la Simone cu surprindere. Ea se explică :

— Acum două nopți îl aveam pe Bob, marinarul american, știi ? N-am fost mulțumită, după aceea, că te-am refuzat... În sfîrșit, sîntem prieteni vechi... nu ne jignim între noi... Dar în noaptea asta sînt liberă, și apoi după norocul de ieri... pot într-adevăr să-mi permit o fantezie... cu un prieten... nu-i așa ? Mă vei plăti cu o aripă de pui... o, nu aici ! E scump și nu-i mai bun... Freddie nu m-o fi auzit, sper ?... Nu, alături, la grătarul pe care îl știi... Atunci, da ?

Aurélien își destinde trupul puțin. Se uită la Simone. E stingherit că nu pare curtenitor.

— În privința puiului... de acord... dar o să mă ierți... voi pleca să mă culc...

— Singur-singurel ? O, nu-i draguț din partea ta !

El îi sărută mîna :

— Nu merge acum, draga mea... Am să-ți spun...

— Ai pe cineva ?

— Nu... sînt îndrăgostit...

Ea s-a întors spre dînsul și deschide niște ochi cît cepele :

— La asta nu m-așteptam ! Îmi pui călușul în gură !
Indrăgostit, tu ? De cînd ?

— Nu știu... de pe la ceasurile opt seara...

— A, bine. A, bine ! Astea noutăți !

Nu-și vine în fire. Vestea o frămîntă.

— Te-a lovit acu' de curînd, va să zică... Dar ești sigur cel puțin ? Pretind unii cîteodată... Și apoi a doua zi...

El zice nu din mîină.

— Va să zică e adevărat... ? Îți pui pirostriile în cap ? Nu ? Nu-i adevărat ? Nu vrea ea ? Cine e ?... Bine, bine, nu ești obligat să răspunzi... Roger îndrăgostit ! Niciodată n-aș fi crezut... Bagă de seamă, ai dreptate... Ah, ~~dacă~~ mi-ar mai cădea tronc la inimă cineva... Cu mine, s-a isprăvit... A fost acum doi ani... Doi ani nu-s trei zile... Acum, s-a isprăvit...

El se gîndește la Bérénice. În ce tărițe o amestecă ?

N-o amestecă. Nu poate să procedeze altminteri. N-o disprețuiește de loc de altfel pe femeiușca de lingă dînsul. E suflet de om. Poate că o fi știind cu adevărat ce înseamnă să iubești. Ea înalță capul :

— Îndrăgostit lulea, Roger, amoretat lulea... Așa încît, deodată, mi se culcă singur-singurel... Știi, la drept vorbind nu-i nici o legătură... Eu, cînd eram amoretată... mă culcam lesne cu un prieten ca să vorbesc despre el... **asta are vreo importanță ?** Dar... cu bărbații... poate că lucrurile stau altfel... Ești fericit ori nefericit ?

El făcu un gest de nedeslușit.

— E adevărat, zise ea. Nu se poate spune niciodată... Ascultă, uită-te la spatele tău...

El se întoarse. Barbentane se afla acolo, cu surisul pe buze.

— Îți cer iertare... iertare, doamnă... Ce-ai făcut cu femeile mele, dragule ? Îmi închipuiam că o să le găsesc aici cu tine...

— Nevastă-ta nu se simțea bine, s-a dus acasă...

— Ah, bine ! Dacă te îmbie inima, alătură-te nouă. Sint cu Decœur și cu Rose... Am fost liber mai devreme decît bănuiam... M-am gîndit să le iau la ieșirea de la Opera de pe ~~Champs~~-Elysées, unde Rose cînta la un spectacol de binefacere... Ne sărbătorim asociația... îți voi explica eu totul ! Doamnă...

— Bine, voi veni peste o clipă...

După ce Edmond plecă, Simone păru dusă pe gînduri.

Apoi zise :

— Ah, da... e soțul ? Atunci ai face mai bine să te duci la ei... ar putea să-i treacă prin minte cine știe ce...

De prisos ar încerca s-o scoată dintr-ale ei. Aurélien se duse deci la Barbentane și la invitații săi.

— O, dragul meu ! credincios la post ? exclamă Rose, întinzându-i mîna ca să i-o sărute, tot cu capul lăsat pe spate, cu privirea ațintită a ochilor de mioapă, cu bărbia încordată, cu toți dinții afară. Dar ce păcat că D-na Barbentane te-a lăsat cu buzele umflate ! M-aș fi bucurat s-o văd... să-i spun că ni s-a părut drăguț, ni s-a părut elegant... din partea domnului Barbentane... a lui Edmond. vreau să zic, fiindcă trebuie să-ți dăm ascultare, dragă prietene...

— Rose, atrase atenția doctorul, Leurtillois nu-i în curent !...

— O să-l punem, zise Edmond. Dar să bea mai întâi !
După ce turnă L'Ayala ¹:

— Cum a fost la Bruxelles ? întrebă Aurélien, întorcîndu-se către D-na Melrose.

— Ah, e adevărat, nu te-am văzut de atunci ? Jicky mi-a povestit cît de plăcut i-ai ținut de urit în singurătatea sa... Îmi place asta... Cînd îl părăsesc, am remușcări...

Jicky, adică doctorul, luă din cupa neveste-si instrumentul care înspumează șampania și îl mînuie cu nervozitate.

— Da, zise Edmond, sîntem la un supeu de afaceri... Rose Melrose & Co...

Ea rîse foarte tare, dar cu o îngrozitoare distincție. Aurélien o privea și se gîdea că în seara aceea la Mary i se păruse frumoasă, ispititoare, atrăgătoare... Frumoasă era. Însă pînă la a spune că de ea ar fi putut fi îndrăgostit și nu de... La dreptul vorbind, asta n-ar fi avut nimic ciudat, era mult mai aproape de *tipul de femeie* pe care îl prefera el în dragoste decît era... Șovăie să se gîndească la numele drag.

— O, suspină ea, un blues...

— Vrei să dansezi ? întrebă Edmond.

¹ Veche marcă de șampanie franțuzească.

— Ridicîndu-se de pe scaun, trecu mîna prin părul soțului său. Acestuia îi miși pe buze un rîs scurt și îi privi în timp ce se îndepărtau, trecîndu-și pieptenele de buzunar prin păr.

— Ce-i povestea asta cu Rose Melrose & Co. ? îl iscodi Leurtillois.

— O idee a lui Barbentane... Produse de frumusețe, cremă, farduri, pastă împotriva zbîrciturilor... Înțelege, dragule, că folosind mijloace neînsemnate... Era o treabă de artizanat... aveam o prințesă rusă și un chimist armean... toate se fabricau în salonul prințesei... între argintăria țarului, cea autentică, și niște false goblenuri... Cu piulițele de pisat și cu eprubetele pe șemineu și cu o icoană în colțul...

— Ei și ?

— Ei bine, Barbentane i-a propus lui Rose să lanseze afacerea... El pune capitalul... Vom avea un laborator... borcane cu portretul lui Rose Melrose, afișe cu portretul lui Rose Melrose... Asta schimbă totul, nu ? Trecem la o altă scară...

— Ce grație și ce măreție avea D-na Melrose ! Niște inși o recunoscără și, în chip discret, o aplaudară. Strînsă de dansatorul său, cu un braț lăsat în voie, în lungă-i rochie gri, nimeni nu purta griul ca ea, o revedea lumea ca în acel film spaniol... unde juca pe-o americană... vă amintiți, desigur... O strașnică pereche, de altminteri. Cine-o fi acela, dansatorul, cu tenul pîrjolit de soare, cu ochii limpezi frumoși, cu înfățișare de campion sportiv ? Cam tinăr față de ea poate, dar cu dibăcia, cu farmecul pe care le are ea...

— Nu ți-am mulțumit îndeajuns, Edmond... nu, să nu protestezi ! E cu adevărat elegant, dovedești distincție, în acest fel, pe negîndite ! Și nici n-ai așteptat să vină Crăciunul !

— Dacă ți-am făcut plăcere, sînt de mii de ori răsplătit, Rose !

— Negreșit, mi-ai făcut plăcere ! Dar mai ales pentru Jicky... pentru Jicky sînt bucuroasă... El e atît de sperios, de neîncrezător, închipuie-ți, nu primește nimic... și apoi îl roade la inimă... gîndul că nu-i în stare să-mi

dea el totul... o idee a inferiorității de asemenea... față de mine... o nebunie la drept vorbind...

— Față de dumneata, cine nu s-ar simți...

— Nu spune fleacuri ! Dar dansezi ca un zeu ! O asemenea delicatețe din partea dumitale de-a fi înțeles situația, în acest fel, pe de-a întregul...

— Va avea o fațadă socială... bine meritată, de altminteri... produsele sînt excelente... oh ! m-am informat ! De la femeii prietene...

— Asta se vede, dihanie frumoasă !

— Fac o bună afacere, te asigur... nu-i nevoie să-mi mulțumești... Aoleu, ai vorbit prea devreme ! Te-am călcat pe picior...

— Se cade să spun... Cerul fie lăudat ! Ești un zeu în carne și în oase... Mă strîngi cam tare... Lumea se uită la noi...

Se întoarseră la masă... „Privește-o, scumpule. Oare nu face să atragi asupra-ți caznele iadului ?” Leurtillois, la această invitație a lui Decoeur, sări din visarea-i și, pentru o clipă, se despărți de Bérénice. Fu izbit de surîsul lui Edmond. Își aminti de apariția lui Barbentane, mai adineauri, pe locul de plimbare din Cazino... Complicații mai sînt oamenii !

Rose, la întoarcerea la loc, se aplecă asupra soțului său : „Ei bine, domnule director, zise ea, ați văzut cum dansează comanditarul dumneavoastră ? A luat lecții de la Mitchin, totul se explică...” Și Barbentane : „Fără să mai vorbesc de lecții pe care am luat-o mai adineauri...”

Se impuse într-adevăr ca Leurtillois să danseze cu D-na Melrose. Era la dans ușoară ca o pană, surprinzător de ușoară pentru o femeie atît de înaltă. O inteligență a trupului care surprindea, care o lua înaintea dansatorului, îl convingea că o stăpînea. Ea totuși conducea, cînd părea că îl urma. La fel o fi fost desigur și în viață. Ea avea talentul, darul rar al dansului, de-a sta departe de bărbat și aproape de dansator, ca și cum aspira și expira aer. O reținere, o sfială de fată tînără și cea mai rafinată provocare, căreia nu-ți vine să-i dai crezare, care îți închipui a fi fost născocită, atingerea în treacăt pe loc tăgăduită, care inspiră bărbatului teama continuă de-a fi trecut peste conștienta lui îndrăzneală. Deodată, întor-

cîndu-se între mese, Aurélien întîlni privirile lui Simone asupra lor. Se înroşi. Uitase o clipă de Bérénice.

— Nu cunosc un dansator mai tăcut decît dumneata...

— Iartă-mă...

— De ce ? Dacă nu eşti vorbăreţ de felul dumitale... Nu-i ceva mai îngrozitor decît bărbaţii care se căznesc să...

Ea nu se putu aşeza jos, Edmond o luă din mers, şi dansară din nou amîndoi.

— Seducător, nu ? Leurtillois... zise el.

— Îndeajuns de bine...

— O, haide, mai mult decît atît ! Toate femeile se dau în vînt după el...

— Eu nu... Nu ştiu despre ce femei vorbeşti... În ce mă priveşte, mi se pare că are trăsături prea pronunţate, prea... într-un cuvînt, cam vulgare...

— Dumneata eşti pretenţioasă...

— Sînt pretenţioasă... Prefer bărbaţii, cum să-ţi spun ? mai trupeşi... Pe care să nu-i poţi ciupi de nicăieri atît să le fie de tare carnea... Muşchi peste tot...

— E voinic, Aurélien... Şi elegant...

— Da, îţi stau bine hainele... Dar mie îmi place să fie frumos fără nimic... La drept vorbind, sînt o femeie pentru cei tari în balamale, eu...

— Ce pacoste pe capul celorlalţi !

Simţi deodată foarte viu apropierea ei. Cu acel mare talent de actriţă care îi dădea ghes clipă de clipă să joace un rol, să întrupeze un personaj, Rose îşi pierduse în mod involuntar distincţia : ajunsese femeiuşcă pe bani... Ea murmură :

— Te socoteşti drept un amant care plăteşte, cumva?...

XXVIII

Madame Duvigne bombăni : „Ah, dacă n-ar fi pentru domnul !“ Timpul era dezgustător : se dezgheţase, în Paris zăpezile nu dăinuiesc ; înfundîndu-şi picioarele în noroiul puturos tot mai cleios, cu o aruncătură de ochi superstiţioasă spre Morga care se afla încă în acea epocă în partea dinainte a Cetăţii, menajera se gîndi că, în chip

ciudat, ți-e mai frig de-obicei cînd se dezgheață decît cînd e ger tare. Ce umiditate neplăcută ! Își strînse broboada neagră de lînă și grăbi pasul. Cam întirziase cu cealaltă gospodărie de care se îngrijea pe malul stîng, înainte de a se duce la D-l Leurtillois în insula Saint-Louis. Aceste cartiere decăzute constituie unul dintre vestitele farmece ale Parisului. Numeroase au căzut astfel din noblețe într-ale comerțului, într-ale găzduirii oamenilor de rînd, păstrînd frontoanele, porțile, curțile, scările din măreția lor nostalgică. Dar orice rămășiță din acea splendoare pe-atunci banală capătă de la o simplă firmă, de la o ciuntire, de la o umilire, o semnificație și o valoare pe care frumusețea singură sau vechimea nu li le-ar fi dat. În insulă, unde puține case s-au construit după zilele splendorii sale, izolarea fluviului a ferit în bună măsură acest vas de piatră de acele degradări legate de comerț. Negoțul vestitului oraș nu l-a atins, și satul insulei, ca să zicem așa, prăvăliile trebuincioase vieții sale, s-au instalat pe strada sa principală, strada Saint-Louis-en-l'Île care, strîmtă și ascunsă, are înfățișarea dezgustătoare a unui intestin străbătînd un trup nobil. Acolo sălășluiesc prăvăliașii, meseriașii, poporul. De o parte și de cealaltă străzile scurte care duc la chei, cheiurile ele însele sînt aproape pe de-a-n'tregul constituite din vechile case boierești locuite încă de familiile scăpătate însă demne, de-o burghezie avînd nostalgia tainică a aristocrației, de artiști, de magistrați, de niște americani aduși de cursul dolarului ; și printre aceste clădiri împărțite între locatari fără legătură unii cu alții, bucurie a decoratorului și a sărăciei care așteaptă o moștenire, au răsărit într-al nou-sprezecelea secol sau au fost restaurate cîteva imobile în vederea speculei al căror model este acel pe care îl locuia Aurélien, prințul R..., poeta Marie de Breuil, fostul ministru Thibault de Lacour, și alte zece persoane care sînt cunoscute.

Madame Duvigne, înainte de-a intra acolo, dădu o raită prin strada Saint-Louis. Era duminica, prăvăliile gemeau de oameni. Cumpără ouă de la brînzar și folosi prilejul ca să plătească laptele. Toată lumea vorbea despre o întîmplare de care ea se interesă numai cînd trecu pe la negustorul de culori pe unde se abătuse, chi-

purile, ca să cumpere o curăitoare pentru tigăile sale, cea veche nemaifiind de vreun folos : pe scurt, niște marinari scosese din apă o biată femeie, într-o rochie de bal, închipuiți-vă, și parcă n-ajunsese de multă vreme în Sena, se adaugă la astea niște amănunte tehnice care se deformată din gură în gură, că ea avea un deget tăiat, ca să i se ia un inel, probabil. Atunci o fi o crimă ? Madame Duvigne n-avea timpul din păcate să asculte mai multe. O vijelie. Ah, ce afurisită vreme ! Ea se opri în dreptul odăii portarului. Portarul spăla sub boltă : „Bună ziua, domnule Michu !“ Era un bărbat de cincizeci și cîțiva de ani, încă verde, din cale-afară de păros, de talie mijlocie, cu un nas tare plesnit de ger, cu o mustață cenușie pe oală și cu o aluniță vinată, rotundă cît un gologan de douăzeci de centime, pe obrazul drept. De cînd plecase din serviciul tramvaielor, unde fusese încasator, dădea ajutor D-nei Michu pe lîngă casă. Ar fi lucrat bucuros și la D-l Leurtillois, dar locatarul său avea o femeie la toate. De aceea D-l Michu nu putea s-o suferă pe Madame Duvigne. El mormăi. Ducînd mîna la caschetă, felul său de a fi politicos. Ceea ce nu-l opri să nu spună :

— Încă o înecată scoasă din Sena, Madame Duvigne !

— Mi s-a povestit la neguțătorul de culori...

Madame Duvigne avea mîndria sa. D-l Michu îi strigă :

— Am dus sus ziarele ! N-au fost scrisori !

Ținea să scoată la iveală că-și împlinea serviciul în chip conștiincios.

Bucătăria garsonierei dădea în același palier ca și intrarea ; nici o scară de serviciu la etajul acela. Madame Duvigne se urcă pe scara de serviciu pînă la palierul precedent, unde dădea, pe o ușă, de scărița de care se slujeau stăpînii. Luă ziarele puse în cumpănă pe mînerul de aramă, pîinea și laptele alături pe rogojină, și intră în bucătărie încruntîndu-și sprincenele ca de-obicei : căci, în acea clipă, se întreba ce-o fi așteptînd-o pe masă.

Era o înțelegere stabilită : Aurélien punea un bilețel pe masă, cînd dorea ceva, mai cu seamă cînd ținea să nu fie tulburat. Ori că voia să doarmă, ori că avea pe cineva. Uneori scria : „Madame Duvigne, gătește prînzul pentru doi în atenansă“. Atenansa însemna locul unde nu era

camera. Cînd nu se afla nimic în bucătărie, madame Duvigne intra la domnul, deschidea persienele și îi ducea gustarea de dimineață la pat. Madame Duvigne avea frică totdeauna că o să dea peste *cineva* la domnul. Nu că s-ar fi simțit jignită de așa ceva : cînd slujești la un burlac, știi la ce te poți aștepta. Și apoi la anii domnului. Dar, în sfîrșit, în acele dimineți ea se simțea dată la o parte, nu se mai stătea de vorbă... stînjinită, oricum, și poate cam geloasă. Se uită deci pe masă după ce intră : nimic. Răsufală ușurată, își scoase șalul, aprinse gazul la soba de bucătărie, puse apă la încălzit, tăie pîinea în felii subțiri pentru a o așeza la prăjit, apucă rișnița de cafea... Bine, am noroc, mai e destulă cafea pentru astăzi... am uitat să mai cumpăr ! Unde mi-e capul, drace...

Cînd trase perdelele la o parte, Aurélien dormea încă ; se întoarse în pat, își afundă nasul în pernă, apoi își scoase de sub învelitoare brațele puternice și privi la lumina palidă cu uimire. Pendula mică de piele roșie arăta orele unsprezece. „Cit e de tîrziu ! Bună dimineața, madame Duvigne !” Își trecu degetele prin păr ca să-l pieptene.

— Bună dimineața, domnule... Domnul dormea atît de bine, îmi părea rău să-l trezesc...

— Trebuie totuși să mă scol, madame Duvigne...

— Cînd are cineva treabă, fără îndoială... Dar domnului ce-i dă ghes ? Și încă într-o duminică !

Așeză tava pe masă. Ouăle fierte moi, cafeaua, laptele... Aurélien se uita la toate lucrurile astea obișnuite cu un fel de buimăceală. Pe jumătate doar trezit din somn, viața i se părea un sertar prost aranjat, unde trebuia să pună ordine mai întîi, înainte de-a ști ceea ce poate încăpea într-însul. Madame Duvigne, ouăle moi... Deodată își aminti de ziua precedentă. Ea îl inundă ca o lumină. Cele mai neînsemnate amănunte din întreaga zi. Și conștiința, învălmășită, a importanței acelei zile. A ceva care îi atingea întreaga viață. Care îi schimba întreaga viață. Se auzea pe cînd îi spunea surorii sale : *Sînt îndrăgostit*. Indrăgostit... spusese vorba asta. Era oare cu totul sigur ? Era oare de crezut ? Atunci nimic nu se mai afla la locul său, nimic nu mai era ca înainte. Sîntem prizonieri a ceea ce am spus, a ceea ce am gîndit.

Îndrăgostit... Imaginei lui Bérénice îi trebui oarecare timp ca să se ivească în gândurile lui, ca să se întruchipeze acolo, ca să dea la o parte mărăcinișul, ramificațiile viselor și ale întunericului. Ea nu era absentă totuși din amintirile nedesluite și fără șir din ziua precedentă pe care el le retrăise mai întâi. Dar accentul atunci nu cădea pe ea. Numele și imaginea lui Bérénice nu se suprapuneau de-a binelea. Era ceva dureros în această lumină în creștere, în această albeață... Bérénice... Oare o iubesc cu adevărat? Ce-o fi însemnând această nebunie? E încă timpul s-o stăvilesc. Pe neașteptate avu conștiința vieții sale continuând ca în trecut, fără de Bérénice, cu sufletul gol, cu timpul scurgându-se în zadar... Vorba lui madame Duvigne: „*Cînd are cineva treabă, fără îndoială!*“ îi veni în gând din nou drept o imputare. Neantul vieții sale îi apăru, și se întrebă de ce se scula din somn zi de zi. Își lăsa în jos privirile și, pe ușa camerei, desluși masca pe perete. Cum de putuse el să-i descopere cea mai neînsemnată asemănare cu Bérénice? N-o mai vedea, însă totul, chiar neasemănarea, i-o înfățișa pe Bérénice. Se agăța de această dragoste, se agăța de dragoste ca cineva care stă să se înece. Oare ce spunea madame Duvigne?

— În rochie de bal, închipuiți-vă, domnule... Decoltată, ce frig i-o fi fost desigur! O doamnă... nu ceea ce domnul ar putea crede... o doamnă... purta bijuterii... așa se explică doar că i s-a tăiat degetul...

Nu auzise partea de la început. Nu puse nici o întrebare asupra acestei povești crunte. Ca din senin îi veni în minte întâlnirea din strada César-Franck. Astăzi, la ceasurile cinci. Asta schimbase totul. Se așeză pe pat și ceru tava cu mica gustare.

— Madame Duvigne, vei coborî să-mi cumperi niște suncă... Mai e dulceată? Voi prînzi aici...

— Altceva domnul nu mai dorește? Aș putea să-i găsesc un pire de cartofi... O salată?

— Dacă vrei, madame Duvigne... Astăzi, duminică la Mariniers e închis, nu vreau să bat drumul pe-o vreme ca asta... voi ieși numai după-amiază...

— A, domnul are perfectă dreptate! O mîzgă pe jos! Domnul dorește să stau să-l servesc?

Nu. Domnul prefera ca madame Duvigne să lase totul în bucătărie ; avea de gînd să se dichisească mai îndelungă vreme și să mănînce după placul său, pe colțul mesei, la orice oră i-o veni gust ; era de pe-acum atît de tîrziu... Nu, nu, lasă : vei deretica prin casă cu temei mîine... Îmi voi face eu patul... Da, mulțumesc. Nu pleacă odată ? O aude trebăluind prin *atenansă*, pune în ordine, adună ziare vechi, pregătește focul (nu va trebui decît să vîre chibritul aprins)...

— Atunci cobor, domnule... Voi aranja totul în bucătărie...

— Bine, să nu mă deranjezi întorcîndu-te... nu-i nevoie...

Madame Duvigne și-a strîns buzele a dispreț : „Domnul să n-aibă nici o frică...” Iată că s-a și supărat ! Dar, în sfîrșit, tăcerea și singurătatea au apărut din nou. Aurélien iese din pat dintr-o săritură, era cît p-aci s-arunce pe pardoseală tava și rămășița de cafea. Se vede în cuprinzătoare oglindă, lungă, în pijamaua sa cu dungi gri-perlă și gri-fier, mototolită de tot, cu obrazul bucălat de somn, neras, cu părul ciufulit. Se uită dezaprobator la unghiile sale îndoielnice. Apă, apă !

Sistemul de încălzire a băii nu era dintre cele mai moderne. Aurélien îl găsise gata instalat și tocmai asta îl enerva cel mai tare de-obicei : baia avea nevoie un timp peste măsură de îndelungat, ca să curgă și apa încălzită cu aparatul de gaz, care are bruște salturi îngrijorătoare, nu îngăduia să se dea drumul apei reci să curgă fără să-l supraveghezi. Trebuia să fii cu ochii asupra lui tot timpul. Pe cînd baia curgea, Aurélien, după o deprindere căpătată de mult, își spăla dinții cu înverșunare, începînd cu dinții de sus. Apoi, cu pasta de dinți în echilibru pe perie, pornea s-arunce o privire la cadă.

Acum descoperise din nou secretul nebuniei sale. Nu mai pune la îndoială că iubea. Că o iubea pe Bérénice. Pe acea Bérénice despre care nu știa nimica- nimicuta. Își scotea lenjeria, se uita la ea cu o grijă minuțioasă, nu cămașa asta, aceea poate... Haide, baia avea să fie prea caldă. Își lăsă chiloții curați pe un scaun, își scoase pijamaua. Bine, nu-i săpun. Madame Duvigne asta n-are

grijă de nimic... Fu nevoit să dea o fugă gol pînă în odaie, să caute în dulapul din perete un săpun de-acele mari cit o minge neagră care îi plăceau și care i se aduceau de la Londra. Se mai opri dinaintea oglinzii și se privi îndelung, cu săpunul în mînă. Ca și cum ar fi privit la un străin. Înălță capul și se întoarse visător la baie. Cine știe? Femeile ne văd cu totul diferit. Cu o rivnă minuțioasă, începu să-și curețe acel trup pe care nu el și-l alesese:

Putea într-adevăr să-și treacă ore întregi cu acest exercițiu, nu era niciodată mulțumit de sine. Lumea se îngusta, ca un cîmp optic. Totul atîrna de curățenia unei porțiuni din piele. Mănușa de păr de cal nu era de-ajuns decît ca să-l curețe superficial, ca să pregătească masajul cu săpun care n-are noimă să se oprească, piatra ponce peste pieile îmbătrînite, peria care intră prin pori, aceste îngrijiri înverșunate prin care el se trata ca o dușumea, ca o gheată, ca unul dintre acele obiecte pe care maniacii le ferchezuiesc cu o vanitate copilărească. Nici bine nu isprăvisе un colț, că se și întrebă dacă într-adevăr curățise îndeajuns ba ici, ba colo, pe unde deja trecuse, și această muncă avansînd încet-încet cu remușcări se prelungea chiar peste măsură, lăsînd pielea roșie.

— Domnul !

Madame Duvigne bătea la ușă. Îi spusese doar să nu-l deranjeze.

— Ce mai vrei ?

— Am pregătit totul în bucătărie, domnule. Domnul nu va trebui decît să scurgă apa în care fierb cartofii... Fierb înăbușit pe foc... Și să pună o fărimă de unt... Salata e gata... Domnul nu va trebui decît s-o învîrtească...

— Bine. S-a făcut. Mulțumesc.

Își viri capul în apă, cu degetele în urechi, și îl scoase afară respirînd. Ce crampon, această Duvigne, uite ! Ar fi preferat s-o înlocuiască printr-un bărbat. E mai comod pentru multe treburi, și apoi îngrijește mai bine hainele. Mai deunăzi cît de rău îi făcuse dunga la pantalonul de frac cînd îl călcase ! Dar caută să dai peste un bărbat cînd nu-l și găzduiești. Își propusese într-adevăr serviciile, portarul, dar lui Aurélien nu-i plăcea mutra sa,

gologanul de douăzeci de centime de pe obrazul său, nu era prea curat, și în mod sigur de-ai poliției... În sfârșit, totul împotriva lui...

Dacă pun pe mine această cămașă, voi îmbrăca desigur costumul gri-albastru și cravata cumpărată de curînd de la Pile... Nu, n-am ciorapi să se potrivească bine cu... Atunci, dacă o iau pe cea închisă de la Hilditch and Key... La urma urmei, de dragul cui mă îmbrac? De dragul ei sau de plăcerea mea? Ce oare îi place lui Bérénice? Nu știa nimic. Nu știa nimic despre ea. Ciorapii ecosez îi vor părea excentrici... Am mai puține riscuri folosindu-mă de tonuri stinse, de o cravată închisă...

Ieșind din baie, se ștergea cu prosopul. Își zise că nu se gîdea decît la el însuși. Bérénice era un simplu pretext pe care îl proiecta mereu pe oglinda imaginației, unde nu-l vedea decît pe Aurélien, pe Aurélien și numai pe Aurélien. Totuși o iubea pe Bérénice. Își repeta acest gînd. Își repeta cu ironie vorba lui madame Duvigne : „Cînd n-ai nici o treabă, fără îndoială !“ Ah, astăzi avea treabă. Era ocupat pînă în adîncul ființei. Totul căpăta o însemnătate formidabilă. Totul se învîrtea în jurul acestei întîlniri de la ceasurile cinci. Și nu era atît de mult pînă atunci, n-avea timp de pierdut. Un bărbat care iubește e un bărbat ocupat. Cumplit de ocupat.

Își tăia unghiile de la picioare, așezat pe-un ștergar, cu limba între dinți, cu o atenție încordată. Plutea un ușor abur umed prin aer. După ce termină această operație, avu încă îndoieli cu privire la cămași, uită că se spălase pe dinți, începu din nou să și-i spele, își dădu seama de asta pe cînd continua de zor și își bătu joc de sine însuși. Șterse cu o cîrpă oglinda împiclită de aburi... Să se radă acum...

Bérénice... Se învîrtea în jurul ei, în jurul amintirii pe care o avea de la dînsa, cu delicateța, cu prudența de a se apropia pe care le au bărbații pe lîngă o femeie. O evita chiar, de teamă să nu strice treaba intrucîtva. Trăgea în juru-i un larg cerc de gînduri care parcă n-aveau nici o legătură cu ea, și care îl duceau la ea, care îl pregăteau s-ajungă la ea. Nemaipomenit lucru dragostea unui bărbat : atît de copilăroasă, de asemănătoare cu dragostea păsărilor și cu a urșilor, cu a insec-

telor și cu a lupilor. Chiar cînd e vorba despre cu totul altceva, ei n-o pot închipui decît drept prepararea actului însuși, iar gîndurile lor sînt o primăvară a pădurii ; își aleg culorile penelor, își exercită corzile vocale cu niște muzici care nu-și trag melodia decît din instinct, prepară cuibul, patul sau vizuina unde s-o atragă pe aceea pe care ar jura pe supremii lor dumnezei că nu s-ar fi gîndit s-o atingă cu buricul degetelor. Contradicția, ipocrizia sînt elementele constitutive ale adevăratei dragoste, nu poți să le desprinzi de dînsa fără să n-o uciți.

Pe jumătate îmbrăcat, Aurélien căuta peste tot pantofii pe care se hotărîse să-i încalțe. Pe unde naiba. această Duvigne, i-o fi înghesuit ? Parcă-i un făcut, toate celelalte sînt la îndemînă... Ea mi-ți schimbă lucrurile de la locul lor, după doi ani, într-o bună zi, de parcă ghicește că o să ai nevoie de ele în acea zi. Ah, bine, le-a pus în partea de jos din dulapul din perete. De ce care ? Firește, ca s-ascundă că nu îi lustruise ! Acum trebuie să mă străduiesc să dau cu cremă, cu ceară, aceste încălțări, și să-mi mînjesc mîinile... O, nu, în cele din urmă va trebui să-mi fac rost de un om de serviciu...

Trecu în bucătărie, văzu prînzul pregătit, și îl cuprinse duioșia față de madame Duvigne. Pusese tacîmul și niște flori într-un vas de porțelan. Alături salata, sarea, piperul, și sarea de țelină. Șervetul îndoit ca o chivără de hîrtie. Prinse a rîde. De treabă, maica Duvigne ! Își lustrui pantofii cu infocare.

După ce isprăvi îmbrăcatul, în *atenansă*, privirile-i înțîlniră masca din nou. De data asta era cu adevărat Bérénice... un moment din viața lui Bérénice, cînd sîngele, sub acțiunea emoției, îi dispărea din obraji. Ce piele minunată are ! Luminoasă, vie, atît de vie încît te îmboldește să te gîndești la moarte...

Ce-o fi adevărat oare din povestea înecatei pe care o înșira ea, madame Duvigne ? O rochie de bal, un inel, un deget ciopîrțit. Reconstitui faptul divers care n-ajunsese pe de-a-ntregul în cugetul său, și se așeză la fereastră.

Îndelung privi curgînd, galbenă, tulbure, nepăsătoare și enigmatică, Sena. O rochie de bal... de ce oare ? Ce dramă de umbră și de scînteiere pe firul apei, ce mister vulgar și profund ? Ce nevoie au oare de rochie îneca-

tele? Nu ești oare gol de cum te înfășoară fluviul, nu ești în moarte ca și în dragoste? Cerșafurile sînt reci și cînd intră într-însele cîte doi. Și iată că se înfurie pe el însuși: de ce îi dăduse drumul să plece lui madame Duvigne fără ca să fi dereticat prin casă? Și dacă printr-o minune... O, n-avea cîtuși de puțini sorți de izbîndă în această privință, dar, în sfîrșit... dacă totuși...

Primeni rufăria patului și mătură. Își întoarse privirile de la masca de colo-sus, atît de albă, atît de candidă, atît de îndepărtată.

XXIX

Apartamentul D-nei Goodman, din strada César--Franck, era cît se poate de departe de felul cum își închipuia Bérénice Morel atelierul unui pictor ori chiar al oricărui artist. Avea ceea ce se afla în toate casele noi de atunci, și prin noi se înțelegea clădite după 1900, apartament cu trei camere, cu salon, cu sufragerie: încăperi mici, luminoase, cu stucaturi Ludovic al XVI-lea și cu oglinzi deasupra șemineurilor. Ceea ce se numea salonul, unde și lucra Zamora, era o încăpere îndeajuns de strîmtă, avînd pe lîngă asta trecerea astupată de șevaletul pe care era așezat un tablou nepotrivit de mare față de locul din jur, din perioada dadaistă a pictorului, care părea dat cu lac, și înfățișa o mașinărie complicată cu articulații inapte să se învîrtească, de culoarea oțelului cu părți negre. Acest ecran opac împărțea încăperea mai bine decît un paravan și prezenta drept ciudate, minuscule, antediluviene scaunele cu fundul împletit din trestie în felul celor de la Trianon, jețurile acoperite de mătase cu dungii verzi și albe, consola de epocă, masa de marmură.

Trebuie să spunem că Zamora, cu pinzele sale îngrămădite unele peste altele într-un colț pe dușumea, cu șevaletul, cu pensulele și cartoanele, cu creioanele și cutiile de culoare, se stabilise acolo de curînd fără să schimbe ceva din viața de fiecare zi a locuitoarelor. Frumoasa D-nă Goodman, Betty, o blondă înaltă, cu chip de Fecioară, o autentică întrupare preraphaelită, cu desă-

virșire nepăsătoare, cu pupilele foarte bombate, drept o prelungire a frunții, într-atît avea sprincenele de palide, primise această instalare ca toate lucrurile din viață, și parcă socotea ceva deplin firesc și tablourile lui Zamora și pe Zamora și transformarea salonului în atelier. În acea încăpere totuși de-obicei se jucau cei doi copii ai d-nei Goodman, un băiat și o fetiță de cinci și de șapte ani, niște îngerași seducători și blonzi, se așeza de asemenea ca să coase, ca să repare rufăria casei, lenjeria stăpînei, o negresă grasă, purtînd un turban verde cu picățele roșii, care se bănuia că avea grijă de copii. Și defilau la nesfîrșit prietenii lui Zamora, relațiile-i de tot felul, jochei vestiți, ducese, scriitori, bogătași trindavi, femei frumoase de toate categoriile, jucători de șah, cunoștințe făcute în călătorii, pe transatlantice, prin hoteluri, precum și prieteni de-ai familiei Zamora, o familie situată bine de tot, în comerțul internațional de grîne, cu rudenii în cercurile înalte ale Bisericii din Spania.

Cînd Bérénice, pe care Paul Denis se dusesese s-o aducă din strada Raynouard, sosise împreună cu poetul neînsemnat în acest sălaș cu lucruri claie peste grămadă pe care îl completa un cap de copil de Houdon¹ pe șemineu, dăduse acolo, fără a mai socoti negresa și copilașii, de D-na Goodman și de Zamora, de croitorul de dame Roussel, Charles Roussel, un bărbat de șaizeci de ani, cu barba pornind de la tîmple ca o salbă, cu părul alb, lins, înalt și ținînd minte că fusese frumos, dichisit ca un pudel și îmbrăcat cu o îngrijire exagerată care aproape atîngea prostul gust umblînd după prea multă distincție.

Venise, fără să pară că vrea ceva, să vadă tablourile lui Zamora la ceasul cafelei, după sfatul unui tînăr scriitor care îl îndruma la cumpărări de obiecte de artă și care era un prieten al lui Paul Denis. Charles Roussel nu se bucura numai de gloria casei de modă din strada de la Paix, dar și de aceea a colecțiilor sale făgăduite Muzeului Louvre, cu picturi moderne și cu statui arhaice chinezești.

¹ Jean Antoine (1741-1828), sculptor francez renumit prin busturi și statui (Rousseau, Voltaire, Diderot etc.)

Cădea în extaz de admirație în fața unei serii de acuarele abstracte ori mai mult ori mai puțin abstracte, în care desenul ingineresc, scos în relief printr-una ori două culori subțiate cu apă, se amesteca printre niște inscripții purcezînd din poezia provocatoare din acel timp. Laudele lui aveau ceva din jocul de-a v-ați ascunselea al criticii. Nu voia nici să pară că nu înțelege, nici să pară a fi tras pe sfoară. Față de Zamora, adoptase tonul foarte liber al omului de societate care înțelege toate moravurile, dacă nu le și practică; și amesteca laolaltă comentariile sale de galanterie la adresa D-nei Goodman, care i se părea prost îmbrăcată, însă fermecătoare.

— Este foarte, foarte ciudat... foarte ciudat... zicea el. Acela are un farmec de... de-o simplitate de... Acela îmi aduce aminte de niște lucruri văzute în Italia, închipuiește-ți... mai ales asta cu roșu, de colo... Știi, Zamora, în Italia pe unele ziduri nu se mai află aproape nimic... O culoare, o curbă de... Asta te cucerește, te întrebi...

Zamora își strîngea gura pungă, și își dădea seama că glumea totodată și că se încredea orbește în cuvintele de măgulire.

— Tș, tș, tș, tș ! Hu, hu, hu !

Glăsciorul băiețelului îmbrăcat cu o salopetă albastră, care se tira pe jos printre picioarele tuturor, cu o locomotivă de culoarea cutiei de sardele, atrase privirile lui Bérénice asupra acestui copilăș dolofan de tot, foarte blond, cu obrazul rotund, cu pleoapele maică-si și fără urmă de nas. Sora, de pe acum insuportabilă, un fel de mamă micuță, cu șorțul roz, mergînd legănat, cam slăbuță, dar cu o față delicioasă, se repezi asupra fratelui său și se strădui să-i smulgă locomotiva.

— O ! Washington ! Washington ! *Don't be silly, Washington !*¹ (D-na Goodman observă ochii măriți ai lui Bérénice.) Micuța nu vrea să-l strige pe fratele său altfel decît așa... decît pe adevăratul său nume, de altminteri... cît despre mine, îi zic Georgie... Georgie, Georgie, asta e !

D-l Roussel întorcea foile mari dintr-o mapă cu desene.

¹ Nu fi prost, Washington ! (engl.).

— Astea îmi amintesc, zise el, de călătoria mea din 1890... o fi fost '90 ? L-am întâlnit atunci pe Anatole France... Părea stingherit... privea la niște Djiotto¹ împreună cu mine... cineva îl strigă : *Domnul France ! Domnul France !* și văd pe neașteptate o pocitanie, împopoțonată ! O ciumă... Mă uit la Anatole. El se uită la mine. Înaltă capul : „Asta e. dragă prietene, mi se adresează el, asta e, ce vrei ?“ Ea agita o umbrelă. Era mama D-nei de Caillavet...

— Foarte drăguț ! zise politico Zamora în bătaie de joc.

D-na Goodman avu risul ei uimit, care îi era de atit de mare folos în relațiile cu pictorul său.

— Tș ! Tș teof, tș teof ! strigă copilul trecind cu locomotiva peste pantofii de piele de căprioară ai amatorului de artă.

Un buftea roz tăbărit asupra lui : „Washington !“ Și negresa se aplecă imediat cu turbanu-i de stofă indiană verde și roșie ca să despartă copiii puși pe încăierare.

D-l Roussel ridică un picior după celălalt ca și cum ar fi pășit peste tablouri de-ale lui Zamora :

— Copii încântători... O frăgezime de... Dragul meu Zamora, înaintea acuarelelor dumitale, te voi surprinde poate...

— Ba nu, ba nu !

— ...Ci voi rosti două nume.. două nume... Djiotto, Tșimabu...

Paul Denis suflă lui Bérénice :

— Vrea să spună Giotto, Cimabüe...

D-na Goodman ceru scuze cu glas nici tare nici încet D-nei Morel. Era limpede că pictorul avea să fie liber peste puțin timp.

Era sigură că D-na Morel înțelegea.

D-na Morel înțelegea cât se poate de bine. Paul Denis pe drum îi explicase toată situația. D-na Goodman era căsătorită cu un diplomat care apăruse în treacăt la Cannes, la Biarritz, cu un revolver ascuns în pumn, apoi fusese chemat de către guvernul său în Statele Unite. La urma urmei îndeajuns de mulțumit să fie liber. Lă-

¹ Pronunțare stilcită a numelui Giotto.

sase copii în grija mamei, dar nu mai trimitea bani, ceea ce era stingheritor. Zamora dispunea, e adevărat, dar avea cheltuieli mari... Costă scump să pictezi. .

Deocamdată, Charles Roussel căuta mijlocul de-a scăpa de-acolo fără să cumpere ceva. Zamora, care întrevedea lovitura, îl conducea prin fața tablourilor, a celui mare de pe șevalet, a celorlalte înghesuite la perete. Bucăți pe care, avînd în vedere dimensiunile, nu putea să ofere o nimica toată...

„Scuză-mă, zise colecționarul, îmi iau permisiunea de-a pleca... O întîlnire de... E o încurcătură întreagă, închipuie-ți !

Bérénice observă ochii triști ai D-nei Goodman, nu auzi povestea încurcăturii, fiindcă împreună cu Paul Denis răsfoia la rîndul ei cartoanele cu acuarele...

În pragul ușii, totuși croitorul, care simțea nevoia să fie om de lume, zise :

— Atunci îmi trimiți acea pînză mică... e o bicicletă, nu-i așa ?... cu roșu...

— *Calculul aproximativ*, vrei să spui...

— Așa se numește ?... în sfîrșit... bicicleta... Și mai adaugă alte două pe gustul dumitale... ori mai degrabă pe gustul D-nei Goodman... Cu o salutare și cu un gest din mină înspre ea : Femeile au totdeauna un simț al... Ele își dau seama ce anume poți să pui în casă fără să ai complicații...

Aruncă cea din urmă privire spre pînza imensă care astupa salonul. Zamora îl însoți.

— Of ! răsuflă ușurată D-na Goodman. *God bless me* ¹... ... Va face totuși cinci sute de franci dacă ia trei... Îi voi băga *Proxenetă hermafrodită* ca s-o distrez pe D-na Roussel !

Proxenetă hermafrodită era foarte castă la privit, ea semăna pînă într-atît, încît te puteai înșela, cu un cea-sornic, dar avea niște minutare negre care indicau douăsprezece și zece, pe cînd altele, verzi, arătau nouă fără douăzeci și cinci.

Zamora se întorcea, cu umerii grași cutremurați de risete scurte și făcînd schime cu mîinile :

¹ Dumnezeu să mă binecuvînteze ! (Doamne ferește !) (engl.).

— Tșimabu... Djiotto... Tșimabu !

O prinse pe Bérénice de încheieturile mîinilor și o privi.

— Haide, zise el, asta nu-i totul... la treabă ! Așază-te aici... Și întorcîndu-se spre D-na Goodman : — Un cap interesant, nu-i așa ?

Cealaltă puse în mișcare umbreluțele ochilor săi.

— Răpitoare... Pare un pește mare...

Zamora rîse cu pîuituri și, întorcîndu-se spre Bérénice :

— Iată, așa e ea, îi pari un pește mare...

Bérénice rîdea, cam uimită. Paul Denis vru să dreagă lucrurile :

— Sînt de ăștia foarte frumoși, zise el. Doradul ¹...

— Nu, zise cu hotărîre în glas D-na Goodman, ea e peștele-pisică...

— Nu știm niciodată ceea ce părem în ochii altora, continuă Denis. Unii înși...

— Ar constitui un nevinovat joc de societate : cu ce anume semăn pentru dumneata ? Cu ce seamănă Betty pentru Paul ? Mie, el mi se pare un fel de ademenitor de femei care a sfîrșit prost...

El izbucni în rîs și Paul Denis încruntă ușor din sprîncene. Zamora se așeză cu un mare bloc de hîrtie Wattmann, avînd alături creioane, cerneală de China, borcănele, ceva apă...

— Poți să-ți bați joc de papă Roussel, zise el. Pare absurd, desigur... dar ce ne-am face noi fără dînsul ? Vreau să spun Picasso, Derain, eu însumi...

Se așeza în rîndul celebrității. Nu admisese niciodată să stea cam așa, cam pe la margine. Își dădea seama că era mai inteligent decît ceilalți pictori și, o dată pentru totdeauna, stabilise că talentul nu atîrnă decît de inteligență.

— Ce ochi are ! își zise el, luînd proporțiile. Mi se va spune totuși că sînt prost desenați, dacă îi desenez cum sînt... Ori chiar se va crede că e o *deformare*... e vorba lor umflată acum... Ei văd totul deformat... L-au rumegat în gîndurile lor pe Manet, înțelegeți... au îmbucat îndopîindu-se din Olympia... Dacă îmi pun limba în cuprinsul

¹ Pește mare, din ape calde, cu reflexe aurii și argintii.

obrazului, așa, nu e totuși o deformare, e o mișcare... Dar știți, când pictezi portretul cuiva, acesta n-are dreptul să strănute... nu se cade...

Paul Denis se așezase la spatele pictorului :

— Nu te stingheresc ? zise el.

— De loc. Nu-s sfios de felul meu. Adevărații pictori, se pare, nu pot suferi să-i privești când lucrează... vor fi fiind plăcuți în dragoste negreșit !

D-na Goodman, continuându-și ideea :

— Îi vei trimite *Proxenetă hermafrodită*, dragule, și cealaltă pînză, care mie nu-mi place... *how do you call it ?... Sixty-nine...*¹

— Nu, *Six-cent-six* !² (Vorbi codcodăcind ; părea într-adevăr o găină, se gândi Bérénice.) Aș fi dorit, continuă el, să ne scape de acea bănănaie... de acea pînză... deși nu mai pictez pe pînză, e plicticos... Fără îndoială, e stupid să pomenești despre Giotto... cu privire la aceste neînsemnate laviuri... Dar în ce privește marile tablouri... Atunci se pictau subiecte religioase fiindcă constituiau o noutate... ca astăzi un far, un auto... Oamenii nu înțeleg de ce pictez mașini frumoase noi... Ei doresc mașini... dar în acțiune... cu flăcări... cu fum... de soiul titanic verhaerian... Dar curat ca scoase din cutie, nichelate, pe cînste !

— Cu ce pictezi lucruri de astea ? zise Paul Denis, arătînd spre marele tablou. Dă și lustru...

— Țsta ? Cu lac de-al caretașilor. Întreaga taină a picturii constă în medium³... După ce s-a descoperit uleiul, nu s-a mai pictat pe ziduri. Pictorii pisau și frecau culorile, secretul lor consta într-asta. Și apoi în zilele noastre s-a disprețuit prelucrarea culorilor. Picasso se lăuda că pictează folosindu-se de culorile lui Félix Potin... Însă veți vedea... nu vor dura... Pe cînd cu astea, e pe viață... în sfîrșit, pentru secole ! Pictăm acum tablourile, automobilele, femeile noastre într-același fel !

Bérénice se uita la unul dintre faimoasele capete de bretone de pe perete, care constituiau ultimul fel de-a

¹ Cum îi spune ?... Șaizeci și nouă... (engl.).

² Șase sute șase (franc.).

³ Orice lichid care servește la înmuierea culorilor.

lucra al lui Zamora. Cu neputință de imaginat ceva mai cuminte, aproape meșteșugul desenatorilor de la *Illustration*. Un simplu desen în cerneală de China, îndeajuns de gros, parcă scos cu hîrtie de calc, trăsătura continuă, toată culoarea pe bonetă, tip Bigoudenne¹, un strat ușor de culoare roz pe obraji, buzele roșii tare, în două nuanțe pentru umbră și un strat subțire pentru a scoate la iveală veșmintele de sub gît. Bérénice se întreba dacă avea s-o picteze astfel sau ca pe Hérmafrodita. Rise ușor. Zamora se opri și o privi. Ea întrebă, speriată :

— Ar trebui să nu rîd ?

— Ba da... dimpotrivă... nu mă gîndisem la asta... Portretul prinde deodată să rîdă, vezi cel de-acolo...

Glumea ? Se supăraseră ? Începu din nou monologul său atît pentru Paul cît și pentru ea :

— Oamenii nu știu ce vreau... Au declarat că nu ceea ce pictezi are importanță, ci felul cum pictezi... Asta ar fi putut să-i ducă departe, nu i-a dus decît la a picta mere și iarăși mere... Cînd eu pictez mașini, mi se spune : „Pictează ca Cézanne...”

Georgie-Washington Goodman se semnală atenției generale prin glăsciorul său ascuțit :

— Mède pentru Cizanne !

— Ho, ho ! strigă mamă-sa. Micuțul ăsta !

— Vrea să i se dea mere, explică Zamora cu o voce mai codcodăcită decît oricînd.

În entuziasmul său, Washington se agăță de rochia lui Bérénice și repetă : „Mède pentru Cizanne !” amenințat de vicleana-i de soră. Bérénice îl ridică în sus și îi surise.

— Va ajunge pictor, zise ea, și întorcîndu-se spre fetiță : Și tu, ce vrei tu s-ajungi ?

Obrazul de madonă al copilului se întoarse spre doamna. Nu se poate imagina ceva mai nevinovat.

— Eu, zise ea cu tonul de extaz care urmează după o gîndire îndelungată, eu cînd voi crește mare, voi ajunge tîrfă...

Rîsul potopitor al lui Paul Denis acoperi pe al lui Zamora, și țipetele în mod prefăcut speriate ale mamei,

¹ Bigouden, nume dat femeilor din Pont-l'Abbé (Finistère) din pricina pleptănăturii lor denumite *bigouden*.

în timp ce nepăsătoarea negresă plimba peste tot un blînd surîs de ființă care nu-i înțelege pe cei din jur :

— Trebuie s-o iertați, repetă ceea ce aude spunîndu-se în jurul ei ! zise D-na Goodman.

— Într-adevăr, scumpă doamnă ? întrebă Paul Denis cu lacrimile în ochi.

— Îți agravezi situația, Betty... atrase atenția pictorul.

D-na Goodman se înroși puțin și se întoarse spre D-na Morel, care își petrecea degetele prin părul micuțului :

— Iubiți copiii, doamnă ?

— O, da ! Își dădu seama că își deschisese cam prea mult sufletul, și rectifică : În sfîrșit, nu pe toți... atîrnă de copii... cînd sînt bine crescuți...

— Iubiți copiii ? Ei bine, eu nu ! spuse Paul Denis foarte răstit.

Era evident că Bérénice tocmai rostise, după părerea lui, ceva cu totul incorect. Ea înălță ochii spre dînsul, și domol :

— Ah, văd, dragul meu... așa ceva nu se obișnuiește în cercurile voastre, să iubiți copiii !

Paul își strînsese buzele a dispreț, iar D-na Goodman se luminea la față, și cu o bruscă simpatie față de D-na Morel :

— Ai ghicit... E foarte prost văzut... Trebuie să se ascundă...

— Oricine e liber. rosti răstit Paul cu o seriozitate surprinzătoare, să iubească laia de copii, murdăriile casnice, tot ceea ce vrea...

Lucrurile luau o întorsătură proastă. Zamora tăie scurt :

— Eu iubesc copiii cînd sînt ai mei... mai întîi, ador să-i fac...

— *Be carefull !* ¹ amenință D-na Goodman.

Bérénice învîrtea gîndurile în jurul vorbelor spuse de Paul Denis ; cam ghicise ea ce însemna lumea de tineri artiști, de scriitori cărora le plăceau excesele, unde își ducea el viața. Aveau mare trecere acolo niște idei luate de-a gata, nu aceleași ca prin alte părți, dar luate de-a gata acum, și tot atît de tiranice. Păcat de Paul Denis,

¹ Bagă de seamă ! (engl.).

era băiat bun, avea un oarecare dar poetic, dar și acea teamă de gura lumii cit au trei persoane și un mucos care se sperie de toate gîngăniile ! Asta îi seca puterile, asta contribuia ca poezia-i să sclipească fără să miște, fără să meargă la inimă. Bérénice îl deplîngea, cum îi deplîngea pe acei copii-cîini savanți cărora li se vorbea despre Cézanne înainte de a-i fi deprins să-și sufle nasul. Bérénice își scoase batista din buzunar și șterse nasul lui Washington.

Lumina de iarnă scădea în decursul conversației. De altminteri, ceva nu mergea prea bine între Paul Denis și Zamora. Cinematograful ajunsese calul de bătaie al convorbirii, și pictorul zicea : „N-ați văzut ultimul Harold Lloyd ? Du-te să-l vezi, doamnă, e mult mai bine decît Charlot...” Asta fu începutul unei dispute, fiindcă pentru Paul nimeni nu era mai presus de Charlot, și nu numai în cinema. Cît despre Zamora, orice glorie stabilită îl irita, trebuia totdeauna să-i opună pe careva. Dispunea chiar după plac, în muzică, în poezie, în box, în medicină, de cîtiva eroi de schimb pe care nimeni nu-i cunoștea afară de el, și al căror nume cu dibăcie aruncat curma discuțiile, crea și mitologii. Era vorba despre niște vagi prieteni pe care îi avea la New York sau la Sevilla, la Mexico sau la Havana, și care nu bănuiau ce reputație de bună calitate le făcea la Paris acest om care i-ar fi putut atît de ușor călca în picioare.

Dar nu se putea, cu Zamora, să te îndepărtezi prea lungă vreme de pictura sa. Tabloul de pe șevalet înnodă iarăși firul conversației. Zamora sfîșiasse una sau două foi Wattmann, și deocamdată scotea pe hîrtie de calc o schiță lucrată pe o a treia, spre a o trece pe o a patra, unde Bérénice observa că se și afla ceva... Paul Denis rostea cîte-un scurt o, o, înălțînd capul. Bérénice îl întreba din priviri ; el răspundea prin mișcări evazive, prin surîsuri, mîncîndu-și cîte puțin unghiile. Zamora revenea într-una cu gîndul la tabloul pe care nu i-l cumpărase Charles Roussel :

— Cînd mă gîndesc ce are Matisse acasă la el ! Aproape de două ori de înalt... Un vas cu niște pești roșii, credeți-mă ! Niște pești roșii de cincizeci de centimetri, asta n-are nici o noimă ! Dar se pare că nu-i ceva

supărător, pe cînd o mașină... Așa ceva, iată, vă dați seama ce anume au toți împotriva ?

— Nu...

— Că roțile cu dinți sînt blocate și nu pot să se învîrtească ! Ca și cum, în cazul cînd ar fi deblocate, roțile pictate ar putea să se învîrtească ! Comic... s-ar crede că ei cumpără un tablou spre a-l copia, spre a comanda un motor, un carburator... Închipuiți-vă astfel un amator care a cumpărat un Renoir și care ține ca femeia de la scăldat să... ori un Poussin ca să transpună subiectul în grădina sa...

— De parcă, supralicită Paul, ceea ce ar constitui frumusețea mașinii n-ar fi inutilitatea sa...

— Fără îndoială ! Asta e, luxul...

— Oamenii nu merită luxul în care trăiesc !

În clipa asta discuția devie din nou între cei doi interlocutori. Luxul, pentru Paul Denis, era o idee aidoma a ceea ce André Gide numea *actul gratuit*, actul de dragul lui însuși, fără folos, fără plăcere, un soi de înfăptuire a unei morale bizare care avea atunci mare succes în rîndurile tineretului. Dar Zamora nu putea să-l sufere pe Gide, și dorea să nu i se bată capul cu actele gratuite.

— Uite, zise el, de fapt sînt tare mulțumit că Roussel nu mi-a cumpărat acest tablou... Îmi slujește ca să descopăr imbecilii... Cînd un imbecil intră aici, de cum s-a uitat la acest tablou, zice : *Dar roțile nu pot să se învîrtească...* E fatal.

Bérénice, cu binișorul, se strecură în conversație :

— Nu-i nevoie, zise ea, de acte gratuite ca să lămurești ceea ce spui dumneata... Aceeași idee a și fost exprimată într-altă parte : *plăcerea nouă și mereu delicioasă a unei îndeletniciri inutile...*

Toată lumea se uita la ea de parcă ar fi săvîrșit o necuviință, cu gura căscată. În sistemul lumii acesteia, femeile nu s-ar cădea să știe mare lucru, ba încă și mai puțin să-l împărtășească. Fără să țină seama că citatele, în general, erau prost văzute, Bérénice tuși puțin și se scuză :

— Zice Henri de Régnier...

— Régnier ? rînji Paul Denis. Știi din Régnier pe de rost ?

— O, câteva versuri, din întâmplare, datorită muzicii...

— ...Muzicii ?

— Sînt citate de Maurice Ravel drept epigraf la *Valses nobles et sentimentales*...

— A, da...

Între timp Zamora lega noi gînduri. Pe de o parte, nu îi prea plăcea că ideile sale avuseseră un ecou în scrisul lui Henri de Régnier, pe de alta, reținuse din toate acestea numele lui Ravel. Gîndea mai totdeauna cam așa, prin asociație de idei.

— Ravel ? Știți ce a spus Erik Satie despre el ?

— Nu, răspunse Denis.

— *Ravel a refuzat Legiunea de onoare, dar întreaga sa muzică o acceptă...*

— O, o ! făcu D-na Goodman cu un surîs uimit.

— Foarte frumos, aprecie Paul Denis. Și exact...

Zamora își dădea ifose de aștor al acestor vorbe. Denis se adresa lui Bérénice :

— Nu ți se par nostime ?

— Da, zise ea, dar, uite, am să vă par stupidă : cine are dreptate oare, Ravel sau muzica sa ?

— Bunăoară !

— Nu l-am fi cunoscut fără ea, adăugă Bérénice. Iar Zamora :

— Totul atîrnă de ceea ce gîndim despre Legiunea de onoare.

După aceasta, Denis și Zamora își făcură cu ochiul. Tot o idee luată de-a gata. Zamora se îndepărtă ca să-și dea seama de efectul desenului său. Cineva suna la ușă. Copiii se repeziră. D-na Goodman aprinse lumina electrică. Totul parcă se înviora în cameră.

Era D-l Leurtillois : se scuza că venise pe neaunțate, dar D-na Morel îi acordase toată îngăduința... Un zgomot de voci nedeslușit, tumultuos : Paul Denis, D-na Goodman, Bérénice vorbeau toți deodată, și pictorul nu știa cum să-i mai intre în voie celui nou-sosit.

Acesta se uita la tabloul de pe șevalet. Înălță capul, murmurînd o frază curtenitoare. Apoi deodată :

— Dar, iartă-mă... aceste roți nu pot să se învîrtească...

— Cum ți s-a părut portretul meu ?

Se așezaseră în barul de la Paix, din Piața Operei. Era atunci localul cel mai liniștit din Paris, mai cu seamă duminică seara pe la ceasurile șase. Pe de-a întregul într-un fel de catifea lucioasă galbenă cu ornamente în relief Ludovic al XVI-lea, o dublă cameră căptușită, cu multe covoare, cu gingășia-i de înainte de război, locul de întâlnire convenit al dragostelor pariziene. Chelnerii ca niște umbre. Trei sau patru perechi răzlețite își vorbeau în șoaptă. Un bătrînel ținea între ale sale mîinile unei tinere fete. Un aviator singuratic, pe un taburet de bar, uitîndu-se la ceasornicul său.

Bérénice nu vruse cu nici un chip să meargă în insula Saint-Louis. Nu, nu în seara asta. Să păstrăm ceva pentru mai tîrziu... Nu mă cunoști încă, Aurélien. El surise auzindu-și numele. Cîm nu puteau multă vreme să rătăcească sub capota acelei cinci cai-putere, pe ploaia care stăruia, o adusese aici.

— Doamne sfinte ! care dintre portretele dumitale ? Fiindcă sînt acolo trei... și nici unul nu-i prost poate... dar fiindcă le-a suprapus peste aceeași hîrtie, nu apare decît un haos de linii.

— Nu ești drept, dragă prietene... Zamora a urmărit să dea mișcarea ochilor și a gurii... ca și acele fotografii al căror model a mișcat, mă-nțelegi... E ciudat... mă întreb dacă seamănă...

Aurélien ronțăie niște *chips*¹. Zice foarte serios :

— Zamora a vrut să-ți smulgă secretul... acela care te deosebește atît de mult cînd ochii ți-s deschiși și cînd îți sînt închiși... dar, uite, acest secret nu stă în puterea lui...

— În puterea cui stă ?

— Tocmai asta aș vrea să aflu.

Ea nu răspunse și închise ochii. El o privea :

— Iată... iată... murmură el. Misterul își produce efectul, Bérénice... Toată lumea de pe pămînt poate să te vadă astfel, afară de dumneata. Afară de dumneata.

¹ Cuvînt englez : cartofi prăjiți tăiați în rotocoale subțiri.

Ești atunci fără apărare. Destăinuiești o taină pe care o ții ascunsă. Este secretul-Bérénice... Nu, nu redeschide frumoșii ochi negri... stai așa, dedată misterului... Îmi spuneai venind pe drum că nu te cunosc... N-o cunosc pe cealaltă... pe aceea cu ochii deschiși... însă pe aceasta de-acum, pe acea Bérénice cu ochii închiși, cît de bine o cunosc ! Și de multă vreme... Nu surîde... Cealaltă surîde astfel... nu a mea, acea Bérénice a mea... fiindcă surîsul său... Nu mă crezi ? Cînd vei veni acasă la mine, îți voi arăta surîsul său.

— Cam vorbești aiurea, Aurélien, dar îmi place asta, făcu ea, și își deschise ochii avînd conștiința că-i deschide. Cîtor femei le-ai vorbit astfel ?

El își pierdu cumpătul de-a binelea auzind această întrebare atît de simplă, atît de așteptată totuși, încît cu nici o femeie de pe lume nu treci pragul intimității fără să nu fi auzit, fără să nu fi jurat că...

Aceste vorbe i le adresă ea, văzîndu-i tulburarea, cerîndu-i scuze totodată pentru o asemenea banalitate. În ce-l privea, nu descoperea în ele nimic banal. Niciodată nu spusese unei femei vorbele pe care i le spunea lui Bérénice. Niciodată nu se îndrăgostise de-o femeie cu o asemenea dragoste. O dragoste cum nu e de crezut. Asta era nenorocirea.

— Nu mi se pare atît de îngrozitor că repeți niște vorbe care au mai fost folosite, dacă vorbele sînt frumoase, Aurélien...

Ea înmulțea ocaziile de a-i zice Aurélien, ca și acesta de a-i zice Bérénice.

— ...Dar n-aș vrea pînă într-atîta să mă minți, dumeata, în prea scurtul timp pe care îl avem la îndemînă... Minciuna ocupă un loc înspăimîntător între două ființe... După aceea dai numai peste ea...

— De ce te-aș minți ? exclamă el.

Ea clătină din cap.

— De ce, în adevăr ? De ce ? Aseară abia mi-ai spus... mi-ai spus... în sfîrșit, știi ce...

Trezindu-i această amintire, ea păru că simte o tulburare adîncă. El îi luă mîna. Ea o trase îndărăt cu binîșorul. El repetă, pentru ca ea să afle că înțelesese, cu voce șoptită :

— Te iubesc, Bérénice...

Ea se învoi dînd din cap și continuă. cu o mișcare din umerii scuturați de fiori :

— Abia mi-ai spus aceste vorbe... care erau pentru mine... Nu puteai să știi... te-ai dus să-ți întâlnești prietena la „Lulli's“...

— Prietena mea ? N-am prietenă !

— Nu minți ! O, dacă ai să minți ! Edmond mi-a spus... o cheamă Simone...

— Dar, Bérénice ! Edmond e un smintit... Ah, bine, fi întorc un mulțumesc ! Simone e numai o femeie ușoară de la „Lulli's“ cu care stau de vorbă... o veche camaradă de bar...

— Nu-ți reproșez de fel, Aurélien... Chiar dacă ar fi prietena dumitale ? Nu mă cunoșteai... Nu ți-am cerut nimic... Dumneata nu mi-ai făgăduit nimic...

— Am făgăduit totul !

— St... st... îngăduie-mi să spun... Doar aseară se iviră între noi aceste două vorbe după care luminile înseși mi se păsură crunte... Doream atît de mult să te cred, și apoi Edmond...

— De ce s-amestecă el ? Nu puteam să mă întorc la mine acasă, să mă culc, iată totul... Aveam nevoie de zgomot, de mulțime, de lumini, de muzică... Unde să mă fi dus la ceasul acela ? Sînt deprins să merg la „Lulli's“. Îmi era teamă să n-adorm, să nu te pierd adormind... Ne umblă groaznice femei străine prin vise...

Se așternu o adîncă tăcere între ei, apoi Aurélien zise dintr-afundul tinereții lui :

— Bérénice... În viața mea... n-am spus niciodată, niciodată n-am spus unei femei că o iubesc...

Vorbele se cufundară în sufletul ei, puternice, calde, melodioase. Suspină : „E cu puțință oare ?“ zise ea, și pe dată le și crezu. Continuă : „Nici eu nu știu nimic despre dumneata... decît că ești un băietan negricios, spre care... nu se cade să se spună aceste lucruri... spre care m-am simțit atrasă, din prima zi... și mai ales în acea seară acasă la D-na de Perseval...“

El își dădea seama că spunea adevărul. Își aducea aminte de acea înclinare către el pe care ea o simțise, exact înainte de a fi recitat Rose Melrose din Rimbaud...

Erau foarte aproape unul de altul, el încercă să-i apuce brațul.

— Stai liniștit, Aurélien... Nu m-atinge când îți mărturisesc slăbiciunea mea... Nu ești mărinimos... Stai, fii cuminte... Nu vreau să fiu nevoită să mă apăr de dumneata. Oare nu pot să-ți fiu... camaradă, ca Simone ?

— Nu, răspunse el, în mod cinstit nu.

Ea își acoperi ochii cu palmele și murmură :

— Ce nenorocire !

— Nu m-ai înțeles ? Ți-am spus că niciodată n-am spus unei femei...

— Ah, repetă-le.

— Te iubesc...

Ea își îndepărtă palmele de pe ochi și își prinse timpurile. Poziția oblică a ochilor ei prin acest gest se mai exagera, își izola prin cele două gingașe degete împreunate părul bălai de obraz. Parcă ar fi legat un turban. Era, în sfârșit, Bérénice din Cezareea : *Prin Orientul pustiu...*

— Te schimbi, Bérénice, ca un peisaj când e vînt... nu ești o femeie... ești o sumedenie de femei... toate femeile...

— Mi-e teamă să nu te rătăcești între ele !

— Nu zeflemisi ! Îți spun că niciodată...

— Niciodată ?

Îl credea. Îl credea. Îl credea. Spuse totuși :

— Nu prea e de crezut... Cum ai scos-o la capăt în viață ? Fie și din greșală... O singură dată...

— Niciodată.

— O, sînt prea plăcute, vorbele astea mă îmbată... rostește-le încă o dată...

— Te iubesc...

— Doamne, Doamne sfinte, mă întreb totuși dacă vorbele astea au un sens tot atît de serios pentru dumneata ca și pentru mine !

El vru să spună ceva, ea îl opri.

— Poate că nu le vei fi spus... dar nici o femeie n-a însemnat ceva în viața dumitale, în toți acești ani ?

El dădu din cap și zise :

— N-am avut decît o singură, strașnică și îndelungată legătură intimă...

— Legătură intimă ?

Expresia o scandalizase. El se explică :

— Războiul...

Ea surise, cu surîsul măştii de această dată.

— Acolo, zise... o aceea a dispărut !

— Ce spui ?

— Nimic... un secret al meu ! Da, n-au fost decît copilăria şi războiul, şi apoi cîteva femei, nu o femeie...

— Mă tem şi de aceste cîteva, dragă prietene. Într-o zi, dacă m-aş număra printre ele...

O mişcare bruscă a lui Aurélien, şi ea simţi pe mîna gura bărbatului. Supusă, înflăcărată, zîcnind de tinereţe. Îşi lăasă mîna slobodă. În acea clipă fu sigură că el îi aparţinea.

— Războiul... începu ea. Mă cutremur la gîndul că ai fost în dîrdora luptei, un bărbat printre alţii, cu primejdiile, cu anotimpurile, cu ploaia... Îmi vei vorbi despre războiul dumitale, nu-i aşa, dacă nu mi l-ai povesti prea mult din sufletul dumitale mi-ar rămîne necunoscut...

— Nu-mi place să vorbesc despre asta... cu orice prilej, îmi reapare în amintire... Nu trebuie să-i dau ocazia să se ţină după mine, acestei bătrîne iubite. Mi-e silă... Eu însumi cîteodată... Cînd mă uit la mîinile mele şi cînd mă gîndesc la ceea ce au putut ele săvîrşi... mîinile acestea...

Le arată ca pe nişte martori tragici. Femeia, cu blîndeţe, le mîngîie. Cu mîinile ei, slabe, cu lustru de mătase... îngrijite... El văzu pe ele veriga de cununie, şi tresări.

— Dar dumneata, Bérénice... ?

Ea îi văzuse privirea. Îşi trase îndărăt mîinile.

— Despre asta, zise ea, să nu discutăm între noi...

— Totuşi...

— Te rog.

El lăasă capul în jos.

Ea îl privea în această poziţie. Îşi dădu seama că se putea să fie nenorocit, şi asta i-l apropie foarte mult. Îl revedea mai adineauri sosind la D-na Goodman şi căzînd, dezarmat, în cursa pusă la cale de către Zamora, sub biciuirea acelei judecăţi a celor din jur, samavolnice, nedrepte. Ah da, cu ce ochi ne văd ceilalţi ? Ce grozăvie... Dar ea luase partea lui Aurélien. Îşi dădea seama că era în stare să-l apere. Nu-l putea suferi acum pe acel

pictor, pe Paul Denis, pe acei oameni de artă, prizonieri ai gusturilor, ai nazurilor lor... Cît de măreț era pe lîngă ei ! Măreț și slab... Toată maternitatea dintr-însa se deștepta. Ideea maternității însăși se născu în ea, crescua, luă formă. Închise ochii. Luptă împotriva durerii, surîse...

— Bérénice ! De data asta...

Ea tresări, și îl văzu, pe jumătate ridicat, lîngă ea.

— La ce te gîndeai ? Repede...

Ea stătu la gînduri, apoi zise :

— Țasta e poate secretul meu...

El se îmbufnă. Se purta ca toate femeile, se ascundea, își păstra pentru sine oarecare zone de umbră. De dragul vreunui mister fără temeii. Îi fu necaz imediat că se gîndise la așa ceva. Urmărea pe fața ei lumina galbenă-ceai care venea de la florile de sticlă mată.

Pînă una-alta, ea îi scăpă printre degete ca un țipar. Minutele treceau, nu afla nimic de la dînsa. Presimțea oare iritarea din sufletul lui ? Își închipuia că-l stăpînea mai bine astfel ? Au femeile o plăcere nesăbuită să țină sub această stăpînire pe-un bărbat... Ar fi vrut să rămînă în ochii lui o apariție cum nu i-ar fi rămas dacă s-ar fi purtat altfel. Însă era miraculos de umană... Trebuie, se gîndi el, s-apuc taurul de coarne :

— Bérénice...

— Dragule ?

— Vărul dumitale mi-a spus... De ce ai venit la Paris și de ce nu stai aici mai mult ?

— Fiindcă...

Ea se înroși tare și se întrerupse.

— Era cît p-aci să te mint... Nu te sili să-mi tragi din gură vorbele care, fără îndoială, ne-ar îndepărta unul de altul...

— Pe mine, să mă îndepărteze !

— Da. Adevărul te-ar îndepărta de mine. Și nu vreau, nu vreau să te pierd... Acum !

Acest „acum“ înteei bătăile inimii lui Aurélien. Îi fu teamă să nu se fi înșelat asupra tonului. Dorea o siguranță la rece

— Ce vrei să spui prin *Acum* ?

Această întrebare o neliniști pe Bérénice. Sorbi puțin din oranjada sa. Își trecu degetele peste buze. Obrajii îi tremurau.

— Vreau să spun... vreau să spun... Nu-mi cere să-ți spun prea mult ! Uite, era cît p-aci să te mint, și sînt tulburată... N-aș mai vrea să fiu nevoită să te mint, după cum n-aș vrea ca dumneata să mă minți... Ah, Aurélien ! De-ar fi pe lume cel puțin un lucru mareț, și neîntinat, și adevărat... unul cel puțin ! Vreau să am încredere în dumneata, Aurélien...

Abătea într-altă direcție discuția. Dar pe el îl înfricoșă înfățișarea pe care ea o căpătase. Își zise în sinea lui : „Mă trage pe sfoară !“ Nu putea să se hotărască a i-o îngădui. Și dacă zgîndărise o dramă, o rană ? Ea se exprima într-așa fel încît el s-o gîndească. Fără să i-o spună. Oare cine știe de unde începe minciuna ?

— Trebuie să mă întorc în strada Raynouard...

— Cum ? Așa de curînd ? Nu cinăm împreună ?

— Verii mei au invitați... Nu, nu pot... E de-ajuns pentru astăzi... Nu mă țin puterile la mai mult... Mi-ai făcut un atît de mare dar... Da, de a-mi spune... Am nevoie să fiu singură ca să mă gîndesc la el... Nu te supăra, dragă prietene ! Nu-mi cere nimic ! Gîndește-te, de pe-acum, că primesc ceea ce îmi dai... Nu s-ar cuveni poate... Dar ce să fac ? Cum să refuz ? De altminteri, poate că mă înșel, Aurélien... Visasem că într-o zi cineva mi-ar sacrifica tot, mi-ar da tot ce are în sufletul său... așa. nu se știe pentru ce... fără să-mi ceară nimic... fără nimic... Vezi bine că sunt nebună, că nu era vorba despre așa ceva !

— Bérénice !

— Visurile noastre, visurile noastre ! Vei fi rîzînd de mine, fără îndoială. Această biată provincială' îți zici...

— Bérénice !

— Ca prin cărți, nu-i așa ? Ei bine, nu ! E vorba tocmai despre ceea ce nu se află niciodată în cărți... Visasem, te-am văzut prin vis... și ai spus vorbele pe care nu le așteptam... vorbele uluitoare...

— Bérénice, te iubesc...

Tutuirea îi merse la inimă din plin. Mîna-i ridicată menținu lungă tăcere. La bar, aviatorul căruia nu-i ve-

nise la întâlnire persoana așteptată își plătea paharul, avînd, înaintea lui, plictiseala unei seri în singurătate.

— Condu-mă pînă în strada Raynouard...

— Nu se poate !

— Fii cuminte. Mîine îți voi închina toată ziua. Mă vei lua de-acasă la zece. Vom prîzi împreună...

— Ce să mă fac în noaptea asta ?

Se uită la aviatorul care ieșea. O adiere umedă și întunecată venea prin îngrăditura din dreptul ușii.

— Te vei gîndi la noi, Aurélien... Du-te la „Lulli's“ dacă vrei, și îți îngădui să-ți treci vremea cu Simone...
Vezi : am încredere.

Abia atunci observă că avea rochia pe care o purtase la prima lor întâlnire. Rochia care i se păruse lui urită. Ce ochi avea el în ziua aceea ?

Drumul de la Operă pînă la Passy, cu obsesia de-a conduce, cu poleiul, cu mașinile, li se păru totodată atît de lung și atît de scurt. Aurélien se simțea de parcă era copil și se întorcea de la teatru. O neliniște adîncă, o teamă de-a nu strica totul. Pe undeva, pe calea Trocadero, era atît de întuneric, se repezi asupra ei. Ea îl respinse.

— Nu, nu, nu vreau ! nu vreau !

Îl lovea cu pumnii ei becisnici.

— Încetează sau nu te voi mai vedea mîine !

Îi fu rușine de el însuși, îngăimă ceva, apucă din nou volanul, o porni la drum.

— Mă vei ierta ?

Pe-ntuneric, în tăcere, ea își apăsă cu tărie obrazul de umărul bărbatului.

XXXI

Totuși Bérénice îl mințise pe Aurélien. O. într-o chestiune fără însemnătate : nu se afla nimeni la cină în strada Raynouard, într-o duminică seară, servitorii erau liberi. Cele două verișoare luară singure o masă rece. O fi fost la mijloc probabil o dramă. Blanchette avea ochii roșii și zise : „Edmond nu se întoarce acasă...” Era

evident că, adînc mîhnită, se uita totuși fără să ridice ochii la Bérénice, și că intra la bănuieli.

Bérénice, absorbită de vraja cîntecului ei lăuntric, se prefăcea că adoră să ia de joacă mese intime, cu stîngăcii neașteptate. Un pahar și o farfurie fură astfel ciobite. „Unde mi-e capul !“ zise ea în chip nesocotit. „Mă întreb și eu“, răspunse scurt Blanchette. Și Bérénice, stingherită, observă că ea se și întreba cu adevărat.

— Am fost ca să îmbrățișez fetițele adineauri... Nu dormeau încă... Nu voiau să-mi mai dea drumul să plec...

— Te adoră, e simplu de tot, zise mama cu buzele subțiri și strînse. Domnișoara îmi spune că dimineața Victoire o cere mai întîi pe Nice, apoi gustarea, apoi pe mamă-sa...

— Nu cumva o să fii geloasă pe mine ?

— Geloasă pe tine ? Ah, asta-i bună !

Rîsul silit al lui Blanchette era de neexplicat. Ea l-o fi înțeles desigur și se tulbură. Și spuse cel mai prost lucru de spus :

— Ah... despre Victoire, voiai să zici !

— Despre cine credeai oare...

Tăcură amîndouă, fărîmîtară între degete miez de pîine, se îmbiară la porto, la jambon.

— Nici despre Edmond ! zise tare într-un tîrziu de tot Bérénice.

Cealaltă înălță din umeri : „Îndrugăm la prostii...”

Fu rîndul lui Bérénice să rîdă în silă. Ce oare putea să fie între Blanchette și... ? Nu rosti în sinea ei numele. Sufrageria, goală, cu masa pentru nu știu cîte persoane, lumînările-i electrice de falsă ceară într-un colț, cu bogăția măsuței de deservit, și cu amîndouă tacîmurile, cu amîndouă femeile, cu o jumătate de sticlă de Perrier... O încăpere toată în lungime, roșie și aurie, cu flori fără tulpine în cupe, și cu scaune lăcuite, chinezești, de la Martine. Un mic gong lîngă Blanchette, în care nu se va lovi, fiindcă nu se afla nimeni în oficiu.

Bérénice crezu de cuviință să se scuze :

— Știi, îmi plac atît de mult copiii, ei o simt...

Blanchette se gîndi că vorbele astea cuprindeau o imputare indirectă la adresa felului ei de-a se purta cu fetele sale. Zise :

— E mai mult decît firesc... după ceea ce ți s-a întîmplat...

Observă cu satisfacție că fraza rostită îi strîngea inima verișoarei sale. Îi păru rău imediat de această mulțumire.

— Iartă-mă... n-ar fi trebuit să spun așa ceva...

— O, nu-i nimic... ai dreptate... În afecțiunea-mi pentru amîndouă fetițele intră mult din decepția mea... În ochii tăi, fetițele înseamnă ceva simplu de tot, firesc de tot... În ochii mei...

Blanchette vru să se pedepsească pentru ceea ce gîndise, se întoarse deci la ceea ce o chinuia.

— Nu s-ar cuveni să fii tristă... ești tină ră, plac i, tu...

— Crezi ?

Spusese vorbele astea prea repede, Bérénice. Blanchette surîse. Era o fantomă în acel surîs. Șovăia între ele amîndouă, nehotărîtă să se așeze pe buzele uneia sau pe buzele celeilalte. Ce lungă era încăperea, și goală, și de bun gust, ce duminică seară ! Străfulgerarea de gînd îi veni pe limbă lui Blanchette :

— Atunci... l-ai văzut astăzi... pe Aurélien ?

Inima lui Bérénice bătu să-i spargă pieptul. Era ceva între Aurélien și Blanchette. Cu foarte mare greutate găsi în gîtlejul său ușurința și detașarea dorite :

— Aurélien... Nu-mi aduc aminte dacă ți-oi fi spus azi-dimineață. Da... l-am văzut... de unde știi ?

Nu merita osteneala să se prefacă, nu era nimeni pe-acolo, cuțitașele de desert străluceau la capătul mesei. Blanchette se ridică și porni spre măsuța de deservit.

— Dorești niște pere, Nice ?

O numea cu diminutivul alintător pe care copiii îl aleseseră pentru prietena lor mai mare. Nu era geloasă. Era tristă. Se întoarse fără s-aștepte răspunsul :

— Dacă am destupa o sticlă de șampanie ? Ce părere ai ? Această încăpere e sinist ră... Putem să ne oferim acest lux, noi amîndouă...

Bérénice nu izbuti să se împotrivească. Nici una nici cealaltă n-aveau poftă de acea șampanie, care nu era de-ajuns de rece. Se urcară în bibliotecă luînd cu ele paharele lunguiețe cu picior înalt și sticla. Se purtau astfel ca niște fetițe care ies din cuvîntul babacilor. Se dedară întrucîtva hazului, cu risete nu prea zgomotoase,

ca și cum ar fi putut să atragă luare-aminte a părinților adormiți sau care joacă bridge într-o altă încăpere. Fiecare se întreba dacă cealaltă era trasă pe sfoară.

— Vrei să mergi la cinema ? întrebă Blanchette.

— O, nu, e vreme urâtă, am ieșit în fiecare seară.

— Fiindcă, să știi, dacă vrei să mergi la cinema...

— Ți-ar face plăcere, ție ?

Mie, nu... ziceam așa gândindu-mă la tine... deoarece dacă vrei să mergi la cinema...

— Deoarece tu nu ții cu dinadinsul... Pare-se că e un film cu Harold Lloyd foarte bun...

— Vezi, ai poftă...

— Eu ? de fel... dar dacă tu... Ziceam așa fiindcă mi s-a spus adineauri...

— Ți s-a spus... Dacă ți-a spus Aurélien, el nu se pricepe de fel la cinematograf.

— De ce Aurélien ? Nu, nu mi-a spus Aurélien... dar mi-e totuna...

— Însă dacă vrei să mergi la cinema...

Biblioteca era tot atît de neprimitoare cît și sufrageria. Cu toate cărțile îndreptate spre cele două femei, cu înalta scară de stejar curat așezată unde o lăsase cineva, după ce căutase o carte, acolo sus, pe lîngă renumitele volume de Maupassant... Vocea lui Blanchette repetă ca un orologiu stricat :

— Însă dacă vrei să mergi la cinema...

Era nemaipomenit efectul pe care îl făceau asupra ei două-trei sorbituri de șampanie. Bérénice își pierdu răbdarea întrucîtva :

— Dar nu, n-am nici o poftă... mai întîi, mă doare capul... Îți cer iertare, mă duc să mă întind o clipă în camera mea...

Blanchette o urmări cu privirea. Clătină din cap a nedumerire. Își turnă din nou un pahar plin ochi. Și zise cu glas tare, singură acum între cărți : „Dacă vrei să mergi la cinema, poți să te duci și de una singură, draga mea, eu nu pot suferi cinematograful !“

Lucrurile se cam încurcau. Șampania sau lacrimile ? Amîndouă, fără îndoială. Așadar Bérénice îl revăzuse pe Aurélien. Se despărțiseră după miezul nopții, ca să se vadă iarăși a doua zi. Așa se petrec lucrurile pe lume.

Te desparti peste noapte, te revezi peste zi. Ce plăcere simteau împreună ? Deoarece, pe scurt, nu se întâmplase încă nimic între ei... Era oare sigur ? Și dacă se întâmplase ceva între ei ? Haida de. Nimic încă.

Așadar Edmond are o amantă. E limpede ca lumina zilei. Și de data asta e grav. fiindcă a ajuns răutăcios. Diabolic. Ce oare și-o fi închipuind ? Știe el ce face. O cunoaște bine pe nevastă-sa. E nevasta sa. Ea nu poate să schimbe nimic. E nevasta sa. O cunoaște bine... Diabolic.

O cunoaște bine.

Ea stinge luminile, afară de una singură, o lămpiță de bronz. Se așază pe canapea, cu șampania alături, bea un pic. Se gîndește. E tristă, iar șampania n-are nici o putere în această privință. Cum o cunoaște de bine, diavolul de Edmond. Știe cum să-i țină piept, s-o domine. I-o ia înainte totdeauna cînd trebuie să-și asigure un avantaj. E fără apărare în fața lui. El îi citește în suflet. Cum de l-a descoperit pe Aurélien în sufletul ei ? Nu-și dă seama de nimic. Dar i l-a descoperit. Acum o torturează. Are avantajul acesta asupra ei. Se gîndește : „Sînt timpită dacă mă las trasă pe sfoară“. Dar se lasă trasă pe sfoară. Se lasă trasă pe sfoară.

Între dinșii e ca atunci cînd copiii se joacă. Cîștigă primul care zice pisică. El zice pisică totdeauna primul.

Unde o fi în seara asta ? Împreună cu acea femeie. Ce femeie o fi, în seara asta ? Suferă fiindcă nu știe. Își închipuia, de celelalte dăți, că suferă fiindcă știe. De data asta suferă fiindcă nu știe. El a inventat trucul, să nu-i spună. La urma urmelor... După ce îi spusese totdeauna ceea ce nu-l întreba, după ce o torturase spunîndu-i totul. De data asta...

Ce oare însemna că nu-i mai spunea nimic ? Asta e... Ce deosebire era între data asta și celelalte dăți ? Ce răutate din partea lui :

Ca și cum o pedepsea din pricina lui Aurélien...

Dar, în sfîrșit, Aurélien... Mai întii, Edmond o împinsese spre Aurélien... Și apoi nu se întâmplase nimic între ei, nimic... Își trecu mîinile peste buze ca spre a le zdrobi

Nimic ? Numești asta nimic, fata mea ? Se auzea rîzînd cu un rîs de idioată. O sărutase într-o seară... și apoi după aceea ? Închise ochii. Ah, o tot săruta...

Își aduse aminte că exista Bérénice. Și plînsese. Îndelung, îndelung, pe canapea, singură de tot, cu paharul ei de șampanie, și cu tăcerea din casa unde bătea inima de aur a unui orologiu, tic, tac, tic, tac... De parcă Edmond avea dreptul s-o tortureze din pricina acelei singure sărutări dintr-o seară... și să întemeieze trădarea ei pe acea infidelitate închipuită, pe acea minciună din gînd... pe acea minciună pe care i-o aruncase în obraz... Ah, cum o cunoștea, monstrul, îi cunoștea scrupulele, boala scrupulelor, simțul cumplit al păcatului...

Ideea păcatului o îndreptă deodată spre Dumnezeu. Se gîndi la Dumnezeu cu groază. Era o femeie pierdută. Sorbi din nou puțină șampanie.

XXXII

În camera sa lui Bérénice i se sfîșie inima. Această bucurie era prea puternică, acest bărbat prea cu trecere. Nu era cu puțință. Oare lucruri de astea se întîmplă ? Oare o asemenea fericire se poate mult timp menține ? Te desparți de bărbatul pe care îl iubești, chiar dacă n-ar fi decît pentru o singură clipă, și regăsești societatea, schimbarea vremii, frigul, inexplicabila varietate a oamenilor, a obiectelor, acea căsnicie jalnică, imagine a ceea ce ajunge o dragoste, pe Blanchette... Era puțințel beată, femeia asta.

Bérénice îi dădu seama că o numește *femeia asta* pe vară-sa cu atîta violență, cu atîta amărăciune, nu fiindcă s-a îmbătat. Este acel spectru la spatele ei. Să fie ade-vărat ? Se îndoiește de asta acum. Mai adineauri era sigură : totul în purtarea lui Blanchette, aseară la teatru, acea plecare subită... Aurélien n-o iubise. Ce diferență așadar făcea el ? Avusese atîtea femei în viața sa. Firește. Însă ea nu le cunoștea. Pe cînd pe Blanchette... să se afle față în față cu Blanchette. Și Blanchette îl iubea încă. Eu îl învinovăteam pe Edmond... Nu se cade să învinovățești pe nimeni. E nefericită, Blanchette...

E adevărat de asemenea că Bérénice l-a mințit pe Aurélien. O minciună fără însemnătate, însă o minciună. Ce grozăvie acest fără însemnătate ! Dacă ea a mințit, nu putea să mintă, nu mințea și el ? Nu se cade să dăm crezare mai mult decît să învinovățim. Să ne lăsăm în voia fericirii, ce tîmpenie... Nu-l va vedea mîine. Se impune să curme povestea asta cît încă ar putea să-și mai vină în fire. Nu-l va vedea mîine. Dar s-au înțeles să vină s-o ia de-aici... ce-i de făcut ? Să telefoneze de dimineată. Dacă îi aude glasul, e pierdută. Își dă seama. Să pună să i se telefoneze... Ce cruzime !... Trebuie să-l mai vadă, încă o dată... numai ca să-i vorbească, să pună lucrurile la punct... Ar însemna o mare lipsă de curaj să fugă de el, nimic mai mult, fără cele cîteva cuvinte la care el are dreptul. Căci, în sfîrșit, el n-a săvîrșit nici un rău. Ce rău oare o fi comis el ? Nu vrea să-i facă vreun rău.

Va pleca. Trebuie să izbutească să plece. Să izbutească să plece în mod corect, acasă. Orice s-ar întîmpla se cădea să plece, avea să plece. Însă e plecare și plecare. Să plece cu-adevărat. Să dea foc în urma ei, la tot ceea ce rămîne după ea. E mai ușor cînd e vorba despre scrisori vechi, despre suveniruri. În ce-ar consta meritul, dacă ar fi ușor ?

— Nu umblu să am vreun merit, vreau să fiu fericită...

A spus aceste vorbe cu glas tare în singurătatea camerei, și glasul ei o surprinse. Un glas străin. Nu-și mai recunoaște glasul, nu se mai recunoaște, nu mai recunoaște drumul croit de gîndurile ei. Imaginea lui Aurélien îi stăpînește inima. Fața sa, umbletul, trupul său. Oriunde își întoarce privirile spre umbra din cameră, peste el dă : o împresoară și o urmărește. E de folos să spui că pleci, însă dacă pleci luînd cu tine pe acel din pricina căruia pleci ? Aurélien, Aurélien. Ah, e de neîndurat ! Cum să nu-l mai vadă, cum să renunțe ?

Se dedulcise la pătrunzătorul și sumbrul alcool, nu se mai trezea din beția lui, nu se putea deprinde cu gîndul să renunțe la ameteala lui, chiar dacă nu era decît o ameteală. Se întinsese pe pat. Nu era acolo decît lumina lămpii mici de lîngă pat. Toată umbra era plină de Aurélien. Toată umbra se năpustea asupra ei. Auré-

lien... Aurélien... Era de vină umbra, trebuia să gonescă umbra ca să-l gonească pe Aurélien. Stătea la gînduri. Să-l gonească? Ah, n-avea cu adevărat nici demnitate, nici curaj. Se ridică, se îndreptă spre comutatorii de alamă. Erau trei. Unul, doi, trei. Rampa plafonului din cornișă, lămpile mici de-aproape de oglindă, cabinetul de toaletă a cărui ușă deschisă împrăstie o albeață supărătoare. Se îndreptă spre masa de scris și mai aprinse lampa ale cărei raze căzură pe mapa cu hîrtie de scris unde se afla o scrisoare pentru Lucien, începută și întreruptă.

Toată lumina... Nu mai era nici un spectru. Nu mai era decît Aurélien. Bérénice zări pe un scaun rochia pe care o scosese și pe care n-o strînsese, pălăria sa, mănușile sale pe masă. O dezordine de duminică seara. Femeia din casă nu trecuse pe-acolo. De dimineată ori cel puțin de la prînz, scaune nelalocul lor, o cămașă desfăcută, ciorapi care aveau cîte-un ochi fugit, pantofii de dans maro...

Făcu ordine. Mișcările automate ale ordinii seamănă cu cele ale plecării, ale pregătirii bagajelor. Se apropiase de încăpătorul dulap din perete, pusese mîna pe una dintre valize, gîndind că ar trebui să cumpere ceva parfum înainte de-a pleca, mai avea încă destul, dar fiindcă părăsea Parisul... O fi plicticos să călătorească îmbrăcată cu mantoul cel nou? Dacă l-ar duce pe braț? Doamne sfinte, pentru cele cîteva ceasuri de călătorie! Cu toate că asta ridica zid de netrecut între ea și... El îi va scrie. Era sigură că îi va scrie. Dacă ar fi vrut să vină... Nu, unele lucruri sînt cu neputință. Ea părăsea Parisul... și o dată cu Parisul acea amețală, acea înflăcărare... Nu era loc în provincie pentru...

Pleca din Paris. La gîndul de a-l părăsi pe Aurélien nu aflate decît furia de a-și face rău, de a-și smulge inima din piept. Dar pleca din Paris, și simțea între pleoape năvala lacrimilor. Revedea străzile, cheiurile, grădinile acelea... Parisul... Plictisul cumplit al provinciei. Aceiași, tot aceiași oameni. Zilele întregi, interminabilele zile. Și ce-a zis cutare bărbat, și ce va gîndi cutare femeie. Nevestele medicilor, prietenii lui Lucien, mamă-sa. Revedea Montrouge și Passy, les Batignolles, le Quartier

Latin... S-a sfîrșit. Les Tuileries ca un obraz mîngîiat... Puțin cîte puțin, în adîncimea ademenitoare a Parisului renăștea imaginea lui Aurélien, îl întîlnea pe Aurélien prin locurile pe unde fusese singură, pe unde nu-l văzuse, pe unde nu se aștepta să-l zărească. Parisul o cuprindea ca un trădător și se confunda pe nesimțite cu acel de care ea fugea. Își șterse lacrimile, se uită în oglindă, cu părul în neorînduială, apucă pieptenele și se pieptănă.

Întrucît dragostea pentru Aurélien era în sufletul ei pură de orice aliaj ? Este oare cu adevărat dragostea violentă, desăvîrșită, de nevindecă, așa cum o crezuse ? Se învinovăța că nu-l iubea numai pe el, că nu iubea într-însul numai pe el însuși. Nu cumva era de vină Parisul, iluziile, luminile sale, viața-i schimbătoare, acea foteală de necunoscuți și de celebrități, bărbații cu vază și trecătorii, toaletele, galantarele, concertele, teatrele, și cartierele pustii pe unde nu întîlnești decît vîntul ? Nu cumva toate acestea căutau să se agațe de orice ființă omenească, să-și lege nostalgia lor de-o privire, de-un glas, de strîngerea vie a unei mîini ? Nu cumva regretul după toate astea o convingea că îl iubea pe Aurélien ? Îl iubea oare pe Aurélien ? Se întreba pentru prima dată. Se înspăimîntă gîndindu-se că își punea întrebarea asta pentru prima dată.

Totuși ar fi posibil ca el să n-o iubească așa cum crezuse, cum avea naivitatea să-l creadă ; gîndul acesta o tulbura, era de nesuferit, de nesuferit... Nu putea să-și închipuie viața, de mîine, de poimîine, dacă nu mai credea într-asta, dacă se înșelase, dacă el o înșelase... Am trăit într-adevăr pînă acum fără asta, ce s-a schimbat oare ? O recunosc pe un fals ton liniștit. O recunosc fiindcă îi era teamă. Îi era teamă de ea însăși, mai ceva decît de Aurélien. Teamă de rana cumplită a unei dezamăgiri. Își dădea socoteală ce înseamnă adîncimea unei dezamăgiri. Își dădea socoteală ce înseamnă să iasă dintr-însa. Îndeajuns ca să presimtă că era cu puțință să nu iasă de-acolo.

Se afla într-una în fața oglinzii și se pieptăna la nesfîrșit. Or fi fost poate chiar ceasurile unsprezece. Pe-a-

fară bătea vîntul. Aurélien, Aurélien. Vîntul spunea : Aurélien ! Se pieptăna în fața oglinzii. Cu o mișcare inconștientă și conștiincioasă. Își schimba pieptănătura, apoi își pierdea răbdarea, desfăcea tot ceea ce potrivise, readucea părul în forma-i obișnuită, și se pieptăna, se pieptăna. La un moment dat se întîmplă că pieptenele nu se mai agăță de părul la nesfîrșit descîlcit... Aurélien...

Dacă însă totul nu era decît o iluzie a răgazurilor, a răgazurilor amîndurora, și a Parisului, a Parisului atît de bine îngrijit, atît de curat, unde nimic nu înhăța nevirea celor două suflete ale lor, golul imens al sufletelor lor ? Dacă toate astea nu erau decît o iluzie mai mult în această viață care se continuă, care se prelungește, unde copilăria s-a prăbușit, unde tinerețea pe încetul se mistuie în foc, și nu va lăsa pe mai tîrziu decît urmele amărăciunilor care croiesc zbîrciturile sufletului și ale obrajilor, zbîrciturile pe care ea le închipuie pe încetul iscîndu-se în adîncul oglinzii ?

— Aurélien...

XXXIII

— Ți-a plăcut ziua de duminică ?

Rose nu răspunse. Se gîdea la duminica sa.

La amiază intrase la Ritz prin strada Cambon. La bar, Edmond o aștepta. Străbătuseră saloanele, restaurantul. E tare plăcut cînd poți să cinezi în grădină... În acest anotimp... Edmond se îmbrăcase cu un rafinament extrem. Femeile se uiau la el cel puțin cît se uiau la Rose.

— Ascultă, e Rose Melrose... Cine-i băiatul ăla frumos de lîngă dînsa ?

Ea surîdea. Nu se afla nici o masă pe placul ei. Edmond se aplecă spre ea :

— Dacă nu te temi de vreme rea, mi-am lăsat mașina în Piața Vendôme... Cunosc un restaurant foarte bun...

Ieșiră prin Piața Vendôme. Mașina lui Edmond, lungă, înaltă, verde și căptușită cu roșu, întuneca pe cine se urca într-însa. Luă dintr-o săritură o viteză uluitoare

și pe nesimțite. Nu-ți venea să crezi că străbăteai un oraș. Rose se pitulă sub cuvertura de zibelină.

— Dar unde mă duci, Mondinet? Căluțul tău varsă foc pe nări! Fără glumă, ei?

Merseră de-a curmezișul prin Bois de Boulogne. Ea închise ochii.

— Conduci mașina cum dansezi, dihanie a lui Rose a ta! Și dansezi cum...

Îi închise gura c-o sărutare. Edmond avea în viață eleganța și măreția fiarelor sălbatice. Când era la volan, nu știai cu cine ai de-a face, cu magnatul taxiurilor sau cu un hoț de drumul mare. O ducea la Versailles. Încă o dată...

Marele hotel de lux dă în parc, e aproape în parc. Regii de astăzi vin și ei să-și petreacă *week-end*-ul acasă la Regele Soare. Tot confortul, tot luxul și toată discreția. Ești cunoscut fără să fii prea-prea. Și apoi ce serviciu! Mașina își ieși din sărite în curte și dintr-odată Edmond o opri în fața scării.

— Alaiul meu e gata?

Domnul de la intrări, portarul, valeții: „Apartamentul 15!” Groom-ul duce cuvertura de blănuri. Domnul și doamna străbat holul, ascensorul...

— Tu telefonasei, șopti Rose. Și te prefăceai...

Își închipuie că el va fi pregătit o surpriză. Li se deschide șirul lung de trei încăperi. La prima aruncătură de ochi ea observă orgia de trandafiri albi și de trandafiri roz-palid. Ca să spunem așa, or fi costat vreo... Calculează prețul. O sumă de necrezut. Totul dispare sub trandafiri. Și în ajun de Crăciun.

Se întoarce, și cu glasul ei de teatru cel mai frumos:

— Dragă prietene, ești într-adevăr extravagant!

Șeful chelnerilor care i-a însoțit se înclină:

— Gustarea e pregătită în sufragerie... cum domnul a poruncit... dacă doamna dorește...

— Mulțumesc, Marcel, voi suna...

Ce temperatură potrivită, egală, și ce parfum! Rose a luat niște flori și le împrășteie de parcă ar ninge...

„Doamne sfinte, Edmond, ești de nesuferit! O avere, pe cînd alți oameni crapă de foame și rebegesc de frig! O avere pe flori!

— Toate rozele pentru Rose a mea...

O ajută să-și scoată mantoul. Cît e de tînăr, de puternic, de frumos ! Ah, monstrul, și atît de bogat...

— Îmi place, zice D-na Melrose, aventura noastră... fiindcă e de-un atît de perfect prost gust !

Lui Edmond îi place să fie cu Rose fiindcă e o adevărată femeie, care nu se dă înapoi de la nimic, care apreciază dragostea și știe ce-i asta. După Carlotta, n-a dat nicicînd peste o amantă care să se priceapă atît la treaba ei. Dacă miracolul tinereții sale este acum de-ajuns de evident un miracol, iată încă în ce-l privește un motiv ca să se atașeze de această femeie care și-a plimbat mutra peste tot, și care are termeni de comparație în privința unui bărbat. Adoră complimentele pe care ea i le face.

— N-am văzut niciodată, zice ea, să aibă cineva o rufărie ca a ta... Îți vei fi petrecînd viața probabil alegîndu-ți chiloții, ticălosule...

— Cum vrei să mi-o petrec ?

— De parcă ai avea răgaz, cu toate afacerile și combinațiile tale !

Este de asemenea un lucru stabilit între dînșii că el nu știe unde îi stă capul de treburi : taxiurile, casele, cauciucurile, Bursa, petrolul, în sfîrșit, multe altele. Rose a observat că lui nu-i displace să fie socotit de ea drept un personaj important, un formidabil *business-man*, asta-i cuvîntul. Și ea i-l amintește din cînd în cînd. Însă e sigur că are cei mai frumoși chiloți din cele două lumi. Fără să vorbim despre cămăși, despre ciorapi. Pe lîngă astea, e dîchisit ca o fată și musculos ca un căruțaș.

— Mă întreb la ce oră te-ai sculat, Mondinet... pentru că, în sfîrșit, cu munca depusă pe trupul tău... cu felul de-a te pregăti spre a fi privit cu atenție din toate părțile... Ești ca pulpa piciorului de alergător ciclist, dintr-un capăt pînă în celălalt... Dimineața nu ți-o fi ajungînd probabil în acest scop... Ah, îmi faci rău, brută ce ești !

Nimic de zis, e plăcut, un pește milionar. Mai ales un tip inteligent ca Mondinet. Cu el merită osteneala să te faci mai tînără decît ești, așa cum este îi place lui. Și ea e de-ajuns de subțire ca să-l priceapă, ca să vorbească

despre vîrsta sa, ca să se deprecieze, puțin tristă, nu-i așa ? și niciodată nu-i dă prilejul să simtă, celui frumos bărbat, că îl stăpînește, că el îi aparține, fiindcă, dimpotrivă, simulează de fiecare dată a crede că e ultimul, ultimul capriciu în viața ei, de neînțeles, și nu-l va ține în friu, de altminteri, se pricepe prea bine.

— Sălbăticiunea mea, murmură ea, criminalul meu ! Dar te culci cu mumă-ta, haide ! Nu știe ce face și e frumos ca un păcat... Nu te obosește să fii așa de frumos tot timpul ?

Nu pare să-l obosească.

Amîndoi s-au ghiftuit cu ficat de gîscă și au nimicit trandafirii. Rose adoră ficatul de gîscă. Se uită, de pe patul larg cu cearșafuri alese, la Edmond, care se mișcă neîntrerupt încoace și încolo gol-goluț, din cameră pînă în sala de baie. Apa cîntă. În joacă, se preface că se gătește, se spală, se piaptănă din nou în fața ei... „Ce minunat exhibiționist, dragule ! Vino-ncoa, să fii puțin al meu... Picioarele dumneavoastră, domnule, nu-s crite decît ca să fie privite...”

El se umflă-n pene. Cu celelalte femei avea totdeauna îndoieli. Îndoielile bărbatului care știe prea bine ce înseamnă banul pe care îl cîștigă în pat. Cu asta, simte că e bărbatul pe care și l-ar fi oferit cu plăcere, dacă ar fi fost să-l plătească. Și are de-a face cu Rose Melrose, vestita Rose... O va sili să și țipe.

— E de necrezut... ești într-una cu pielea arsă de soarele din august... în acest anotimp al anului ! Cum procedezi ? Pari aranjat la Hermès... Și părul ăsta mătă-sos pe trup... e aproape indecent... N-am mai văzut domni cu un păr ca ăsta ! Par o furda, o marfă proastă pe lîngă tine...

Ea știe bine că e minunat de albă, știe bine că din punct de vedere al calității fără cusur nu se află ceva mai fain decît sinii săi, care par mici și nu sînt așa, și nu par că s-ar îndepărta unul de altul decît atît cît să lase cale deschisă bărbatului...

— Cînd mă gîndesc, murmură ea, că ai o soție tînără de tot, răpitoare... și că te afli aici, în brațele mele... Ah, mincinosule ! mincinosule ! Cum vrei să te cred ?

— Știi bine că niciodată n-am tubit-o...

— Ai luat-o de soție totuși...

— Îmi place rufăria de preț, ce vrei, și nu eram în stare să mi-o cumpăr !

Adoră cinismul : „Canalia mea !” Se gîndește o clipă la Blanchette, față de care este atît de darnică în vorbe, dar al cărei obraz e cam lunguiet, ale cărei mîini nu-s prea frumoase...

— Ascultă, bouletule... soția ta...

— Ce-i cu soția mea, Rosette ?

— Mai întîi țineai ascuns că erai însurat .. nu voiai nici ca scumpa noastră Mary să știe... din pricina ei... apoi ai schimbat...

— Situația s-a schimbat...

— Cum adică ?

El se așază în pat, cu genunchii îndoiți, cu brațele împrejurul pulpelor ; umerii conturează o boltă puternică de unde capul, micuț, cu părul cam rărit, cu ochii adînci, pare că își pîndește prada. Frumoșii dinți.

— Asta e, zise el.

Ea îl asculta fără să-l asculte. Într-un cuvînt, urmărirea ceea ce spunea în linii generale, căci împrumutase acel ton pe care i-l cunoștea îndeajuns, pe care îl folosea cînd se ocupa de psihologie. Îi plăcea psihologia, era un mărunt caraghioslîc pe care se cădea să-l treci cu vederea unui bărbat în toată firea ca dînsul. Pe Rose psihologia o plictisea la culme. Atunci simula acea încordată atenție pe care o exhibase printr-o sfortare zeloasă cînd juca în Racine, cînd avea de ascultat zeci de versuri pe nerăsuflete, și trebuia să nu fie dată uitării de către public. În mod vag ea înțelese despre ce era vorba.

Fără a intra în amănunte, în primii ani ai căsătoriei lor, supunerea desăvîrșită a lui Blanchette față de Edmond era astfel încît soțul n-avea în nici un chip să se îngrijească de urmările faptelor sale. Blanchette, care se văzuse nevoită să smulgă de la Carlotta această pradă vie, era prea fericită totuși că soțul său nu se întorcea la acea femeie, marea ei teamă, chiar după ce moș Quesnel o luase în căsătorie. Era o mare asemănare între Quesnel și fiică-sa : dîndu-și seama că nu putea s-o păstreze pe Carlotta numai pentru el, bătrînul acceptase altădată împărțeala amantei cu acela care avea s-ajungă

ginerele său. Blanchette, printr-o aceeași umilință, primi drept o fatalitate ca soțu-i să nu fie numai al ei. Războiul, cu acea despărțire silită, stabilise mai răspicat această situație, pe care sinceritatea lui Edmond o dăduse și mai pe față : cu inima deschisă, din șiretenie și din pornire ușuratică, își impunea soției amantele, fiindcă îi plăcea s-o tortureze și fiindcă ea nu putea să-i impute ceea ce el nu-i ascundea.

Dar cu trecerea anilor începuse a simți din partea ei o împotrivire surdă, nelămurită. Se învoia mereu ca Edmond să-și păstreze libertatea. Continua să sufere de această suferință continuă. Însă, în acea singurătate prelungită, unde o regăsea când voia, Blanchette ajungea o altă ființă. O, foarte pe încetul. Se deprindea să aibă gânduri proprii, ale ei. Edmond ghici deodată că era pe cale să-i scape din mână. Înainte de a-și da seama ea. Era încă îndrăgostită de el. Prea credincioasă ca să-l înșele. O mică aventură ar fi tulburat mai puțin lucrurile. El se și gândise la așa ceva pentru ea. I-ar fi ajuns ca ea să privească un amant drept o manta de vreme rea, drept un înlocuitor când n-ai ceva mai bun. Voia doar să nu-l părăsească, să nu-l lase pe drumuri. Umblă să găsești iarăși un asemenea noroc ! Erau la mijloc copiii, negreșit, constituiau o garanție : el era tatăl, așa-dar. Însă anii, anii... ei schimbă și bărbatul, și femeia...

— Nu m-ai cunoscut, Rosette, când aveam douăzeci de ani... Atunci nu mă temeam de nimeni... Da, păstrează-ți măgulelele. Un bărbat de treizeci de ani, dacă nu se îngrijește... Mă supraveghez cu atenție, negreșit : punching-ball-ul dimineața, la sala de arme de două ori pe săptămână...

— Asta e adevărat, bine procedezi : n-ar trebui să te îngrași...

— Mersi... numaidecît ! N-am ajuns încă la așa ceva, dar cu fiecare zi care trece sînt tot mai puțin sigur că voi putea împlini într-una acest rol... să-mi evidențiez calitățile mereu... Va veni o clipă când teama de-a îmbătrîni fără a fi iubită va întrece în sufletul lui Blanchette acea putere pe care o am încă asupra ei...

Cu ochii pe jumătate închiși, cu frumoșii ochi de mioapă, Rose urmărea jocul din buze al amantului său.

Se plîngea de primele semne ale declinului, ale scăderii forțelor. Și apoi războiul îl prăpădise, afirma el, pîntecele... Ce bărbat cochet !

— Dacă îți închipui că sînt de folos frumuseții tranșeele, săpăturile și toate celelalte... Două ierni în apă și în nămol !

— Unii plătesc scump băile de nămol în vederea reumatismelor...

— Ei bine, mie, ele mi-au dat reumatisme... uite, se văd puțin pe glezna mea...

— Noroc de război, suspină ea, fără el ai fi fost infernal !

Cît putea să vorbească despre sine, tipul !

— Blanchette, zise el, are douăzeci și opt de ani. Dă muguri în sufletu-i cugetul unei alte vîrste... Nu mai e fetișcana pe care o stăpîneam... Ca s-o îndrum să meargă drept, se impune să mă ocup de ea... și altele am eu în cap, nu-i așa, doamnă ? Să-mi jertfesc libertatea și să veghez asupra norocului meu, prea puțin pentru mine... Ți-am spus, m-am gîndit că o mică aventură...

Astfel o aruncase el în brațele lui Aurélien. Îl cunoștea pe Aurélien. Cu burlacul ăsta n-are urmări grave. Nu și-ar da osteneala nici să-i șterpelească soția. Nu-i în firea lui, și apoi sînt între ei amintirile frontului..

— Nevastă-ta s-a culcat cu Leurtillois ?

De data asta, o interesa.

— Vrei să glumești ? S-au cam pipăit... Oh, știu eu pînă unde au mers ! Am pus la cale totul în acest scop. Blanchette n-a știut, ce vrei ? Ea mă iubește tare într-una, i-am intrat sub piele și apoi e mamă pe lîngă toate ! Fără să mai vorbim despre protestantismul care își are partea sa într-astea ..

Rose nu se mai interesă. Femeile astea care nu se culcă, o chestie murdară. Firi fără personalitate, probabil.

Da, dar pe Edmond nu-l legase la ochi nimeni. El știa altceva : că nevastă-sa, care nu s-ar culca desigur cu Aurélien, nu se mai gîndea decît la dînsul, că era stăpînită de acest bărbat mai mult decît dacă i-ar fi fost amant. Îl iubea. Suferea din pricină că îl iubea. Își imputa că îl iubea. Într-asta consta primejdia.

— O, zise Rose, fiindcă nu se culcă ! Sinteți prea complicați cei din generația ta, frumosul meu îngeraș !

Și își scoase sîinii din cearșafuri cu o vădită dorință de-a plăcea.

Edmond continua : într-o bună zi Blanchette o să-l părăsească, pur și simplu. Poate peste zece ani, însă...

— Voi fi drăguț, la patruzeci de ani trecuți... În acel moment, ca să nu-mi pierd tabieturile, ca să am cravate, automobil, va trebui să-mi caut o altă Blanchette, și la patruzeci de ani voi fi silit să iau o babă...

— Pe cineva de soiul meu, drăguțule, îl întrerupse Rose, cu buricele degetelor peste sfîrcurile sînilor.

— Cînd zic o babă, zic o babă...

Între timp, nu se cădea să iasă prost chestia cu Aurélien...

Rose se gîndea într-adevăr la cu totul altceva. Dorea să fie dezmiardată, se alinta, se îndesa în Edmond.

— Dă-mi pace, zise el, ești prea pofticioasă... Atunci mi-a venit gîndul să-l fixez pe Aurélien pe lîngă drăguța mea verișoară...

— Drăguța de Bérénice ? E urîță, dar îmi place.

— Dă-mi pace, îți repet... Atunci Blanchette a fost atît de tulburată încît n-a putut să se prefacă în fața mea... în acea dimineață am avut o discuție aprinsă... ea a mărturisit că e foarte frămîntată... că are un simțămînt de vinovăție îngrozitor... Eu am făcut pe omul de mare demnitate... Nu mai e nimic între noi întrucît așa stau lucrurile... Sînt împotriva împărțelii !

— Canalie !

— Nu mă vei avea cu sila, sînt stors de puteri... Apoi, în aceste condiții, am dreptul să am pe cineva, nu-i așa ? Blanchette mă cunoaște. Un temperament ca al meu...

— Lăudărosule ! Tu vorbești despre temperament...

— Am să-ți cîrlesc o flească, dacă nu șezi binișor.

— Atunci nu vorbi despre temperament !

— Am să-ți dau o veste... dacă binevoiești s-asculți ce-ți spun...

— Ascult...

— Ei bine, dragă, nu mă voi ascunde de fel... în sfârșit, în măsura în care asta îți convine... cu Jacques, bineînțeles...

— Nu te temi că Blanchette...

— Nu, fiindcă e urmarea greșelii sale...

— Ah, exagerezi ! Greșeala ei...

— Am spus greșeala ei. Dacă pe viitor te întrețin...

— Tu să mă întreții ?

De data asta era serioasă, se uita la el :

— Nu glumești de loc ?

— Nu. Crezi că arunc banii în vînt...

— A, asta e, produsele Melrose.

— Nu-i decît un început : vei avea teatrul tău...

Ea sări peste dînsul, mușcîndu-l ușor în multe locuri, învîrtindu-l peste perne.

— Destul, mare prefăcută ! Îmi strivești trupul ! E de preț, nu uita... O să mai ai nevoie de el !

Se odihniră puțin.

— Ascultă, zise el, trebuie să mă gîndesc la viitor... Cu privire la lucrurile mai vădite... la societatea în comandită pentru produse, de pildă... la teatru... trebuie să nu las urme care s-ar putea într-o zi să slujească în vederea unui divorț...

— Ce-i de făcut ?

— Ei bine, să gădesc dacă e posibil alți comanditari... pentru ca treaba să aibă o formă comercială de neatacat... niște prepuși la nevoie... Îți cer cu toată seriozitatea să te gîndești la asta...

— Niște comanditari ? Dar, drăguțul meu Mondinet, niște comanditari, de ăștia nu se gădesc decît la pat...

— Lasă prostiile, doamnă, sîntem în felul nostru geloși !

Ea se lovi peste frunte.

— O idee !

— Ei, dă-i drumul...

— Mary ! Soluția e genială ! Mary ! Dama lui Perseval în consiliul de administrație ! Și-apoi ea îmi datorează așa ceva, din chestia cu bătrînul... Crezi că va refuza să ne ajute ?

— Mary, niciodată... dacă eu... dacă tu i-o ceri !

— Ah, lasă-te odată de prostii, îngerul meu ! fiindcă și eu sînt de felul meu geloasă !

Se pregătea să-l atace. El o apucă de gît. Horcăia sub el :

— Ah... Ah... ți-am spus doar că aici aveai s-ajungi !

Cînd doctorul Decoeur, uitîndu-se țintă la nevastă-sa, cu acei ochi triști pe care îi avea, o întrebă :

— Ți-a plăcut ziua de duminică ?

...ea nu răspunse, vedea aieva ziua de duminică. De jur împrejur, apartamentul lor dintre parter și primul etaj, mediocru, sărăcăcios, unde se amestecau uneltele medicului și neorînduiala unei loji de teatru, într-o lumină slabă, în tăcerea de la ceasurile două din noapte. Vedea aieva ziua de duminică. Auzea bătînd inima lui Jacques. Bietul om. Așa de drăguț. Făcea și el ce putea. El n-o prea stingherea. Va fi stat desigur toată noaptea după geam ascultînd fiecare automobil, fiecare huruitură de automobil. Ce să-i faci ? Ea era așa cum era. Se întoarse spre el.

— Jicky... zise ea. Ți-ar plăcea să am teatrul meu ?

XXXIV

Aurélien se sculase la opt ceasuri dimineța. Dis-dimineță. Ce harababură. Lui madame Duvigne nu-i venea să-și creadă ochilor cînd găsi casa goală, și pe masa din bucătărie povețe peste povețe : trebuia ca gospodăria să fie rînduită, și cît mai repede cu putință, și nici urmă de madame Duvigne în zare începînd de la ceasurile unsprezece, și totuși un prînz frugal, de acelea care se pot servi la orice oră, să se afle în bufet. Ea dădu din cap, domnul își lăsa treburile, avea nevoie de zaharicale, și după aia nici nu s-atingea de ele.

„Ce vreme frumoasă !“ făcu Bérénice. Îl obligase s-o aștepte un sfert de ceas în bibliotecă : nebunul ăsta șosea la verii săi înainte de nouă ceasuri ! Ea purta un taior albastru-închis, iar pe cap, peste părul său blond, o tocă de fetru așezată pe-o sprînceană, cam ca o pălă-

rie de bărbat. Aurélien se gîndi că era miraculos de prost îmbrăcată. Va fi dormit foarte puțin, desigur, avea uşoare cearcăne vineţii pe sub ochi.

— Da... nu-i așa ? Astă-noapte, zăpada... și azi-dimineață...

Se uitară amîndoi la cer pe fereastră, la soarele albastru-palid de la Paris. Ea zise :

— Era cît p-aci să-mi închipui că e în cinstea noastră... și apoi mi-am adus aminte... e în cinstea Sfintei Fecioare...

— A Sfintei Fecioare ?

— Știi doar : zilele alcioniene ¹... zilele cînd alcionul, atît e de liniștită marea, își poate face cuibul în scobitura valurilor... zilele dinainte de Crăciun... fiindcă Dumnezeu nu voia ca mamă-sa să îndure atunci iarna...

El clătină din cap :

— Sînt zilele noastre alcioniene... fiindcă dragostea...

— Taci din gură... aici !

Ea îi pusese degetele peste gură. El le ținu locului și le sărută îndelung. Ușa se deschise. Blanchette intră. Îi surprinsese ?

— Iartă-mă, făcu Bérénice, n-o să vin la prînz...

— Dar ești liberă...

Îi întinse lui Aurélien mîna. Purta o rochie de casă de un stil vechi, cu dantele... o frumusețe... Străbătura amîndoi cele două saloane, încăperea de la intrare, unde Aurélien privi la renumitul Picasso din epoca albastră un saltimbanc lîngă o sferă și un Arlechin care ajunsese aici la Quesnel.

— Îți place ? întrebă Bérénice cu un soi de neliniște

Ar fi dorit ca el să aibă simțul frumosului. El răspuase :

— Da... îndeajuns... mai mult decît cubismul său. O, nu, nu-ți lua pe tine mantoul de blană... E cald de tot... să știi...

Ea preferă totuși să-și ia mantoul... în automobil mă ales... erau cu automobilul ? Mașina de cinci-cai-puteri aștepta de-a lungul trotuarului. Aurélien nu știa ce voia S-o ducă la el acasă, negreșit. Dar așa, deodată, se teme

¹ Alcion — pescăruș albastru.

să nu dovedească o grabă de neam prost. Apoi fusese luat pe nepregătite de această primăvară de la Crăciun. Dacă s-ar duce în afară de oraș ? Ar fi semănat cam prea mult cu ceea ce i-ar fi propus lui Mary de Perseval... Lui Bérénice i-ar fi plăcut să meargă la Louvre să vadă tablourile de Ingres, cele de Manet... Lunea muzeele sînt închise... Atîta pagubă. Își croiseră atîtea planuri pentru această dimineață, în chip separat, încît acum, laolaltă, nu știau cum s-o folosească. Se simțeau descumpăniți, stingheriți, rătăciți la țărmlul fericirii lor. De fapt, lui Aurélien i-ar fi convenit să stea locului, în automobil, de-a lungul trotuarului... să țină într-a lui acea gingașă mină.

Bérénice îl sorbea din ochi. Ce trup înalt... cît e de ciudat ! Îi descoperea o eleganță necunoscută, care o tulbura. Se gîndea, bărbații de obicei sînt atît de stîngaci... N-ar fi îndrăznit să nu generalizeze... ca să nu-i displacă lui Lucien... ca să nu se gîndească la Lucien...

— Trebuie să luăm o hotărîre... zise Aurélien. Hai acasă la mine...

Nici nu rostise bine aceste vorbe că se și înroși. La ce oră o fi ajuns madame Duvigne, totdeauna atît de nedeprinsă s-ajungă la ceasul potrivit ? Și dacă gospodăria nu-i aranjată... Ea observă roșeața din obrazul său, și o interpretează într-alt chip :

— Nu... îți dai seama că nu... nu așa...

Nu spusese ceea ce vruse să spună și, la rîndul ei, simți că o cuprinde rușinea. Își veni în fire :

— Haidem oriunde-o fi... în Paris... undeva unde să nu întîlnim pe nimeni... într-o cafenea foarte comună... îmi plac tare cafenelele...

El propuse în Bois de Boulogne, Armenonville. Ar întîlni lume peste lume ! Nu. Bulevardele. Dimineața nici o primejdie... Ambreiajul avea nevoie de ulei. Ei plutiră prin acest Paris vioi, în acel antract de iarnă. Pe ilustrele bulevarde, Aurélien, șovăi... Fiecare cafenea era legată de întîlniri amoroase, de revederi... Ar fi dorit una cu totul nouă, unde să nu dea peste nici o amintire. Nici la Pousset, nici la café d'Italie, nici la café d'Angleterre... Ea dorea o cafenea mai de rînd, unde cu adevărat întîlnirile ar fi mai puțin probabile... Eșuară într-o

cafenea care dădea într-un pasaj. Între oglinzile și ușile de sticlă de-acolo jucau atâtea răsfringeri încît te-ai fi crezut într-un teatru. Era totuși o cafenea de felul celor de-odinioară, cu aur peste tot, cu gingașe coloane brune avînd capiteluri complicate, cu banchete roșii, cu niște cuiere în stilul Renașterii. Pe masă erau risipite mape cu litere de argint, volume desperecheate de Bottin-uri. Se afla un vas de preparat filtru după teigheaua baru-lui de mahon cu ornamente de alamă, și casierița visa între oîrlionții săi și pudra de orez. O scară urca la primul cat spre biliardele cu o statuie împănată de făclii în partea de jos a parmaclicului. Marmurile aveau niște vine ca mîinile de bătrîni. Pe dușumea, singurul lucru modern : o îngrozitoare compoziție de toate culorile, în *confetti* ciudate. Cît vedeai cu ochii era gol, cu excepția unui tînăr dintr-un colț, care scria scrisori și le tot rupea în bucăți. Și peste oarecare timp, două femei brune grase și nu tinere se așezară în cealaltă parte a sălii și cerură rachiul, după ce își arătară niște fotografii.

Cît de absurd era să te afli acolo ! În acest cadru nepotrivit simțămintelor... Bérénice îl pironi :

— Mie, mie îmi place asta... cafeneaua asta... pancartele pentru aperitive... sifoanele albastre... tot ceea ce dumneata nu mai vezi... Mă simt bine aici... te ascult mai bine... Un decor ca oricare altul...

— Asta tocmai mă supără, zise el... un decor... nu ne aflăm pe scînduri...

Ar fi vrut ca el să-i împărtășească plăcerea. Decorul, un decor, o încînta dimpotrivă, și pe la spate înaltele ferestre, bulevardul, trecătorii, pe margine galeria cu magazinele sale, acel acvariu palid, soarele de decembrie... Aurélien își schimonosi puțin fața auzind exprimarea ei căutată. Simțise de două-trei ori în chip nedeslușit o stinghereală față de ea... Avea un oarecare fel de a fi nefiresc, fel care poate nu dovedea decît sfială... poate... Ei îi plăceau lucrurile moderne... vădea un anumit snobism de care erau cuprinse mediile de avangardă... El își aminti de plimbările cu Paul Denis. Se întristă tare pe loc. Îl bătea gîndul s-aducă oarecare corectări acestei femei. Cu ce drept ? De altminteri, nu el o alesese, ea

căzuse pe capul său, nu-și dădea seama în ce mod, cu tot felul de ciudăţenii neştiute... Ah, ar fi de-ajuns s-o ia în braţe, s-o strângă la piept, pentru ca totul să se risipească...

Ea îşi scosese pălăria şi o pusese pe masa de marmură. Îşi scutura părul blond, în care lumina artificială puneă reflexe verzi peste şuviţele aspre. Chelnerul aşeză cele două pahare de cafea în dreptul lor. Bérénice juca în degete zahărul. Nu se atinse de cafeaua sa. El ar fi dorit ca ea s-o bea. Ar fi dorit straşnic ca ea s-o bea. Dar nu i-ar fi spus-o pentru nimic în lume. Nu era sigur c-o iubeşte. Nu mai era sigur de nimic. Dacă o fi fost la mijloc o eroare ? Era prea crud să se gîndească la aşa ceva. O iubea, cum să nu, o iubea. Dar încă nu se deprinsese cu gîndul ăsta. Nu, n-o iubea. Îşi îndrugase la verzi şi uscate. Se cuvenea acum să se mîntuie de ele. În ce fel ? Se prinsese parcă în propria capcană. N-o mai recunoştea. O închipuia mai slabă, mai puţin femeie. Se mişca întrucîtva pe banchetă. Stăteau unul lîngă altul. Deodată lovi cu piciorul pulpa lui Bérénice sub masă. Amîndoi se retraseră puţin. În gîndurile lui Aurélien, o adevărată vraiste. Cum adică ? fiindcă îi atinsese pulpa... o tulburare atît de vulgară ! Da. Ce lucru nemaipomenit şi prezenţa ! Ce fel de pulpe o fi avînd ? Nu le văzuse bine niciodată. Fine, mi se pare, tare fine... poate prea-prea...

Vorbea, vorbea tot timpul pentru ca ea să nu poată bănuî ce se frămînta într-însul, decepţia, pornirile secrete, acea înfierbîntare subită. Despre ce vorbea ? Nici nu ştia bine. Se juca de-a v-aţi ascunselea cu ceea ce-i trecea prin minte. Îi era teamă să n-o iubească. Se aflau acolo, în cafenea, în chip absurd. Aveau atît de puţin timp de stat împreună. Presimţi pe neaşteptate că avea s-o piardă. Nu se mai îndoia că o iubeşte, inima îi bătea să-i spargă pieptul, asculta vorbele stupide în propria gură. Despre ce ar fi trebuit oare să vorbească ? Despre altceva, despre altceva. Cum totul este de luat în batjocură... Ea nu-l cunoştea... Dacă l-ar cunoaşte, l-ar iubi ? Nu se ştie ce trebuie să faci ca să ajungi iubit : să te arăţi cum eşti sau să minţi. Oscilezi între amîndouă. Faci de-amîndouă, de altminteri, cam la voia întîmplă-

rii. Te prezinți cum ai dori să fii, cum crezi că ar trebui să pari, și apoi îți zici : „Nu sînt eu...” Te silești să te arăți... cît poți mai rău... ca să displaci... Cine știe dacă nu-i asta mijlocul de-a plăcea ? Îl stăpînea o neliniște înspăimîntătoare, timpul nu trecea, și fugea totuși. Ce îndruga el ? Se năpustise a vorbi despre copilăria sa... Ea îl întreba din cînd în cînd .. Voia să știe cum era maică-sa... Spuse că maică-sa fusese foarte frumoasă... Bérénice se lăsă în voia închipuirii... Foarte frumoasă... Ah, să fii foarte frumoasă... El nu dădea relief acestor vorbe... Nu putea să-i spună ei că era foarte frumoasă... că maică-sa... maică-sa, ea, era foarte frumoasă... Bérénice... era altceva... altceva mai enigmatic... mai puternic...

— Mă întreb, zise ea, cu ce ochi mă vezi...

El îi vorbi despre ea. Mințea. Vorbele din mintea lui ar fi fost de nesuferit. Îi vorbea despre ea ca și cum ar fi vorbit despre ea unei femei oarecare. Cu vorbe foarte umflate, goale. Cînd te gîndești că, dacă i-ar fi spus lucrurile crude, cele adevărate, pe care le gîndea despre părul, despre brațele, despre mîinile, despre unghiul bărbiei, despre unele expresii uluitoare ale ei, despre apucăturile care îi erau cam ca niște ticuri, ar fi izbucnit în plîns probabil. În timp ce mințea, pe cînd îngăima lucruri banale, lucruri care se potrivesc peste tot, se enerva împotriva lui însuși, împotriva ei, împotriva neputinței de-a spune ceea ce este, de-a comunica altuia aplecarea pe care se poate s-o ai către o imperfecție, către o trăsătură nereușită, către o bătărănie. Mințea și nu mințea : transpunea. Transpunea în limbajul ieftin al complimentului violența care se zbătea într-însul, brutalitatea plăcerii pe care și-o oferea de-a o privi, acea forță critică nemiloasă care și cuprindea cîte ceva din posesiunea amoroasă. Da, o iubea, iubea această femeie vie, și nu o statuie, o imagine, iubea această carne în mișcare, acest trup, această față capabilă tot așa de bine de-o schimă ca și de-un surîs, aceste trăsături croite atît pentru suferință cît... Și-o închipui înfiorată de plăcere cu atîta răutate, cu atîta precizie, încît se opri din vorbit și tremură.

— Bine, zise ea, iată-te încă o dată dus departe...

— Iartă-mă, bolborosi el, ce oare spuneam?... Pe neașteptate un gând m-a...

Ea prinse a râde. Nu i se întâmpla una ca asta pentru prima oară :

— Ești un bărbat ciudat... Vorbești, vorbești... cineva te urmărește... își închipuie că prețuiești ceea ce spui... apoi deodată, nu mai e nimeni ! Te gândeai la altceva... Pe unii oameni una ca asta îi va fi supărînd desigur...

Își dădea seama bine că ea spunea adevărul. Se zvîrcolea ca în gură de șarpe. Dar ceea ce născocea se spulbera ca nisipul. Trebuia să spună ceva convingător. Descoperi aparența de adevăr în minciună :

— Tocmai, zise el, din pricină că te doresc...

Vocea i se muiase ca să spună asta în chip expresiv. Bérénice își lăsă puținel capul pe spate. Se convinsese. Dar minciuna nu mai era o minciună. Aurélien se uita la dînsa și părea atît de ocupat de ea, atît de profund prins de ea, răpit de un val pe care nu-l auzise venind, încît tremura din creștet pînă-n tălpi. Ea închisese ochii. Îi deschise din nou și zise :

— Tremuri, dar tremuri !

Tremura.

XXXV

Ea spusese : „Nu... nu la un restaurant mare... vreau să iau prînzul cum îl iei dumneata în toate zilele... îmi pare că te-aș cunoaște mai bine.” Tocmai de asta o duse la Marinari. În același timp, de la Marinari acasă la dînsul trecerea era firească, ușoară. De aceea lăsase mașina de cinci-cai-putere la gara, apoi pe jos se întorse-seră în insulă.

Vremea nu era nici atît de frumoasă, nici atît de caldută ca dimineața. Cerul era cenușiu și bătea vîntul. Cheiul de la nordul insulei înghețase. Se și golise. Neatrăgător la culme. Bérénice se uita la arborii care se iveau din parapete și păreau de pe țărnul năpustit de apă jalnicii martori ai unei mari nenorociri. Se gîndi

la orașul d'Is. Insula întreagă înfățișa ultima limbă de pământ uscat după potop. Își strînse și își încheie bine mantoul de blană. De jder. O nebunie a lui Lucien. Ar fi trebuit să-l dea la refăcut, fusese prost croit.

Cu cîtă curiozitate intră Bérénice în acest restaurant care avea oarecum înfățișare de prăvălie, un apartament de la parter odinioară zugrăvit în alb, în zidurile groase ale clădirii vechi; mese, casa, o ușă în fund, nimic ieșit din comun, afară de împestrițătura publicului, compus din lume care lucra pe-acolo, din bărbați cu șepci și din englezi artiști, asemenea celor din Oxford, și din perechi prea bine îmbrăcate față de ceilalți toți din jur, apoi din celibatari înstăriți, din niște funcționari. Era cald și bine. Aurélien fusese primit ca un obișnuit al localului; avea șervetul său de masă acolo, dar fiind luni i se dădea unul curat. O doamnă tocmai pleca de la masa din dreptul ferestrei. Chelnerița i-o indică lui Aurélien. Se așezară acolo. „Ei, ce ne oferi astăzi?” Dădu ajutor lui Bérénice să-și scoată mîinile din mantou. Nu, mulțumesc, îl țin pe mine. Întoarse ochii spre el: „Pune-mi-l pe umeri...” Intimitatea își croia drum în viața lor.

În timp ce așteptau gustările, Bérénice și începuse a vorbi despre ea însăși. Venise pe încetul, cum vine încrederea, pe căi neștiute. Fusese nevoie de toată această dimineată petrecută între ei singuri. De ce anume se legaseră? Bérénice vorbea despre ea însăși, dădea un fel de răspuns la ceea ce el îi povestise mai adineauri, ceea ce nu fusese decît o momeală, o punere în discuție:

— Mi-ar face plăcere, Aurélien, să cunoști casa cea mare... unde mi-am petrecut întreaga copilărie... Nu poți pe de-a-ntregul să mă cunoști fără să cunoști casa cea mare... Eram singură cu tatăl meu și cu servitorii... și cu vîntul... O casă mare galbenă și tristă, înfundată între niște coline... cu soarele și cu vîntul...

El îi apucase mîna. Își dădea silința din toate puterile să întrevadă această casă din Provența, copilul singuratic, tatăl acela părăsit... Fiindcă mama lui Bérénice plecase cîndva pentru ca să nu se mai întoarcă...

— Am luat hotărîrea fermă de-atîtea și-atîtea ori, continuă ea, să mă reîntorc acolo cu cineva... cu careva...

Îi strînse degetele prizoniere, să i le sfărîme, nu altceva. Îl iubea ea oare? El nu-și spunea în gînd că avea s-o îmbrățișeze, nu, ci că avea s-o ia cu dînsul acolo, în casa tatălui său. Și el avea de spus zeci și sute de vorbe pe care nu le spusese nimănui. Ar mai fi luat din nou din scrumbie, dar se aducea pește prăjit. Intrau doi bărbați. El zbîrci din nas și îi tăie vorba lui Bérénice :

— Ce plictiseală !

— Ce s-a întîmplat ?

— O... niște oameni pe care îi cunosc... colo, m-au văzut...

De cealaltă parte a încăperii, unul dintre cei de cîrînd sosiți pe cale de-a se așeza vădea o uimire bucurasă, ridica mîna în sus, saluta din umeri. Un bărbat scund roșcat, cu favoriți scurți, cu gulerul ceva prea înalt, cu cravată-papion, cu veston prea mare, cu revere prea largi. Boem și avut. Celălalt, destul de gras, mai înalt, se și așezase jos, vulgar, cu părul tăiat perie, cu o mustăcioară țepănă, cu o mare bărbie ieșită în afară, cu nasul în vînt, saluta în chip ceremonios, rezervat. Bérénice, înveselită, cerceta cu de-amănuntul pe Aurélien, felul său de-a întoarce polița fără să lase din mîna furculița, cu un suris cam șters, cu dinții strînși. El explică :

— Niște camarazi de regiment... cel scund, Fuchs, scria un ziar în tranșee... L-a continuat și fiind civil... *La Cagna*¹, știi...

— Lucien îl cumpără...

Ea se simți stingherită fiindcă spusese aceste vorbe și se uită la Fuchs care își agita într-una sprîncenele spre Aurélien, arăta pe vecinul său cu degetul cel gros, apoi zicea *da* din cap. Aurélien ședea ca pe jărat.

— Vrea să-ți vorbească, mi se pare, zise ea.

Și, într-adevăr, se sculase în picioare, se îndrepta spre ei.

— Bună ziua, Leurtillois, mă ierți... doamnă... Vei veni la masa noastră de joi seara? Mă port ca un țopîrlan...

¹ Adăpostul militar.

Își tot fiția umărul dinspre Bérénice. Aurélien, în silă, făcu prezentările : „Prietenul meu Fuchs... cu care eram într-al cincizeci și șaptelea... cu Edmond... Doamna Morel...”

Fuchs făcu trei plecăciuni, își lustrui un favorit : „Edmond ? Doamna cunoaște pe doctorașul ?”

Era caraghios s-audă zicându-i-se astfel verișorului său. Uitase că fusese în război ca medic. Surîse.

— E verișorul meu, răspunse ea

O, atunci... Luă această înrudire drept o invitație de-a se așeza jos, și s-așeză în fața lor, scuzându-se cu un fel de chelălăială.

— Am descoperit, închipuie-ți, un răvăcel, dar zău, unul de-acele răvăcele ! Catifeliuuu ! Ai să te lingi pe buze... La Villette... Și ce pivniță, Doamne ! Niște Corton¹ la sticlă. Îți închipui... Nu acolo ne-am dat întâlnirea de joi... în ce privește cea de joi, invitațiile erau pornite (ce șic !) prea târziu ca să se mai îndrepte trupa spre acele sticle înfundate... Tot petreceri și banchete pe lângă Sacré-Coeur... Nu-i zic doamnei să fie de-ai noștri... Se petrece între bărbați... Pe unii prieteni îi supără... Însă o să organizăm ceva la Villette... și dacă inima vă îmbie... Oh, o să fim corecți !... Îmi cer iertare din nou, mă bag în conversația dumneavoastră, mă instalez... Fiindcă pe Leurtillois, doamnă, l-am cunoscut, nu făcea pe mîndrul !... Pii-sau-hui ! Astea ne împuiau urechile ! Îți amintești de tranșeea strîmtă de la Bectance ? În fiecare zi ce supă ni se turna acolo... Din zilele acelea ne-am ales niște cunoscători de bucate faine... Catifeliuuu ! Acel ravac, zău, îți dau biletul meu... și nu sînt oale ! oh ! ori alt soi de oale !

Aurélien fierbea de mînie. Eérénice, pe încetul, îl liniști cu mîna. Nu voia ca el să provoace un scandal. El o pricepu. Schimbară între ei priviri cu înțeles.

Un gînd ciudat îi trecu prin minte lui Aurélien, care îl îmblînzi : amîndoi ajunseseră să fie ca niște oameni care se cunoșteau foarte bine, care de îndelungată vreme trăiau împreună... Tot ce trebuie ca să suporte un nepoftit.

¹ Vin renumit din Bourgogne.

— Știi, zicea Fuchs, cine e cu mine ? L-ai recunoscut, ei ? Lemoutard ! Da, doamnă, așa se numește, acest burduhănos ! Lemoutard ! Adjutantul. L-am reîntîlnit într-un chip straniu... Din pricina lui Gonfalon... îți aduci aminte... Gonfalon... locotenentul... acel cavaler cu mustața în nări ? Da, ei bine, Gonfalon ca totdeauna după fustele femeilor, se afla într-o situație gravă... o damicelă care se deda la șantaj... Mi-am amintit de Lemoutard, și ne-am dus amîndoi după el la Prefectură...

El făcu semn din ochi, se întoarse spre tovarășul său, care pricepu că se vorbea despre el, și salută din nou de la locul său. Apoi zise în taină :

— Lemoutard, ca să nu v-ascund nimic, doamnă, lucrează la poliția de moravuri... Să te strici de rîs, nu altceva ! Cu un nume ca al lui ! De altminteri, e prea blînd, acest burduhănos necioplît, pentru meseria lui ; trebuie să-l auzi spunînd : „Ce vreți, eu femeilor nu le pot purta pică... sînt prea bun... le iert orice...” Porcul !

Se distra, făcea semne din ochi, nenumărate, înspre Bérénice :

— Și credincios pe lîngă toate ! În cursul războiului era nedezipît de preotul militar. Se spovedea și se răzspovedea. Dădea buzna în biserici, și se împărtășea cît putea mai mult... Dar îi plăceau prea tare femeile ca să reușească în acea profesiune... Se lăsa amăgit de ele, ce vreți... Apoi, după armistițiu, a părăsit Moravurile... și cînd am ajuns la Prefectură, eu și Gonfalon, nici urmă de Lemoutard. Pe chestia asta, ne-am dus să ne îmbătăm măruntaiele la „Gypsie's”. Gonfalon era peste măsură de turtit... Bine, cine mi s-așază lîngă noi, c-o tîrfă ordinară, ei da, c-o tîrfă ordinară ! Lemoutard, Lemoutard la pensie, vinde acum șampanie... Să-i zic să vină ? Se pîrjolește de dor să-ți strîngă mîna... N-o să se simtă rău doamna ? De altminteri, a părăsit Moravurile...

Se și ridicase în picioare, ajunsese chiar de cealaltă parte.

— Iartă-mă, repede mă descotorosesc eu de ei... murmură Aurélien.

— Nu, zise ea, nu interveni de fel... Mă distrează. Și apoi am impresia că întîmplarea mă slujește. Descopăr

lucruri despre dumneata, din gura altora. Nu măslui cărțile, Aurélien ! Nu-mi ascunde oameni de-ăștia...

El ridică din umeri a neputință. Cei doi bărbați sosiseră la masa lor.

— Ei bine, iată-l pe Lemoutard ! zise Fuchs. Doamnă, vă prezint pe Lemoutard... Doamna e verișoara drăguțului medic Barbentane...

Ex-adjutantul se înclină, nu știa unde să-și așeze umflatele-i mâini roșii. Să fi avut vreo patruzeci de ani, trupul i se și deformase de mîncare și de băutură, era solid și pocit, avea gîtul scurt, cu urma roșie a gulerului peste ceafa rasă de curînd. Fruntea îngustă și nasul stîngerit de polipi. Din pricina asta vorbea cu un glas ciudat, cu opriri după care își recăpăta respirația, în general în contratimp.

— Doamna... ah, doamna e verișoara... ? Ah... Dragul meu locotenent... Atît de fericit că-mi văd locotenentul...

Pîntecele îl împiedica să se îndoaie de-a binele ca să salute.

— Așază-te, cîine pripășit ! glumi Fuchs, care dădea exemplul. Madeleine ! adu aici tacîmurile noastre !

Aurélien avu o mișcare de cal gata să cabreze. Bérénice puse mîna peste degetele sale. El mai-mai să dea cu nasul în farfurie.

Ce ai ca prăjit ? întrebă Fuchs. Ceva peștișori albi ? Ni-i recomanzi ? Hm, hm. Cred că am face mai bine să ne mărginim la ceva stridii verzi și la un mușchi... De cel roșu, bineînțeles, Lemoutard ?

Pe Bérénice o distra înfățișarea întăritată la culme a lui Aurélien. Avea pentru el destulă dragoste ca să cunoască limitele răbdării sale.

— Așadar, zise ea, domnule Lemoutard, și dumneata ai fost în război cu vărul meu Barbentane ?... și cu D-l Leurtillois, bineînțeles ?

El își fiți burta. Părea un enorm coleopter, te-aștep-tai tot timpul să-l vezi desfăcîndu-și elitrele. Avea o mutră de om cumsecade, molîu, pe-un trup de ciomăgaș. Își tot deschidea gura cu puțin timp înainte de-a vorbi, și falca-i inferioară se proiecta și mai înainte :

— Cu locotenentul, da, *madame*... și cu medicul militar... în sfârșit, cu medicul auxiliar Barbentane... da, *madame*...

— Și eu, zise Fuchs, dat uitării. Dacă l-ați fi văzut pe Leurtillois la Eparges ¹ !

Aurélien ridică un index, iritat. Nu putea suferi soiul ăsta de măguleli josnice, amintirile de război spre lauda vecinului, cu condiția de a i-o întoarce.

— Bine, bine, iarăși modestia ta ! Nu-i un motiv ca...

Noroc însă că Lemoutard își vedea în voie de gândurile lui. Nu-i dădea nici o atenție lui Fuchs, al cărui debit verbal se infunda ca o simplă plesnitoare. Lemoutard se clătina pe fundul său, cu gura deschisă, mîngîindu-și în răspăr mustața, cu ochii rătăciți într-un fel de visare.

— O să țin minte toată viața... Era la Chemin des Dames ²... Pe doctor nu-l cunoșteam, tocmai sosise în batalion... Eram sergent atunci... Conduceam o secție... Ne aflam puțin la est de Sancy... țineam linia drumului de fier... avansasem după un bombardament neîntrerupt, mii de draci, după un bombardament neîntrerupt ! Înaintea noastră, totul era dat de-a rostogolul. Nici urmă de tranșee, adîncături de obuze, rătăcări în formă de pîlnie... Avansasem cum putusem... pe povîrniș și puțin pe undă se întindea platoul... și ne retrăsesem pe aici, pe colo... nu mai știam unde ne aflam... Vă plictisesc ?

— Nicidecum, făcu Bérénice, dimpotrivă...

— Se aflau nemțoi în față, la o parte, în urmă... Artileria se năpustea peste grămada de oameni... Se vedea în ceea ce fusese sirma ghimpată un ins care nu izbutise să-și tragă picioarele... Nimeni nu se gîndea să se ducă să-l scape, vă jur... În sfârșit, o cățea nu și-ar fi recunoscut căteii... Acolo unde eram, secția mea avea încă formă omenească... fiindcă țineam un loc strîmt și lung unde ne bătusem... și pe care îl despărțisem printr-un

¹ Comună din arondismentul Verdun, unde s-au dat lupte grele în 1914—1915.

² Drum pe coastele dintre Alsne și Allette. Teatrul unor violente lupte în aprilie 1917.

perete de saci de nisip... Însă doi Fridolini ¹ care înaintau cînd îngrămădeam sacii fuseseră răniți... căzuseră cu boturile înainte, cu picioarele pe terenul lor, cu capul pe-al nostru... Ci bagă-te în saci... niște sandvișuri în regulă... Nu era chip să-i scăpăm, înțelegeți : ne era teamă și celor dintr-o parte și celor de dincolo... și apoi să începem din nou tărbăoiul pentru doi firtați... Dar întinericul se lăsa, și ei nu se hotărau să dea ortul popii... Urlau încă... Or fi avut dureri desigur pe undeva... La vreun picior... În sfîrșit, ce mai încoace încolo ! Se văitau... Prin sectorul unde nu era nici o mișcare... fiecare cu degetul arătător pe trăgaci, adăpostiți de focul dușmanului... Atunci cînd ei prindeau din nou să se vaite, mitralierele, fie ce-o fi, slobozeau cîte-o salvă... Pac, pac, pac, pac, pac... și ea ricoșa... păt, păt... Nu mai știai unde să stai... Ceilalți răspundeau... Nici nemțoi, nici noi nu știam asupra cui trăgeam... O dată cu noaptea era ceva de nesuferit... Între timp, iată că sosește locotenentul... Îți amintești, dom'le locotenent ?

Aurélien făcu un gest foarte vag.

— Da, da, dom'le locotenent... împreună cu noul medic... vărul dumitale, doamnă... Nu-l cunoșteam... sosise, eram pe linia frontului, și, știi, de-obicei pe doctori nu-i prea vedeam adeseori... Îmbrăcat încă elegant de tot... era vara... n-apăruse noroiul... Eu, îmi ieșisem din sărute... nu mai puteam... trei nopți fără să dorm... Atacul de dimineață... în tot cursul zilei... pe scurt, mă duc la dom'locotenent... și îi zic : „Mă cunoști, dom'le locotenent ! Știi că nu-i nimeni mai blînd... M-ai văzut făcînd rău vreunei muște ?...”

— Ah, pățania ceea ! zise Fuchs.

Lemoutard luă o înfățișare stingherită, își umflă umerii, se întoarse spre vecinul său, ca să se scuze :

— Doamna încă n-a auzit-o... Da, i-am povestit-o ieri D-lui Fuchs, da... Fiindcă doctorașul, el nu mă cunoștea... putea să creadă că sînt un terchea-berchea... Îi zic :

¹ Maurice Bardèche, cercetînd recent toate versiunile operei lui Proust, constată că romancierul, în caietele-l manuscrise, a înlocuit, imediat după octombrie 1914, termenul de *german* prin Fritz sau Fridolin. (Vezi M. Bardèche : Marcel Proust, Romancier). Aragon adoptă denumirea dată de Proust.

„Doctorul vine la țanc, nu pot să fac altminteri, dacă aş putea face altminteri aş face... dar nu-i altceva de făcut...” În sfârșit, nu mă mai cunoșteam... „Ce se-ntîmplă, sergentule”, îmi zice locotenentul. Eu îi zic : „Fără să vă comand, veniți amîndoi, am nevoie de martori la ceea ce voi face... Veți da mărturie, nu-i așa ? Știi că sînt blînd, prea blînd chiar, dom'le locotenent, și că dacă ei n-ar urmări să masacreze secția...” Locotenentul îmi zice : „Liniștește-te, sergentule, da, te cunosc, da, ești foarte blînd...” Îți amintești, dom'le locotenent ?

Aurélien își amintea după cît se pare. Nu prețuia această amintire.

— Atunci, îi iau pe toți în locul strîmt și lung, se făceau mici, n-ar fi trebuit s-apară capul la vedere. Pac, pac, pac, pac, pac... Și ceilalți țipau între sacii lor... Pe unul îl va fi apucat delirul probabil... Eu scot cuțitul, îl deschid, le zic : „Dom'le locotenent, doctore, așteptați-mă aici, nu-i nimic altceva de făcut... ne vor crîmpoți, e sigur...” Atunci, cînd am ajuns destul de aproape, cu cîtă lumină era, pentru ca viclenii să mă zărească... Ah, caznă de inimă rea ! Dacă ar fi să trăiesc o sută de ani, tot n-aș uita-o... Cel de mai aproape a înțeles imediat... Se va fi văzut desigur pe mutra mea... Înaintam... A început să urle în limba sa... Nu-l înțelegeam, însă nu era nevoie să înțelegi pentru a-l înțelege... „Nu mă ucide”, zicea el... Și niște vorbe de care îmi aduceam aminte, fiindcă avusesem niște alsacieni pe lîngă mine, o chema pe maică-sa... Eu, eu sînt blînd ca un mieluşel, dar dacă l-aș fi lăsat să treacă în voie, toți ar fi trecut pe-aici... Urla... Ce chip avea ! Îl văd aievea ca și cum aş fi acolo... Nu se putea mișca, avea brațele prinse... Atunci cu cuțitul meu... Nu credeam să reușesc... de amîndouă părțile i-am tăiat... cum numești dumneata această arteră...

— Carotida, zise Fuchs.

— N-aveți idee cît poate să sîngereze pîrdalnica aia... M-a împrôșcat peste tot... și țipetele... țipetele... le am în urechi, uite ! Un porc pe care îl tai nu e decît un porc... dar un om, un om ! Mai groaznic a fost pentru al doilea. El nu înțelegea mai întîii, dar cînd sîngele celui alt l-a stropit peste buze... îl apucase delirul probabil, dar și-a dat seama ce îl aștepta... Rupea franțuzește, ăsta...

Urla : „Fie-vă milă, fie-vă milă ! Nu-s vinovat !“ Atunci turbarea m-a prins împotriva a toate, împotriva mea, împotriva lui, împotriva acestei întregi parșivenii, și m-am aruncat în genunchi, și îl loveam, îl loveam, aproape că nu mai puteam lovi, mă temeam să-l las fără să moară... Ei, dom'le locotenent ? Aveam o afurisită de mutră cînd m-am întors de-acolo... un om blind ca mine...

— Haide, mănîncă stridiile tale, șapte, opt, nouă, zece, unsprezece, mai am drept la una...

Aurélien nu mai scrișnea din dinți. Căzuse pe gînduri, întunecat la față. Bérénice se uita țintă la cei trei bărbați. Ce legătură misterioasă stabilea acest trecut între cele trei ființe atît de neasemănătoare ? Însă era oare o legătură cu adevărat între Aurélien Leurtillois și agentul de la moravuri, Lemoutard ? Acesta punea niște sos de ceapă deasupra stridiilor străvezii, și se plîngea de asprimea timpurilor. Vin de Șampania... s-ar părea că este un negoț bun... dar cît trebuie să vinzi dintr-însul ca să bei puțin vin roșu !

— Ah, zise el, am fost niște eroi, acum trei ani ! Par-tea luptătorului... au oarecare drepturi asupra noastră...

Fuchs povesti pătania de-ale foștilor camarazi, de-ale ordonanței căpitanului Wattelé, bunăoară : Emile, da... ei bine, murise la Saint-Denis, de tuberculoză... Cum de tuberculoză ? întrebă Aurélien. Acel șnapan care corupea fetele peste tot unde ajungeam... Așa este, tuberculos. Boala lui Pot, și Mingle, Chapelain, Dupuy, Sequin, Bal-lante... Acum Aurélien se prinsese la vorbă, pradă acestor fantome... Destinul lor sinistru și banal ajunsese să-l miște, se simțea mai nenorocit și mai izolat față de tot ceea ce li se întîmplase lor demn de compătimire și ne-plăcut... Acesta, nevastă-sa... copilașii săi... Bérénice, uită de tot, urmărea progresele emoției de pe obrajii lui Aurélien... De asta îl iubea și mai tare. Își dădea seama ce ascundea sfiala lui de cele mai multe ori. Crezu puțin mai mult în dragostea lui, întrucît părea că o uita, pe ea, și deoarece în convorbirea cu plictisitorii instalați la masa lor se lăsase prins astfel în mrejele amintirilor. Privea în adîncimea vieții sale, a vieții lui Aurélien.

— Și caporalul... cum se numea ? Acel tip înalt, atît de curajos... îți amintești, Fuchs, la Vauquois ?

— Care ? Blanchard ? Nu știu.

— A sfârșit rău, zise Lemoutard, l-am întâlnit la Asnières. S-a băgat în grupul ăla al lui Barbusse... știți dumneata...

Leurtillois strânse din umeri. Așa ceva nu-l interesa.

XXXVI

Ea era acasă la el. Așa cum plănuise în secret el, ajunsese de la Marinari printr-o alunecare de nesimțit. Erau încă buimăciți de pălăvrăgeala lui Fuchs și a însoțitorului său. Sufla briza aceea datorită căreia nu prea era atrăgător cheiul, străzile. Aurélien aștepta o împotrivire, pregătise vorbele, o mînie, o înfruntare. De prisos. Bérénice spusese : „Ah, aici e ?” și trecuse pe ușă. Nu se temea de întâlniri, nu-l cunoștea pe prințul R... Nesfîrșita scară și acea zbatere a inimii... Deodată, gingașa provincială, cu pălăria în mînă, scuturîndu-și capul, cu șuvițele de păr blonde, cu blana de jder pe braț, cu taiorul prost croit, îi ajunsese strașnic de scumpă, văzînd-o astfel acasă la dînsul. Acasă la dînsul. Fără mofturi. Fără frazele așteptate. Îi era teamă că n-o să-i placă de fel cele două încăperi ale sale, de parcă ar fi fost vorba despre trupul său. Dacă totul n-avea să fie în bună regulă... cine mai știe oare cu madame Duvigne ?

Astea... adică o ciudată senzație, un simțămînt fără nume... începuseră de cum se deschisese ușa și de cum Bérénice se strecurase pe intrarea de formă sucită, prin care trecînd atinsese pardesiul de culoare deschisă atîrnat de cuier, lovise pragul încăperii, al ceea ce el numea atenansa, întocmai ca madame Duvigne. Bérénice era la el acasă. Aurélien se opri la spatele ei, și își dădu silința să se uite ca și dînsa la acest domeniu cunoscut, cu alți ochi de data asta.

Văzut-ați cumva o pisică intrînd pentru prima oară într-un apartament ? Observat-ați cumva acea șovăială, apoi acea bruscă năvală unduioasă, acea alungire a pasului care ia în posesiune mobilele, covoarele, aerul dintre draperii, ca pe-o junglă, ca pe-un întins tufăriș de

mărăcini groși ? Văzut-ați cumva ochii ei de aur dîndu-și silința să nu pară decît un reflex al luminilor, părul său să se confunde pe dată cu ceea ce îi seamănă, și totdeauna ceva îi seamănă ? Bérénice nu înainta spre centrul încăperii, ajunsese totuși deja de cealaltă parte, își aruncase pălăria, poșeta, mantoul, pe trei scaune, se desfăta cu lumina care venea din toate laturile. Era mică, însă la ceasul acela lumina sosea de peste tot locul, pe trei ferestre dînd în cele două brațe ale fluviului Sena și în prora insulei. Și încă pe ușa deschisă a camerei. Mai ales cînd atinse cuprinzătoarele tuluri de la fereastră care dădea în țarmul stîng avu cu totul înfățișarea unei pisici. Ori mai degrabă a unor feline mai nobile, mai puternice. Aurélien, după mișcarea umărului și a spatelui, descoperi la această gingașă femeie o forță pe care încă n-o bănuise. Trase de cordonul perdelei, deschise fereastra. Se aflară pe balcon : „E frumos“, murmură ea. Parisul se și învinețea. Ea se rezemase de Aurélien, firesc de tot, nu se ferea. El o înconjură cu brațele sale de parcă s-ar fi temut să nu-i vină ameteală. Pe el într-adevăr îl cuprinsese ameteala... Clipele durară, nule, goale, tăcute, și Sena era galbenă, tulbure, împovărată de ninsoare și de mîlurile de prin alte părți, sub cerul despletit în șuvițe albe, cu albastrul pal, spălăcit al iernii pariziene, printre spărturi. Apăsarea lui Bérénice asupra lui, greutatea cerului asupra lor : avusese aceeași teamă odinioară, teama să se miște, să nu destrame farmecul acestei clipe... odinioară era vorba despre altceva, dar nimic nu seamănă cu moartea ca dragoste. Acest gînd îl cutremură, nepotrivit, bombastic.

Bérénice zise : „La ce te gîndeai ? spune... de îndată... fără să chibzuiești...”

El răspunse : „Aș prefera să mă omor decît să-ți răspund...”

Și aceste vorbe îl cutremurară, fiindcă întreceau orice măsură, orice socotință... Era parcă prada unei fericiri atît de surprinzătoare încît se temea că orice s-ar putea să-i pună capăt. Doamne, era bine de dînsul oare fiindcă o ținea astfel pe Bérénice ? Nu era fericirea simplă a unei prezențe, aici... Atîtea femei priviseră de-acolo, împreună cu dînsul, spre povîrnișurile Panteonului, spre înălțimile

îndepărtate și apropiate de acest pasaj ca... Dar această fericire... Îi era teamă ca Bérénice să nu-l înțeleagă și totodată teamă ca ea să nu împărtășească același simțămînt. Nu avea nimic de spus, îl înspăimîntau vorbele, degradările stării admirabile, inexprimabile, care îl stăpînea. Șuvițele de păr lăsate în voie peste umărul hainei sale, gestul stîngaci de-a înconjura acea talie, și mîna lui Bérénice peste mîinile sale, care se pusese asupra lor spre a le desface fără îndoială, apoi care rămăsese locului, dînd uitării ceea ce urmărea... blîndețea cerului... o toropeală, o anestezie care pusese stăpînire asupra amîndurora. El avea în ce privește dragostea parcă simțămîntul acela neclintit din vise. Își imagina niște explicații legendare ale acestei scene : se făcea parcă o statuie de piatră de care o femeie se rezemase cu nepăsare... Spera un gest, o atingere ușoară, din partea ei, și se temea să nu le facă, se temea de-o îndepărtare. Ea ridică mîna cealaltă și o duse la păr, cu o mișcare firească și domoală... El îi văzu ceafa apropiată, prea apropiată, nedeslușită, și catifeaua blondă, vie... Exagera starea de neclintire a acesteia. Ah, nu e nevoie de atît cît se bănuiește ca să întorci mințile statuiilor !

— Să intrăm înăuntru, zise ea, mi-e cam frig...

El n-o ajunsese din urmă de îndată. Nu-și dădea seama ce naiba de expresie or fi avînd ochii săi. Era buimăcit. Nu mai am paisprezece ani totuși, se gîndea el. Se întreba dacă nu cumva o strînsese prea tare lîngă dînsul, fiindcă ea în același timp și-o fi dat seama desigur și-o fi fost atît de departe, atît de departe de tot ceea ce se întîmpla... El se rușinase oarecum. Totodată surpriza era atît de mare. Se învîrți cu încetul pe călcîie, și Parisul și cerul se retraseră, și se afundă în încăperea unde Bérénice se și distra să descopere cele mai neînsemnate obiecte, o cutie persană, o scrumieră-reclamă furată de la Biarritz, ceea ce era pe atunci prestigiosul sport, pasărea de sticlă albastră de pe cămin, care constituia o amintire de la Caledonian Market, de la Londra... Se gîndi că ea îi și cîmpise casa ca un parfum. Încercă să-și înfățișeze ceea ce se petrecea într-un fel mai simplu și mai grosolan. Nu izbutea. Era nevoit să deghizeze lucrurile, să le înfrumusețeze, cu vorba, cu metafore. Era la mijloc felul

său de-a o respecta pe Bérénice. S-o respecte ? Înălță din umeri. L-o fi vrînd sau nu, era a lui.

— Acum ? Nu acum. Însă asta oare nu era totuna ?

Trecu în camera sa. O lăsă o clipă singură într-un chip atît de natural... Din cabinetul de toaletă, auzi un rîs. Își trecea pieptenele de fier prin părul său jilav. Ea rîse. La ce se uita ea ?

El nu se scuză, intrînd.

— Ce-ți provoacă oare rîsul ?

Arătă cu degetul, îndeajuns de încurcată, un tablou de pe perete. El se simți surprins în mod neplăcut. Se temea de comentariile lui Bérénice. Are omul în casa lui lucruri care nu sînt poate totdeauna de justificat cu tot dinadinsul. Dar ține la ele. Această pictură... De altfel, nu e atît de proastă, el o apără.

— Ai privit-o prost... nu e atît de urîă. O, nu e un Rembrandt... Dar e foarte conștiincioasă, foarte onestă...

— N-am spus că mi se pare urîă. De cine este ?

— De un om la care țin mult. De Ambérieux... de unchiul Ambérieux, cum îi zicem noi, soră-mea și cu mine, cu toate că nu face parte din familie...

— Ah... se vede îndeajuns de prost... îmi îngădui ?

El n-avea pereche cînd era vorba să desprindă din cui tablourile. Îl expuse pe acesta la lumină, sprijinindu-l de genunchi, întorcîndu-l pentru ca verniul să nu joace sub lumină. Avu simțămîntul neplăcut că face un gest de neguțător de tablouri.

Bérénice nu băgase de seamă. Cerceta curioasă tabloul : nu era enigmatic de felul celor cubiste, nu. Era o pictură tradițională. Cu un meșteșug care nu părea prea îndepărtat de tot ceea ce se vedea la Artiștii francezi, cu mai multă migală poate, cu o grijă de amănunt care venea dintr-un alt ev. O lucrare creată cu sîrguință. Neobișnuitul apărea în compoziție, în mulțimea lucrurilor care intra în această pînză de talie mijlocie. Un peisaj nespus de frumos. Înfățișează o fereastră deschisă, dar nu în felul de a lucra al lui Matisse ori al lui Picasso, mai degrabă al olandezilor. Din încăperea unde va fi stat probabil pictorul nu prea se vedea decît o natură moartă pe pervazul ferestrei, niște flacoane, niște forfecuțe, farduri în neorînduială, o cutie de pudră deschisă, tot ceea ce

vădea o femeie nevăzută, și o stofă albastră. Lucrul de căpetenie se afla într-altă parte : era peisajul acela citadin, banal, care se zărea de sus de la al treilea cat poate, într-o lumină de dimineată. De-acolo se vedea pe trotuar o fetiță ducînd o piine lungă, doi domni întîlnindu-se, un cerșetor orb, un vînzător ambulant de mărunțișuri cocoțat pe-o platformă cu niște gură-cască împrejurul său, un chioșc de ziare și vînzătoarea sa ; și pe mijlocul șoselei, refugiul pe care niște inși mergînd la munca lor, lucrători cu sacul de-a umăr, femei fără pălărie, un muzician purtînd sub braț cutia de vioară, așteaptă tranvaiul ori autobusul. În dreapta, pavajul era scos și împrăștiat, dat în lucru, și se vedea cum reparatorii mînuiau maiul. În stînga, o dramă : o căruță de cărat materiale tocmai răsturnase un copil, caii se ridică în două picioare, nimeni încă n-a observat nimic, afară de cei din urmă care așteaptă tramvaiul, care se întorc și par că strigă, trag de mîneacă pe-un vecin. Nu se știa de ce, totul avea o lumină de evul-mediu.

— E unic în felul său ! zise Bérénice. Nu pot să spun că îmi place... E cu totul altceva decît pictură...

— E deopotrivă totuși cu Zamora al dumitale...

— O, Zamora al meu ! Ai spus Ambérieux ? Pare ciudat că nu e mai cunoscut... Ce migală !

Aurélien agăță din nou tabloul.

— Pe omul ăsta îl prețuiesc mult... repetă Aurélien. El și nevastă-sa sînt aproape singurii mei prieteni, cu toată diferența de vîrstă... Mergé pe șaptezeci de ani...

Bérénice, de parcă își vorbea sie însăși, numai sie însăși, zise :

— Aș dori să-l cunosc...

— Dacă vrei... Îți va arăta din tablourile sale... Nu e prea răsfățat de vizitatori, să știi...

Aurélien era fericit, nu putea suferi să vadă făcîndu-se de ocară prin două-trei vorbe pictura unchiașului. Chiar se bucura mult s-o conducă la bătrînul Blaise. Nu era vorba ca ea să se aștepte la soiul de plăcere pe care i-o făcuse vizita la Picasso, împreună cu Paul Denis. Se răzbuna totuși pe Paul Denis. -

Bérénice se pusese pe scotocit.

Arăta scrumiera „Am una de-astea mai mare ! Albastră și aurie... Abdullahs... Îți plac Abdullahs ¹-ele ? S-ar părea că nu s-ar cădea să... că dau o înfățișare de tîrfă...

Se îndreptă spre ea și deschise brațele.

— Ah, ascultă, zise ea, nu mă sili să spun lucruri de astea... Am venit aici fără să-ți cer să juri că o să fii cuminte... oricum... Atunci !

Rîdea și nu rîdea. Iar el își coborîse brațele lungi. Se uita la ea, și ea se mișca în cîmpul schimbător al privirii sale. Se uita la ea cum fuge și se întoarce, cum se îndepărta de el, pipăind o stofă, o stupidă statueta de pe colțul căminului, o prostie, rămasă acolo din nepăsare ; îi venea într-una s-o arunce la gunoi... o Tanagra de bronz negru, închipuiți-vă... strict folositoare ca greutate de pus deasupra peste hîrtii ca să nu se risipească... Ce-avea oare să creadă, Bérénice, date fiind gusturile ei moderne ? N-avea decît s-o dăruiască lui madame Duvigne... Se uita la Bérénice pe cînd ea cu viclenie se întorcea, se deda la un joc primejdios, sigură pe ea însăși, sigură de el...

Atunci întinse el brațul spre perete și dădu jos masca.

XXXVII

E o pasiune atît de mistuitoare încît nu poate fi descrisă. Înghite pe cine se adîncește în cercetarea ei. Toți cîți s-au agățat de ea i-au căzut pradă... Nu se poate s-o încerci și să-ți revii în fire. Tremuri de groază să-i spui pe nume : este setea de absolut. Se va susține că e o pasiune rară, ba chiar amatorii furibunzi de trufie ome-nească vor adăuga : din păcate. Trebuie să ne dezbrăcăm de greșeala asta. E mai răspîdită decît gripa și, dacă o recunoaștem mai degrabă cînd atinge sufletele mărețe, are forme scîrboase care fac prăpăd printre oamenii obișnuiți, printre cei cu minți înguste, cu firi nevolnice. Deschide ușa, ea intră și se instalează. N-o interesează locuința, simplitatea sa. Ea e lipsa de resemnare. Dacă vrei, fii mulțumit de ceea ce ea a izbutit să impună oamenilor

¹ Marcă de țigări egiptene.

să îndeplinească, de ceea ce nemulțumirea asta a reușit să creeze în domeniul sublimului. Dar înseamnă să nu vezi decît excepția, floarea monstruoasă, și chiar atunci privești în miezul a ceea ce ea trage după sine prin me-leagurile geniului, vei descoperi acolo acele veștejiri lă-untrice, acele urme rușinoase ale pustiirii care sînt tot ceea ce indică trecerea-i asupra indivizilor mai puțin în-zestrați de ceruri cu daruri deosebite.

Cine are setea de absolut renunță de la sine la orice fericire. Ce fericire ar ține piept acestui vîrtej amețitor, acestei cerințe mereu reînnoite? Acea mașinărie critică a simțămintelor, această învîrtejire în spirală *a tergo* a îndoiieli, atacă tot ceea ce împacă pe toată lumea cu viața, tot ceea ce constituie atmosfera morală a sufletului. Ar trebui date exemple pentru a fi înțeleasă, și să fie alese tocmai din formele josnice, vulgare ale acestei pasiuni pentru ca prin analogie să ne putem ridica la cunoașterea nenorocirilor eroice pe care le produce.

Se știe că tabesul, la oamenii inteligenți, își urmează cursul cu repeziciune spre centrul nervoși superiori, pe cînd la omul ordinar sau cu viață trîndavă se dezvoltă mai încet, și preferă să se lege de centrul motori. Acest tabes moral despre care vorbesc, și el, după indivizi, se specializează: se îndreaptă spre ceea ce se cheamă destoinicia, mania, orgoliul nenorocitului pe care îl copleșește. Va stinge vocea cîntărețului, va arunca din pricina slăbiciunii jocheul în spital, va prăpădi plămîinii alergătorului pe jos ori îi va forța inima. Va mîna pe-o cale stranie gospodina la azilul de nebuni, tot curățind mereu, datorită îndărătniciei de-a lustrui, de-a mătura, pe care o va dovedi pe pardoseala de lespezi a bucătăriei sale, nici-cînd desăvîrșită, în timp ce laptele dă în foc, gospodăria se aprinde, copiii se îneacă. Asta va fi, fără să-și dea seama, și boala celor care nu iubesc nimic, celor care oricărei frumuseți, oricărei nebunii opun *nu*-ul inuman, care se iscă de asemenea din setea de absolut. Totul atîrnă de unde plasezi acest absolut. Se poate să fie în dragoste, în veșmînt ori în putere, și ai pe Don Juan, pe Biron¹, pe Napoleon. Dar și pe omul cu ochii închiși cu care te în-

¹ Mareșal francez (1562—1602), în timpul lui Henric al IV-lea.

crucișezi pe stradă și care nu vorbește cu nimeni. Dar și pe ciudata hoinară fără masă, fără casă, pe care o zărești pe înnoptat, pe băncile de lângă Observator, orînduind niște zdrențe de neimaginat. Ba și pe simplul adept al unei doctrine, care își otrăvește viața cu lipsa de simțăminte. Pe-acela care moare de simțire delicată și pe-acela care e cu neputință de suportat din pricina grosolăniei. Pentru unii ca ăștia nimic nu e de-ajuns de *ceva*.

Setea de absolut... Formele clinice ale acestei metehne sînt nenumărate ori prea numeroase pentru ca să ne treacă prin minte să le enumerăm. Am dori să ne menținem în această privință la descrierea unui caz. Dar fără să pierdem din vedere înrudirea sa cu alte mii și mii, cu grave neajunsuri după cît se pare atît de felurite, încît s-ar zice că e fără legătură cu deosebitul caz luat în cercetare, fiindcă nu e nici un microscop pentru a examina microbul, și deci nu izbutim să izolăm acest virus pe care, din lipsă de alt termen mai potrivit, îl numim setea de absolut...

Totuși, oricît de felurite ar fi deghizările metehnei, putem să dăm de urma ei după un simptom comun tuturor formelor, chiar de-ar fi cele mai schimbătoare. Acest simptom este o neputință totală a ființei de-a fi fericită. Cine are setea de absolut poate, știind-o ori neștiind-o, să fie ridicat de ea la conducerea popoarelor, în fruntea armatelor ori să fie paralizat în viața obișnuită, și redus la un negativism de mahala; cine are setea de absolut poate să fie un inocent, un nebun, un ambițios ori un pedant, însă nu poate să fie fericit. De la ceea ce ar constitui fericirea lui cere într-una tot mai mult. Distruge printr-o furie îndreptată asupra ei însăși ceea ce ar constitui mulțumirea lui. E lipsit de cea mai neînsemnată înclinare spre fericire. Voi adăuga imediat că se complăce în ceea ce îl mistuie. Confundă căderea-i în dizgrație cu nu știu care idee de demnitate, de măreție, de morală, după conturul lui sufletesc, după educația lui, după moravurile mediului înconjurător. Setea de absolut, într-un cuvînt, nu merge fără vîrtejul amețitor al absolutului. Se întovărășește cu o anumită exaltare, după care o vei recunoaște de la început, și care exercitîndu-se într-una la cea mai înaltă tensiune, pe primul plan al distrugerii, înfruntă primej-

dia de-a prezenta ochilor nepreveniți setea de absolut drept setea de nefericire. E adevărat că ele coincid, dar setea de nefericire nu e aici decît o consecință. Nu e decît setea de-o anumită nefericire. În timp ce absolutul, chiar în lucrurile neînsemnate, își păstrează caracterul de absolut.

Medicii sînt în stare să spună despre aproape toate bolile trupului în ce mod încep, și de unde provine ceea ce le introduce în organism, și cîte zile anume le purtăm în noi germenetele, și întregul secret al incubației care precede manifestarea lor. Dar în această privință ne aflăm încă la alchimia simțămintelor, la nebuniile acelea nerecunoscute, pe care le poartă cu dînsul omul normal. Lentele însămințări ale caracterului, romancierii de cele mai multe ori le expun fără să le explice întregul proces de dezvoltare, trecînd în revistă copilăria, mediul înconjurător, punînd la contribuție ereditatea, societatea, sute și sute de principii diverse. Trebuie să spunem că sînt arareori convingători ori că n-ajung la așa ceva decît prin ipoteze norocoase, care n-au mai mare valoare decît au fericirea lor. Putem doar constata că sînt pe lume femei geloase, asasini, avari, timizi. Trebuie să-i surprindem formați, cînd gelozia, furia ucigașă, timiditatea, avariția ne prezintă portrete diferențiate, portrete expresive.

De unde i se trăgea setea de absolut, nu știu. Bérénice avea setea de absolut.

Fără îndoială că Edmond Barbentane presimțise vag așa ceva cînd spusese despre vară-sa că era iadul acasă la el. Ce știa despre ea? Nimic adevărat. Dar se întîmplă că bărbații ghicesc gîndurile femeilor, sufletul lor, printr-un instinct animalic, printr-o experiență de mascul care corespunde într-adevăr acelei ghiciri femeiești cu care ni se împuiază urechile. Aurélien, mai întîi ațîțat de această expresie surprinzătoare, care se potrivea atît de prost cu femeia pe care din capul locului o descoperise, uitase de ea, după ce se stabilise între Bérénice și el un raport mai important decît părerile unui al treilea. Astfel se apropia el de prăpastie, după ce fusese ispitit de prăpastie, nemaștiînd că și într-însul era una. Și romanul lor, romanul lui Aurélien și al lui Bérénice, era stăpînit de acea contradicție de care prima lor întrevvedere fusese în-

semnată : deosebirea dintre Bérénice așa cum o vedea el și Bérénice așa cum o vedeau alții, contrastul între acel copil spontan, vesel, inocent, și infernul pe care îl purta într-însa, nepotrivirea stridentă dintre Bérénice și umbra ei. Poate că astea explicau cele două fețe, acel întuneric și acea lumină care prezentau două femei diferite. Acea fetiță care se distra c-o nimica toată, acea femeie care nu se mulțumea cu nimic.

Căci Bérénice avea setea de absolut.

Se afla într-un răstimp de viață când trebuia cu toate puterile să-și continue stăruitor căutarea într-o ființă de carne. Amarele dezamăgiri din tinerețea sa care n-aveau poate altă obîrșie decît dorința aceea irealizabilă de absolut cereau o răzbunare imediată. Dacă Bérénice, cea gata oricînd să-și piardă speranța, care semăna cu masca, se îndoia de acest Aurélien care venea la timp potrivit, cealaltă, fetița care n-avea păpușă, dorea cu orice preț să dea peste incarnația visurilor ei, dovada vie a măreției, a nobleței, a infinitului. Infinitul în finit. Îi trebuia într-un cuvînt ceva desăvîrșit. Atracția pe care o avea față de acest bărbat se confunda cu pretențiile pe care le avea astfel de la lume. Voi fi foarte prost înțeles dacă s-ar deduce din ceea ce s-a spus despre această sete de absolut că se confundă cu scepticismul. Ea folosește uneori limbajul scepticismului ca și al desperării, dar tocmai fiindcă presupune dimpotrivă o credință profundă, totală, în frumusețe, în bunătate, în geniu, bunăoară. Trebuie mult scepticism ca să te mulțumești cu ceea ce este. Îndrăgostiții de absolut nu resping ceea ce este decît dintr-o credință nebunească în ceea ce nu este poate.

Dacă Bérénice era pentru Aurélien lațul în care urma în chip fatal să se prindă, el însuși era pentru Bérénice prăpastia deschisă, și ea o știa, și îi plăcea prea mult prăpastia pentru ca să nu se aplece asupra ei. Cînd, cu văditul accent care nu înșală, îi declarase că niciodată în viață nu spusese unei femei *te iubesc*, putea oare să știe ce spunea ? Putea oare să-și închipuie ce hrană de pierzanie, ce flacără îi oferea astfel pentru ca să se mistuie întreaga-i viață ? Dacă el nu mințise, ea din toate puterile, din toate beznele sale nu voia ca el să fi mințit, nu i se oferea oare, în sfîrșit, absolutul, singura posibilitate

de-a atinge absolutul care îi ieşise în cale ? Îi trebuia iubirea lui. Îi era ceva mai necesară decît aerul, mai indispensabilă decît viaţa. În fine, în acest bărbat misterios şi simplu, în acest trecător din Paris, urma să se depăşească, s-ajungă dincolo de ea însăşi la acea viaţă care este vieţii ceea ce îi este luminii soarele. Îi trebuia iubirea lui. Dragostea lui Aurélien nu era oare justificarea lui Bérénice ? Nu i se mai putea cere să renunţe la ea decît cerîndu-i să renunţe la a gîndi, la a respira, la a trăi. Şi chiar e, fără îndoială mai uşor să-ţi omori de bunăvoie viaţa decît dragostea.

Bérénice nu se întreba la ce anume o tîra dragostea lui pentru ea. Nu se întreba dacă dragostea asta pe care nu izbutise s-o lase să treacă... şi poate că după vreo vorbă, după vreo reţinere, ar fi venit o clipă cînd ar fi putut s-o îndepărteze... dacă dragostea asta avea dreptul s-o încurajeze, dreptul s-o primească, să-i consacre acea cumplită viaţă. Căci dragostea, ca şi omul, moare în nenorocire, moare în caznă şi în suspine, şi în adînci frămîntări, şi în convulsii, şi cine i-a hărăzit forţa de-a suferi e mai rău decît un ucigaş.

Nu se întreba la ce anume o tîra dragostea pentru el, fiindcă avea setea de absolut, şi fiindcă dragostea pentru Aurélien avea, pe drept ori pe nedrept, aspectele sumbre şi minunate ale absolutului în ochii ei. Şi fiindcă era absolutul purta în el însuşi hrana sa, şi deci n-avea cu nici un chip să se îngrijească a-l potoli mai degrabă decît a-l stinge, a-l mulţumi mai degrabă decît a-l potoli. Puţin îi păsa că din dragostea dovedită drept adevărată, recunoscută, se dezlănţui o mare suferinţă. Dragostea nu-şi are oare în ea însăşi ţelul ei ? Piedicile înseşi în dragoste, cele care nu vor putea fi biruite, nu constituie oare măreţia ei ? Bérénice era gata-gata să-şi închipuie că dragostea se reduce la nimic, trage să moară, cînd e fericită. Se vede limpede aici ieşind la iveală setea de absolut, şi incompatibilitatea ei cu fericirea. Nici măcar fericire sau nenorocire nu erau obişnuitele măsuri ale acţiunilor lui Bérénice. Ea era cu adevărat mai rău decît un ucigaş.

Se afla în destinul lui Aurélien o potrivire ciudată cu aceste înclinări neumane. Ar trebui să repetăm din nou tot ceea ce se ştie despre dînsul pentru a-l înţelege. Bé-

rénice n-avea nevoie de așa ceva. Fiindcă nu era numai neumană : era și femeie, iar cînd printre genele-i întredeschise se uita la Aurélien, se temea de plăcerea ei.

Bérénice avea două fețe, noaptea și ziua.

XXXVIII

— M-ai mințit, zise ea. Femeia asta...

El rîdea.

— Femeia asta... Ți-ai închipuit că eram îndrăgostit de femeia asta ? Bérénice, nu te înșelai !

Ea se ridicase în picioare, ca înnebunită, gata să izbucnească în hohote. El o apucă de încheietura mîinii și îi produse durere. Ea căzu la locul de unde se ridicase scoțînd un scîncet slab, iar cu cealaltă mînă își încercui încheietura învinețită.

— Nu te înșeli, Bérénice... O iubesc... Soră-mea, o ființă ciudată, soră-mea... a ghicit și ea... și în acest chip am aflat...

Era atît de uimită încît nu plîngea, și ducea mîinile la obraji, capul și-l răsturnase pe spate, ochii îi închisese.

— Iată, ridică el glasul, și îndată ea deschise ochii. Iată, ai ajuns să fii dumneata însăși, Bérénice... Nu te-ai văzut niciodată, cu ochii închiși, firește... altminteri ai fi dat un țipăt... văzînd-o pe femeia aceasta... Privește-te, Bérénice, privește-te, ești dumneata, nu vezi că ești dumneata ?

Ea dădu din cap cu dispreț. Încă una dintre acele isprăvi de-ale bărbaților. El ținea masca în amîndouă mîinile, i-o pune sub ochi, la vedere.

— Ești dumneata, uite... uite... dumneata pe care te iubesc...

— De ce minți, Aurélien ? E fața alteia. Seamănă una cu alta. Și apoi ? Sînt, sîntem împreună soiul de femeie preferat de dumneata, trebuie să cred...

— Smintită ! strigă el. Se află masca asta peste tot locul, la orice turnător, între *Copilul cu spinul* și *Beethoven mort*... E fața unei femei care s-a înecat... mască

luată la Morgă... *Necunoscuta de pe Sena*, cum i se zice... îți jur...

Pe încetul toate acestea o impresionau pe Bérénice. Culoarele dispărute îi reveneau în obraji, se roteau în loc, se uita la fața de ipsos. De necrezut. Se uita la Aurélien. Se dusesese iute să-și umezească părul, să se pieptene... de ce? *Necunoscuta de pe Sena*... poate... Dacă nu era o femeie pe care o cunoscuse, era o mască, una care îi plăcuse, mai înainte... și apoi i se păruse că ea, Bérénice, semăna cu acest ipsos modelat... Fusesse mușcată de-o gelozie nesăbuită. Geloasă pe-o moartă, pe-o înecată, pe care el n-o văzuse niciodată. Bérénice apucă, smulse masca din mâinile lui Aurélien. Simți în degetele sale că era supusă pieirii. O dorință turbată de-a o distruge o stăpînea. La ce bun? El se putea duce să cumpere alt exemplar. Se uită prelung la acea imagine foarte palidă a ei însăși pe care nu i-o arătase niciodată vreo oglindă. El povestea:

— A fost la început... pur și simplu... o față misterioasă, am văzut-o într-o prăvălie, și italianul care face statuete de ipsos în strada Racine, turnătorul, îl știi, pe cînd o priveam, mi-a istorisit pățania ei... în sfîrșit, nu e o pățanie... nu se știe nimic despre dînsa... o necunoscută... care s-a aruncat în Sena, o femeie tînră... a închis ochii asupra tainei sale... de ce a făcut așa? Foamea, dragostea... Poți să te gîndești la ceea ce vrei... Cine l-a împins pe elevul-chirurg de serviciu acolo alături, la Morgă, să ia mulajul acestei înecate de colo și nu pe-al alteia... I s-o fi părut desigur foarte frumoasă, acestuia... Nu a socotit cu puțință s-o lase să plece așa spre amfiteatrele Facultății de medicină, unde tineri cu văluri pe ochi o vor fi disecat ca să învețe anatomia... A vrut-o..., și atunci...

Ea zise, mărturisind :

— Sînt îngrozitor de geloasă...

Geloasă ! El tresări. Îl iubea, îl iubea așadar !

— Bérénice !

O cuprinsese în brațe. Zgomotul ipsosului care se sfărîmă îl sili să-i dea drumul din strînsoare. Se uitară amîndoi, cu uimire, la bucățile albe de pe jos, la pulberea de pe covoare, la țândările desprinse, și mai rău decît toate : frînturile de nas, gura... Săvîrșiseră întrucîtva un omor... Ea zise :

— Vei putea găsi alta în strada Racine...

El dădu din cap a dezaprobare.

— O, da ! zise ea. Va trebui cumpărată alta. Ți-o voi dărui eu... Da, da... Ar fi mai rău altfel... Femeia asta... forța sa e de-a fi moartă...

O cuprinse fiorii. El își aminti că ea spusese *ingrozitor* de geloasă. Îi luă mâinile într-ale sale.

— Dumneata ești vie, murmură el, forța dumitale e de-a fi vie...

E a îl privi lung. Juca el teatru ? Nu se prea deprinsese să se îndoiască de el.

— Ce vrei să spui, Aurélien ? Forța mea e de-a fi vie. Toate femeile sînt vii... fără forță împotriva unei moarte... Și dacă aș muri deodată... atunci... oricare femeie ar avea asupra mea, în ce te privește, acest avantaj, această forță ?

El aduna cioburile feței cu ochii închiși. Întrucîtva pe furis privea la cealaltă, la fața cu ochii deschiși.

Se gîndi întocmai cum se gîndise ea mai adineauri : joacă teatru ? Dar cu mai vie iritație, cu mai puțină desperare. Apucase de lingă cămin măturica de cenușă cu o coadă neagră și cu niște mătăsuri albastre. Nu se cădea să lase totul așa nemăturat : dacă s-ar călca peste cioburi, ar rămîne o pată albă pe covor, ipsosul s-ar întipări adînc. Se gîndi : „Nu i-a plăcut această fotografie“. Zise :

— Nu ți-a plăcut această fotografie...

Cu o nuanță de imputare.

Bérénice se apără :

— Nu, nu, n-am făcut-o dinadins ! Să nu cumva să crezi c-am făcut-o dinadins ! E o nenorocire... Nu știu ce-aș fi dat să nu sfărîm această mască... Nu știu ce... Sînt tare mîhnită... O să-mi porți pică de asta ?

El clătină din cap. Cioburile într-un ziar vechi. Și totul în coșul de hîrtii. Își dădu silința să glumească :

— Îți voi purta pică în modul acesta...

El se opri locului. Ea avea neguri în ochi.

O, draga mea !

Această vorbă care venise prea repede îi lăsă buimăciți. În tăcere, ea întinse spre el o palmă deschisă, în semn de rugă fierbinte, și zise *nu* pe mutește. De ce naiba spunea *nu* ?

Stătea între ei acea moartă, acea fantomă. Umbra cōbora în încăpere. Aurélien simți răcoarea pe la umeri. Fereastra prost închisă. Ca să schimbe totul, aprinse lumina electrică, trase perdelele. Nimic nu mai era în jur. Nu se mai recunoșteau unul pe altul. Ce făceau împreună în acest decor ? O stînjeneală nesfîrșită.

— Voi aprinde focul, zise el, și îngenunche lîngă cămin.

— Dacă e pentru mine, degeaba te ostenești... Voi pleca... O, sînt stupidă... Dacă ți-e frig... și după plecarea mea...

— Nu pleca, Bérénice, ascultă... Mi-ai făgăduit toată ziua dumitale...

— Știu... dar e mai bine să... Nu știu...

— Știi ori nu știi ? Tocmai pentru dumneata și aprind focul !

Hîrtia ardea sub butuci. Aurélien închise porțița de la cămin.

— Crezi că se va aprinde ?

Bérénice spusese astea cu vocea ei de fetiță. În adevăr, nu putuse niciodată lăsa pe careva s-aprindă focul fiind ea de față. Se afla pe jos alături de Aurélien. Și nu-și spusese nimic decît lucruri banale, ca focul, miraculoase ca focul. Misterul focului îi apropia. Ieșise fum. Trebui să deschidă iarăși fereastra, ca să îmbunătățească tirajul. Apoi s-o închidă. Să mai pună un buștean și o legăturică de surcele... Se așezară la pămînt, pe niște perne, cu capul sprijinit de marginea unui scaun, și flăcările, în sfîrșit, se înălțară, iar ei se uitară la flăcări. În vraja flăcărilor, la care s-ar fi putut uita la nesfîrșit, care stau să moară pentru a se reaprinde, dansează, slăbesc, se albăstresc, se desprind de pe lemn, recad peste el, și-l ling ca niște limbi din ziua de Rusalii ¹, în vraja flăcărilor, ei se întîlniră pe drumurile misterioase ale gîndurilor lor despărțite, la răspîntiile dogoritoare ale acestor drumuri. Capul lui Bérénice se înclină peste umărul bărbatului.

— În acea casă mare...

¹ În textul francez : *et le lèchent à la façon des langues de la Pentecôte* Aragon face aluzie desigur la ceea ce au susținut părinții bisericii că sfîntul Duh a fost dat apostolilor în ziua de Rusalii, la cincizeci de zile de la Paște, prin limbi de foc și prin vorbe tăioase.

Ea visa. Își reîncepea visul. Tot felul de vorbe, de gesturi, de întâmplări dispăreau fără să lase urme în lumina focului. Bérénice continua convorbirea întreruptă de sosirea lui Fuchs și a lui Lemoutard la Marinari. Tot ceea ce urmasa era nul și neavenit.

Afară de omorul Necunoscuta, despre care nici unul nici altul nu vorbea.

— Aveam opt ani... Tot timpul se auzeau țipete din casă... Tatăl meu... Nu-l iubeam pe tata... Țipa la mama... Aveam un câine, trei păpuși.. Nu mă jucam niciodată cu alți copii...

Se întrerupse, înțepată parcă de ceva :

— Aurélien ?

— Bérénice ?

— Aurélien, jură că pe mine mă iubeai în ea !

Cu degetul se silea să arate pe acea *ea* fără nume, și capul și-l întoarse spre peretele depozitat, spre pardoseala unde zăceau câteva cioburi, spre coșul cu hîrtii. Rosti cu toată seriozitatea de pe lume :

— Ți-o jur.

Nu era o chestiune neînsemnată pentru Bérénice. Ea murmură : „Mi-ar plăcea să te cred... Dacă și dumneata, și dumneata îmi scapi...” Apoi se rușină fiindcă se dăduse pe față cu totul astfel și înnodă iarăși firul istorisirii sale :

— Când mama în acea zi, în capătul grădinii unde se afla o pompă avînd pe un lanț cupe de scos apă, mă găsi învîrtind niște noroi... cu apă și cu un baston... îmi zise : „Nicette...” Mama îmi zicea Nicette... Și era foarte serioasă, ca niciodată... Știi ce înfățișare avea maică-mea ? Avea fața mea, însă alți ochi, tare, tare albaștri... Vezi, îmi aduc aminte prost, eram încă atît de mică... De opt ani... O fi semănînd desigur cu... cu...

Din bărbie arăta coșul de hîrtii.

— Atunci de ce-oi fi ținut eu să sfărîm acea mască ? Mă crezi acum ?

Își dădea seama bine că ținuse s-o spargă, o izbucnire. Minciuna o cam sugruma. Nu însemna totuși că mințea de-a binelea. Continuă :

— Nicette, mi-a zis, Nicette... Așa ceva nu se mai poate prelungi... Vezi bine... Tatăl tău... Auzi în fiecare zi... acele țipete... Am fost atît de tînără cînd m-am măritat... Nu

știam... Și apoi toată viața, toată viața... toată viața astfel : „Ce mă sfătuiești tu să fac, Nicette ?...” Nu înțelegem... Îmi ascundeam mâinile murdare... Aurélien, mama dumatăle a fost frumoasă, nu-i așa ? a fost ea fericită ?

El tresări. Toată drama copilăriei sale îl străbătu, și povestea mamei sale, și a bărbatului aceluia căruia îi semăna, fără îndoială...

— Atunci mama mi-a spus că voia să plece... de îndată... nu mă putea lua cu dînsa... însă mai tîrziu, avea să fie prea tîrziu... era tînără încă... se afla un bărbat care o iubea, care nu țipa, care n-avea acei ochi răi ai tatălui meu... Bérénice se întoarse spre Aurélien : Acei ochi pe care îi am aici !

Și făcu gestul sălbatic de a-i străpunge. El prinse furca degetelor răsfirate și se aplecă să le sărute. Ea închisese ochii ca să samene cu maică-sa.

— Dacă i-aș fi zis : „Să nu pleci“, ar fi rămas locului... sînt sigură c-ar fi rămas locului... Dar nu voiam ca să fie nefericită, mama mea, în casa mare, cu țipetele de-acolo, și cu ochii noștri întunecați împrejurul ei... I-am zis : „Du-te, mamă, pleacă...” Aveam opt ani și învîrteam niște noroi lîngă pompa de scos apă... Tatăl meu era cît p-acî să moară... Am rămas amîndoi singuri, cu slugile...

Aurélien se gîndea la maică-sa care nu plecase. La frumoasa-i mamă, care părea fericită, care nu-i vorbise niciodată, lui, puștiului ei, care n-o întrebasese niciodată... Apoi revedea masca, masca semănînd cu fugara. O idee romanțioasă îi trecea prin minte :

— Și mama dumatăle, Bérénice, mama dumatăle... a murit ?

La ce dată fusese luată această mască ? S-ar putea cumva s-o afle... Sena acolo, cu secretele sale...

— Ce idee ! făcu Bérénice. Mama e încă tînără. Trăiește. Dar n-am revăzut-o.

— E cu puțință ?

— Noul... noul său bărbat a luat-o cu dînsul foarte departe... în Africa... au scris la început... Tata nu mi-a arătat niciodată scrisorile.. Apoi anii au trecut...

Viața e mai romanțioasă decît închipuirea. Asta ar fi simplificat totul pînă într-atît, de prisos ar fi simplificat totul, încît Necunoscuta de pe Sena era...

— Închide ochii ! se rugă el.

Ascultă, și în acest întuneric: la comandă, întrebă :

— Pe cine preferi, Aurelien ? Pe mine... ori pe mama ?

Nu erau cu puțință două răspunsuri. Însă ea se zbatu într-un chip neașteptat, ca o pisică sălbatică, și se rostogoliră pe jos, amîndoi, și el era stăpînit ca de draci de obsesia acelor buze abia atinse, în treacăt, și nebun de furie că ea îi scapă din mîină într-una. Dar îi scăpa din mîină. Ea era în picioare, el încă pe jos. Ea zise :

— Vezi că e mai bine să plec...

— Te-ai supărat ?

— Nu, nu... e din vina mea... Însă plec...

— Te rog fierbinte...

— E cu atît mai bine așa... Nu sînt supărată, te asigur... Dă-mi mantoul... Mulțumesc...

Își așeza pălăria în fața oglinzii. Scotocea prin poșetă. Rujul.

El spunea orice îi venea la gură ca să se scuze. Ca s-o oprească. Își dădu seama că orice spunea nu era de nici un folos. Păcătoasa pălărie de fetru, urîcioasă, pe care o avea, negreșit... Gura sa iarăși singera de ruj proaspăt. Surîse foarte îmbietor.

— Ascultă, miine dimineață sînt ocupată... Da, am promis un ceas de poză la Zamora... Dar după aceea...

— Iarăși ăla !

— Nu te supăra. Atît doar îi trebuie. Va fi lucrat fără mine. Va verifica, și asta e totul... știi, dacă aş avea de-a face cu un adevărat portretist !

— Nu te silesc să-mi spui !

— Nu-i vorba decît despre o acuarelă în ce mă privește...

Aurélien înalță din umeri. Nu-și dădea seama ce anume îi displacea mai mult : Zamora ori pictura sa.

— Nu, să nu vii să mă iei... Însă dacă vrei, voi fi la ora unu, jos, la Marinari... ca adineauri. Poate mai ai și alți prieteni...

Ea rîdea. Nu, nu zi de zi Fuchs, mulțumesc ! Ei bine, ne-am înțeles, la Marinari.

N-avea s-o lase să plece așa poate ? Oarecare vorbe se spun. O lăasă să plece așa. După ce ușa se închise, se întoarse în încăpere, aruncă lemne pe foc și se duse fără

voie să dea cu piciorul în coșul de hirtii. Fu cuprins de fiori de parcă ar fi atins un sicriu. Avea nevoie de aer. Deschise fereastra : noaptea era întunecată, vîntul bătea. Înaintă pe balcon, și privi la luminile Parisului atît de apropiate și atît de îndepărtate. Apoi privirile sale, făcînd roată se întoarseră la mormîntul întunecat, din partea de jos. Sena căra noroaie înghețate și înecați.

XXXIX

Deodată o încăpere din casa mare se luminează. Desenul de pe-o stofă, un tapet căpătau însemnătate. Femeile de casă se strecurau prin lumina filtrată a camerelor. Se spăla în spălătorie. Sau apăreau în grădina misterioasă brumărelele și rododendrii. Prin toate acestea o fetiță își povestește niște pățanii. Poartă greutatea unei pățanii pe care n-a înțeles-o pe de-a-ntregul și pe care și-o istorisește pentru a mia oară : „Eram atît de tînără cînd m-au măritat...” Umbra bărbatului cu ochi negri, a bărbatului părăsit. El țipa. Era contrariul a tot ceea ce fetița iubea. Era ceea ce trebuie să părăsești ca să fii fericit. Dar era nefericit.

Aurélien nu va ști nicicînd cum aceste zile s-au scurs, atît de repede, zile atît de lungi. Atît de scurte și atît de lungi. Își va amesteca amintirile, izbucnirile din acele răstimpuri, reziduurile ceasurilor. Va terfeli totul, se va pierde în gîndurile lui, din pricina ochilor negri ai copilei. Din pricina feței deschise sau închise. Din pricina acelor liniuțe verticale de pe buza inferioară a lui Bérénice, acelor dungi înduioșătoare, dureroase, care cutremură buzele bărbatului. Nu va ști nicicînd ceea ce aparținea unei zile și ceea ce se cuvine alteia. Sînt totuși zilele de căpetenie, zilele decisive din viața sa. Și de asta poate. Mai tîrziu, el le va reconstitui cu răbdare, una cîte una, confruntîndu-le, corectîndu-le, împodobindu-le, luminîndu-le. Vor căpăta luciri pe care ele nu le aveau, se vor transfigura. Tot ceea ce era mașinal, ocazional, va căpăta sens, gînd, dorință. Nimic nu va fi lăsat la întîmplare. Va fi ca un renumit duo de operă, sonor, ordonat, nesăbuit.

Totuși ce anume ? Vor fi hoinărit pe cheiuri, vor fi făcut o mică plimbare cu mașina pe lângă Meaux, pe lângă Senlis... vor fi petrecut o dimineață la Luvru după dorința lui Bérénice, și se vor fi certat cu privire la Courbet. Vor fi fost ceasuri cînd el trebuia să se întoarcă pe-acasă, ceasuri de întîlnire, găuri în dantelă, ceasuri goale, ceasuri fără Bérénice.

Ea povestea despre tatăl său. Nu-l putuse suferi pînă într-atît ? Își închipuia că avea pe lângă dînsul cine știe ce misiune întremătoare. Îi era teamă de el. Țipa atît de tare. Era un bărbat furtunatic. Și trecuseră uneori oarecare femei prin marea casă. Bérénice nu se dusese la școală decît foarte tîrziu.

Semnul distinctiv al acestor zile era un fel de stare de uluire, o inconștientă. Timpul se duce, trece, de parcă am avea eternitatea la cheremul nostru, de parcă valoarea lui ar consta în aceea că îl cheltuim așa de florile mărului. Totuși ele au, aceste zile, un vierme în fruct : convingerea nicicînd dată uitării a sfîrșitului lor, obsesia scurtimii lor, cunoașterea anticipată a acestei despărțiri care are gustul ireparabilului. E nemaipomenit că ele se pripășesc în toiul iernii, sînt zile de contrast cum nu se află decît în zăpușeala cea mai cumplită a verii. Cînd e atît de frig la umbră, în munți, încît uităm că tocmai fugim acolo de sub un soare dogoritor.

De fiecare dată cînd ea pleacă de la el, Aurélien se întreabă ce se întîmplă cu el, și cum de e cu puțință să se poarte cu o asemenea naivitate. De fiecare dată se consideră umilit în mîndria-i de bărbat, fiindcă n-a făcut din femeia asta obiectul, jucăria sa. Îi scapă printre degete. Îl descumpănește. La nimic nu-i slujesc exemplele anterioare, atitudinea nestîngenită căpătată, banalitățile care îngăduie să treacă de la vorbă tihnită la violență, de la atac simulat la luptă pe față. În unele răstimpuri o și socotește în brațele sale, i se pare că e mai mult decît învinsă ; în unele răstimpuri nu se îndoiește că ea îl iubește, și că totul este dincolo de vorbe, și mai primejdios decît sărutările. Se întîmplă totuși, mai tîrziu, că răstimpurile acestea au dispărut, că el n-a îmbrățișat nici o fantomă, și că amîndoi se află acolo, la marginea prăpas-

tiei, străini, stîngaci, încurcați, cele mai banale vorbe ascund o așteptare înșelată, o furie, o teamă.

Aurélien nu este dintre bărbații care cred în ceea ce este ireal în dragoste. Mintea lui, în timp ce-o așteaptă pe Bérénice ori în timp ce ea povestește despre copilăria sa, e plină de gânduri precise, de imagini care se rotesc în jurul unei capcane de vînător. Tot ceea ce spune, tot ceea ce face, e ca o incantație ca să atragă femeia în acea cursă a plăcerii, care e ținta sa, a sa, a bărbatului. Ea este atît de minunat de fără apărare. Cum se întîmplă că îi scapă din mînă într-una, această pradă cu ochi întunecați, această Bérénice fremătătoare, și care îl iubește ; îl iubește, el ar jura că e adevărat. De cîte ori n-a simțit că ea era la cheremul său, n-a descoperit în ochii ei sfîrșeala rezistenței, spaima cedării ? Acest bărbat pe care femeile l-au iubit nu îndrăznește, de fiecare dată, nu îndrăznește să profite de această sfîrșeală. Ce oare îl oprește ? Teamă de-a nu prăbuși totul dintr-o dată. Și totuși nu. Se pierde în presupuneri. Nu se mai recunoaște. Își spune vorbe de ocară. Își bate joc de el însuși.

Începe să-și dea seama că îl oprește ceva care se află într-însa. Ea îl iubește, dar nu vrea să fie a lui. Asta ajunge o certitudine. Fără ca ea să fi spus vreo vorbă în această privință. De altminteri, ceea ce o femeie spune înseamnă atît de puțin ; despre un asemenea subiect. Vorbele slujesc femeilor ca să-și ascundă simțămintele, nu ca să și le exprime. Ea nu vrea să fie a lui. O știe, fără nici o îndoială. De ce ? O știe, dar nu știe de ce. Despre așa ceva nu-i vorbește. Îi vorbește despre marea casă, despre gîngăniile care săreau noaptea în camera sa întunecată pe fereastra deschisă, despre un țaran care îi era Făt-frumos cînd ea avea zece ani, și despre culesul măslinelor. El aude clar de dindărătul vorbelor o rugămintă smerită fără sfîrșit, ascultă, caută să afle încheierea unui acord între sufletele lor, dar știe ca și dînsa că dacă glasul dragostei li s-ar înălța ar sparge cristalul care țiuia la unison. De două-trei ori, aproape printr-un mutual consimțămînt, s-au sustras destinului lor prin fugă. El nu-și mai dă seama cum de s-a întîmplat așa ceva. Cum de-a îngăduit să se întîmple așa ceva ? Nu-i el stăpînit de ea, de dorința precisă de a o avea pe ea ? Dragostea, dra-

gostea... oare e dragoste, acest refuz reînnoit ? Ce teamă, dacă o iubește, are el oare de dragostea lui ? Oare e dragoste, dacă trebuie să dispară repede fiindcă va fi luat trup ? Și după toate celelalte, se află acea obsesie, că Bérénice va pleca, și că îl va părăsi, că va reîncepe o viață la care el nu va participa de fel, o viață care va fi viața ei, se pare, viața ei... Ce știe el despre această viață ? Nimic, de mii și sute de ori nimic. Un soț farmacist. Ar fi ridicol, dacă n-ar fi cumplit. Într-un orașel de provincie. Și apoi ce, ce ? Ideea datoriei, religia ? Nu, atunci ? Să nu facă rău acestui domn sau ce va zice lumea ? Totul e prea neînsemnat pentru acești ochi negri, această față cu trăsături pronunțate, acest păr ca paiul, această expresie de suferință adâncă, această sete nespusă, această nebulie... O, dacă într-adevăr n-ar iubi-o, dacă ar fi mințit-o, pe Bérénice, ce s-ar fi întâmplat cu ea ? Știe că ea ține la dragostea lui ca și cel care se înecă la o scîndură derizorie, știe cu siguranță că ea ar putea să moară fiindcă nu e iubită...

Cum de-o știe ? Ea nu i-a spus nimic. Și dacă el mințise, dacă n-o iubea... O clipă, s-a îmbărbătat, ține piept dragostei lui, o înfruntă. Apoi ea prinde să țipe într-însul, e de nesuferit, disperarea îl cotopește. Nu merită osteneala să se prefacă. Nu merită osteneala să tăgăduiască. Își pleacă fruntea sub tumultul furtunii. Se lasă pătruns pînă la oase de ploaie. E tîrît de destin.

Ea vorbește despre tatăl său. Despre acel tată străin, care niciodată n-a găsit calea spre sufletul ei. Despre acel tată detestabil, din pricina aceleia care plecase. Despre acel tată înspăimîntător, ca un flagel al casei. Vorbește despre tatăl său, de la care a învățat, de mică tare, ce înseamnă să fii nefericit. Și pe care l-a urît din pricina asta. Ba poate că l-a iubit tocmai din pricina asta. În felul ei de copilă crescută ca o sălbatică. Fără să fi știut de el. Dacă ar fi aflat, ce s-ar fi întâmplat ? S-ar fi mîhnit mai mult. Ar fi țipat mai mult. Nu era creat ca să fie iubit. Nimeni nu-l iubea.

O dată rosti numele de Lucien. Cum de-i venise pe buze ? Nu trebuia să spună că n-are importanță, căci are mare importanță, dimpotrivă. Însă îi venise pe una dintr-acele căi ascunse pe care nu le nimerești nici-

odată după aceea. Numele de Lucien îi venise pe buze, iată un lucru sigur. Mai degrabă decît altceva la care te aștepti, decît lucrul însuși. Totuși Aurélien tresări. Acest nume îl supărase. Ar fi dorit ca ea să nu-l fi rostit, ar fi dorit să-l mai rostească, pentru ca să gonească dintre ei acest spectru, această amenințare. Acest nume îl urmări cînd ea vorbi despre altceva. Acest nume îl urmări după ce ea conteni să vorbească. Acest nume îl urmări după ce rămase singur. Îl obsedă în momentele goale ca și în toiul convorbirilor, ca și în adîncul viselor sale. Aurélien se trezi asudat rostindu-l. Se sălta dintr-un vis urît pe jumătate uitat, dar unde zeci de chipuri de oameni pe care îi cunoștea slujiseră pentru scurtă vreme drept suport acestui nume care fugea de pe obraz pe obraz. Lucien...

Aurélien începea școala geloziei.

Un gînd își croi într-însul drumul său. Tocmai în legătură cu ceea ce și-a închipuit el despre Bérénice, că era asemenea celui care se îneacă, și că se agăța de dragostea lui. Poate că nu-l iubește, pe el, pe Aurélien, însă iubește dragostea pe care el o are pentru ea. Nu și-a închipuit mai devreme ceva asemănător, că totul se limpezește, că totul se întunecă. O otravă primejdioasă. Mai întîi Aurélien se leagă de toate elementele metaforei : există înecata, scîndura, marea, furtuna... Ce înseamnă oare toate astea ? Pe acest drum, de-a doua mînă, el caută înțelesul ascuns al acestei imagini, caută esența unei drame presimțite. Nu știe cu adevărat nimic despre viața lui Bérénice. Doar acel fel pe care îl are de a-l aduce din nou la copilăria ei, în casa mare. Fără îndoială, vorbește atît despre trecut, ca să se ferească să vorbească despre prezent. Fără nici o îndoială. Se ferește să vorbească despre acest Lucien, numit din nebăgare de seamă. Ori ca din nebăgare de seamă. Cine știe ? Vrea poate să-l pregătească pe Aurélien în vederea nenorocirii lui. Dar nu-i oare ea cea nefericită ? Înecata, scîndura, marea. Ce suferință secretă poartă ea în fundul ochilor adumbriți ? De la Lucien i-o fi venit oare deziluzia, datorită căreia are nevoie astăzi să fie iubită, să fie iubită la nebunie, ca să mai creadă în ceva, în viață, în vremea frumoasă ? Haida de, gîndesc cu picioarele ! De fiecare dată

cînd a vorbit, în chip indirect, despre acest soț ori despre farmacie, despre oraș, ce indiferență bruscă, dimpotrivă, dăduse în vileag. Acea provincie, cu tot cu Lucien, își trage obîrșia mai mult din plictiseală, din monotonie decît din dramă. Dacă ar afla oarecare dramă lîngă Lucien, din partea lui Lucien, ar trebui atunci ca ea să-l iubească. Încata, scîndura de salvare, marea. Doar atunci îl impresionează pe el stăruința în jurul lor a istorisirilor despre înecuri, se îngrozește amintindu-și de masca sfărîmată, de acel surîs risipit pe jos, ca de-un presentiment.

Dacă totuși cînd el crede cu-adevărat că ea îl iubește, ea nu iubește decît dragostea lui? Atunci totul s-ar explica. Refuzurile. Umbra menținută împrejurul ei. O punere în scenă cumplită. Să trăgăneze lucrurile, să temporizeze, ca să-l lase astfel, prins în pasiunea lui nesatisfăcută. Evident, evident. Mă gîndesc tot mai mult la asta. Ea ține să păstreze dragostea, se teme să nu se stingă focul pasiunii lui, să n-ajungă la potolire. Ea nu vrea să dea nimic, vrea să ia totul. Să aibă în zare, ca un soare în fundul acelei plictiseli a provinciei, o lumină spre care, în toate mîrșăviile vieții, să se îndrepte cu mîndrie. Cînd gîndește așa ceva, Aurélien se simte cuprins de-o furie neagră. Ticluiește răzbunări, stratageme, nemiloase răutăți. Judecă numai cu sălbăticia, cu claritatea bărbatului care nu se gîndește decît să profite de femei. Își bate joc de propria dragoste. Cine oare a spus că dacă nu s-ar fi vorbit atîta despre dragoste nimeni n-ar fi inventat-o? Da, dar iată, a trebuit într-adevăr s-o inventeze înainte de-a vorbi atîta despre ea... Și toate hotărîrile se topesc întocmai ca zăpada la soare cînd Bérénice întîrzie puțin, și cînd sosește c-o rochie nouă, la fel de păcătoasă ca și celelalte, și cu acea voce pătrunzătoare, cam tremurătoare : „Te-am obligat s-aștepti...”

El ar vrea să-i pună niște întrebări. Nu îndrăznește. I-e frică să nu destrame farmecul. Ah, frumosul Don Juan fără trecere ! Mai întîi rîde de el însuși, apoi își amintește cu asprime de ceea ce și-a dat drumul să-și închipuie cînd Bérénice nu era de față. I-e rușine de el însuși. Dacă Bérénice ar afla... Cum ar putea oare să afle, Bérénice ? N-a spus nimănui... Tocmai de asta e cumplit,

de nemărturisit. Fericirea noastră, chiar dacă ajungem la o fericire, și-a pierdut măreția astfel dinainte. Cine i-ar spune-o, lui Bérénice? Dar Aurélien el însuși... „Bérénice?” Ea înalță spre dînsul întrebarea fără nuanță a ochilor ei noptatici. El nu i-o va spune. E cu neputință.

— Aveam cincisprezece ani, zise ea, aveam cincisprezece ani cînd am înțeles cît de mult tatăl meu își iubise soția... Pe mama... și cît o fi suferit desigur... cînd am priceput semnificația acelei tristeți adînci care i se citea pe față... acelor neliniști dureroase... a mîinilor sale... cînd am priceput cît de nedrepti fuseserăm cu dînsul... Mama și cu mine...

Acum, cînd se repede să taie la palavre despre marea casă, Aurélien n-o ascultă decît c-o singură ureche. Țin hangul cu muzica lor gîndurilor sale, chiparoșii din grădină, mașina care scoate apă, măslinii. El, el urmărește acea temă cu mii de variațiuni de care e stăpînit pînă la obsesie. Caută explicația mai puțin totuși a lui Bérénice decît a lui însuși. De ce primește regulile unui joc pe care nu vrea să-l joace? De ce nu se revoltă în cele din urmă? I-a trecut prin cap gîndul de căpetenie: „Putea-voi trăi fără ea acum?” E de negîndit, îngrozitor! „Bérénice...”

Din nou ea a înălțat dubla întrebare întunecată spre el.

— Bérénice, n-aș putea să mai trăiesc fără dumneata...

Ea clătină încet din cap. I-a luat mîinile într-ale sale. El caută să se desprindă. Vede o lacrimă în ochii săi. Și-a pierdut cumpătul. Nu mai știe ce să spună, ce să facă. O mîngieie el pe ea acum. Asta pentru ca peste două minute să se blesteme, să se ocărasească. Sînt naiv, sînt timpit! M-a tras pe sfoară, ea, m-a tras pe sfoară din nou. Îi atribuie gîndurile cele mai ticăloase, simțămintele cele mai vulgare. Se răzbună astfel pe supunerea ei, și pe puterea pe care Bérénice o are asupra lui. Nu știe că n-atribui nicicînd celor indiferenți o asemenea ticăloșie, o astfel de micime sufletească. Nu știe că numai cînd iubești, și fiindcă iubești, atribui dragostei tale tot ceea ce ar schimonosi pe oricine, și care nu izbutește decît să te chinuiască pe tine însuți. Ah, cu cît iubești mai mult, cu

atît mai mult blestemi și ocărăști. Aurélien învață lecția asta cu încetineală.

— Era o pisicuță cenușie în marea casă... i se zicea Pitoulet...

XL

È o femeie înaltă, cam cu apucături de bărbat ; își poartă cu vigoare cei șaiszeci de ani trecuți. Se pare că nu-i de vină dacă părul nicicînd nu i s-a dezgălbenit cu totul. Ea îl trage cu cruzime, îl strînge grămadă în sus, îl prinde cu niște ace după ce l-a presat, atît de bine încît nu prea pare să aibă mult. Trăsăturile adînci, care s-au îndesat cu vîrsta, nici un viclesug nu le îndulcește. Nici tu fard, nici tu pudră, ca s-ascundă dezastrul acestei piei blonde. Toată culoarea se află în ochii albaștri imenși, sub genele ponosite. D-na Ambérieux nu face decît o concesie în obrazul ei : barează gura cu o trăsătură stîngace de ruj, care scoate la iveală o mică parte din buze. Cu tricoul maro care atîrnă de toate părțile, cu rochia neagră lungă cum nu se poartă, dar care arată niște cio-rapi cenușii, cu pantofi de preot, cum zice soțul său, a ce oare seamănă ea cu adevărat ? Două perle micușoare la urechi.

— Niciodată n-o să-ți treacă prin gînd, draga mea, că sînt o fostă dansatoare !

Face semn din ochi către Bérénice. Este îndoita ei mîndrie, că nu poți să pui la îndoială că nu e o fostă dansatoare, și să afirmi că e o fostă dansatoare. Dar ce voce răgușită are !

— Hei, hei, nu te fâli, tanti Marthe, protestează Aurélien. De-atîta timp sperii lumea cu tinerețea dumitale furtunoasă !

Iatacul lui tanti Marthe, căruia Ambérieux îi zicea capernaumul¹ ei, era ticsit de obiecte maurești, aduse dintr-o călătorie a soților în Africa de Nord. Cu multe

¹ Cu sensul de : locul unde lucrurile sînt îngrămădite în mare dezordine.

covoare cumpărate de vizavi, din Piața Clichy, și cu perdeli de lână roșie și albastră care erau parcă din Delacroix, dacă ne-am lua după stăpînul casei. Înăuntru, ca în vizită, pe o mobilă cu aplice de sidef, cu stîlpișori fasonați, cu sertare, cu etajere complicate, o delegație chineză : obiecte smălțuite, cai de teracotă, un Buda de porțelan, dragoni, lucruri de fildeș. Toate rămase moștenire de la acea soacră pe care tanti Marthe n-o cunoscuse, care n-avrut să știe de ea, dar care, moartă, îi trimisese scuzele prin acea mărunță lume asiatică, prin intimii casei dezaprobatiori. Tanti Marthe adăugase tuturor acestor lucruri, ca să-și alcătuiască împărăția sa, cîteva perne de mătase albastră-deschis cu păsări și cu flori pictate, pe cămin evantaie cu fluturi, în vase de argint marocane, și în dreptul ferestrei o mașină de cusut, de-acelea care se pun în mișcare cu piciorul. Iar într-un colț, o măsuță de mahon pentru obiecte lucrate de mînă. Pe cămin mai erau cîteva fotografii în rame pictate, un zuav ¹, Blaise la douăzeci de ani, colorat în galben, un grup urcînd la Expoziție. Pe perete, un singur tablou, și nu era de Blaise : o guașă de Degas, din seria de exerciții la bară.

— Da, scumpa mea ! continuă tanti Marthe, La mine te uiți acolo... O schiță pe care mi-a dăruit-o el... Așa e. Degas mi-a făcut portretul în tutu la bară... da... și tabloul a fost prețuit la treizeci de mii la vînzare... Se zice că e pe degeaba, că astăzi s-ar da pe portretul meu o sută de mii de franci cu ochii închiși.

— Pe portretul tău ! făcu Ambérieux... Vai de păcatele mele !

— Ce bărbat curtenitor, e o plăcere să-l auzi, rosti tanti cu vocea-i spartă ; nu-ți vine să crezi, cînd l-am cunoscut eu nu știa nici măcar să-ți mîngîie piciorul pe sub masă ! Ah, bună bucatică am luat !

Ambérieux înălță din umeri. Era alb tot, cu o mustață groasă, lungă și pleoștită, pîrlită de tutun. Slab și roș, cu umerii foarte ridicați, de-ajuns de gîrbovit, un bărbat înalt zdruncinat de tensiunea arterelor, cu vine ieșite în afară ca niște sfori la tîmple, c-o rețea de zbîrcituri, cu nasul prea scurt, nesperios în lege. Privirea foarte spălă-

¹ Infanterist francez în uniformă turcească.

cită în niște mă răcinișuri de sprîncene. Nu se știa dacă astea însemnau slăbiciune ori bunătate.

— Cam de cît timp vă certați amîndoi ? întrebă Aurélien. De patruzeci de ani ?

— Ba de mult mai mult, măi omule ! ridică vocea triumfătoare tanti Marthe. Șaptezeci și cinci... șaptezeci și cinci și douăzeci și cinci... și douăzeci și unu...

— Să zicem de patruzeci și șase și să nu mai stăruim ! să năpusti pictorul. Dacă tu crezi că asta o interesează pe D-na Morel...

Bérénice murmură ceva pesemne drăguț. Marthe se întoarse spre dînsa.

— Firește, nu-mi fac iluzii... N-ai venit aici pentru ca să mă vezi... Ci pentru ca să vezi pictura lui Ambérieux... Ce e ? Protestezi ? Drept cine mă iei, drăguța mea ! Tocmai de asta, dacă ar fi avut atenția delicată, o dată în patruzeci și șase de ani, să-mi facă portretul...

— Nu s-ar vinde cu o sută de mii de franci ! întrerupse soțul.

— Mai întîi nu se știe... Deoarece Degas, între noi fie vorba, dacă nu erau dansatoarele...

— Marthe, ești stupidă !

— Blaise, știu ce spun. Ei bine, duceți-vă să le vedeți, alelalte ale lui, niște... Dacă vă închipuiți că țin să vină aici de dragul meu, vă înșelați ! Sînt mîndră, eu, de pictorul meu, chiar dacă tablourile sale nu ating prețuri... Și iată cum se învîrtesc lucrurile : cînd el avea douăzeci de ani, era la picioarele mele... îi dădeam eu de furcă ! Bine, acum, el mă înșală, asta-i o plăcere !

— Marthe

— N-am dreptate, Aurélien dragă ? N-ai să zici că n-am ? Hei, vezi, prietene scump, nu zice nu, mititelul... Doamnă Morel, pe-aici... Nu te însoțesc... Cînd lumea privește la pînzele sale, m-apucă niște crampe...

Cum Aurélien părea dispus s-o urmeze pe Bérénice, bătrîna doamnă protestă : „Tinerii aștia de astăzi ! Așadar pe mine mă lasă la o parte ? Nu-ți dau drumul, Aurélien. Așază-te aici, trebuie să depăn niște lînă...

Privirea cu părere de rău a lui Aurélien după Bérénice ieșind stîrni rîsul lui Ambérieux, care trase din cot tînarului o împinsătură. Tanti Marthe, singură cu el, strîmbă

din nas, înălță din umeri, se ridică în picioare, lovi încet cu degetul de mai multe ori obrazul lui Aurélien, își luă ochelarii dintr-un toc care se afla pe cămin, și scotoci într-un sertar de la măsuța pentru lucrul de mînă, de mahon, de unde scoase niște scule de lînă de culoarea spanacului.

— Hei, zise ea, n-o să ți se tragă moartea din asta c-o lași cu Blaise... Dă labelle, nepriceputule... Ai o înfățișare ! Nu ești prea frumos.

— Te asigur, tanti Marthe...

— Ta, ta, ta... Nu știi să minți... Mîinile... Aici, așază-te pe taburel... Și ține de vreo opt zile pasiunea asta mare ?

— Dar, tanti Marthe...

— Îndrăznești să spui că n-o iubești ? Vezi, nu îndrăznești... Bunule Dumnezeu al sculului, urmărește mișcarea, se agață tot timpul... E drăguță și dacă îți place...

— Dumitale îți place, tanti Marthe ?

— Are ochi nostimi... nu de proastă... E ceva serios ?

El zise *da* din cap cu atîta convingere încît mai să-i scape din mîini lîna.

— Cine m-a pricopsit cu-n neîndemînatic ca ăsta ! Ține mîinile rășchirate... Ceva serios cu adevărat așadar ?... Prins în laț ? Prins în laț de-a binelea ? Îmi place cînd cineva e prins în capcană...

— O iubesc, tanti Marthe.

— De îndată cu vorbe umflate... Spune-mi, băiatule, lasă-mă să te privesc... Chiar tu ai spus așa ceva... Îmi amintește de-atîtea... Atunci e ceva cu totul serios...

Ea se gîndi puțin, depănă mai strîns lîna. Apoi continuă :

— Totuși... ultima oară cînd ai venit aici... s-au rărit vizitele tale... în sfîrșit, acum cincisprezece zile, acum trei săptămîni ?...

— Cam atît...

— Nu despre această drăguță ne-ai ros urechile...

— Nu-mi aduc aminte...

— O, ba da ! Am ținere de minte...

— Dar nu era totuși nimeni de care să...

— Spus-am eu asta ? În fine, e de curînd tare, amîndoi...

— Tanti dragă, o iubesc. Dar nu-i din partea amîndurora...

— Nu?... Păcat. De altfel nu-ți cer să-mi spui secretele tale. Spuneam asta... Eu, la vîrsta ei, cînd un bărbat îmi plăcea...

El suspină. Asta putea să însemne totul. Că nu era sigur că îi place. Că era vorba despre altceva. Că era măritată.

— În sfîrșit, nu înțelegi niciodată dandanalele altora... un tip ca tine... tînăr, voinic... Asta nu mă privește, la urma urmelor... Însă voiam să-ți vorbesc despre altceva...

— Despre ce oare, tanti dragă ?

— Tocmai despre ultima ta vizită... despre ceea ce ne-ai spus aici, îți amintești... nu, tocmai că nu-ți amintești !

Mișcarea lînei se opri. D-na Ambérieux puse ghemul pe genunchi, își scoase ochelarii și privi la Aurélien cu mîinile în aer. Vocea i se schimbă, aproape că se îndulci :

— Dragul meu, e de speriat uneori cît de fără noimă se vorbește... fără să se știe... O, nu-ți fac nici o imputare ! Nu puteai să...

— Ce-oi fi spus oare despre... ?

— Ascultă... îți amintești... erai plin de subiectul tău în acea zi... Fusesesi la o serată la niște oameni... se afla acolo o femeie care a recitat versuri...

— Ah, era în acea zi ? A fost și Bérénice la serata de-atunci...

— Bérénice ! Cine-ți vorbește despre Bérénice ? N-ai spus nimic despre Bérénice a ta în acea zi... n-ai zis nici pis... Nu... timp de un ceas ne-ai pisălogit, da, vezi, așa e cum îți spun... Nu s-ar cădea să te jignesc... dar ne-ai pisălogit... cu doamna aceea, cu rochia sa, cu ochii săi, cu versurile sale...

— Rose Melrose... da, m-a impresionat... dar, într-un cuvînt, ca și cum întîlnisem un campion de tenis...

— Nu te apăra, ar putea să-ți fie mamă...

— Exagerezi...

— De altfel, nu-i vorba despre tine... Însă...

Păru că chibzuiește și apucă din nou ghemul. Depăna lîna cu înfrigurare. Cînd mîinile lui Aurélien se eliberară, le apucă într-ale sale.

— Ascultă, dragule... Să-mi promiți ceva...

— Dar, sigur, tanti Marthe, tot ce vrei...

— Să-mi promiți că niciodată... m-auzi, niciodată... în această casă, în fața unchiului tău... n-ai să pomenеști despre D-na Melrose... niciodată .. cu jurămînt...

— Cu jurămînt, tanti, însă...

— Nici un fel de însă.. O, și apoi nu face mutra asta !
Am să-ți explic.

— Nu-ți cer nimic, dacă...

— E o poveste veche, băiețașule... O poveste veche. Nătărăul de unchi-tu... O mai iubește, imbecilul !

— Unchiu-miu ? Pe doamna Melrose ?

— Da, îți închipui ! Ne întoarcem îndărăt cu nu știu cît... cu douăzeci de ani... Aștia n-o întineresc pe ea... Blaise avea peste patruzeci și cinci de ani... Îți imaginezi.. Pînă atunci, pe el, femeile... eu îi eram îndeajuns, pe scurt... E adevărat că îmbătrînisem...

— Tanti dragă...

— N-ai fost gelos niciodată ? Nu ? Încă nu. Ei bine, gelozia, uite, e ca și cum te-ai înțepa la deget pînă la sînge cu un ac... dar fără întrerupere... O, asta mi-a trecut !

— Îmi pare foarte rău, dragă tanti, dacă aș fi știut...

— Îți repet că mi-a trecut... El însă, netotul... Cînd ea joacă teatru pe undeva... zice că se duce la o partidă de șah... Eu fac pe cea... Norocul e că nu i se dau roluri adeseori, acestei tîrfe ! Ce mutră are el a doua zi !

— Dacă aș fi putut bănuî într-adevăr...

— Nu te scuza, ai făcut o prostie gogonată, și iarăși zic, ai făcut o prostie gogonată, asta e ! Am preferat să-ți spun... ca să n-o mai repeți... cred totuși că fusese îndrăgostit de mine, la douăzeci de ani, Blaise... Dar între timp... El nu bănuia că știu... Mă înțelegi, aș fi închis ochii chiar, dacă aia ar fi fost o fată oarecare cumsecade... Dar această otreapă. Era prea tînră pentru el... de altfel... Apoi se vedea limpede... bărbații... de la fiecare trăgea cîte ceva și apoi... Blaise i-a îndreptat și accentul...

— Și accentul ?

— A, da, acum cu vocea asta fabricată, cu dicțiunea de mașină de scris ! Și apoi nici zoaie de bideu, accentul mahalăgesc pe care îl avea... Se numea Amélie Rosier... El îi zicea Mélie, prostănaclul... De unde Rose Melrose...

— Ei, zău...

— Nu glumesc, nu ți-am spus încă nimic ? Ah, să nu cumva să-ți închipui că sînt geloasă acum... Ca să fii geloasă, trebuie să ai pe cine... Se zicea că era inteligentă... Se spunea la fel și despre mine cînd n-aveam încă varice.

Bérénice era foarte decepționată de pictura lui Ambérieux. Își închipuise că va descoperi un pictor. Era un pictor ca toți ceilalți. Îndeajuns de academic. Tot ceea ce îi arăta nu erau tablouri, ci doar niște studii pentru unul, două, trei tablouri. Părți componente bine desenate, un personaj, niște obiecte. Apoi aceleași altminteri grupate. Evident Ambérieux se deda cu totul osteneții, după zeci de încercări, de-a băga în cadrul restrîns al unei pînze, șapte scene, și trei decoruri, o alăturare bizară de evenimente fără semnificații, de fructe, de mobile, de străzi. Era un pictor de orașe. Însă ciudățenia începea doar cînd era vorba despre compoziție. Părțile alcătuitoare aveau lipsa de îndrăzneală, moderația școlii. Intențiile date la iveală în mod șters reapăreau lămurit în comentariile unchiului Blaise (îl vezi pe bărbatul ăsta ? Iată că i-e teamă, și ia din nou o înfățișare serioasă), și cîte și cîte, mai mult vorbe de sculptor decît de pictor, pretenția în desen de-a sugera o mișcare pe isprăvite sau care stă să înceapă.

— Uite, zise el, această scoică... o recunoști ?

Bérénice n-o recunoștea. Se uită la Ambérieux cu uimire.

— În tablou... acasă la Aurélien... un studiu pentru o scoică se află pe pervazul ferestrei...

Ea nu-și amintea că se afla acolo o scoică.

— Ba da, ascultă, lîngă pudrieră... Aurélien nu ți-a spus ? Și nu se poate înțelege nimic din tabloul acela, dacă n-ai priceput însemnătatea scoicii...

— Iartă-mă, zise ea, Aurélien...

— Sînt un prost și jumătate... Aurélien îți vorbește despre altceva, negreșit... Dar din pricina acestei scoici i-am dăruit tabloul... A aparținut mamei sale, înțelegi... Mama lui Aurélien a fost foarte frumoasă...

— Asta mi-a spus...

— Și avea acea scoică brună și roz pe masa ei de toaletă... se afla printre farduri... mi s-a părut totdeauna

ciudad... Îi plăcea s-asculte vuietul mării în fața oglinzii sale...

Dacă pictorii ar picta totdeauna cum vorbesc... Bérénice se uită la Blaise c-o vie curiozitate. El explica :

— Uite, acest tablou... tabloul lui Aurélien... îi zic : *Fereastra lui Pierrette*... Spre a încurca lucrurile, înțelegi... Dar, pe scurt, Pierrette sau care i-o fi numele, e femeia pe care n-o vezi, dar care se află acolo... și-am vrut să pictez tocmai acest raport între ea și lumea unde trăiește... Interiorul burghez... un oraș foarte populat... întâmplările neprevăzute în cimpul său vizual și apoi acea nostalgie a mării, scoica... A fost o femeie cam superficială poate, dar cu goluri... cu uitări neașteptate... uita de rolul său... visa... apuca scoica...

Tăie scurt ceea ce mai avea de spus și arată câteva studii de nud.

— Pregătesc un tablou mare. Un șantier de construcții... cu toți lucrătorii, cu schelele, cu tot calabalicul... cu cei gură-cască stînd și privind... Și cu oamenii pentru care același lucru e un spectacol, o muncă... Cu acel spațiu geometric constituind o casă, intimitatea cu alte persoane... Îți place David ? Țsta a fost un pictor...

Bérénice nu-și dădea seama de ce anume, dar i se păru că ultimele vorbe erau o improvizație pe neașteptate. Pictorul spunea într-un mod cu totul visător acum : „Ni-meni n-a izbutit să picteze pe cineva care *cu adevărat* nu face nimic...” Rostea c-o emfază nemaipomenită locuțiunea adverbială. Bérénice căuta vorbe plăcute. Te afli într-o situație tare grea să privești la tablourile unui pictor de față cu el cînd ți se par fără însemnătate. Însă Bérénice își aminti că Aurélien spusese despre unchiul Blaise : „Este aproape singurul meu prieten...” Cu toată diferența de vîrstă, ea înțelegea vorbele astea... Întrevedea, fără să poată să exprime în mod precis, ceea ce îi apropia pe acești doi bărbați și nu putea să nege că era cuprinsă, în ciuda voinței sale, de-o simpatie foarte vie față de acest unchiuș girbovit, cu fața pustiiată, căruia îi ghicea sutele de manii și bunătatea sfiicioasă. I se părea că printr-însul ar răzbate mai lesne prin misterul lui Aurélien. Ea amesteca în legăturile lor gîndurile-i intime, pornirea de neliniște, șovăiala gîndurilor, nesațul sufle-

țului său. Cu o mișcare spontană, prinse brațul pictorului pe cînd el spunea nu importă ce : „Iartă-mă...” murmură ea. El se întrerupse și o privi. Pufni puțin în mustăți.

— Vrei să-mi spui ceva ?

Ea zise *da* scuturîndu-și părul blond.

— Sînt aici parcă idioțit de pictura mea... nu vedeam...
Își opri retractările : Vrei să-mi vorbești despre Aurélien ?

— Da... însă...

El săltă din umerii încărcăți de ani. Dobitoc ce ești. Nu-ți dai seama că cei de aici, de-alături, plesnesc de nevoia de-a vorbi... Îi era sufletul scăldat de povestea sa, acestei micuțe... Dacă erau amîndoi îndeajuns de îndrăgostiți ? El o invită să se așeze pe-un scăunel. Încăperea n-avea comun cu un atelier decît lumina pe care o primea de pe acoperiș. Părea mai degrabă o mare odaie de ținut lucrurile nefolositoare. Bérénice avu impresia că pictorul o instalase pentru ca lumina să cadă asupra ei într-un mod pictural. Ea zise :

— Nu... nu aici... nu acum... Oare n-aș putea să vă revăd... fără... fără ?

El îndreptă privirea spre ușa de la iatacul lui Marthe. Surîse. De ce nu ?

— Vreți mîine ?

Își dădură întîlnire la Palais-Royal. Era acolo o mare cafenea cu geamlicuri unde se juca șah !

XLI

Acest vernisaj la miezul nopții este un eveniment, și o invenție nemaiauzită. Numai lui Zamora îi trece prin minte să imagineze asemenea lucruri. Așa ceva nu s-a făcut niciodată. Gîndiți-vă deci, la miezul nopții, după teatru, s-arăți tablouri, sub iluminatii. Dar tocmai asta e. Pictorii sînt atît de absurzi cu lumina lor. Un tablou se cuvine să poată fi văzut oricum, pe față, pe dos, în bătaia vîntului, pe seară, dis-de-dimineată... Ar trebui să se picteze tablouri fosforescente pentru noapte deplină. În sfîrșit, Zamora are răspuns la orice.

El știe bine ce face și că oamenii n-au poftă să se culce după teatru, că viața nocturnă în Montmartre începe târziu, că nu se merge în fiecare seară la Boeuf, și apoi că un vernisaj este o distracție gratuită. Într-un cuvânt, tot ceea ce trebuie ca s-atrage acea clientelă bogată, acea lume care și-ar bate joc de un folositor vernisaj pentru familiile burgheze. Se zice că șahul Persiei, de curînd sosit în Paris, va fi acolo. Așa ceva este distins și întărită opinia publică totodată. Se zice și că dadaștii, acești tineri smintiți, sînt furioși fiindcă acolo va fi *whisky* și șampanie și că vor veni cu bricege ca să sfîșie rochiile doamnelor. Asta bagă în oase oarecare groază ; sînt în stare de orice, acești zănatnici. Dar, în acest caz, scumpule, n-o să dîrdii de frică în fața lor poate ?

Aurélien a sosit cu mult prea devreme. Nu mai putea sta locului : Bérénice își va însoți verii, la rîndul ei. Cele patru săli ale galeriei Marco-Polo, o rotundă cu două încăperi la stînga dînd una într-alta, și la dreapta cu un salon de formă pătrată unde au instalat bufetul, sînt încă aproape goale și mi-ți par mari, deși, judecînd bine, sînt mici de tot și te întrebi unde va sta toată lumea, în curînd, fiindcă va veni desigur mulțime de oameni. Comisarul de poliție a ordonat să fie pe stradă sens unic în vederea seratei, mașinile se vor gara pe străduța laterală...

E o lumină brutală peste tot ; Zamora a schimbat toate lămpile ca ea să-ți ia vederile. Va fi una dintre primele încercări de iluminare indirectă. Lumea nu-i încă deprinsă cu așa ceva. La New York se pare... În orice caz, nici o culoare nu se păstrează intactă, toate sînt descompuse, cele roșii dau în portocaliu, cele violete în brun-roșu-închis... Zamora le ia în bătaie de joc : Zău, culorile, o superstiție. Se află acolo, împreună cu *miss* Goodman, prieteni de-ai lor, un tip de felul lui strîmtorat, avînd un nas care respiră prost, o haină ponosită, să-vezi-și-să-nu-crezi, iar soția sa foarte Montparnasse : turban de mătase peruzeă, o rochie ca de călugăriță capuțină, un cățeluș de nedescris, galben, în brațele-i slăbănoage. Aurélien regretă că și-a îmbrăcat smochingul. Zamora are o haină albă la două rînduri, ca să pară de la Buenos-Aires, zice el. Patronul galeriei, foarte agitat, un brun gras pe care costumul îl strînge, un neguțător portughez care

își spune numele Marco-Polo ca dumneata și ca mine, purtînd inele și o mustață subțire foarte aproape de nări, se învîrte peste tot locul și țipă fiindcă sandvișurile sînt în întîrziere. Două-trei perechi dau tîrcoale prin săli, vorbind încet, ca și cum s-ar fi introdus la niște oameni pe care nu-i cunosc.

De îndată ce Aurélien a prezentat omagiile sale lui miss Goodman, în albastru palid, larg decoltată, cu un spate, ce să vă mai spun, trebuie să se prefacă numaidecît că se uită la pictură, deși nu e nimic de privit într-însa : se și cunosc toate astea, aceste tablouri-manifeste pe care le-a expus la Independenți ; cel mare are aspecte de tăietură histologică și a fost refuzat din pricina cuvîntului care se citește în mijloc, aceste invenții exasperate și exasperante, amestecate cu mici desene îndeajuns de pretențioase, cu grosolane trăsături îngroșate, care ar putea fi de mîna oricui. Cel puțin așa e în sala bufetului și în hol. Cele două încăperi dînd din una într-alta sînt pline numai de portrete și de capete de bretone. Seamănă cu niște schițe de magazine, cu schițe fugitive de atelier, cu desen de maestru. Niște acuarele ori niște desene scoase în relief prin cerneală și prin culori. Bretonele au oarecare farmec, ele fac trotuarul pe spetite, au ochii inegali, cam încrucișați, iar gurile menite multor exerciții. Zamora a ciupit de undeva acest fel de-a lucra dantelele, de-a face aluzii la dantele. Astea au originalitate. Nu pentru mult timp. Dar mai au. Auzi vorbă, Zamora rîde din răspuțeri cînd i se pomenește despre desenele de Rodin ! Întrucîtva, e adevărat, ca un jucător de Popa-Prostu căruia îi vorbești despre un profesionist al ecarteului.

Ceea ce Aurélien căuta, vrînd ca lumea să nu observe, începe să sosească lume, se află în ultima sală unde lumina sparge ochii în sens strict. El l-a zărit de departe, și își impune să n-o pornească într-acolo de-a dreptul. Scrișnește din dinți puțin, își dă seama că nu-l va putea suferi : în același timp are o blestemată curiozitate să vadă ce-a ieșit. O cunoștință sumară a și căpătat după ce a văzut prima schiță acasă la pictor. Se pare că n-a prea schimbat-o, n-a prea schimbat-o. Se apropie de portretul lui Bérénice...

— Ah, dragul meu Leurtillois ! Dumneata, aici ! Ia spune-mi, sîntem la Charenton ? O, atunci !

Dă de colonelul David, și de doamna, bineînțeles. Trebuie într-adevăr să înșire cîteva generalități. Cum se poate, colonelul și soția sa nu-l cunosc pe Zamora ? Fără îndoială că D-na de Perseval le-a trimis invitație... Instinctiv, Aurélien coboară glasul. Țipetele perechii îl stînjesc. Ar dori ca *miss* Goodman să n-audă... Se uită pieziș cam îmbufnat și la Bérénice. Ca bretonele... colonelul îi oferă o țigară. La drept vorbind, nu s-ar cuveni să fumeze. E o căldură prea mare, și tot sosește lume. Ce va fi oare în curînd ? E drept : Aurélien nu observase, se întoarse și vede că galeria se umpluse aproape dintr-o dată. Poate că Bérénice și sosise... „Și ai văzut catalogul ?” întreabă D-na David. În privința asta, nu-l va scuti de nici un amănunt. Se află acolo lucruri de-o necuviință... Vede limpede că el n-o ascultă decît pe jumătate, dar asta nu-i curmă vorba, e deprinsă, toată lumea e așa cu dînsa, se gîndește la altceva cînd îi vorbește. Oftează.

Aurélien se împarte între dorința de-a vedea dacă Bérénice a sosit și de-a se duce să vadă acea imagine a lui Bérénice. Însă fără familia David ; n-ar îndura comentariile lor. Norocul e că cineva îl smulge acelei perechi : anume D-na Schoelzer, soția lui Jacques ; nu, Jacques încă n-a sosit, va veni... Nu-l cunoașteți pe Valmondois ? Guy, D-l Leurtillois... Aurélien știa vag că soția lui Jacques avea o legătură cu un duce. Asta va fi fiind probabil ăla, ducele. Un bărbat de ajuns de gras, nu înalt, cu prea bogate manșete, cu o față de zăpăcit, blond... Aurélien, în învîlmășeală, sosește dinaintea portretului lui Bérénice.

Un fel de mînie surdă îl cuprinde. Asta este. Avea în cap gîndul ăsta, Zamora a trebuit să-l înfăptuiască : două desene care se încălecă, două portrete cum spusese, ochii deschiși, ochii închiși, gura care rîde, gura care plînge. E de-ajuns de asemănător, își îngăduie să fie de-ajuns de asemănător, fără să fie cu totul și cu totul. Provoacă de asemenea, dacă privești cu fixitate, o senzație de crampă în fălci. Pierzi din vedere ceea ce este la un desen, ceea ce este la celălalt, nu mai descifrezi aceste două fețe în mod distinct, și se iscă un monstru, doi monștri, trei monștri, după cum asociezi acești ochi și aceste buze des-

perecheate, această frunțe și acest nas, aceste spații peste măsură de mari, această bărbie care e patologică... Lui Aurélien i se suie sîngele în obraz : la urma urmelor, Bérénice nu-i aparține lui, acestui Zamora, cine îi dă lui dreptul ? Pe neașteptate l-a izbit privirea, o asemănare profundă. **Ar** avea talent oare, din întîmplare, acest escroc al picturii ? E totuși Bérénice, o nemaivăzută Bérénice. Lui Aurélien i-e teamă și i-e poftă s-asculte ce vor spune oamenii despre ea. Într-un cuvînt, e gelos.

— Vă uitați la **portretul** D-nei Morel ? zise o voce din dărătul său. E curios, ehei ? Seamănă cu ea...

El s-a întors la Mary de Perseval ; o Mary de mătase roz cu orhidee peste tot, se află acolo cu Paul Denis, cu **doctorul** Decœur și cu o doamnă pe care Aurélien n-o cunoaște, cu foarte frumoși ochi scăldați în ceață.

— E D-na Morel ? N-am recunoscut-o... răspunse el cu bruschete.

Apoi își dă seama c-a săvîrșit o necuviință și sărută mîna lui Mary.

— Firește, zise aceasta, o cunoști pe Yvonne Georges ? Nu ?

Așadar femeia cu ochi mari e cîntăreața care se întoarce din America înconjurată de un fel de legendă confidențială. E de-ajuns de frumoasă, se gîndește el, și de tragică... exact ceea ce ar vrea să fie aceste desene de Zamora. Și ceea ce ele nu sînt. Zgomotul de voci se întîțește, se simt strînși din toate părțile ca niște sardele. Din ce în ce mai puțin se poate privi la tablouri. De altminteri, nu sînt acolo pentru asta. Uite, Paul Denis n-are cravată. S-ar părea că acesta e cuvîntul de ordine al dadaștilor astă-seară. Nici o cravată. Scundul gras, de colo, cu ochii ieșiți în afară. Se văd circulînd o jumătate de duzină, vorbesc tare, și îi recunoști după acest semn distinctiv. Niște tineri nu prea bine îmbrăcați. Cu femei de tot felul. S-ar părea că generalul Mangin e de față. Dacă am lua un pahar la bufet... Se pierde în îmbulzeala inversă a mulțimii. E un zgomot al naibii, rîsete, voci ascuțite : „Vă distrați ?“ șopti Zamora, alb tot, cu capul său negru, în tăcere, la urechea lui Mary. Ea a prins brațul lui Aurélien.

— Nu te mai vede nimeni... E pasiunea?... Bine, fă pe discretul ! E îngrozitor, cît sînteți de demodați, scumpul meu !

Îi dă drumul ca să se arunce în brațele lui Zoé Agathopoulos, mai slabă decît se cuvine, și care ar trebui să se îndoaie ca un metru pentru ca să nu supere lumea din jur. E cu o persoană în haină bărbătească, tot ceea ce e mai clasic, cu păr ca de barman, iar fusta strîmtă i se lipește de picior ca un pantalon. Partea comică o constituie vastul ei piept. Complet afonă... Zoé se strîmbă spre Aurélien. Pare hidoasă în lumina aceea, și face pe copila. Oscilează între prietena sa și tînărul acela ca și cum s-ar strădui să șterpelească dulceața mamei sale. Cînd mă gîndesc că am putut cîndva s-o privesc oarecum cu interes, își zise, și se depărtă de ea printr-o săritură de parcă l-ar fi supt ca o gură viltoarea asistenței.

— N-ai văzut-o pe Rose Melrose ?

Doctorul Decouer îi puse această întrebare foarte încet, cu un soi de asprime în neliniștea care îndurează. Rose ? Ah, asta... El se gîndește din nou la confidențele lui tanti Marthe, și se întoarce spre soțul vrednic de milă. Nu, n-a întîlnit-o pe-acolo. Poate că a și venit în încăperea vecină... cu toată lumea asta... Doctorul își șterge fruntea. Într-adevăr e o mare căldură. Astfel fiecare, în această îmbulzeală, își poartă cu sine drama, dragostea. Îl ia de braț pe Decoeur. Sub cuvînt că o caută pe Rose, ar putea să dea peste Bérénice.

— Știi, zise soțul, Rose va avea teatrul său... Da. Și afacerea cu parfumurile începe a se contura... D-na Perseval a binevoit...

— Apropo, întrerupse Aurélien, nu l-ai zărit cînd ai intrat pe Barbentane cu soția sa ?

— De ce mă întrebi asta ?

— Să vezi, pentru că...

Nu vrea să rostească numele D-nei Morel. Termină încurcat :

— În sfîrșit, așa... pentru nimic...

Se află în sala mare, aceea care alcătuiește rotonda, unde este ușa dinspre stradă. E o cacofonie de convorbiri. Brațe prin aer trec farfurii cu sandvișuri, pahare stropesc ici-colo rochiile. „Ce de mai automobile !“ rosti careva

de lingă dinșii. Sînt incidente la poartă. Stăpînul casei se repede cu inelele sale, cu mușchii trunchiului încordați, cu politeța sa portugheză. Poirer, bărbosul, intră; s-a îngrășat, e în *tweed* deschis ca pentru golf, cu o eșarfă de lînă de-un roz viu la gît și alături de el o fată de-ajuns de trupeșă, cu ochi imenși, făcuți dintr-o întreită trăsătură de albastru-negru, cu o pălărie de paie nepotrivită în ajun de Crăciun, și cu pulpele goale. „Mă întreb ce-o fi făcînd oare Rose“, nu se poate stăpîni să nu zică Decoeur. Apoi își dă seama cît de nelalocul lor au fost aceste vorbe. Suride stins lui Aurélien : „Înțelegi ce se petrece, mă port cu ea ca o mamă grijulie și fricoasă, îmi închipui într-una că i s-o fi întîmplat cine știe ce, ca și cum ar fi o copilandră...“

Printre toate acestea, pe-o estradă, în fundul holului, se află un pian cățărat, o tobă umflată, și se fac numere de varietăți. Deocamdată, în interesul general, o doamnă tremurînd toată cîntă ceva care nu s-aude. Are un soi de desperare care ar stîrni rîsul ori plînsul, dacă ai fi atent. Ea iese din rochia sa de lamé argintiu ca o floare disprețuită, își frînge frumosele-i brațe dalbe, pieptul i se umflă, și într-o liniște de scurtă durată a mulțimii, recunoști cu uluire că e *Cîntec trist* de Duparc pe care îl intonează cu întreg Dostoievski în gîtlej.

Decoeur și Aurélien s-au scăpat de ceilalți, dar nu de Paul Denis care, aruncat ca o minge din grup în grup, li se întoarce. E foarte excitat. Se dedă la glume. Are o bucurie ghiftuită de sandvișuri. Revarsă în jur drăconvenii, răutăți care i s-au istorisit de curînd. Le uită de altminteri, fiindcă amestecă totul, face de unul singur un vacarm cît zece, și se pierde într-o povestire încurcată, ca de obicei împotriva lui Cocteau, care se află acolo, îl vedeți ? cu părul său ciufulit, cu privire la nu știu care muzician, la o prințesă, și la o recepție care nu va avea loc.

— Te admir, scumpul meu Denis, zice doctorul cu tonul său amar și ipocrit, îți admir ușurința de-a te mișca prin toate astea... ah, ești dintre fericiții acestei lumi ! Ce lipsă de sfială, ce libertate de acțiune !

Îngustimea, spre a trece la bufet, e cumplită. E îngrozitor ce năvală poate să dea un asemenea public asupra consumațiilor gratuite. Femei, bărbați. Toți ăștia parfu-

mați și asudați. Tipul înalt, elegant, cu părul alb deasupra unei fețe întunecate, pe lângă care e stăruitor prezent D-l Marco-Polo, se numește Wisner, Wisner-ul automobilelor. Și iată-l din nou pe Zamora, în costum mai tropical decât oricând, are darul ubicuității, și l-a atras aici venirea unui bărbat scund cu părul negru, cu fața iluminată de un vădit geniu, cu o șuviță căzându-i peste ochi și care pare așezat pe-un rulment : argint viu. E Picasso, căruia îi vorbește un bărbat în frac, foarte gras, cu gîtul vîrit în cravata-i albă, omul Baletelor Rusești, Serge de Diaghilew. Acolo, Paul Denis își pierde siguranța, nu-l vor opri, trebuie să știe ceea ce se vorbește, strivește lumea, se scuză pe lângă sinii unei gingașe doamne tinere, dar se îndreaptă spre acel grup care constituie pentru dînsul steaua polară. Scundul gras fără cravată, cu ochii pedunculăți, își dă silința să-i atragă atenția în mod de-ajuns de usturător. Paul strînge din umeri.

— Uf, zice doctorul, cum dau buzna la bufet. Un pahar va fi bine venit. Un *whisky*, Leurtillois ?

— Nu. O oranjadă. Adu-ți aminte ce-ai spus despre ficatul meu...

— Ei aș, ei aș, va dura cît vei trăi dumneata, orice ar fi...

Chiar în acea clipă, în timp ce va lua paharul întins, Aurélien o zărește pe Diane. De vreo șase luni n-a mai întîlnit-o pe D-na de Nettetcourt. E acolo, mai frumoasă decât oricând. Îi suride cu toată fața, cu voluptate. Poartă ca totdeauna cea mai frumoasă rochie de la serată. Lumea nu se uită decât la ea. La treizeci și cinci de ani, mai plină și mai coaptă, lasă în umbră femeia care a fost la douăzeci de ani. E în alb cu giuvaeruri roșii, care singerează la încheieturile mîinilor sale, la gît, pe piept. Și un învolt mănunchi de trandafiri în brațe. Fiindcă la fiecare moment cineva îi dăruiește trandafiri. E considerată drept tot ce e mai prețios și tot ce e mai impertinent în Paris. Chiar lui Wisner mai adineauri, în îmbulzeală i-a părut rău după ea, după femeia asta care trei ani a fost a sa, de prin 1910. La trecerea ei nu mai e îngrămădeală. S-a îndreptat spre Aurélien ca și cum ar fi fost singuri pe-o alee din Bois de Boulogne. Își amintește de această alee, aproape de Pré Catelan... El de

asemenea, în aceeași clipă... Doamne, dacă Bérénice ar sosi acum... Ei și, e liber să-i spună bună-seara prietenei sale *de demult*, D-nei de Nettencourt.

— Bună-seara, Aurélien ! zise ea.

Iar lui Decoeur i-a întins mîna ca să i-o sărute. Doctorul cunoaște toată lumea.

— Rose nu-i pe-aici, doctore ?

N-ascultă ce îi răspunde el. S-a aplecat asupra paharului din mîna lui Aurélien și, fără să ceară voie, bea dintr-însul. Ce gît nemaipomenit ! E lucru rar, o femeie desăvîrșită. Ah, Doamne. Un neîndemînic. Paharul peste rochia albă, și trandafirilor li s-a dat lovitura finală. Lumea se îmbulzește. Neîndemînicul e Paul Denis, ca de-obicei. Își cere iertare. Diane rîde. Paul este în al nouălea cer, ca pe jar s-o cunoască... Aurélien simte lîngă dînsul pe-această femeie care se sprijină în mod de-ajuns de indiscret... Cu cine o fi oare astă-seară ? N-o fi venit singură totuși... Pe neașteptate, surîsul lui Jacques Schoelzer în spatele ei, sub lornionul acestui băiat înalt blond, cu mustăcioară palidă, îi apare lui Aurélien ca o revelație. Ah ! cu el este ? Nostim lucru Parisul...

— Bună ziua, Jacques...

Urmează o conversație cam anevoioasă lîngă bufet. Însă Paul Denis prinde rădăcini. Fiindcă murdărise rochia, își cîștigase un drept evident asupra D-nei de Nettencourt. Diane se distrează :

— Pe unde ți-i fi uitat cravata, scumpe domn ?

Ea nu-și dă seama ! El se umflă în pene. Explică. Dada... Diane își face o idee foarte relativă despre dadaism. Dar o distrează să-l bage în buzunar pe acest băietănaș cu te miri ce : „Ține...” I-a dăruit o batistuță de mătase roșie pe care o purta trecută printr-o brățară. Acum se pregătește să-și înnoade cum va putea o cravată ! Paul își iese din fire. Prins între teama de ceea ce vor spune ceilalți, fiindcă se hotărîse să nu se poarte cravată în acea seară, și gloriola de-a face paradă cu favoarea acordată de-o femeie frumoasă. În sfîrșit, trece batista încăle-cînd-o pe butonul gulerului... Deodată, în încăpere, nimeni nu mai vede altceva decît această pinză de întăritat taurii. Poate fi sigur de-o scenă din partea lui Mary. O, și apoi îl plictisește la culme, femeia asta !

Mai întâi, cum Diane s-a întors spre Jacques Schoelzer, cu tot cu trandafirii săi, asta atrage asupra lui Paul Denis atenția lui Roussel, croitorul. Spusese că n-o să vină la vernisaj, dar cum are totuși două desene ale lui pe care le-a împrumutat lui Zamora în vederea expoziției... „Le-ai văzut, dragul meu Denis, două desene de... A scris pe ele «Aparțin lui M. Ch... R... Sînt de-o străvezime, nu ți se pare? pur și simplu de-o străvezime...”

Adevărul e că a văzut scena cu D-na de Nettencourt și că se pîrjolește de curiozitate: „Fii atent, dragul meu Denis, e o ființă frumoasă... dar se zice că privirea ei deoache... acum cîtva timp... în sfîrșit, acum cîtva timp... să fim galanți... un tînăr ofițer care îi făcea o curte ne... a murit acasă la ea într-un fel de... Pe scurt, te-am avertizat...”

Pînă una-alta, acest bărbat vîrstnic l-a ținut în loc pe cînd Diane se îndepărta. Dacă n-ar fi să aibă într-una speranța că o să-i vîndă un manuscris, ce l-ar mai fi dat naibii, și într-un fel încît... atîta doar îți spun! În loc de asta, bombănește ceva și face tururi și retururi repezi între un domn purtînd un peplum grec, părul gri strîns într-o panglicuță, pe care l-a luat drept o doamnă vîrstnică mai întâi și care nu e decît Raymond Duncan, și prietenul său, Tristan Tzara, un nostim omuleț, foarte vesel, cu monoclul său legat c-o panglică neagră și pe care cravata roșie a lui Denis îl pornește pe-un rîs în hohote. „Roșu! zise el, de ce roșu?” Rostogolește într-un mod îngrozitor pe R și rîde cît îl țin puterile. Rîsul ăsta va fi avînd probabil, pentru dînsul, un înțeles care scapă celorlalți. Este un rîs cumplit de contagios. Însă Paul Denis o șterge în hol, cît p-aci să se izbească de Jean Cocteau, ceea ce constituie pentru el un eveniment foarte neplăcut și foarte important, și în tărăboiul dezlănțuit de un jaz în miniatură pe estradă, pune mîna din nou pe Diane de Nettencourt care vorbea cu Aurélien...

— Sînt cavalerul care nu știe ce să mai facă pentru dumneavoastră, doamnă, cavalerul care stă gata să vă slujească în toate felurile...

Dintr-o dată privirile lui Aurélien cad asupra lui Barbentane, care tocmai intră. Edmond e în frac, împreună cu Rose Melrose în negru într-o bogată capă de hermină.

E atît de maiestoaşă încît toate privirile se întorc spre dînsa : surîde, înaintează, douăzeci de persoane o înconjură. Edmond cu Rose ? Aurélien nu vede nici pe Blanche, nici pe Bérénice... Ce înseamnă asta ? Cum întoarce deodată capul, surprinde expresia feţei lui De-cœur. E ceva cu desăvîrşire înspăimîntător. Un amestec de adoraţie, de furie şi de teamă. Un fel de convulsie a trăsăturilor. Nu se poate trăi cînd iubeşti astfel... Diane de Nettencourt zise în mod foarte binevoitor : „Să mergem, şi astă-seară Rose va fi cea mai frumoasă !“ De-cœur nu s-a urnit din loc. O aşteaptă. Se va îndrepta spre dînsul. Ştie că va veni la dînsul. Asta e tot ceea ce mai face de dragul lui, dar o face totdeauna. Într-asa fel încît lumea zice : „Vedeţi, e soţul său...“ El aşteaptă. Nu se poate ca ea să nu-l fi văzut. Mîinile îi tremură.

Nu, astă-seară nu va face gestul consacrat, nu va întoarce spre el acea bărbie ridicată în sus... N-are ochi decît pentru cavalerul său, rîde, se reazemă de dînsul. O, ce bine cunoaşte el acest rîs, acest rîs tocmai, acest rîs. Nu se urneşte din loc. Îl lasă pe Aurélien să înainteze.

— Doamnele nu te însoţesc ?

Nici măcar n-a zis bună-seara, Aurélien. Fiecare cu tulburarea, fiecare cu dragostea lui. Edmond înalţă din umeri. Nu. Dar cum de este cu putinţă ? Bérénice... Da, ştiu. Însă în ultima clipă... O, ştii, femeile au nervii lor.

Nu este o explicaţie. Aurélien stăruie.

— Ascultă, zău, zise Rose, am venit să vedem pictura. Nu-i așa, Edmond ?

E o pretenţie de necrezut, Edmond proferează ceva care nu se aude din pricina jazului. Alţi nou-sosiţi îi silesc s-o ia spre fund. Atunci Rose îşi zăreşte soţul. Îi face un slab semn de prietenie.

El a sorbit cu ochii acest slab semn, l-a sorbit cu ochii, acesta e cuvîntul potrivit. Nu s-aştepta la acest gest, dar se cuvine poate s-o înţelegem pe Rose : într-o asemenea mulţime, într-o asemenea înghesuală. Aşa se întîmplă totdeauna. El îşi dă silinţa să nu vadă oamenii dimprejurul ei. Îşi dă silinţa s-ajungă lîngă ea. Îi va fi fiind prea cald negreşit cu hermina sa. „Nu vrei să-ţi scoţi mantoul ?“ I-l va duce el. Aşteaptă să i se spună

a doua oară. N-a auzit. Hermine ? Nu, Jicky, prefer s-o țin pe mine. El stăruie. Dar ce te-a apucat, dragă ? Edmond, adu-mi ceva să beau !

Edmond este urmat de Aurélien.

În fine, explică-mi ceva mai bine...

— O, știi, Blanchette, de un timp ! Trebuie într-adevăr să ți-o spun. Mi-a tras o gură când am zis că vom trece s-o luăm pe Rose, și, mă știi pe mine, nu-s dispus să mă las dus de nas... atunci au urmat țipete, lacrimi... nu era de scos în văzul lumii... Bérénice n-a vrut s-o lase singură...

— Ea nu ți-a spus nimic să-mi spui mie ?

— Nu... cred că nu... nu, cu siguranță nu...

Inima lui Aurélien citea p-acum să-și oprească bătăile. Nu-i mai este cald. Totul s-a întunecat. Serata, sărbătoarea capătă o înfățișare sinistă. Ce se cântă ? Îți sparge urechile. Aurélien începe să surprindă caraghiosul oamenilor, al carnavalului care îl înconjură. Nici o vorbă să nu-i spună ! Era totuși atât de lesne...

— Ascultă, Edmond, nu-i cu putință... îți va fi spus ceva desigur...

— Când îți spun că nu !

Și Aurélien își ascunde insuccesul neașteptat sub pretextul unei mondenități unice în felul său : „Uite, e de-o grosolanie față de Zamora... după chestiunea cu portretul !“

Pe Edmond îl prinde râsul. Aurélien nu înțelege pentru ce anume. Se îndârjește să repte că e o grosolanie. Deodată, Edmond îi apucă brațul, și șoptește : „Privește... cine îi acolo...“

Aurélien privește. În pofida celor care îl preocupau în acel moment, acestea fac un ciudat efect și asupra lui. Auzise spunându-se într-adevăr adineauri... dar nu crezuse mai mult decât în venirea șahului Persiei, pe care o anunțaseră... Nu era șahul, și era mai mare surpriză decât șahul, cu toate că șturlubaticii dimprejur nu păreau că băgaseră de seamă. Acest bărbat având sistemul pilos negru punctat cu cenușiu, umerii înălțați, o nostimă ținută oblică, o piele galbenă, mustața tăiată prost, părul împlintat mai jos pe frunte, bărbia autoritară... În zadar venea în civil, nici o îndoială... Era Mangin. Se afla lângă

o femeie care se distra jucându-se cu niște eșarfe întunecate, o femeie ciudat croită din același material, din aceeași stofă ca și el. Aurélien recunoscuse pe contesa de Noailles. Generalul se străduia să-i facă loc să treacă. Părea obosită. Aurélien o auzi spunând : „O, jazul ăsta !“ El se uită la Edmond. Umblau aceleași gânduri prin capetele lor. Aici, el... Ce fantezie stranie ! Fuseseră împreună amândoi în armata Mangin. Nu dăduse norocul peste ei.

Edmond spuse foarte încet : „Cînd tu nu mai erai cu noi... la sfîrșit cu totul... l-am văzut cîndva... pe drumul spre Maubeuge în seara cînd ocuparăm Laon... În mașina sa... Tipa la tipii din geniu care nu astupau adînciturile îndeajuns de repede... Avea mutra de-acum... țea-păn ca un par... Niște oameni înfuriați au aruncat cu pietre în mașina sa... El nu mișcă...”

Aurélien strînse din umeri. Ciudat loc pentru asemenea amintiri. Mangin... Nimeni nu-l putea suferi, însă era stimat, zise el. „În fond, Mangin înseamnă mai mult decît oricare altul victoria noastră...” Edmond zise în silă : „Victoria noastră ! Ah, dragul meu !“

Generalul și poeta plecaseră.

Aurélien nu mai aștepta pe nimeni. Nu mai avea nici o noimă să fie acolo. Ea nu va veni. Cît de groaznici erau oamenii ! Diversitatea lor chiar. Înfiorătoarea nebunie a acestor tablouri, veselia nesăbuită din capetele care se învîrteau prin încăpere, convenționalul din această se-rată idioată, mondenitatea fără miez a acestor paiețe. „Ah, e fermecător !“ striga o curcuță cîrlionțată care se străduia s-atragă atenția lui Zamora, mistuită pe de-a-ntregul de dorința de-a plăcea prințului R., vecinul lui Aurélien din insula Saint-Louis, acela chiar cu care Mary se temea să nu se întâlnească pe scări. Jazul era la bufet, dar lumea nu scăpa atît de ieftin. Jean-Frédéric Sicre, bursucelul cu ochii cît cepele, își cînta operele la pian.

Aurélien își tăie drum spre ieșire. Pe la ușă, D-l Mar-co-Polo îl salută, ca și cum ar fi fost din familie... Își așezase la adăpost cei cinci-cai-putere în strada laterală, și își lăsase acolo pardesiul. Era frig, și cădea acum o zăpadă în două cu ploaie. Șovăi în stradă ; urca-va spre

bulevardul Saint-Germain, coborî-va spre chei? Își ridică gulerul, și dădu zor spre Sena, deoarece văzuse nu prea departe licărirea unui bar luminat. Se repezi într-însul ca un vînt turbat.

Abur umed se întindea pe geamuri. În lumina palidă, cîțiva consumatori stăteau să sfîrșească o belotă, o pereche într-un colț, cu capetele împreunate. El ceru telefonul.

Sunetul se prelungi colo, la capătul firului. Vor fi dormind negreșit în strada Raynouard. Vru să pună la loc receptorul. Era oare un ceas potrivit ca să telefoneze? Stătu ascultînd sunetul. Nimeni n-o să vină. Așteptă totuși. În sfîrșit se ridică receptorul. O voce... Nu era Bérénice. Fu ispitit din nou să pună la loc receptorul. „Alo, făcu vocea, cine e? Ce e?“ Era Blanchette. El zise: „Blanchette?“ Ea tocmai se va fi trezit din somn probabil, se înșelă: „Tu ești, Edmond!...“ Vibra atîta bucurie, atîta speranță în această voce încît Aurélien n-avu curajul să continue convorbirea... Fără să-și dea seama bine ceea ce făcea, puse la loc receptorul.

Stătea acolo, în fața aparatului mut, zicîndu-și: „Ce-o fi gîndind acum ea?“ Bérénice desigur dormea... Atunci...

Plăti convorbirea și o șterse prin ploaie în căutarea mașinii sale.

XLII

Pierduse timpul, tărăgănise prin Montmartre pînă ce nu mai putu sta în picioare. Fantome absurde îi pluteau prin memorie împreună cu atmosfera înăbușitoare de la „Lulli's“, de la barul prea luminat al lui El Garron, unde lăduse peste Simone cu un argentinian, peste niște negri la tabac-bar la răscrucea Pigalle-Fontaine, și în zori de ziua peste sandvișul cu pui în rotiseria cu fete în picioare, cu vînzătoarea de flori dormind pe masă și cu meschizătorul portierelor de la Château Caucasiën care, în glumă, șterpelea din panerul ei cele din urmă violete...

Totuși cînd se trezise din somn deodată, cu păcătoasa pe sudoare, cu cearșafurile mototolite, cu un simțămînt

de îngrijorare și de putere, nu era ceasul decît opt și jumătate. Ar fi jurat, din pricina tuturor acelor vise, că străbătuse o noapte lungă, o noapte nesfîrșită. Nu putea să telefoneze în strada Raynouard decît după cîteva ceasuri. Deschise persienele, privi dezordinea, ghetele aruncate, obiectele obișnuite încărcate de semnificații noi, acea Tanagra pe care Bérénice o atinsese, tabloul de unchiul Blaise, scrumiera Abdullah. Și se repezi sub duș. O, această ploaie caldă și rece după plac, această primăvară între perdele de cauciuc... ce tihnă după somn ! Își recăpăta în fine ușurința de-a se mișca și tinerețea trupului. Își prelungea această plăcere. Știa bine că la sfîrșit se vor pune pe tapet probleme supărătoare.

O scrisoare strecurată sub ușa. O scrisoare de la Armandine. Un volum... ce-o fi vrînd oare de la dînsul ? Îl văzuse nu atît de demult. Scrisoarea începea cu : „Dragul meu Réliot...“, numele pe care i-l dădea mama lor de copil. Era acolo ceva tulbure. Și apoi tot soiul de considerații în legătură cu grija pe care Armandine o purta fratelui său după ultima lor convorbire, că ea nu putea crede, dar că el era liber de tot, că dacă asta era fericirea lui, nici ea, nici soțul său, și nimeni nu se poate lăuda că știe unde e răul, unde e binele ? Numai că Aurélien chibzuiuse el bine ? O femeie măritată... Tot ceea ce așa ceva implică... Este posibil evident divorțul... Dar răspunderea cumplită... etc. În sfîrșit, Armandine părea s-ajungă la fond :

— Îți voi mărturisi, Frérot ¹, că de foarte mult timp mîngiim, Jacques și cu mine, un vis, o himeră...

Aurélien înălță din umeri. Cunoștea el bine această trăsătură de stil a surorii sale, din scrisori, care consta în a îngrămădi substantivele ca să spună un singur lucru cînd era strîmtoată.

— Nu trebuie oare să ne gîndim la viitorul copiilor ? Să le lăsăm cîndva, mai tîrziu, un loc al lor, un refugiu familial, care va menține legăturile...

Trecu peste mai multe rînduri. Știa că în proza sororală ² se putea sări cu picioarele împreunate pe deasupra

¹ Frățioare.

² Cuvîntul francez *sororal*, ale, vine de la latinescul *soror*, soror, înseamnă : relativ la soră, la surori. Moștenire sororală.

cîte unui paragraf spre a da peste ceea ce ea dorea să spună :

— Lucrul anevoios, Frérot...

Ah, lucrul anevoios urma să se apropie de vreme ce folosea din nou acest gingaş termen de afecţiune :

— ...este să scoţi din toată afacerea banii trebuitori pentru cumpărarea unei proprietăţi. Jacques zice totuşi că s-ar hotărî, chiar şi acum, la reconstrucţia regiunilor devastate, e preferabil să se apeleze la capitaluri, să se dezvolte întreprinderea, să se pună în funcţie uzina din plin...

Pe scurt, ei se gîndiseră, soţii Debrest, la acel Saint-Genest, lăsat moştenire lui Aurélien, de la care lua ciştii, dar fără să se ocupe în vreun fel, fără să se ducă vreodată la faţa locului. Se afla acolo un pavilion care s-ar fi putut repara şi mări, dat fiind că suferise stricăciuni în timpul războiului, şi că dobîndind protecţia cuiva, reparaţiile... Pe scurt, dacă Saint-Genest ar fi fost al lor, soţii Debrest ar fi clădit acolo. Şi ce-ar putea oare să-l coste pe Aurélien dacă li l-ar ceda lor ? Cumnatul său i-ar plăti aceeaşi sumă ca şi arendaşul, ba chiar, în fine, văzînd şi făcînd, fără angajament, puţinţel mai mult... Aurélien ar obţine avantajul să nu fie obligat să se ocupe de arendaş, de proastele recolte, în sfîrşit, de toate împrejurările neprevăzute legate de proprietatea agricolă ; cei din familia Debrest ar avea, fără să verse capital, pămîntul pe care ar fi datori să-l plătească, de altminteri, în alt mod... N-ar avea decît avantaje de pe urma acestui aranjament : mai ales că, date fiind nepăsarea lui Aurélien, viitorul său nesigur, s-ar putea cine ştie ? să fie atras să contracteze un împrumut cu ipotecă în primul, în al doilea, în al treilea rang, şi într-o bună zi, Saint-Genest, care venea de la mama lor, ar trece în mîini străine...

Apoi Armandine părăsea acest subiect şi vorbea despre cei micuţi cu o abundenţă nemaipomenită. Trezea interesul unchiului faţă de nepoţii săi. Faţă de vorbele lor. Faţă de sufletul lor. În fond, totul se petrecea de parcă Aurélien, care fusese îndepărtat, poate pe nedrept, de la uzină de către tatăl lor, reintra într-însa astfel, fără să-şi schimbe ceva din viaţă, deoarece Jacques era

acolo pentru muncă... Ajungea, într-un cuvînt, un comanditar... ca să zic așa... familia ieșea mai unită din toate astea...

Aurélien aruncă scrisoarea cu dezgust pe pat. Madame Duvigne tocmai venise. O auzea mișcîndu-se din loc prin bucătărie. Micul dejun... Se uită la pendulă. E încă prea devreme să telefoneze.

Vorbăria fără rost a lui madame Duvigne se întinse asupra dimineții. Aurélien nu voia mai ales să-și pună întrebarea : de ce Bérénice nu venise... De ce nu telefona ea prima... nu, nu se va întreba. Voia totuși să-i dea răgazul să facă acest gest, să telefoneze prima. De zeci de ori se răzgîndi pe cînd se îndrepta spre telefon, pe cînd ridica receptorul chiar. Se tortura, însă nu voia ca ea să poată spune... Se jurase s-aștepte pînă la amiază. Nu voia să se mai uite la pendulă. Atunci, ca să măsoare timpul care se scurgea, număra pînă la o mie, pînă la două mii... În mod convențional astea reprezentau niște secunde. La douăsprezece fără un sfert nu mai rezistă.

Ocupat. Ocupat. Ocupat. Telefonul este o invenție a diavolului. Această sonerie e cumplită. Ocupat... ah, de data aceasta răspunde cineva.

Un servitor la capătul firului. O voce șovăitoare. I se repetă numele ei : D-na Morel ? Nu știu dacă D-na Morel... dar dacă domnul binevoiește s-aștepte o clipă... Căpătă o stranie impresie de pierdere a cumpătului, de zăpăceală. Acea voce avea goluri. În sfîrșit, auzi vocea lui Bérénice.

Cît de îngrijorată, de încurcată părea Bérénice ! Ea de asemenea ? Ce se petrecea oare ? Răspundea într-un fel foarte evaziv, își cerea iertare în ceea ce privește vernisajul, nu putuse, cu nici un preț nu putuse... Vrusese să telefoneze azi-dimineață, însă... Îi va explica. Aici, se îndepărtă de aparat, și lui i se păru a desluși că vorbea cuiva, că spune ceva cam așa : Nu-i nici un pericol, doctore ?...

— Alo, alo... Bérénice...

— Da... imediat... Aurélien... Trebuie să spun cuiva două vorbe...

Tăcerea. Apoi vocea lui Bérénice : „Iartă-mă... a trebuit să spun două vorbe cuiva...”

— Mi s-a părut c-aud... Ce s-a întâmplat ? Nu cumva ești bolnavă ?

— Nu, o, nu... Nimic grav... în sfârșit, adică...

— Alo ! Te aud prost... Ai rostit *Doctore* ?

— Da, în sfârșit... Blanchette, înțelegi... Nu-ți pot explica asta la telefon...

— Ce-i cu Blanchette...

— Va scăpa teafără... doctorul mi-a spus mai adineauri...

— Doamne, Bérénice ! Blanchette ? Vrei să vin ?

— Nu, nu, cu nici un chip nu !

— Atunci când vii... ?

— Nu știu... E greu... Cu anevoie pot s-o las singură...
Mîine...

— Atunci vin eu în strada Raynouard... Nu pot sta locului...

— Te rog, Aurélien, nu veni... Ei bine, sîntem înțeleși... Voi face tot posibilul să scap... Nu s-ar cădea... dar îți promit... Mă voi strădui... După-amiază...

— E sigur cel puțin ?

— Da... acasă la dumneata... pe la ceasurile cinci... Iartă-mă, cineva mă cheamă...

Întîi și întîi, i se învălmășesc gîndurile în cap dîndu-și silința să-și închipuie ce anume se petrecea. Blanchette... va scăpa teafără... Își amintea de acea voce stinsă, la aparat, în miezul nopții... Însă încetul cu încetul se abate de la calea normală, o imagine înlocuiește pe alta... Bérénice... Cît fusese de rece, de rezervată, mai adineauri ! Și nu venise ieri seară... Cînd se gîndea la tot timpul ăsta pierdut, poate singurul din viața lor : căci nu urma ea să plece ? Dacă o lasă astfel să-i scape din mîină, fără să aibă... fără să aibă... ah, n-o fi pierdut oare ocazia, în mod definitiv n-o fi pierdut-o pe Bérénice ? Lucrurile nu se puteau petrece astfel.

Coborî să ia prînzul la Marinari.

Timpul care se scurge de la amiază pînă la ceasurile cinci e lung ca și o noapte în tren. Trebuia să-l ocupe, să-l înșele. Aurélien, cu totul conștient, se lăsă în voia unei idei fixe : nu-i va da drumul lui Bérénice să plece așa cum... Trebuia să fie a lui. Și nu în genere, într-o zi sau într-alta. În acea zi chiar. Curînd de tot. Cînd va veni.

La ceasurile cinci. Se abătu pînă în bulevardul Saint-Michel, la un florar, și luă cîteva flori de decembrie, de care fu nemulțumit cînd le desfîră; erau prea subțiri, în oala de gresie cu dungi unduioase, care nu-i plăcea. Se întoarse la el acasă. Pregătea camera în așteptarea lui Bérénice. Se deda cu totul unor amănunte absurde, schimba niște obiecte de la locul lor. Apoi se ducea și se așeza la geamurile ferestrelor, cu fruntea lipită de sticlă. Se străduia să se gîndească la Bérénice altminteri, c-o precizie neobișnuită, cu intensitatea dorinței. Ochii ei... și-i închipuia privind la dînsul și murmura: „Nu închide ochii...”

Se împlinise cinci și un sfert cînd ea sună. Ce fusese pe capul său în acest ultim sfert de oră! Aprinse luminile doar la zgomotul soneriei. Lui Aurélien i se păru totul într-atîta neorînduială, se văzu în oglindă atît de zbîrlit, încît șovăi înainte de-a deschide ușa. În sfîrșit, ea era. În costumul din prima zi, a cărui stofă nu-i plăcea, nici culoarea bej. Și, de cînd veacul, cu pălăria de un fetru amintind blana cîrțiței... Din pragul ușii ea zise:

— Numai cît intru și ies...

— O, nu se poate!

— Nu pot... din pricina lui Blanchette...

El uitase de Blanchette. Despre ce oare era vorba? O îmbia pe vizitatoare, îi luă de pe cap totuși pălăria. Ea căzu, așezată pe taburet, la picioarele lui Aurélien. Acesta observă doar atunci că părea obosită, îngrijorată...

— Ce se petrece, Bérénice?

Ea se uită de parcă și-ar fi pierdut mințile. Era ade-vărat, el nu știa...

— Nu-ți puteam spune la telefon... Se afla de față doctorul... și apoi tot timpul servitorii intrau.

În sfîrșit, Blanchette încercase să-și pună capăt zilelor. În timpul nopții. Cu veronal. La început, dimineata nimeni nu-și dăduse seama. Însă avea de probat ceva... croitoreasa venise... pentru o mică potrivire... Atunci vru-seră s-o trezească. Zăriră tuburile goale și scrisorica pe care o lăsase... Medicul spunea că din fericire luase prea mult. Așa se întîmplă adeseori, cu veronalul. Are să-i fie rău tare și apoi asta va fi totul. A fost îngrozitor c

trebuia s-o ținem trează, s-o împiedicăm s-adoarmă din nou... A vărsat... din fericire.

— Și toate astea din pricina lui Rose ! sări cu gura Aurélien. Da... ieri seară, Edmond mi-a spus...

Bérénice clătină din cap. Rose ! Doamne, nu... însă trebuia ca Edmond să continue s-o creadă... i-o ceruse cu jurământ ea, Blanchette... putea să se bizuie pe discreția lui Aurélien, nu-i așa ?

— Nu din pricina D-nei Melrose ? Dar atunci ? Și în cele din urmă când te gîndești că are copii... Tocmai Blanchette cea atît de credincioasă !

La drept vorbind, scandalul pe care Blanchette îl făcuse lui Edmond sub primul pretext ieșit în cale n-avea drept scop decît să ascundă motivele sale de-a nu se duce la vernisajul Zamora. Înainte de-a se întoarce Edmond, avusese o explicație violentă cu Bérénice. Bérénice mai tremura și acum. O pornire turbată de gelozie :

— Geloasă pe tine ? Blanchette ?

Bérénice arată oarecare neastîmpăr. Nu se putea ca Aurélien să nu știe că Blanchette îl iubea, pe el, pe Aurélien... Așadar întîlnirile lor repetate...

— Pe mine ? Blanchette ? Dar, în fine, e o nebunie !

Bérénice nu luă în seamă întreruperea. Cearta pe care o avusese cu vară-sa fusese cumplită. Blanchette considera vernisajul acesta drept vernisajul portretului lui Bérénice, drept triumful lui Bérénice. Pentru nimic în lume n-ar fi pus piciorul acolo. Izbucnise în reproșuri nedrepte, cu vorbe nesocotite, plînsese... Bérénice era ferm decisă, nu-și putea închipui că lucrurile aveau să meargă așa departe, să se ducă împreună cu Edmond la serata aceea fără Blanchette, dar Edmond folosisse față de nevastă-sa diversiunea, pretextul cu Rose Melrose și, din acea clipă, totul se schimbase : în mod cuviincios Bérénice nu putea să-l însoțească pe Edmond cu iubita sa, și s-o lase pe Blanchette singură acasă. Și nici nu putea să se explice în fața vărului său, fără să n-o dea de gol pe Blanchette, să nu trădeze secretul lui Blanchette.

— Dar această poveste este absurdă !

Absurdă ori neabsurdă, ele rămăseseră singure împreună. ceasuri întregi, și nebunia lui Blanchette, dure-

rea sa, atinseseră proporții de necrezut. Într-atît incît Bérénice se simțise cuprinsă de milă. Ținta lui Blanchette era s-o despartă de Aurélien. Ea se umilea, inima i se sfișia, amenința. Nu se afla aiureală căreia să nu i se fi lăsat pradă în ceasurile acelea. La un moment dat chiar se aruncă la picioarele lui Bérénice, ca să-i ceară să aibă grijă de copiii săi dacă i s-o întîmpla cine știe ce. Bérénice, neînțelegînd la ce se referă, n-avusese la început în fața acestei scene decît o pornire de dezgust. Își imputa unele vorbe pe care le putuse rosti. Nu și le amintea chiar bine de tot... În acel moment Blanchette o rugase fierbinte să-i păstreze secretul dragostei sale pentru Aurélien... să nu dea de bănuît nimic lui Edmond, să-l mențină în greșeala în care se afla, socotind-o geloasă pe Rose...

— O, zise Bérénice, sînt sigură că mă mințea... că nici aceasta n-o lăsa indiferentă... Dar se făcea în sufletul ei nu știu ce combinație a două lucruri, privindu-te pe dumneata și privindu-l pe Edmond... De altminteri, asta s-a văzut limpede după aceea... A început să-l aștepte, și el nu se întorcea acasă... S-a dat un telefon în acea noapte, care a avut asupra ei un efect cumplit... Ea credea că era Edmond, apoi a înțeles că va fi fost desigur o greșeală, a pus la loc receptorul... Atunci a înnebunit de-a binelea... Nu îndrăzneam s-o las singură... nu-i mai purtam pică : era atît de nenorocită. Apoi s-a întins pe pat, am crezut că adormise, am plecat. Și iată, azi-dimineață... veronalul...

Edmond părea plictisit la culme, însă de-ajuns de furios. De cum se liniștise, de cum a aflat că ea n-avea să moară... Dar trebuia să fie supravegheată, să stea cineva lîngă ea, să fie încurajată...

— Nu, nu, nu mai pot sta... sînt datoare să mă întorc lîngă Blanchette... iartă-mă, Aurélien..

Nu putea s-o oprească. Totul lua o întorsătură atît de uluitoare. El n-o slăbi, stăruî :

— Cînd ne mai vedem iarăși ?

— Mîine... mîine... îți voi telefona...

Încercă s-o ia în brațe. Ea se feri. Avu simțămîntul că se petrecuse o schimbare în sufletul ei. Cît era de îndepărtată !

— Îți voi telefona... zise din nou în pragul ușii.

XLIII

Era un modest restaurant pe lîngă Hale, într-o stradă cu mare îmbulzeală, îngustă, avînd case dărăpănate, cu ziduri gata să se prăbușească. Ajungeai la fața locului printr-o învîlmășală de triciclete, de căruțe de mîină, la acele ornamente de fier zugrăvite cu partea de jos a casei într-un roșu-vișiniu, unde poarta se deschidea, între două postamente de scîndură cu panerele lor de stridii în verdeață de brad, și cu o firidă ovală din care dispăruse Fecioara străveche ; și dădeai într-o galerie îngustă inaugurată printr-o tejghea, iar negustorii de fructe, în salopete albastre, beau o drojdie, ca să dai de sala de jos, totdeauna plină la amiază, puținel ferită de cîrciumar printr-un paravan de lemn de-acelea articulate, lustruite cu ceară, care tocmai își făcuseră apariția în industrie.

Rose nu vruse să stea acolo. Se afla înăuntru o mulțime de ziariști, inși pe care lumea îi cunoaște mai mult sau mai puțin. O femeie ca dînsa nu e cruțată de curiozitatea celor din jur. Pe cînd la primul etaj unde ducea o scară în spirală cu o draperie ponosită de pluș ruginiu vîrită în fier forjat erai mai puțin la vedere. Se afla, după lavabou, vestiarul, trei mici încăperi de sine stătătoare cu puține mese și pe jumătate goale dimineța. Cea mai mică, ocupată de un grup pornit pe benchetuială, zgometos și pus pe veselie, cea mai mare, de-o pereche cumpătată, de doi domni vîrstnici la celălalt capăt, și încă de-un fel de namilă, un algerian probabil, răsfățindu-și năravul în chip straniu cu un domn prea spilcuit împrejurul unui morman de Belons ¹. Rose, după o aruncătură de ochi scrutătoare, alesese masa de lîngă fereastră,

¹ Varietate de stridii netede și rotunjite, cu o carne brună foarte savuroasă.

fără nimeni prin jur. Și Blaise se așezase în fața ei, cu o spaimă de licean.

Cum îi mai bătuse inima când ea îl chemase la telefon în dimineața aceea ! Trecuse mai mult de-un an de când nu-i mai dăduse semn de viață astfel. Ținea să ia prânzul cu dînsul. El inventase un pretext oarecare ca să explice lui Marthe ieșirea subită din casă. Doamne, cîtă tinerețe se mai poate afla într-un suflet îmbătrînit !

— Așadar ce luăm ?

Rose citea lista de bucate cu un interes palpitant. Nu era un local prost aici. Purta un foarte nostim taior gri și o pălărie extravagantă, niște mănuși lungi se urcau pînă la mineci, pe care ea nu le dădu jos decît pînă la încheieturile mîinilor. Miracolul de tinerețe al acestor obraji uimitor masati cu pudre și cu creme. Și acest parfum care includea continuitatea lui Rose în cursul anilor. Ce înfățișare de lacomă ! Ce preocupare de copil pentru hrană ! Ochii își strîngeau ușor pleoapele încrețindu-li-se conturul în șovăiala alegerii.

— Gustările aici nu sînt proaste... dar ai văzut stridiile de Belon ? Mi se pare că n-am să rezist la ispita căpriorului cu pire de castane...

Patronul se înclina pînă la pămînt, un brunet spătos, cu o îndoitură roșie pe ceafă. Îi părea rău, dar nu mai avea căprior. Acum, dacă doamna permite, el recomandă...

— Mi-e poftă de vînat, ce vrei ? o poftă sălbatică...

— Dacă îi place cumva doamnei, am un fazan care nu-i însemnat pe listă...

— Asta e, atunci fazan ! Adu fazan.

— Ascultă, zise Rose, am să te ruinez în dimineața asta... Înainte de fazan, aș lua cu plăcere ficat de gîscă...

Pateul de ficat era minunat, de-un roz delicat. O frunză de salată alături, atît de fragedă. Pictorul privi la mîna îngrijită care o apuca. El ronțăia niște ridichi.

— Ah, ce plăcere îmi face, suspină ea, să fiu astfel cu tine... ca pe vremea de odinioară... părem un menaj de altădată...

El se uită la ea. Nu era ea inaccesibila, cea care înfruntă și bărbatul, și pictura ? Rose Melrose, măreța Rose. El își aducea aminte de ziua cînd ea jucase *Fedra* la Odéon. Acea înțelegere profundă a pasiunii... a pasiuni-

lor. O femeie. Oare celelalte femei erau vreodată femei ca dînsa ? Întrupa fericirea, acel ceva care poate să ne umple fără ca noi să-l posedăm.

— Nu ştiu, Mélie, zise el, n-am văzut niciodată pe cineva să mănînce ca tine... Fiecare înghiţitură îmi stîr-neşte aceeaşi uimire... Cînd mă gîndesc cum ronţăie parcă în silă toate femeile alea năzuroase !

Ea rîdea îndeajuns de tare, cu acea mişcare a bărbiei ridicate în sus, care scotea în vileag întreg gîtul magnific : „Îşi păzesc linia, ce vrei, Bébé ! Eu tocmai nemîncînd m-aş băbi...”

Ea îi dădea, cum îi dădea şi el dînzei, caraghiosul nume de altădată, pe care îl socotea diminutivul lui Am  rieux.   i lu   m  na :

— Tu, tu vei rămîne mereu tinără şi minunată... M  n  nc   bine, haide... C  t e de neted, de   t  ns obrazul tău, M  lie...

— O, negre  it, este într-însul oarecare masaj, unele îngrijiri... dar nu at  t c  t se crede ! Femeile care vreau să se men  tin   îşi închipuie... Mie, mie îmi place mult să fiu masat  ... Dar c  teod  t   e supărător...

— De asta se angajează masori orbi...

— Ehe, ştii, dacă un orb îmi atinge sinii, n-are nevoie de ochi ! La urma urmelor, a face dragoste are valoare cât toate masajele... Cele mai multe dintre femei   mb  tr  nesc fiindcă nu fac îndeajuns...

Era în stare s-asculte astea fără gelozie.   i plăcea sănătatea aceluși trup, sub  irele aflux de s  nge în pome  i care nu venea din pasta roz pe care femeile o   nt  nd pe fa   înainte de a se pudra. Rose aluneca pe nesim  tite spre ceea ce   i era   inta, spre ceea ce o   mboldise a-l chema pe Blaise azi-diminea   :

— Da... ca să scap de p  t  niile cu masorii mei... fiindcă, înțelegi, am r  s de două-trei ori de marafetul ăla, şi apoi ăsta ajunge plictisitor... S-a   nt  mplat ca unul să se îndrăgostească de mine... ce ziceam ? Da... atunci am angajat un masor căruia nu-i plac femeile... da, nu ne poate suferi chiar, e de-ajuns de ciudat... un circ  zian... foarte frumos... mă masează cu picioarele... c-o sălbăticie... mi se urcă pe p  ntece...    i provoacă o du-

rere... și scrișnește din' dinți de dispreț... literalmente mă calcă în picioare !

Ea izbucnește în ris. Se aducea fazanul. Asta schimbă cursul conversației. Blaise alegea vinurile ca nimeni altul. Ar trebui să-i facem această dreptate.

— Ce-ți spuneam oare, Bébé, când fazanul și-a făcut intrarea ?

— Vorbeai despre circazianul tău...

— Da... despre circazianul meu... Înțelegi, m-am hotărât să-l angajez... fiindcă femeile șic sînt toate ca mine... orbii... în general unii orbi de război în zilele noastre... sînt convenabili, dar nu-i plăcut... Pe cînd minutorul dibaci de pumnale care îți prinde ceafa în degetele de la picioare ! A fost la Londra, la Paris nu e cunoscut... Am să fac un boum¹ cu...

— Un boum ? Vorbești păsărește, Mélie !

— E adevărat că nu ți-am dat nici o explicație ! Dar el nu știe nimic ! Unde mi-or fi oare mințile ?

— La fazan, aș pune pariu.

— Ești o scumpete ! Ascultă atent...

— Îmi deschid urechile în patru !

Rose, deodată foarte excitată, începe să-i explice lui Blaise întreaga combinație a produselor Melrose. Totul pentru frumusețe. Invențiile doctorului, și de asemenea tot felul de secrete mărunte : ei îi venise ideea să completeze laboratorul cu un serviciu la domiciliu, cu manichiura lui Rose Melrose, cu pedichiura chinezească a lui Rose Melrose și firește cu masorul circazian. Toate acestea nefolosind decît produsele Melrose... Chiar se și punea chestiunea de-a avea o prăvălie de parfumuri... da... de parfumuri !

— În ce privește parfumurile, ce zici tu despre numele pe care l-am ales : *Le Jardin de Saadi* ? Din pricina rozelor, înțelegi... Și apoi ne gîndim chiar, în sfîrșit Edmond se gîndește, fiindcă înțelegi, de Edmond atîrnă totul, că s-ar putea adăuga o secție de parfumuri ieftine, la cîntar, știi cum... Firește cu un titlu diferit, m-am gîndit la *Marie-Rose*, ca s-o asociez și pe Mary de Perseval, care primește să pună și ceva bani în afacere, dar

¹ Cuvînt american : înseamnă și zarvă, și prosperitate mare.

care caută puțințel să se distreze ca să uite necazurile, să aibă ocupație... îmbătrânește, înțelegi...

Blaise nu se dumirea. Ce însemna oare acest rol nou ? Mélie în femeie de afaceri acum ! Nu uitase decît atît, să-i spună cine era acest Edmond...

— Ah, sînt nebună... Dar, știi bine, noul meu prieten, Barbentane cel cu taxiurile... Edmond Barbentane...

Blaise auzise vorbindu-se despre dînsul. Un tînăr prieten al său îl cunoștea...

— Plictiseala, reîncepu Rose, e nevastă-sa... Mă înțelegi, averea este a neveste-si... Și apoi e geloasă... Închipuie-ți, nu mai departe decît ieri, a simulat că se omoară ! Vai și amar ! Ar fi fost o situația nenorocită pentru noi... Bietul Edmond și-a făcut atîta sînge rău... O comediantă ! Și nu prea isteată ! veronalul, bagă de seamă, ne-a păcălit de două-trei ori, afurisitul !

Edmond se înspăimîntase atît de tare de pățania asta încît se repezise acasă la Rose în aceeași zi chiar ca să-i spună să grăbească pregătirile, constituirea societății, instalarea... Fiindcă nu se știa, după aceea, ce-ar putea pune la cale nevastă-sa ! El abia-abia îl convinsese pe tatăl său, senatorul, să primească președinția consiliului de administrație, fiindcă astfel s-ar explica interesul lui Edmond pentru această afacere. Un atît de cumsecade fiu !

— Și pe urmă o cravată a Legiunii de onoare, Bébé, nu se găsește pe toate drumurile !

— La cafea o să mai luăm ceva. Au aici niște prune în rachiu, nu-ți spun decît atît...

— Pe lingă cine trebuie să intervin eu în chestiunea asta ? întrebă Blaise în cel mai serios fel de pe lume după ce Rose și supsesese încetișor două-trei prune.

Deoarece știa bine că ea nu-l chemase de florile mărilor, căci nu ducea lipsă de oameni care s-o poftescă la masă și că dacă vorbea despre cremele și despre parfumurile sale atît de îndelungat, aici va fi fost desigur cheia întregului mister.

— Iată, zise Rose, iată... Bébé, am să-ți cer un mare sacrificiu... Promite-mi...

— Știi doar...

— Să nu zici nu... Tot mă iubești ? Atunci. Mi-ai spus de-ajuns că înțelegi dragostea drept un sacrificiu...

— Te rog, Mélie...

Se uită la el cu atenție. Lui îi era teamă c-o să-i ceară imposibilul, iată totul. Ea surise și lăsă în jos pleoapele.

— O, nu-i un sacrificiu chiar atât de mare... Aș dori... aș ține ca tu să pui ceva bani în afacerea mea...

— Știi bine că nu sînt bogat...

— Nu-i fi... Mai întii, ajunge să pui în produsele Melrose o nimica toată... doar atât încît să ți se afle numele acolo... și apoi cînd vom fonda, în al doilea stadiu, *Le Jardin de Saadi*, atunci vei completa, se vor fi și deprins cu tine, și vei aduce grosul din banii economisiți pentru sporirea capitalului...

— Și cum vrei tu ?

— Ești un naiv, uite ! Nu vei fi decît un om de încredere. Trebuie ca Edmond să poată... cu oameni de care să fie sigur... și eu de asemenea... Urmărești ce spun ? Atunci, pentru neînsemnatele tale economii la început, va fi mai curînd o bună afacere ! Spune drept, ar putea ea să se afle pe mai frumoase mîini ?

El i le sărută îndelungat. Ea îi mîngieie mustața.

— Și soțul tău ? zise el.

Ea strînse din umeri.

— E un băiat cumsecade, îl știi, suferă... Cere plata, trebuie să mă duc la Mary de-ajuns de devreme... Îmi fac vizitele, înțelegi... Trebuie să fie totul gata pentru a doua zi de Anul Nou. Cu atât mai mult cu cît voi juca *Gioconda* la Geneva... A, va trebui să faci cunoștință cu Adrien Arnaud ! Este omul de încredere al lui Edmond... cu el vei avea să lucrezi cînd o fi cazul... Ajută-mă să-mi îmbrac mantoul... Marthe e bine sănătoasă ? Era să uit să te întreb... Ah, vechiul meu prieten, căsnicia e un lucru, dragostea e altceva !

Blaise se ridicase în picioare. Se gîndea de-o clipă la ceva. Și de la spatele lui Rose, într-așa fel încît ea nu putu să-i vadă fața, întrebă : „Și... pe Edmond... pe el... îl iubești ?“

Ea nu răspunse imediat, își trăgea mânușile din nou. Apoi se întoarse, cu acel glas convingător, glasul ei din *Fedra*, zise :

— Da... de data asta... îmi pare într-adevăr... de data asta...

Blaise Ambérieux își ridică de jos fularul, care căzuse în rumegușul de pe dușumea.

După ce o părăsi pe Rose în strada Belles-Feuilles, Blaise coborî pe jos spre Porte Dauphine. Era o vreme posomorită, cețoasă, cu un vînt tăios. Blaise nu lua în seamă toate acestea. O ținea domol pe bulevardul Gouvion-Saint-Cyr, de-a lungul drumului de fier care înconjură orașul. Era copleșit de Rose. Ceva mai nenorocit decît înainte, dar fericit de-a fi nenorocit. Ciudată adunătură de oase mai sînt și eu ! se gîndea el. Se tîrăște încet pe jos ca să nu se urce în metro și să se întoarcă de-a dreptul în Montmartre. Se simțea îngreuiat de masa luată. Vîntul îl înviora din nou. Își tirii oboseala pînă se lăsă întunericul. Îl cuprinse pe la parcul Monceau, în acel fals decor grec unde o așteptase odinioară pe Rose ceasuri în șir...

Se afla cineva cu Marthe, în budoar, cînd intră acasă. Cele două femei se sculară în picioare : era Bérénice. El se miră :

— Doamna Morel ? Ce vînt prielnic te-aduce ?

Ea înaintă spre dînsul, serioasă :

— Trebuie să-ți spun... vară-mea Barbentane a vrut să se omoare...

Îi veni să zică : „Știu“. Se stăpîni. Spuse :

— Doamne Dumnezeule !... dar... stați jos...

Se așezară jos toți trei. Marthe se uita la el.

XLIV

— Spusesem să nu mi se tulbure liniștea sub nici un cuvînt... Ce s-a întîmplat ?

Simoneau, în prag, șovăi, aruncă o privire asupra lui Adrien Arnaud înfundat în fotoliul de piele de culoarea tutunului, apoi, dînd să-și întoarcă țeasta sa cheală, fru-

moasa-i barbă tăiată cu bună-cuviință, se scuză pe lângă patron :

— Dar, domnule, sînt domnii aceia de la Cauciucuri... așteaptă de foarte mult timp...

Edmond se dădu îndărăt și lovi cu degetele suprafața întinsă a biroului său :

— Ei bine, s-aștepte ! Îți spun că sînt ocupat !

Adrien prinse în treacăt privirea întoarsă îndărăt a lui Simoneau pe cînd ieșea. El cloncăni încetișor :

— Îl indignez... Nu e de părere că o conversație cu un șiret de teapa mea înseamnă o ocupație... față cu acești domni de la Cauciucuri !

Edmond înălță din umeri și dădu uitării cu o mișcare vagă a mîinii și pe Simoneau, și pe cei de la Cauciucuri, și pe ceilalți.

— În sfîrșit, zise el, primești, da sau nu. să-mi faci acest serviciu ?

Adrien își pipăi cu mîna mustața.

— Negreșit... negreșit... Îți datorez prea mult mai întîi... Dar nu asta e chestiunea...

— Și... care e chestiunea ?

— Nu știu dacă voi fi capabil... dacă sînt în stare într-adevăr... N-am isprăvit dreptul, și toate astea ridică unele chestiuni de-ajuns de spinoase... donațiile între vii... nu știu... repet vorbe auzite, prinse din întîmplare...

— Legiștii nu sînt făcuți pentru cîini... Vei consulta...

— O persoană mai mult pusă în curent...

— Ah, asta-i, n-ai decît s-aduci în discuție chestiunile în chip abstract... în general... fără să faci anumite precizări... Ai putea să dai impresia că vorbești în numele tău personal, bunăoară... Eu nici să nu apar...

— Evident... evident...

Sonerie telefonului. Edmond ridică receptorul :

— Alo... da... sînt eu însumi... Ah, tu ești. Bérénice... Ei bine?... Cum se simte?... Mai bine... eram sigur de asta, ți-o spuneam că nu va fi grav... Însă da, își bagă în cap cîte ceva, și pe urmă... E foarte drăguț din partea ta că ai telefonat... Doctorul se va întoarce mîine dimineață ? Îmi voi da silința să fiu acolo... Ne-am înțeles... da... Nu, nu voi cina acasă... Atunci deseară... ori mîine

dimineată... culcă-te devreme, vei fi obosită desigur... Ori
mîine dimineată, da...

Era cît p-aci să pună la loc receptorul, o idee îi veni :
— Alo, alo !...

Prea tîrziu, pusese la loc receptorul la celălalt capăt.
Gestul însemna : atîta pagubă !

— Soția ta e mai bine ? întrebă Adrien. Ce a avut
exact ?

Edmond nu răspunse de îndată. Văzu asupra lui
ochii mici negri ai lui Adrien. Acesta îi acorda pe de
altă parte o neprecupețită încredere, introducîndu-l în
secretele produselor Melrose, dar ajungea asta : nu era
nevoie să-i pună la îndemînă și elementele psihologice
ale afacerii.

— Oh, nu-i cine știe ce, una dintre acele povești cu
femei... pîntecele lor... Trecu repede la altceva : Ce
spuneai despre donațiile între vii ?

— Îți spun că-mi lipsesc cunoștințele pe acest tărîm...
Dar, în sfîrșit, după cît mi se pare, dacă lucrurile vor
merge pînă acolo încît își va vîrî nasul în treburile tale...

— Cine ? soția mea ?

— Soția ta ori avocatul ei... trebuie să prevedem... e
ușor de dovedit... se știe, de pildă, că eu n-am para
chioară... tatăl meu a dat faliment...

— Mai întîi, toate falimentele conțin o disimulare...
Cum nu-i vorba despre o sumă prea mare... toată lumea
va socoti drept foarte firesc...

— Bine, în ce mă privește, poate... Dar tatăl tău ?
Îmi pare că ai fost imprudent că l-ai atras acolo...

— Ba nu, ba nu. Dimpotrivă, din pricina tatălui meu
m-a interesat afacerea pe mine...

— Mie mi-o spui... Însă caută de-i convinge pe acei
indivizi care-și vîră nasul peste tot...

— Ce vrei... un senator... cravata legiunii...

— Știu... dar e tatăl tău...

— Ascultă, suma pe care voi fi pus-o pe față în
această afacere nu poate să ridice nici o chestiune...

— Nu, bineînțeles...

— Și dacă o fi cazul, fără să stinjenesc bunul mers
al afacerii, voi putea retroceda soției acțiunile mele no-

minative... care va fi deosebirea? Buna mea credință sare în ochi.

— Edmond... oare simțul afacerilor te-ar îmboldi? Dar știi bine că nimeni nu se va interesa de ceea ce va fi pe numele tău... De ceea ce va fi pe-al altora... Nu se găsesc trei milioane oriunde...

— Cineva în situația mea...

— Uite, fiindcă nu ești tu, ci eu, Adrien Arnaud, afară de cazul când ai garanta pentru mine plata pe lângă cei care dau banii... și atunci...

Barbentane săltă din umeri. Parcă avea o bucurie răutăcioasă să ridice obiecțiile, Arnaud. Toate astea se vor aranja foarte bine. Afacerea părea sănătoasă cu desăvîrșire. Mai întii era acolo D-na de Perseval, al cărei aport nimeni nu l-ar pune în discuție. Și de ea el era sigur : prea fericită ca să-i joace un renghii lui Blanchette, dată fiind vechea slăbiciune pe care o avea pentru el. Apoi, la rîndul său, D-na Melrose aducea un vechi îndrăgostit al ei, un tip sigur de tot, care nu putea da de bănuît că ar fi în legătură cu Edmond.

— Și tu ai încredere în Rose? întrebă Adrien trăgînd vorba.

Aștepta gestul de tăgadă din partea prietenului său din copilărie. Îl cunoștea bine, prevedea că va avea acel ușor ris înfumurat...

— Nu vorbesc despre acum, continuă el, însă peste zece ani, peste cinci ani... cînd vei fi sătul pînă în gît de dînsa pur și simplu...

— Peste zece ani, dragul meu, Rose va fi o femeie bătrînă... și dacă atunci nu voi trece drept un tînăr pentru Blanchette, pentru ea cel puțin...

Se avîntă în niște analize psihologice amănunțite care îl liniștiră în propriii ochi. Pe scurt, dacă s-ar vedea nevoit într-o zi să divorțeze, nu înțelegea să fie la cheremul generozității soției sale.

— Pune deoparte, ascunde... zise el, și pe urmă văzînd și făcînd !

Nu-și găsea bricheta. Adrien îi întinse țigara sa.

— Observă că, dacă Blanchette ar vrea cu dinadînsul să afle de unde vin capitalurile, ar trebui să dea publicității cîteva lucruri care... Fiindcă la urma urmei cer-

cetarea minuțioasă a bilanțului societății *l'Immobilière* ! Dacă nu găsim soluția cea mai bună ca să rezolvăm greutățile în ceea ce privește crearea filialelor... ar trebui să dăm înapoi dividende peste dividende... Ceea ce înseamnă că Blanchette, prima, are interes...

Produsele Melrose, parfumurile și celelalte se întemeiau într-un cuvânt prin același procedeu ca și imobiliarele ¹ felurite, acele *Transporturi Provinciale*...

— Oricum, protestă Adrien, parfumurile nu pot fi considerate drept o filială a numitei *l'Immobilière-Taxis* ! Nu întrevăd ce anume din actul de constituire al societății dă dreptul la acest soi de operații !

Un slab șuierat îl întrerupse :

— Ai face bine să citești din nou actul de constituire, Adrien, ai vedea că este o scurtă frază foarte abilă, foarte vagă, o frază bună la orice...

Pe scurt, Adrien socotea că Edmond greșea că îl punea pe tatăl său în fruntea consiliului, și că figura și el acolo : „E cusută cu ață albă, treaba ! Este oare în consiliu, ca să dovedești buna ta credință, cineva din partea soției tale, da ? Ei bine !“

Asta era adevărat. Edmond se puse să chibzuiască. Își asculta interlocutorul cu gândul într-altă parte. Totul depindea de împrejurările în care într-o zi, dacă asta se va întâmpla, se va despărți de Blanchette. Dacă vor fi cu totul în bună înțelegere... Ah, ei aș ! se face oare ceva prin bună înțelegere când este vorba despre milioane ? Evident o va stoarce de bani într-una pe Blanchette ca să aibă cu ce trăi, cu ce trăi ciine-ciinește... Dar unul și cu unul fac doi... N-ar trebui să îngăduie ca divorțul să se rostească împotriva lui, cu o Blanchette ulcerată în inima ei de mamă și de soție, nu ! Bineînțeles, legalmente vorbind, și-ar asuma el toate vinele... chestiune de eleganță... dar ar putea să acorde bunăoară divorțul unei Blanchette care ar avea un amant... Toate avantajele. Ea n-ar mai privi lucrurile prea de-aproape.

¹ Societățile care se ocupă de construcția, de vânzarea și de cumpărarea imobilelor.

— Nu știu zău, zicea Adrien, dacă ai vîri în afacere vreunul ca Jacques Schoelzer, care e înrudit totodată cu familia Quesnel și...

Schoelzer ? Mersi ! Ca să se amestece unde nu-i fierbe oala ! După asta, Edmond se gîndi la amantul nevestei sale. Se tulbură. Bine, bine, și ăsta ! Dacă se întîmplă să fie un aventurier, un om interesat, versat în afaceri d-astea ! Mi-aș băga singur capul sănătos sub evanghelie. În fond, unul ca Leurtillois n-ar fi fost atît de rău... E ciudat, cît e de gelos pe el totuși !

— Și ascultă, mi-a venit un gînd... Dacă amantul neveste-mi ar fi în consiliu, ce părere ai ?

Adrien se uită la el cu uimire.

— Amantul neveste-ti ? Ce tot îndrugi ?

Celălalt, cu rîsul ușor înfumurat, zise :

— Amantul... în cele din urmă ea va avea desigur un amant, într-o zi sau într-alta, sper ! Vreau să spun : presupune că ar intra în consiliul produselor Melrose un tip de treabă, nestingheritor, bine ales... și că întîmplarea tîcluiește bine lucrurile, de astăzi înainte... nu știu... peste cinci-șase ani... nevastă-mea și el... Tu înțelegi de aici... Bag de seamă totul, nu fac tărăboi, ci mă retrag... Îi dau lui Blanchette libertatea... Interesele copiilor mei fiind apărute firește... În ce mă privește, nu cer nimic... mă mulțumesc doar cu ceea ce... Pricepi ?

Adrien își tot pipăia cu mîna mustața : un tic al său. La cine s-o fi gîndind el, Edmond ? Un tip de treabă ? Nu despre el se vorbea oare... O, era în adevăr capabil de una ca asta, Barbentane, după istoria cu Carlotta ! Adrien simți că se înroșește. Se gîndea la Blanchette. Era ceva nemaipomenit să dispună de el. Mai trebuia ca și el să fie de acord. O frumoasă avere, neîndoielnic, însă atunci... asta schimba lucrurile...

— Ascultă, făcu Edmond, poți să fii aici, mîine dimineață ? Da ?... Fiindcă aș vrea să-ți prilejuiesc o întrevvedere cu cineva...

Cerea între timp un număr de telefon. Nu era nimeni acolo, nimeni nu răspundea. Edmond reîncepu :

— Ascultă... îl voi căpăta la telefon în curînd... sau chiar îi voi trimite un pneu¹... Îți pregătesc întîlnirea cu tipul meu pe mîine dimineată... Îl cunoști, de altminteri... ai luat prînzul cu el acasă la noi... Leurtillois... E un tînăr foarte onest... și apoi, ei ? am fost împreună pe front !

Adrien nu răspunse. Se întrebă dacă el era dezamăgit. Într-un fel sau într-altul se va descurca.

Simoneau reapărea în ușă. Avea cu patronul acel fel de-a se purta pe care nu l-ar fi suportat din partea altcuiva și care data de pe timpul cînd nu era telefonul ca să dai de știre mai înainte. Edmond încrunță din sprînceană :

— Mai ai ceva, Simoneau ?

— Domnule, acei domni de la Cauciucuri își pierd răbdarea... Și se află acolo D-l Leurtillois care întreabă dacă...

Leurtillois ! Vine la țanc. Barbentane se întoarse către Adrien :

— Vrei să treci alături, iată tocmai omul despre care vorbeam... Să nu pleci, te voi chema...

— Domnule, acei domni de la Cauciucuri...

— O ! de ajuns, Simoneau ! Să între D-l Leurtillois și spune acelor domni... Nu, nu le spune... În sfîrșit, vezi și dumneata ce doresc... i-aș obliga s-aștepte prea mult, așa încît îi rog... într-un cuvînt spune-le ce crezi dumneata !

Simoneau se înclină, dezaprobator.

— Treci în birouaș, nu va dura mult... Astfel nu-ți voi răpi dimineata de mîine ! Uite, dacă vrei o carte ca să-ți treacă timpul mai ușor... iată ultimul Proust...

Adrien luă volumul gros ca și cum i s-ar fi trecut cartea de telefoane. Nu părea să fie încîntat de Proust. La frizer și se dă *La Vie Parisienne*²...

El tocmai ieșea cînd Simoneau îl introduse pe Aurélien. Un Aurélien tras la față. La ce casă de mode și-o fi comandînd hainele ? Purta totdeauna stofe foarte fru-

¹ Misivă pneumatică (de aci abrevierea *pneu*) : corespondență scrisă pe hîrtie subțire, de dimensiuni hotărîte, pe care, în unele orașe poșta o expediază prin diverse cartiere, cu ajutorul aerului comprimat.

² Revistă pariziană de frivolități de pe vremuri.

moase. Ar fi în câştig dacă ar purta cravate mai vesele. Va trebui să-i spun lui Bérénice... Rîse în sinea lui de gîndul care îi trecuse prin cap... Simţea că e animatorul unui joc încurcat... simţea puterea...

— Treceam pe-alături, începu Leurtillois, şi mi-am zis că aş putea să urc...

— Dar ce fericită inspiraţie ! Ia loc... nu acolo, în fotoliu... Vrei o ţigară ?... Nu ştiu de fel unde am putut să-mi pun bricheta... Mă vei crede sau nu, tocmai mă străduisem să te capăt la telefon... şi cînd colo iată-te... parcă am fi la teatru !

Aurélien îşi încrucişă lungile picioare, le descrucişă, apoi le răsîncrucişă în celălalt sens. Se gîndea că lui Barbentane i se citea pe faţă o prea bună dispoziţie pentru ca Blanchette să fie pe moarte. Nu că şi-ar face unele iluzii asupra simţămîntelor lui Edmond faţă de nevastă-sa ; dar era un bărbat care avea grija bunei-cuviinţe.

— Blanchette e mai bine, sper ? zise. N-am putut să dau de D-na Morel la telefon, şi servitorii par că nu vreau să spună nimic... E în afară de pericol ?

— O, n-a fost nimic... N-a fost un pericol real... Ştii, femeile, atît de uşor... cu bolile lor...

Zări în ochii lui Aurélien o mirare. Cu asta nu merită osteneala să te prefaci. Reîncepu :

— Ah ? Bérénice te-a pus în curent ? Înţelegi, nu ţinem chiar atît...

— D-na Morel mi-a spus două-trei vorbe... foarte pe fugă... Nu-ţi ceream decît ceva noutăţi...

Rîsul uşor al lui Edmond, versiunea sfioasă. Foloseşte tonul familiar, confidenţial, al omului care spune tot ce are pe inimă : „Cu tine, e altceva... după toate prin cîte am trecut împreună !“ Un gest al braţului evoca fără nici o pregătire frontul, tranşeele, obuzele, adăposturile militare, mai ştiu eu ce ! Păstră o tăcere pe care Aurélien n-o rupse.

— Da, continuă Edmond, aşa e... îmi place atît de mult să am pe cineva căruia să-i vorbesc... un bun tovarăş ca să gîndesc cu voce tare... o poveste nu prea veselă, la urma urmelor ! Trăim cot la cot, ne vedem în fiecare zi, nu ştim nimic unul despre altul... Într-o bună zi...

Îți închipui ce se petrece : îți ziceai că era fericită, ce oare îi lipsea ? O femeie nu prea comunicativă, îndeajuns de energică... Și apoi iată... mama copiilor tăi !

Emfaza ultimelor vorbe fu curmată de gestul circular al mâinii care căuta scrumiera ca să depună într-însa un muc de țigară. Edmond zdrobi țigara sa cu sîrguință. Apoi se rezemă puțin frecîndu-și palmele una de alta : „Te întrebî în această împrejurare dacă, la urma urmelor, ai făcut într-una tot ceea ce îi datorai ei... și tot nu se știe unde se isprăvește... atunci te necăjești, ți se întorc mințile pe dos...”

Aurélien se gîndi că Edmond arăta bine la față pentru cineva căruia i se întorceau mințile pe dos. Venise acolo cu speranța să vorbească despre Bérénice. Fiindcă de două zile Bérénice nu telefona, răspunsese o singură dată din cinci, pe ocolite, vreo două-trei vorbe, niciodată liberă, totdeauna invocînd drept pretext pe Blanchette. Și el se gîndise, cu acel egoism al îndrăgostiților, că sînuțiderea asta nereușită avea s-o silească pe Bérénice să mai stea lungă vreme la Paris, să nu mai plece în vederea Crăciunului... Și apoi strașnic mai profita de asta ! Se gîndi că își pregătise un motiv pentru vizita sa, și că nu se folosea de el...

— Voiam de asemenea să te întreb... Dar de ce îmi telefonai ?

— Am să-ți spun... Mai întii spune-mi ce anume voiai să-mi ceri... Avem prieteni ori nu-i avem...

— O simplă informație...

Aurélien scoase o scrisoare din buzunar. I-o întinse lui Edmond :

— Uite, citește... E de la Armandine... O cunoști puțințel pe sora-mea, știi ce raporturi sînt între noi... A trecut pe la mine pe-acasă acum... cîte ? opt zile... nici o vorbă despre ceea ce îmi scrie... și după aceea... judecă și tu... Mi se pare ciudat, fără să-mi pot explica... Bagă de seamă, nu sînt un om de afaceri, mă cunoști, nu mă pricep o iotă în d-alde astea... Atunci m-am gîndit să te întreb... deoarece am o vagă impresie... Dar să te las să citești...

Edmond își goni ochii peste scrisoare prefăcîndu-se că îl interesează... Era nostim să fie luat drept un om

de afaceri de către Aurélien ! Dar, la urma urmei, fiecare cu legenda sa... trebuie să ne dăm silința să n-o dezmințim... Se uita la Aurélien fără să ridice ochii. Ce-or fi găsimd oare femeile la dînsul ? Acele puternice trăsături cam încremenite de om mărginit... Uite, această scrisoare... Ce să zic, aceleași istorii de familie... Lucrurile par limpezi... O șireată căreia i se vād cît de colo intențiile, această Armandine... Cu înfățișarea caraghioasă pe care o avea !

Rise în silă.

— Ei bine ? întrebă Leurtillois.

— Ei bine, ei bine... scrisoarea seamănă cu sora ta... umblă cu mofturi ceremonioase ca să tragă unele foloase... dar peste tot se vede lucrătura cumnatului tău ! Acest prostănac de Debrest... Am avut un contract cu el, știi, pentru țesăturile cauciucate... O, să nu uit... acei domni de la Cauciucuri m-așteaptă... Pagubă-n ciuperca ! Să nu mai poată flecări omul cu prietenii săi...

— Dacă te stingheresc...

— Dacă mă stingherești ? Ești nebun... Îngăduie-mi deci să vād despre ce este vorba cu proprietatea... Dacă Debrest vrea să ți-o cumpere, probabil că va fi fiind chiar o proprietate...

Se întrerupse. Asta e deci ! Nu se gîndise la așa ceva mai înainte, dar totul se potrivea foarte bine. Genial !

— Spune-mi așadar... Ai vrea să vinzi această proprietate ?

— Eu ? Nu. Niciodată nu mi-a trecut prin minte...

— Dar, la urma urmelor... fusese vorba între voi...

— Niciodată. Lucrurile sînt stabilite de la moartea mamei mele. Eu primesc arenda. Am niște arendași cumsecade. Nici o complicație.

— Și asta nu-ți părea suspect ? Nu vreau să spun că sora ta... nu ! Dar Debrest nu-i din cel mai bun soi... Nu observi nimic ?

— Ți-am spus că mi s-a părut în chip vag...

— În chip vag ? ei ? în chip vag ! Dar vreau să te despoaie, e simplu ! să te despoaie ! Le vei ceda pămîntul, iar ei, ce ți-ar ceda oare ? Nimic. Îți vor plăti arenda... nimic mai mult... Nu-ți propun o parte din veniturile uzinei... nu, un venit, asta-i tot... iar tu, tu le-ai da capi-

talul tău... Înțelegi, vor pune să se clădească, va fi avutul copiilor, casa lor... Nu vei putea niciodată s-o iei înapoi... Ei nu vor fi plătit nici un gologan. Și dacă mori primul, nu-i obligatoriu să plătească drepturi de moștenire, posesiunea înseamnă titlu de proprietate... în uzină ai exact acțiunile lăsate prin testament de papă și de mamă... Ah, familiile ! familiile ! Ai răspuns ?

— Nu, voiam să știu mai întâi... Crezi că vor să mă tragă pe stoară ?

— Dacă o cred ! Mă mai întreabă !

Aurélien nu era prea mirat. Dar pretextul vizitei sale căpăta cam prea multă importanță, ar fi vrut să întrebe dacă Bérénice... „Îți mulțumesc, zise el, nu eram prea sigur... Dar să vorbim despre altceva... D-na Morel va mai sta oare câteva zile aici, dată fiind boala lui Blanche ?“

Nu-i convenea lui Edmond să vorbească despre altceva. El dădu răspunsul de îndată : „Bérénice își prelungește cu atât mai mult șederea în Paris cu cât vărul meu a sosit mai adineauri în capitală. Da, soțul său... Dar acea proprietate la țară... cum îi zici tu ? Saint-Genest... cam câți bani valorează ?“

Lui Aurélien nu-i mai era gândul la Saint-Genest după ceea ce tocmai aflate. Morel la Paris... tăcerea lui Bérénice... plecarea sa precipitată... i se păreau ciudate... Trebuia s-o revadă, numaidecît, să-i vorbească.

— Te întreb cât valorează Saint-Genest ?

Asta atârna dacă se lua de bună prețuirea notarială în vederea fiscului ori dacă se calcula valoarea dupăarendă. Evident astăzi ar fi valorat între...

— Dar e minunat, dragul meu ! nu mai putu de bucurie Edmond, minunat ! Evident este o latură a afacerii, după cîte scrie Armandine, care trebuie luată în seamă, deoarece ai niște acțiuni de-ale uzinei lor... Ea îți pomenește despre unele nevoi ale afacerii Debrest... dacă le trebuie capitaluri suplimentare... Asta poate constitui un motiv pentru tine să te îndupleci să-i ajuți... Dar, în sfârșit, n-au decît să nu-și cumpere o proprietate în același timp ! Sau într-adevăr... Și apoi nu ? Nu trebuie niciodată să te vii în afaceri cu rudele apropiate, te trag pe sfoară totdeauna...

El suspină, părînd să zică : „Știu cîte ceva despre asta...”

— Ascultă... E adevărat că într-o zi sau într-alta o să ai unele greutăți cu arendașul tău... se poate să aibă un an prost, să fie o criză agricolă... țăranii... Te interesează numai cîștiul, nu-i așa ? Iar Armandine, cei ai lui Debrest într-un cuvînt, ce vreau, o proprietate ori cealaltă ? și să nu se micșoreze veniturile afacerii lor spre a cumpără... Bine... Am să-ți fac o propunere...

Aurélien asculta îndeajuns de distrat. Fusesse impresionat de sosirea neașteptată a farmacistului la Paris. Bérénice, evident, nu se putuse întoarce acasă în vederea Crăciunului, atunci soțul său...

— Pricepi ? Pun în afacerea Debrest... iată, să zicem, îndoitul de cît valorează Saint-Genest... Atunci ei, ei nu mai pot să spună... Tu, tu le dai de știre că ți-am oferit pe moșioară un preț neașteptat, pe care ei nu l-ar fi plătit niciodată... Și suma pe care ți-o dau ție, o plasezi într-una dintre afacerile mele, care îți va aduce un venit altul decît arenda. Înțelegi, e beneficiul meu, în toată povestea... O afacere a mea, hei ? nu poți să ai mai bună garanție... Vreau să zic, o afacere de care mă interesez eu... celor ai lui Debrest le-ai închis pliscul cu asta... Eu tocmai căutam o mică proprietate... Ajung cumpărător al lui Saint-Genest... și ți-l plătesc bine, ceea ce vrei și tu... Ești mai departe stăpînul capitalului tău... fructificîndu-l la mine... Pricepi deosebirea ? Cît despre nepoții tăi, despre cumnatul tău și despre Armandine... ei bine, ei de asemenea ies în cîștig fiindcă uzina lor are nevoie de bani ¹...

Nu, Aurélien nu pricepea bine de ce Edmond vorbea despre toate acestea cu o asemenea însuflețire. Ciudată idee să complice lucrurile... oare n-ar avea mai mare folos plătînd propriii bani în această afacere, el, Edmond, în loc să-i pună la Debrest, să-i scoată pentru a-i da lui Aurélien, *et caetera* ?

¹ Termenul *cavalerie* din original (*besoin de cavalerie*) evocă *La cavalerie de Saint-Georges*, bani englezești (monedele purtau pe ele imaginea sfințului Gheorghe călare).

— Scapi din vedere că mi-e poftă să am o moșioară... Asta, asta era adevărat. Dar totuși...

— Totuși, ce? Dacă-mi face mie plăcere să-ți forțez mâna pentru ca să ai sfârșituri de lună mai ușoare? Avem prieteni ori nu-i avem, nu-i adevărat?

— Ascultă, nu voiam, nu te întrebam...

— Știu, Dumnezeuule atotdrept! Dar tu primești... Asta mă distrează... Nu face pe idiotul... Înțelege că pentru mine e totuși o foarte mică afacere... printre destule altele...

— Am oarecare muștrare de cuget... Ziceai că D-l Morel e în Paris?

— Da, Lucien a sosit... De-altminteri, toate astea se leagă...

— Ce oare?

— Ei bine, afacerea în discuție! E vorba despre produsele de frumusețe, despre parfumuri etc. Produsele Melrose...

— Ah, înțeleg!

— Nu înțelegi absolut nimic. Eu, eu am înainte de toate simțul realității. Rose, evident, Rose. E o etichetă, reclama. Esențialul, este o afacere sănătoasă asupra căreia ochiul meu veghează, nu atît de dragul lui Rose, cît pentru tatăl meu...

— Pentru tatăl tău?

— El este în fruntea consiliului de administrație... Așa încît cunosc țesătura întregii trebi, pricepi... Mă mulțumesc doar ca prietenii mei să profite de lansarea, de publicitatea care se va organiza... Cît despre Lucien, soțul lui Bérénice, vărul meu, ei bine, știi că e farmacist? Îți dai seama cît e de prețios un farmacist... cu o adresă în provincie... îl interesez în afacere... adică îl pun în legătură... sînt sigur că le va conveni... sînt mulțumit să aranjez puțin chestiunile materiale ale lui Bérénice... pentru ca ea să trăiască mai bine...

Observă că Aurélien clipea din ochi. Adăugă :

— Întrucît nu-i croită pentru o viață mediocră, drăguța mea verișoară... Între noi fie vorba, ea te place, Bérénice... Bine, bine, e treaba voastră... Nu socotești că ar fi elegant ca interesele voastre să fie legate, ca tu să pui hîrtirăria-monedă pe care o ai tocmai în această

afacere care îi va îngădui să-și cumpere rochiile, să vină din cînd în cînd la Paris ?

Aurélien nu se lăsa dus de nas cu totul. Acest tertip de Moș Crăciun, și acest fel cam grosolan de-a recurge la Bérénice... Totuși ce interes ar fi avut Edmond ? Nu mai înțelegea nimic... N-avea dreptul să-l dezsătuiască să pună bani în afacerea Debrest... Asta s-ar putea să dea o temeinică mîină de ajutor. Chiar dacă doriseră să-l tragă pe sfoară, Armandine și Jacques... Cît despre celelalte... Oricum ar fi, Edmond era un vechi camarad... Îl vedea aievea în față, dîndu-și silința să nu-și strice vesta de whipcord în noroiul din Champagne... Morel ăsta venea pe neașteptate... O fi sosit într-adevăr din pricina produselor Melrose ?

— Fiindcă ești aici, zise Edmond, așteaptă să te pun în legătură cu persoana care se ocupă de produsele Melrose... Și după aceea vei vedea ce-ai de făcut... A mea, nu-i afacerea mea la drept vorbind... mă privește doar uzina Debrest și proprietatea ta... Îl cunoști de-altminteri, e băiatul care a stat lingă tine la masă la noi acasă... un tip tînăr, care s-a angajat în afaceri cu îndrăzneală... Ne distram împreună la jocul de bile, înainte de război, de Sérianne... Asta îmi ațîță pofta să-i dau o mîină de ajutor...

Sunase. Fața sentimentală a D-rei. Suzanne, dactilografa, apărui la intrare.

— Ah... Domnișoară, fii amabilă să spui D-lui Arnaud că-l aștept în biroul meu...

Și după ce ea ieșise :

— Ai să vezi, e un tînăr foarte bine, foarte hotărît în afaceri... Este mintea limpede, îndrumătorul acțiunii... Și împreună cu Rose în chip de Bébé Cadum ¹ !

— M-ai chemat ? zise Adrien Arnaud.

Aurélien se întoarse și se uită la cel nou sosit. Avea niște ciudate mustăți scurte și niște ochi mijiți care nu-i prea plăceau. Dar dacă ar trebui să judecăm oamenii după astea... Cu ce oare, de pildă, putea să semene acel Lucien Morel ? Gîndul la Bérénice îi străpunse sufletul.

¹ Reclamă din ziarele epocii a unui anumit săpun francez, prezentînd capul unui copilăș durduțu.

Zilele se scurseseră fără să se poată spune cum și ce fel. Acel Crăciun îndepărtat cum sînt unele orașe, acel Crăciun care pusese stăpînire pe sufletul lui Aurélien nu prin tradiția creștină, ci prin amenințarea de despărțire pe care o conținea, acel Crăciun nu avea să fie revărsatul de zori, sfîșietor poate, la care visase, revărsatul de ziuă cînd paznicii castelelor medievale, complicitii, erau și confidenții amantului care pleca. Crăciunul sosise ca o zi oarecare.

Două-trei vorbe de la Bérénice : „Află că nu mai sînt singură...“, cîteva cuvinte a căror îngrozitoare prudență îl îndureră mai mult decît răceala tonului ; îl rugase totodată să nu telefoneze în strada Raynouard : „...mai mult ca să cruți pe vară-mea decît din orice alte motive...“ Această frîntură de frază îl dusesese mai aproape de lacrimi decît orice altceva din viața sa. Bérénice îl asigură că avea să telefoneze ea ori avea să-i fixeze lui Aurélien prin scrisoare o întîlnire înainte de-a pleca. Cîtă generozitate !

Se mistuia de durere. Totul nu fusese deci decît iluzie ? ori prefăcătorie, cruntă comedie ? Ea nu-l descurajase totuși prin nimic, arătase cînd el își manifestase dragostea o pasiune, o poftă nesățioasă care nu vădeau așadar nimic altceva decît vanitatea de-a fi iubită ? Cu neputință. Un element oarecare va fi scăpînd judecății lui desigur. Aurélien nu putea considera drept adevărată această rea-credință, această ipocrizie. Printr-un fenomen asemănător mirajului care se produce în cel mai părăsit dintre nisipuri, niciodată Bérénice nu-i fusese atît de vizibilă ca în această absență. Se trezea noaptea, crezînd-o intrată în camera sa. Ziuă namiaza mare lumina n-o atingea decît pe ea pe stofele posomorîte ale mobililor. El avea în ochi un fel de răsfrîngere de sidef care se puneă pe toate cele din jur. Oare la Bérénice sau la Crăciun se gîndise el ca la un oraș îndepărtat ? Cezareea... *Je demeurai longtemps...*

Timpul în unele zile din viața noastră nu mai este o urzeală, nu mai este modalitatea inconștientă a vieții noastre. Mai întîi începe să ne apară, să ni se străvadă

în suflet drept un filigran, drept o urmă profundă, drept o obsesie în curînd. Nu mai fuge cînd ajunge sensibil. Omul care își dă silința să-și abată gîndul de la o durere o află din nou în obsesia timpului, desprinsă de obiectul său primitiv, și timpul e dureros, timpul însuși. Nu mai trece. Nu ne-am gîndi nici să-l ocupăm, orice ocupație pare derizorie. O deznădejde te-apucă la ideea acestei întinderi înaintea ta : nu viața, de neimaginat, ci timpul, timpul imediat, cele două ceasuri care trebuie să vină, bunăoară. Această durere seamănă mai mult cu cea a durerilor cumplite de dinți, care nu se poate crede că încetează cu te miri ce. La asta am ajuns, să mă învîrt, să mă zvîrcolesc, să nu știu ce să fac, cum să mă folosesc de-un trup, de-un delir, de-o memorie fără cruțare, cărora constat zadarnic că le sînt pradă.

Aurélien nu putea să accepte niște explicații foarte simple, foarte banale, pe care un fel de martor sarcastic i le dădea : „Nu te iubește... se simțea măgulită, îi plăcea să fie iubită... Are un soț, o viață... Pentru ce naiba le-ar părăsi ? O mic-burgheză care și-a acordat niște vacanțe, și vacanțele s-au terminat... onestă, ce să mai vorbim : nu l-a înșelat, pe soțul său !...” Reducea la tăcere această voce sceptică, înțelepciunea aceasta foarte dureroasă. Inventă gogoși cornorate, explicații himerice, pe care le știa mincinoase și pe care le urmărea cu rîvnă ca să-și omoare timpul, timpul neîndurător. Apoi le curma scurt cu o furie nemaipomenită. Se mișca prin încăperile mici din locuința sa cum se învîrte un urs în cușcă. Fiindcă nu mai ieșea din casă. Aștepta acea improbabilă chemare la telefon. Nu, n-o aștepta. Însă la ce bun să iasă pe-afară ? Unde să se ducă ? De ce să se lase pradă unor speranțe deșarte, atras de-o activitate derizorie ? Trebuie să nu vadă pe nimeni. Mai ales trebuie să nu vadă pe nimeni. Era de prisos și madame Duvigne. „Să nu vii mîine“, îi spusese. Se uitase la dînsul înmărmurit. A treia zi nu-l lăsase inima să-i spună... așa încît ea venea din nou în fiecare dimineată. Ce pedeapsă își aplica prin acest du-te vino, prin acest zgomot neînterupt de vorbe, ce ușurare cînd ea pleca !

Trebuia numaidecît s-o suporte însă... Dacă, pe neprevăzute, Bérénice ar fi venit la el, dacă ușa s-ar fi des-

chis... Trebuia ca totul să fie curat, pregătit, în cinstea ei. În cinstea celei care n-avea să vină. Era sigur c-avea nevoie de madame Duvigne? În chip bolnăvicios, întreaga zi curăța cele două încăperi, bucătăria, sala de baie. Când te pui pe-așa ceva, când începi să privești cu ochii celui fără ocupație fiecare centimetru pătrat de pardoseală și de pereți, mobilele, stofele, totul are nevoie de-o curățire foarte atentă, care se tot îngustează, ca și câmpul atenției, și pui în această muncă grija, bănuiala pe care le ai în unele zile față de propriul trup. Poți să freci la nesfârșit, la nesfârșit să dai lustru, să ungi, să fățuiești dușumeaua, lambriurile, cu dichisurile unsuroase gospodărești. Asta atinge nebunia, nu mai poți să ai încredere în curățenie, afli pînă la exces că oricare curățenie e relativă, că se împarte la nesfârșit câmpul acestor îngrijiri de bolnavi, și te-apucă desperarea deodată să constăți că în această pasiune a frecatului, a lustruitului, nu se atacă decît o infimă parte a obiectului îndoielnic, a covorului bătut ca un animal bolnav, și că rămîne un ineputabil domeniu al murdăriei sau, mai rău, al absenței de curățenie. Căci ajungi să preferi murdăria de nediscutat curățeniei relative, acea murdărie care măcar dă fără multe eforturi un simțămînt de victorie, cu o pînză muiată, ori c-o răzuitoare, ori...

Totuși, în dimineața de Crăciun, deoarece știa că în acea dimineață, care e sfîntă în familii, excelenta soție, D-na Morel, va sta în mod sigur cu soțul său, iar D-l Morel nu se va îndepărta pas de lîngă dînsa, și ea nu-i va telefona lui, lui Aurélien, se desprinsese brusc de casă și de acele manii ale curățeniei. Ieși, fără s-aștepte pe madame Duvigne, bucuros să scape de flecăreala sa. Nu se bărbierise și își luase încă o dată cămașa cea murdară. Cu o satisfacție cruntă.

Era un timp posomorît și rece, dar uscat. Unul dintre acele crivițe ! Îl zgîlțiau fiori de frig ca pe cineva care n-a părăsit de trei zile atmosfera lipsită de umezeală a încălzirii centrale. Simțea frigul urcîndu-i-se de la glezne la genunchi. Își petrecu o parte din pardesiu peste cealaltă, îi ridică gulerul, își înfundă mîinile în buzunare și porni pe țărmlul Senei în josul apei, uitîndu-se ca la niște sicrie la prăvăliile închise ale buchiniștilor. Pe

caldarim potcoavele unui cal alb sunau cu ironie, în bălăbăneala zgomotoasă a unei trăsurii de dus marfă, albastră cu dungi negre, printre care se citea *Printemps*¹ ca o sfidare. Niște taxiuri o ștergeau, grăbite. Orașul părea gol, curățat de praf. La extremitatea Cetății² totuși, pe pod și pe maluri, era o mulțime întunecată, aplecată, privind fluviul, un vacarm. Ce se petrecea?

El s-apropie, fu prins în această îmbulzeală, în această înghiontire și dus pînă la parapet: în partea de jos, gloata de oameni alerga, se agita, și se aflau oameni goi, unii cu o bonetă de cauciuc pe cap, trupuri ciudat expuse frigului, în rind, cu o grămadă de îngrijitori, de prieteni, iar în partea de sus spectatorii, femeile, smintiții... În chip brusc, aceste ființe albe, ca niște mari pești, ca niște foci foarte palide, se aruncară în fluviu, și lumea țipa, se frămînta, părea gata-gata să-i urmeze spre malul drept. Aurélien îi vedea îndepărtîndu-se rapid, luptînd, se părea, mai mult împotriva frigului decît împotriva lor înșiși; erau poate o sută, lucrurile se petreceau ca și cum toți ar fi știut ceea ce făceau. Pe pod cinematografia filma. Cîțiva fotografi îi așteptau, în față, pe malul înghețat. Fluviul îi înfășura într-o gheață verzuie, trupurile lor de atleti mlădioși apăreau sub fiorul apelor, ca niște exemplare de măcelărie, se înțelegea sfortarea primilor după gîfîiala celor rămași în urmă, și înainte de-a se fi surprins sensul acestei competiții, spiritul de competiție se clarificase în fluviu. Înotătorii se și clasau, ceata rapidă în frunte, cîțiva următori între care dădeau iureș două sau trei speranțe, apoi masa, făcînd mijlocia între cei buni și cei răi, iar la urma tuturor cei lăsați la distanță, care se aruncaseră o dată cu ceilalți, datorită unei iluzii nemaipomenite, fără să-și cunoască forțele, cărora nu le era numai frig, le era rușine.

Lui Aurélien îi păru rău o clipă că nu se afla de partea cealaltă. În vederea sosirii. De unde era nu-i vedea bine pe cei mai buni, pe cei mai interesanți, nu putea compara înoturile, stilurile. Aurélien își aminti deodată de Riquet, de acel tînar întîlnit la piscina Ober-

¹ *Primăvara*, numele unui vechi magazin parizian.

² Insula Cetății a fost leagănul Parisului.

kampf. O fi poate printre cei de-aici, încercându-și mai puțin norocul decât satisfăcându-și plăcerea energiei dezlănțuite, de fel decepționat de-a nu se afla printre „câmpii“, cum îi numea el, și jucându-și obscura partidă în istoria sportului. Erau cei mai mulți inși ca și dînsul, acei care încercau aici să cîștige Cupa de Crăciun, cum prin sate la serbare se urcă pe stîlpul înalt în al cărui vîrf se află un premiu chiar și acei care se știu incapabili s-ajungă pînă sus. Cînd o să-i vadă lumea, la schimbarea programului, în Pathé-Journal, n-au să lipsească oameni care să se înfioreze și să zică : „Ei bine, au curaj, ăștia !“

O aclamație zgomotoasă salută momentul de sosire al învingătorului. În grupul inșilor care galopau spre malul drept, numele său circula. Se dezlănțui un vuiet de comentarii. Înotătorii mai puțin norocoși se trudeau mai departe, mîhniți, în Sena fără ca grosul mulțimii să se intereseze de dînsii. Aurélien șovăi cîteva clipe neștiind ce să facă, apoi se întoarse într-un călcîi și plecă, o luă pe străzile înguste care formează pe malul stîng rețeaua plină de amintiri ale secolelor, pe unde mai duce o viață păcătoasă un popor medieval de meșteșugari și de fete ușurate. Aurélien avea sentimentul că fuge de timpul prezent fugind de Sena și de înotătorii săi, de acea viață, biciuită peste obraji de frig, de acei spectatori nesățioși, de sportivii entuziaști. Se gîndea la Riquet. Căuta de sîrg să-și aducă aminte de aspectul acelui scund tip spătos, de vulgaritatea, de energia sa potențială animalică. Nu-și mai desprindea gîndul de Riquet, din oarecare motive misterioase. Cînd Armandine, cu seriozitatea sa foarte comică, spusese : „Domnul Riquet are dreptate...“, Aurélien strînsese din umeri. Toți alde Riquet de pe lume aveau dreptate împotriva lui, bineînțeles. Se gîndea la propria forță pierdută, nefolosită. La energia pe oare o desfășura frecînd și lustruind aparatul ca pe-un pantof. Ridică din umeri. Se uită la umele tristei străduțe în care se înfunda, ocolind cîteva străzi perpendiculare pe cele paralele cheiurilor, și pe o dată văzu că ea se chema strada Christine. Cît de singur era ! Nu se mai gîndea la Bérénice. Nu se mai gîndea la Bérénice.

Se întorcea la Riquet. La simbolicul domn Riquet. Cu drăguța sa prietenă. Cu munca sa din uzină. Cu setea-i de a-și da toată osteneala, cu excesul său de energie. Cu ce și-o fi petrecînd duminicile? Cu ce-o fi semănînd mansarda unde locuia? Aurélien nu se interesa pînă-ntr-atît de Riquet cît de ceea ce îl despărțea de dînsul. Ar fi putut fi cineva ca el. Ar fi putut fi ca dînsul mai înainte în apa rece ca gheața, străduindu-se cu toată violența mușchilor, cu îndemînarea trupului, s-ajungă în ce-l privește la o împlinire al cărei sens e greu de prins. Ce însemna asta? Un sentiment al datoriei? O nevoie de-a se justifica? O sete de demnitate? Cu siguranță ceva care îi lipsea în mod neplăcut lui Aurélien în clipa aceea.

Se îndreptă spre Luxembourg ca să uite de Riquet, să lase dimineața să se scurgă în voie. Privi la niște copii palizi jucîndu-se printre picioarele bonelor și ale mameilor, merse cu pas tărăgănat de-a lungul bazinului pe care îl goliseră, privi cu atenție la ruinele de piatră, își veni în fire din nou încetul cu încetul, trecînd prin boulevard Saint-Michel părăsit de studenți, pe lîngă cafenelele cu geamuri de sticlă solid lucrată ca a garafelor. Își mișcă în încălțări degetele de la picioare.

Madame Duvigne era tot acolo.

— Domnul se întoarce acasă? Ah, ce păcat... N-au trecut cinci minute de cînd doamna a venit... Părea că regretă atît de mult... A lăsat un pachet... A spus că are să telefoneze...

Bérénice, Bérénice venise acasă la el!

Gesturile uneori o iau înaintea gîndurilor. Aurélien își surprinse mîna dusă în grabă la obraji, pipăind cînd dosul barba nerasă. Astfel încît primul gînd formulat în capul său fu: „N-ar fi trebuit să ies de-acasă așa“. Înainte de-a gîndi: „N-ar fi trebuit să ies“. Barba îi era de-binelea amestecată în gîndurile-i încurcate, în regretele în speranțele sale renăscute. Ce importanță putea să aibă că Bérénice nu-l găsise acasă? Da, da, era vină lui, că nu se bărbierise, că n-o așteptase, că-și pierduse încrederea în ea, că o nedreptățise prin stupidele-i temeri. Niciodată n-avea să mai îngăduie să treacă o zi fără să se radă, cu gîndul la ea, avea să se bărbierească de drăguț.

gul ei, din respect față de ea. Venise ! Trecu în sala de baie, agăță cureaua de tras briciul și începu să-și ascută unealta.

— Domnul nu se uită la pachetul său ? îi strigă de departe madame Duvigne.

Era adevărat, pachetul ! Uitase de pachet, tulburat că Bérénice... pachetul de la Bérénice ! Dădu drumul curelei, puse briciul deschis pe suportul de sticlă și sări de-a curmezișul prin cameră, spre „atenansă“ ; madame Duvigne, gata să plece, însă reținută de curiozitate, plasase la vedere pachetul, un pachet cubic, mare cât o cutie de biscuiți, ba chiar puțin mai mare, înfășurat într-un carton vălurit, legat cu un șnuruleț negru. Nici o adresă pe pachet, nimic... ba da, în colț, adăugate în ultima clipă de stiloul albastru delicat cu inel de aur pe care îl văzuse în poșeta lui Bérénice, două cuvinte : *Lui Aurélien*. Cu scrisul mare șovăitor și cam copilăresc, cu înflorituri ciudate la majuscule, pe care se deprinsese a-l cunoaște de pe răutăcioasa scrisoare de care nu se mai despărțea.

Zări privirea lui madame Duvigne și se opri. „E adevărat, zise el, uitasem de pachet...“ Luă pachetul și îl duse în camera sa. Madame Duvigne, tot pe tonul țipător întrebă cu dezamăgire : „Domnul nu mai are nevoie de mine ? Nimic deosebit pentru mâine dimineată ? — Nu, nu, nici o nevoie, nimic deosebit, nimic... La revedere, madame Duvigne.“

Pachetul îi ardea mâinile. Se stăpîni să nu-l deschidă pînă cînd n-auzi izbindu-se ușa de la bucătărie. Va fi fiind furioasă, desigur, maica Duvigne ! Ah, și apoi la haiba ! Dezlegă șnurulețul, desfăcu ambalajul bine înțepenit cu ziare mototolite, deschise cutia, în sfîrșit, dintre aceste învelișuri precaute, care purtau inscripția *Fragil*, scoase dinlăuntru un obiect înfășurat într-o hîrtie de mătase, ceva tare... Ah, ghicea. Degetele sale recunoșeau această suprafață : Bérénice, pentru Crăciunul său, adusese o *Necunoscută de pe Sena*. Atîta era și nu era ecît atîta. Desfăcu din hîrtii mulajul, împărțit între înduioșarea cam simplă și o deziluzie. La ce s-o fi așteptînd oare ? Bérénice spusese... Era geloasă totuși pe acest obraz anonim. I-l adusese înapoi.

La prima aruncătură de ochi el nu înțelese. Ținea masca primită ca pe ceva cunoscut, fără s-o pună vertical, nu importă cum. Apoi avu sentimentul ciudat că Necunoscuta mișcase, vreau să spun că avu de la Necunoscuta un fel de instantaneu mișcat, era și nu era mulajul pe care îl cunoștea atît de bine. Avu sentimentul vag a ceea ce ăsta însemna. Întoarse masca, ținută cu amîndouă mîinile. O privi cu atenție.

Nu, nu era Necunoscuta. Se străduise, în mod vădit se străduise a-și aminti de pieptănătura ei, de decupajul măștii, dar avea alte trăsături, altă gură mai cu seamă... Bérénice, era Bérénice! Nu se putea îndoi despre asta, deși această imagine mortuară, această imagine de ipsos îi apăru ca o Bérénice trecută prin misterele unei metamorfoze. Atît de asemănătoare și atît de neasemănătoare. Vedea acum cît de diferită era ea de Necunoscuta, de ce la început nu băgase de seamă rudenia dintre aceste două figuri, de ce trebuise ca alții să-i deschidă ochii ca s-o bage de seamă. În acea clipă cunoștea prea bine Necunoscuta, și nu îndeajuns pe Bérénice. Ceilalți n-aveau de la cele două figuri decît o senzație trecătoare, îndesulătoare pentru ca să se înșele asupra lor, prea superficială ca să bage de seamă niște deosebiri profunde ca abisurile sufletului. Nimeni nu-l putea înșela pe Aurélien.

Inima îi bătea puternic. Își aminti de scena cînd masca Necunoscutei căzuse jos, se sfărîmase. Revedea că aieveau în față ipsosul pe covor. Cumpănea fragilitatea darului primit în mîinile sale. Îi fu teamă să nu-l scape în emoția care îi provocase tremurul. Puse pe pat figura lui Bérénice. Avu o impresie ciudată. O pusese cam la înțimplare. O reluă și, cu binișorul, ca un criminal, o dusă pînă la pernă, pînă la locul unde se ridica partea bombată din pernă, pînă la mătasea întunecată. Și în picioare tăcut, nemișcat, se uită îndelung la Bérénice.

Bérénice cu ochii închiși.

Se supusese de dragul lui acestui joc tragic. Fusesse acasă la modelator, se întinsese cu ochii închiși... Avusesse ipsos pe ochi, pe gură, pe nări, pe locul unde începuse creșterea părului, pe urechi... ipsosul peste tot ca paloarea morții. Sub ipsosul umed care lua matrița trăsăturilor sale, respirase mai departe, cu un răsuflet stăpînit,

gîndea la el, consimțea să încerce pentru el acel neplăcut sentiment pe care i-l va fi dat desigur această lucrare funebră... Încredința acestei oglinzi găunoase și reci forma pieritoare a propriei figuri. Încredința acest mesaj, această mărturisire ipsosului care îi usca buzele ; buzele-i înche-gaseră în forme precise, la atingerea ipsosului, mărturisi-rea încă neexprimată, sărutarea pe care n-o putuse da cu buzele vii, matrița acestei sărutări. Aurélien privea cu tulburare la schima dureroasă a acestor buze cu zeci și zeci de faldurile gingașe, acest modelaj de petală, ex-presie a desperării. Aceste buze care țipau dorința ultra-giată și batjocorită, setea nepotolită. O, cît de mai fru-moasă era decît Necunoscuta, cît de mai cumplit, cît de mai cumplit necunoscută era Bérénice, vie și moartă, ab-sentă și prezentă, în fine adevărată !

Cu o teamă superstițioasă, Aurélien întinse mîna, se opri, apoi atinse masca, ușor, ușor, cu buricul degetelor... Vorbe îi veneau, vorbe drăgăstoase, care îi scăpau dintre dinții întredeschiși, de pe limba mișcătoare ca o fantomă, vorbe pe care le auzea înainte de-a le gîndi, niște șoapte... Pe tărîmul morților s-o fi vorbind poate astfel. Și nicăieri prin alte părți. Vorbe asemănătoare acelor sucuri pe care vîntul le culege din dragostea arborilor, din acele se-mînțe pe care le duce la mii și mii de kilometri spre alți arbori nefecundați. Aurélien nu se mai recunoștea. Inima îi bătea să-i iasă din piept. Era prada unei trombe de amețeală cum nu mai încercase niciodată. Mîna-i, în întregimea sa, mîngîie insensibilitatea măștii. O trase îndărăt brusc, înspăimîntat, și privi la urmele albe ale ipsosului de pe degete. Era însuflețit de sentimente con-tradictorii. Îi era frică să se gîndească la ceva cît de puțin definit. Să tragă o concluzie ori alta din acest dar trimis, din această imagine. Totuși, ca o maree, o sigu-ranță îi creștea în suflet. Se năpustea asupra-i ca și cum ar fi venit din pîntece, atingea torsul, articulația brațelor, se întindea peste mădularele sale, se urca la gît, l-ar fi îmboldit să țipe, i se tăie răsufarea totodată, roși cu violență, nu mai fu decît siguranță întrupată, contradic-țiile dispărură și genunchii i se moleșiră pe marginea patului. Pe cînd se apleca spre Bérénice, citi în ochii săi morți că Bérénice îl iubea.

Aurélien nu mai îndrăznea să iasă din casă. Nu putea să-și ierte că scăpase în mod atât de stupid vizita lui Bérénice, pe Bérénice. Se uita la telefon, la ușă, era ca un ciine prepelicar. Toată viața, într-adevăr, i se întrerupsese. Era un antract extraordinar al gândirii, al emoției chiar, al durerii. Aștepta, nu făcea nimic altceva decât s-aștepte; și nu însemna prea mult ca din toată ființa-i s-aștepte.

Nu prânzi, nici nu cină. Nici timpul nu-i păru lung. Aurélien se simțea cutureiat de frânturi de fraze, de scurte fulgerări de gânduri vagi. Nimic nu prindea contur, nimic nu se isprăvea. Parcă își oprea respirația, ca un înotător care și-o cruță în vederea unui drum lung pe sub apă. I se părea că nimic pe lume nu era afară de această siguranță: Bérénice îl iubea. Îl stăpînea o toropeală bizară, și nu bucuria pe care ar fi bănuț-o. Ca și cum, prin această siguranță, ar fi ajuns la posesiunea lumii, la descoperirea ultimă, dincolo de care nu era decât nimicul. Astfel va fi gândit desigur Alexandru cînd își adăpă calul în Oceanul Indian, căci nu știa și că ar mai fi întinderi de pămînt dincolo de această apă de legendă. Că Bérénice îl iubește, a o ști, a nu se îndoii de asta, nu-i deschidea poarta visurilor, nu-l îndemna de fel pe Aurélien să-și imagineze urmarea acestei aventuri. Dragostea lui Bérénice nu era o aventură, ci o realitate. Aurelien, de cum cîștigase această siguranță, era mai departe decât oricînd de aș închipui dezvoltările dragostei împărtășite. Nu și-o mai închipuia pe Bérénice în brațele sale, nu-și mai închipuia lupta pentru Bérénice, dragostea lui Bérénice, în sensul plin și limitat pe care toți oamenii, Aurélien primul, îl dau cuvîntului dragoste.

Îi fu foame pe la ceasurile zece seara. O foame de băiat tînăr, se gîndi el. Cîrceii din stomac îi dădeau conștiința trîndăviei în care se lăfăia, a nesfîrșitei zile istovite în nimic. În același timp cînd se isca dezamăgirea că Bérénice nu se reîntorsese, că nu telefonase, se gîndea că speranța îi era absurdă: nu scăpase ea dintre ai săi deja cu anevoie în acea dimineață ca să vină la dînsul acasă? Nici vorbă că pînă a doua zi să fi putut

avea ocazia... Nu era prea sigur că nu invoca pretexte ca să iasă după de-ale mîncării. Îi era foame cu adevărat. Prea tîrzie vreme pentru restaurante... ar putea să aibă vreun sandviș... Se gîndi că era noaptea și se înfioră. Se uită afară : ploua.

Cînd intră în acea cafenea violent iluminată de lîngă Châtelet, pălăria lui moale șiroia, impermeabilul părea negru. Aici se putea obține o supă gratinată, niște cîrnați. Fumase ca un pașă cît fusese ziua de mare. Berea neagră i se păru minunată, ciudat armonizată cu decorul gîndurilor lui.

Unde să fie oare Bérénice ? Ce făcea cu acel soț căzut din cer ? Nu era în ochii lui Aurélien o ființă vie, ci un soi de fantomă, o incarnație a fatalității care desparte amanții. Se întrebă cu multă seriozitate dacă era, dacă putea fi gelos pe soț. Nu, nu era gelos. Nu suferea fiindcă o știa cu el, nu-și imagina intimitatea lor. Deocamdată cel puțin. Se cutremură la gîndul că lucrurile s-ar putea să se schimbe. Era ferm hotărît să n-ajungă nenorocit. Bérénice îl iubea. Bérénice îl iubea. Tărăgăna masa cu o bucată de brînză, cu un fruct. Ploaia se potolise. Nu mai era atît de frig. Plecă pe jos spre Halele unde începea negoțul, se îndreptă spre bulevarde, ticsite de măruntele prăvălii de la Anul Nou, cu lămpile lor cu acetilenă, se uită la jucăriile mecanice în cutii de sardele, la suporturile de ciorapi de-o complicație surprinzătoare, și se trezi la *Pathéphone* în colț pe rue des Italiens, aproape gol la acea oră, unde ascultă, cum asculta odinioară cu niște colegi de liceu, pe Șaliapin în opera *Boris Godunov* și *Enchantement de Vendredi Saint* sub bagheta lui Nikisch, iar la întîmplare *La Demoiselle élue*, *L'Apprenti sorcier*, *La Foire de Sarochinsk*, *Le Coq d'Or*, *Tristan...*

Cumpără jetoane și de trei ori la rînd puse același disc. Nici o altă muzică nu-i convenea mai bine decît *Tristan*. Începutul actului al treilea...

Nu putea scăpa de atracția localurilor din Montmartre. Sosi acolo prea devreme pentru „Lulli's“, se duse să ia loc în cafenelele din place Blanche. Aici dădu peste Fuchs care, scoțînd exclamații, se așeză lîngă el la masă, îi bătut capul cu de-ale lui un ceas întreg. Dumnezeu știe despre ce-a vorbit ! Aurélien nu dădea atenție. Acest omuleț

șiret părea c-ar avea totdeauna tone de secrete să-ți încredințeze, de-acele care frământau o lume necunoscută, un Paris-cu moț foarte special, de editori, de femei ușoare, de *bookmakers*¹, de pictori, de funcționari coloniali. Toate acestea amestecate cu afacerile din *La Cagna* care erau uluitoare ca totdeauna. Oare într-adevăr n-avea nimic de făcut Fuchs care, de fiecare dată când îl întâlneai, se ținea scai de tine? Aurélien scăpă de dînsul pe la douăsprezece și jumătate din noapte.

În zadar se culcase în revărsatul zorilor, se trezi pe la ceasurile opt. Reîncepea așteptarea abia întreruptă prin somn. Grija de-a fi curat, dichisit, fără nici un cusur, nevoia de frecat și de lustruit nu-l abătura pe lungă vreme de la starea de agitație, de excitare intensă. Nu mai era ca în ajun, amortit, toropit: nervozitatea pusese stăpînire pe dînsul, îl repezea dintr-o încăpere într-alta. Apuca o carte și n-o citea, începea să compună o scrisoare către Armandine și la capătul a două-trei rînduri o rupea în bucăți. Nu voia să mai fumeze, prea fumase în ajun, nu-și albise dinții așa cum ar fi dorit... Fumă totuși, neisprăvind nici o țigară, lăsînd mucuri pe marginea mobilelor. Madame Duvigne puse vîrf neastîmpărului nerăbdării lui. Prin singura-i prezență numai. Și prin flecărelile ei. Se afla o crimă în ziarul de dimineață. Domnul n-a citit? Nu, domnul n-a citit. Nu dorea decît să aibă ce mînca în casă, nu tot soiul de marafeturi, ci lucruri care nu cereau multă bătaie de cap, gata pregătite... nu, nu ficat de gîscă... nu totdeauna! Pe madame Duvigne o apucase pofta să-i gătească. Ah, asta nu! Bine, bine, cum va dori domnul. În sfîrșit, plecă.

Dar numai ca să se întoarcă. Încărcată cu provizii. Cutii, jambon, pîine. S-ar fi crezut că era vorba să se străbată Oceanul pe-o plută. Se afla chiar și o coșcogea cutie de biscuiți. Aurélien ședea ca pe ghimpi. Acum putea să-și ia tîlpășița... Ea își luă tîlpășița.

Așteptarea ajungea de neîndurat. Cele ale gurii rămaseră grămadă pe masa din bucătărie. Nu se atinse de nimic. Pofta lui de mîncare se smintise de tot. Din

¹ Păstrătorul registrelor la cursele de cai.

carnea cea rece de dimineață... Cineva sună deodată. Se repezi.

Era factorul cu imprimate. Cu un calendar. Și cu surisul de la sfîrșitul anului. Mai fusese o dată, dar nu era nimeni acolo. După factor, iată portarul. I se păruse că aude o deschizătură de ușa de pe scară. Domnul Leurtillois n-auzise acest zgomot ușor? Voiam să văd dacă zgomotul nu venea din apartamentul domnului Leurtillois. Nu, nu venea de la domnul Leurtillois.

În sfîrșit, Aurélien înghiți o tranșă de jambon și ceva dintr-un coltuc de pîine. Apoi avu impresia că e foarte murdar, se spală pe dinți, pe mîini, fără s-alunge această idee absurdă, se dezbracă și se vîrî sub duș. Se gîndi la ceea ce-ar fi zis Armandine : „După masă, așa ceva !” cu teama de acea congestie ereditară în stirpea lor. Nu rise. Se mîhni. Se gîndi cu ușurare că, lichidînd proprietatea Saint-Genest, rupea cu tot ceea ce îl lega într-adevăr de-ai săi. Da, de mii de ori mai bine să-mi plasez banii la Edmond decît în afacerea familiei ! S-a isprăvit, s-a isprăvit !

N-o mai aștepta pe Bérénice. După fiecare minut care se scurgea era tot mai puțin vrednică de crezare venirea ei sau chemarea la telefon. Privea, privea masca, această față de moarte a dragostei. Era în stare să privească la nesfîrșit această mască, să urmărească lumina care juca peste ea. Dădu la o parte perdelele lăsînd fereastra larg deschisă, pentru ca toată lumina cu putință să curgă peste ipsos. N-o mai aștepta pe Bérénice. Își zicea în sinea lui că n-o mai aștepta. Era gata să plîngă. Auzea acum un du-te-vino pe coridor, afară din apartament. Venea instalatorul să repare țeava plesnită. Dacă Bérénice ar sosi pe neașteptate, pasul ei s-ar pierde în magma acestor zgomote diverse, lampa de sudat fu izbită, sacul de unelte aruncat jos, mersul lucrătorului... Ea n-are să vină : atunci ! Cineva tuși după ușa. Apoi se făcu o lungă tăcere. Lumina începea să descrească. Cerul alb de peste Paris căpăta reflexe strălucitoare negre. Ipsosul agățat de pereți domina această așteptare de prisos. Aurélien avea impresia c-așteaptă de secole. Va fi îmbătrînit tare, desigur. Schimba lucrurile de la locul lor. Răsturnă scrumiera Abdullah cu niște scrum, cu multe capete de țigară, cu

chibrituri înnegrite. Era ocupat s-adune toate aceste mîrșăvenii și-l bătea gîndul că s-ar cuveni să perie covorul, cînd cineva sună la ușă.

Nu, cu neputință. Nu era ea. Ascunse cît putu mai bine mîrșăveniile, se uită la mîini. Ar fi trebuit să le spele. Un nou sunet. Ea își pierde răbdarea. Asta întrece măsura. Fiindcă nu era ea... Deschise, și Baise Ambérieux intră.

XLVII

— Femeile cu care te culci nu sînt primejdioase. Cu grea încurcătură sînt acele cu care nu te culci...

Asupra acestui aforism al pictorului tăcerea căzu apăsătoare. Cei doi bărbați erau acolo, pe lîngă foc, în umbra lăsată în jos, încovoiați, cu ochii în răsfrîngerile flăcării. Vorbeau de-un ceas poate. Li se părea că anul pe sfîrșite sporea descurajarea căreia și unul și celălalt îi erau victime. Blaise încercase într-adevăr la început să facă pe grozavul, să folosească mijloace piezișe, să pretindă că se urcase numai așa, din întîmplare, fără să aibă ceva de spus, ca să-și omoare timpul. Apoi fusese obligat să renunțe la pretenția asta, să mărturisească. Aurélien, care mirosea cam ce s-ascundea sub această vizită, nu se aștepta chiar la așa ceva: fiindcă nu-și închipuia că Bérénice l-ar fi revăzut pe pictor și fără dînsul. Pentru ce, cum? Așa încît totuși el venea din partea ei. O văzuse și o revăzuse. În zilele înseși cînd ea nu putea fi întîlnită din pricina lui Blanchette... ori pretindea că din pricina lui Blanchette... Ținuse să-l vadă pe Blaise. Îi dăduse întîlnire. Îi vorbise îndelung timp. Îi spusese lui ceea ce îi ascundea lui Aurélien. Se întorsese la el. Îl luase drept confident. Pe Blaise. Pe unchiul Blaise. În timp ce Aurélien își pierde timpul așteptînd...

— Ascultă, băiatule... N-aș vrea să iei în nume de rău... N-am, drăcie, obiceiul să m-amestec în treburile altora! Oare vreodată în ce te privește?... Nu. Atunci. Ea a vrut. Nu știam că era vorba despre lucruri serioase. Nici în ce-o privește, nici în ce te privește. Cînd mi-am dat seama unde bătea vorba ei, i-am zis, mie, mie mi-e de-a scăparea... Ah, se poate!

Nu știa cum să-și înceapă istorisirea cît mai dibaci. Se înfierbînta. Își mușca ușor și des mustața. Din explicațiile sale încurcate reieșea că Bérénice nu... nu, mai degrabă că Bérénice dăduse unchiului sarcina să spună lui Aurélien că nu-l iubea.

— Repede-o mai iei !... Nu e așa nicidecum... Trebuie să-ți repet... Dacă nu ții seama de cum s-a întîmplat, îți vei face o idee falsă...

De ce să nu spunem lucrurilor pe nume ?

— E foarte elegant din parte-ți, unchiule, să te străduiești să-mi transmiți prin vorbe binevoitoare ceva neplăcut, să amortizezi lovitura cea cruntă... dar la ce bun ? Te-am ascultat cu atenție... Nu mi-ai spus nimic altceva... Amănuntele nu schimbă întru nimic...

— Dar pe lingă asta ! Dar pe lingă asta ! Mai întii, n-o cred cînd spune că nu te iubește...

— O spune. Oare nu-i de-ajuns ?

— Ești năuc, fătule, ești năuc... O spune, însă ce dovedește oare asta ? O spune ca să ți-o repet, deoarece nu se poate hotărî să ți-o spună ea însăși... Dacă nu te iubea, ce o împiedica să nu ți-o spună ?

— Dumneata n-o crezi ? Și mi-ai spus-o mai adineauri ?

— Dragul meu, dragul meu... de-ajuns cu mutra asta caraghioasă ! Gîscanule, o să prinzi pică pe mine ! Bine îmi spunea Marthe...

— Ah ? Tanti îți spunea !

— Nu te supăra ! Eram amărît, înțelegi... Nu se dau asemenea însărcinări. Dar m-a pus să jur, Bérénice... Pe lingă toate, îmi ziceam în sinea mea că, dacă nu te puneam în curent, fiind soțul său aici, puteai să faci niscaiva prostii...

— Ce te-a pus să juri ?

— Știi prea bine... ți-am spus... Îți face plăcere să te chinuiesc să le reascuți ?

— Nu mă iubește, așa-i ? Te-a pus să juri c-ai să-mi spui asta ? Celelalte, zeamă lungă. Pentru celelalte n-ai mai avut de jurat... Dar n-ai crezut-o... n-ai crezut-o, unchiule Blaise ! și te-ai înființat aici ca să mi-o spui. Și una și cealaltă. Nici eu n-o cred. Nu. Mă iubește. Îți spun că mă iubește. Sînt eu oare nebun sau ea mă iubește ?

Se ridică în picioare, merse puțin, luă un butuc, îl aruncă în foc și se rează, ca la un spectacol, privind la flăcările care se familiarizau cu noua pradă. Tăcerea se prelungi puțin, apoi Blaise :

— Ascultă... Vrei să-ți spun... Impresia pe care povestea asta mi-o face... ei bine...

Își mușca ușor și des mustața.

— Ei bine ?

— Iată.... Prima dată când ne-am văzut... la cafenea... ea lupta... căuta o apărare... îi era teamă de ea însăși... își imagina o viclenie în serviciul căreia voia să mă pună... Pricepi ?

— Nu prea bine...

— Ba da... urmărește-mă cu atenție... Era atât de sigură că te iubește încît trebuia numaidecît să spună cuiva că nu te iubește... Nu ție... întrucît se temea să nu te îndurereze...

— Se temea ! Și te trimite pe dumneata !

— Nu m-a trimis, de data aceea... Avea nevoie să vorbească numaidecît cu cineva... afară de tine... Acasă la ea, cu vară-sa... imposibil ! Atunci... Doar a doua oară, după sinuciderea D-nei Barbentane...

— Dar prima oară ți-a spus că nu mă iubește ?

— Evident... evident... Numai că vezi, cum să-ți spun ? N-am crezut în spusele ei...

— Pe cînd acum crezi ?

— Ba nu, ba nu ! Îmi dau toată osteneala să-ți repet că nu cred !

Își pierdea șirul gîndurilor. Aurélien nu-l ajuta. Capul îi era înfierbîntat, picioarele reci. Își repezea năuc degetele prin păr, își mîncă unghiile.

Încetul cu încetul, conturul celor două întrevederi ieșea la iveală. Prima dată, la cafenea, Bérénice vorbea foarte cumpănit, cu toată frica pe care o avea, frica firească a tuturor femeilor în fața adevăratei dragoste. Zicea de fapt că nu iubea ; că nu credea că-l iubește pe Aurélien, dar totul în atitudine îi dezmințea spusele. Afară de asta, de ce oare se temea ? Lucrul de căpetenie era că se temea să nu cedeze, că n-o să se poată susține acestui destin, pe care în sufletul ei ceva îl chema, ceva peste care nu era stăpîină. Nu că-și făcea despre

dăruirea de sine o idee nesăbuită. Dacă n-ar fi avut pentru Aurélien decît o simplă pornire, o dorință fizică... poate... de ce nu ? Dar avea ceva prea serios. Iată ce era. Ar fi trebuit curmată desfășurarea acestei dragoste. Nu putea într-același timp nici să se hotărască să-l îndureze pe Aurélien, nici să se hotărască să se lase pradă unei pasiuni căreia îi și simțea arsura. Într-același timp, era beată de fericirea de-a fi iubită. O cutreiera o căldură de care nu se putea lipsi. Ținea cu dinadinsul la această dragoste. Credea într-însa. Credea într-însa cu desperare. Se și înspăimînta la gîndul că s-ar putea să moară acest amor pentru Aurélien. Bunăoară, din lipsă de hrană. Credea într-însul, dar credea și că putea fi în puterea ei, a ei, să-l descurajeze, chiar să-l distrugă. Și la asta într-adevăr nu se gîndea fără spaimă, fără groază. Ceva atît de neobișnuit, atît de prețios, atît de măreț. Cum să refuzi sorții un dar pe care ți-l face o dată, și nu ți-l va mai oferi niciodată poate ? O chinuia înspăimîntător gîndul să nu-și piardă această dragoste pe care afirma că n-o împărtășea. În sfîrșit, se dusesse la Blaise fiindcă Aurélien îi spusese că unchiul era poate 'cel mai bun prieten al său. Îi vorbea întrucîtva ca să descopere un alt Aurélien, necunoscut de dînsa. Ca să dea ocol acestei primejdii, acestei lumini.

— Mă înțelegi, scumpule, schimba cîntecul !

Nu cerea unchiului să spuie ceva lui Aurélien. Din contra, îi ceruse să păstreze secretă această întrevvedere. Poate nu stăruia atît de mult asupra faptului că n-avea să fie niciodată a lui decît fiindcă medita să se dea cu totul lui Aurélien. Cine mai știe cu femeile...

— Dar atunci, strigă el, a doua oară ?

Ambérieux îl domoli cu mîna pe tînrul din fața lui. Flăcările se potoliră puțin. Cu văturaiul pictorul bătrîn adună rămășițele de cărbuni aprinși sub butucii sfărîmicioși.

— A doua oară era zdruncinată de acea ispravă a lui Blanchette... Mi se pare că tu nu-ți dai seama bine de impresia pe care această ispravă a făcut-o asupra ei... Nu, nu mă întrerupe la fiecare vorbă, mucosule ! Vezi, nu prea știu ce se poate crede, pe cine să cred în toată dandanaua asta, și ce-ai putut urzi tu... Ah, fără mofturi !

am zis urzi, și nu lua o mutră de pe ceea lume ! Oare știu eu dacă Blanchette asta n-a fost iubita ta ? Și apoi nu te întreb. Felul tău de bărbat cu purtări delicate față de femei este exasperant... Dă-mi bună pace ! Dacă vrei să afli cum stau lucrurile, nu trece prin ciur și prin sită vorbele mele ! Am zis urzi...

Aurélien strînse din umeri.

— Într-un cuvînt, dama a vrut să-și pună capăt zilelor din cauza frumosului tău bot totuși... Despre celelalte, mă doare în spate ! Și asta a zăpăcit-o pe drăguța de ea, iată... Cum ele avuseseră o convorbire exact înainte... Ea intră la gînduri, ce vrei... se simte răspunzătoare... Își impută că s-a purtat prost... A promis verișoarei, la patul ei de moarte, să nu te mai revadă, și alte baliverne...

— Asta-i ! A venit aici ieri dimineață !

— Ce vrei să-ți spun ! Nu era în program... Afirmase că nu va încerca să te vadă... că, din păcate, D-l Morel căzuse într-astea ca un cîine într-un joc de popice... fără asta ea ar fi și plecat... ar fi întins depărtarea între voi doi...

— Depărtarea ! Sînt drumuri de fier ! Aș fi alergat după ea !

— Ei, zău, ea te roagă fierbinte să nu întreprinzi nimic... Nu poate crede că i-ai face una ca asta... Și așa ceva am jurat c-am să-ți spun... Așa încît îți spun...

— Dar n-a plecat... și ieri a venit aici... A fost un făcut să ies din casă exact... Ah, Doamne, bunule !

— Lasă-l pe bunul Dumnezeu unde se află... A venit, evident... Poate că n-avea prea mare încredere în talentul meu de comisionar...

— A venit... și apoi nu numai c-a venit ! A adus asta ! Asta ! Înțelege, asta ! Nu un buchet de violete cumpărat pe drum, nu, asta ! O mască, pe care a comandat-o... nu de dragul soțului său poate ? S-a dus zilele acestea la modelator... și-a lăsat singură verișoara... care putea să înghită din nou la veronal între timp... ca să se ducă la modelator... Crezi că pentru soțul său care urma să se întoarcă la Paris a comandat să i se lucreze un asemenea portret... ? Îl cunoști pe soțul său ? Nu. Nici eu.

E farmacist în Sud. Crezi oare că va pune masca mortuară a soției în salonul său ? Haida de, haida de !

Unchiul Blaise se uita la acest mare nătăflet, cu afecțiune. Dacă toată frământarea asta s-ar putea aranja fără ca el să sufere prea mult, draguțul... Ci, bineînțeles, pe Aurélien lucrurile aveau să-l supere tare... El, Blaise, primise, în fine, să facă pe statul tampon numai fiindcă nu voia ca Aurélien să sufere prea rău. Se gîndea la mama acestui flăcău. Cît de nenorocită fusese fără să pară astfel ! Și el de asemenea, dragul de Blaise, la naiba, din pricina ei... Îi spusese și lui, într-o seară : „Dragul meu Blaise, scrișnește din dinți... ascultă-mă... și ține minte bine ce-ți spun : nu te iubesc...” Însă ea, spunea adevărat. Nu-l iubea. Iubea pe un altul. Pe un altul care semăna bucătică ruptă cu Aurélien... Se întîmplase înainte de Rose, înainte de Mélie... El, el avusese norocul să sufere altă dată.

— Oare pretinde că-și iubește soțul ? vociferă deodată tînărul.

Cel vîrstnic clătină din cap. Nu, îl iubea, nu voia să-și destrame viața, sufletul, mai știu eu ? Însă de-aici pînă la a pretinde că-l iubea ! Nu, nu. Aurélien răsufală din adînc.

— Așa încît ea nu mai vrea să mă vadă... și nu din pricina lui ? Din pricina lui Blanchette ? De necrezut !

— Într-un cuvînt, din pricina lui Blanchette, și de asemenea din pricina soțului, ba mult mai mult din pricina ei însăși...

Aurélien rîse în silă.

— Ah, da... i-e frică de-o surpriză ! Își ia dinainte toate măsurile necesare... Nu mă iubește... Ce oare îi dă atîta siguranță că nu mă iubește ?...

— Eu ți-o spun că te iubește...

— Ba da... ba nu ! De ce-ar minți ? Și apoi eu n-o cred ! Mă iubește, mă iubește ! Ea, cu mîna ei, mi-a adus această mască... Am citit în ochii măștii...

Plîngea domol.

— Așa încît, unchiule, îmi interzice să-i scriu, să-i telefonez, să mă duc s-o văd ? Și ea știe c-o iubesc, și nu vrea nici chiar să n-o mai iubesc...

— De nimic pe lume nu i-e frică atît cît de așa ceva... că n-o s-o mai iubești...

— Atunci, atunci ! Ce vrea să se întîmple cu mine ? Însă deoarece a venit ! Uite, sînt prea prost... I-a spus lui madame Duvigne că va mai veni...

— Ei bine, poate că va mai veni...

— Poate ? Cum vrei să îndur această nesiguranță ?

Blaise privea cu dragoste, stăpînit de curiozitate. la acest Aurélien incoerent, cu vocea brusc ridicată, la acest Aurélien cu părul zbîrlit, atît de diferit de acel pe care îl cunoștea. Mare lucru și dragostea ! El repetă :

— Dragul meu, n-am ce sfat să-ți dau... dar ascultă-mă... femeile cu care te culci nu sînt primejdioase... cu grea încurcătură sînt acele cu care nu te culci...

XLVIII

S-aștepți e cumplit. Să n-aștepți e mai rău. Aurélien nu mai știa dacă se cădea s-o aștepte pe Bérénice sau să-și piardă orice speranță. Cu neputință să considere însărcinarea dată unchiului Blaise drept nulă și neavenită, cu neputință totuși să nu-i treacă prin gînd că vizita lui Bérénice, masca, îl contraziceau în chip grav. Oricum ar sta lucrurile, ce să facă ? Aurélien se înăbușea. Nu mai suporta singurătatea, nu putea nici să viseze, nici să vadă oameni. Indiferenți... care vorbeau despre altceva... oameni căzuți din lună... sau dimpotrivă... Nimic nu se potrivea mai puțin cu Aurélien decît destăinuirea, acest extrem remediu al dragostei nefericite. Cui să se destăinuie, de-altminteri ? Prietenii săi... avea el prieteni ? Nu putea să-l socotească pe Edmond drept un prieten, mai ales în aceste condiții... nici pe Charles Honfrey, nici pe Jacques Schoelzer... Se simți atît de singur încît se gîndi o clipă la fostul patron, la D-ra Bergette. Îi veni în gînd chiar să-l caute pe Fuchs, atît și nimic mai mult... Mai erau și femeile... Diane sau Mary... de ce nu ? Telefonul constituia o prea mare ispită. Diane nu era acasă. Acum cînd e cu Jacques... N-o chemă pe Mary, nu era de-ajuns

de sigur de discreția ei, în fond ea îl prefera pe Edmond, în chip clar...

Dacă ar fi fost primăvara, s-ar fi dus la țară, oriunde, să umble, să se cațere, să rătăcească. Dar era frig, și noroi, și întuneric. Cum să-ți omori timpul, cum să-ți petreci acele zile de nesuferit care urmau să vină, care întârziiau să vină? Lucrul sigur era că nu mai putea îndura cele două încăperi, tristețea de acasă de la dînsul, cărțile de necitit, focul îndobitocitor, monotonia decorului, antractul zilnic al lui madame Duvigne, nici mai cu seamă, mai presus de orice, masca albă, mortuară, acea evocare funebră a dragostei... Se temea totuși să iasă din casă: dacă prin imposibil...? Fie ce-o fi, orice, dar să ia sfîrșit! Pentru prima dată în viață, încerca Aurélien, cu ascuțimea de simțire pe care n-o ai, în general, decît cu puțin înainte de trezire, în ultima fază a somnului, încerca Aurélien golul desăvîrșit al vieții sale. Crezuse, mai mult sau mai puțin, pînă atunci, că făcea și el ceva, că înșela de-ajuns de bine moartea, trîndav din punctul de vedere al imbecililor, i se părea lui, dar în sfîrșit... Vedea oameni, îi plăcea să-i asculte, să critice lumea asta fără judecată, să se amestece în agitația ei de suprafață, să-i ghicească dramele profunde, să-i împărtășească plăcerile... Avea unele aventuri care erau oarecum descoperiri... Din cînd în cînd călătorea, sorbea de peste tot din libertatea sa o adiere, un extaz din acel răstimp inconștient și apăsător care urmase războiului... celui alt război, surd, pacea... Acest diletantism cît de gol, cît de inutil i se părea lui astăzi! Nu dorea nimic. Nici chiar soarele, căldura. Ce oare se întîmplase? *Un seul etre vous manque et tout est depeuplé*¹... Această amintire lamartiniană, legată pentru el de Charles Honfrey, îi veni în minte ca o minie. Ajunsese el la asta cu adevărat? Putea oricînd să se poștească singur la masă la familia Honfrey... Se gîndi la tînăra D-nă Honfrey, la conversația asupra cursului Bursei... Charles l-ar întreba o dată mai mult de ce nu cumpăra niște *Mexican Eagle*² sau știu eu ce? De fapt, singurul tip pe care l-ar fi suportat era tot doctorul

¹ O ființă lipsă și totul este gol (vers din Lamartine).

² (Acțiuni ale societății petrolifere) *Vulturul Mexican* (engl.).

Decoeur. Un nefericit ca și dînsul, Jicky, în fond. Apoi gîndul la acea tînguială la care s-ar fi dedat amîndoi laolaltă, ah nu, nu și iarăși nu ! Se gîndi la Decoeur cu un brusc dezgust, o nedreptate năprasnică. Această dragoste molîie, cleioasă... Să admiți totul... să suferi ! Se agita în fața acestei ape întunecate. Îl prinse fiorii. Ajunsese el la asta, cu adevărat ?

La repezeală se hotărî să se îmbrace, de parcă ar fi fost obligat să se ducă la o serată. Se convinse că era prost ras și își învioră obrajii. În oglinda cu trei fețe își văzu ochii. Ce însemna oare înfățișarea asta de pe lumea cealaltă ? Slabe firicele roșii în conjunctivă, pleoapele violete, tîmplele asudate. Se pudră, ceea ce nu făcea niciodată.

După ce-și isprăvi toaleta, sub harnașamentul de lux, se privi din nou. Haide, trebuie să simulez că... Să simulez, ce ? Izbuti de-ajuns de bine să se ferească a-și aminti de această femeie (își spunea în gînd această femeie)... numai să nu vadă masca. Desprinsese masca și o băgă în dulap. Un răstimp stătu locului cu masca în mîini.

O puse după cravate, în batiste... Odată închisă ușa dulapului, Aurélien ridică ochii spre peretele gol. Nu săvîrșise oare o trădare ? Absurd, absurd. Să nu sufere, mai întîi, să nu sufere.

Luă masa la „Maxim's“. În prima încăpere, în timp ce în fund orchestra cînta, lumea dansa. Împrejurul său mesele erau ticsite, vecinii mîncau în grup. La bar femeile, cele cunoscute în local. De ce venise el aici ? Pentru că îi plăcea storul de modă veche, plisat și festonat, care semăna cu lenjeria de dedesubt, decorația modern-style cu frunza de castan altoit drept laitmotiv. Pentru că avea poftă de zgomot, de convenționalul acestor covoare și al acestor lumini, de graba chelnerilor-șefi ; pentru că avea dorința vie să-și spună că aparținea societății acesteia cel puțin, acestei realități care funcționează de-a lungul înfrîngerilor și de-a lungul victoriilor, din care face parte, laolaltă, teatrul, Jockey-Clubul, poliția, finanțele, și care constituie viața Parisului. Avea nevoie să fie răpit de acest fluviu. Și-apoi erau femeii gătite, femeii scumpe ca preț, care aveau să-l privească, întrebîndu-se dacă plătea sau dacă era plătit, femeii, fără vază, cu pielița

obrazului subțire, cu umerii falnici, cu mâini frumoase îngrijite... Cine știe ? Venise cam prea devreme. Își lua cafeaua, cu un rachiou, când Diane intră, împreună cu Jacques Schoelzer, și cu doi domni încărunțiți, foarte bine îmbrăcați.

— Oh, Aurélien !

Diane îi dădea mîna să i-o sărute.

— Dar, ascultă, zise tare Schoelzer, cinezi ca și prostituatele ! La cafenea, la ora asta ! Mută rachiul tău la masa noastră...

Se scuză. Îl aștepta cineva, de asta cinase atît de timpuriu...

— Ah, făcu Diane, mereu același ! Și *aia* are ochi frumoși, pariez !

Intrarea acestor inși îi dăduse răvaș de drum. Deodată, nu putuse îndura gîndul să stea împreună cu cei nou-sosiți. Diane, atît de frumoasă, lui îi părea stupidă. Despre Jacques, nu poate fi vorba în această privință.

Se îndreptă spre cinema. Un mic cinema de bulevard, unde orchestra de trei instrumente aștepta momentul să-și plaseze bucata cu clopoței la intrarea vasului în portul Shangai... O poveste de dragoste, firește. O înaltă femeie brună cu vълuri alunecoase, cu genunchii încrucișați la tot minutul, iar un bărbat tînăr își învîrtea privirile în dreapta și în stînga... Apoi o comedie, un vodevil de-a-celea tragice ca și măruntele apartamente de carton unde ele se petrec, bătrînele mătuși cu moșteniri, și amantele trecătoare ascunse în dulap... Orchestra ajunsese de-o veselie încît nu mai respecta notele ca să dea gata mai repede bucata. Ce să facă ? Pe trotuar, nu era ceasurile zece, Aurélien șovăi : să intre ? Avea o înfățișare plăcută în smoching. Se repezi într-un cinema, de cealaltă parte a bulevardelor.

Aici era un cinema ceva mai luxos. Nu se afla multă lume. Lampa electrică a plasatoarei luminea calea celui nou-venit. Era întuneric de te loveai de cei așezați pe scaune. Lui Aurélien nu-i plăcea să ia loc prea aproape. Povestea americană începută pe ecran cerea oarecare timp pînă să se descîlcească în mintea lui. Femeile se asemănau, nu izbutea să le deosebească. Al cui soț e bondocul ăla ? De ce se ucisese acea fetiță ? Subtitlurile

roșii nu explicau nimic, nici mai mult decît muzica prea puternică. Al naibii de sentimentală. Tînăra pereche se întîlnea într-un parc urban, între zgîrîie-nori, un parc bine îngrijit, cu șomeri și cu îndrăgostiți la tot pasul, cu prundiș, cu flori...

Cineva sosi, îl obligă pe Aurélien să se ridice. O femeie foarte parfumată. Se așează lîngă dînsul. Și pe dată el înțelese despre ce era vorba.

Cînd ieși din cinema, foarte nemulțumit de sine, desperarea îl apucă. Un vag sentiment de vinovăție se amesteca laolaltă cu toate celelalte. Totul prea stupid, despuiat de sens. Nu putea să sufere dobitocul dintr-însul. Atît de inutil de distrat... Se învîrți prin foburgul Montmartre, împins din toate părțile de femei ușurate, vînzătorii strigau nume de ziare. Nu ploua. Însemna deja mult. Și cafenelele jucau în mari vîlvătăi lucioase albe. Nu putea să șovăie. Intră în această lumină de alcool și, cu înghițituri de păhăruțe la tejghea, se îmbătă ca niciodată. Cît de tare era dezgustat de sine, cît de tare era dezgustat !

XLIX

Ziua namiaza mare, și fără de mulțimea vernisajului, galeria era schimbată cu totul : era abia de crezut că fusese aceeași expoziție. Aurélien își luase pălăria din cap, avînd și clonțul umbrelei sub braț ; în pardesiul turnat pe trup, cum se lucra pe-atunci, se simțea cu totul nelalocul său în tăcerea unde șușuia o pereche de trecători intrată din întîmplare, și unde se auzea, de la masa din încăperea spațioasă, scrișnind condeii doamnei cu părul alb care supraveghea magazinul. Tablourile năstrușnice, parcă se deprinseră cu ele, păreau tablouri ca și celelalte, cam prea numeroase pentru suprafața murală, cu lipsă de aer, iată totul. În încăperea din stînga, deja luminată, lumina artificială descompunea culorile, împovăra cu o impalpabilă ceruză hîrtia lăsată albă a acuarelelor, marginile desenelor care încercau cu dinadins efrac-

ția geniului, de sîrg imitîndu-i ticurile, maniile, toate afecțiunile...

Aici se afla ceea ce Aurélien căuta. Cu oarecare strîngere de inimă, cu o nemulțumire adîncă, s-apropie de acel desen nedeslușit, de acel îndoit joc de fețe, ale căror trăsături îi părură altă dată foarte greoaie, neelegante. Era oare chiar atît de asemănător? Băgă de seamă că pantofii săi uzi lăsau urme pe mocheta cenușie. Venea aici cam ca un hoț. De ce se temea, la drept vorbind? Se întoarse, aruncă o căutătură îndărăt. Nimeni nu dădea atenție acestui Aurélien buimac. Se uită deci, putea deci să se uite în voie la Bérénice de două ori fixată de către Zamora. Fixată, ca un fluture cu un bold. Cît de dezamăgitoare era fiecare imagine a ei!... Nu gîndea aceasta numai despre cele două schițe suprapuse, ci și despre acea mască adevărată, de acasă de la dînsul, de pe perete. Adevărată și totodată falsă ca și asta. Lucrul curios era că Zamora părea să-și fi făcut propria critică îngăduindu-le să coexiste, acestor două desene, care se negau unul pe altul. O mărturisire de neputință. Însă care nu-l angaja decît pe pictor. Inseizabila Bérénice...

Aurélien se muștra pentru atenția sa. „Mai întîi, bombăni el, este prost desenat...” Se pierdea din nou în încălecarea de linii, asemănarea se topea. Deodată ea apărură din nou, ai fi crezut că portretul respira. Pentru prima dată, Aurélien citi acolo în ochii deschiși expresia însăși a disperării. Cum, ce se întîmpla? O invenție a lui Zamora, dorința de-a reda tragicul sau adevărul? Acest pictor deslușise în ochii lui Bérénice ceea ce el, Aurélien, nu văzuse? Auzi rîsete din odaia de-alături. Niște tineri. Niște elevi de la Bele-Arte intraseră și făceau haz. Se depărtă de Bérénice și simulă că se uită la altceva. De fapt, în seara vernisajului nu văzuse nimic. Nu că l-ar interesa, mulțimile...

Ca un magnet, de departe, portretul îl atrăgea din nou. Pierduse din nou înțelesul trăsăturilor sale încălecate. Se apropie ca să-și vîre în ochi bine dualitatea fețelor. Acolo, privind astfel, surprindea deodată ceea ce aparținea ochilor închiși, ceea ce... Secretul era prea simplu, ca și în acele jocuri naive cu buburuze de oțel de sub o sticlă

pe care trebuie să le bagi în niște găuri pe o imagine, operația pare tare grea, iar apoi cînd ai îndemînarea...

„Uite la ăla, privește chiondorîș !“ exclama la spatele său o voce clară de copil. Aurélien privi la tipul acesta cu cravată cenușie cu dungi subțiri albastre, cu botîșorul său de copilandru de la strană¹, cu cartonul verde pe braț, și ținînd între degetul mare și index pipa cu care se va fi comandat desigur portretul său, căci nici vorbă ca un ținău ca el să fumeze din pipă ! Erau patru de-aceeași teapă, și unul dintre dîșii zise, arătînd spre Bérénice, cu un glas mai inegal decît dungile cravatelor, cu un glas care tocmai se schimba : „El crede că desenează ca Ingres, și e o căzătură ca Luc-Olivier Merson !“

Aurélien strînse din umeri. Le-ar fi dat cîteva la dos acestor blestemați de broscoi. Își potrivi pardesiul trăgînd gulerul, urcă geoarsa de umbrelă spre cotul său îndoît, și plecă din încăpere. În sala cea spațioasă șovăi o clipă, pe urmă apropiindu-se de doamna cu părul lins, îmbrăcată ca Burne Jones², nici brună, nici blondă, nici tînără, nici bătrînă, cu nasul cîrn, drept orice semn distinctiv, care înălță spre dînsul din registrul ei o față gâlbejită, și buze foarte închise la culoare, Aurélien întrebă : „Ier-tați-mă, doamnă... aș dori să știu ce preț are numărul 57...“

Nasul cîrn se înfiorase, se ridică de pe registru, doamna schiță surîsul către client, cum se dă salutul morților. Își aminti, fără îndoială, că-și pierdea lesne acele de păr, căci duse la ceafă o mînă scormonitoare. Apoi se înălță pe jumătate și rosti solemn : „Numărul 57... numărul 57... așteptați... Trebuie să-l întreb pe directorul galeriei... Domnule Marco-Polo ! Domnule Marco-Polo !“

D-l Marco-Polo ieși de după o ușiță ascunsă sub o perdea de falsă tapiserie cu motive de vînătoare. Era un om gras, parfumat, avînd o cută sub talie, o cărare în ceea ce îi mai rămînea din păr, o față aiurită, unde mustața rasă desena un mic avion sub nas. De-obicei, vindea gravuri din secolul al XVIII-lea, stampe în culori de

¹ *Enfant de chœur*, copilul care urmează pe preoți, ducînd din obiectele cultului. La greco-catolici, *menestrant*.

² Pictor englez prerafaellit (1833—1898).

felul celor englezești, desene moderne de soiul femeii goale cu șerpi. Expoziția Zamora îl cam scosese din felul său de-a fi, dar i se cerea atît de arareori să spună prețurile !

— 57... 57... Este ? Probabil *Les Ovaires à la place du coeur*¹ ? Toată lumea vrea să cumpere tabloul ăsta ! Nu ? Ah, cît sînt de zăpăcit ! Nu, nu... E *Le Portrait de Mme M*². Da... *Le portrait de Mme M*... Nu știu dacă e de vinzare... Oare acel domn care urma să vină din nou ? Doamna Belly-Fontaine !

Doamna sări în sus din registrele sale :

— Ce doriți, domnule ?

— Doamnă Belly-Fontaine, oare acel domn care urma să treacă pentru portretul D-nei M... s-a întors ?

— Care domn ? zise D-na Belly-Fontaine, scurt. Nu știu ce vreți să spuneți.

Își strînse a dispreț buzele de culoarea strugurelui negru.

— Vedeți dumneavoastră, scumpe domn, suspină D-l Marco-Polo, nu sîntem ajutați... Ce pot să știu eu acum ? Dacă acel domn o fi venit și eu nu eram aici... Nu l-a cumpărat în mod ferm... Nu, dar...

— Dar care-i prețul portretului ?

— Trebuie să mă uit în registrul meu... Permiteți ?

D-l Marco-Polo se dădu la tot soiul de marafeturi înainte de-a descifra în zisul registru, un lung carnet negru, prețul însemnat în litere și în cifre, mai ceva decît într-o casă de bani, și care în limbaj clar valora... să vedem, dacă nu mă înșel... Și D-l Marco-Polo prețui pardesiul, umbrela, căptușeala de mătase a pălăriei din mină ale lui Aurélien... exact la cinci mii de franci... la cinci mii... iată !

Era un preț din cale-afară de sărat. Și pentru Zamora, și pentru Aurélien. Se gîndise că portretul făcea aproximativ o mie cinci sute. Nu, de fapt, nu se gîndise la nimic. Păcat... Apoi deodată își dădu seama că se înroșește. Ce făcea el acolo ? Se tîrguia pentru Bérénice ! Îi fu rușine. Zise :

¹ *Ovarele în locul inimii.*

² *Portretul D-nei M.*

— E ultimul preț ?

D-l Marco-Polo întări că era ultimul preț, dacă desenul nu s-o fi și vîndut, dacă... în sfîrșit, ce cumperi în zilele noastre cu cinci mii de franci ? Și un Zamora ! Se opri brusc, împietrit de uimire. Clientul își scosese din buzunar carnetul de cecuri și un stilou.

— Îl scriu pe numele de Marco-Polo ?

Perfect. Desenul va fi dus acasă la domnul imediat după închiderea expoziției, peste cincisprezece zile, nu, peste șaptesprezece zile...

— Trag o linie peste el în catalog ?

Dacă domnul vrea... n-are importanță... adresa domnului...

D-l Marco-Polo nu-și venea în fire. Se frămînta, cu cecul între inelele de pe degete. După ce clientul ieși, strigă : „Doamnă Belly-Fontaine ! Doamnă Belly-Fontaine !“

Și doamna Belly-Fontaine se smulse din registrul său ca dintr-un somn de dimineață.

— Doamnă Belly-Fontaine, să puneți de îndată o etichetă *vîndut* la numărul 57... De îndată... la 57... *Vîndut*... Dă mai multă seriozitate !

L

„Îți scriu, suna epistolia, deoarece nu mai pot îndura tăcerea asta...”

Aurélien o găsisese în poșta sosită seara. Pentru a doua oară vedea scrisul lui Bérénice. Sub o față nouă. Deordonat, părăind mare, dar ținînd mult să nu iasă din rînd, cu spații între rîndurile nepotrivite cu înălțimea literelor. Nimic din scrisul obișnuit, uniform, al femeilor, care toate păstrează din școală și din copilărie nu știu ce pompă, ce semn al educației prime, nimic conform ideii pe care lumea și-o face despre scrisul unei femei din zilele noastre. Un scris în chip ciudat nemanichiurat. Avînd zvîcniri de aer printr-însul și parcă niște bătăi de inimă. Acest scris necunoscut dansa în fața ochilor lui Aurélien ; îl citi mai întîi fără să-l înțeleagă, prea mișcat. Îi trebuia să reflec-

teze, să se convingă că Bérénice chiar vorbea astfel, cu cerneala aceea albastră, pe hîrtia colorată în verdele ca apa. Bérénice... care ? Cea cu ochii deschiși, cea cu ochii închiși ? Bérénice de totdeauna.

„...Am crezut mai întîi că a nu te vedea ar însemna ca și cum aş adormi și cînd dormi bine ești fericită. Dar iată, dorm prost. Asta seamănă mai degrabă a insomnie. Nimic nu-mi abate gîndurile de la dumneata, nimic nu izbutește să mă încînte ca să te uit. Am intrat în tăcerea asta și ea mă înăbușă. Să nu te-aud, înseamnă să n-aud nimic. N-aș fi crezut vreodată cu puțință așa ceva. Jurasem să nu te mai revăd, dar cînd această mască mi s-a adus, n-am putut face altceva decît s-o aduc eu însămi. Se sfărîma și n-aveam cui s-o încredințez. În sfîrșit, din o mie de motive... Mă gîndeam c-am s-o dau portăresei. Portăreasa era plecată, știi, micul anunț... M-am urcat. Nu erai acasă. Menajera dumitale mi-a spus că tocmai ieșiseși. Astfel mi-am ținut vorba totuși. Nu-mi mai vin în fire de-atunci. Nu s-ar cădea nici să-ți scriu. Îmi spun că voi rupe în bucăți scrisoarea asta, că n-o voi trimite. Asta îmi dă tristul curaj să plîng în fața dumitale, Aurélien, Aurélien, toate acestea sînt mai presus de puterile mele !

Am din timp în timp o amețală de neîndurat. Cînd mă gîndesc la cumplita însărcinare încredințată unchiului Blaise. Imbold al primului moment : aveam încă înflăcărarea, elanul nebuneștei mele promisiuni. Blanchette este atît de îngrozitor de nefericită ! Mă convinsesem că n-aveam către dumneata decît un impuls căruia era de ajuns să mă împotrivesc. Aveam și o frenezie să mă sacrific. Am putut spune în deplină bună credință D-lui Ambérieux că nu te iubesc. El m-a crezut, sînt sigură. Nu ți-a spus-o ? Acum mi-e teamă. Mi-e teamă că și dumneata ai crezut-o. Mi-e teamă că ai să suferi, teamă că am să te pierd. O nu, nu e cu puțință, dragostea mea, dragostea mea !

Îmi face bine să scriu *dragostea mea*. Da, am mințit, da, te iubesc. Nu voi rupe în bucăți această scrisoare, fiindcă scrie într-însa că te iubesc. Sau voi păstra-o la mine sau ți-o voi trimite. Care este binele, care este răul ? Blanchette trebuie să trăiască, are copiii. Vărul meu crede că e geloasă pe el, dar cînd a vrut s-o ia de la capăt,

abia își regăsi puterile, eu care știam, datorită convorbirii pe care am avut-o amîndouă în noaptea aceea, mi-am dat seama că sînt o ucigașă, și m-am luptat cu ea, a trebuit s-o stăpînesc, să-i smulg din mîini tuburile de comprimate. Blanchette zicea : «Lasă-mă să mor, lasă-mă să mor !» Dar i-am stors promisiunea că nu va începe din nou. Însă, vorba ceea : dau, numai cu condiția să primesc în schimb. În acea clipă tîrgul îmi părea firesc, posibil.

Am fost lașă în fața morții sale. Am fost lașă în fața vieții noastre. Poate c-o să-ți fie silă de mine, dragostea mea. Poate că te-am pierdut cu totul, și că mă disprețuiești, și că minciuna asta, întoarcerea asupra unei minciuni, toate acestea nu vor izbuti decît să te dezguste, să te îndepărteze de mine. Nici acest gînd nu pot să-l îndur. Ceea ce înseamnă pentru mine dragostea dumitale, dragostea noastră, chiar dacă ar urma să nu ne mai vedem vreodată, dacă n-o să-mi mai apuci din nou mîna într-a dumitale, așa ceva nimeni n-ar putea să-și imagineze. Niciodată n-am întîlnit în toată viața mea, niciodată nu voi mai întîlni ceva la care să pot ține atît. Cînd te-am văzut pentru prima oară, eram disperată. Mă prefăceam că rîd, că mă interesez de mii de lucruri, că trăiesc. Eram de pe atunci o moartă. Viața îmi era fără scop, fără rost de-a fi. Nu mai credeam în nimic. O plictiseală îmi mistuia sufletul, siguranța de-a fi singură pentru totdeauna. Stăruiam pur și simplu în viața de fiecare zi într-o rutină, în îndatoriri căpătate. Trăiam pentru că mă născusem. Asta e. Tot ceea ce sperasem de copil, de fetiță, puțin cîte puțin se schimonosise, își pierduse culorile. Nu era nici o posibilitate ca viața să se schimbe. De unde să fi așteptat această schimbare ? Ar fi trebuit măcar să cred în măruntele variații ale unei vieți de femeie. În ce constă mulțumirea lor ? Să ai rochii frumoase, să nu mai locuiești în provincie sau în mai ce ? N-aveam încredere într-astea ca și în oricare altele. Îmi închipuisem că iubesc. Apoi, după ce mi-am cunoscut greșeala, luasem hotărîrea fermă pentru toată viața să mă prefac a iubi. Să fericesc pe-un altul cel puțin, dacă în ce mă privește nu era cu putință. Căci dragostea, aceea la care visasem, nu se afla decît în cărți. O strașnică invenție. Nu eram capabilă s-o nutresc.

Dacă vreodată voi fi atît de nesăbuită încît să-ţi trimit această scrisoare, să ştii că ţi-o voi trimite fiindcă am încrederea că ai s-o dai pe foc, că ai s-o distrugi imediat. Că sînt în stare să-ţi scriu toate astea, e pur şi simplu o nebunie. Nici n-am îndrăznit pînă acum în chip limpede să le gîndesc, să mi le mărturisesc. Numai Blanchette, înţelege-mă, Aurélien, Blanchette a trezit pur şi simplu o conştiinţă pe care o îndepărtam, pe care la un moment dat o pierdusem. Lui Blanchette i-am jurat, ea mi-a smuls acest cumplit angajament, dar nu despre dînsa era vorba totuşi. Nici despre viaţa ei. Nici despre copiii săi. Deşi cînd mă gîndesc la micuţii de ei, inima mi se sfîşie. Copiii, iată cea mai mare nebunie a mea. Ei n-au cerut să trăiască aici, pe pămînt, şi noi...”

(Mai încolo se întindea un întreg paragraf şters şi cu răbdare înnegrit. Aurélien nu fu în stare să desluşască cuvintele din care ieşeau la iveală ici şi colo nişte l sau nişte f, zulfii unui secret.)

„...Prefer să nu vorbesc despre astea. Dar e la mijloc Lucien. Dumneata nu-l cunoşti. Nu ştii ce-a însemnat el în ce mă priveşte. Libertatea mai întîi, şi apoi înflăcărea tinereţii, exaltarea de-a exista, de-a fi cineva prin mine însămi. El primul mi-a vorbit ca unei fiinţe umane, mi-a dat despre lume o altă viziune decît cea tristă perspectivă pe care o aveam de la tatăl meu. Se află de asemenea între Lucien şi mine această umbră, tatăl meu, nefericirea tatălui meu. Nu ştiu ce-ai reţinut din lunga istorisire asupra copilăriei mele, asupra casei, asupra mamei mele plecate. E atît de greu să fii drept. De cînd te iubesc... cum scriu asta! e nemaipomenit, am scris *de cînd te iubesc* ca lucrul cel mai firesc din lume, de parcă aş fi spus de cînd mi-a ieşit măseaua de minte... de cînd te iubesc; Aurélien, am început să mă îndoiesc de unele lucruri. Întreaga-mi tinereţe, întreagă am dat-o acestui tată violent, taciturn şi nenorocit, care mi-a otrăvit viaţa. Îmi aminteam că spuseseam mamei *pleacă de-aici!* cu toată poezia sentimentală a unei fete puse pe visare. Îndrăgeam dragostea, dădeam dreptate oricînd dragostei împotriva oricui, împotriva tatălui meu mai întîi, acestui tată de nesuferit. Însă nu iubisem, nu ştiam ce însemna să suferi. Mai tîrziu, acum, m-am schimbat. Am înţeles.

Acea fire posomorită a tatălui meu care, pînă la moarte, niciodată n-a cedat, acea furtună dezlănțuită într-însul și care nicicînd nu s-a potolit, asta era dragostea, cu-adevărat dragostea. Mama mea plecase în numele dragostei, dar iubea oare ? Nu știu nimic. Știu că tata o iubea, în mod definitiv. Am înțeles asta după ce nu te-am mai văzut, Aurélien, Aurélien, scumpul meu.

Avem dreptul oare să facem cuiva una ca asta ? Am dreptul oare să-ți fac dumitale așa ceva ? Însă mă iubești dumneata astfel... cine ar putea-o spune ? Lucien, el mă iubește în felul său. Nu știe, nu poate să știe întrucît acest fel se deosebește de-un altul, de-un alt amor, amorul. Dacă totuși aș pleca, dacă l-aș părăsi, în numele dragostei, știu că nimic, nimic n-ar șterge amintirea mea din viața-i. Viața lui ar fi sfîrșită. Eu sînt tinerețea lui, clipa care a decis de totul în ceea ce-l privește. Cumplit s-a schimbat după aceea. În chip dramatic. Nu se mai poate petrece în viața sa a doua oară ceea ce a fost atunci. Și-a istovit deodată, cu mine, capacitatea de fericire. Dacă plecam... oh, nu-l cunoști, Aurélien, nu poți să mă înțelegi. Așadar mă gîndesc la acest tată pe care îl uram din toate puterile mele copilărești, la nedreptatea aceea neștiutoare pe care am săvîrșit-o împotriva lui, și nu vreau ca Lucien vreodată să fie ca el, ca el să-mi datoreze la rîndul său acea suferință de fiecare zi, acea tristețe care nu se sfîrșește. Măcar tatăl meu mă... Nu mă iubea. Se purta ca și cum nu mă iubea. Îi eram o amintire îngrozitoare de la soția plecată cu un altul. Dar, în sfîrșit, m-avea ca să mă urască, și asta înseamnă tot a iubi, a trăi. Nu pot să mi-l închipui pe Lucien singur. Bietul meu Lucien... N-am vreun copil să-i las.

Fi-voi deci mai tare împotriva dumitale decît împotriva lui ? Aurélien... Îmi capăt această energie împotriva noastră înșine, fiindcă îmi pari cu atît mai puternic, mai frumos, mai plin de farmec decît el. Ești iubit, dumneata. Chiar dacă nu dorești această dragoste. Și-apoi eu de asemenea te iubesc. Vei fi iubit. Nu vei fi singur.

Gîndul ăsta e mai rău decît celelalte. Nu voi trimite această scrisoare. Prea te iubesc. Trebuia s-o mărturisesc. Nu te puteam lăsa cu acea minciună... Te iubesc, te iubesc, Aurélien, te voi iubi totdeauna ! Adio, amorul

meu, adio, nu-ți da silința să mă vezi. Nu te voi uita niciodată. Mă voi gândi la dumneata tot timpul, printre oameni, pe străzi. Nu te voi iubi decît pe dumneata. Adio. Cel puțin vom avea în dragostea noastră acea mîngîiere că nimic niciodată n-o va înjosi. Aurélien, pentru prima și ultima oară, te strîng în brațe, la pieptul meu, dragul meu, dragul meu. amorul meu !“

LI

Ce-aștepta oare Aurélien de la un asemenea demers ? În buimăceala în care îl aruncase scrisoarea de la Bérénice, se decisese ferm, de zeci și sute de ori, să se abțină de la orice, de zeci și sute de ori renunțase la hotărîrea sa. Trebuisse într-adevăr să cedeze, la urma urmelor, nerăbdării, iritării, nevoii de-a o revedea pe Bérénice. Se afla deci acolo, în strada Raynouard, în pragul apartamentului, în fața servitorului cu mănuși de bumbac alb care îi deschisese. Aurélien întrebuse de Edmond. Domnul nu era acasă, doamna nici ea... și D-na Morel ? D-na Morel ieșise cu doamna, dar dacă domnul Leurtillois vrea să-l vadă pe D-l Morel... Nu, nu... Bătea în retragere cînd ușa din fund se deschise spre anticameră, și un bărbat, mai degrabă scund și gras, parcă foarte strîns într-un veston gri, de-ajuns de deschis pentru anotimp, își făcu apariția, întinzînd mîna stîngă :

— Domnul Leurtillois ! Intrați vă rog... Încîntat de-a vă cunoaște... am auzit atîta vorbindu-se despre dumneavoastră... sînt soțul D-nei Morel !

Această intrare avusese ceva grotesc și strident totodată. Aurélien nu se dumeri cum să iasă din încurcătură. Începuse a bolborosi un *n-aș vrea să...* de care se rușină, înroșindu-se, dar se simți tot atît de caraghios ca și interlocutorul său, nu se împotrivi deci și-l urmă spre salon. Cum Morel se dădu în lături spre a-l lăsa să treacă pe ușă, Aurélien băgă de seamă doar un amănunt fizic al acestui personaj la care abia se uitase : soțul lui Bérénice avea mîneca dreaptă a vestonului său flească și goală.

— Dar luați loc, domnule Leurtillois... vă rog...
— Venisem să-l văd pe Edmond, în trecere, exact un minut... pentru afaceri...

— Da, știu, știu, sînt la curent... Vărul meu nu-i acasă... însă într-adevăr sînt foarte mulțumit de întîmplarea care...

N-avea decît să ia loc, și în timp ce se schimbau vorbe de curtenie, Aurélien se uita la Lucien Morel cu o neli-niște din miezul surprizei. *Am auzit atîta vorbindu-se despre dumneavoastră...* oare asta se spune totdeauna... dar își imagina cu îngrijorare conversațiile în cursul cărora se va fi pomenit desigur numele său în prezența soțului. Unde începe, unde sfîrșește minciuna ?...

Lucien Morel să fi avut vreo douăzeci și șase de ani, dar cu fruntea de pe-acum dezgolită, cu părul castaniu-închis, rar, aruncat îndărăt, cu trupul scund, dacă n-ar fi fost efectul cam copilăresc al feței cu buza de jos dăbălăzată, cu ochi mari ieșiți în afară, cu nasul încovoiat ca un arc, i s-ar fi dat lesne treizeci. Nu era urît, avea doar o expresie înșelătoare de bunătate, iar pielița obrazului de-ajuns de unsuroasă, lucioasă la nări și la tîmple, sprîncenele brune și foarte dese. Obrajii săi mai păstrau dintr-o pudră cam prea albă care va fi constituit desigur preocuparea lui Morel. Un bărbat de ajuns de îngrijit. În ce privește hainele în orice caz. Însă cît era de ciudat că niciodată Bérénice nu scosese o vorbă despre acel braț amputat.

— Mai stați cîtva timp în Paris, scumpe domn ?

Lui Aurélien i-e teamă ca fraza asta mondenă să nu-l fi dat de gol. Ce idee regretabilă a avut să vină în strada Raynouard...

— Plecăm imediat după Anul Nou, și tocmai Bérénice spunea că era foarte întristată de-a nu vă fi revăzut.

— Am fost foarte ocupat în ultimele zile... Dar mă bizuiam...

— Nu vă scuzați ! E lesne de înțeles. Lui Bérénice îi părea rău numai... fiindcă, pe scurt, dumneavoastră ați fost atît de amabil față de ea în cursul șederii sale... și avea atîta nevoie să-și mai schimbe gîndurile...

Era de netolerat. Mai ales că nu se putea stăpîni să nu privească la mîneca moale, goală... În genere, Aurélien nu prea știa ce să spună oamenilor. Îi cam lipsea darul

conversației. Ce i-ar fi putut spune lui Lucien Morel? Celălalt părea ciudat de la largul său. Naivitate sau ipocrizie.

— Sînt foarte bucuros, zicea el, că luăm cu noi fetițele... Bérénice adoră copiii...

— Luați cu dumneavoastră fetițele? zise Aurélien pentru ca să zică și el ceva.

— Da, Edmond și Blanchette se duc la sportul de iarnă... așa încît ne încredințează micuțele... Mă bucur de bucuria lui Bérénice... Ar fi vrut atît de mult să aibă copii...

Suspină și-și trecu mîna peste frunte. Apoi se uită țintă la Leurtillois cu acea expresie de adîncă bunătate, care era atît de stingheritoare :

— Mă întreb uneori dacă nu s-ar cuveni să adoptăm un copil... Bérénice, cum e acum, nu e fericită. Nu, nu e fericită ! Suspină din nou : Vă întrebați de ce vă spun astea ? Vă gîndiți... Ce vreți, mi s-a vorbit atîta despre dumneavoastră... Îmi închipui oarecum că vă cunosc, domnule Leurtillois, în mod real... Dar vorbesc despre treburile mele și nu vă dau vești despre vară-mea ! Blanchette și-a venit în fire deplin, deplin...

— Ah ! Mi-am și închipuit... de vreme ce a ieșit din casă...

— O, iese de cîteva zile... Se află într-o stare bună, dar cam nesigură în ce privește mersul... nu prea are echilibru stabil... În sfîrșit, să nu mai vorbim despre asta... Evident, este într-una tristă, într-una tristă... are să-i facă bine muntele, aerul liber, zăpada... Să-i spun că ați venit după noutăți ?

— Dar... firește...

— Îi voi spune... ori mai degrabă Bérénice îi va spune... E încă atît de emotivă ! Femeile știu mai bine... Bérénice va fi tare mulțumită c-ați venit... Știți, Bérénice nu se cunoaște pe sine... Îmi închipuiam chiar că n-o prea iubea pe Blanchette... Și pe urmă în acele împrejurări...

Cumplita discreție pe care acest bărbat o punea în vorbele sale vădea într-un cuvînt neînțelegerea. Morel nu știa despre Aurélien decît ceea ce se referea la Blanchette. Fățarnicia lui Bérénice izbea viu, ca o lumină, sufletul lui Aurélien. Își închipuia pe tînăra femeie în

viața de fiecare zi, în acea casă prea luxuoasă, cu acel soț sosit într-un moment prost, nebunia lui Blanchette, ironia lui Edmond, și groaznicul joc de-a ascunselea de fiecare clipă.

— Îmi pare rău, rosti el cu oarecare greutate, de-a nu-l fi găsit pe Edmond la cuibul său... E de negăsit de la o vreme...

— Da, da, de negăsit ! Abia l-am văzut în împrejurările astea. Și mi-a vorbit despre produsele Melrose... am aflat că și dumneavoastră sînteți băgat acolo...

— S-ar putea...

— E o legătură mai mult între noi, scumpe domn, deoarece vă anunț că am acceptat ! Da, am acceptat !

Își ridică în chip comic indexul.

— Iată-ne în aceeași barcă, domnule Leurtillois ! Va fi o afacere excelentă... și apoi cu vărul meu ! Ați fost pe front cu el, mi se pare ?

Trebui să-i răspundă că da, și farmacistul se repezi într-o diatribă împotriva războiului. Cîteva formule pe care Aurélien le și auzise undeva. Îl întrerupse politicoș : „Iată niște lucruri pe care unul ca dumneavoastră poate să le spună...”

Morel se opri zăpăcit. Apoi, privindu-și mîneca, exclamă bucuros :

— Unul ca mine ? O, știți, e o rană de război, dacă vreți... De fapt, aproape un accident... Bérénice nu v-a povestit ? Ei, bine, un obuz la Paris, din Bertha¹, pe cînd treceam pur și simplu, mă duceam să cumpăr ziarele la chioșc, prin dreptul Gării de Est... Așa încît sînt totuși mutilat... dar, la urma urmei, nu prea glorios ! Apoi deodată cu interes : „Dar spuneți-mi... Bérénice... Ea nu v-a spus nimic despre brațul meu ? Nu ? Aș fi pariat ! E ciudată, soția mea ! N-o spune niciodată nimănui, de aceea cînd oamenii mă observă, li se citește pe față uimirea, surpriza !”

Aurélien se uita la el c-o mirare speriată. Se mira singur de scîrba pe care i-o stîrnea farmacistul. Bărbați de-ăștia sînt cu sutele, și nici nu-i bagi de seamă, au ne-

¹ Dichi-Bertha, marele tun german, spaima soldaților în războiul din 1916—1918.

veste și copii, te așezi lângă dînșii în autobuz... Însă legătura între el și Bérénice, iată ceea ce transfera asupra acestui animal tînăr și cu tignafes, cu pielea lucioasă, cu dinții nu prea curați și îngrijiți, cu răsuflarea, cu grăsimea sa, o prezență respingătoare în ochii lui Aurélien. Țsta avea picioare, un pîntece, secreții, mînca, se încălzea, ăsta va fi rîzînd lesne desigur. Și apoi privirile lui Leurtillois se mai opriră asupra mîneicii fără să isprăvească un gînd care l-ar dezgusta dacă l-ar avea... Celălalt stăruia : Bérénice va regreta... verii mei de-asemenea, negreșit, vedeți, Bérénice ar fi ținut atîta... Și nu uitați dacă veniți pe la noi... casa nu e spațioasă, dar se găsește oricînd un pat pentru prieteni... Da, da... considerați-vă drept invitat...

Pe scară, Aurélien fu apucat de-un rîs nervos.

LII

— Lucrez zece, unsprezece piloni pe zi... nu-i o muncă obișnuită... Și mai spun unii că nu se lucrează ! De fiecare dată să deplasezi materialul... capra... și toate... Firește, o echipă vine din urmă, pentru betonat... Însă merge deja ! Lucrez Saint-Étienne-Grenoble...

Chelnerii ridicau farfuriile de supă. Lumina daurie cădea peste mesele la care oamenii și aveau buna dispoziție pe care o dă aperitivul, primul vin, un Beaujolais, și citirea meniului. Banchetul ocupa fundul restaurantului, un fel de terasă de unde se vedea Parisul, acoperișurile, noaptea, dar nu se zărea nimic de după perdelele verzi cu volane. Partea publicului cu clientela obișnuită și sala cu mesele mici erau pe jumătate goale, însă venea de-acolo zgometul comenzilor și felurile de mîncare le străbăteau ca să ajungă pînă la comesenii ziarului *La Cagna*. Se afla în fund măsuța cu resturile din mîncărurile servite și un pian fără coadă. Cîți să fi fost ? Douăzeci și cinci, treizeci ? Buchs, de pe-acum aprins la față între favoriții săi roșcogani, cu gulerul atingîndu-i bărbia, se ridică în picioare,mise către vecinul său, antreprenorul de lucrări publice, un bărbat corpulent cu un bumb de carne pe obraz și cu brîncene din cale-afară de stufoase, negre : „Înfulecă,

Chapelain, vei trîncăni mai tîrziu... Chelner, Jurançon¹, fir-ai tu să fii, Jurançon!“ Unul dintre acele zgomote de furculițe și de porțelan...

„Nu-l cunoșteam pe cîrciumarul ăsta“, zise lunganul bine dispus brun din capătul mesei lungi, cu părul zbîrlit, dar cu o cărare înlăuntru. Își roti ochii strălucitori, asimetrici, obrajii înflăcărați, mustăcioara, către vecinul din stînga :

— Iartă-mă, zise celălalt cu o voce mieroasă în contrast cu cheresteaua-i de atlet bălan, aplecîndu-și pieptănătura inelată, ochii ieșiți în afară și atingînd puțin în treacăt părul daurit care întindea un evantai peste buza sa, iartă-mă... n-am auzit bine numele dumitale... nu te-am cunoscut la regiment...

— Dupuy, Stéphane Dupuy, zise celălalt. N-am fost în regiment cu dumneata... Făceam parte din artileria divizionară, dar îl cunoșteam pe Fuchs din țivilie...

Cu o mișcare obișnuită, ridicînd dintr-o sprînceană, își aruncă părul capului care se revărsa peste tîmple. Celălalt îl cîntări din ochi : solid, artileristul, un tip dintr-acei căroro le place încăierarea, bătaia, cu buzele groase prost închise peste dinții albi și cu acel perpetuu rîs ușor acompaniat de-o mișcare din umeri. El răspunse :

— Nici eu... nici eu nu sînt un pifan decît printr-o întîmplare fericită... Am fost dragon, m-au vărsat în anul șaisprezece... Marsolleau, locotenent Marsolleau... batalionul al doilea... la început în compania Millot... Înțelege acolo cine conduce... căpitanul Millot... apoi ofițer de informații pe lîngă comandantul Pierreguise... Ah, era altceva ! Fiindcă Millot între noi... Păcat, zău, că n-a putut veni și comandantul astăseară...

Conversațiile făceau o gălăgie în draci. Se rîdea tare își puneau întrebări unul altuia de departe. Paharele în fața convivilor, cîte cinci de cap, zăngăneau. Își făceau semne de la un capăt la celălalt al mesei, se ridicau toasturi individuale, oarecum alandala.

Un bărbat înalt slab, gesticulînd, cu șervetul înfipt în guler, cu mustața după moda galilor, se înnăbuși deodată

¹ Vin de Jurançon.

alături de Chapelain. Îl bătură cu palma peste spate, i se dădu să bea :

— Ei, observă Marsolleau, care îl descoperea, Blanchard e aici ? Nostimă idee...

— Cine e ? întrebă Dupuy.

— O, un subofițer ! Și nimic deosebit...

Își perie mustața și schimbă vorba.

— Nu, reîncepu Dupuy, nu-l cunoșteam pe cârciumarul ăsta, aici, pe scări, în miezul acestui Sacré-Coeur. Curvărețul de Fuchs își viră botul peste tot !

— Era astfel și pe front, se smiorcăi Marsolleau, se pare că merge pe roate gazeta, fițuica sa... Sîntem totuși mîndri că a luat ființă printre noi !

— O, vezi, e un om de afaceri : nu prea se știe cum se vinde *La Cagna*, dar se vinde... Sumedenie de abonați prin colonii... printre administratorii care se plictisesc la serviciile plătite cinci franci pe oră... cum de i-a înhățat de guler, nu știu, dar își bate joc de ei, nu-i adevărat ? Principalul e că se vinde !

— Crezi ? strigă peste masă Cussé de Ballante, tipul rotofei care aducea a cârciumar. Atunci de ce nu plătește nici un ban desenatorilor, Fuchsinetul ? Îmi datorează cît păr în cap !

La celălalt capăt, Lemoutard, fostul inspector de la Moravuri, deja cu ochii beți, ținea cu orice preț să spună o glumă, și cum avea beția cu înclinări spre tristețe și spre amintiri, începea pe aria *Sous les ponts de Paris*¹ :

— *La podul Minaucourt...*

Fu redus la tăcere. Un om pipernicit cu înfățișare vicleană, oacheș, nostim de chel, rumen, îl chemase la ordine cu un formidabil accent din Sud. Lemoutard bolborosi : „Căpitane...” și se așază din nou.

„Cine-i ăsta ?” îl întrebă doctorul pe Aurélien. Soțul lui Rose Melrose se afla și el acolo datorită împrejurării că era colaborator la *La Cagna*. Fuchs îi primise niște însemnări despre ciudățeniile medicale din cursul istoriei, în felul celorla publicate de doctorul Cabanès, fiindcă ăsta îți îngăduie să povestești tot soiul de mîrșăvenii, și

¹ Cîntec francez foarte la modă în preajma anului 1910 : *Pe sub podurile din Paris*.

pentru abonații săi din Gabon sau din Madagascar... Aurélien se uită la cel căruia i se zisese „căpitane“, și surise. Cum să i-l descrie doctorului pe Bompard ? Numai pe el dintre toți cei de-acolo îi plăcea întrucîtva să-l vadă. Nu dorea să vină, apoi nu știa cum să iasă din încurcătură, și Fuchs stăruise, ce crampon ! Dacă nu s-ar fi jurat pe toți sfinții și preasfinții că Edmond promisese a fi printre dînșii... Iar pe urmă, nici un Edmond — cît păr în palmă ! Fuchs susținea că tot avea el să vină, cel puțin la cafea ! Aurélien, în acea zăpăceală în care se afla, în vîltoarea în care intrase în ultimele zile, își dădea seama de absurdul acestui chiolhan cu foștii camarazi de regiment și cu o seamă de prieteni ai lui Fuchs. Cînd te gîndești că Fuchs își petrecea viața punînd la cale marafeturi de soiul ăsta ! Oare avea el o viață particulară, Fuchs ? Va fi ciupit desigur vreun procent la sută de la restauratori. Apoi publicitatea pentru *La Cagna*...

Aurélien se agățase de doctor, fiindcă era într-acest om ceva de înecat, de rătăcit pe mare. O asemănare între ei. Amîndoi își îngăduiau să vorbească despre orice, știau că celălalt avea în mintea lui un gînd despre care n-ar sufla o vorbă.

— Căpitanul Bompard... zise Aurélien. Pentru mine, mai întîi, e tot locotenentul Bompard. Nu i s-a trîntit al treilea galon decît *in extremis*, în '18, eram și plecat în Orient. A. T. T., negreșit, e un rezervist. Ceea ce înseamnă că e retrogradat acum. Și turbă de mînie ! Îl revăd mereu, beat tun, în pivniță la un fel de castel, în Soissonnais nu mai era castelul, însă era pivnița... Fritzii au ocupat castelul, dar nu l-au găsit pe locotenentul Bompard... Cînd ne-am întors la contra-atac, dis-de-dimineată, a fost văzut ieșind din pămînt c-o pușcă-mitralieră, și mi ți i-a curățat pe toți înainte de-a sosi ai noștri. Apoi a căzut ca un butuc. Eu îl credeam rănit ; mă strecoară pînă la dînsul, mă aplec : Locotenente ! locotenente ! Sforăia ca un om fericit...

Se uită la ceasul de la încheietura mîinii. Nu, Edmond n-o să vină. L-ar fi întrebat într-adevăr pe doctor, s-a temea să nu fie indiscret, să nu facă o gafă. Oare ce-o fi știind precis despre nevastă-sa, doctorul ? Dacă știa, era un domn uimitor.

— D-na Melrose joacă în momentul de față, Doc ?

— Nu... dar ce mi-a spus, Leurtillois ? Ai ajuns să participi cu o sumă la afacerea noastră ?

Hotărît, toată lumea considera treaba ca și făcută. Aurélien nu zise nu, fiindcă se gîndi la Lucien Morel, cel cu mîneca goală. Aduse vorba din nou despre acel ins din față, al cărui spate încovoiat, ale cărui brațe de mai-muță, mîini păroase îi aminteau de alte timpuri :

— Uită-te la el, Bompard... dragul meu... cu șervetul înfipt în vestă, cu ochii mici înconjurați de foarte multe zbîrcituri, cu înfățișarea naivă... pare că nu știe... nu știe ce... dar nu știe... și cînd colo știe foarte bine, e un șiret !

— Ce profesii are în civilie ?

— O, astăzi ! Spunea că trecuse prin toate meseriile... Îi vezi, sub șervet, vesta ? Da... o vestă cu dungi, neagră și galbenă... N-a lepădat-o în tot timpul războiului, de sub bluza militară... A îmbrăcat-o din nou în seara asta pentru noi... Pretinde probabil că o poartă în fiecare zi... Fiindcă zice : „Vesta pe care o purtam cînd eram fecior în casă la Nisa...” O fi fost fecior în casă ? Nu e sigur. Asta scandaliza lumea, asta îi supăra pe ofițeri la popotă. Îl suportau întrucît avea un curaj de speriat. Se fălea de-a-ndoaselea. Înainte de război, vindea ulei, și măcar de-ar fi fost bun, cum zicea, însă era ulei prost... Locuia în Marsilia... Oamenii țineau la el, și era un păcătos și jumătate totuși... Obținea tot ce voia de la ordonanța lui dîndu-i picioare în dos, iar după asta se îmbătau împreună....

Vorbele de acest soi înecau gîndurile lui Aurélien în mirosul de prăjeală ; și lui Aurélien îi era teamă de gîndurile lui. Se ferea de Bérénice, de tot ceea ce îl ținuse treaz noaptea trecută, innăbușea acele plîsete pe care nu era stăpîn și pe care le simțea urcîndu-i-se în suflet în fiecare clipă de destindere.

— În sănătatea dumitale, dom'le locotenent ! îi ură cu glas tare din față un băiat înalt bine croit, de-ajuns de vulgar, cu părul de culoarea paiului, care îi ședea bine, cu ochii visători și cu bărbia prea puternică stricînd armonia feței. Aurélien ridică paharul său de Jurançon alb : În sănătatea dumitale, sergentule !

Doctorul îl întrebă :

— Cine-i ăsta ?

— Becmeil... unul dintre puținii subofițeri de-aici din seara asta, pe lângă Lemoutard, Blanchard și Fuchs el însuși... un Parigot ¹... mai mult descurcăreț decît altceva... Avea talentul să se pună la adăpost în fața primejdiei... Dar o voce frumoasă... îl invita cine avea musafiri... Pun rămașag că în curînd va cînta din *Le Roi d'Ys* ² !

Vecinul din stînga al lui Aurélien se amestecă în vorbă :

— ...ori la *Sérénade à Manon* ³, Leurtillois, în orice caz una sau alta ! Se cade să le fie recunoscător, viersurilor sale, l-au scos dintr-o mare încurcătură : mereu la cancelarie, toată lumea umbla să-l apuce... Cu neputință să fie trimis în vreo secție...

Doctorul, pe deasupra lui Aurélien, se uita la cel care vorbea : ochi de pisică, o falcă de măgar, foarte tînăr, dar cu păcătoasa de grăsime a tinereții sedentare, care nu era menită la așa ceva, cu părul din cap ras. Doctorul își aduse aminte că băgase de seamă umbletul său, deprindere urită datorită unui cusur : un picior de lemn pesemne. Aurélien făcu prezentările : „Doctorul Decoeur... Husson Charras...” Doctorul cunoștea pe verii acestuia, de la banca Husson. Asta dădu loc la o discuție, de la care Aurélien izbuti să se sustragă.

Lumea ajunsese la friptură. Cel de-al treilea vin apăru în toiul strigătelor. Zău, trebuie s-o spunem, afurisitul ăsta de Fuchs știe ce înseamnă un chiolhan ! Ce chiolhan !

— Domnilor...

Se auzi sst, sst... Președintele mesei ridicase glasul, dînd din mîini. Sst, căpitanul vrea să spună ceva...

— Domnilor...

Tuși ușor, cu un amestec de simplitate și de îngîmfare. Căpitanul Millot era ceea ce se cheamă un bărbat frumos, în Toulouse unde a fost fotograf înainte de război. O talie înaltă, dar cam năpădită de grăsime acum și cu chelie, sub o şuviță neagră adusă de la spate pe frunte. Ah, nu mai avea acea eleganță pe care i-o îngăduia solda

¹ Familiar : *parizian*.

² Operă de Lalo.

³ Din opera *Manon* de Massenet.

și uniforma ! Ce mai de gabardină, ce mai de whipcord fusesse în stare el să irosească ! Printr-o mișcare obișnuită, își trecu degetul între nas și peria de dinți roșcată care îi acoperea buza. Ajunsese molîu de tot, acest Don Juan din o mie nouă sute cincisprezece, și palid îndeajuns. El zise :

— Domnilor ! Nu voi bea în sănătatea regimentului, ci în sănătatea celui de-al doilea batalion, pe care am avut onoarea să-l comand, provizoriu poate dar, în sfîrșit, să-l comand ! Ne aflăm aici atîția care, aproape toți, am trecut prin acest batalion căruia i se zicea *batalionul*, pur și simplu, un batalion al celor căliți, cum n-a mai fost ! Regretăm că D-l de Pierreguise, comandantul, n-a putut să ni se alăture în seara asta... dar, la drept vorbind, eu unul nu regret, fiindcă asta îmi dă mie dreptul să vă vorbesc, și să vă spun...

Discursul, pretențios, se deșira în aluatul moale al obrazilor săi care vor fi plăcut femeilor desigur. Se aflau într-însul flori pentru toată lumea, amintiri despre cei morți, despre cei absenți, i se dădeau cele cuvenite lui Fuchs drept organizator al banchetului, Franța era amestecată înlăuntru, o frază cu dibăcie ticluită cu privire la promisiunile făcute luptătorilor și nicidecum împlinite. Cei de față înălțară din umeri, își spuneau unul altuia cîteva vorbe, de felul : „Ah, cît despre asta... are dreptate... Sîntem din P.C.D.F. !“ Georges Husson-Charras, nelalargul său, cu gaida stîngă sub masă, se mișcă pentru ca să-și ferească proteza de vecinul său. Becmeil suspină : „Ah, păcatele mele !“ Și Marsolleau, dindărătul mîinilor sale butucănoase, cu degetele groase și roșii, pe care le rășchira ca să pară distinse, aplecîndu-se spre Stéphane Dupuy, murmură, vesel, șuiерînd puțintel printre dinții săi albi : „Bietul căpitan ! Uitați-vă la el... O nulitate... Pentru oameni ca dînsul, războiul e un noroc, un chilipir. I-a prelungit tinerețea... Trebuia să-l fi văzut cu femeile ușurate ! Un haz nespus ! Apoi se credea irezistibil... Din pricina asta am avut atîtea necazuri cu dînsul... Dacă n-ar fi fost maiorul de Pierreguise care nu putea să-l înghită...”

Miinile grăسune isprăviră povestea ; și Marsolleau se înfundă în amintirea puiculiței pe care i-o suflase căpitanului în Alsacia, cum o chema oare ?

„E tot fotograf în Toulouse ?“ întrebă Stéphane Dupuy căruia discursul nesfârșit îi stîrnise căscatul. Marsolleau răspunse cu o expresie de școlar vorbind în clasă : „Nici-decum... Domnul gustase din viața dusă pe picior mare. Îți închipui că s-ar fi putut mulțumi cu acel Toulouse ! Avea nevoie de capitală... Ținînd seama și că nevastă-sa îl părăsise ! ce noroc ! S-a stabilit în Paris ori nu chiar de-a dreptul, în Vaugirard¹... De ocazie : o prăvălie gata instalată ! Fotografiază pe cei ieșiți de la prima cuminecătură, nunțile, negustorii. Apoi nu mai are stomacul prea solid. Cinci ani de popotă, ce să mai vorbim ! Trebuie să mai înghită fiole, chițibușuri și marafeturi. Priviți-l : buhăit la față, ochii cu pleoapele lăsate în jos... Numai cei de prin partea locului din Vaugirard, la cafenea, îi mai spun Căpitanul... Dacă l-ai fi văzut în Sarre, cînd comanda batalionul ! Nu-i mai ajungeai cu strămurarea la nas...”

Țipete prelungite izbucniră. Se saluta perorația căpitanului. Lemoutard, foarte beat, voia să vorbească și el. Bompard îl reazează la loc cu un : „Tacă-ți gura, Bébé“, care dezlănțuie o ilaritate generală. Antreprenorul de lucrări publice se ștergea la ochi de atîta rîs.

Bompard șopti către Hureau : „De ce n-a venit oare și Comandantul ? Ar fi ticluit mai cu miez discursul !“ Capul galben al locotenentului Hureau se agită, ochii i se rostogoliră după sticlele ochelarilor. Vorbi pițigăiat : „Noi nu mai sîntem destul de distinși ca să luăm o masă cu D-l DE Pierreguise...”

— E bine încălzit aici, spuse Husson-Charras. Nu s-ar crede omul că e la Saint-Sylvestre. Mașina ta e la poartă ? Nu ? Speram că ai putea să mă iei cu tine, din pricina piciorului meu... Păcat. Fuchs va aduce un taxi... Cine să fie oare șeful ăla de lîngă Marsolleau ? Îl cunoști ?

Aurélien își îndreaptă privirea spre capătul mesei. Ța, ăla e Stéphane Dupuy. A fost oarecum prin artilerie. Colaborează la *La Cagna*. Un sceptic cu idei sociale, care

¹ Periferia Parisului.

spune lucruri îngrozitoare pe seama femeilor și care nu-și ia în căsătorie țiitoarea care lucrează bluze, ba căreia îi cere înapoi bruma de gologani pe care i-a împrumutat-o. Tatăl său e președinte de tribunal și el stă într-o garsonieră la părinții săi... la parter... e surd de-o ureche : împușcăturile, înțelegi...

— Mi ți-a făcut un tărăboi drăcesc înainte de-a se așeza la masă, zise Husson-Charras, cu privire la socialism, la Rusia, mai știu eu cu privire la ce ? Socotește că de marile magazine nu mai e nevoie, și că firmele luminoase îi fac rău la ochi ! Cam ținut, nu ți se pare ?

Doctorul se înverșuna să vorbească în același timp cu Aurélien. Era, după cât se părea, cu totul absorbit de peripețiile legate de produsele Melrose, și se prefăcea a-l trata pe Leurtillois drept acționar. Oare Barbentane îl ținuse în curent cu proiectul parfumurilor vândute la cântar ? Împreună cu D-na de Perseval... magazinul se va numi Mary-Rose, din pricina lui Mary și a lui Rose, înțelegi... Rose va avea teatrul său. Rose n-avea locul care se datora talentului, geniului ei. Când va avea propriul teatru, ca Réjane, ca ilustra Sarah...

Se servea salata.

„Și nevastă-ta e bine sănătoasă ?“ îl întrebă Aurélien pe Husson-Charras. Acesta luase în căsătorie pe vară-sa. Ce oare ar fi putut face altceva acum ? Ea îi producea impresia unei infirmiere. Dar nu mai putea ca odinioară, după acele E.O.R. la Bleau, și prin cantonamente, să alunge femeia, cu acel zel de braconier care se legase de numele său pe-atunci. Ce prepelicar descoperise el drept ordonanță ! Aurélien își amintea de soldatul Miraud, un țăran, care nu-și avea perechea în a face patul locotenentului... Asculta frazele moarte și triste ale vecinului de masă, care vorbea despre gospodăria, despre nevastă-sa, despre ocupația care i se găsisese la banca Husson. Îl plasase, hei, pe dînsul și piciorul său de lemn. Va fi urînd-o desigur pe nevastă-sa. El se îngrășase. Odinioară dorise s-ajungă avocat, un an la facultatea de drept înainte de serviciu... apoi războiul. Își mișca într-una proteza sub masă, nu izbutea să se așeze cum trebuie. Asta îi aducea aminte într-una lui Aurélien de Lucien Morel. Întrebă :

— Dar cînd te-ai ales cu rana ta ? Cu... în sfîrșit...

— Cu laba mea ? răspunse celălalt. Țasta a fost norocul meu ! La sfîrșit de tot, închipuie-ți ! Octombrie '18. Pe drumul spre Maubeuge, cum o rupeam la fugă de la Malmaison. Să fi împlinit trei ani de front și în ce mod ! fără nimic... pentru ca... Și tu știi că nu eram dintre nă-tărăii care se reped peste tot unde-i bucluc și-neurcătură... Trebuie să spunem ceea ce este, îmi era frică, eram sigur că-mi rămîneau ciolanele acolo, îmi verificam mădularele, brațele, picioarele... Cînd inamicul vărsa focul mai grozav, mă năpădeau sudorile peste tot... Mă urmărea gîndul într-una că asta se observa... De cum treceam parapetul, mergea. Greutatea mare e să te cațări pe el. În sfîrșit, nu știu, voi ceilalți, voi păreți să nu vă prea... însă eu, Doamne ferește ! Cînd am simțit că m-atinseseră, am început din nou să controlez : capul, brațele, picioarele... Erau acolo încă la locul lor amîndouă, dar într-unul, e straniu, simțeam un fel de răceală...

Nu se putuseră stăpîni, nu putuseră aștepta desertul : Becmeil, în picioare, cu untdelemn pe buze și pe bărbie, mai ca paiul decît totdeauna, cu mîna pe inimă, cînta la cererea generală :

Si Rosenn bientôt n'arrive

Je vais, hélas ! hélas ! mourir...¹

— Aveai tu dreptate ! zise Housson-Charras. O să ne dea și *La Sérénade* imediat după asta, vei vedea...

— Nu, zise Aurélien, n-avem decît să-l punem în mișcare pe Ballante, căci nu se va opri cu una, cu două.

— Cine-i ăsta, Ballante ?

— Cussé de Ballante... pictorul... grasul de colo... oh, e ceea ce se cheamă un om de viață ! Cînd nu vorbește despre pictură...

Doctorul Decoeur înălță capul :

— E ciudat, Leurtillois : cunoști toată lumea de-aici... N-aș fi crezut niciodată așa ceva despre dumneata... Te socoteam drept un singuratic și apoi, în fond, cultivi relații neașteptate, asta e totul !

¹ Dacă Rose nu vine-ndată

Vai și-amar ! vai ! am să mor...

Aurélien îl privi și surîse. Tocmai își dăduse seama de singurătatea sa. Nu se putu stăpîni să nu se întoarcă : se întoarse cu spatele spre ușa restaurantului pe unde, poate, Edmond avea să intre, Edmond pe care nu voia să pară că-l urmărește cu stăruință, Edmond care îi va vorbi despre Bérénice. Ca din senin, îi treziră interesul toate amănuntele absurde ale decorului : ornamente de aramă cu lumînări electrice la abajururi drăguțe cu încrețituri roz, un tablou reprezentînd marea furioasă, formînd pereche cu o mare calmă cu stînci roșii, și măsuța cu rămășițele deservite de lingă masă, încărcată de atîtea sticle încît nu-ți venea să-ți crezi ochilor, găleți cu butelii de șampanie, tacîmuri de schimb. Un înveliș de pluș cu fionguri peste pian, cu un vas mare de soiul *Manufacture de Sèvres* din care se revărsau flori și frunze artificiale. Barocul din lipsa de proporție a obiectelor, măsuțele de colo de unde oameni de altă categorie se uitau la banchet cu ochi sfioși de semîntie africană căzută în toiul unei chermese flamande. Veselia zgomotoasă. Exclamațiile de bravo punctau cîntecele, rîsetele, țipetele. O poftă vândită le venea celor mai mulți să se ridice de la locul lor și să danseze. Lemoutard beat criță își agită furculița. În așteptarea numărului următor. Dar în timp ce se servea crema la gheață, nu Ballante se ridică în picioare, după Becmeil, ci Bompard, locotenentul Bompard, cu vesta lui dungată galben și negru. Aurélien zise în sinea lui : Aha, asta o să fie ceva, acum... Ca la Éparges ¹.

Bompard se ridicase și-și agita brațele. Își scosese haina ; în cămașă, cu faimoasa jiletcă, era exact ca o maimuță. Aurélien îi recunoștea înfățișarea de pe front, dar casca lăsată pe spate lipsea, altminteri... Mergea ca și atunci, tot cu bărbia îndreptată înainte, îndoindu-și umerii arcuiți. Pe atunci doar cu zece minute înainte de un atac îl vedea astfel, în tunica-i de pînză groasă murdară, în picioare pe parapet ca să-și uimească trupa, privind liniștit la nemțâloi cu binoclu. În clipa de față, își provoca partenerii : „Marsolleau ! Ohe, Marsolleau ! Leneșule, vino aici să faci pe toreadorul !” Și întorcîndu-se

¹ Comună din arondismentul Verdun, unde s-au dat lupte violente în 1914—1917.

spre altcineva : „Hureaux, dragul meu Hureaux, vrem de la tine puțină muzică !“ Se rîdea. Asta amintea de o sumedenie de lucruri. Hureaux se lăsă rugat puțin, îl tîrîră la pian. Bombănea, mîrîia într-una, acest bărbat tînăr, cu lornietele sale cu sticle scobite pe dinăuntru în partea de sus, cu mustața căreia îi lipsea părul din loc în loc, și cu umeri tocmai cît trebuie ca să nu fie remarcat. În timp ce se așeza la pian, al cărui praf îl privi schimonosindu-se la față, Bompard și Marsolleau se înfruntau. În ceea ce-l privește pe Marsolleau, treaba mergea de la sine, îi ajungea un șervet de masă în loc de manta, și cu asta era gata să facă tot felul de drăcii, înălțîndu-se pe vîrfurile picioarelor. De cum se ridica în picioare, fostul dragon părea înspăimîntător de tot, cu înfățișarea sa de negru blond, cu pistruii de pe frunte, cu părul creț vilvoi și cu statura de Apollo, cu talia plină și cu brațele gata să irumpă prin mîneci. Da, femeile nu-l uitau pe asta. Președintele mesei își întoarse fața de la el, cam enervat ; frumusețea vulgară a fostului său subordonat nu-i era pe plac lui, căpitanului Millot, îi aducea aminte de atîtea pozne.

— Privește la Bompard ! exclamă Husson-Charras. N-a trecut lungă vreme ca să găsească tot ceea ce îi trebuia !

Într-adevăr, Bompard apucase frunzele artificiale de care era burdușit vasul cel mare cu desene albastre care orna măsuța de deservit. Le legase împrejurul frunții în formă de coarne imense și se deda la sărituri în dreapta și în stînga, cu o sălbăticie caraghioasă, pe cînd la pian locotenentul Hureaux improviza în stilul muzicii spaniole. Lemoutard, în picioare, bătea din palme și striga : „*Toro ! Toro !*“¹ spre marea bucurie a celorlalți. Chelnerii care aduceau șampania se opriseră ca să privească spectacolul, și în restaurant clienții se ridicau de la locurile lor, ca să vadă mai bine.

Fuchs se repezise pe dată, și cu gesturi de clown juca rolul de arbitru între taurul Bompard și torero-ul Marsolleau. Asta, asta nu făcea parte din vechiul ceremonial al celui de-al doilea batalion cînd se alunga taurul într-un adăpost minuscul, în poziție de luptă ori într-o po-

¹ Taurul ! Taurul !

potă improvizată, în stare de repaos. Inovația plăcea, de aceea prinseră a o dezvolta, iar Becmeil și Ballante în bună înțelegere mimară pe îngrijitorii celor în luptă. Un îngrijitor de taur îi masează coarneau, îi curăță de praf coada, în sfârșit, se dedă la tot felul de invenții ; tocmai ceea ce îi trebuia lui Ballante, care nu putea suferi să nu fie el însuși centrul atenției. Fuchs se prefăcea că aruncă petarde, îi conducea pe cei doi luptători unul după altul ținându-i de mână, ca pe-o mireasă pe care-o prezintă publicului, și mima ca odinioară Rigadin, la cinema, scenariul luptei care avea să vină. Se trase îndărăt trimitând bezele. Hureaux începea *Carmen* : „Toreador bagă de sea-a-a-amă...” Ansamblul intona cuvintele corului.

Doctorul Decoeur dădea din cap în semn de dezaprobare. Se uita la Leurtillois cu mirare ; părea mișcat, atîta mai lipsea ! „Pari mișcat, dragul meu...” Aurélien se întoarce.

— Da, e cam dobitocesc... dar dobitocia asta, vezi dumneata, Doc, este oricum războiul, războiul nostru...

Marsolleau făcea mișcări cu șervetul ca pasele magnetizatorului, și craniul lui Bompard strălucea în frunzetul tăbărit asupra-i, se întorcea, amenința că se repede asupra publicului, oprindu-se în fața unei bariere fictive, de-a lungul căreia alerga în trap. „*Toro ! Toro !*” Aurélien continuă :

— Ultima oară cînd am văzut așa ceva, Doc, Bompard făcea pe taurul... ca totdeauna, dar toreadorul era gingașul Vanderpyle, un aspirant¹, un tinerel din Lille, atît de blond încît părea o fată. La Eparges. Aspirantul a fost ucis într-un atac dat pe neașteptate a doua zi... O, știu, e o scenă de foarte prost gust !

Toată lumea urla de bucurie : Bompard era foarte caraghios și-l tot pune pe fugă, să-i iasă sufletul, pe Marsolleau, care avea aproape cincisprezece ani mai puțin decît el. Pianul îi scanda aria, tot mai puternic. Lemoutard, într-un colț, îndărătul mesei, dansa un danț

¹ Titlu al elevilor-ofițeri care au grad între adjutant-șef și sublocotenent.

spaniol, plesnind din degete, folosindu-se de șervetul său ca de un șal. Nimeni nu părea să-l observe.

— Caraghioasă treabă, războiul vostru, murmură doctorul, n-avem idee despre așa ceva, noi învîrțiții rămași în spatele frontului...

Desfășurarea luptei se termină prin ucidere; Bom-pard se rostogolea pe pămînt și torero-ul fu aclamat, buzele mimau sărutări. La masă, chelnerii turnau din nou șampanie. Pianistul care obosise dădu pe gît o cupă și se plînsese : „Ah nu, asta, Fuchs ! Nu-i de laudă, șampania ! E dulce ca zahărul !“ Fuchs protestă : unora le place aspră, altora... nu știi pe cine s-ascuți. De altminteri, cît despre el, șampania, de-ar curge și pe gîrlă... Am comandat fiindcă ne aflăm în ajun de Anul Nou, altminteri...

— E adevărat, zise tare căpitanul Millot, mîrîie totdeauna stimabilul Hureaux ! Ce caracter !

— Dar, dom'le căpitan... șampania...

— Ce mai căpitan ! Cere șampanie, să i se dea !

Se adunaseră cîte patru sau cinci, Hureaux se zbătea, îl forțară să dea pe gît șampanie cu sticla. Curse din ea peste tot, dulce ca zahărul, dezgustător. Nu numai Lemoutard se înveselise la culme. Becmeil de asemenea : voia să cînte, dar Ballante, care pîndea să-i vină rîndul, se zori să intre în scenă.

— Haida-hai, cirii Stéphane Dupuy, iată că Ballante face pe factorul

Era numărul său. De cum i se urca beția în nas, îi venea să facă pe factorul. Se plimba cu tolba, saluta politicos trecătorii, se urca pe scări, intra la o doamnă drăguță care tocmai îi deschidea ușa în pielea goală, la un preot care... Și la portar, și pe bicicletă peste cîmp... Nu se înțelegea tot ceea ce voia el să reprezinte, dar era de bonton să rîzi. Alerga de-a curmezișul restaurantului, clienții de la mesele mai mici se interesau de pantomina sa, se întorcea la locul de unde plecase, *et cetera*... În cele din urmă, acoperi frumoasa voce, nițeluș prinsă de băutură, care cînta : „Manon, iată soarele !...“

Se produsese oarecare învălmășeală în cursul banche-tului, oamenii se strîngeau în grupuri mici, își strigau cîte ceva unul altuia. Se aducea căfeaua, lichiorurile, se fumau țigări. Masa era îndeajuns de murdară, lucruri

răsturnate, scrum prin resturile de înghețată topită, fărimă de biscuiți rupți între degetele nervoase ale căpitanului... Acum Ballante, excitat la culme, cînta vestita sa arie *La Tonkinoise*, și toată lumea, Dupuy, Hureaux, Husson, Blanchard, Marsolleau, reîncepeau în cor refrenul : *Mon Annana, mon Annana, mon Annamite...*

Doctorul îi zise lui Aurélien : „În fond, războiul nostru... a fost un război de ofițeri, de gradați... Nici un soldat aici...”

Aurélien dădu din umeri :

— Dumneata nu pricepi nimic din astea, dragul meu. Sînt niște asociații de foști luptători... Asta e o întrunire de camarazi... Am fost gradați, din întîmplare, se poate : nu ne mai schimbăm... Cu toate crimpeiele noastre de galon de pe mîneci era cît p-aci să fim sfîrtecați de gloanțe, înțelegi dumneata... ne reîntîlnim...

— Ei bine, ce-i, Leurtillois ? îi strigă Husson-Charras de pe scaunul său, cu piciorul întins. Tu nu cînți cu noi ?

Doctorul se uită la Aurélien. Aurélien cînta. Decoeur își mușcă nițeluș buzele. Nu fiindcă i-ar fi venit să rîdă. Abisul din oameni. Cît de departe sînt de imaginea pe care o ai despre dînșii sau de aceea pe care și-au făcut-o despre sine. Acest înalt tînăr, distins, hoinar și leneș, care se întîlnea prin Montmartre ori acasă la Mary de Perseval ori la familia Barbentane... totdeauna foarte bine îmbrăcat, de-ajuns de tăcut, ajunsese să cînte acolo, și pentru prima dată, cu obrajii cam asudați, părea că nu se supraveghează ; doctorul își dădu seama că Leurtillois era în elementul său veritabil. Se gîndi c-o amărăciune profundă că nu numai în ce-l privea pe Aurélien făcuse acest soi de descoperire ; la fel ar fi putut spune despre Rose, despre faimoasa Rose, care recita din Rimbaud. Ah, la, la. Simți că cineva îl prinse de braț. Era Stéphane Dupuy, roșu de tot, cu părul din ce în ce mai în ochi, își mușca încet colțurile mustății, și din dreapta și din stînga, cu o nervozitate de jucător de fotbal.

— Ascultă, doctore, Fuchs mi-a pomenit o vorbă despre afacerea... E o idee originală, produsele Melrose... Afacerea va avea un succes nemaipomenit... Fuchs ar dori ca eu să iau un interviu...

A, da ? Niciodată cel din urmă, acest Fuchs, cînd miroase de departe plească. Decoeur cunoaște vicleșugul. Directorul de la *La Cagna* va trece pe la Barbentane. Era în regulă. Fixaseră deja data întîlnirii. Dupuy se entuziasmasese de proiectul lui Rose, și se purta servil cu soțul. Va fi fiind desigur un tip foarte puternic, acest Decouer. Stéphane își dădu osteneala să se pună în valoare în mod exagerat, vorbi despre cartea pe care o scria, un roman : subiectul, dezamăgirea unui combatant căruia viața i se pare deșartă, goală, după acel alcool nemaipomenit, deprinderea de-a ucide, războiul, în sfîrșit. Această lume mediocră, fără aer...

— Dumneata ai ucis mulți cu mîna dumitale ? întrebă doctorul cu tonul său spelb, monden.

Celălalt rîse tare, cuprins de-un sentiment de sfială, strînse din umeri, își aruncă părul pe spate :

— Oh, știi, am fost artilerist... Dar, în fine, am cunoscut multă lume, de asta...

Arătă spre cei care benchetuiau : formau grupe, unii în jurul căpitanului Millot, alții cu Fuchs și cu Lemoutard, care alcătuiau jocuri cu bețe de chibrituri, Becmeil singur-singurel cînta *Le Rêve passe*¹ : „Priviți-i, husarii, dragonii, cei din gardă...”

— Evident, zise Decouer, dumneata știi ce vrei să spui. Eu în timpul războiului n-am făcut decît să spăl putina...

Avea o cută provocatoare a buzei spunînd acestea. Dupuy era neplăcut impresionat, dar răspunsul îi impunea oarecare respect. Pentru o nimica toată, ar fi dovedit că el, în fond, ca artilerist... Dezvoltă subiectul cărții sale, cealaltă latură, latura revoluționară, revolta eroului, dezgustul său în acest Paris al comerțului, al politicii, al combinațiilor... Și apoi poezia, firește, refugiul la țară, izolarea, un sfîrșit fără iluzii... „Mă înțelegi, nu pot să-l pun să plece pe Boule, așa se cheamă eroul meu, în Tahiti cum pleacă toată lumea... Le Harrar... În sfîrșit, va pleca pe coasta bretonă, într-o regiune fără turiști, cu insule, cu vînătoare, cu pescari... Totul se termină cum începe *Pan de Knut Hamsun*... Îți place Hamsun ?”

¹ *Visul trece.*

Firește, doctorului îi place Hamsun. Ce oare nu-i place doctorului ? Hureaux îi întrerupse.

— Nu vi se pare că lipsesc femeile ?

Nu s-ar fi crezut vreodată că asta putea să-l frămînte pe acest șubred bilios, cu vocea prea ascuțită, indecentă, pe care o avea, surprinzătoare la acest funcționar de talie mijlocie, cu fața mijlocie, cu picioarele mijlocii. Era contabil într-un renumit magazin de instrumente muzicale, spuse Husson-Charras, amestecîndu-se în conversația dintre doctor și Dupuy, cam părăsit cum se afla, cu piciorul său. Oare de asta o fi cîntînd la pian sau dimpotrivă ?

— Ah, făcut doctorul, legea asta a cauzalității !

În sfîrșit, asta îi trezește păreri asupra artei și nu se însoară ca să se ducă la concert, precum zicea.

— Îți amintești, Leurtillois, spuse Husson, agățîndu-se de Aurélien, îți amintești de Hureaux la Mort-Homme ?

— Cînd i s-a împușcat sticla de poțiune pentru tusă ?

Glumiră. Ce maniac, acest Hureaux ! Pînă și în tranșee, mania lui de-a face ordine era aproape scandaloașă. Pe cincizeci de centimetri pătrați, se organiza în mod rațional : paharul de metal, gamela, cuțitul.

— Fularul, Husson, nu uita fularul ! Tot ce era mai important dintre precauțiile sale împotriva morții, cu poțiunea... Ce mutră a făcut cînd sticla a fost spartă de-un glonte...

— N-a fost un glonte, a fost o schijă !

Se certară asupra acestui amănunt de istorie :

— Cînd te gîndești că tocmai el cere curve în seara asta !

— Pe legea mea, făcu doctorul, îți mărturisesc... În fine, Leurtillois și cu mine, știm noi de ce-am venit singuri... Dar ceilalți ? Ce-au făcut cu soțiile lor ? Și chiar în ultima zi din an !

— O ! zise Dupuy, cei mai mulți după aceea fac revoluționul în familie ! De fapt, nu toți sînt nemulțumiți în acest răstimp de libertate !

— Da ? Curios...

Doctorul arată spre Marsolleau :

— Țsta nu e însurat ?

— Nu, răspunse Husson, are o prietenă... care îi plătește cravatele. Iar Bompard și-a lăsat doamna la Mar-

silia, e în trecere. Îți amintești, Leurtillois, de fotografiile D-nei Bompard ? Le arăta tot timpul : părul lins, o cruce de aur atârnată de gît, niște ochi mici, o legitimă cumsecade... Asta nu-l oprea ca în cantonament să nu-și facă de cap cu toate prostituatelor de hotel... Îți aduci aminte ? I-o fi făcînd desigur o viață nemaipomenită, gospodinei sale, asta !

Și Becmeil are trei copilași, frații uciși, mamă-sa, po-vară pe cap, nevasta îl ocărăște de dimineată pînă în seară, broscii nici nu sînt sănătoși ! Trebuie să-l înțelegem, aici își reamintește de tinerețe. Reprezentant al unui magazin de galanterie, numai el știe ce înseamnă să-și frece tălpile de rogojini, să tragă de cordonul sone-riei, să stea cu pălăria în mînă, cu atîtea guri de hrănit ! Și Blanchard vinde pneuri pe la intrarea Maillot : cinci fete, o soție care și-a luat tălpășița... Doctorul își înălță capul în tăcere și se întoarse spre Stéphane :

— Da, scumpul meu, dumneata ai dreptate, lumea e prost alcătuită, și e păcat că nu ține tot timpul războiul !

Husson bombăni și-și pipăi coapsa. Aurélien se uită la Decoeur nedumerit. Însă Dupuy, de îndată în curent cu totul :

— Da... or fi fost poate vremuri frumoase pe-atunci...

LIII

Această mică petrecere se terminase foarte prost. Cum începuse scandalul, nimeni n-ar fi putut să spună exact. Este adevărat că se băuseră și răsbăuseră la păhărele, că se încercase armaniacul după drojdia de Bourgogne, și un snaps de te trăsnea, care readusese în discuție tot felul de anecdote alsaciene de după armistițiu, asupra cărora nu toți erau de-acord. Poate într-adevăr că Lemoutard, îndeajuns de beat, îl provocase pe Blanchard, pe care nu-l avea la inimă. Dar ce spusese Blanchard c-o clipă înainte ? Acest măscărici înalt, brun și slab, cu mustățile pleoștite, cu pielea tăbăcită și cu mișcări de moară de vînt, stătuse liniștit tot timpul mesei, dar, în sfîrșit, i se cunoș-teau părerile și a fost o proastă inspirație din partea lui

Fuchs că-l invitase. S-ar fi putut să-l întărite pe Lemoutard cu vreo vorbă oarecare. Striga că n-are de primit lecții de patriotism de la nimeni și se știe bine că are o cruce de război grozavă, dar asta nu e un motiv ca să spună anumite lucruri. În încăierarea de nedescris care se produse, de îndată ce unul a început să dea în celălalt, era cu neputință ca cineva să-și mai recapete stăpânirea de sine : și asta scoase din sărite oamenii de felul lui Marsolleau, care nu nutreau o dragoste deosebită pentru fostul inspector, văzînd cum îl loveau pe Lemoutard în starea în care se afla. Fapt e că Marsolleau nu prea putea să se lege de namila de Blanchard, căci disproporția era prea mare, și se găsi în fața lui Becmeil care n-ar fi visat, sobru cum era, să se ia la bătaie cu fostul său locotenent, dar care în acel moment își ieșise din fire.

Încercară unii să-i despartă : se auziră strigăte : vai de mine, cum e posibil, cu atît mai mult cu cît Marsolleau avea o superioritate zdrobitoare, boxa, și cînd singele curse în voie din nasul adversarului său, lumea se revoltă. Hereaux piuia. Aurélien îl prinse pe Marsolleau de brațe, și îl trase îndărăt. Celălalt protesta, însă asta îi dădu răgaz căpitanului Millot, urmat de Bompard, de șefi, să intervină. Căpitanul simulă că nu cunoaște începutul încăierării : îl înfieră pe Marsolleau pe care nu-l putea suferi pentru nimic în lume, și care ar fi trebuit să-și amintească de gradul său înainte de a lovi un sergent, rosti din nou formula sacră : „Uniți ca pe front“, și înecă totul într-un discurs.

Se vedeau pahare sparte, băutură vărsată pe fața de masă, murdărie pe podea, farfurii slinoase peste tot. „Ce mascaradă !“ spuse Hureaux. Și Dupuy, palavragiu și grosolan, făcînd pe cel care n-a avut timp să intervină, întreba : ce s-a întîmplat ? arătîndu-și bicepsii. Așa s-o fi purtînd totdeauna, desigur, artileristul.

Într-un cuvînt, o debandadă ! Husson-Charras îi cerea lui Fuchs să-i aducă un taxi. Oamenii se îmbrăcau la vestiar. Doctorul îi spuse lui Aurélien : „Faci revelionul undeva ?“ Leurtillois dădu din cap că nu. Vor continua chiar seara împreună. Husson-Charras ar fi vrut ca Aurélien să ia o birjă împreună cu el, dar ploaia se oprise și avea nevoie să meargă puțin pe jos, ca să mai elimine

din otrăvurile ultimelor fumuri de țigară. Se întâmplă că Aurélien și Decoeur coborîră scările de la Sacré-Coeur cu Hureaux și cu Bompard.

Bompard îl luase familiar de braț pe Aurélien : „Încîntat că te văd, *pitchoun*... În timpul mesei, nu se putea vorbi... Cum se combină în ce te privește, afurisita asta de viață ? Căsătorit ? Nu ? Ai dreptate. Nu te însura. Să nu te însori niciodată...”

Deasupra lor, biserica albă, la picioare orașul într-o brumă de lumini. Frigul îi sili să-și încheie pardesiurile. să ridice gulerele. Hureaux bombănea ca totdeauna.

— Marsolleau, bineînțeles, Marsolleau... Totdeauna e gata să se ia la hartă pentru cîte-un fleac, ăsta... Un șarlatan chipos... Cînd era ajutor de comandant, își petrecea timpul spionînd pe unul, spionînd pe altul...

— Lasă, lasă, zise Bompard. Sigur, dacă comandantul ar fi fost acolo, nu s-ar fi întîmplat nimic... Millot n-are autoritate...

— Te sfătuiesc să-l aperi pe acest Marsolleau, tu, Bompard... Știți bine că am fost pe lîngă comandant înainte de Marsolleau, și după aceea colonelul m-a luat cu el. Îmi aprecia dibăcia, spiritul de ordine. Atunci am aflat o grămadă de lucruri... Cine crezi c-a pus bețe-n roate vreme de doi ani ca să ți se dea galonul, Bompard, hei ?

Celălalt tresări brusc, se opri cu mîna pe balustradă, erau la jumătatea scărilor. Îl bătui pe umăr pe Hureaux : „Nu vrei să spui cumva ?... Marsolleau ? Nu !”

Merseră în tăcere. Se auzea de jos, prin noapte, muzică și claxoane de mașini. Doctorul spuse ceva despre Montmartre, despre anul pe sfîrșite. Aurélien se gîndea la Bérénice.

— Tu crezi asta, Leurtillois ? explodează ca din senin Bompard. Marsolleau... să-și descarce pîntecele de scîrne tocmai în cizmele mele ! Tipul ăsta avea nevoie tot timpul de-un ban ici, de-un ban colo... Nu dădea înapoi niciodată, de altfel... Se străduia să facă pe fantele seducător pe banii noștri, și după aceea... Înfumuratul !

— Dacă ți-aș arăta fișele mele... scriși Hureaux. Am o fișă Marsolleau... Îți amintești, la Eparges...

— Ce vorbești, fiule ! Oamenii lui voiau să-i tragă o bătaie zdravănă pentru că se pusese la adăpost în timpul

atacului... Eu l-am scăpat de bucluc ! Și cînd te gîndești că moicjul ăsta...

— Ei bine, suspină doctorul, nu ne închipuiam că asemenea lucruri se întîmplau pe linia de atac, noi aștilalți, învîrțiții... Vorbele astea împrăștiară o răceală. Dar Hureaux luase vînt. Furios, cu ură și cu dorință de răzbu-nare, îngrămădite în suflet, unele lucruri îi ardeau limba :

— Da... Uniți ca pe front... L-ați auzit și adineauri pe imbecilul ăsta de Millot. Era cu Marsolleau prieten la cataramă, apoi ăstălalt i-a suflat o dămiceală, și acum orice e bun contra lui Marsolleau. Și chiar dacă nu era rivalitate personală... Oare n-ar fi trebuit să capăt panglica roșie¹ de zeci și zeci de ori pînă acum ? Știi cine mi-a smuls-o de la butonieră ? Preotul divizionar, firește, ploșnița aia ! Colonelul mă aprecia, dar după ce ieziuiții își spuneau părerea... Am niște povești drăguțe despre el, despre taica Béliard ! Ah, de-ar veni ziua cînd să-mi pot publica fișele !

Coborau grăbiți pe strada Lepic. Era lume pe stradă ; un aer de sărbătoare, cu tot frigul, toate localurile luminate. Piața Blanche ; în vîlvătaia faimoaselor cafenele se opriă. Bompard murmură : „De la acest Marsolleau, asta e prea de tot ! Și eu mă jucam de-a taurul cu el !“ Intrară la Wepler.

Mînia cumplită a lui Hureaux îl distra pe doctor. Îi punea întrebări perfide, îl încuraja. Bompard era mirat la culme de dușmanul pe care îl descoperise. Așadar de asta îi venise al treilea galon așa de tîrziu, încît n-a putut fi titularizat. Fusesse retrogradat. Rumega în gînd jîgnirea asta de aproape trei ani. Vînduse totdeauna marfă proastă. Era dureros că viața nu-i dăduse ceea ce i se cuvenea. Ar fi vrut să fie căpitan de-a binelea. Aurélien se amesteca fără tragere de inimă în conversație. Era de altfel cufundat și într-un sentiment de nedreptate. I-ar fi plăcut să se poată lega de ieziuiți, de francmasoni. Dar nu putea. Ea îl iubea. Dar asta nu-l mulțumea cîtuși de puțin. Îl iubea, și avea să-l părăsească. N-o să fie nici-odată a lui.

¹ Semnul gradului de comandor al Legiunii de onoare.

— Ce învîrtește ca civil, întrebă Decouer, acest Blanchard ? Negustor de pneuri ?

— Oh, știi, rînji Hureaux, negustor, negustor ! Mai degrabă revînzător... Undeva de-a lungul căii ferate de centură... Un nevoiaș... Cu o familie în spinare, cu nevas-tă-sa plecată... Un biet încornorat, ce să mai vorbim !

— Ca noi toți, spuse doctorul.

Bompard chicoti. Hureaux își mușcă buzele și protestă :

— Vorbește în numele dumitale... vorbește în numele dumitale... Ține seama că e dreptul lui să creadă ce vrea... Drepturile Omului... Dar nu-i un motiv să vină printre noi și să neliniștească sufletele... Nenorocirea e că de-alde Marsolleau s-amestecă în povești de-as-tea ! Eu sînt tot atît de pacifist ca oricare altul, dar asta nu m-a împiedicat să... Numai că mi se pare respingător să faci un drapel din pacifism...

Despre ce oare vorbeam ? Doctorul părea că se dume-rise. Aurélien era foarte departe de conversație ; vedea o figură îndurerată, cu ochii închiși, o figură posomorită și sîdfie, un păr zbîrlit, blond, o lumină oarbă, o gură... Ah, tot timpul vedea schimbîndu-se desenul acestei guri !

Oare chiar așa era gura lui Bérénice ? Desenul buzelor se modelează după dorința noastră : Aurélien confunda toate buzele pe care le cunoscuse în amintirea lui despre Bérénice, Bérénice nu mai era doar acea dragoste de astăzi, ea era dragostea lui, dragostea pe care o avusese pentru celelalte femei, obsesia femeilor pe care o purtase cu sine în adîncă noapte a războiului, visurile de adoles-cent, neliniștea lui de bărbat. Apoi, deodată, revedea conturul obrazilor, pomeții lui Bérénice, și ochii cu înceti-neală se deschideau, ochii întunecați, ochii pieziși ai amintirii.

— Gluma s-o lăsăm la o parte, zise Bompard, dragul meu Hureaux... Îmi juri tu că Marsolleau... ?

— Ah, atunci, se văietă contabilul, vei fi fiind probabil greu de cap, nu ? Ce doză de prostie ! Dacă ți-aș povesti, dar tu erai acolo... ah, nu, e adevărat : fusesesi rănit cu cîteva zile înainte... Cînd am ajuns pe canalul din Ailette, în satul ăla... i-am uitat numele... În fine, treaba a fost dusă la bun sfîrșit : Migle a cucerit poziția... știi, țăranul

acela, cu obraji rumeni, un băiețandru înalt cîrlionțat, cu mustață... Da, l-ai cunoscut... Era sublocotenent, se pregătea să fie institutor... Cu niște oameni din compania a cincea... Era chiar după plecarea lui Rouquès, evacuat, nu mai rămăsese nimeni acolo ca să-l apere pe Migne... comandantul era la regiment, colonelul tocmai ne părăsise. Totul s-a pregătit într-ascuns de Millot și de Marsolleau... Millot comanda batalionul... În sfîrșit, Marsolleau a scos din asta o Cruce de război și n-a fost văzut pe linia frontului. Migne a rămas cu buzele umflate... Vai de el... Fără noroc, bietul băiat. Abia se logodise acasă la el, în Charentes, cu o studentă E.N.S... La unsprezece noiembrie dimineața... imaginați-vă, la unsprezece noiembrie o mie nouă sute optsprezece ! Un obuz francez colac peste pupăză. Tocmai înainte de-a se sfîrși totul... se goleau chesoanele... unul dintre acești afurisiți de artiștii... Îndesat în pămînt, Migne, dus pe copcă, așa ceva ! N-a mai rămas nimic din el... I-am luat eu calabalicul, i-am citit scrisorile... În unsprezece, pe la ora nouă și jumătate, în Lorena... Ah, ah ! Uniți ca pe front ! Asta chiar că-i bună !

Hureaux băuse și el prea mult. Doctorul zări în ochii lui Aurélien o expresie de nerăbdare. Bompard își rumega în gînd descoperirea. Farfurioarele se îngrămădeau în fața lui. Era trist la beție.

— Mă întreb, murmură el, de ce n-a venit comandantul... Este doar la Paris. La minister...

— Cina în familie, spuse Aurélien.

— Crezi ce vrei și bea apă rece ! rîse în silă Hureaux înghițind rachiul dintr-odată. Eu cinez în familie ?... Dar dragul de maior ? Cinează și el în familie ? Barben-tane ? Aștia nu ne mai cunosc, asta este... Sîntem niște tipi prea mărunți... nu de-ajuns de eleganți !

Prin fundul sălii, lumea venea în restaurantul cu mese rezervate pentru supeul de revelion. Decoeur se aplecă spre Leurtillois : „Hai să încheiem anul în altă parte...” Ceilalți nu observară că plătea. Îi lăsară să plece fără să-și dea seama. Hureaux repetă : „Dacă mi-aș putea publica fișele !” Era un miros de *welchs* și de bere, o căldură de bucătărie în care preluda o orchestră argentiniană. Auré-

lien se lăsă dus în piață și, în dreptul localului „Moulin Rouge“, cu ghirlanda-i luminoasă de la firmă, respiră adînc.

„Ce-i de făcut?“ întrebă el. Și Decoeur, care toată seara observase cu coada ochiului neurastenia lui Leurtillois, spuse pîrintește : „Ce-ai avea de spus despre «Lulli-s-», dragul meu ? Iaca așa, ca să reintrăm în viața civilă... dacă așa ceva te ispitește !... Bun e Dumnezeu !“

Spuse aceste vorbe fiindcă, dacă nu l-ar fi înșfăcat pe Aurélien de braț, acel elegant Bugatti zvăpăiat, cu două fete îngrămădite într-un tînar, l-ar fi nimicit la cotitură... Se auzeau de la el niște detunături ca de petardă, în noapte.

LIV

Din nou barul strîmt, înnegrit de fum, cu lumini roșiatice ; din nou mahonul și arama, înaltele taburete, sticlele, *shaker*-ele, paiele, micile tablouri nepotrivite și ridicole aliniate pe pereții cu stegulețele de la Yale și de la Harvard ; din nou muzica se auzea din *dancing*-ul în stil maur, și vacarmul vocilor, și rîsetele, și isteria oamenilor beți și gravi, ale americanilor și ale fetelor, ale doamnelor cu rochie de seară însoțite de bărbați negricioși, printre obișnuitele barului, Suzy, Georgette, Yvonne... Din nou acest decor de insomnie și de alcool, și te copleșește durata nopții împovărate de toate ideile pe care le alungi, de toate gîndurile pierdute, de dansul celor care au teamă c-au să doarmă, teamă că n-au să doarmă... Barmanii în alb agitau băuturile între lumea plictisită și surîsul lor profesional. Corpolentul Lulli își plimba burta venețiană de-a lungul grupurilor, bătea din palme și striga : „Olle ! Olle !“ Era și o femeie bătrînă foarte grasă, în roz, cu părul vopsit, de culoarea iodului, cu brațele goale și cu un guler mare de mătase care se revărsa ca și sîinii ei, pînă aproape de teigheaua lîngă care stătea și vorbea cu D-na Lulli, de la casă, cu o volubilitate nescată, agitîndu-și poșeta de perle și cărnurile tremurătoare.

— Fără îndoială, dacă nu m-ai fi tras de braț, spuse Leurtillois, la ceasul ăsta...

— Crezi că aş fi lăsat s-o şteargă astfel un asemenea comanditar ?

În simplitatea ei această glumă îl tulbură pe Aurélien. Veşnic acelaşi cîntec, povestea cu comanda. Chestiunea asta îl urmărea în chip straniu. Vru să se explice o dată pentru totdeauna :

— Ascultă, Doc, zise el...

Celălalt îl întrerupse :

— Ştiu, ştiu... L-am văzut pe domnul Morel astăzi chiar. Un om plăcut. L-o fi stingherind că-i lipseşte braţul ca să-şi prepare poţiunile... Inteligent... În sfîrşit, pentru un farmacist. Ne va fi foarte util. Este înduioşător : ceea ce face nu este pentru el însuşi. Pare foarte dezinteresat. Totul e pentru D-na Morel. Ce n-ar face pentru ea... E drăguţ să vezi aşa ceva. În zilele noastre. Foarte rare asemenea sentimente. Menajurile bune ? Am şi uitat ce-s alea. Un soţ care se gîndeşte la nevastă-sa. Trebuie să te duci în provincie ca să mai vezi aşa ceva...

Mereu acea voce fără rezonanţă, amară. Nu spunea o vorbă, doctorul ăsta, în care să nu se profileze Rose, umbra lui Rose şi, dramă sau comedie, viaţa lor ; Aurélien uneori se întreba... Pentru moment îl stăpînea o îngrijorare :

— Ai văzut-o şi pe D-na Morel ?

— O, nu. Ea ieşise. Ultimele cumpărături. Amîndoi părăsesc Parisul mîine seară. O femeie are totdeauna nevoie să mai scotocească prin prăvălii înainte de-a pleca să se înmormînteze în provincie...

— Mîine seară ?

— Da... după ce vor fi sărbătorit Anul Nou... în familie.

Aurélien se agăţase mult timp de speranţa că Edmond va veni la banchet, oricînd, în timpul banchetului, oricînd, după, la cafea, la lichior... Anume... Pe Edmond putea să-l întrebe. Acum însă îi venise o idee nebunească. O avusese la drept vorbind de îndată ce Decoeur îi propusese localul Lulli's. Sau pe Edmond complice sau pe însăşi Bérénice... Era aşa de firesc ca Aurélien să fie aici în noaptea asta. Unde ar fi putut oare să fie ? Ei aveau să vină. La miezul nopţii... desigur. Aveau să vină. Ea va fi acolo de la o clipă la alta, în sala cea mare, unde el îi ţinuse mîna în mîna sa. Ea va fi umblat cu viclenii : nu

dorea să-i arate lui Lucien unde își petrecuse seara aceea atât de plăcută... Montmartre, în sfârșit. Cunoștea Montmartre farmacistul ? Cu Edmond sau fără Edmond. Era probabil cu Rose, acesta ! Doctorul vorbea despre Rose, despre nemaipomenitele gingășii sufletești pe care le avea ea, Rose... despre drepturile pe care le au în viață ființele superioare... nu le putem aprecia ca pe celelalte, după aceleași norme... Norme era un cuvânt care îi plăcea doctorului.

— Te-ar supăra dacă am arunca o privire în dancing, doctore ?

— Nu, nu, dimpotrivă...

Acea atmosferă, s-o tai cu cuțitul. Mulțimea de oameni sosește, ușile bălăbănindu-se la intrare, zelul servitorilor în livrea ai restaurantului, vînzătoarele de flori, și sala mare în lumina sa albăstruie, pentru un vals, reflexe strălucitoare aninate de pielea femeilor, de paietele rochiilor, bărbații în negru, plastroanele, fețele de masă în culoarea reflectorului... Lumina se schimbă după discul turnant de colo jos... iată-l acuma mov... Pe careul parchetului, între mesele și sticlele de șampanie, mulțimea dansatorilor tropăie și alunecă, moleșită, cu ochi galeși... O alhambră fără fîntîni, cu atîtea alme¹ încît totul e cam greșos. Ca prăjiturile cu cremă... Aurélien se uită la ceas. Luminile turnante, discul îndrăcit, aruncă o jerbă de culori pestrițe peste sală, peste balcoane, peste dansatori, după cum orchestra atacă înnebunită finalul. Un zgomot infernal de farfurii și de rîsete în liniștea restabilită, și bătaia din palme a perechilor aplaudînd orchestra. Orchestra, docilă, reîncepe valsul, și totul este albastru, albastru, albastru...

Ochii lui Aurélien scrutează adîncimile luminilor și ale umbrelor. Îndoitura unui braț îi oprește, ocolesc un umăr de femeie care ascundea o față ; acel du-te-vino al chelnerilor îl silește pe Aurélien să se miște ca să vadă... Expresia unui bărbat cu nasul turtit dă la iveală de lîngă un stîlp multicolor dorințele pe care muzica le-ascunde. Rîsetele de dulce excitare produc, în acel colț unde fața de masă de hîrtie arde, un clinchet de monedă de argint.

¹ Cîntărețe și dansatoare orientale.

Nu... nimeni. Ceasul de la încheietura mîinii. Acele se apropie de miezul nopții. Vor veni, vor veni cu siguranță. Ca o enormă muscă neagră, voluminosul Lulli, cu elitrele răscrăcărate, răzbește prin mulțime, unde trecerea se închide în urma lui din balansul dansatorilor, și strigă orchestrei ceva ce nu s-aude. Tocmai sosește un grup de bărbați în frac și de femei în rochii lungi, luminoase, calme, maiestose, extraordinar de îngrijite. Chelnerii năvălesc. Niște clienți sînt înghesuiți în fund ca să așeze o masă. Muzicanții în picioare cîntă *Starsprangled banner*¹... Domnii salută trecînd printre dansatorii surprinși, dintr-o dată nemișcați. „Este ambasada Statelor Unite!“ murmură o femeie de moravuri ușoare roșcată și palidă în slaba lumină de lîngă doctor și de lîngă Leurtillois. Acele ceasornicului merg către miezul nopții. Mîncăruri fumegînde ies din bucătării. Dansul a reînceput, și valsul razelor colorate. Acele ceasornicului... Aurélien nu pierde din ochi încheietura mîinii. Sîngele i se urcă în obraz. Ea are să vină. Cum să nu vină? Refuză să creadă că... Ce spune Decoeur? Dracu știe ce mai îndrugă! Priveliștea se tulbură, întunericul e brăzdat de lumini, lumea aplaudă: iată marea atracție a cafenelei „Lulli's“, imitată după Muzeul Grévin, ninsoarea de lumină, fulgii palizi parcă plouă în falsul patio² cu petale care dispar ajungînd pe pămînt, căzute din centrul bolților, poezia de la miezul nopții fără două minute din strada Pigalle, în aplauzele comesenilor, în valsul lui Irving Berlin... Femeia corpolentă de la bar, cu gulerașul roz, a venit lîngă ei să privească: „Este enormă“, spune doctorul, gîndindu-se desigur la glandele acestei arătări. Și adăugă: „Un Picasso ultima manieră...“ Aurélien murmură ceva. Poate în clipa asta, afară, pe strada umedă, Bérénice coboară din taxi... O lovitură în țambal, bubuiturile bateriei, strigăte. Noaptea. În noapte, Aurélien zărește palida lucire a cifrelor ceasornicului său, miezul nopții... Se stîrnește un fel de bucurie a întunericului care învăluie ființele rătăcite, despărțite de nu se mai văd; o

¹ Imnul național american.

² Curte interioară sub cer deschis a unei case spaniole ori în stil spaniol.

înghesuială căutîndu-se unii pe alții, țipete, rîsete, vocea venețiană a grăsanului Lulli în englezește : „*Happy new year ! Happy new year !*“¹

Și deodată Aurélien simte două brațe în juru-i, două brațe goale, în jurul umerilor, niște degete îi caută fața nedibace. În vacarmul bateriei care acoperă umbra și în strigătele care amîndurora le dă senzația pustiuului, singurătatea iubirii, el s-a întors, se apleacă, o apucă de umeri, și pentru prima oară pe lume o strînge în brațe, îi atinge fața, îi găsește gura înflăcărată, zvîcnind intens, o sărută, o mușcă, și-a pierdut capul, nu se mai gîndește la lumina din nou aprinsă, la soțul poate pe-acolo, lîngă ea ; Bérénice, Bérénice, nu mai este decît numele ei, și ceva mai mult decît ea cu care începe noul an, noul secol, Bérénice...

Lumina țîșnește ca o trompetă, și taina acestei nebulii sare în ochii tuturor, lumea se desparte, femeile își trec mîinile peste buze, mașinal își ating părul.

Aurélien, în brațele sale cu părere de rău destinse, o recunoaște pe Simone. Dar Bérénice atunci ? Nu fusese Bérénice...

LV

„Încă o sticlă !“ Găleata de șampanie zboară pe deasupra capetelor. Distincția deosebită a chelnerului scoate în evidență vulgaritatea fețelor, prăbușirea corpurilor pe banchete. Ora trei dimineața. Au trecut pe la „El Garron“, unde era o asemenea înghesuială încît nu se putea merge mai departe de bar, apoi de acolo pe la „Castelul Caucazian“, unde dansul cuțitelor îl supără întrucitva pe Aurélien. În sfîrșit, ajunseseră din întîmplare în acest nou local, gen franțuzesc, cu oameni care scandau arii de Maurice Yvain, și agitau niște păpuși cumpărate de la o fată înaltă, în albastru și blondă ; acum căsca într-un colț și își scotea pe furiș un pantof de argint care o strîngea. Șampania se scurgea ca zerul, doctorul se lăsa în

¹ La mulți ani (la Anul Nou) (engl.).

voia plăcerii, iar Simone, dragăstoasă și maternă, se ametea pe încetul: „Ești mîhnit, dragul meu, vād bine că ești mîhnit... Ia și bea o cupă... Nu vrei să plecăm acasă?” Nu voia să plece încă... „Ce-i cu această șampanie proastă, slabă și dulceagă, îi ziceți ăsteia Ayala? Ce șireți sînteți...” Patronul sosește în fugă, se scuză; mai întîi, toată șampania era caldă; trebuie să vi se spună de o sută de ori s-o puneți la gheață... domnii au să ne scuze... Găleata de argint dansă un vals pe deasupra capetelor: „Ai să te ruinezi...” șopti încet doctorul. Aurélien făcu un gest vag.

— Mie, cînd îmi umblă gărgăunii prin cap... făcu Simone.

Nu se mai află niciodată ce se întîmpla cînd îi umblau ei gărgăunii prin cap. Acum mîngîia ceafa lui Aurélien, și strîngea între degete fața de masă: „Îmi place lenjeria, murmură ea, îmi place lenjeria, trebuie să mărturisesc, îmi place lenjeria...”

Cum fusese cules oare acest tip mic și slab, avînd gulerul prea jos și un gît care nu se mai termina, unde se suia și se cobora un măr al lui Adam disproportionat față de cap, cu brațe slabe? Era o cunoștință a lui Decoeur. Fusese cu ei și la „Castelul Caucazian”? Răsărise ca din pămînt pe scaun. Smochingul i-o fi fiind desigur prea mic, tînrul trăgea pe pulpe pantalonii, își încrucișa, apoi își desfăcea gaibele... „Trebuie să te îmbeți mai tare decît ești, tinere!” spuse Aurélien, și îi turnă să bea. Smochingul se sminti și mai rău pe manechin, glota făcu pe ludionul¹, fața îndobitocită se prăbuși în șampanie. Se credea obligat să-i vorbească lui Simone, iar Simone se întreba pentru ce. Aștepta cu răbdare ca Leurtillois, adică Roger al ei, să binevoiască să meargă la culcare. Îl va duce acasă la dînsa și el va adormi buștean, atîta tot, însă dimineața... Simone avea chef să facă dragoste, să-i intre cu totul în piele. O doamnă din local în verde fistic venise și ea la masa lor ca să mărească societatea; cine o invitase?

¹ Le ludion (lat. *ludio* = măscărici, histrion) este figurina care, suspendată într-o sferă goală, se coboară într-un vas cu apă și iarăși se înalță, după cum apeși sau nu pe membrana elastică închizînd acest vas.

Decoeur, tinărul cu glota, se invitase singură ? Perora și cerea *bretzels* ¹.

Decorul acestei lăptării era puțin dulceag : galben canar cu greci de culoare roz, iar femeile lor cu hainele larg deschise la piept, stil Fi-Fi...

Glota aceluia tinăr ajungea o obsesie, gîtul prea gros al acestui individ sfrijit avea ceva obscen. Aurélien se aplecă peste bancheta vînată și strigă la doctor, cu degetul îndreptat către aceste cartilagii de girafă : „Înțelegi ce vreau să spun, Doc ? — Nu chiar precis...” Trebuie prea mult timp ca să-i explice. Dacă i-ar sfărîma dinții fantelui întreținut ? Enervant cu ticul său de a-și prinde cu degetele pantalonii de dungă, pentru ca să-i ridice și să-i coboare din nou. Ca glota...

„Ai văzut cine a intrat ?” chelălăi doamna fistic către Decoeur. Acestuia i se păru că văzuse. Dar ce-l interesa pe el cine intrase ? Un grup de bărbați urîți, nu tineri, și femeile în jur imediat ca niște adevărate muște. Culmea tîmpeniei erau micile abajururi portocalii de la lămpile meselor. Ca fundal, se cînta o java. Pianul, acordeonul, flautistul. „Spune așadar, Doc...” Nu-și mai amintea ce voia să-i spună doctorul... Decoeur îi răspundea doamnei fistic : „Ia te uită, e adevărat...” Ce era adevărat ? E stupid cum se vorbește... Voia să spună... Păreau că se înțeleg, felcerul și doamna fistic. Ea zise : „Voline...” Asta o fi fost desigur numele tipului cu mustață neagră, căruia toată lumea îi făcea plecăciuni. „Dacă i-aș sfărîma dinții ?” se gîndi cu glas tare Leurtillois. Ceilalți îi astupară gura, Simone întoarse capul de la el în altă parte. Părea să fie în curent cu ce se petrece, Simone, ca și ceilalți...

„Să-i sfărîme dinții lui Voline ! Nu știe ce spune !” Doamna fistic se înfioră din această pricină, tremura. Se pudră din nou : „Am cunoscut pe unul, i-a suflat lui o fetișcană, nimeni nu l-a mai văzut după asta...”

Doctorul Decoeur se aplecă peste masă și explică tinărului, nu lui Aurélien : „Dumneata îl cunoști ? Pe Voline ! Nu ?... E cineva... E tare și mare, are trecere... Cel mai mare negustor de droguri în China via Siberia,

¹ Sol de prăjiturile.

în cutii de cremă de ghetete neagră... Are un grajd cu cai de curse...”

O doamnă în veston, cu părul tăiat ca un băiat, prea strînsă în talia cam revărsată, dar avînd ochi frumoși și un nostim nas în vînt, străbătea încăperea, pe-aproape de muzicanți. În onoarea ei, Voline se ridică în sus, ca o piatră de pe-un mormînt. Ea rîdea și părea intimidată totodată. Se așeză picior peste picior. Fusta strîmtă i se ridică dintr-o dată spre coapse. Aurélien își privi vecinul din față ; își smuci de cîteva ori partea de jos a pantalonilor. Doamna fistic explica în continuare : „Este Manon Greuze... o s-o auziți... cîntă bine... — O lesbiană ?” zise doctorul... Cealaltă ridică din umeri. Nu intra în asemenea amănunte. Acordeonistul cînta un solo în cinstea lui Voline. Erau niște femei la spatele lui, ca șanjorii¹ la spatele crupierului la cazino.

„Încă o sticlă !” strigă Aurélien. Simone suspină : în ce hal o s-ajungă în curînd. I-ar fi plăcut ca el să-i fi oferit flori. Spuse din ochi florăresei *nu*. Îi era teamă de-o dezamăgire. Tipul cu glota vorbea despre literatură.

— Ai citit premiul Goncourt ? Să se dea premiul Goncourt unui negru ! Mie așa ceva nu-mi place, *Batouala* asta... E o greșeală... Ordinar, și apoi n-are nici o noimă, drept ce trecem noi în fața străinătății ? Dacă nu mai putem să ne creăm romanele noi-înșine...

— Și ce anume ai fi premiaț dumneata ? întrebă De-coeur.

— Ei bine... *L'Épithalame*, de exemplu ! La doi ani după Proust, un negru !

Tînărul pomeni și despre Robert de Montesquiou, care murise de curînd. „Ce i-aș mai sfărîma dinții”, murmură Aurélien.

Doamna în veston se ridicase în picioare. Pianul preludia. Ea cîntă. Cu o voce vulgară, răgușită, profundă, își ținea gîtul c-o mîină, deasupra unui guler tare, c-o mîină lungă, neașteptat de frumoasă. Era ceva de neautentică Damia, niște romane cu despărțiri, într-o cameră

¹ Termen de club cu ruletă, adoptat în toate țările unde se mențin aceste jocuri de noroc ; traducerea exactă : schimbătorii — transformă mediat, la cerere, fisele de aluminiu, de argint etc. cîștigate de jucători în monedele pe care acestea le reprezintă.

din port, cu un amant care a ris plecînd... Dintr-odată Leurtillois se simți viu emoționat, pînă la lacrimi. Simone îi trecu degetele peste obraz, înspăimîntată că le retrage umede. El goli o cupă pe nerăsuflăte. Oamenii aplaudau. Pe cînd cîntăreața stătea să înceapă al doilea cîntec, un ins mai degrabă scund, gros, c-o barbă pe cale să încărunțească și care nu părea la largul său acolo, intră în sală urmat de femeia de la vestiar care îi scotea pardesiul. Era în haină, cu un fular de mătase albă, cu Legiunea de onoare... Cîntăreața se întoarse spre dînsul, el o salută. De la masa lui Voline, cineva se ridică în picioare ca să-l cheme : „Domnule senator !“ Domnul cam pîntecos se roti pe loc și se repezi. Strînse mîinile lui Voline. Părea de-o amabilitate slugarnică. „Este prietenul lui Manon Greuze, spuse confidențial doamna fistic către doctor. Un senator, om cu vază...”

Manon Greuze își intona cîntecul său tînguios. Ceva dintr-ale apașilor acum, despre furtul unei prostituate din buzunarul clientului, despre un dans la sunetul cimpoiului și despre un buchețel de flori de două parale... Senatorul aplauda, și ridica paharul către Voline. Celălalt, cu obrazul alb, întrerupt de părul negru, surîse și nu bău. Doctorul rîdea : „Spune așadar... spune așadar...” Se simțea stingherit că nu poate să-i zică lui Leurtillois Aurélien, din pricină că era Roger pentru Simone... „Spune așadar, Leurtillois...” Pe acesta îl durea în cot de ce spunea doctorul. Tocmai își amintise de ceva care mergea anapoda ; de ceva care plutea în aer și căruia îi pierduse sensul de mai bine de două ore... „Nu-l recunoști... oaspețele lui Voline... prietenul lui Manon Greuze ? Haide... dragul meu, uită-te mai bine... senatorul, e un senator...”

— Și ce, zise Aurélien, dacă ar fi papa de la Roma...

— Ești criță, dar recunoaște-l, dragul meu... Senatorul... senatorul Barbentane, bagă de seamă... tatăl lui Edmond ! Președintele tău din consiliul de administrație...

Numele lui Barbentane îl atinse pe Leurtillois în miezul rănii. Scoase un geamăt, se îndreptă din șale, privi. Manon Greuze tocmai se așezase lîngă cel nou venit, în aplauzele clienților și ale fetelor. Nici o îndoială. Mutra asta. Era chiar taica Barbentane, Onorabilul Barbentane. La ora patru dimineața, pe strada Frochot ! Phi, zău !

Și când zic phi, zău... Aurélien își duse mina la inimă și făcu un gest larg de salut cu brațul către tip peste mese, peste chelneri, și peste consumatori. Senatorul era întors spre ei. Clipi din ochi, își scotoci memoria, îl recunoscă pe Decoeur. Se frământă în loc pe scaun. Manon Greuze îi pipăi cu mina coapsele, el o respinse încet, răspunse la ceea ce îi spunea Voline, apoi nu se mai stăpîni. Îl văzură clătinîndu-se ca o coșcogea sfirlează, apoi luîndu-și vînt, îndreptîndu-se din umeri, făcînd un pas îndărăt, scuzîndu-se față de Voline, lovind încet și repetat cu mîna pe furiș obrazul cîntăreței și desprinzîndu-se de grup. Barba i se etală. Un suris îi miji între buze. Se porni spre doctor și spre prietenii acestuia. Făcea pe miratul, pe miratul fericit și încîntat, pe amabilul, își pregătea de la trei metri tonul pe cît de vesel pe-atît de confidențial al primei fraze :

„Doctore... Domnule Leurtillois... Doamnelor...” Oare avea el de gînd să le ureze un an bun ? „Luați loc, domnule senator...” Aurélien îl invită să se așeze. Luă un scaun, surise doamnei Fistic, salută de două sau de trei ori spre Simone căreia nu-l prezenta. Senatorul n-o cunoștea pe această femeiușcă. Îi privea pe ascuns sinii. „Domnul de Malemort... senatorul Bar...” Senatorul îi tăie vorba doctorului. Nu se aștepta să fie prezentat acestui tînăr cu gît monstruos, și cu nume nepotrivit. „Vă rog, domnilor, nu m-ați văzut astă-noapte ! Mă înțelegeți ? nevăzut astă-noapte. Nu sînt aici. Sînt la Luxembourg !” Era burdușit de rîsete mărunte, iar accentul său meridional răsuna atît de tare încît va fi vibrat probabil prin cupele de șampanie. Nu refuză una. Spuma îi curgea peste barbă. Își ciupi un pic vecina, pe care va fi cunoscut-o desigur tot venind aici de dragul lui Manon Greuze.

— Da, domnilor, s-a înțeles, de acord... Nu m-am mișcat de la Senat astă-noapte... O noapte istorică o dată și jumătate ! Pentru a patra oară din o mie opt sute șaptezeci bugetul Republicii va fi votat la timp fără douăsprezecimile provizorii¹ ! Așa !... În sfîrșit, datorită acestui subterfugiu juridic care permite să se lungească

¹ Douăsprezecimea provizorie : fracțiunea bugetului de care guvernul poate să dispună cu autorizația provizorie a Camerelor.

anul cu cîteva ore... La unsprezece cincizeci, uşierul a oprit pendula în sala de şedinţe, şi i-am lăsat pe la orele trei şi jumătate pe colegii mei care trăiesc tot în anul trecut, expediind ultimele articole... Dar ar fi de mirare să termine pe la orele şase, şase şi jumătate. Va să zică m-am eschivat... mă urmăriţi... A patra oară din şaptezeci ! E preferabil din pricina D-nei Barbentane să nu-i spuneţi fiului meu... Sîntem între oameni de onoare ! Însă scuzaţi-mă, sînt aşteptat...

Se întoarse în graba mare la masa lui Voline.

— Iată, dragul meu, spuse Decoeur. Aproape o reuniune a produselor Melrose... Nu lipsea decît ciungul ! Ah, nu, să nu mai comandaţi altă sticlă !

— Şi dacă am chef, sări Aurélien, răutăcios. A patra oară din şaptezeci ! Chelner !

— Ar trebui să mergi să te culci, Roger, suspină Simone.

El o privi. Era acolo, cu ea, aştepta ca el s-o dorească doar... El rîse. E cam simplă, viaţa. Senatorul, şampania şi Simone... Bun. O să se ducă să se culce cu ea. Îi puse pe umerii goi o mîină de stăpîn. „Chelner !“ Ah, dar nu înainte de a nu-i fi sfărîmat dinţii acestei paiate, şi îl prinse pe D-l de Malemort de cravată. Paharele căzură, se auzi un zgomot de sticle sparte, o înghesuială, doctorul între dinşii, tinărul se bîlbîia, lumea se întorcea... Aurélien aruncă o hîrtie de o mie de franci pe masă... Tinărul spunea : „Şi-a pierdut cumpătul !“ iar Simone : „Restul de bani, ascultă, Roger, restul de bani...“ Îl luă ea, şi lăsa bacşişul.

— Locuiesc, ştii, pe străduţa aceea de lîngă Moulin Rouge... Haide... am gaz, o să fie cald...

Fără să-şi dea seama cum, se pomeni într-o birjă cu un cal. Îl zdruncina. Nu mai era nici doctorul, nici tipul cu glota, nici fisticul, numai Simone, dulce, lipicioasă, îl săruta, avea o gură moale, umedă... Il supărară uşor luminile din Piaţa Blanche... Aşa, aşa, sprijină-te de mine şi pe scăriţa neagră, ajunseră în cameră. Se vedea acolo un singur lucru, patul. Şi cîteva fotografii în harababura roză de lîngă fereastră ; nişte perdele cu franjuri.

Aurélien simţi că i se trăgeau pantofii. Privea fără să înţeleagă nimic la un bebe gol întins pe o pernuţă într-o

ramă de scoici. După un paravan avînd pe el flori desenate, bideul și o mică bucătărie, un reșou verde... Totul era ca un vis urît. Ce căuta senatorul acolo ? Și acea homosexuală...

— Bravul meu Roger, n-ai să mă crezi... dar sînt amoretată de tine, de luni de zile... niciodată nu voiai să vii...

Femeia asta în genunchi în fața lui... și sub șalele sale patul care se încovoiaie, acest semiîntuneric... Să vedem, ce înseamnă asta ? Fusesse războiul, Hureaux, Bompard, Salonic... Tot ceea ce s-a visat, nu s-a întrupat... anii fug... Cine e fata asta, de colo ? Îi strică pieptănătura cu un gest de brută. Ea îl privi cu surprindere și cu un țipăt. Încurcîndu-se în hainele pe jumătate desfăcute de ea, o aruncă pe pat : „Roger, gemu ea, Roger...” „Ăla cine o mai fi fost ? O să-i sfărîme dinții. Se afla o oglindă în fața patului. Văzu deodată spectacolul, dezordinea, grosolănia dragostei lor. Astfel se așternu el pe treabă cu furie.

LVI

Vor fi fost desigur ceasurile zece trecute cînd Aurélien, sosind acasă, observă mașina lui Edmond pe chei. Ce voia să însemne asta ? Venea să-i ureze un an bun și ericit ? Leurtillois se simțea foarte prost dispus și avea o senzație de uscăciune în tot corpul. Urcă scara cîte patru trepte deodată.

Pe palier un spectacol curios îl aștepta. Se auzeau țipete. și Barbentane. într-un minunat pardesiu sport dintr-o stofă cu puncte gri-închis și gri-deschis, cu pălăria plecată într-o parte, stătea exact ca inspectorul de poliție care caută să violeze un domiciliu, cu piciorul înfipt în prag ca să împiedice să nu i se trîntească ușa în nas. Madame Duvigne, căreia nu i se observa decît mîna și ceva în coafură, răspundea foarte acru pe o ușă întredeschisă.

— Ei bine, ce înseamnă asta ? Introdu-l pe D-l Barbentane, madame Duvigne !

Îl împinse de umeri. Madame Duvigne bătea în retrărire, foarte agitată, cu buzele strînse, dar arăta spre stă-

pînul ei întors acasă : „Iacă, domnul nu voia să mă creadă, D-l Leurtillois nu era acasă doar !“

Abia în cameră Aurélien observă că vizitatorul său era de-ajuns de roșu, și părea perplex. Însă mai întâi :

— Madame Duvigne, fă-mi te rog un ceai, foarte tare, cu lămîie...

— Ceai dimineața ! Domnul nu se gîndește, avem cafea...

— Ți-am spus ceai... Ce mai vrei ? Lasă-ne, zău...

Cînd fură singuri, Edmond izbucni :

— Unde e Bérénice ?

— Bérénice ?

— Nu face pe prostul. Este aici...

Prea era cîraghios. Dar Edmond părea că nu glumește. Îl luase de umeri pe Aurélien.

— Ești nebun ? Parcă ai fi un soț gelos...

Celălalt făcu un pas îndărăt :

— În sfîrșit, n-o să spui că nu știi unde este ?

— Pe cuvîntul meu... Și de ce vîi s-o cauți aici ?

— Unde vrei s-o cauți ? Scutește-mă de vorbele de prisos. Atîta vreme cît lucrurile se desfășurau în anumite limite... dar, în sfîrșit, sari peste cal !

— Nu te înțeleg absolut de fel !

Mai schimbară cîteva replici, apoi lui Aurélien îi trecu prin gînd că într-adevăr Bérénice dispăruse, că i se întîmplase poate ceva...

— Explică-te, spuse el, Bérénice... Ce i s-a întîmplat lui Bérénice ?

— Asta-i culmea ! Tu mă întrebi pe mine ?

— Răspunde, ce s-a întîmplat ?

— Nu te știam și cu talent de actor...

Edmond se așeză, își dădu pălăria pe ceafă ; avea de ce în ce mai mult aspectul unui polițai.

— Bérénice ne-a părăsit ieri seară, cu puțin înainte de miezul nopții, după cîteva cuvinte îndeajuns de tari pe care i le-a spus soțul său... Am crezut că o vom regăsi acasă... Eram la „Boeuf“... Dar acasă nimeni... A trecut toată noaptea... Dimineața, nici urmă de Bérénice. Atunci am venit.

Socotea parcă totul ceva firesc. Dar neliniștea lui Aurélien nu era simulată. Ironia lui Edmond îl scoase din fire.

— La urma urmei, nu sînt amantul doamnei Morel !

— Nu ? Cu atît mai rău...

Tonul de persiflare era ucigător.

--- Dacă n-ai fi la mine-n casă...

--- Oh, atunci, ești grotesc !

Puțin mai lipsea ca să tabere unul asupra celuilalt. Dar dacă Edmond era roșu, Aurélien era palid. Nu se putea stăpîni să nu se gîndească la Sena, cea din partea de jos, la înecații scoși de acolo, la necunoscuta și la moartea cu degetul tăiat de deunăzi.

— În sfîrșit, spuse el, Bérénice n-are obiceiul să se poarte astfel. Nu e soiul de femeie care să acționeze sub înfrîurirea unui impuls morbid...

— *Soiul* este drăguț. Experiența ta asupra femeilor pe categorii...

— Îmi vine să te cîrlesc...

Ușa bucătăriei se deschidea. Madame Duvigne aducea ceaiul. Îl așeză pe masă. Cu două cești. „Domnul va lăsa puțin timp ceaiul să se opărească...”

Ea avea înfățișarea cuiva care vrea să spună ceva. Aurélien, nerăbdător, o expedie : „Lasă-ne !” Apoi către Barbentane : „Vrei ceai ?”

— Nu, mulțumesc... dimineța nu... sînt de părerea erberului tău...

Ceaiul nu era încă îndeajuns de tare ; Aurélien se opri să-l toarne peste felia de lămîie. Barbentane continua :

— Așadar n-ai văzut-o pe Bérénice de ieri seară de la unsprezece și jumătate ?

Un interogatoriu. Trebuia să se supună fără a cîrți.

-- Nu. Eram la „Lulli's” cu o mulțime de oameni. M-am îmbătat cumplit. N-am dormit acasă... cu tînăra Simone, dacă vrei să știi... N-am de ce să fiu mîndru... Ești mulțumit ?

Spusese toate astea dintr-o dată, cu furie. Felul cum cădea tîrcoale cu tot dichisul ceainicului și cum se juca de vîrf linguriței cu lămîia, dovedea, fără îndoială, că

într-adevăr va fi fost *schlass*¹ în noaptea aceea. Edmond dădu din cap în semn de dispreț.

— Ciudat ! Aș fi jurat... Atunci, ce-o fi putut face femeiușca oare ? Pe lângă toate, îl am pe capul meu pe acest imbecil de Lucien. Îmi scîncește, mi se smiorcăie. Nu găsește altceva de făcut. Varsă lacrimi...

— Și ce-ai vrea să facă altceva ?

— Să vină să-ți crape capul !

— *Merci*, dar de vreme ce...

— Oh, ea poate că nu-i aici, dar e același lucru...

— Ți-am spus că nu sînt amantul doamnei Morel, ai înțeles ? O dată pentru totdeauna, ei drăcie !

Scrîșnise din dinți, era Dunăre de mînios.

— Și, la urma urmei, trebuie să dau peste ea acum...

A putut să i se întîmple o nenorocire... Mai știi ?

— Vrei să dau o raită pe la Morgă poate ?

— Ești absurd. Pe tine te doare-n cot. De vreme ce nu-i aici. Te doare-n cot... pe tine... Dar pe mine...

— Credeam că nu ești amantul doamnei Morel...

— Eu, eu o iubesc, imbecilule, o iubesc, înțelegi ?

Edmond rîdea în silă. Asta mai lipsea. Înaltele sentimente. Paul și Virginia. Romeo și Julieta. Pînă una-alta, pe unde o fi ajuns în noaptea asta ?

— Domnul m-a chemat ?

Madame Duvigne reapărea în pragul ușii. Se va fi temînd probabil de-o bătaie între cei doi bărbați. Asculta la ușă, fără îndoială. „Lasă-ne, madame Duvigne, pentru numele lui Dumnezeu...” Ea bătu în retragere încă o dată, bombănind.

În cele din urmă, Edmond se pregătea să plece : „Îm vei da de știre imediat cînd vei afla ceva, prin telefon ?”

Expresia îngrijorată a lui Aurélien stîrni risul lui Barbentane.

— Da... da... s-a făcut... și respectele mele lui Simone nu uita... profundele mele respecte...

Leurtillois dădea pe gît a treia ceașcă de ceai. Luă bucata de lămîie între dinți și aprecie aciditatea ei. Oh, asta pentru că voi fi fost *schlass*... Mai bine să facă uduș.

¹ În germană = foarte obosit. Popular : beat turtă.

Ajunsese deja la mijlocul camerei, cînd o văzu, în fața lui, pe Bérénice, în picioare.

LVII

Era în rochie de seară, rochia lotus pe care o avusese la Mary, umerii, brațele goale ivindu-se din albeața cutureierată parcă de fiori, mănuși lungi negre care atîrnau ; tira pe jos mantoul de jder pe care îl dezbrăcase chiar acum. Peste trăsăturile ei juca o expresie de oboseală, un fel de spaimă, în lumina crudă a dimineții ; avea părul blond în dezordine. Se uita la Aurélien. El tăcea. N-aveau nimic să-și spună. Totul fusese spus. Totul era îngrozitor de limpede. Se gîdea că ea întruchipa imaginea însăși a nenorocirii. Buza îi tremura mai tare decît altă dată, fibrilele dintr-însa păreau mai vizibile fără ruj. Bérénice se gîdea : „Voi fi arătînd îngrozitor, desigur“. Bărbatul suspină. Un sentiment de decădere.

— Ai auzit ? întrebă el.

— Fiecare vorbă...

Asta nu prea ușura situația. Voia să-i explice că Simone aia nu însemna absolut nimic... Ea era stăpînită de ură împotriva vărului său... Amîndoi spuseră ceea ce nu trebuia. El : „Îți jur că nu te iubesc decît pe dumneata...“ iar ea : „Ar fi putut să se abțină de a-l trata drept imbecil în fața dumatăle pe Lucien !“

Din vorbe ca astea se înțeleg confuz o mulțime de lucruri generale, dacă ai o înclinare către psihologie. De exemplu, cît de cu neputință este să se înțeleagă într-o conversație două ființe. Astfel fiecare își dădu silința, de bunăvoie, să urmărească gîndul celuilalt ca să îndrepte soarta. Și Bérénice spunînd : „Dumneata m-ai mințit...“ se auzi răspunzînd : „Ah, la el te gîndești !“

Alături, madame Duvigne cotrobăia într-o doară prin cameră. Aurélien avu un moment de nerăbdare și făcu un pas spre ușă ; menajera ridica dichisul ceaiului.

— Lasă asta, madame Duvigne, lasă-ne...

Ea puse la loc tava, deja încărcată, cu o mutră de protest și explică, privind ceștile :

— Am încercat să-i spun domnului, dar domnul nu mi-a îngăduit să vorbesc...

— Bine, madame Duvigne, bine...

— Biata tină ră doamnă... dormea colo pe fotoliu... nu puteam s-o las afară...

O urmărea ieșind. Când se întoarse în cameră, Bérénice se așezase la piciorul patului. Avea blana de jder pe umeri. Întorcea capul.

— Ai dormit acolo, în fotoliu... pe palier ?

Ea făcu semn că da. Îi era greu să vorbească. Se forță, cu vocea schimbată, artificială :

— Am sosit, o fi fost miezul nopții... Nu erai aici. Am vrut s-aștept... Timpul trecea, am adormit... Menajera a dat peste mine acolo...

El observă că rochia era mototolită... Își aminti de miezul nopții, de „Lulli's," de brațele în jurul său... Murmură :

— Așadar ai venit într-adevăr...

Asta provocă o tăcere în adîncul căreia amîndoi măsurau nenorocirea, ireparabilul, acel lucru atroce, neînțelegerea definitivă. Era în ochii lui Bérénice toată acea noapte lungă, așteptarea. groaza, slăbiciunea, într-un cuvînt. Nu-și dădură seama că un moment în acea noapte gîndurile lor se întîlniră, cum se întîlniseră la miezul nopții.

Știa că ea nu i-ar ierta această trădare, acest pas greșit de la sfîrșitul anului... Simone... și, într-adevăr, prea era stupid ! „Am să-ți explic..." Ea își ascunse fața în mîini. Plîngea :

— Plîngi ? Bérénice... Bérénice...

— Nu, nu m-atinge, lasă-mă, lasă-mă...

O lăsă. Îi venea să se omoare pentru ceea ce făcuse. Nu putea s-o spună. O făcuse. Era acolo, viu. Și ea venise ca să-l întîlnească :

— Ai venit ca să mă întîlnești, și eu... și eu...

— Și dumneata !

Ce mai avea el de spus ? Nu era totul perfect de clar. Ca piaza-rea. Se revoltă :

— Dar știi bine că te iubesc... că nu te iubesc decît pe dumneata... că ești viața mea...

În sfîrșit, toate bietele vorbe umflate. Ea le azvîrle ca pe niște pietre de pardosit. Cu strașnice buf-uri ! E porni să se miște în lung și în lat. Își băgă mîinile în

buzunare. Dădu din umeri. Suspină. Se opri lângă perdelele de la fereastră. Le mîngîie prosteste. Își observă mîna mîngîindu-le, o băgă din nou în buzunar cu pripire. Apoi repezindu-se spre femeia care plîngea încet, spre femeia, avu în gînd FEMEIA, și strigă aproape : „Ah, vorbește... vorbește ! hai odată ! Nu pot să îndur tăcerea dumitale... Înjură-mă... scuipă-mă în obraz... Tot ce vrei, dar nu sta așa, acolo... plîngînd... înnăbușit... vorbește !“

Încă o dată ea clătină din cap, și se uită la el. La acel care atît de bine, cu atîta îndemînare distrusese totul. Și una și alta. Dragostea. Viața. Nu-l văzuse niciodată astfel, exasperat. Peste doar trei sau patru minute, el va înjura-o, ea... ea va purta toată vina. Nu mai era palid. Barba îi crescuse peste noapte, albastră. Avea pe obraz niște pete vinete pe care și le făcuse, apăsîndu-și degetele, cu mișcări inconștiente, de care i-ar fi fost rușine în fața unei oglinzi.

— Doamne, spuse ea, ce-ai făcut din noi !

— Dar, ascultă, asta poate să se repare, da, știu, îți cer iertare, totul mă copleșește, în realitate n-am...

Citi în ochii lui Bérénice observația sarcastică : e vinovat, dar nu e atît de vinovat ca ceilalți... ca toți ceilalți... El o înțelese de parcă ea ar fi formulat-o, și se opri, și reîncepu cu enervare profundă și deznădăjduită în voce : „Sînt idiot... sînt vinovat... sînt vinovat ! Însă cu toate acestea... Nu putem să reîncepem... Vorbește odată, vorbește odată, tăcerea dumitale mă înnebunește !“

Ea făcu un efort foarte lăudabil de-a se învinge, de-a învinge fatalitatea care o covîrșea. Încercă să explice :

— Bietul meu prieten... totdeauna am fost așa... un obiect pătat sau ciobit, știrbit pe la margini... cel mai frumos din lume... n-am ochi să-l mai văd... Trebuie să-l arunc... Nu-l mai suport...

El recunoscuse acea mișcare de ființă friguroasă pe care ea o avea adeseori. Nu putea să primească judecata asta fără drept de apel. Nu putea.

— Vrei să desfaci vraja dragostei noastre ?

Ea se-nfășură mai bine în blana sa, amîndouă mîinile îi treceau rînd pe rînd una peste alta, parcă netezindu-se. Reflectă asupra cuvîntului dragoste. Se pierdu. Tăcerea era la fel de greu de rupt ca și pînă atunci.

— Bérénice, astă-noapte... dacă admiți sau nu... ai făcut un lucru grav : ți-ai părăsit soțul pentru mine...

Ea îl privi și încercă să rîdă. Era crud.

— Și nu te-am găsit... iată totul !

Fu izbit dintr-o dată de-un adevăr : nu mai era nimic în ea din fetița pe care o cunoscuse, pe care o iubea atît de mult. O femeie nenorocită, obosită, cu ochii înconjurați de cearcăne, roșii... O vedea cu o cruzime care se îndrepta mai întîi împotriva lui însuși... Nu știa cum să-i vorbească acestei femei... acestei necunoscute... necunoscută... În sfîrșit, vina era neînsemnată, nu merita pedeapsă ! Se culcase cu Simone... În regulă... ei și ! Scîncetele astea ale lui Bérénice ! De neîndurat ! Avu reacția bărbatului, a tuturor bărbaților : cred toți cam la fel, că în brațele lor e o încîntare. În contactul cu ei, în forța lor. Pe neașteptate, o luă pe Bérénice în brațe. Ea nu se zbătu. O strîngea la piept, mîinile lui o cutureierară ca pe-un lucru al său, îi dădu capul pe spate, îi căută buzele, o săruta... Săruta o moartă... ea îl lăsa s-o sărute cu o pasivitate îngrozitoare, mult mai rea decît împotrivirea, decît lupta... Ei se încapățîină, prelungi acea îmbrățișare a vidului, refuza să se dea bătut... Ea spuse doar atît : „Mă strîngi prea tare, mă doare...” și lui îi fu rușine, îi dădu drumul din brațe.

Tăcerea reîncepu. Involburarea ameteții. De astă dată, Bérénice o rupse, innăbușindu-se în acea tăcere, cu răutate agravată de Aurélien. „Una după alta... Abia ai părăsit-o... ai în nări încă parfumul ei...”

El biigui ceva. Era cu puțință ? O fi o invenție, desigur, parfumul ăsta... Apoi îl cuprinse un fel de bucurie naivă : era geloasă ! Îi spuse : „Ești geloasă ?” Aoleu, asta nici atîta n-ar fi trebuit s-o spună. De altminteri, ce trebuia să spună ? Era preferabil să vorbească, să vorbească din belșug, s-o înece pe Bérénice sub fraze, să pună stăpînire pe ea, s-o covîrșească ? O durere de cap cumplită pe lingă asta. Știa că punea în joc toată viața cu cărți proaste. Ar fi avut chef să le-arunce, să ceară altele...

— Și ce-ai de gînd să faci acum ?

O provoca prin fraza aceasta. Ea nu răspunse. El continuă :

— Să te reîntorci, să te reîntorci cuminte... să ceri iertare poate... în orice caz, să te încrezi în tactul, în delicatețea soțului dumitale...

— Nu vorbi, te rog, nici despre soțul meu, nici despre delicatețe...

Spusese asta scurt și aspru. El se aruncă la genunchii ei :

— Bérénice... sînt o brută... dar te iubesc... iar dumneata mă iubeai, sau erai pe cale să mă iubești, sau eram pe cale s-o cred... ai venit aici astă-noapte... astă-noapte... ce să cred ? Nu pot să-mi imaginez că prostia asta, greșeala asta... numește-o cum vrei...

— Nu vreau, dragul meu... nu vreau... vorbele n-au nici un rost aici... un nume sau altul... Crezi oare că e mai puțin înspăimîntător pentru mine decît pentru dumneata ? Te-am așteptat astă-noapte în fotoliu... ceasuri... ceasuri... am avut timp să gîndesc... Înspăimîntător, dar așa e... și nu altfel ! Și nu pentru că bineînțeles, la urma urmei, mă voi reîntoarce, și cîteva ceasuri, cîteva zile poate, vor fi acolo groaznice... explicații sau mai rău : nici o explicație... acea generozitate a tăcerii care e mai rea decît orice... acel fel de a merge în vîrfurile degetelor prin viață... ca și cum ai fi în camera unui bolnav pe care nu vrei să-l trezești...

Făcu un gest de desperare, de neputință, apoi își veni în fire, din nou :

— Nu... dar pentru că va urma viața, Aurélien, toată îndelunga viață, toate zilele vieții... ah, nu pot să mă gîndesc la asta !

Tăcu și își mușcă buzele, atît de puternic încît fu ciudat că nu sîngerară de fel.

„Atunci, spuse el, atunci...” cu încăpățînarea masculină de-a trage totdeauna concluzii optimiste din desperare, de-a face proba prin absurd, de-a considera impasul drept convingător pentru greșeala de itinerar. Se afla acolo ca un dulău, gata-gata s-o mîngîie, și rușinat. Ea îl privi și desluși acea neînțelegere totală, acea neînțelegere de la natură între ei, și asta îi făcu rău, mai mult decît tot restul. Îi strigă :

— După cum văd, nu pricepi ce îți spun : toată viața, toată viața !

Desigur n-o înțelegea.

Dacă privești un om pînă a nu vedea într-însul decît ceea ce îl deosebește de alții, ceea ce îi este propriu, e tulburător amănuntul de-a recunoaște, cu atît mai multă putere cu cît îl și dădeai uitării, că esențialul într-însul e ceea ce seamănă cu ceilalți. Este mai important pentru ideile înseși care îl stăpînesc pe Aurélien să fie croit pe același calapod comun. Aurélien nu putea să-și desprindă gîndul de la această certitudine că Bérénice venise la el acasă noaptea. Gîndul acesta îl stăpînea. Cînd o femeie vine la un bărbat singur, noaptea, se știe ce înseamnă asta. I-ar fi părut stupid acest lucru, dacă s-ar fi gîndit mai bine. Dar așa, fără să se gîndească, era limpede. Oricine în locul lui ar fi dedus aceleași lucruri. Ea nu venise fără să-și imagineze... Grosolănia acestei idei nu-i stînjenea justetea. Era ca o aprobare dată. Din clipa cînd o femeie s-a gîndit la un bărbat într-un anumit fel, acest bărbat are asupra ei un drept pe care nici un bărbat nu-l va contesta. Restul o simplă neînțelegere. Oare asta avea importanță ? Era acolo, acasă la el, n-avea decît să împingă zăvorul de la ușă.

El avu deodată, în mod brutal, sentimentul purtării grosolane. Ce spuneau ei ? Cuvintele se încrucișau, într-o bătălie în care vorbele aveau mai puțină importanță decît gîndurile ascunse. Își imagina gesturile care aveau să urmeze, rezistența lui Bérénice, rochia sfîșiată, rochia lotus... Venise la el acasă noaptea... Era la mijloc și ceea ce părăsise de dragul lui, acel curaj, acel fel de-a se arunca în foc... Edmond se înșelase oare în privința asta ? Nu mai mult decît soțul său, decît ciungul... Renunțase la viața ei. De aceea el nu putea să creadă în înfringerea sa. Ea nu făcuse toate astea ca să se lase dejucată de-o întîmplare. Simțea un orgoliu imens în legătură cu tot ceea ce ea făcuse pentru dînsul. Înșușirea specifică a bărbatului este orgoliul. Semăna și mai mult cu ceilalți prin acest orgoliu decît prin brațele, prin picioarele sale, prin

dorința sa ; părăsise pe Lucien, părăsise o viață organizată, casa de-acolo, tabieturile sale. Se desfăta încântat de curajul lui Bérénice. Ea nu se gîndise la lume, la oameni. Da, mai mult, se gîndise la toate. Se năpusti asupra-i o potopitoare revărsare de recunoștință. Spuse :

— Nu, Bérénice, n-ai să te întorci acasă... nu, n-ai să te întorci la acel bărbat... n-ai să recunoști că ai fost înfrîntă... nu va trebui să ceri iertare... sau să suporti acea generozitate cumplită... de ce ai îndura-o ? Știi că te iubesc, și dumneata mă iubești, și dumneata mă iubești ! Indrăznește să spui că nu mă iubești...

Ea tăcu. El triumfă.

— Aici, ascultă ! Trebuie să privești viața în față.

Cît de bine arăta Aurélien spunînd acestea ! Veni cu preciziuni : „Vei divorța... vei fi soția mea...”

Bérénice începu să rîdă. Asta-i culmea ! Cu cine credea el că are de-a face ? Domnii ăștia, cînd încep să-ți vorbească despre căsătorie, cred că au spus totul ! Ea nu era nici o biată fată tînăra înspăimîntată, nici Simone poate... Știa ce înseamnă asta, căsnicia... Cum izbutește un bărbat să întoarcă dintr-o dată lucrurile pe latura lor caraghioasă ! Se opri din rîs. Nu era nimic nostim în toate astea. Măsurase de curînd o lume, un abis. Și această lume, acest abis, era lumea pe care Aurélien o purta în sufletul lui... Un om nu e singur. Și el gîndește ceea ce gîndește acea lume, ideile lui sînt ideile celorlalți, ale tuturor celorlalți din jur, ale familiei, ale amicilor, ale indiferenților, ale lui madame Duvigne... Se oprise din rîs, fiindcă Aurélien gîndise, și fiindcă Aurélien... da, îl iubea pe Aurélien. Lacrimile reîncepură. Ea smîrcii din nas. Ce înfățișare va fi avînd, Doamne ! Căută din ochi oglinda.

El era foarte aproape de ea. Îi luă mîinile într-ale sale. O întrebă : „Nu vrei să fii soția mea ?” Nu era nici o răutate în întrebarea asta. Îi oferea ceea ce avea. Ea încercă să-și imagineze situația : D-na Aurélien Leurtillois... Oamenii ar spune că era lesne de înțeles, un bărbat încîntător de tot, și celălalt, farmacist într-un orașel de provincie... La ce se reduce totul ! O tulburase pînă la exaltare povestea asta de dragoste. Astăzi, în camera asta, se gîndi, chiar în această garsonieră, se afla

acolo în rochie de seară, în plină lumină, cu zdrahonul ăsta înalt care venea de la o femeiușcă ușuratică, dar care totuși avea să desfacă patul, cearșafurile, să-i atingă sînii... iar apoi și-ar cere iertare, și-ar înnodea iarăși cravata, pentru că ar avea de luat dejunul la Marinari sau în altă parte. În sfîrșit, ar fi D-na Aurélien Leurtillois. Îi fu scîrbă la gîndul ăsta. Pe lîngă acestea, Aurélien vorbea pe nepregătite, despre ce-i trecea prin cap. Promitea tot ceea ce se poate promite. Să meargă să trăiască la țară. Sau chiar în America. Dacă prefera în Tahiti. Era vrednic de milă. Într-adevăr, din el își făcuse ea un Dumnezeu ? Și altă dată se înșelase cu privire la Lucien. Un sentiment de groază îi strîngea inima. Lucien... Ah, această robie ! Orice se petrecea, trebuia să țină seamă de Lucien, nu putea să nesocotească ceea ce ar surveni din partea lui Lucien. El nu s-ar mai culca. N-ar mai minca. Era așa și pe dincolo în situația cutare. Un șantaj abject. Dar nu putea să suporte acest gînd. Cum ar arăta după trei-patru zile, iar trista sa mîneacă goală...

Chiar în zadar Aurélien cheltuia comori de elocvență. Ochii lui Bérénice se închideau încet. De mai multe ori deschise larg pleoapele, cu o tresărire. „Dragul meu, spuse ea, să mă ierți, m-a toropit somnul... sînt moartă de oboseală...

O așeză pe pat, încurcat. O ridicase în brațele sale, plină de încredere. Totul se schimbase. Îi viri încet o pernă sub cap. Ea și dormea. Întinse peste ea un pled mare. Nu mai îndrăznea s-o privească. Era din nou o copilă.

De data aceasta cînd avea nevoie de ea, madame Duvigne se cărase, supărată pesemne. Și lăsînd un bilet pe masa din bucătărie. Avea să se întoarcă a doua zi la ora obișnuită. Se afla unt în dulap. Spălase vasele, însă nu dereticase. Și în loc de semnătură scrisese : *La mulți ani, domnule*. Nici atîta nu-i îngăduise să-i spună.

Atîta pagubă, Aurélien avea să se descurce singur. Ieși să caute de-ale mîncării, o masă rece. Nu era comod în zilele de sărbătoare pe insulă. Fu nevoit să treacă pe

malul stîng, unde e o mezelărie bună. Era o vreme urită, cu zăpadă apătoasă, cu ger care pișcă de vîrful urechii. Sena mergea mereu pe-același drum, făcea aceleași ochiuri complicate. Cînd se întoarse, cu brațele încărcate de pachete, n-avea pereche în ce privește acele prînzulețe improvizate, și astăzi avea o foame al dracului, se temu că o trezise pe Bérénice, din pricina unei cutii de roll-mops¹ căzută jos.

Înaintă pînă la ușa camerei și se uită la pat cu înduioșare.

Nu era nimeni pe pat, nici în cameră, pe nicăieri. Însă Bérénice nu lăsase un bilețel ca madame Duvigne.

LVIII

Mîhnirea adîncă stăpînea strada Raynouard. Blanchette umbla ca o lupoaică de colo-colo, din cameră în cameră, și Lucien o urmărea cu o privire rătăcită, cu fața sa bucălată marcată de roșeață într-o parte, ca și cum era pe cale să aibă o pneumonie. Edmond apăruse de mai multe ori. Se simțea pe nedrept amestecat în toate astea, și apoi era sătul de Bérénice și de Lucien. Ea venise pentru cincisprezece zile și apoi vorba cheamă vorba... Trebuia ca tocmai în ziua cînd ei urmau să plece... În fine. El voia să se ducă la sporturile de iarnă. Necazul acum erau copiii, pe care trebuia să-i trimită cu soții Morel... Oh, apoi Domnișoara i-ar supraveghea la Paris. Pe lîngă toate astea nu știu ce făcuse mica Marie-Victoire, dar maică-sa îi dăduse o palmă. Plîsete, țipete. Era sătul pînă-n gît. Pentru a treia oară îi telefonă lui Aurélien. Mereu nimic? Puse mîna pe aparat: „Blanchette!“ O chemă cu un gest. Îi dădu în mîină receptorul. Aurélien spunea că nu, nimic... Acum el se mira: „Într-adevăr nu s-o fi întors? Cît e ceasul? Nu pricep nimic ce-o fi...”

Da, lui Blanchette îi părea ciudat, Aurélien. De ce oare se gîndea că ea trebuia să se fi întors?

¹ Filé de scrumbie pregătît cu vin alb, învîrtit în jurul unui castraveci.

Te prindea mila să te uiți la Lucien. Îl bătuse la cap că dacă ea se întorcea, el n-avea să-i pomenească de nimic... de nimic... Edmond izbucni :

— Asta e sistemul tău, și vezi ce rezultate dă ! Să nu pomenești de nimic... Să lași lucrurile în voia sortii... Să faci pe struțul !

— Ce-ar fi trebuit oare să fac ? întrebă, cu o voce jalnică, farmacistul.

Edmond dădu din umeri. Ah, Lucien ăsta ! Pînă una-alta, îi avea pe capul său. Și el urma să se ducă să ia ceaiul cu Rose...

În sfîrșit, un comisionar aduse un bilețel pentru Lucien. Edmond se repezi. De unde venea ? Cine i-l dăduse ca să-l aducă ? Cineva de la o cafenea, o doamnă... Nu, ea plecase... Să i se dea cinci franci !

Bérénice îi spunea lui Lucien să plece. Să se întoarcă la el acasă, unde îl chema munca. Ea era sănătoasă. N-avea de ce să fie îngrijorat. Era singură. Nu va face prostii. Avea nevoie să fie singură. Mai tîrziu, va vedea, va scrie, va anunța din timp cînd se va întoarce. Dar numai cu condiția s-o lase în pace acum. Se va întoarce în strada Raynouard după plecarea lui. Să nu încerce să-i joace renghiul să stea locului, s-o aștepte. Ar supăra-o foarte tare. Dorea să fie singură. După aceea ar putea să se întoarcă, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat. Nu voia să-l nenorocească, și dacă l-ar revedea acum, nu garanta că nu s-ar produce ireparabilul...

— Dumnezeule, Dumnezeule ! gema Lucien, cu ce i-am greșit ?

Asuda cu broboane mari. Petele de pe obraji îi dădeau o înfățișare de paiată. Edmond știu de îndată ce anume trebuia să gîndească despre acest bilețel ; bineînțeles, avea dreptate, biata de ea. Să plece, Lucien, atît îi rămînea de făcut.

— Crezi că trebuie să plec ?

— Ascultă. Sau te-ai săturat de ea, și atunci nu face pe paiata : șterge-o ! sau accepți ceea ce vrea, și atunci fă ce-ți spune, șterge-o ! Orice-ar fi, șterge-o !

Afară de asta, nu trebuia să-i treacă prin minte verșoarei că avea să se intereseze multă vreme de povestea sa. Avea să plece la Mégève, avea să plece la Mégève.

Blanchette, ea ar fi preferat ca Lucien să stea locului. Poți să știi vreodată ?

— Spune-le astea altora mai creduli ! Eu plec.

Așteptînd cu neliniște momentul propice, îi lăsa în bibliotecă, învîrtindu-se în jurul telefonului. Amîndoi tare l-ar fi chemat pe Aurélien. Dar nu în fața celuiilalt. Deodată sună telefonul. Blanchette ridică receptorul. Era Aurélien. Se uită la Lucien și nu răspunse la al său „Cine e ?“ : „Tu ești, Blanchette... Nu s-a întors încă ? Dar, în fine, ce înseamnă asta ?...“ Blanchette îl lăsa să vorbească, îl lăsa să sufere, și el. Se bucura de această amărăciune. În orice caz, nu erau împreună. Nu-i spusese că se primise un bilețel de la Bérénice.

Nu spunea nimic din ceea ce ar fi dat-o de gol față de Lucien că vorbea cu Leurtillois. Cît o iubea totuși ! Nu-și dădea osteneală acum să se prefacă. Nu-i era milă de fel de Blanchette. Dar de ce oare se mira atît de tare că ea nu *sosise* ? Cuvîntul *sosise* era ciudat. Pricepu deodată. El o văzuse, ea îl părăsise și credea că se întorsese în strada Raynouard. Blanchette întrebă : „Ți-a spus ea că vine direct aici ?“ El răspunse : „Nu“, fără să chibzuiască. Se dăduse de gol. Însă și ea față de Lucien, în picioare, care înainta ca să apuce aparatul. Ea puse receptorul în furca telefonului.

— Era D-l Leurtillois ? De prisos să mă minți, Blanchette... Era el. Îl voi chema îndată. Trebuie să aflu. La urma urmelor, am dreptul să aflu... Sînteți împreună, amîndoi, vă agitați între mine și ei...

— Și ei ?

Își dădu seama de ceea ce spusese. Că mărturisise. Că recunoscuse. Își mușcă buzele. Gemu. Ei. Să se ocupe de Bérénice și de un altul, de ei. De el depindea să nu se ocupe de ei. Nu se afla nici un „ei“. Ce oare era aproape să-și imagineze ? Ar fi întreat-o chiar pe Blanchette : Leurtillois era îndrăgostit de Bérénice, nu-i așa ? Dar își amintea de criza prin care trecuse, nu putea să-i facă acest rău, ea se va fi gîndit de-ajuns, desigur, la asta. Sinuciderea ei nereușită căpăta un sens acum... Voi fi avut, se vede, orbul găinilor !

N-avea gingășii binevoitoare față de el. Se uită la dînsul și îi spusese cu ură în glas :

— Da... se iubesc... și mai departe ? N-o știai ? Ce erai în stare dumneata să faci ? Ce se poate face în asemenea situații ? Se iubesc.

— Cu ce te-am jignit, Blanchette ?

— Dumneata ? Oh, e prea nostim ! Dumneata ! Dar cu nimic, dumneata ! Nu văd de ce-ar trebui să te mint. Nu mai ești copil. Ai vârsta cuvenită ca să suferi. Te supără ? Într-adevăr te supără ?

Ea va fi dorit desigur un tovarăș de suferință. Telefonul sună. Tot Aurélien. Chema el. Ghicise că Blanchette nu-i spusese totul... De ce i-ar fi spus totul ? Ce anume, totul, de altfel. Ah, scotea maximum din secretul ei fără importanță. Se răzbuna, între acești doi oameni cu inima sfîșiată. De astă dată nu mai putuse să-l împiedice pe Lucien s-apuce receptorul. Se dădu îndărăt câțiva pași. Vedea cum vorbea celuilalt. Îi vedea buzele tremurînd, mîna nervoasă, mîneca goală, bătaia din picioare, acea îngrămădire de sînge care îl îmboldea să facă o mișcare din gît parcă spre a-l degaja din strînsoarea gulerului... „Da... Este Lucien Morel... Domnul... Nu, soția mea nu s-a întors acasă... Am primit un bilețel de la ea...” Strigătul de la celălalt capăt al firului produse un sunet amplificat în placa de metal. Ceva se stinse în obrajii farmacistului : „...Ba nu... foarte firesc... înțeleg... Ea îmi spune... Plec chiar acum... Te asigur... Te cred, domnule... Ea îmi spune...”

Blanchette urmărea această conversație de necrezut. Îl ura pe Lucien. Pe-acest bărbat fără caracter. Vorbea cu amantul soției sale, în felul ăsta, fără să ridice glasul, parcă lua parte la neliniștea acestuia, pe cuvîntul meu ! Ah, dacă ar fi fost ea ! S-ar fi convenit desigur să-l ucidă, să-l ucidă pe Aurélien... Brusc, această idee puse stăpînire pe ea, se uită la bărbatul care telefona cu suspiciune. Și dacă acest calm era minciună ? șiretenie ? Trebuia să plece cum Bérénice îi cerea. Dumnezeule, nu se gîndise la asta !

După ce el puse receptorul în furca telefonului, ea spuse :

— Vrei să te ajut să-ți pregătești valiza ?

— Valiza mea ?

— Dar ce aștepți... te hotărîseși să pleci.

— Eu mă... Spuneai că dimpotrivă...

— Unde ți-e capul ? De vreme ce Bérénice ți-o cere !
Vezi bine că s-a terminat între ei... că asta mai ține doar
din cauza dumitale... datorită stângăciei dumitale... cu-
vintele dumitale nepotrivite... ca ieri seară... Dacă nu te
purtași așa, ea ar fi plecat, nu l-ar fi revăzut...

— Crezi ?

Lucien nu știa ce să facă, ce să creadă. Avea o expresie răutăcioasă, Blanchette. Buzele strinse. Acele trăsături de hotărâre pe care le moștenea de la tatăl său. Lucien abia îl cunoscuse pe Quesnel-tatăl, dar, în fine, își amintea de el...

— Atunci... pregătim valiza aia ?

El cedă.

•

Lucien nu plecase în acea seară de Anul Nou. Nu putuse să se hotărască. O tărăgână două zile în strada Raynouard, iar Bérénice telefonă de trei ori în cursul celor două zile. Unde se afla oare ? Refuza să spună. Consimți să-i vorbească lui Lucien pentru ca prin stăruințe să-l îndemne să plece. Și acestea în cele din urmă îl convinseră.

Cele două zile, pline de proasta dispoziție a lui Edmond, de neliniștea lui Blanchetté, îl plictisiseră la nesfârșit pe Aurélien. Sentimentul de vinovăție față de Bérénice, falsitatea situației sale în legătură cu soții Barbentane îi învălmășeau gândurile într-o dezordine nouă, unde nu mai știa ce-i cu el. Vidul, așteptarea. Și ceva care nu era disperarea, ci lipsa de speranță, de orice speranță. Nu dorea nimic. Era însă de nesuportat să nu știe unde se afla Bérénice, ce făcea. Se plimba în prima zi cu ideea nesăbuită că hazardul avea să-l împingă s-o întâlnească oriunde-o fi. Într-a doua zi nu îndrăzni să se mai îndepărteze de lângă telefon. Edmond îl lua la trei păzește pe Aurélien fiindcă îi tot zgîria auzul cu întrebările sale mereu aceleași. Împreună cu astea îi stătea în coaste taică-su, obsedat de zvonurile de culise, excitat de căderea posibilă de la guvern a lui Briand, iar Poincaré îi promisese... În cazul acesta, era preferabil să nu con-

stituie societatea Melrose imediat, de teamă ca asta să nu dea de vorbit gurilor rele... La asta, Edmond sări ca ars. Cum ? Că taică-su era un spăimos, nu era pentru el un lucru neștiut. Dar acum când putea să-i facă un serviciu să dea îndărăt ! Numai din pricina acelei iluzii deșarte periodice a portofoliului ministerial, ah, nu, asta nu ! Mi ți-l ocări de mama focului pe senator. s-auzi și să nu crezi. Apoi, în prezența sa, îl chemă la telefon pe Adrien și îi ordonă în mod expres să dea mare zor să constituie societatea. Ce aștepta, ticălosul ? Nu, nu va asculta explicațiile, scuzele. Destul amînase ! Puse receptorul în furca telefonului.

Senatorul privea cu mirare la furia fiului său. „În fine, zise el, nu te înțeleg, Edmond... Mi se pare că toată cariera mea... Tatăl tău ministru, oricum... sau măcar subsecretar de stat !“

Era comic. Edmond se văzu în oglindă, roșu, zbîrlit, umblase cu mîinile mereu prin părul său dat cu pomadă. De asta îi erau degetele unsuroase. Și pe lîngă toate, Bérénice, Lucian și ceilalți ! Mormăia înfuriat. Fără a mai vorbi despre Blanchette din ce în ce mai ciudată.

Totul se calmă spre seară o dată cu plecarea lui Lucien.

A doua zi, Bérénice veni să-și ia lucrurile. Avea o rochiță cumpărată de la Galeriei¹ și o înfățișare de-ajuns de proastă. Pe unde te-ai oploșit, fata mea ? o întrebă vărul său. Ea fu evazivă. La niște prieteni. Prieteni ? Ea nu răspunse. Oh, apoi e de-ajuns de mare ca să se conducă singură ! Întrevederea cu Blanchette fusese mai degrabă acră. Fără să-și fi spus nimic deosebit. Bérénice ceru scuze în locul lui Lucien, din pricina fetițelor, regretînd că nu le putea lua cu dînsa... Blanchette tremura. Ținea să-i dea puțința celeilalte să priceapă că în sufletul ei precumpănea un singur sentiment. Unul singur. Că nu era nevoie să-l definească într-alt mod. Un fel de dispreț amar. Bérénice își dăduse cuvîntul și nu și-l ținuse, nu-i așa ? Numai asta era important. Era vorba desigur despre domnul Leurtillois. Nimeni nu vorbea despre domnul Leurtillois. Ah, apropo, a telefonat de mai multe

¹ Magazinul Galeries Lafayette.

ori. O tăcere. Și ai de gînd să te întorci la Lucien... curînd? Nu știi. Vom vedea. Mai tîrziu. Plecați la Mégève?

Edmond izbucni. Asta da, plecăm la Mégève. Și repede. Ne ajunge acest Paris, lumea, familia! Zăpada, schiurile... Dacă guvernul cade, nu vreau să fiu aici. Ca să-l văd, încă o dată, pe domnul taică-meu că se zbate în mod grotesc, că-l trec nădușelile de atîta speranță prin anticamerele candidaților la președinția consiliului. Aerul curat, natura! La munte uiți de necazurile mărunte.

— Mă întreb ce înseamnă asta, acești amici, la care... Ai vreo idee?

Bérénice plecînd cu bagajul, Blanchette se deda la presupuneri.

— Eu? spuse Edmond. Nici cea mai mică idee. Afară numai dacă... cine știe?

— Crezi?

Pusese o asemenea grabă în acest *Crezi?* încît roși. Edmond rîse.

— Și tu... tu crezi?

— Dar ce anume? Nu înțeleg!

— Haida de, *scumpa mea*, știi tu bine ce vreau să spun...

Era urîcios. Se surprinseră amîndoi uitîndu-se la telefon. Aparatul era pe masă, ca un zeu modern, negru și amenințător. Edmond împinse agresivitatea pînă la a o dezmierda.

— Spune-mi...

Vocea lui Blanchette mișcă în sus ochii lui Barben-tane. O întrebă din priviri.

— Spune-mi... La Mégève... Oare ne vom întîlni cu D-na Melrose?

Pentru prima oară ea îi vorbea atît de direct despre asta. Edmond era un sportiv. Avea reflexe bune:

— Nu de data asta, *scumpa mea*... Ea are un angajament.

Își punea în mișcare umerii ca și cum haina ar fi fost prea strîmtă pentru cît de lat în spate era el. Pe omul ăsta nu-l surprindeai niciodată nepregătit. Se sluzea de orice ca să obțină unele avantaje asupra adversarilor

săi... Blanchette de fiecare dată învinsă. Edmond adăugă cu oarecare nepăsare :

— Vrei cumva să-l invit pe Aurélien cu noi ? Nu e prost la slalom...

— De ce-mi spui asta ? Adineauri ziceai...

— O, glumeam ! Din moment ce nu-ți face nici o plăcere ! Și apoi, de altfel, ar avea o mutră de înmormîntare, după povestea asta cu Nicette...

Ea nu răspunse. Se așezase și tăia mașinal o carte pe care i-o recomandase doamna Cruppi, *Contegril*, ultimul premiu *Femina* — *Vie Heureuse*.

LIX

De cînd soții Barbentane plecaseră la Mégève, Aurélien nu mai avea pe nimeni de cine să s-alipească, pe nimeni care să poată să-i dea la vreun moment prielnic vești despre Bérénice. Unde se afla ea ? Rămăsese la Paris ? În unele clipe Leurtillois ar fi preferat totuși ca ea să se fi întors în R..., cu soțul său. Tortura iscată de această tăcere, misterul în jurul lui Bérénice, acea dispariție totală, crezuse la început că nu se putea să dureze, că n-avea să dureze. Trei-patru zile îi pusese răbdarea la grea încercare. Insuportabilul ajungea durere. E contrariul suferințelor fizice. Ah, dacă ar fi putut să se îndoiască de el însuși, nu se mai îndoia de dragostea lui pentru Bérénice ! Nu te îndoiești de-o rană vie. Ceva din cale-afară de cumplit, culme a răbdării însemna această comportare... Aurélien credea că se va liniști, că va ajunge să îndure totul mai ușor dîndu-și osteneala să înțeleagă, înțelegînd totul. Atunci scormonea tenebrele recente ale acestor cîtorva săptămîni nemaipomenite, a ceea ce și numea fericirea lui, ca și cum... La ce se reducea asta totuși ? La a-și tortura memoria, la a-și sfîșia inima. Leurtillois reconstitua minut cu minut acea perioadă care se și încheiase, acea aventură de scurtă durată care se tot surprindea uimit. Începu pelerinajul. La locurile pe unde fuseseră împreună. În cafeneaua de pe bulevard, unde într-o dimineață îi ținuse mîna într-a sa, mai mult decît

oriunde într-altă parte, simți absența lui Bérénice. Își făcu în acest loc un popas obișnuit cît era ziua de mare. Însă peste noapte cum s-ar mai fi întors la „Lulli's“ ? Nu că se temea s-o vadă pe Simone : oricum, nu i se părea nimerit, de dragul lui Bérénice să se întoarcă la aceasta. Nu ducea lipsă de localuri pe unde să-și tîrască insomniile. Totuși se întorcea acasă după miezul nopții acum. Ce stranie prejudecată, ce rit ciudat căroră părea că se supune ar fi explicat această abatere de la tabieturile sale ? Viața îi era dezechilibrată, și căpăta într-adevăr sensul unei pedepse pe care și-o impunea. Suferea să stea acasă, să n-o pornească pe străzi, să nu mai aibă nici muzica, nici femeile, nici lichiorurile, nici luminile, tot acest paradis artificial fără de care îi era greu s-adoarmă. S-ar fi crezut că e un opioman căruia i s-a tăiat prea brusc drogul. Avea din această pricină ticuri, gesturi nervoase. Umbla prin casă ca un urs în cușcă. Madame Duvigne nu-l mai recunoștea. Răstimpurile zilei îi erau agitate, răsturnate cu susu-n jos, i se întîmpla să se trîntească pe pat pe la prînz, pe la unu, răpus de somn, îmbrăcat cum era ; apoi reapărea noaptea, luminile, amintirile, și imposibilitatea de-a închide ochii.

Avură loc două evenimente în cursul săptămîinii.

Primul, îi fu adus un pachet într-o dimineață. Portretul lui Bérénice de Zamora, trimis de către galerie la închiderea expoziției. Madame Duvigne era de față, și să-i tot fi auzit întrebările, strigătele, comentariile ! Aurélien ar fi omorît-o.

Cînd portretul fu agățat în cameră, cu masca de ipsos vizavi, Aurélien să înnebunească, nici mai mult, nici mai puțin. Ce afurisită glumă ! Această jucăușă schimonoșitură a desenelor suprapuse : Aurélien, căruia nu-i prea plăcea arta modernă, începu să n-o poată suferi. Că fu chinuit de acest Zamora, nu dovedea nimic. Totul se petrecea ca și cum „arta modernă“, un personaj viclean, se folosise împotriva-i de mijloace necinstite. Să atribue lui Bérénice această duplicitate a expresiei, și asta în acel moment chiar, însemna să aibă succesul dinainte asigurat împotriva lui. Zamora se folosea de atîtea lucruri care nu constituiau pictura sa. Aurélien nu avea concepția filozofică de-a gândi că așa se întîmplă tot-

deauna cît privește operele de artă. În sfîrșit, acest portret confuz agățat de perete, abaterea de la obișnuințe din cursul celor aproape două zile, adăugă celor mai secrete, celor mai dureroase gînduri ale lui Aurélien neorînduiala unor considerații străine durerii și secretului. Apoi, puțin cîte puțin, portretul își pierdu puterea, și masca, în fața lui, o recăpăta pe-a sa, însușirea, specificul ei de obsesie.

Al doilea eveniment a fost biletul primit de la Adrien Arnaud, care îi cerea lui Leurtillois să treacă pe la biroul său din strada Pillet-Will.

Trecu pe acolo. Cu o mare emoție că o să afle ceva, că o să capete vreun indiciu. Dar nimeni nu-i vorbi despre Bérénice. Totuși tocmai despre ea era vorba după părerea lui. Considerase mereu acea ciudată afacere a trocului privind proprietatea de la Saint-Genest în schimbul titlurilor Melrose ca legată de Bérénice. De ce, nu mai știa decît în mod confuz. Adrien Arnaud îi vorbi despre afacere ca despre ceva încheiat. Domnul Barbentane o considera astfel. De altminteri oferta lui era de soiul celor nesperate. Cînd vorbea, Arnaud părea totdeauna că plescăie din limbă, moralmente. Pentru că, în ceea ce privește demnitatea, seriozitatea, nimeni nu-l întrecea în afaceri pe Adrien Arnaud.

Cum s-ar fi putut sustrage Aurélien de la asta? N-avea de reparat oare o nedreptate față de Bérénice? Nu îi sacrifica el oare securitatea sa burgheză? Saint-Genest era o jertfă oferită Celui de sus pentru a-i cîștiga bunăvoința și a-i potoli mînia. Ar fi fost ceva mîrșav să șovăie. Și apoi, imediat cel puțin, era o afacere bună. Totul se amesteca în capul lui Aurélien, afacerea, jertfa, Bérénice și Saint-Genest. Se petrecea la fel ca și cu portretul de Zamora. Elemente străine considerațiilor financiare revărsau asupra întregii istorii o lumină amestecată. Comitea o prostie. S-ar fi disprețuit dacă n-ar fi comis-o. Se învinovătea de asemenea de puțină lăcomie. Oare nu-l păcălea pe Edmond? Pe legea mea, nu se dusesese el să-l caute. Acceptă.

Adrien îl rugă să treacă din nou a doua zi, actele aveau să fie gata. D-l Barbentane lăsase împuterniciri semnate în alb. În ce privește garanția, nu trebuia decît

semnătura D-nei Melrose. Ah, da, aia ! Aurélien uitase de ea.

A doua zi, cînd se întoarse în strada Pillet-Will, faimoasa Rose era acolo într-un taior de mătase neagră, foarte elegant, cu garoafe albe, cu un buchet la rever, iar picioarele ei... Nu se vedeau decît picioarele, cum era ea așezată, puse unul peste altul, cu rochiile astea scurte, care se ridică de cum te miști. Niște picioare splendide. Aurélien întoarse privirile într-altă parte.

— Nu vă credeam în Paris, dragă doamnă... spuse el ca să umple golul din jur. Nu se mai vede doctorul...

Rose rîse, arătîndu-și toți dinții frumoși.

— Decoeur are de lucru pînă peste cap, dragul meu, cu parfumurile, cu laboratorul, cu publicitatea, cu instalarea localului... Ne instalăm în casă proprie, pe alea Champs-Élysées, imaginează-ți... în sfîrșit...

Arnaud îi întrerupse. O semnătură aici, alta colea. Explica mecanismul operației. Aurélien încerca să urmărească. Era în unele privințe greu de cap. Pierdea firul. Aproape că nu dormise în ultimele trei nopți. Puse cîteva întrebări. De formă. Trebuia să pară că se interesează. În mod invincibil privirile îi alunecau spre lungile picioare care păreau de mătase, atît de tinere, de pline de viață. Picioare care parcă simțeau cînd cineva le privea. Doamne, ce goliciune, picioarele femeilor ! Chiar cu ciorapii pe ele. Sugativa usca semnăturile.

„Ești cu mașina dumitale ?“ spuse Rose. Era cu mașina sa. „Fii drăguț și lasă-mă acasă la Hellestern. Sînt de nesuferit. Mă aduc pentru a treia oară, și n-am nici un fel de pantofi pentru piesa lui Cocteau... Cum, nu știi ! Voi juca ceva din Cocteau... da, cum să nu...”

Se făcuse. Saint-Genest nu mai aparținea familiei Leurtillois. Armandine ce-avea să-și mai îmbălboreze gura ! Oh, și după aceea...

După ce se urcară în cei cinci-cai-putere : „Nu te stingheresc, așa cum stau, la viteze ?“ zise Rose. Îi simți piciorul lîngă al său, cînd trecu într-a treia. Avu impresia că se sprijinea de mîna lui... Ce brută era ! Să fie tulburat de Rose, acum. Ea mai spuse : „În fond, domnule Leurtillois, am impresia că noi amîndoi... sîntem cam părăsiți, în timpul de față... Parisul e atît de pustiu !“

Nu s-ar fi crezut, după numărul mașinilor. Mormăi el ceva. Rose adăugă : „Să cinăm împreună...”

Aurélien opri mașina în Piața Vendôme. Simțea o ciudată amețală, îl lua cu cald la cap și cu frig la picioare. Dormise prost, nu-i așa... „Scuză-mă, zise el, nu mă simt bine...”

O privi intrînd la cizmar. Ce umblet !

Se strigau titlurile jurnalelor de seară. Cumpără *l'Intran*. Guvernul era la pămînt. După un an de exercițiu al puterii. Un an zi de zi. Altădată Leygues ¹ căzuse în nas. Acum Briand... Pentru ce, de altfel nu prea era limpede pentru cine nu era în curent. Un an... un mare guvern... De data asta, ar fi un guvern de figuri reprezentative... Președintele făcuse apel la Poincaré.

Începu a se învîrți totul cu Aurélien. Vederea i se întunecă. Nu cumva căderea cabinetului îi dădea această impresie ? Frigurile. Doamne, iarăși un acces ! Îndură chinurile de pe lume ca să conducă daradaica sa pînă în insula Saint-Louis. Sînt fel de fel de forme de-a fi eroic. Acasă, găsi un bilet de la unchiul Blaise, cerîndu-i să facă un popas la el acasă în Clichy. Nu era în stare. Se aruncă în pat îmbrăcat cum era și se înfășură în pled. Febra îl scutura ciînește.

LX

Pentru prima dată un fost președinte de republică ajungea din nou președinte de consiliu. Stéphane Dupuy, cu nodul său de cravată fluture, cu mustața pe care o trăgea o dată din dreapta, o dată din stînga, cu părul bătos și cu pantaloni fantezi, aștepta de o oră la Decoeur întoarcerea lui Rose, căreia tocmai voia să-i ceară un interviu. „Poincaré, spunea el, de ce nu Deschanel ? De vreme ce au pornit pe-această cale !” Dacă ar fi știut cît de puțin îi păsa doctorului de astea !

— Un amestec caraghios... Maginot și Barthou, și apoi Sarraut la Colonii... Fuchs pregătește un număr asupra picturii...

¹ Georges Leygues (1857—1933), om politic francez.

— Ce legătură ?

— Cum ? Dar de vreme ce Sarraut e la Colonii ! Fuchs vrea niște abonamente... Ministrul e un amator de artă... ah, panglicar, bietul Fuchs !

Își lovea cu palma coapsele :

— Cu chestiunea asta, despre președintele vostru... senatorul, ce crezi ? Iată-l la Marina comercială ! Foarte indicat pentru un medic ! Asta va stimula vânzarea parfumurilor Melrose !

— Ah, iat-o !

Rose sosea, obosită, răpitoare. O cută pe lângă gură totuși. Va fi rămas desigur cu Mary de Perseval, ca să-i ridice moralul. Fuseseră amîndouă într-un oarecare bar. O gură de *whisky* nu face rău în situația lui Mary.

„Ce are ?“ întrebă doctorul, care slăbise groaznic, într-adevăr. Dar se îndrepta între timp. Sporturile de iarnă îi făceau bine, spunea el.

— Am să-ți explic... Mă ierți, Stéphane ! Îmi trag pe mine cămașa !

Nu era din păcate decît un fel de-a vorbi. În realitate, pe toată lumea o lăsa rece tot ceea ce se întîmpla cu Mary. Pe Mary, prima. Ea o dusesese pe Rose să ia un *whisky*, însă acasă la Leurtillois, nu la vreun bar. Nimic de-ascuns, într-adevăr. Leurtillois, bolnav, o chemase pe Mary lângă el, ea îl îngrijea. Ca să-l distreze, născocise să-i aducă pe Rose, și niște fursecuri. Ce obraz desfigurat avea Leurtillois. De dragul unei biete neghioabe. Te întrebi pentru ce oare unele femei sînt iubite. Nimic de ascuns, dar lui Rose îi plăcea să mintă. În camera sa, cu rochia scoasă, își privea sinii. Îmbracă un capot cu desene imprimate, creație a lui Babani, și azvîrli cît colo pantofiorii. Luă papucii roșii. Capotul ăsta părea într-una că se deschide.

— Așadar interviul ?

Stéphane se uita la faimoasa Rose ca un licean care a căpătat adresa unei femei ușoare. „Vrei să-ți vorbesc despre parfumuri ? sau despre masorul meu circazian ? sau despre piesa de Cocteau ? nu te bizui pe mine privitor la zvonurile despre Gabriele ! Nu l-am mai văzut de... de... un interval de timp care nu mă întinerește !“ Surîdea, adusesese niște flori și le aranja în vase.

— Ah, nu ? vrei să afli dacă parfumurile sînt multumite de noul guvern ? Ascultă, compune-ți articolul dumitale, și apoi ai să mi-l arăți. Dacă o fi bun, îl voi semna... Îți convine așa ? Vei adăuga acest text scurt deasupra articolului, sub titlu : *Rose Melrose, neuitata Giocondă, n-a vrut să păstreze numai pentru ea secretul tinereții ei* etc. Asta e meseria dumitale. la urma urmei ! Nimeni n-a întrebat de mine astăzi ?

Vorbele astea se adresau doctorului. El făcu o schimă. Da, cineva. Cine oare ? Pictorul tău... Ea începu să rîdă : „Nu ești gelos pe Bébé, cumva ?“ Nu, nu era gelos pe Ambérieux, pe acest bătrîn cumsecade. Dar, în sfîrșit.

— Atunci am așteptat degeaba ?

Dupuy își mușcă mustața cu acel tic al său care te scoate din răbdări.

— În fine... da și nu... m-ai văzut, dragul meu ! Și apoi, dumneata ești ziarist... atunci ! Uite, duceți-vă acum să cinați împreună, cît despre mine am o grămadă de lucruri de făcut, înainte de spectacol... n-am să mănînc... Oh, ascultă, nu ! nu face mutra asta anapoda ! Du-te și infulecă împreună cu Stéphane, și lasă-mă jumătatea asta de oră... Îți închipui c-aș intra în scenă, în acel decor albastru, cu înfățișarea pe care o am ! Te voi vedea la teatru...

În mica piață, în fața teatrului Montmartre, era frig, dar un frig uscat, și lumina era slabă. Cînd cei doi bărbați ajunseră, dădură acolo peste niște grupuri, peste un du-te-vino ; niște tineri strigau, învîrtind în mînă bastoane. Imediat, doctorul se neliniști. Cabala ! Ah, să nu fie împotriva lui Rose ! Stéphane înșfăcase pe unul dintre manifestanți. Erau amicii lui Paul Denis care nu puteau să-l înghită pe Cocteau. Se știa că ei aveau de gînd să huiduiască, li se refuzase intrarea în sală. Atunci făceau gălăgie pe-afară. Paul Denis, care era cu unul grăsun mic de statură, se desprinsese de lîngă acesta cînd îl zări pe Decoeur. Se repezi spre el.

— Doctore ! E absurd ! Noi ne-am plătit locurile ! Ne țin afară ! Spuneți-i D-nei Melrose...

Doctorul ridică din umeri. Știa bine că li se cunoșteau intențiile. „E de neînchipuit ! strigă foarte tare Paul Denis. O rușine ! Dau pe ușă afară poezii !“ Apoi

mai încet : „Să știi, nimeni n-o va huidui pe D-na Melrose... poți să-i spui... — Ta, ta, ta, dragul meu Denis... Asta nu e treaba mea... N-o voi vedea pe Rose înainte de antract... — Ascultă, doctore, aranjează-mi asta, te rog... Dacă nu mi-o aranjezi, va trebui s-aștept la ieșire ca să zdrobesc nasul lui Cocteau... — Oh, oh, ce îndrăzneală ! — Sint obligat... nu că asta m-ar amuza... ceilalți n-ar înțelege că n-o fac... nimeni... nici chiar Frédéric... — Nu că m-ar deranja pe mine, zise doctorul, dar aranjează treaba cu Mary... Ea poate mai mult decât mine...” Numele de Mary posomorise fața tinărului. „Cum, nu știi ? Mary și cu mine... s-a sfârșit !” Ca și cum s-ar fi mirat că doctorul nu știa că se formase un nou guvern. „Tocmai de asta... sint dator neapărat... „Aruncă o privire fugară asupra lui Stéphane. Celălalt nu înțelese de ce : „Stéphane Dupuy... se numi el... ne-am întâlnit la *La Cagna*...” Paul salută rece și îl trase pe doctor la o parte.

— Trebuie să-ți explic... Dumneata poți să-mi faci un mare serviciu... Mi se întâmplă o poveste de necrezut... Sint îndrăgostit...

— Felicitările mele !

— Mulțumesc, nu glumi. Indrăgostit cu adevărat. E minunat. Am lăsat baltă totul : bătrîna, studiile, Institutul de Oceanografie, familia... O s-o ștergem împreună... *Anywhere out of the world*...¹ Numai că... sint și ceilalți...

— Cum ceilalți ? de vreme ce-ai lăsat în părăsire totul !

— Las în părăsire totul... las în părăsire totul... în sfîrșit, nu poezia, prietenii mei... gruparea... astea sint ca o dragoste... n-ai dreptul să le iei peste picior ! Atunci, iată... ei, ei nu înțeleg... ei nu cred că e serios... și dumneata îi cunoști, nu ? Sint tiranici. Gata oricînd să se îndoiască de tine, dacă le trece prin gînd c-o iei la sănătoasă. Piesa asta, de Cocteau... Un scandal ! D-na Melrose degeaba... Știi cine plătește, cred. Bine. Atunci ! În sfîrșit, se hotărîse ca toți să vină aici mîine seară ca să întrerupă piesa, chiar dacă ar înfrunta primejdia să-i

¹ Oriunde în afară de lume (engl.).

închidă la poliție, să-i doboare cu un glonț ! Între timp, m-am îndrăgostit. Mîine plec. O dramă. La cafenea, la ora șapte. Ménestrel mi-a făcut una dintre acele scene ! Să nu te mai văd în ochi în viața mea. Încep o luptă împotriva ta. Voi spune una, voi spune alta. Nu că m-aș teme de ceea ce ar putea să spună. Însă, pe scurt, nu vreau să mă cert cu ei... Cu toți prietenii mei... Cu cel mai bun camarad al meu : Jean-Frédéric Sicre, muzicianul... Îi dă dreptate lui Ménestrel... Ei au să-l urmeze, să știi ! Nu-ți poți închipui cîtă autoritate are Ménestrel asupra celorlalți ! Atunci mi-am zis : Ei bine, în seara asta... fie ce-o fi... risc totul, pentru tot... mîine, plec... dar măcar, în seara asta... și cînd colo uite, nu ne lasă să intrăm !

Mașinile soseau în piață. Niște oameni coborau dintr-un taxi. Un grup îi înghesuia un pic în trecere. Paul Denis, cu extraordinara-i mobilitate a feței, avu deodată o expresie atît de stranie încît doctorul se întoarse.

— Ah, doctore ! Cu dumneata e acest tînăr ? Haideți, Rose ne-așteaptă în loja sa !

Era Mary de Perseval în blana sa de șinșila. Paul Denis își pierduse toată îndrăzneala. „Mary...” murmură el. „Ce e ? întrebă ea. Ești un tînăr mitocan, și n-am nimic să-ți spun !” Îl trăgea după ea pe Decoeur. Ménestrel, un tip înalt, înfofolit într-un fular, cu un baston pe care-l ținea de la mijloc ca și cum era pe cale să omoare pe toată lumea, înconjurat de trei dintre prietenii săi, cît se poate de nepotriviti ca talie și ca înfățișare, se repezi între Mary și Paul, fără să-i pese de ceea ce acesta făcea, de acei oameni cărora putea să le vorbească.

„Ce, spuse el pe-un ton de indignare, ce, paștem vîntul noi aici ? Cocteau se va fi prăpădind de rîs cu siguranță ! Îți bați joc de noi. Desigur. Îți bați joc de noi !” La spatele lui se afla grăsunul mărunț de adinea-uri care umbla repede. Era Frédéric, *alter-ego*-ul lui Paul, cu ochii aceia care păreau mereu că îl preced. Paul ridică brațele către cer. Soneria teatrului peste toate astea, și o falsă lumină, și sumedenie de oameni pe care îi cunoșteam, ziariști, tot-ce-are-mai-cu-moț Parisul. Se auzeau strigăte din fața porții. Nu se înțelegea bine ce. Iar Ménestrel reîncepu să strige. Brațele lui agitau

bastonul într-o mișcare de du-te-vino. Fularul zbură în toate părțile. Ceilalți strigau cu el. Denis cu ei.

„Ce zic ?“ o întrebă croitorul Charles Roussel pe D-na Goodman pe care tocmai o salutase. Nu știa. *Trăiască Baudelaire !* cred. De ce *Trăiască Baudelaire ?* Ah, îmi ceri prea mult !

— Mă întreb, zise croitorul, ce caută Baudelaire în această adunătură îngrozitoare ! Ce mai, un tineret de...

Deodată se auzi un strigăt. Oamenii începură să alerge. Se produse o învălmășeală. Grupul lui Ménestrel se trăgea îndărăt în fața unei îmbrînceli. Poliția ! Cine-o chemase ? Nimeni, nu importă cine. Apăru controlorul în frac la intrarea teatrului. Denis trecu iute ca o trombă, și era cît p-aci să se arunce în Roussel. Acesta, de-ajuns de speriat, îl opri cu brațul. „Dar, tinere... ah, tu ești ?“ Primise un pumn zdravăn și îi curgea sînge din nas. Croitorul îl luă cu el repede în cafeneaua mică din față.

Afară, ceilalți se burdușeau în lege. Roussel se uita la mărunțul Denis cu un fel de admirație. Acesta gîfîia, cu gulerul smuls, cu sînge pe cravată : „Un tineret de... N-ai vrea să-mi scrii o mică notă pentru biblioteca mea despre această seară ciudată ? Am scris piesei, pe care l-am cumpărat de la Cocteau... Aș pune să se lege la un loc nota dumitale cu... Asta ar fi de-un interes de...“

Paul Denis se aranja. Ceru un rachiu. Brusc, îi veni o idee, și se întoarse spre interlocutorul său :

— Domnule Roussel... zise el.

— Ce-i, prietene ?

— Domnule Roussel, sînt într-un moment ciudat din viața mea... nu te-am căutat... dar iată-te... atunci...

— Atunci ?

— Poți să faci ceva foarte important pentru mine. Iată : domnule Roussel, sînt îndrăgostit...

Croitorul manifestă un interes brusc.

— Nu crezi că am face mai bine să stăm jos ? Aici, uite... spune-mi povestea dumitale...

Afară, agenții poliției treceau, ducînd cu ei doi manifestanți. Unul dintre ei era grăsunul cel mic cu ochii săi bulbucați, muzicianul Jean-Frédéric Sicre, prietenul lui Paul.

— Dar este colosal ! spuse Diane.

Blana de culoare deschisă îi venea minunat. Cu mantoul desfăcut peste rochia neagră foarte simplă, cu violete de Parma la centură și c-o nostimă tocă pe-o sprâncenă. Schoelzer era foarte mîndru de D-na de Netten-court. Să viziteze institutul Melrose nu-l pasiona, dar, în sfîrșit, dacă îi plăcea lui Diane.

D-ra Agathopoulos primea vizitatorii : Mary o plasase acolo, drept un fel de suprintendentă. Zoé nu cedase tatălui său să se întoarcă în Grecia ; tăindu-i-se brusc subsidiile, trebuia într-adevăr să muncească, și vă întreb ce anume ? Părea un catalog de produse ale institutului : albastrul pleoapelor, vopseaua sprîncenelor, pudra ocră, stacojiul unghiilor. Astea nu-i schimbau nasul care sărea în ochi, nici toate încheieturile. Însă, pe scurt, în rochia roz de infirmieră, cu un voal aplicat pe frunte... totul strîns tare pe ea ! cu uniformă vînzătoarelor din saloane, părea curată, luxoasă, numai atît i se cerea.

Era unul dintre acele apartamente cu de două ori înălțimea naturală, cum sînt în Champs-Elysées, unde băncile dau faliment foarte repede de cînd oamenii care le locuiau au schimbat lambriurile. De pe scara monumentală, înconjurată de ascensoare în căptușeli de lemn lucrat, se intra într-o rotondă cu grațioase reliefuri ornamentale, în stuc, cenușii, cu o mochetă mov și cu jilțuri verzi, totul de Paul Iribe, care încrustase deasupra tocurilor de ușă niște Juan Gris-uri, cumpărate la vînzarea Kahnweiler. (Picasso-urile ajungeau oricum la prețuri prea exagerate !) De-acolo se circula în trei direcții spre trei saloane care aveau balcoane avansînd în aleea plantată și care erau dublate de camere ale căror pereți se suprimaseră, de-a lungul unui culoar, unde se aflau birourile, contabilitatea etc. La capăt, pe-o scăriță interioară, se urca la ceea ce Zoé numea *Clinica*, adică apartamentul de deasupra, în care erau ripolinate, numai nichel și pictură, încăperile institutului propriu-zis, destinate masajului, gimnasticii, saloanele de coafură, de machiaj și ceata manichiuristelor, aburul, vibromasajul, mai

tiu eu ce ? De cealaltă parte, jos, se văd camerele de manipulare, de vânzare și de expediție a mărfurilor... Colo, ărește, nu s-au făcut cheltuielile cuvenite saloanelor, așa cum se aflase, cu hîrtii vărgate, cu picturi cafenii, i aici, dimpotrivă, se pusese paravane galbene lustrate. se construiseră teighele cu despărțituri înalte de-un tat de om. Erau acolo femei de altă teapă, în bluze ceușii, cu buzele fără ruj, cu ace la revere, cu un creion lupă ureche, și comisionari lângă pachete, elegante car-oane îngrămădite, pe care se vedea semnătura lui Rose nărită de zece ori.

„Însă eu prefer, spuse Diane, salonul mic !“ Cel din nijloc. Totul în aur. Mobile chinezești, negre, și trei Fouta, unul între ferestre, unul deasupra șemineului Lulovic la XV-lea, al treilea pe-un șevalet, de care era agă-at cu nepăsare parcă un antic brocart spaniol.

Parfumurile erau înșirate în două vitrine de bijutier n salonul roșu și alb, cu un tablou mare de D-na Marval, ăteva femei sub niște meri. Tablourile de Marie Laurein de la etajul al treilea, pe de-a-ntregul capitonat roz i albastru, erau preferințele lui Zoé. Ea n-ascundea iceastă preferință.

— Oare D-na Melrose va trece astăzi ? întrebă Diane.

— Oh, știi, zise D-ra Agathopoulos, foarte rar o vedem... nsă dacă dorești, doctorul e sus, în biroul său... și între louă consultații...

— Nu, mulțumesc, domnișoară. Sîntem grăbiți...

Un zgomot de rîsete, cîțiva oameni în rotondă. O vîn-ătoare înaintă, și Zoé își aruncă ochii. Tocmai era Rose, u un domn care se scutura, era încă o vreme afurisită.

— Oh, ia te uită ! strigă Diane. Domnul Leurtillois ! li se spusese că ai fi bolnav. Scuză-mă, draga mea Rose. uriozitatea .. e delicios acasă la dumneata... Îl cunoști pe choelzer ?

Toată lumea se cunoștea. Rose părea tristă cu toate setele ei. Diane observă de îndată și se uită la Aurélien. cesta nici nu-și dădea osteneala să-și ascundă proasta spoziție. Diane păstrase o anumită înclinare către dînsul. cunoștea bine. Pe cînd ieșeau, erau atît de grăbiți ! îi use celui care o însoțea : „Crezi că trăiesc împreună ?“ Schoelzer nu-l interesa de loc. El spuse : „Vărul meu

Barbentane nu e la Paris..." Iar Diane : „Știi... începe să se vadă vîrsta lui Rose..."

Aurélien se așezase în camerele cu pînzele de Foujita Rose suise la doctor, și apoi voia să stabilească o întîlnire cu circazianul pentru o cîntăreață braziliană pe care o văzuse la minister... Ea spunea la minister, pentru că nu se poate spune la subsecretariat... Fusesse o serată la Marina comercială. Rose recitase *L'Invitation au voyage*¹. Ocazional. Aurélien nu putea suferi decorația aceea pretențioasă. Dar, în fine, trebuia asta, pare-se. Nu-i plăcea de loc Foujita, însă modelul, mereu aceeași femeie, îi plăcea. De cînd avusese accesul de paludism, îl mîhnnea cumplit golul vieții sale. E ciudat : nu observa că nu ajutase la nimic, apoi la un moment dat asta ajunge de nesuportat... Dacă n-ar fi fost Rose...

Ea reapăru cu ultimul *Vogue* pe care îl găsisese sus. „Nu ți-e foame ? Mie mi-e o foame de lup ! E aproape ora unu, să știi ! Carne ! De altfel ai nevoie de carne, dragul meu... trebuie să-ți recapeți sănătatea..." Îl mîngîie pe obraz.

Era adevărat că pe neașteptate i se vedea vîrsta... nu ar însemna să spunem prea mult... însă că nu era tînără de tot se remarcă. Se vedea oarecare oboseală pe figură D-nei Melrose. Cuta din preajma gurii nu se mai dădea dusă. Fardul, cremele, parcă îi ascund pielea, și nu se mai întrepătrund cu viața aceea din jur care pulsa încă pe obraji ei acum cincisprezece zile. Se va fi obosit desigur cu piesa de Cocteau, un rol istovitor. Avea și ceva ciudat această înflăcărare bruscă pe care o afișa pentru Aurélien Leurtillois. S-ar fi crezut că umbla după dînsul : ceea ce nu prea era în firea sa.

— Îmi spusesei... Aveai să-mi spui ceva ?

Aurélien o iscodea stăruitor în barul din strada Washington unde se instalaseră în fața spaghetelor *al sugo* cu o butelie de chianti în ambalajul ei de papură, iar deasupra lor cîteva fotografii de actori în rama oglinzii. Rose suspină, își închise ochii scurtîndu-și vederea de mioapă la maximum, și depuse furculița împrejurul căreia înfășurase cu trudă niște macaroane :

¹ *Invitație la călătorie de Baudelaire.*

— E curios, dragul meu... mă întreb ce mi se întâmplă... Bănuiesc că e o slăbiciune trecătoare... dar, în sfîrșit...

— Dar ce-i, draga mea ?

— Mai întreb ? Ascultă, nu sînt nici atît de slută, nici atît de bătrînă încă... Gîndește-te că se împlinesc cincisprezece zile... cincisprezece zile în cap, după socoteala cea mai sumară, și nici măcar atît ! nici măcar atît, așa de-un gust ! Nu, oare crezi că asta mi s-a mai întîmplat vreodată, vreo singurică dată înainte de dumneata ? Nu... să taci ! Am poftă să vorbesc. Începe chiar să mă intereseze. Dacă n-aș cunoaște-o pe Diane... și pe Mary... aș crede că nu ești... în fine, că nu ești normal...

El înălță din umeri. Care va să zică Mary îi povestise lui Rose... Toate femeile sînt la fel. Vru să pară galant și zise :

— Dar îți jur că nu depinde decît de dumneata...

— Haida de, nu face pe prostul ! Nu ești un licean, și nu sînt o prietenă a mamei dumitale ! N-am obiceiul să violez băiețașii, nu încă ! Inima dumitale e într-altă parte, inima dumitale e într-altă parte, asta-i tot. Dar, în sfîrșit, pentru prima oară dau peste așa ceva : în fond, mi se pare că e foarte bine așa... numai că mă descumpăneste... și mă întreb de asemenea...

Rose rămase pe gînduri. Se aduceau șnițelele. Lăsă în pace chelnerul, un brunet frumușel, să-și vadă de treaba lui. Mîinile acestuia prost îngrijite răsturnau sosul parcă ar fi săvîrșit o taină.

Rose reîncepu: „Spune-mi, Aurélien... fără ifose, acum... crezi oare că mă mai poate iubi cineva ? Nu rîde... Sînt poate moale, fără vlagă, dar în unele zile...”

El se uită la ea cu uimire. Cunoștea cel puțin trei bărbați îndrăgostiți de Rose. Doctorul, Edmond, unchiul blaise. I-o spusese. Ea clătină din umeri. Nu-i ardea ei de asta. Și apoi, bineînțeles, niște tineri care o văzuseră la patru. Are vreo importanță așa ceva ? Nu. Vreunul care ar cunoaște-o. Care ar vedea-o undeva, fără să știe cine, și cum. „Altădată, zise ea, cînd mă uitam la un bărbat, și scoteam din minți, ar fi lăsat totul baltă...”

Aurélien luă din nou puțin piure de cartofi.

— Cum s-ar zice, murmură el, mă port ca un bădăran...

— Nu face pe prostul... Lasă politețea... Uite, într-o zi, la Florența...

El n-asculta anecdotele decît cu gîndul într-altă parte. Știa bine că avea altceva să-i spună. Îi și spuse. Îi mărturisî : „Ei bine, da, ce mai... îmi place să vorbesc despre mine însămi. Știi că Bébé... în fine, vreau să spun că Blaise... l-am întîlnit ieri... Nu se cădea să-ți povestesc asta ! M-a pus să jur... să-i dau cuvîntul că...”

Aurélien strîmbă din nas. Ce țîntea unchiul aici ? Rîse : „Ca și cînd ai avea cuvînt !“

Ea nu se supăra, și îi apucă mîna :

— E ciudat totuși că dumneata îmi placi așa... În fond, nu ești nici foarte frumos, nici foarte inteligent...

— Ce i-ai jurat unchiului Blaise ?

— Să nu-ți spun... Ah, apoi la dracu ! La el s-a dus să stea D-na Morel, cînd a fugit de la Edmond...

Aurélien nu mai glumea. „Cum ? La unchiul ? De ce nu m-a anunțat ? Și ea mai e acolo ?“

Nu mai era acolo. Plecase. Și întîi de toate, unchiul promisese să nu spună nimic. Și apoi îi lăsase oricum o scrisoare lui Leurtillois. Spunîndu-i să treacă prin Piața Clichy.

— Nu știam pentru ce... m-am îmbolnăvit... știi bine

Fără îndoială. Pînă una-alta, drăguța de Bérénice f ademenise cu vorbe viclene pe Ambérieux. Unchiul avuses ochii în lacrimi vorbindu-i lui despre asta. Nu era depart de a-l considera pe Aurélien drept un domn vrednic d dispreț. Ce putuse ea să-i spună ? Cu siguranță că nu s întorsese la soțul său...

— Chelner, plata ! — Scuză-mă, Rose... Mă înțeleg cred ?

Îl înțelegea. Ceru cu toate astea o cafea. Și un păhăru de rachiu. Aurélien plecase. Ea visa. Atîtea lucruri de dată îi veneau în gînd, se ridicau și-i stăteau nod în g în minte. Acest armagnac nu prea era bun. Ce porcări lumea asta ! Ca la teatru : lumini, iluzii, scena... și ap vezi actorii după aia în loja lor, a la là ! Va trebui să joa cu atenție. Nu se va lăsa înghițită ca alții. Avea încă oar

care timp înaintea ei. Să închei viața într-un mod strălucit.

*Mon enfant, ma soeur,
Songe à la douceur...¹*

A, scîrnă ! Strivi țigara pe care o aprinsese.

Pe banchetă, în față, se afla un tinăr foarte elegant, blond cu pistrui și cu nasul cîrn. Se uita cu ochii țintă lung la ea, cu un fel de-a privi care ei îi era bine cunoscut. Îl privi și ea, cu ochii-i de mioapă, cu impertinența lor. El roși și păli subit. Ea își aminti atunci cum se uita la Hippolyte cînd juca *Fedra* : și îi surise.

LXII

— O lume întreagă se duce... o epocă de...

D-l Roussel era foarte emoționat. La vîrsta lui. Lumea sa, la urma urmei. Epoca sa. Își amintea ce rochii lucrase pentru *La Femme nue*. Apoi Bataille era vecinul său. Un vecin de... dar, în sfîrșit. Lucea deja un fel de soare și erau culori deschise peste cîmpii, un început de iarbă pală peste catifelele brăzdate bej, albe, brune și roz ; primele flori albe în pomii fructiferi. Peisajul se întindea pînă la poalele colinelor apropiate, încununate de tufișuri și tăiate de cariere, cu o strîmtă cale ferată pe nisip. Apoi drumul. cîmpurile, și tufișurile ascundeau Sena. Toate se desfășurau orizontal pe distanță de kilometri. De cealaltă parte a văii, contururile și culorile se ștergeau, se întrezăreau niște platouri, ținutul continua pînă departe.

Faimoasa limuzină staționa în drumul care cobora spre Moulin, cu șoferul în bleumarin și cu casceta turtită. parcă așteptînd ieșirea de la Operă. Croitorul și Paul Denis străbăteau străduța din partea de jos a cîmpurilor. aproape de proprietatea unde se aflau toate aceste flori. Îmi amintesc, zise Roussel, acolo... este Epte, nu-i așa ? Am venit pe aici, sînt... Oh, anii... ca să-l văd pe Octave

¹ Soră-mea, copilă,
Să te-mbie dorul...

N. B. Primele versuri din *L'Invitation au Voyage* (Invitație la căătorie) de Charles Baudelaire.

Mirbeau. Era un bărbat de...“ Cu vârful umbrelei lui strînse sul, care servea drept baston, repezi o pietricică. Paul Denis urmări cu privirea pietricica și se uită la picioarele vizitatorului său : cu ghetre spălăcite peste pantofii negri.

— Cine ți-a dat ideea să vii aici, dragă Denis ?

— Știi, domnule, aici... sau în altă parte ! Aveam un prieten american, un tânăr scriitor, care se retrăsese aici cu nevasta, ca să scrie o teză asupra lui Diderot... Atunci mi-am spus... Trebuia repede să procedez, să găsesc un colț... Am dat peste dînșii pe neașteptate ; ei s-au gîndit îndată la Moulin... Archibald m-a prezentat patronilor... această pereche tînără pe care ați văzut-o... s-a aranjat.

— Se poate mînca ?

— Ei așa ! În fine... nu asta ne interesa. Doream îndeosebi un colț lipsit de complicații. Numai Archie și Molly știu că sîntem aici. Și, află, americanii... îi vezi cînd vrei... o dată pe săptămîină... E marea singurătate.

— Fericit ?

— Da, pot să spun : foarte fericit...

Tăcu. Nu l-ai fi recunoscut, fără veston, cu un pulover gri, fără guler, deja bronzat de soarele de martie. Se calmase. Privirea-i o lua razna în timp ce îi vorbeai. Se gîndea la altceva. Avea ușurința în mers a oamenilor care umblă mult, care urcă dealurile, și uită cît e ceasul prin păduri.

„S-ar cuveni să te tunzi, dragul meu!“, observă croitorul și Paul dădu din cap aprobator : „Mîine mă voi duce la Vernon...“ Probabil că spunea asta în fiecare zi după aceea... Oricum, îi datora multă recunoștință lui Roussel : o mie de franci pe lună, n-o găsești pe toate drumurile. Și apoi, nitam-nisam, așa. Pur și simplu pentru că el îi spusese : „Sînt îndrăgostit, vrem să ne ascundem undeva la țară“. În realitate, fusese foarte drăguț, acest om bătrîn, cu toate caraghioslicurile lui, cu toate nazurile de-a... Oamenii se distrau pe socoteala lui : cîți ar fi făcut la fel ? În schimbul unei corespondențe literare pentru biblioteca sa. Zece sau cincisprezece pagini pe lună. Nu, zău, foarte drăguț din partea lui.

Evident că ardea de nerăbdare. Curiozitatea îl învinsese, și trebuise să vină să vadă de aproape cum trăia tînărul său protejat. Și de asemenea probabil, femeia mis-

terioasă despre care celălalt nu-i vorbea decît în metafore. Cînd mașina sosise la Moulin, Charles Roussel zărise o rochie deschisă sub copaci, pe cineva care se făcuse nevăzut... și de îndată Paul Denis apăruse, înaintase, în timp ce croitorul vorbea cu tînărul în *knickerbockers* călare pe-o motocicletă, proprietarul pensiunii, se pare. Nu înaltă, blondă, fugara. Desigur nu o frumusețe.

Întrerupînd el însuși ceea ce spunea despre moartea lui Henry Bataille, care totuși îl emoționase, întrebă : „Și prietenii dumneavoastră ? Ménestrel și tovarășii ?“ Paul avu un gest evaziv. În acest peisaj, aproape de primăvară, cu Sena colo jos, unde avea în curînd să se poată face baie, ultimele băltoace ale iernii în noroiul rural, mugurii, o mulțime din lucrurile care îi păruseră necesare, indispensabile vieții sale, pierduseră importanță în ochii tînărului. În ajun, merseseră patruzeci de kilometri, dus și întors... Roussel observă că Denis vorbea tot timpul la plural.

— Pe scurt... n-au căutat să vă vadă ? Știu unde sînteți ?

Paul explică : unul singur dintre ei îi avea adresa. Dacă voia să-i scrie, trebuia să-i înmîneze scrisorile. Nu, n-ar da în vileag nimica. Jurase. Desigur, Ménestrel era furios. Dar se respecta dragostea în grup. Dragostea era singurul pretext care putea să scuze...

— O cunoștea pe doamna... în sfîrșit, pe gingașa dumitale prietenă, Ménestrel ?

— Oh, nu. De altfel, nu e nevoie să m-aprobe.

— E un tiran...

Denis cam scrișni din dinți. Nu-i plăcea să se spună că Ménestrel era un tiran. Sau un dictator. Dictator era cuvîntul care le venea pe limbă oamenilor în general. Cînd oamenii vorbeau despre dictatură apropo de Ménestrel, în general însemna că erau într-o situație proastă, grea. Ménestrel avea totdeauna dreptate. Paul vorbi despre altceva. Povesti despre Moulin.

— Da... o pereche tînără... El, cu plămîinii nu prea vi-guroși... S-au instalat aici, unchiul lui era din Vernon... Garajul e la intrare, uitați-vă... Ea e foarte drăguță... Acea mică blondă într-o rochie în carouri care a fugit cînd ați venit... pentru că nu era aranjată...

A ! Nu era deci persoana în discuție !

— Este întrucîtvă o așezare de operetă. Genul rustic, cam cu orice preț, gravurile englezești în interior, faianța peste tot locul. Și pe urmă, înțelegeți : n-au pretenție în ce privește morala. Drept clientelă, niște pictori. Destul Montparnasse. Uneori, pentru *week-end*, două femei iau camera mare de jos. Niște homosexuale. Eu, întrucît mă privește !...

— Frecvențați oamenii care vin în treacăt pe aici ?

— Vrînd-nevrînd... în fine, a-i frecventa... nu e cu-vîntul potrivit. Mîncăm împreună. Discutăm. Și apoi e fonograful. Uneori seara dansăm. Acum cîteva nopți, cînd a fost furtuna aceea mare... nu mai funcționa electricitatea... femeilor le era teamă... am aprins luminări, toți au coborît, trebuie să vă spun că se află o pianină... un hîrb... de care de-obicei prefer să nu m-ating... dar în seara aceea... și pînă la ora două dimineața...

Charles Roussel își pregătise propunerea de mult timp.

— Nu vreți să vă duc să luați masa la Vernon ? Este un restaurant excelent...

Paul Denis era încurcat de tot. Nu îndrăznea să refuze.

— Nu sînt singur, murmură el.

— Știu bine, știu bine, însă dacă doamna ar binevoi... O, e o chestiune de... Un om bătrîn ca mine...

Nu se cădea să refuze. Roussel venise să-l vadă și, la urma urmei, el îl întreținea pe Denis. O proastă impresie totuși : ca și cum brusc deschidea o largă ușă spre fericirea lui. Acest bătrîn care își bagă nasul unde nu-i fierbe oala totuși. Unul de-acei ahtiați să privească pe gaura cheii, într-adevăr. Ardea de dorința s-o cunoască. Trebuia s-o convingă : „Mă înțelegi, nu-l pot refuza pe D-l Roussel... îi datorăm asta...” Și Paul auzea dinainte răspunsul, ironia din glas. Ah, ce belea.

Ei bine, nicidecum. Mersese ca pe roate. Poate că după cinci săptămîni de stat la țară ai o poftă de mondenitate. Sau o amuza să-l vadă pe Roussel. Sau să dejuneze ceva mai bine decît la Moulin. Numai dacă i-ar veni în gînd acestui Roussel, să comande vin alb nedulce din Champagne : „Mă iubești, zici ?” Ea scutură din cap : „Nu știu să mint...” Iar el : „Oh, află, Henry Bataille a murit ! — Ce mă interesează pe mine asta ?” Da, ce-o interesa asta

Dar se spunea că fără să știe ceva, departe tare... în provincie, la aceeași oră, în același moment, Berthe Bady... știi : Bady... soția sa primă... ei bine... Cobora scara. Ini-ma-i în piept s-a frînt. A murit. Nu ți se pare ceva extraordinar, Dulceața-Mea ?

— Nu, zise Bérénice, mi se pare foarte natural.

LXIII

Se lăsa în voia sorții. Nu mai rezista la ceea ce i se întîmpla, în această învălmășeală de evenimente și de gînduri. Totul începuse ca un furtișag. I se părea mai întîi lui Bérénice că totul n-avea să aibă durată. Era, în primul moment, o tărăgăneală care se prelungea. Cunoașteți acest sentiment : s-ar cădea să fiți altundeva, acasă, de pildă, dar nu neapărat, e vorba despre ceva ca bunăoară o masă la care ești așteptat, nu te duci acolo cu o conștiință crescîndă a vinovăției. Încă cinci minute, încă două minute, încă un minut. Nu te duci. Asta înseamnă timpul furat. Un timp care nu este ca celelalte. Prăpădit de asemenea, risipit. O deprindere profundă a datoriei împlinite se îmbină cu un simț ciudat al economiei, al unei economii de neînțeles a minutelor. Ca și cum n-ai trăi cînd faci altceva decît crede lumea că faci, că ești obligat să faci. Cu atît mai rău, nu va merge. Nu că ții îndeosebi să înduri o viață păcătoasă aici, că preferi să stai aici. Te afli aici. Asta e tot. Cu o beție nedisciplinată. Bérénice se vedea aieva în amintire, cînd era copil, cînd făcea prăjituri de nisip, cărînd nisipul în căldarea sa albastră dintr-o grămadă care se afla de cealaltă parte a aleii, cum își juca sieși festa de a-l pierde pe drum, nisipul, aproape tot, dintr-o perversitate de neexplicat. Trebuia să reînceapă drumul : în adevăr, ai casei presupuneau că se juca pregătind prăjituri din nisip, însă fără să se gîndească la asta ea se juca de-a mersul la cărat nisipul. Toate astea îi veneau din nou în minte, aducătoare de vagi analogii, prost stabilite, cu viața aceea pe care o începuse în anul 1922.

Deja toată regiunea avea o înfățișare de primăvară. Aceasta nu vine la țară, în acele hotare normande, precum vine în R..., unde este violența însăși. Nici ca în Provence, unde adeseori lipsește, intrîndu-se dintr-o dată în vară. Nici ca la Paris, care se luminează într-o bună zi, urmînd acea convenție teatrală care aprinde în vîlvori de lumină toată rampa cînd un actor intră cu un capăt de luminare. Nu. Primăvara cotropea adîncurile pămîntului, umiditatea cîmpiilor. Era ca un abur care se ridică. Avea încetineala și greutatea apei călduțe. Nu era încă primăvară, dar se și simțea neliniștea ei. Ce ciudățenie ! Bérénice descoperea în sufletu-i nostalgia singurătății. Apropierea primăverii o despărțeau de Paul mai mult decît orice altceva.

Căci Paul era amestecat în toate acestea. O altă ciudățenie. Acest băiat tînăr cu gura ciudată, cu părul castaniu pe care aerul începea să-l decoloreze, cu trupul slab și cu nervozitatea lui de copil, Paul... Un necunoscut intrat în viața ei din întîmplare și care rămăsese acolo. Care căpătase o importanță disproporționată. Drept așa, da : disproporționată.

Ei îi plăcea dimineața, cînd el se tîrăgia cu toaleta lui, coborînd nespălat pe față ca să mănînce tartinele unse cu unt și muiate în cafea cu lapte ori cînd se arunca pe burtă pe patul său în mijlocul foilor de hîrtie, scriind lucruri fără cap și fără coadă, care vor căpăta sens mai tîrziu... îi plăcea dimineața să-l lase, pe Paul, și să profite de acea lenevie ori de acea visare care îi dădeau răgaz ca să se plimbe singură pe cîmpii, acum cînd era posibil, cu pantofi buni, fără galoși, cu un mic mantou maron aproape impermeabil, și, de altminteri, nu ploua neapărat : între nori se deschideau luminișuri largi, cu-atîta soare încît să înnebunești, să te prindă toropeala și moliciunea, nu alta.

Era acolo Paul, dar era acolo și altceva despre care nimeni nu vorbea. Era de-ajuns să cobori pe-acolo, pe după perdeaua de arbori, să treci povîrnișul înverzit, unde pămîntul avea o consistență cleioasă și culori schimbătoare, dădeai peste cărarea de frunze moarte, negre de cu toamnă, pe unde era ușor să mergi cu toate că ramurile mari spinoase se repezeau din cînd în cînd asupra-ți din tufișurile joase și te loveau în față ori la pi-

cioare : acolo se putea sui ori coborî, după cum erau zilele, însă totdeauna era acolo acea prezență blîndă și zgomo-toasă, acea mîngîiere și acea ostilitate, apa galbenă și albă, uneori verde, din senin învolburată la niște rădăcini uscate, apa lungă, apa plină de gînduri, apa la care poți privi la nesfîrșit, care îți vorbește, care te leagănă, care îți cîntă.

Era acolo Paul, dar era acolo și Sena.

Aceeași Senă. E caraghios să-ți imaginezi, aceeași Senă... O să vină o zi, în curînd, cînd o să fie puțin mai cald, cînd Paul va dori să se scalde în Sena. De pe-acum pomenea deseori despre asta. Își adusese chiar costumul de baie cu el, și în unele zile îl scotea din valiză, se uita la acest maiou ca la o rochie de bal. Ce copilandru ! Nu se putea să-i porți pică fiindcă era cum era. Cu laturi surprinzătoare. O gentilețe... Cînd se așeza la pian, era minunat... cu condiția să nu s-apuce să cînte muzică de prietenul său drag, Jean-Frédéric Sicre... pentru că atunci... Numai dacă Paul n-ar fi fost atît de distrat uneori... Cînd n-ar fi trebuit...

Sena, ea nu era distrată. Ce perseverență de încăpățînat cu care n-o scoți la capăt au apele curgătoare ! Să curgă așa, în aceeași direcție, fără să uite vreodată, să se înșele... După ce urcai povîrnișul rîpos, apăreau colțuri de verdeață, niște învălmășeli care puțin cîte puțin își căpătaseră în ochii lui Bérénice însușirile proprii, ca niște prieteni, ca niște oameni pe care, în sfîrșit, îi cunoști... Arborii o salutau cînd trecea cu felul lor propriu, individual, distinct... Era acolo un fel de plajă unde se respira puțină spumă peste pietre, apoi cîmpul întins cobora drept asupra fluviului, o deviere a malului, o salcie... Se ajungea astfel pe nesimțite la confluența Eptului cu Sena, de unde trebuia să te întorci îndărăt în amonte pe rîuleț, ca să treci, dacă voiai să continui mai în sus, spre ecluze, după acea proprietate părăsită, cu o casă de lemn cu obloane închise, cu o grădină invadată de umbră și de tristețea ierburilor, un loc de fapt divers, cu vocea ecluzajului ¹, mai încolo puhoiul de spumă de la gura fluviului, balco-nașele de fier care se întindeau peste apă spre pavilionul

¹ Ecluzarea unei nave : trecerea prin ecluze.

din partea cealaltă, mic de tot, îndepărtat de tot, pe malul stîng, pe unde trece șoseaua, și mașinile sale în amîndouă sensurile, cu al său du-te-vino misterios.

Aceeași Senă. Șlepurile sale alunecă pe apă ca prin farmec. Cu surprinzătoare mulțime de oameni la bord. Oameni care par că trec prin viață, așa, în picioare, de nestrămutat, duși de apă. Și ramuri uscate luate cu anasîna în apele învolburate. Uneori întocmai ca niște epave. Aceeași Senă. Hipnotizantă. Venea de la Paris și se ducea la mare. Neîntrerupt. Niciodată altfel. Venea de la Paris. Și se tot ducea, se tot ducea. La mare.

Aici Bérénice era într-adevăr singură. Nemaipomenit lucru cît de gol e peisajul rural. Cu un țăran în depărtare, din cînd în cînd, cu silueta-i încovoiată care pare de-a pururi că smulge rîmele din brazdele țarinei, se simțea mai bine încă spațiul, pustiu, minunatul pustiu. Nimeni n-avea cutezanța să meargă de-a lungul Senei. De ce-ar fi mers ? Și cine ? Oamenii sînt cu scaun la cap. N-are nici o noimă să mergi de-a lungul Senei. După aceea, vezi, trebuie să te întorci. O bună bucată de timp s-a și scurs. Și Paul lenevea, drăguțul de el. Îi trebuia aproape un ceas ca să-și tragă șosetele... Bérénice era liberă. Îl iubea tare pe Paul, fără îndoială. Însă nu se poate să fie mereu împreună. El, el ar fi vrut. Afară de-atunci cînd distracția pune stăpînire pe dînsul. De fapt, ar fi vrut să fie împreună doar cînd avea chef el. Spusa asta nu era în întregime justă, dar, în fine, în mare... Bérénice era bucuroasă că nu cedase în ceea ce privește camerele. Ea ținuse ca să ia două la Moulin. Paul nu voia. O cameră, un pat larg. Avea motive excelente, prețul mai întîi, și-a-poi pe cine umblau să înșele cu asta, amîndoi ? Știa lumea despre ce era vorba, și nu soții Vanhout care i-ar fi văzut i-ar fi criticat, sub pretextul că nu erau căsătoriți. Foarte amabili, soții Vanhout, patronii... o perechiuță tare nostimă, și discretă de tot. Oricum, Bérénice nu cedase : era tot căsătorită cu Lucien, n-avea drept să comită așa ceva și prefera chiar să se ducă ea să-l întâlnească pe Paul în camera sa, seara, după ce bona se și culcase, luînd unele precauții ca să n-o vadă cineva intrînd. Astfel avea avantajul că putea să plece, dacă o dorea. Deși nu-i plăcea să doarmă cu Paul : era un foarte bun tovarăș de pat, și

nu era urît cînd dormea. Totuși dacă ar fi avut o singură cameră... era mult mai bine așa.

Se afla o bancă aproape de ecluză. O veche bancă mucedă, însă lemnul nu e rece ca piatra. Bérénice se așeză acolo și se uită la manevrarea stăvilarelor. Un remorcher mergea în aval să caute o șalupă, fără îndoială. Are s-o tragă împotriva curentului, așa cum tragi o fată pe care o apuci de păr. Are să-i impună să facă acest drum care nu-i firesc. Are s-o tragă de-a sila undeva. La locul ei, poate. Au să treacă, mai știi, prin dreptul insulei Saint-Louis.

Va trebui să meargă cel mai tîrziu a doua zi pînă la Vernon. La poștă. Acolo primea scrisorile de la Lucien, și punea la cutie pe-ale sale. Astfel, nici o surpriză posibilă. N-avea încredere în Lucien. Cu ifosele lui de-a înțelege totul. Cu sentimentalitatea aceea. Parcă de Lucien îi ardea acum. Însă trebuia să scrie regulat, o dată pe săptămîină. Pur și simplu ca să evite plictiselile, șantajul îngrijorării. Unele ființe te tiranizează numai pentru că există. Te îndepărtezi de ele cu sute de kilometri, n-ajungi la nici un rezultat. Bineînțeles, nu-i scrisese ceea ce se întîmpla cu Paul. Pentru el, din moment ce Aurélien nu era acolo... La ce bun să-i dea mură-n gură, să-l ajute să se chinuiască? Era și așa destul de nenorocit fără să știe despre existența băiatului... Pe lîngă că Lucien ar fi fost în stare să-l accepte. Ar fi fost cam prea de tot: Bérénice nu i-ar fi iertat-o poate niciodată. La ce bun să ridice între dînșii ireparabilul? Sau chiar el ar fi adus în discuție: „Ești sigură că-l iubești? Te iubește într-adevăr? O fi capabil să ferească o femeie?” Un astfel de soț e mai rău decît o mamă.

Colo jos în Sena este o insulă. Sînt insule în tot lungul Senei. Această insulă, unde nu merge nimeni niciodată, nu servește la nimic. E lungă și îngustă, cu cîțiva arbori. De pe ea se vede fluviul de cealaltă parte pe unde umblă vapoarele. Pe aici decorul e foarte intim. Bérénice se întreabă dacă ar putea să înoate pînă acolo, cînd se va scălda. Paul e bun înotător. Cu greu și-l imaginează în apă. E cam neliniștită în privința lui. În timp ce îl vede aieva în față pe Aurélien înotînd. Acesta i-a vorbit despre înot îndelung. E chiar unul dintre singurele lu-

cruri despre care vorbește bine. Nu-i de felul său foarte elocvent. Îl vede aievea în Sena. Înnoată. Cît de bine înnoată ! Pe el, să meargă pînă la insulă, nu l-ar stingheri. Va fi fiind noroi desigur pe malul insulei. De aici, cînd ar ieși din apă, l-ar vedea înfundîndu-și picioarele în clisă. Acel trup mare, neîndeminatic. S-a așezat pe bancă, pentru ca să-l vadă mai bine, acolo, pe insulă. E un bărbat al insulelor. Nimic surprinzător.

Remorcherul trecuse proba bazinului și pleca semet, de cealaltă parte a arborilor, cu un țipăt răgușit. Era negru, cu o bandă maro și cu una albă pe coș.

Ah, Dumnezeule, o fi tîrziu, desigur. Dejunul ! Și Paul se va îmbufna iarăși fiindcă l-am neglijat !

LXIV

— Însă, fără îndoială... dacă nu m-am culcat cu Leurtillois, e numai pentru că el n-a vrut-o !

Edmond se supără. Cît era de frumos cînd se supăra ! Rose rîse, cu rîsul ei de teatru. Asta se petrecea în birouașul de lîngă saloane, la institut. Mai întîi se întorsese cu o culoare superbă, acest afurisit de Barbentane. O ceramică perfectă. Arsă, netedă și lucioasă. Cu dinții săi albi. O splendoare, în costumul gri-roz, care ar fi părut cam femeiesc pe altul. Rose, într-un furou negru, cu o capă, cu mănuși lungi negre, cu pantofi negri și cu un excentric jabou verde lucrat dintr-o țesătură apretată, spuse pe tonul pe care îl folosești cînd vorbești cu copiii :

— N-ai să fii cumva gelos și n-ai să-ți spargi trompețica ?

— Destul cu gluma, draga mea. De ce n-aș fi gelos ? Mă întorc, pentru ca să te-aud spunînd... Plăcută reîntoarcere !

— Preferi să-ți ascund lucrurile ? Te întorci și în acest moment îți spun ce s-a întîmplat cînd nu erai aici. Cînd vrei tu să-ți spun ? Domnul pleacă pentru trei săptămîni, la sporturile de iarnă, cum zice el... apoi stă acolo o lună, nu se întoarce acasă, vizitează Coasta de

Azur, aşteaptă Carnavalul, petrece Carnavalul... toate astea cu soția lui... și apoi își permite să fie gelos !

— Știi bine că soția mea n-are nici o însemnătate...

— Așa se spune totdeauna... Însă eu nu m-am culcat cu Leurtillois, în timp ce tu, dacă nu te-ai culcat cu soția ta... la urma urmelor... te-ai culcat într-altă parte cu alta !

Edmond începu explicațiile : că trebuia neapărat s-o distreze pe Blanchette. Că nu dorea să divorțeze, cel puțin încă nu...

— Ah, nu ! i-o tăie Rose, fără prostii, dragul meu ! Iar dacă divorțezi... nu voi putea să te mai păstrez ! De soția ta să te ocupi, asta mai merge !

El catadicsi să ridă. Rîdea mînzește din pricina lui Aurélien. De ce Aurélien ? Mereu Aurélien ! Cu soția sa, cu amanta sa... Ah nu, exagera, acel Aurélien !

— Te sfătuiesc să protestezi, spuse Rose. Am văzut poza ta în *Town and Country*... *A pageant on the french Riviera*¹... da, cu ducele de Connaught, cu D-l și D-na Barbentane, iar de cealaltă parte frumoasa D-nă Quesnel... Și asta, înțelegi, soția ta, merge : dar soacră-ta, nu ! Nu sînt liniștită din pricina lui Carlotta...

— Nostim, remarcă Edmond. Blanchette mi-a spus : „Cu D-na Melrose, cît vei dori... Dar Carlotta, mă supără !“

Rose susură :

— Ei bine, sper ! Va să zică am binecuvîntarea neveste-ti ? Lui Blanchette i se pare că sînt de-ajuns de bătrîină pentru tine !

— Proastă !

Îi sărută mîna.

— În ce te credea lumea că erai îmbrăcată ?

— În nimic deosebit. Costume copiate de Masaccio. Carlotta are un prieten artist... Atunci, din pricina lui Bérénice, n-a vrut, frumosul Aurélien ? Mă întreb unde poate fi ea... El poartă doliul ?

Rose schimbă vorba. Tot ce este aici îi plăcea domnului comanditar ? Saloanele, decorația, florile, dactilografele, masorul, coafezele...

¹ Oraș și țară... Priveliști de pe Riviera franceză (engl.).

— Cît am lucrat de repede ! O goană înverșunată, nu-ți imaginezi... Dacă am fi întîrziat pînă după sfîrșitul lui ianuarie, începea sezonul de afluență maximă. Vine lume de pe lume !

— Și asta nu-ți ajungea, doamnă, ca să-ți ocupi timpul ?

— Ah, la naiba ! Eu, îngerul meu, sînt fidelă celor prezenți : viața e scurtă, și mie îmi place viața. Ce faci acuma ?

El răspunse printr-o asemenea obscenitate încît Rose, chiar ea, roși. Dar roșeața asta se topi în fardul de pe față :

— Dacă vrei, suspină ea, cu toate că nu e ceea ce prefer... dar altă dată... Astăzi voiam să te rog să ne trambalezi pe amîndoi, pe mine și pe Ambérieux, ai mașina ?

— Na-ți-o bună ! Pe doamna și pe pictorul său ! Dacă îți închipui că pentru asta m-am întors ! Am provizii de cheltuit... nu mi-e mie de hoinăreală !

— Idiot, idiot ce ești ! Nu m-ai anunțat din timp... I-am promis lui Bébé...

— Ei bine, îl vei amîna pe acest preaiubit, asta-i tot.

— Imposibil. Avem întîlnire. Doream de mult timp... Bébé i-a dat întîlnire din partea mea lui Claude Monet...

— Lui Claude Monet ? Te crezi cumva un nufăr alb ? ¹

— Termină cu prostiile tale. Ambérieux este un vechi prieten al lui Monet, îmi tot promisese... nu-l amii pe Monet... și locuiește la țară...

— Regret. Blanchette se folosește de mașină. Cealaltă e la garaj, în reparație. Ce idee bizară și cam ridicolă !

— Bine. Îi voi cere lui Leurtillois ! Ne vom înghesui în cea de cinci-cai-putere, asta-i tot !

— Ascultă, îmi vei face plăcerea...

— Îți voi face plăcerea mîine... cînd mă vei...

Se exprimă printr-un gest de grosolănie cazonă. Ridică receptorul de pe furca telefonului în timp ce Edmond tuna și fulgera.

¹ Joc de cuvinte : *Tu te prends pour un nymphéa ?* Claude Monet, cel mai prestigios, cel mai reprezentativ dintre corifeii impresionismului francez, are mai multe tablouri intitulate *Les Nymphéas*.

„Alo ? Tu ești ? Coboară. E aici Barbentane, vrea să-ți dea bună ziua !“ Și pentru celălalt : „Bărbățul meu !“ Edmond bombăni că nu se sinchisea de încornorat.

— Oh, spuse ea, ordinară vorbă ! Dacă o să-ți aducă nenoroc ?

LXV

— De necrezut ! E aproape cald...

În camera sumar mobilată, a cărei fereastră se deschidea în plin acoperiș de vechi țigle, cafenii, soarele dimineții intra cu tinere viespi timpurii.

Apa albastră de săpun în găleata negolită, neorînduiala veșmintelor aruncate în grabă, valiza deschisă, cu cravatele scoase în vederea unei alegeri, toate astea la care Bérénice, așezată pe patul desfăcut, se uita cu ochi bănuitori, parcă valsau în jurul lui Paul care se îmbrăca.

— Ai face mai bine să te bărbierești, zise ea.

— Crezi ?

Se opri deodată în fața oglinzii de pe dulapul de *pitchpin*¹. Își trecu mîna peste obraji și începu din nou :

— Vanhout spune că, dacă un soț se bărbierește dimineața, ceva scîrțîie în căsnicie...

— Vanhout spune asta ? El nu se bărbierește decît din două în două zile... N-ai să fii niciodată gata și nici cînd vor sosi amicii tăi.

— Crezi ? Ce tupeu ! Nu i-am invitat.

— Nu, nu i-ai invitat... Pe scurt, ai face mai bine să fii în stare să-i primești...

Urmă o tăcere.

— Nu-l autorizasem pe Frédéric să dea adresa mea...

— Nu-l autorizasei tu, dar avea adresa ta, așa încît...

— Era necesar chiar ca cineva s-o aibă, nu-i așa ? Ca să urmărească atent scrisorile... și apoi, dacă s-ar fi întîmplat ceva...

¹ Specie de pin din America de Nord, de culoare roșie-brună, folosită în tîmplărie.

— Ah da, dacă s-ar fi întâmplat ceva... De altminteri, e fără importanță. Însă nu te mira că vin peste noi : trebuia să se întâmple așa.

— Ești supărată, Dulceața-Mea ?

Ea clipi. Nu putea suferi să-i zică Dulceața-Mea. Nu, nu era supărată. Va dispărea înainte de masa de prînz, asta e tot.

— Într-adevăr, nu vrei să-i vezi ? să-l vezi pe Ménestrel ?

— De ce l-aș vedea ?

Îi repetase doar îndeajuns că nu ținea ca ea să-l cunoască. Nu voia să riște... De fapt, ce nu voia să riște ? Ménestrel în fața ei, ea în fața lui Ménestrel ? Ea surise fără să spună nimic. Știa bine că el se temea de judecata acestui prieten tiranic. Dar, în sfîrșit, s-a terminat pustiul, izolarea.

— Cîți or să fie ?

— Cincisprezece. Telegrama spune cincisprezece sau șaisprezece. Eu am spus soților Vanhout cincisprezece. Pentru că după... și apoi, dacă este pentru cincisprezece, e și pentru șaisprezece...

Era acolo pe masă, telegrama. Bérénice o luă și o citi. Paul începuse să se radă. Începea totdeauna cu bărbia. Cu o mașină de ras mecanică. Pe curînd o să se întoarcă la dreapta și la stînga, în căutarea unui crîmpei de jurnal de care să șteargă săpunul.

— Și cînd te gîndești că am putut trăi fără tine !

Acest soi de declarație căzînd din nori o irita totdeauna pe Bérénice. Ce să facă ? Paul era cum era :

— O aveai pe Mary...

— Oh ! Aia...

— Ce ? Era foarte drăguță cu tine.

— Da... dar n-o iubeam, știi bine.

— Ai crezut că o iubești timp de cincisprezece zile... mi-ai spus-o tu însuși... și apoi a fost Parisul, studiile tale... Ești sigur că nu regreti Institutul Oceanografic, axolotelele ¹ ?

— Ca să fiu sigur de asta, uite, îți dau certificatul meu ! Oh !

¹ Larve de salamandre originare din Mexic.

Se tăiașe, făcea tot felul de schime cu gura lui ciudată. Ea nu se putu stăpîni să nu rîdă.

— Ce este ? Îți stîrnesc rîsul ? M-am tăiat...

Ea se uita la picătura de sînge de lîngă buză. Spuse : „Ai un sînge frumos !“ și el se întoarse, măgulit. Dacă n-ar fi avut pe față săpunul, ar fi sărutat-o cu dragă inimă.

— Ai crede că nu le regret de fel, axolotelele ! Și Asnières, și mama, și puștii mei de frați, micul apartament care miroase a hîrtie de Armenia pentru a înnăbuși mirosul de varză !

— Da, dar era cafeneaua din Piața Pigalle, Ménestrel și ceilalți... Nu-i supărare că-i revezi, nu ?

Nu răspunse imediat. Apoi, pe-un ton nepăsător :

— Oh, știi ! Evident, mă amuză să văd unde au ajuns... În cinci săptămîni vor fi născocit ceva... după cinci săptămîni nu se cade să mai vorbească despre poeme automate... Pare-se că li s-a alăturat un seminarist răspopit... Frédéric a scris un tango pentru ocarine...

Uite, va fi primit desigur o scrisoare despre care nu pomeneste. Mă iubește, se gîdea Bérénice, sînt de-acord. Dar în felul lui. Ar rămîne înmărmurit pe loc dacă i-aș spune ce gîndesc despre el. Ar fi capabil de-o nebunie, iac-așa, chipurile, ca să-mi dovedească într-adevăr că mă iubește. Ce-ar dovedi asta ? Pentru oamenii ăștia dragostea e ceva impresionant. Totuși mă iubește.

— Înțelegi, zicea Paul, ce pot să fac aici ? Îmi telegrafiază. Mă pun în fața faptului împlinit. Nu pot să-i opresc să vină acum... E felul de-a proceda al lui Ménestrel ! Să forțeze mîna.

Cu siguranță că Ménestrel conta pentru Paul mai mult decît lumea întreagă la un loc. Însă trebuia să facă pe independentul. Bérénice n-avea nici o poftă să vadă prietenii lui Paul. În această debarcare a grupului întreg, ea n-avea să figureze, să fie obiectul curiozității acestor cincisprezece sau șaisprezece perechi de ochi, mulțumesc. Știa că și lui Ménestrel îi lipsea Paul. Nu ținea să fie privită drept îngrozitoarea persoană care îl împiedica să se ducă să-și ia lichiorul de mandarine curaçao în Piața Pigalle și să scrie mici poeme acasă la Ménestrel. Cînd te gîndești că ea plecase așa, într-un mod nesocotit, cu

băiatul acesta, slăbănog, căruia bronzarea feței îi ascundea prost pielea albă de mai înainte. În unele momente se întreba dacă era chiar adevărat. Era atât de plictisită, istovită complet, când îl întâlnise din întâmplare, în ziua aceea de ianuarie, în timp ce rătăcea pe chei, înspre strada Bonaparte. Se uita la Sena, mereu la Sena... se gîdea la Necunoscuta, la Morgă... Nu voia să se întoarcă la Lucien, să facă pe pocăita... Celălalt. Ah, inutil să se martirizeze gîndindu-se din nou la celălalt! Mai întii fusese plictisită să întâlnească pe cineva... De opt zile de când se culca la soții Ambérieux, se săturase pînă-n gît de morala pe care i-o făcea bătrînul Blaise... Sena... În cele din urmă trebuia să vorbească neapărat cuiva... Se asculta vorbind, se mira, nu se mai recunoștea... Paul Denis îi apucase mîinile... Nu, nu, nu trebuie să te omori... ești nebună? Spusese ea că voia să se omoare? Nu-și mai amintea. În orice caz așa începuse totul...

El era frumos, bine ras, mulțumit de sine: „Uite cît de bine sînt bărbierit“, zise el repezindu-se la ea.

— Paul, vai de mine!

— Oh, Dulceața-Mea, o să dureze! O să ne despărțim! O după-amiază întreagă, gîndește-te! Prima oară... E groaznic!

— Ba nu, vei vedea... timpul va trece repede... va fi seminaristul, Ménestrel, năzdrăvăanii despre Cocteau... în sfîrșit, o să vină seara fără să te gîndești la mine!

El făcu nu din cap. O privea cu ochi strălucitori. Nu părea trist de fel. Întinse brațele spre ea.

— Oh, zise ea, nu tot timpul!

El se posomorî la față. Dar supărarea îi trecu repede:

— Ascultă, Nicette, de vreme ce-o să ne despărțim... să ieșim împreună... vrei... să dăm o raită... pe la soții Murphy...

Ea surîse. El avea nevoie de acești Murphy drept pretext... De ce nu, la urma urmei? După părerea lui, sosirea lor aici fusese întrucîtva ca o fugă în Harrar¹... Soții Murphy nu erau neplăcuți, de altminteri, el cu capul său mare și cu ifose de jucător de base-ball...

¹ Oraș în Etiopia, unde s-a refugiat Rimbaud din Franța, neștiut de nimeni.

— Așteaptă-mă jos... trebuie să trec în camera mea...

Trebuia să coboare de la etaj, să se îndrepte spre culoarul întunecat unde era o treaptă. Camera lui Bérénice avea perdelele mici cu carouri roșii și albe cam peste tot și mobilă stil normand. Valizele de porc sălbatic așteptau de ceea ce era trecător în acest decor. Bérénice își parfumă batista. Se privi în oglinda coafezei. Avea nevoie de pudră. Paul i-o lua de pe obraz într-una.

E ciudat cât de puțin seamănă o cameră ca asta când toate sînt la locul lor, în plină zi, cu aceeași cameră iluminată, în neorînduiala nopții, și într-aceea a dragostei. Fiindcă și asta se numește dragoste. Își amintea de primele zile. Mai întîii căutase o diversiune, voia și ea să tulbure, să vatăme ceva, să distrugă... să pună între dînsa și celălalt... Și cedase acelei rugăminți umile a băiatului pentru că el credea atît de puternic deodată că era îndrăgostit... Era poate... În prima seară cînd se întîlniseră la Mary nu-i trecuse prin gînd să-i facă și curte sau măcar s-o privească... Le plăcea să vorbească împreună despre muzică... Paul n-o văzuse pînă în ziua aceea lîngă parapetul de pe cheiul Malaquais... n-o văzuse în adevăratul sens al cuvîntului... De ce trebuie neapărat ca îndrăgostirea fulgerătoare, dacă este îndrăgostire fulgerătoare¹, să fie la prima căutătură? Se poate ivi și cu întîrziere. Uneori își dădea cu gîndul că el, în acea zi, se va fi plictisit de tot, negreșit, de viața sa, de D-na de Perseval, de Asnières, de axolotelele lui, și chiar de Ménestrel. Se luase la harță cu toată cafeneaua de la Pigalle apropo de Victor Hugo... Trecuse asupra ei posibilitățile lui de entuziasm... Ea nu se hotăra să coboare... N-avea cine știe ce poftă să-i vadă pe Archibald și pe Molly, nici pe ei. Își privi camera, ceea ce însemna camera sa...

În prima zi ea îl lăsase să facă ce vruse. Fiindcă venise pentru asta. Părea atît de fericit. Era ca nebun.

¹ Expresia *coup de foudre* n-are echivalent în românește. Cînd Aragon se întreabă „dacă este îndrăgostire fulgerătoare” ne amintim imediat că Stendhal credea că există această îndrăgostită subită : „Coup de foudre? Il faudrait changer ce mot ridicule, cependant la chose existe”. (Indrăgostire fulgerătoare? Ar trebui să punem în locul acestei epresii caraghioase o alta, însă acest soi de îndrăgostire există).

Se obosea sfortîndu-se pînă la absurd. N-o lăsa să doarmă. Nu-și închipuia că puterile sale aveau și ele limitele lor. Se mira brusc de-o slăbiciune foarte naturală. Plîngea din pricina asta ca un copil. Trebuia să-i aline supărarea, cu binișorul. Deodată, adormea. Cădea într-o groapă. Iar ea rămînea singură lîngă el. Cu adevărat singură.

De-atunci preferase ca totul să se întîmple în camera lui. Pentru că putea să-l lase dormind și să se întoarcă la dînsa.

— Ce faci ? De-un ceas te aștept jos, cu drăguța Vanhout care mă sîciie, a pus gabja pe mine și nu mă slăbește din vorbă, îmi povestește copilăria ei nefericită, imaginează-ți !

— Mă gîndeam la tine, zise ea, cu cea mai mare sinceritate.

El se topi de plăcere.

Era într-adevăr o vreme foarte frumoasă. Te-ai fi crezut în mai cel puțin. Liliacul înflorise în capătul grădinii. Și o dulce mireasmă îmbătătoare pe drumul înfundat între margini înverzite, pe care Bérénice nu putea izbuti să plaseze vreun nume de floare. Paul murmură : „Îți amintești... de noaptea cu furtună ?” Ea se înfioră. Ah, da, noaptea aceea. Mireasma o aducea vîntul, exact înainte de-a începe ploaia. O fi aducînd-o desigur de prin partea locului. Paul se înduioșă : „Noaptea cu furtună...” Își strecurase brațul în jurul taliei lui Bérénice. Mergeau unul lîngă altul. Ea sări ca să-și potrivească pasul. Paul nu era niciodată în pas cu ea. Da... n-avea să uite atît de repede noaptea aceea... furtuna...

Se suiseră în camere după cină. Era o atmosferă înăbușitoare. Apoi începuse furtuna. Ușile se trînteau închizîndu-se de la sine. Vîntul. Un vacarm. Niște fulgere cum ea nu mai văzuse vreodată. Zgomotul năprasnic scutura casa. O ploaie dezmătată. Siguranțele topite. Vocile prin întuneric. Jos, acel imbecil zdrăngănea la pian. Oare toate astea avuseseră vreo înrîurire ? Poate... Însă ceea ce simțise în brațele lui nu semăna cu nimic din ceea ce putuse cunoaște vreodată... O frenezie... Nu știa că așa ceva zăcea într-însa... această posibilitate... Acest copil de Paul, pe care îl suporta de săptămîni, fără ca de

altminteri să-l bage în seamă, acest copil îi dăduse atîta plăcere... Nu-i venea să creadă așa ceva. Nici nu credea de altfel. O fi fost desigur din pricina furtunii. Se gîndise : Cine știe ? Voi avea un copil acum... Știa bine că era cu neputință.

Lui îi plăcea să-i vorbească despre acea noapte de furtună. Ea fusese atît de surprinsă de ceea ce i se întîmpla încît i-o spusese. Cît de mîndru era el auzindu-i vorbele ! Nu scăpa nici un prilej ca să pomenească despre acea noapte, ca să facă vreo aluzie. Bérénice atinsese exaltarea, trebuie să recunosc, pînă la a-i murmura : *Te iubesc*... Ce mai putea face ? Îi scăpase vorba din gură. Degeaba și-o luase îndărăt, după ce-o spusese ; era limpede că Paul n-o credea. Acel *te iubesc* îi intrase în suflet lui Paul. Nu era atît de crudă încît să i-l retragă de tot. Dar avea acum împotriva vieții un resentiment mai mult : dacă un asemenea resentiment se putea să existe... și de ce totul nu s-ar fi întîmplat oare cu un altul... ca ea să fi putut avea încredere într-însul...

Paul nu pomenea niciodată despre Aurélien.

Treceau prin fața acestei frumoase grădini. Ce lux, aceste flori ! Grădinarii le schimbau noaptea pentru ca nicicînd patronul să nu vadă vreuna ofilită. Ele erau albastre în zori. În ajun, răzoarele erau portocalii. Paul se prefăcea că socotește asta drept excentricitate. Dar nu-i ura pe excentrici. De fapt, îi insuflau respect. Drumul înfundat între margini înverzite străbătea proprietatea : ea continua de cealaltă parte, pe unde șerpuia un pîrîiaș, cu un podeț de lemn ca un arc de cerc.

— Am isprăvit de citit *Wuthering Heights*¹, zise Bérénice. Mă întreb cum s-ar putea traduce acest titlu în franțuzește... S-ar fi convenit să-i aduc înapoi lui Murphy cartea, dar am uitat-o...

— Bine, și eu ? N-am citit-o.

— După cum nici n-ai s-o citești.

— De ce n-o s-o citesc ? Spui că-i minunată. E o poveste de dragoste ?

— Da, e o poveste de dragoste.

Soții Murphy locuiau în capul satului. În casa D-nei Fraise, băcănița. O casă de țară, cu ziduri înalte, fără

¹ La răsruce de vînturi de Emily Brontë.

grădină : o curte cu găini, cu bălegar. La primul etaj pe o scară dădea în două camere mari care comunicau între ele, niște hambare înalte, transformate în ateliere, pe care le locuise niște pictori și unde o somieră cu picioare însoțea o mobilă-strictul necesar; despărțită de-un perete subțire, o bucătărie, cu un lung burlan negru îndoit care străbătea aerul spre a ieși prin acoperiș, toate acestea îndestulau fericirea lui Archibald Murphy, și a lui Molly, soția sa, o micuță nostimă, cu nasul ascuțit, nu frumoasă, dar avînd pe dracul în vine.

Archie îl detesta din toată inima pe Ménestrel. N-avea ochi să vadă „grupul“. Făcea o excepție pentru Paul Denis, care îl distra, deoarece vedea în el Francezul-tip, care nu mai seamănă în zilele noastre cu Comandantul Rogimbot din filme, avînd mustați, barba ascuțită, redingota pe talie și cărțile lui de vizită la orice vorbă în nasul aproapelui. Molly gătea ceva neobișnuit despre care dădea asigurări că este un iepure de casă. Se afla o sticlă de rachiu pe masă și o mușama, fiindcă sîntem în Franța, și pentru că e semn de bun gust să n-ai o lampă suspendată ca toată lumea.

Molly o reținu pe Bérénice să ia masa. Se gîndise să se ducă spre La Roche-Guyon, dar acceptă invitația. Paul se bosumflă : „Atunci va trebui să mă întorc singur-singurel ? tot pe acel drum...“ Era drăguț, oricum. La revedere, scumpule.

— Am uitat să-ți aduc *Wuthering Heights*... N-ai nimic să-mi dai să citesc, Archie ?

Caracteristica lui Archibald Murphy era plăcerea de-a se afla fără haină, și de-a avea cămașa scoasă afară din pantaloni. Își încrucișă brațele puternice, rezultat al educației fizice de la Universitatea din Yale, și își apucă bărbia în mîini ca să reflecteze : „Așteaptă... Ai citit *Moby Dick* ? Întîmplător Bérénice n-o citise.

„La masă !“ strigă Molly cu accentul ei mai franțuzesc decît cel care se sugerează o dată cu laptele mamei. „La masă, cavaleri și domnișoare ! Rabbit¹-ul vă salută și ridichile v-așteaptă !“ Ea valsă cu platoul.

— *Darling ! Your pipe ! You will smoke later* ².

¹ Iepurele (engl.).

² Scumpule ! Pipa dumitale ! Vei fuma mai tîrziu (engl.).

Dezordinea de aici era complet diferită de cea de la Paul Denis. Molly avea marea destoinicie de-a aduna lucruri răzlețe, fel de fel. Peste tot pe unde trecea, obiectele se împerecheau în chip monstruos, timbrele poștale în pălăruțele de ou, furculițele în cărți și celelalte aidoma cu precedentele. Se întoarse spre Bérénice și printr-un gest brusc, neașteptat, o pișcă de braț: „*Seat-down !*”¹ E o rețetă a D-nei Fraise. Rabbit-ul Fraise... Ape-ritiv, nu-i așa ?“

Se auzeau țipete de jos.

— Nu dați atenție ! D-na Fraise se ceartă... Așa se spune ?

Se așezaseră toți trei în jurul măsuței rotunde cu picior cam prea mică, și Mrs. Murphy presăra podeaua în jurul lor cu lucruri necesare mesei, piperul, muștarul, untul, farfuriile puse teanc, ca să nu se mai scoale de la masă.

— Nu-l cunoști pe Ménestrel, Bérénice ? întrebă Archie cu vocea sa de bas.

Rostea Bérénice ca în limba lui, și era nostim să-l auzi. Începu să vorbească despre Ménestrel. Portretul său nu semăna cu cel făcut de Paul. Un personaj ceremonios, pedant, insuportabil. Își exploata prietenii. Era gelos pe ei. Un mic rege cu o curte, și cu intrigi țesute de toți oamenii aceia între ei, care mai de care să fie bine văzut de potentat. Era ciudat ca un același om să poată da naștere la imagini atât de diferite. Era și neplăcut. Archibald vorbea încet, cu pauze, coborîndu-și bărbia. Avea un caraghios păr creț castaniu și o mică cicatrice, sub ochiul stîng. Umplea cu vin roșu paharele de dimensiuni supraomenești.

„Sînt aici, gîndea Bérénice. Sînt aici, și ascult vorbindu-se despre Ménestrel. Molly îmi face semne cu piciorul pe sub masă. Și D-na Fraise scoate urlete ascuțite jos. Iar florile din grădină care erau portocalii sînt albastre în dimineața asta. Cum am ajuns aici ? Ce înseamnă toate astea ? Paul crede că mă iubește, și aleargă să vadă pe un seminarist care a părăsit calea popiei. Lucien îmi scrie foarte înțelept la *Post-restaurant* și sus-

¹ Ia loc ! (engl.).

pină vînzînd cașete de aspirină. Eu, eu nu mă gîndesc la nimic altceva decît la Aurélien. Pentru ce să mă amăgesc? La nimic altceva decît la Aurélien. Totuși s-a terminat între Aurélien și mine. S-a terminat fără să fi început. Pentru că ar fi trebuit ca totul să fie atît de nobil, atît de măreț, atît de perfect pentru a fi pur și simplu, pentru a fi... Aș fi putut... și n-aș fi putut... nu, n-aș fi putut... nu cu Aurélien... Paul, Paul este altceva... Asta n-are importanță..."

Archibald Murphy tăcuse. Mîncă conștiincios. Ca unul care nu mai joacă base-ball, dar care are încă energie în brațe. Molly profita de distracția lui Bérénice pentru a o îndopa cu iepure. Iepurele Fraise era unic în felul său. Fără gust, gătit cu arpagic. Archie turna vin roșu. Deodată spuse :

— Iartă-mă, Bérénice... De ce nu-l iubești pe Paul?

Întrebarea provocă o tăcere neplăcută. Bérénice asculta în sufletul ei ecoul acestei întrebări, care era o afirmație neașteptată. Întoarse ochii spre Archie.

— Se vede deci ? zise ea.

El nu răspunse. Ea reîncepu : „El n-o crede, știi...” Archie se aplecă pînă la pămînt ca să apuce salata. Lăptuci. O învîrți în toate părțile cu o expresie solemnă. Apoi :

— N-ar trebui să-l necăjești. E un băiat foarte drăguț...

Bérénice nu se miră. Această conversație continua foarte bine gîndurile ei. Eu sînt aici, jucătorul de base-ball amestecă lăptucile, Molly își mănîncă unghiile, noi vorbim despre Paul Denis, un poet tînăr, plin de viitor, amantul meu... Ea tresări. Nu se gîndise niciodată că avea un amant.

— N-ar trebui să-l necăjești... repeta Archie. Paul e superior tuturor celorla din Piața Pigalle. El încă nu-și dă seama ce reprezintă. Ia totul foarte în serios ! Cu-atît mai mult cu cît nu pare. Crede că e ceva serios între voi... Dacă îl părăsești, va fi pentru el o lovitură teribilă...

Molly strîngea masa și servea. Ca să încropească desertul trebui să se dea peste cap, dulceturile erau sub sipet, merele se rostogoleau cam peste tot. Bérénice se aplecă să culeagă unul de jos.

— Ce propui să fac ? spuse ea privind în pământ. Asta nu va putea dura mereu... Nu i-am promis nimic...

— Știi foarte bine, doamnă, că nu asta e chestiunea...

Rostise c-o emfază americană acest *doamnă*, însoțind vorba cu o înclinare a întregului corp. Avea un fel al său de-a curăța merele, în spirală, fără să piardă vreo fărîmă de coajă, toată într-o singură fișie. Împerechea fructul cu brînza. O gorgonzola¹ foarte albastră. Își goli paharul.

— Paul, zise Bérénice, are prietenii săi... Nu e croit el să trăiască la țară. Trebuie să citească revistele, toate revistele ; să se indigneze de versurile care nu-i plac, de oamenii care n-au nasul ca al său, să inventeze mode, cărți necunoscute, eroi absurzi. Îi place pianul, cravatele, cinematograful. Este foarte sensibil la linguire, crede cu ușurință că place femeilor. Uită de ce-a plîns fiindcă se interesează de orice. Ar putea chiar să se pasioneze de politică. Eu nu voi fi fost decît un episod...

— Nu crede asta !

Acum Molly se agita ca să prepare cafeaua. Tot ceea ce întreprindea părea un număr de music-hall. Învîrti rișnița ca și cum ar fi un cal pursînge. Ceremonia filtrului avu aspecte de serviciu divin. La urma urmelor, în ceea ce privește cafeaua, era o spălătură.

— Pune mult zahăr, ordonă Molly. Cafeaua e proastă !

Adăugă două bucățele în ceașca lui Bérénice. Avea să fie sirop cald.

— Vedeți, zise Bérénice, mă și părăsește ca să se ducă să-l vadă pe Ménestrel... Important în viața lui nu sînt femeile, e grupul...

Archibald spuse : „Grupul !“ și înjură foarte grosolan cu vorbe shakespeariene. Rîse el însuși de înjurăturile sale. Și i le explică lui Bérénice, pe un ton foarte doctoral, și cu o revărsată cută de grăsime care forma un colier la bărbia sa, atît de tare și-o apăsă peste mărul lui Adam. Pomeni despre teatrul elisabetan. Bérénice nu citise *The spanish tragedy*. Traduse cu o înfățișare de părinte, și vocea îi mergea pînă în călcîie :

— Tragedia spaniolă...

¹ Brînză italiană din Gorgonzola (Lombardia).

Accentul lui diseca încet cuvintele : *Spani-o-lă...* pronunțînd lung vocala mută : *leu*¹... I se explicase la Yale că în franțuzește nu este accent tonic și că silabele se rostesc pe-un singur plan egal : ta-ta-ta-ta...

Bérénice nu observă că se întorsese la Paul, și nu el la ea :

— Totuși dacă nu-l iubesc... îl iubesc mult, firește... însă, pe scurt, nu cum ar vrea el...

— Cum crede el...

— Cum crede el. Exist și eu, Archie. Am o inimă.

— Și e cineva în această inimă ?

Ea nu răspunse. Molly se lăsase să alunece pe pămînt și apucase de undeva un obiect și greu și ușor care făcuse *bang* căzînd. Era un banjo, și acum acompania încet această conversație de care ea era ciudat de străină.

— Și dacă ar fi cineva în inima mea ?

Spusese aceste vorbe pălînd, Bérénice. Archie murmură cum murmură tunetele : „Bietul Paul !...” Banjoul cînta *Old Kentucky*... Ochii lui Archie se umeziră. Din pricina muzicii, după cît se pare. Poate și dintr-a rachiului. Trăgea la măsca destul de zdravăn.

— Dacă este cineva în inima dumitale... Bérénice, de ce ai cedat lui Paul, și nu acelui cineva al dumitale ? De ce ?

Abia îl cunoscuse pe Archibald Murphy. Îl văzuse de cinci sau de șase ori, zece minute, o oră... Cît în total ? Cum de își aroga el dreptul să-i pună întrebări ? Nu se întreba în sinea ei. De ce îi cedase lui Paul și nu acelui...

— Știi, spuse ea cu intenție de sfidare, este mult mai ușor să te culci cu un bărbat pe care nu-l iubești cu adevărat decît cu un bărbat pe care-l iubești...

Murphy o privi, și dădu din cap în semn de dezaprobară. Rosti mai mult pentru el însuși decît pentru Bérénice : „Sînteți un popor ciudat, voi francezii. De asta ne vine nouă atît de greu să-l înțelegem pe Jean Racine... Femeile lui... Ne atrag, și ne înspăimîntă... ca dumneata...”

Aici banjoul se opri, și Molly, care nu putea fi bănuită că asculta într-adevăr, strigă :

¹ Intraductibil : este vorba despre vocala mută de la sfîrșitul cuvîntului franțuzesc *espagnole*.

— Archie ! *You silly old dog !* ¹

Și zbură ceva, pesemne un papuc. Însă muzica imediat reîncepu, sentimentală, cu toată melancolia dulce și visătoare a râurilor din Sud. Ceea ce cînta îi va fi mers la inimă desigur lui Murphy, căci, de cum se ferise de papucul aruncat spre el, începuse să bată măsura din cap și cînta rotindu-și ochii... Bérénice rămînea singură, putea să-și continue gîndurile, să se piardă în ele cu muzica... În sfîrșit, se sculă : „Îți mulțumesc, Archie, că mi-ai spus ce mi-ai spus... E o dovadă de prietenie. O să mă gîndesc la ceea ce mi-ai spus. Să mă scuzi, Molly, mi-e poftă să mă duc la plimbare, să iau aer, să reflectez puțin...”

O însoțiră pînă jos, sub pretextul de-a o apăra de D-na Fraise. Din portalul pe care Archibald îl deschise pentru ea, îi strigă : „Să n-o pornești prea repede la Moulin ! Ménestrel are să te mănînce de vie !” Și avu un rîs prostesc în bărbia sa aplecată pe piept. Ea îi surise. El își dădu seama că îi ieșea cămașa din pantaloni cam prea mult la briu : de data aceasta, era din cale-afară.

O să mă duc la Vernon, se gîndi Bérénice. O fi poate vreo scrisoare de la Lucien. N-am decît să trec peste drumul de jos. Nu se vede de la Moulin. Vor fi fiind toți desigur în grădină acum, să joace acele nevinovate jocuri de societate al căror secret îl dețin. Se strecură printre zidurile fără ferestre ale satului. Era vreme frumoasă. Ca să uiți de toate celelalte lucruri. O apucă pe drumul înfundat între margini înverzite, pe acolo unde el se îndrepta spre Epte, și urcă din nou înspre Moulin. Razele soarelui se agățau de noile ramuri verzi. Era deja praf. O șaretă trecu pe-alături. Țăranul, un bărbat tînăr, o privi cu stăruință. Mai încolo, o fetiță îi dădu bună ziua. Se roteau prin aer fluturi galbeni.

Cînd ajunse în fața frumoasei grădini care tăia drumul, să opri și privi la stînga podul, apa, arborii subțiri, frăgezimea mugurilor, plantele acvatice. Apoi se întoarse înspre casa unde locuia acel nobil bătrîn pe care îl văzuse adeseori de departe, și despre care vorbea tot ținutul. Acela care nu putea să vadă florile veștejite. Se uită la florile albastre. La rădăcina lor, pămîntul de curînd scor-

¹ Cîine bătrîn și prost (engl.).

monit. Flori albastre peste tot. Alea îngustă spre casă. Gazonul verde-deschis. Și alte flori albastre. Se sprijini de poarta cu zăbrele și prinse a visa. Dacă s-ar putea, în suflet, cînd florile sînt gata să se ofilească, să le smulgem îndată, și să punem în loc altele? să schimbăm culoarea inimii în timpul nopții... să ne oprim pe totdeauna în acea clipă a înfloririi desăvîrșite... să uităm... nici chiar să uităm... să n-avem nevoie să uităm...

Lumina era atît de frumoasă peste flori... Oare ce erau aceste flori? Se spune că nu există adevărate flori albastre. Totuși... Cine știe, dacă el le vedea albastre, nobilul bătrîn, acolo înăuntru? Umbla vorba că ochii săi erau bolnavi. S-ar putea să orbească. Teribil cînd te gîndești. Un om a cărui viață întreagă s-a aciuat în ochi. Avea optzeci de ani trecuți. Dacă orbea... Puteai să ți-l imaginezi cerînd încă să se smulgă florile înainte de-a se fi veștejit, acele flori pe care orice-ar fi n-avea să le mai vadă. Florile albastre au să facă loc la cele roz. Apoi au să fie de cele albe. De fiecare dată, din senin, era ca și cum se repicta grădina. La ce grad de nostalgie trebuie să se fi ajuns ca să se dea porunca asta? Cîțiva grădinari treceau, prin fund, în grădină. Păreau îngrijorați și fără chef de treabă. Parcă inspectau florile. Dacă din întîmplare se uitase una dintre acele margarete portocalii care erau acolo ieri? În vreun colț oarecare... Oare mai știi ce poți să lași în voia întîmplării undeva în inima ta? Ce scrisori zac uitate prin sertarele noastre?

Bérénice își sprijinea obrazul de poarta cu zăbrele. Casa, după tufișurile de flori, era calmă și parcă goală. Poate lumea dormea. Obloanele sale verzi, acoperișul roșu... Avea întrucîtva înfățișarea unei case coloniale. Reflexul florilor albastre tîrîndu-se peste prundișul aleilor. Poate nu era nimeni pe-acolo decît umbra grădinarilor, cu pași de taină... Și Bérénice. Și visurile lui Bérénice. Nimic nu mai ținea în frîu acum aceste visuri. Nimeni. Nici Paul, nici Archie, nici surîsul complice al soților Vanhout, nici banjoul lui Molly. Bérénice visa. Dăduse uitării motivele supărării. Stăpînită de un cîntec necîntat vreodată. Printre florile albastre, prin prundișul bogat, în fața casei la fel cu toate casele din vis. Și în acest vis se făcea că

vedea un bărbat, un bărbat înalt, lent și nehotărît, cu o blîndă mișcare rotind din umeri, cu părul negru... un bărbat care îi răpea inima, un bărbat care vorbea puțin, care surîdea frumos... Aurélien... dragostea mea... Aurélien...

— Bérénice !

Tresări. Cine-o strigase ? Din dosul porții cu zăbrele. Era cu neputință. El era acolo, în picioare, cu capul gol, surîdea, întorcea spre ea ochii săi umezi... Un bărbat înalt, lent și nehotărît... Aurélien... Ea trecu mîna peste fruntea lui.

— Bérénice !

Îi repetase numele. Nu era un vis. Aurélien se afla acolo, în grădina lui Claude Monet, și o privea, și avea lacrimi în ochi. Florile erau albastre, indiscutabil. Soarele juca pe pielea sa închisă la culoare. Bérénice simți că inima îi bate puternic. Îi era teamă. Trebuia să fugă. Mîinile nu i se desprindeau de pe zăbrele. Deodată îl văzu că se îndrepta spre poartă.

Atunci plecă alergînd pe drumul înfundat între margini înverzite.

LXVI

El alerga în urma ei. Oare inima îi bătea prea tare sau ea resimțea vanitatea fugii sau dintr-o dată avea conștiința absurdului, a ineptiei reacției sale ? Se întoarse gîfîind și se rezemă de marginea povîrnită a drumului.

Aurélien înainta spre ea, îi vedea pieptul zvîcnind, o sudoare fină la tîmple, obrazul înviorat, capul dat pe spate cu părul blond care cădea tot într-o parte ! De sub pleoapele ostenite, cu cearcăne împrejur, privirile se strecurau mai tulburătoare, și acea gură fremătătoare, în care dinții strînși erau felini, atît de albi... El se opri. Era în fața ei foarte aproape, o domina. N-o văzuse niciodată astfel, în acele veșminte de țară, o fustă strîmtă bej și un pulover galben. Ascultau amîndoi fiecare respirația celuilalt. Nu scoteau o vorbă.

Ea, cu acel simț feminin al apărării, trase folosul primului cuvânt : „Așadar, spuse ea, m-ai urmărit, mă spionezi...”

El protestă : „Îți jur...”

Și ea : „Nu jura...”

— Dar e la mijloc întâmplarea, Bérénice...

— Întâmplarea ! Îngăduie-mi să râd...

O dată ce surpriza trecuse, ea conducea jocul. Inversase pozițiile. Dacă ar fi alergat trei pași mai mult, ar fi prins-o în brațe. El se avîntă în explicații :

— E nemaipomenit... o mărturisesc... de necrezut, însă e la mijloc întâmplarea... o minunată întâmplare... nu știam, n-aveam nici cea mai vagă bănuială... O condusesem pe Rose și pe unchiul Blaise, aici, în cei-cinci-cai-putere la Claude Monet... Rose voia să-l vadă măcar o dată... să-l fi văzut, în sfîrșit... Unchiul i-o promisese de multă vreme... Rose auzise atîta vorbindu-se despre Monet de către Charlotte Lysès... Spune că e cea mai mare comediană pe care o avem... Au intrat în casă. N-am vrut să fiu indiscret... Nu prea fac decît pe șoferul în această poveste... Hoinăream prin grădină cînd...

La urma urmelor, de ce-ar fi mințit ? Dar ea nu voia să piardă puterea pe care o avea asupra lui. Îi tăie vorba :

— S-admitem... dar ce înseamnă oare această intimitate subită cu D-na Melrose ? Presupun că despre ea este vorba ?

Își mușcă buzele. Asta mirosea parcă a gelozie.

— O, de-altminteri ! reîncepu ea, D-na Melrose sau Simone !

Cu asta nu era mai abilă. Și Aurélien chiar o simți, și zise :

— Bérénice... Bérénice... de ce fugi de mine ? Mă mai iubești...

Ea îl privi. Avea pe față o asemenea expresie de teamă, încît el o luă drept altceva :

— N-o să te ating, Bérénice... spune-mi doar că mă mai iubești...

Nu de el îi era teamă, ci de ea însăși. Era ca un animal hăituit. Se zbătea în propriile șiretlicuri. Știa prea bine că îl iubea. Pentru moment asta domina totul, era

gurul pericol pe lume... acela pe care îl iubești, este ad-
sarul, singurul de temut, bărbatul. Bérénice nu-și mai
artinea, nu mai era decît o femeie, decît instinctul inse-
tabil al femeii...

— De ce-ai venit ? Te-am chemat eu ? Nu poți să mă
și în pace ?

— Îți jur, Bérénice...

— E tot ce știi să spui... Oare nu vezi, oare nu înțelegi
ceva schimbat, ceva sfărîmat, între noi...

— E imposibil... Toate acestea din pricina unei seri,
din pricina unei nopți, a nenorocirii dintr-o noapte, din
pricina acelei fete, din cauza beției, am fost atît de nenor-
ocit... poți să fii atît de neomenoasă ?

— Nu... nu din pricina acelei fete... dacă n-ar fi între
noi decît acea noapte...

— Oh, atunci, mă mai iubești ! Mă ierți !

Ea dădu din cap a dezaprobare. Fu rîndul lui să-i fie
rică.

— Dar ce atunci ? Ce oare ne-ar putea despărți unul
de altul ? Nu-mi închipui...

— Nu acea noapte, spuse ea, ci toată viața... toate zilele
și toate nopțile acestui nou an... zilele mele, nopțile mele...

— Ce vrei să spui ? Asta n-are sens, Bérénice !

— Zilele mele, nopțile mele... Da, ți-am iertat acea
slăbiciune, acea trădare... Dar în ce mă privește... dacă
m-ai ierta, asta n-ar schimba nimic în ce mă privește...

El vru să-i prindă încheietura mîinii, s-o tragă spre
el, simțind nedeslușit în aceste ocolișuri viclene că se afla
acolo mai mult decît orice realitate uneltirea întunecată
a femeii, meandrele unei temeri primordiale. În acel mo-
ment se produse un zgomot mare, oarecare praf...

— Păzea ! strigă ea.

El se repezi în lături. Era o motocicletă, cu un tînăr
purtînd caschetă, după moda englezească de pe poze, care
agita voios mîna spre Bérénice strigînd ceva în trecere.
Ea avu o înfățișare foarte plictisită, cu un zîmbet silit.

— Cineva pe care îl cunoști ? întrebă Leurtillois.

— Da, e neplăcut... ce va fi gîndit văzîndu-ne astfel...
singuri... părăind că ne certăm...

El fu uimit. Asta presupunea o viață de relații a lui
Bérénice în Giverny, niște oameni pe care ea îi vizita...

Nu-și închipuise că avea viața ei, și-o imagina singură aici, unde o întâlnise din nou. Nu putea să știe că nu decât Vanhout, acest motociclist... Acest motociclist ridică o lume de întrebări...

— Vezi bine, spuse ea, că această conversație e f...
rost...

Un nou șiretlic. Ea era cât p-aci să-și ia cu sine secretul. Aurélien nu era în stare să se împotrivească. În după primul moment de descumpănire, își reaminti brutalitate de ultimele cuvinte pe care ea le spusese înainte de-a trece motocicleta :

— Ce spunea... că asta n-ar schimba nimic în ce te privește... oare ce e de schimbat în ce te privește?

Ea mișcă din gene : „Nu mai știu ce spuneam...”

Astfel, împinsă în pozițiile sale de apărare, căuta să amâne discuția. N-avea nici un plan. Nu știa ce voia să spună. Nu știa dacă voia să mintă. Acum el își căpăta din nou superioritatea :

— Unde locuiești ? O să-ți faci bagajele. O să te ia cu mine undeva unde nimeni nu te cunoaște, nu te cunosc nici chiar motocicliștii... undeva unde vei fi liberă s-alegi... unde vom hotărî asupra vieții noastre...

— Nu, n-o să mă iei cu dumneata.

Spusese asta cu un asemenea ton de siguranță, încît el își pierdu cumpătul de-a binelea : „De ce ? murmură el. Cine m-ar împiedica ? Cine ?” Ea șovăi să răspundă. Era cât p-aci să zică : „Amantul meu...” Dar provocarea îi muri pe buze. Îi era și rușine. Totuși constituia asta o crimă ? Ce, avea un amant, și ce dacă avea ? Spuse : „În ce mă privește”, pur și simplu. Tăcură. Muștele bîzîiră. Se auzi țipătul de la un șlep printre arbori. Amîndoi se gîndiră la Sena. La acea fatalitate de-a lungul întîlnirii lor.

— Minți, reîncepu Aurélien, mă minți... de ce mă minți, Bérénice ?

Ea se înfioră. Îi năpădise în minte imaginea apei, a înecaților. Zi de zi, Paul îi întreba pe soții Vanhout : „Și credeți că apa e încă prea rece ca să mă scald ?” atît încît întrebarea supăra. Ei îi apăru aievea înaintea ochilor aureola luminoasă difuză care se formează împrejurul celui care se scaldă. Închise ochii și zise : „Aurélien... nu sînt singură aici...”

El nu-i înțelesese spusa din prima clipă. Ce însemna
? Ea clătina din cap. Clătina din cap mai tot timpul.
? Lucien ? Nu Lucien ? Tăcerea ținu cît ai rupe o stofă.
Artillois se uită la prundișul de pe drum. Refuza să se
vedească în chip deslușit la ceea ce ea totuși îi spusese
neauri. Vorbele ei zvîcneau domol în aerul greoi al
măverii ca o zbatere a timpurilor. Cerul nu mai era
bastru, fără să se fi putut preciza cînd anume încetase
mai fi, se împregnase de-un abur leșios de furtună.
arele cotea încotro se duce Sena... Se vedea, printr-un
miniș al golfului, cîmpul, colinele, păduricile îndepăr-
te. Pe Aurélien îl bătu gîndul să întrebe : „Cine e ?“
întrebarea i se opri în gît. Nu credea încă de-ajuns în
 existența aceluia personaj, în existența nenorocirii lui, ca
 să se străduiască într-adevăr să-i dea trăsăturile unui
bărbat. Se pomeni întrebînd : „Și... dumneata îl iubești ?“

Atunci Bérénice ridică ochii către cerul spălăcit. Peste
ume se împînzea o jilăveală de sudoare insuportabilă.
Oh, cerea prea mult de la dînsa. Nu putea să răspundă :
Nu la această întrebare a lui Aurélien. Ce ar fi îndrituit
acest *nu* ? N-avea dreptul să răspundă *nu* lui Aurélien,
în mod precis, cînd Paul se încredea încă într-însa. Se
brindea pe negîndite într-un joc de sinceritate, din care
nu vedea latura neloială. Și mai întîi față de ea însăși.
Se temea și de disprețul lui Aurélien, dacă mărturisea că
nu-l iubea pe cel cu care plecase... Cum era mai ușor
lecîi *nu*, zise : „Da...“, întorcînd capul.

În acel moment se auzi strigîndu-se : „Aurélien ! Auré-
lien!“ și niște siluete se mișcă în grădina lui Claude Mo-
net. O rochie de culoare deschisă, un bărbat... Rose și
Blaise se întorceau.

— Prietenii dumitale te cheamă... Nu pot să-i văd...
Adio, Aurélien !

Se uită la ea cum fuge. Își încovoia umerii, se prefăcea
că nu merge iute... în trecere smulgea cîte-un fir de iarbă...
drumul înfundat între margini înverzite cotea... Iubea,
pusese că iubea... Cine e ? Aurélien ar fi vrut să strige :
„Cine e ?“ Îl înmărmurise pe loc acea mărturisire de ne-
rezut. Mințea, haida de ! Nu. Nu mințea.

— Ei bine, scumpul meu, zise Rose, ce oare te-ai schimbat în statuie de sare ? Te-ai întâlnit cu cineva ?
se păru-se că am zărit...

— E o eroare, făcu el. Sînt la dispoziția dumneavoastră.
Ne întoarcem la Paris ?

LXVII

Cînd Adrien Arnaud privea înapoi, nu putea nega anumită amărăciune. Nu că nu-și cîștigă îndeajuns pînă la cea de toate zilele, nu că n-are temeinică speranță în viitor. Împlinise douăzeci și opt de ani, mergea pe douăzeci și nouă, ceea ce nu înseamnă că e prea bătrîn ; Barben-tane fusese un ajutor de seamă în drumul său, scăpase de sărăcie, îndată după război, după falimentul părintesc ; și Adrien progresa încet, dar sigur alături de el, procurîndu-și plăceri modeste, locuind la niște veri cari îi dădeau posibilitatea să facă economie, neplătind camera iar Isabelle, soția gazdei sale, era, la urma urmei, o metresă plăcută, îngrijită, pe care ar putea întotdeauna s-o părăsească ușor, fără scandal, în ziua cînd Adrien s-ar duce să locuiască într-altă parte. Moștenea de la tatăl său, de la care n-avea nici pielea galbenă, nici statură mărunță, un puternic spirit de economie. Știa și se mulțumească totdeauna cu ce-avea, punea deoparte chiar, și cumpăra niște *Royal Dutch* și niște *Mexican Eagle*¹ a căror cotă în urcare o privea cu satisfacție. Toate acestea nu înlăturau amărăciunea.

Timpul trece, și nu va fi fost decît asta, nu va fi avut decît astea... Cu sentimentul că merita mai mult. Ori cum, cînd își juca partida de bile, la Sérianne, și cînd era încă moștenitorul acelor *Nouvelles Galeries*, și cînd precumpănea în grupul *Pro Patria* pe care îl fondase, și în rîndurile tineretului din oraș, Adrien Arnaud părea că-și ia zborul într-un fel de nimb de aur ; în ce scop încotro, nimeni n-ar fi putut s-o spună... Desigur nu pentru această carieră de om de încredere al lui Barben-

¹ Acțiuni ale unor societăți petrolifere.

...e-fiul, camaradul său, în fond mult mai puțin strălucitor decât el, deși mai studios, care va ajunge, fără îndoială. Credea, un bun succesor al doctorului și nimic mai mult. Cum se întorseseră lucrurile ! Trebuia să-i dea dreptul lui Edmond : știuse să se descurce în viață. Și nu se aștepta de dragii lui colegi. Ce-ar fi făcut Adrien fără el ? Cu toate acestea nu era drept. Cu războiul pe care îl trăiește. Un război nu ca oricare. Cruce¹ ca a sa nu se poate câștiga pe degete. Ca luptător în atacuri periculoase, nu are nici vorbă despre vreunul mai bun decât el. Parcă era în război, care îl urmărea într-adins, Adrien se afla peste tot unde se îngroșa treaba, la Mort-Homme, la Vauquois, la Eparges, la Verdun.

Ar fi vrut să rămână în armată, dar ca să-și vadă drumețului închis de către cei care trecuseră prin Saint-Cyr, nu. Reintroducerea în treburile vieții civile fusese al naibii de grea. Dacă n-ar fi fost acolo Edmond... Și chiar cu totul cu Edmond. Se supusese la orice, nu-i așa ? La fanteziile lui Edmond. Când te gîndești că lucrase la taxiuri... în mod perfect. Acum, negreșit, totul era mai normal, și apoi avea încrederea patronului. A patronului ! Nimic de zis că tipul acela căruia îi dăduse puncte înainte la jocul de bile ajunsese patronul ! Ce este viața... În prima perioadă se simțise de ajuns de umilit... Acum, nu se mai simțea. Se deprinsese. Apoi era bine îmbrăcat. Isabelle îi ținea în bună stare lenjeria. O viață modestă se înjgheba. Dacă i s-ar fi spus așa ceva, în Champagne...

Adrien nu era un aventurier. Avea ambiție, însă nu era un aventurier. Nu s-ar fi aruncat niciodată într-o afacere în care să pună în joc mult-puținul său. Îi ajungea că avea în spinare falimentul tatălui său. Apoi, de la tată-su moștenea acel spirit practic, care îl îndemna pe Edmond să rostească expresia prinsă de la Mary de Perseval : „Andrien e totdeauna *matter of fact*”². Asta nu însemna nimic : cînd îl vedeai de-aproape pe Edmond, te mîhneai tare. Fiindcă, pe scurt, creadă cine-o vrea că era din speța om de-afaceri ; în acest domeniu nu știa nimic,

¹ Crucea de război, decorație conferită soldaților care s-au distins pe cîmpul de luptă.

² Realist, practic (engl.).

Barbentane. Dar nimic. Dacă n-ar fi avut oameni în jurul lui, Acel dandysm imbecil pe care-l afișa. Acea filozofie fără valoare. Toate astea ca să ascundă o nulitate crasă. Puțin câte puțin, Adrien își dădea seama că devine indispensabil. Îi adusesese câteva servicii, patronului. Acesta îl recunoștea, de altfel. Sau credea că i-o recunoaște. Trebuia să-l vezi, în strada Pillet-Will, în biroul său, pe rând... Îți inspira milă, dezgust.

Negreșit, n-ajunsese prin darul afacerilor, Barbentane. Desigur. Plăcea femeilor. În această privință, Adrien avea de asemenea părerile sale. Pentru că, în definitiv, fuseseră împreună îndeajuns de multe ori la Panier-Fleury la Sérianne. Așa încît știa pe degete cine mi-ți era, în materie de femei, patronul! Foarte obișnuit. Adrien visa la acea epocă trecută, la Marie Reboul, la gingașa cîrlior țată de la Panier... Revedea câteva dintre acele ședințe. Nu. Nici un motiv, pe această latură ca și pe-aceea a afacerilor, pentru ca Edmond să fie cu mult mai bine cotate decît dînsul. Chestiune de noroc, asta-i totul. Și norocul trebuie să-l ajute cîte puțin...

Oare nu plăcea el, Adrien? Doar își dădea seama bine. N-o avea decît pe Isabelle. Era lucru curios că avea succes la un anumit nivel social, dincolo de care nu trecea. Avea plafonul său, iată. Plăcea îndeosebi vînzătoarelor de prăvălie, dactilografelor. Sînt inexplicabile aceste lucruri, dar ce-i de făcut? Asta e. Trebuie s-o recunoască, într-adevăr. De exemplu, față de drăguța aceea, secretara din strada Pillet-Will, înțelegea bine că n-ar fi avut de făcut decît un gest. Nu-l făcea, nu din pricina lui Isabelle, nu că fetișcana i-ar fi displicut, nu, dar lucrul ăsta îi convenea. Văd de la distanță dedesubturile jocului: sînt prea cunoscute. Totuși el îi surîdea. Ea începea să bată repede la mașină, foarte încurcată. Jalnic. Ah, se săturase de categoria asta. Mai ales că, în căutarea unei revanșe, în zilele cînd simțea prea mult nedreptatea, de douăzeci de ori, de treizeci de ori ceda apelului mît al fetelor de acest soi, din dorința de a-și dovedi că era irezistibil... Cu satisfacții de-astea ieftine te afunzi, te definitivezi într-o situație, într-o situație de care ești nemulțumit. Ajungi așa cum te construiești tu singur, cu femeile, ca și cu viața. Uitați-vă la Edmond: Carlotta.

și soția, și remarcăți că nu e încântătoare nevastă-sa... Lotta era cu mult, cu mult mai bine croită, dar, înșir, știa el ce voia, fîrtatele... o posedase... și pe de-a-ură atîtea și-atîtea femei ușoare, femeile măritate... Ce văzuse Adrien defilînd ! Edmond avea mania afurii să i le înșiruie. Oh, fără să-i permită vreun ames-ur, ci numai ca să-l umilească, probabil. Un vechi obicei la Panier-Fleuri... Actuala, actrița, aceea, nu era întru-ful după gustul lui Adrien. Mi ți-ar fi răsturnat-o totuși, această Rose, și la urma urmei, ea va fi fiind desigur or de cucerit... Dacă i-ar fi făcut ceva complimente mai exagerate... Însă, în adevăr, înfrunta o primejdie mare, încă Edmond n-ar fi admis așa ceva, negreșit... și pentru poama asta deșălată care începea să îmbătrînească... avea un umblet ales, nimic de zis. Oricum ar sta lucrurile, îl înțelegea pe Edmond. Ea va fi avînd și multe iscu-nțe, desigur. Nu va fi fiind ca lemnul la pat. Se vedea mediat...

Toate aceste gînduri îl rodeau la inimă pe Adrien. Cu atît mai vîrtos cu cît, zi de zi, cunoștea mai bine afa-erile patronului. Vedea foarte limpede cum le-ar fi admi-nistrat singur-singurel. Era obligat să dea ascultare ce-uilalt care făcea pe fanfaronul, pe filfizonul, pe cel cople-șit de treburi, pe tipul covîrșit de responsabilități. Un caraghioslic. De la crearea Parfumurilor Melrose, cu tot ceea ce comporta asta, începuse să se zărească, sub atitu-dinea fudulă, îndrăzneată a lui Barbentane, o neliniște surdă pe care patronul putea s-o ascundă celorlalți, dar nu lui. Partida de bile va fi fost prost angajată. Oh, își cunoștea el patronul, dacă era vorba să-l cunoască, îl cunoștea bine de tot !

Îi știa el buba. Acest machiavelism burghez al lui Edmond nu putea să se explice în zeci de feluri. Adrien nu se interesa de asta mai întîi decît pentru că prevedea în necazurile patronului o secretă răzbunare. Dar de ase-menea în curînd își dădu seama că asta putea să aibă oarecare urmări proaste în ce privea liniștea lui. Evi-dent, îl secunda cît putea mai bine pe vechiul său prieten din copilărie. Interesele lor erau legate. Dacă Edmond s-ar prăbuși, ce-ar ajunge el, Adrien ? Erau mai multe feluri totuși de-a înfățișa lucrurile. Trebuie să fii stupid

ca să joci totul pe-o carte. Vă repet că, deși ambițios, Adrien nu era un aventurier. Atunci, fără să-și dea seama, începu să reflecteze la ce s-ar întâmpla dacă situația Barbentane s-ar prăbuși într-o bună zi. N-ar fi plăcut de loc. Pentru nimeni. Dar, în sfârșit, de vreme ce era posibil, de prisos să facă pe struțul. Să privești lucrurile în față. Iată că ajunsese un subiect obișnuit de meditație. Mai întâi, Adrien se întreba cum să scape cu obraz curat din încurcătură într-o asemenea eventualitate. Apoi, puțin câte puțin, cum să procedeze ca să întoarcă lucrurile la avantajul său, să se așeze de partea celui mai tare, a intereselor sale, să scoată un bine dintr-un rău.

Se conturau, pe scurt, două primejdii pentru Edmond: acțiunea grupului Palmède în consorțiu, de care patronul părea că nu se sinchisea de fel, și poate că greșea... și apoi ceva părea să-l preocupe : soția sa... faptul că averea familiei aparținea soției sale... și că într-o zi sau într-alta...

Toată taina Parfumurilor Melrose, și acea combinație ciudată cu Aurélien Luertillois, luminaseră în această privință mintea lui Adrien Arnaud. Îi îndrumaseră gândurile. Întreținea raporturi bune, nu cu Palmède, ci cu ginerele lui Palmède, un tip foarte șiret, bine lansat în lumea politică. Fusesse mai mult sau mai puțin silit de împrejurări ! În afacerea pompelor de benzină, fusesse obligat să-l vadă, să discute cu el. Într-o zi sau într-alta, discuția asta ar putea să folosească. Și după aceea, ginerele juca un joc cam diferit de cel al socrului său, nu era cu totul și cu totul inaccesibil unor propuneri tranzacționale... Mai întâi, Barbentane nu putea să negocieze direct cu el : de aceea era foarte firesc ca Adrien să mijlocească...

Însă ceva îi dădea de gândit îndeosebi : anume afacerile lui Edmond și ale soției sale. Dacă D-na Barbentane și-ar da seama într-o zi sau într-alta... Degeaba își iubea ea soțul, la urma urmei era vorba despre averea sa, despre banii fiicelor sale. Adrien în sufletu-i socotea destul de mirșavă partida jucată de către Edmond. Era cu totul de partea lui Blanchette, nu din simpatie în mod precis, dar pentru că era de partea familiei, de partea copiilor, de partea căminului. Și apoi, asta îl înălța în propriii ochi când simțea că totul îl ducea în direcția aceea. Putea

după pofta inimii să-l condamne pe Edmond pe acest plan. Avea de partea lui onestitatea, curăţenia. Se complăcea într-acestea întrucîtva.

Oare asta îi dădu ghes să se intereseze mai mult decît se cuvine de afacerile lui Edmond ? Parfumurile Melrose erau un pretext comod. În privinţa acelei *l'Immobilier* era destul de în curent, dar îi scăpau unele lucruri. Datoră mult secretarei, D-rei Marie, care îi îngădui compulsarea dosarelor din strada Pillet-Will, în decursul ceasurilor nesfîrşite cînd era obligat s-aştepte patronul care venea sau nu venea. Trebuie în definitiv să-ţi omori timpul. Toţi îl considerau îndeajuns drept mina dreaptă a patronului pentru ca asta să fie firesc de tot.

Ceea ce descoperi în complexitatea, în talmeş-balmeşul afacerilor lui Edmond, îl pasionă de-ajuns de repede. Neregulile erau numeroase. Era vorba îndeosebi despre a păcăli fiscul. Oh, asta nu era ceva specific străzii Pillet-Will ! Asta se face peste tot. În sfîrşit, în acest întins domeniu se trăgeau nişte chiuluri destul de caraghioase. Adrien, punîndu-se la curent, se gîdea să se informeze mai mult dintr-o curiozitate gratuită decît din altceva. Descoperi de altfel nişte argumente, nişte mijloace de atac într-o afacere atunci legată de taxiuri, împotriva grupului Palmède. Nimeni nu se gîndise la ele, şi se putea să-i folosească lui Edmond într-o bună zi... sau lui Adrien însuşi, cînd ar discuta cu ginerele în privinţa pompelor... Cu cît se afunda mai mult în toate acestea, cu atît mai mult avea respect faţă de acea maşinărie enormă a societăţii ; şi cu atît mai puţin îl avea faţă de toţi amatorii, faţă de neserioşii de rea-credinţă de teapa lui Edmond, care se amestecă în toate astea, fără să înţeleagă nimic din ele ; treaba continuă să meargă pe alături de ei, şi ei cred ori simulează a crede că diriguiesc. Jalnic ! Nişte paraziţi. Într-adevăr, dintr-un moment într-altul, dacă D-na Barbentane ar vrea să divorţeze, ce s-ar alege de acest fals om cu vază, de acest personaj parizian, care începea să treacă drept un şef de mare industrie ? În ochii cui de altfel !

— Domnișoară Marie, dă-mi dosarul acela... Știi, afacerea terenurilor dintr-al XVIII-lea arondisment... o învelitoare roz, mi se pare...

Ea îl privea, secretara, el fu nevoit să repete. Nu era urită, fetița asta. În timp ce era aplecată să caute învelitoarea roz, nu putu să se stăpînească să nu-i mîngîie gîtul. Ea se înfioră. Nu se îndepărtă. Căuta învelitoarea roz. El își închise binișor degetele pe ceafa slăbuță pe care se răsuceau în bucle subțiri șuvițe blonde. Degetele sale de stăpînitor.

În ziua aceea era într-adevăr vina lui Barbentane. Adrien avea absolută nevoie să-l vadă, să-i ceară o semnătură, și celălalt nu sosea. Așa încît, în biroul de director, Arnaud se așează comod într-un fotoliu, citind, citind. Scotea note. „Nu știu, murmură D-ra Marie, dacă ar fi trebuit...” La ce se referea? La măruntele gesturi nerespectoase de adineauri sau la dosarele pe care le scosese dintr-o mobilă fără ca el să le fi cerut? Fata asta era inteligentă. Vedeă bine ceea ce voia el și îi împlinea dorințele înainte de-a și le exprima. El îi surise :

— Nici o grijă, domnișoară Marie, iau asupra mea răspunderea...

Ea ieși din birou cam încurcată.

Cum Edmond o dată mai mult nu venise la întîlnire, Adrien se hotărî să se ducă să-l plictisească la el acasă. Avea nevoie să ia aer, să umble. Trecu pe bulevarde, pe la Concorde, pe Cours la Reine... Oricum, Barbentane nu va fi acasă desigur... Atunci, de ce să se ducă la dînsul? Adrien nu-și punea întrebarea asta. Îi trecea prin cap un gînd nedeslușit în care se amesteca imaginea lui Blanche Barbentane. Era ciudat : niciodată nu-i venise în minte să se uite la soția lui Edmond. Nu putea să-și închipuie destul de clar cum anume arăta ea, fața ei. Nici drăguță. Nici urită. Cam greoaie. Se gătea prost poate. Cu cineva alături de ea care ar putea să-i spună... Totuși Edmond o fi poate acolo. Acest Paris primăvăratîc avea un farmec nemaipomenit. Dacă n-ar umbla într-însul toate mașinile astea. Grădinile de la Trocadero erau pline de copii și la ora cinci. De-a lungul cheiului Adrien nu se grăbea. Cu cît ar ajunge mai tîrziu, cu atît ar avea mai mulți sorți de izbîndă... Îi plăcea cartierul acesta de

oameni într-adevăr bogați. Urcă pe scara metroului la Passy.

Cu toate că, dacă ar fi avut mulți bani, nu i-ar fi plăcut să locuiască acolo. Ar fi căutat ceva mai aristocratic decât strada Raynouard. Pe malul stîng. Ridică nasul și smîrcîi un pic punînd ochii cu jînd într-un fel critic pe marele imobil unde locuiau soții Barbentane. Temnițele astea de lux... Apoi strada e strîmtă... E de-ajuns un camion ca s-o astupe, ca de pildă acela care vine...

Deodată începu s-alerge, înainte de-a se fi gîndit ce făcea. Oamenii strigară. Luase în brațe acel mic pachet de lenjerie și de dantelă, sărea în lături înaintea monstrului, piciorul îi alunecă, primi lovitura... Simți cerul clătî-nîndu-se și un zgomot monstruos de frîne strînse, un miros de praf și de păcură...

L-au ridicat. Nu, copilul n-avea nimic. Micuța Marie-Victorie plîngea, guvernanta își agita brațele negre, șoferul amărit dădea explicații agentului... Vai ! O durere îngrozitoare în picior... o slăbiciune... Adrien căzu din nou. Nu putea să meargă. Omul în bluză care îl susținea îl întrebă. El strînse buzele, apoi surîse : „Nu-i nimic, zise el, cred că mi-am rupt piciorul...”

Se uita la guvernanta și la copiii lui Edmond. Salvase fiica patronului. Avu încă o slăbiciune. „Nu poate să stea în picioare“, rosti o voce de bărbat. Iar alta : „Trebuie să-l ducem la farmacist...” După aceea, o femeie țipă, se cuvenea să fie guvernanta : „Însă e D-l Arnaud ! Un prieten al domnului !” Ea stătea în genunchi lîngă dînsul, el deschise ochii.

— Nu-i nimic, zise, o să se aranjeze curînd...

— Ați salvat-o pe micuța...

Asta da, o salvase pe micuța. Îl stăpînea un fel de beție. Îi plăceau copiii. Și apoi... Era încă prea slab ca să tragă concluzii din acest fapt nou, extraordinar, hotărîtor...

— Nu, piui guvernanta, nu la spital, Doamne ferește ! E un prieten al domnului ! Urcăți-l la noi ! Doamna nu m-ar ierta ! A salvat-o pe micuța ! Ajutați-mă, domnule...

Cineva îl luase pe Adrien de subsuori, un altul vrînd să-l apuce de picioare atinse piciorul bolnav. El dădu un țipăt.

Cu mii de precauții, trei oameni. pe care îi vedea ca prin ceață, îl duseră în casă, acolo, drept în față. Ca să-l bage în ascensor fu o întreagă poveste. Guvernanta striga : „Eu urc pe jos, să pregătesc patul, să telefoniez doctorului !“

Durerea din picior era groaznică.

Întâmplarea, miraculoasa întâmplare...

LXVIII

Nu trebuia ca soții Vanhout să înțeleagă ceea ce se petrecea. Paul Denis respiră adânc, își șterse fruntea cu batista. Alergase, degeaba alergase. Îl supăra cămașa de mătase artificială, butonul de la guler sărise. Înghiți lacrimile pe care îi venea să le verse. Zăgăzui pofta de-a plînge. N-o să plîngă. Să nu plîngi e de-o ușurință neașteptată. Oricum să iei masa cu toată lumea... Nu putea să zăbovească în camera cu perdele în carouri roșii. Ar fi vrut să stea acolo, în fața dulapului deschis, cu flaconul gol lăsat pe masa de toaletă, cu niște hîrtii pe jos, cu patul încă desfăcut. Să se închidă acolo cu mîhnirea lui. Ce-ar fi gîndit ceilalți ? Coborî. Gingașa D-nă Vanhout îi întinse scrisorile primite : „Nu v-ați luat corespondența, domnule Denis...“ Părea că-l privește cu milă. Ah, nu, bine ziceți. Avea două scrisori, o revistă, un ziar. „Mă iertați, doamnă, nu voi prînzi astăzi... Nu vă anunț prea tîrziu ? — Nu, nu, n-are nici o importanță, domnule Denis !...“

Ce aprilie timpuriu și blînd ! În dimineața asta Paul putuse pentru prima dată să se scalde în Sena. Încă nu era cald, cald, însă ce plăcere, apa, ierburile, și chiar mîlul de la mal unde își înfigea picioarele goale ! Soarele era arzător de pe-acum, și Paul avea extremitatea de jos a gîtului aurită spre piept, unde cămașa se întredeschidea. Ar fi vrut s-o ia cu dînsul pe Bérénice la cîmpul închis de garduri, de lîngă fluviu, unde s-ar putea în liniște face băi de soare. I-ar fi șterpelit cartea englezească, în timp ce ar fi început să citească manuscrisul acelor *Promenades noires*, pe care tocmai îl isprăvisese, și din care Bérénice nu cunoștea decît fragmente. Drept reacție, aler-

e în plin soare pe drum, coborînd spre Mou-
.. Iar acolo găsisese camera goală și scrisorica : „Plec,
ul, dragul meu. Nu voiam să te mîhnesc. E o greșeală,
fim noi împreună. Să prelungim greșeala ar însemna
comit o mare vină... Nu plînge prea mult, gîndește-te
altceva : ai viața ta, ai ceea ce scrii (adu-ți aminte că-mi
face mult ceea ce scrii), prietenii tăi... Nu sta singur...
u-te și îi reîntîlnește. Nu ții la mine atîta cît crezi.
fenestrel va fi născocit ceva interesant, sînt nou-veniți
Piața Pigalle... Să nu-ți dai osteneala să mă vezi. Nu-i
are mai bine să ne despărțim așa deodată, fără țipete,
ră scene, în chip cuviincios ? Hotărîrea mea e de ne-
rămutat. Am plecat pentru totdeauna, înțelege-mă, zău.
Am petrecut împreună aproape trei luni de zile, sfîrși-
ul iernii, sosirea primăverii. Iată acum, primăvara s-a
ntors. Ne despărțim. Mă voi gîndi totdeauna cu mare
plăcere la aceste trei luni de zile. Să nu le stricăm farme-
ul, nu-i așa ? Nu face schime din nostima ta guriță. La-
ă-mă vieții mele. Îți mulțumesc mult că mi-ai dat-o
pe-a ta în tot acest timp, că m-ai ajutat cu adevărat în-
tr-un moment greu. A trecut acum. M-am înzdrăvenit
și plec. Te îmbrățișez cu dragoste,

Bérénice.“

Ce le spusese soților Vanhout la plecare ? E de presupus
că ei cunoșteau pricina plecării sale ? Cum își explicau
că Paul nu fusese acolo cînd ea își lua tălpășița ? că n-o
întovărășise pînă la Vernon ? Să înduri, vai, mila oame-
nilor ! Trebuia să se poarte ca și cum totul era natural,
plănuit. Să facă pe insul în curent... Ce tren luase ea ?
Cel de douăsprezece și treizeci poate. Trecuse de două-
sprezece și un sfert. Ce ghinion ! Dacă s-ar fi întors cu
zece minute mai devreme, cu bicicleta, avea timpul s-o
mai găsească. Dar acum... Dacă ar fi sărit în mașina lui
Vanhout, cu motocicleta se merge repede... Însă ea putuse
lua pe cel de unsprezece și patruzeci și șapte... Nu putea
să întrebe, apoi ea îi scria să nu-și dea osteneala s-o
revadă... „E o greșeală, să fim noi împreună.“ Se mai gîn-
dea la Leurtillois. Se dusese să-l întîlnească pe Leurtillois.
Ei bine, ce-i ? Dacă era pe placul ei ! Ducă-se cu Leurtil-
lois al ei ! Repeta acest nume care îi făcea rău. Cu nepu-

tință totuși. Oare mă înșel astfel? Ea îl iubea, uite iubea pe el, pe dragul ei Paul... „Te îmbrățișez cu o goste...” Își mușcă buzele. Îi venea mai-mai să plină. Aici, în birouașul cu gravuri englezești, cu oale de sticlă și cu un rastel pentru pipe, cu mobilele acoperite cu chintz¹ roz și verde. D-na Vanhout părea că șterge praf obiectele, și se uita la dînsul fără să ridice ochii. El își dădu seama că nu-și citea corespondența, și că avea în mînă, deschisă, scrisoarea de la Bérénice. Rupse tăcerea plictisitoare și scoase conținutul.

Era o scrisoare de la editorul său care cerea acea *Promenades noires*; spunea că un desen de Picasso ar ajuta vînzarea, mai ales dacă în ce privește tirajul de lux, s-ar putea avea mai multe... Trecea peste pragul ușii.

— Știi, domnule Denis! strigă Vanhout, stînd pe vînt lîngă motocicletă, sub șopronul care slujea drept garaj, am pus să se acordeze pianul! Domnișoarele sosesc astăzi după-amiază... Ele cred negreșit că ai să cîmți pentru noi deseară!

Domnișoarele erau homosexualele. Era sîmbătă. Paul mormăia niște vorbe. De cele mai multe ori... Se îndepărta prin cîmpia semănată cu trifoi. Voia să dea impresia că urma să ia prînzul la familia Murphy.

Ce-avea oare de făcut acum? Să stea în Giverny? Să se resemneze? Să cînte din pian la urechile unor femei care se drăgostesc una cu alta, să joace șah cu Vanhout, să-i scrie lui Picasso ca să-i ceară desenul făgăduit, lui Roussel unele considerații asupra revistelor de curînd apărute... Ah, scîrnă!

O pornește pe drumul înfundat între margini înverzite. Simțea că i se urcă lacrimile spre ochi. Se uita la pămînt, la făgașurile încrucișate, la iarba de pe taluzuri, la fluturii bruni și albaștri... La cotitură, stingheri dintr-ale lor pe niște îndrăgostiți: pe-o fată de prin acele meleaguri care ținea pironit locului lîngă o barieră verde pe-un voinic înalt cu vestă neagră și cu mustață roșcată. Bărbatul se uită la Paul cu o expresie de complicitate. Paul întoarse capul. Cum avea oare să-și folosească timpul... viața? Ajungea în dreptul grădinii lui Monet

¹ Pînză de bumbac imprimată pentru mobile.

... îl mihni adânc. Medită îndelung și în mod vag asupra bătrîneții și asupra gloriei. Era de-ajuns de bun Mo-
... impresionismul... Ceea ce înfățișase odinioară... la un
... mit moment... Toate întâmplările care se povesteau
... ținut pe seama tinereții acestor oameni... niște anar-
... ti poate... dar într-un cuvânt era ceva de capul lor...
... tul se încheie cu o mică proprietate, cu flori. S-ar im-
... ne să mă duc la l'Orangerie, în Paris, să văd faimoasa
... ză *Les Nymphéas*... Se zice că e foarte nebunească
... tuși... Dacă va trebui să-l opereze de cataractă pe Monet,
... încercare grea pentru el... Avea un nepot care lucra
... ticuri, o namilă de om pe care Paul îl întâlnise la fami-
... a Murphy...

Unde plecase ea ? La Paris ? N-avea să stea la Paris.
... a soții Barbentane ? la familia Ambérieux ? Ei asta-i.
... e gândi deodată la Aurélien. Îl văzu pe Aurélien aieveau
... față. Avu o strângere de inimă. Dar nu, dar nu : totul
... e sfârșise între ei. Își dădea seama bine că Bérénice nu
... leca de la dînsul ca să dea peste Aurélien. Nu. Se întor-
... ea acasă la soțul său. Era evidența însăși. O încercare
... de revoltă, o fugă... O paranteză în viață... Trei luni de
... zile... Nici măcar trei luni... Și întoarcerea în căminul con-
... jugal. Rîse în silă. O mic-burgheză ca și celelalte. Haide,
... nu trebuia să se mai gîndească la asta. Să-i sfîrșie lui
... călcîiele după dînsa ? Nici așa ! Ce voia ea altceva ? Viața
... îi era prea posomorită, îi trebuise o aventură. Acum o
... dramă n-ar fi nelalocul său. N-o să fie el atît de nătăflet.
... Ah nu, zău. De altminteri, ea spunea bine : avea prietenii
... săi, pe Ménestrel, avea de scris... A fost drăguț din partea
... ei c-a stăruit într-acest fel... „Adu-ți aminte că-mi place
... mult ceea ce scrii...” Avea o delicatețe naturală în firea
... ei, Bérénice. Oh, Dulceața-Mea, Dulceața-Mea !

Visarea lui căpăta o formă de-o precizie cumplită,
... fizică. Ajungea la malul fluviului Sena, acolo unde se
... scăldase adineauri. Se uita la insula din față, dar nu
... insula o vedea. Îl apuca teama de noaptea care urma să
... vină. Bérénice avea dreptate poate : să nu stea în Giverny,
... să ajungă la Paris, în Piața Pigalle, la lichiorul de manda-
... rine, la prietenii săi... Te poți refugia în cinematograf
... cînd te simți rău cu-adevărat, noaptea sînt lumini peste
... lumini. Pe la miezul nopții, pe la unu, la „Lulli's“, o să-l

întilnească pe Leurtillois, o să se poată convinge cel puțin că Leurtillois era singur și trist... Cine știe? Va bea pahar cu Leurtillois...

Apa nu era prea curată acolo unde se scăldase. Ducea cu dînsa așchioare de lemn, surceluțe. Se vedea vîrsîndu-se acolo, de-o culoare mai verde, apa din Epure rece, șovăind parcă să se piardă în curgerea celei mai mari. De după copaci, dintr-o înfundătură a malului, din dreptul căsuțelor unde se dezbrăcase, Paul se îndreptă spre susul apei spre acel afluent, agale, nehotărit. În Paris sau nu în Paris? Lăsă în urmă cărarea care ducea la pod, la ieșirea din sat, pe unde se mergea la ecluze, pe unde îi plăcea lui Bérénice să meargă. Bérénice... făcuse calea întoarsă la Lucien al său — era oare, Doamne, o putință? Își aminti în chip brutal de niște vorbe pe care nu le putuse auzi fără să nu se înfioare. Niște vorbe din gura lui Bérénice. Într-o noapte. Într-această stare de cedare deplină în care ea îi era ca umbra însăși, caldă și moale. Se strînsese lîngă dînsul, el nu se desprinsese cu totul de plăcerea care îl cîntărea, și ea murmurase cu înflăcărare: „Nu poți să știi ce minunat e un bărbat cu amîndouă brațele sale!“ Vorbe cumplite care venindu-i din nou în minte acum, îi încrețeau carnea pe trup iarăși. Se întorsese la Lucien al său!

Pașii îl duceau pe Paul spre casele mute ziua namiază mare. Arșița soarelui îl amețea de cap. Apăruseră deja muște burduhoase și se auzea că un cal azvîrlea din picioarele de dinapoi în grajd. Paul apucă în chip foarte firesc pe drumul care venea de la Murphy. Își aminti că nu deschise decît una dintre cele două scrisori, și că își ținea corespondența în mînă. A doua scrisoare era nota de plată de la dentist, cinci sute șazeci și cinci de franci, iar ziarul conținea un articol despre Deschanel, care tocmai murise, sub titlul: *Un ilustru calomniat*. Paul înlătură banderola de pe *La Cagna*, își aruncă ochii la clișeele, la fotografiile de război, la amintirile cu pri-

¹ Imaginea aceasta, a dragostei supreme, este constitutivă gîndirii lui Aragon. Iată că o reia, în 1971, în prefața consacrată reeditării romanului său *Blanche ou l'oubli*, referindu-se la moartea soției sale, Elsa Triolet, în următoarea mărturisire cuprinzătoare a sfișietoarei dureri: „J'ai été son ombre. A ces pieds attachée“. (I-am fost umbra. Legată prin dragoste de ființa sa.)

vire la regina Ranavaloa¹, la un articol despre cîntecele de la *Chat Noir*.

Intr-una dintre rubrici era un articol de Fuchs împotriva lui Ménestrel : un articol de-o rea-credință și de-o răutate de necrezut. Paul scrișni din dinți și urlă. Cîte nerozii scîrnave îndrăznește să-și permită acest Fuchs... Ménestrel era mai presus de așa ceva, bineînțeles, dar totuși ! Culmea era că se aflau în articol niște vorbe curtenitoare la adresa lui Paul Denis. Era la mijloc una dintre acele viclenii ale lor, ale ziariștilor, de-a învrăjbi pentru a stăpîni, de-a vîrî bănuiala între prieteni. Ce oare avea să creadă Ménestrel despre asta ? Paul învîrtea prin minte termenii unei scrisori către Fuchs : *Domnule...* merita oare să-i zică „domnule“ ? *Lichea* ar fi stilul cel mai potrivit. *Domnule și dragă lichea...* asta spune tot. Ziceam deci : *Domnule și dragă lichea, ce oare te îndreptățește să afirmi că am talent...* nu, e slab... *Mă întreb întreacă cîine își permite, în închisorile unde dumneata îți comanzi articolele cu reducere de preț, să-mi deacearnă brevete de...* în sfîrșit, ceva de acest fel... și apoi : *între Ménestrel și mine nu-și află loc rîitul dumitale scîrnăv...* Cam așa o s-o mitocosesc scriind-o. Constituiau marele succes al lui Paul Denis, scrisorile de soiul ăsta. Produceau totdeauna catastrofe, burdușeală. Zicea el că-i plăceau la nebunie chestii de-astea. În realitate, nu le putea suferi. Însă trebuia să-și întrețină faima. De data asta, gîndul de-a se lua la bătaie nu-l supăra. L-ar abate de la alte ale sale. Și apoi soiul de fost combatant din *La Cagna* îi întorcea mațele pe dos, dar n-avea ce face ! Acestui pezevenghi de Fuchs ce i se spusese la *Deux Magots* ? Emisese niște cecuri fără acoperire, imitase niște semnături... Una dintre victimele sale îl scosese din încurcătură, unul pe care escrocii îl distrau totdeauna, se pare... Firește, înși de ăștia își permit totdeauna să-l atace pe Ménestrel ! Cînd te gîndești ! Ce oare îi povestise Bérénice despre Fuchs într-o zi ? Că Bérénice îl cunoscuse pe Fuchs, era la mijloc una dintre acele sminteli cum nu se află decît în Paris.

¹ Ranavaloa-Manyaka a III-a, regină a Madagascarului (1862—1917), se urcă pe tron în 1883, fiind detronată în 1896.

Unde oare găsi-voi cei cinci sute șazeci și cinci de franci ? Dacă i-aș trimite lui Roussel nota dentistului ? La urma urmei, o va achita probabil. Eu, eu îi voi da în dar un mic desen de Kisling, am de-astea sumedenie... nu că desenul l-ar interesa... dar nu-i atât de stînjenitor...

— Ho, ho... oh ?... Se poate să mă urc ?

Pe scărița întunecoasă a D-nei Fraise, ghetele butucănoase ale lui Archie coborîră iute pînă la jumătatea etajului, și Murphy aplecîndu-se strigă : „Paul !“ cu acea rotunjire ianchea a silabei, datorită căreia Paul Denis, francez, se îndoia totdeauna că despre dînsul ar fi fost vorba.

— *Do come up, Buddy !* ¹ Urcă-te odată, Paul !

Molly era pe sofa, cu un șervet legat peste cap, fumînd din pipă, cu burta între perne, cu un păhăruț și cu o cafea între cărți alături ; citea cu sîrguință măruntele anunțuri din *l'Intransigeant*. Rămășițele prînzului zăceau pe mescioara rotundă și pe jos. Aerul duhnea a fum și a miros de pește prăjit.

— Ai luat masa... Did you really ? ²... fiindcă e ușor... Stai jos...

— Mulțumesc... am prînzit...

— Atunci coffee ? Și n-o să refuzi rachiul ? *I know you !* ³

Cu degetul cel mic amenințător, cu un ha-ha-ha din fundul gîtlejului, cu gesturile largi ale femeii de lume, cu capul ridicat avînd o expresie de complicitate, cu ochii pe jumătate închiși... Molly era la apogeul stilului său de amfitrioană... Evident, așa ceva nu se refuză...

Archibald Murphy, așezat turcește, cu file de hîrtie cîte patru sau cîte cinci în teanc, și cu cărți vechi deasupra, vorbea despre Diderot. Descoperea înrudiri între *Jacques le Fataliste* și *Les Promenades noires*. Se uita la Paul pe deasupra ochelarilor imaginari : „Este o singură deosebire... această deosebire... că *Jacques Fatalistul* nu este o lucrare de tinerețe... și cînd vreau să vă compar, pe Diderot cu dumneata, sînt obligat să-mi imaginez... să-mi

¹ Vino sus, Buddy ! (engl.).

² Cu-adevărat ? (engl.).

³ Te cunosc ! (engl.).

imaginez un Diderot de douăzeci și doi de ani... ori un Paul Denis de patruzeci și cinci... Cum oare vei părea la patruzeci și cinci de ani, mă întreb? Cu burtă... și deja cu părul gri... cînd vei fi un bărbat în toată puterea cuvîntului... *I mean... no longer a boy...*¹

— Nu voi avea niciodată patruzeci și cinci de ani, zise Paul.

Molly reîncălzise cafeaua. Își desfăcu șervetul care îi strîngea capul, dar părul nu i se uscaser încă, și avea o înfățișare de-ajuns de jalnică de cîine plouat. Își dădea osteneala de a-l înfoia fără prea temeinic rezultat. Ea întrebă :

— Ce mai face înalta și puternica Bérénice ?

Paul nu răspunse. În fața ciobului său de oglindă, Molly își desena sprîncenele. Fu uimită de tăcerea din jur și se întoarse. Archie era foarte ocupat cu strîngerea foilor sale și le așeza în teancuri regulate. Nu observase că Paul se schimbaser la față. Dar Molly se repezi :

— *But, don't you see he is crying?*² Paul, Paul, scumpul meu... Ce este? *You brute*³, cu Diderot al dumitale ! Paul, bea cafeaua cît e caldă... Nu, nu, nu răspunde nimic... *Have an 'other drink!*⁴ Cu mine... *Take it easy*⁵... Oh, Archie ! Nu vezi niciodată nimic ! Diderot ! *I ask you*⁶...

Era în picioare, cu totul descumpănit. Murphy întrebă : „A plecat ?” și Paul zise da din cap. Atunci urmă o adîncă tăcere. Molly lovi încet și de mai multe ori cu mîna pernele, îi puse una sub cap lui Paul, îl sărută pe frunte. Ea mirosea a alcool. Șopti : *Poor child!*⁷ și îi apucă mîinile. De afară se auzeau pocnetele care însoțesc fal-sele explozii ale unui motor. Un cîine lătră.

— Acum, făcu Molly, spune-ne tot ce știi în legătură cu subiectul acesta...

¹ Vreau să spun... cînd n-o să mai fi un flăcău (engl.).

² Dar nu vezi că plînge ? (engl.).

³ Bruta (engl.).

⁴ Mai bea un pahar ! (engl.).

⁵ Ia-o încet (engl.).

⁶ Te întreb (engl.).

⁷ Bietul copil ! (engl.).

Taina lui Paul și a lui Bérénice nu durase multă vreme. Ea fusese ca o grămadă de paie care se aprinde din toate părțile : cearcă de spune cine a pus focul ! Era pe-acolo Charles Roussel : nimic periculos ca discreția creditorului, ca mutrele lui viclene. Se înfrînase doar să nu rostească numele doamnei, dar spunea că Paul Denis era la Giverny cu o persoană... cu o doamnă de societate... măritată... și așa mai departe.... se afla totuși ceva la îndemână ca să se ațîțe curiozitatea d-nei Goodman care prinzise la el cu Zamora, ca să discute despre efectul acelei *La Proxénète hermaphrodite* cîndva încadrate de Legrain și așezate ca o jaluze, pe țîțîni, în perete în sala de baie, așa fel încît D-na Roussel putea s-o dea la o parte și să n-o vadă cînd se spăla. Și Zamora îl întrebase pe Ménestrel cine era persoana care fusese la Giverny, dar acesta n-o văzuse. Însă Jean-Frédéric Sicre, muzicianul, și confidentul lui Paul Denis, dăduse a înțelege că Zamora o cunoștea, și că n-ar putea spune mai mult, de-ai fi tăiat bucățele dintr-însul. Ce expresie de mister căpătau ochii săi mari ieșiți din orbite cînd spunea astea ! Cine avusese îndrăzneala să-i vorbească despre astea lui Mary de Perseval ? Diane de Netten-court, mi se pare, și pe ce drum ajunsese oare ele pînă la dînsa ? Sigur e că Mary îi împărtășise cele aflate lui Rose, și că D-na Melrose dăduse frîu liber imaginației... Giverny, drumul înfundat între margini înverzite, acea siluetă și minciuna lui Leurtillois, nu era nevoie de prea iscusită viclenie... Cum să nu-i fi povestit ea despre toate lui Edmond și lui Decoeur ? La institut, doctorul le încredințase lui Zoé Agathopoulos, care se zorise a completa informațiile de la buna sa prietenă Mary. Blanche, pusă la curent de către Edmond, izbucnise într-un rîs amar. Biata Bérénice ! Prea frumos într-adevăr. Ea îi istorisise numaidecît lui Adrien, căruia urma să i se schimbe ghipsul a doua zi. O păcătoasă fractură totuși, numai dacă nu s-ar alege cu vreo scurtare ! Doamne Dumnezeu, cînd își amintea de întoarcerea din seara aceea ! Ce emoție avusese... drăguța ei de Marie-Victoire... Guvernanta avusese dreptate : Cum s-ar fi putut să lase să

fie dus la spital salvatorul lui Marie-Victoire ? Era des-
tul loc în casă și, transportându-l, s-ar fi putut să-l ne-
norocească. De altminteri, Adrien nu era oare cel mai
vechi prieten al lui Edmond ? O fractură dublă, o arteră
străpunsă de-o frîntură, mai știu eu ce !

Pe lângă că i se datora această atenție, Adrien nu de-
ranja de fel. Adică n-ar fi prea deranjat. Dacă n-ar fi fi
fost acolo verișoara aceea... O înaltă femeie brună, molie
cu ochii vagi, rătăciți, care s-ar fi instalat lesne la
căpățiul D-lui Arnaud, dacă ar fi lăsat-o în voia ei,
dacă nu i-ar fi explicat, oh, cu multă delicatețe ! că nu
poți veni așa nitam-nisam, în orice moment, la niște
oameni pe care nu-i cunoști. Și că, evident, la spital
este o tăbliță arătînd vizitele de la cutare la cutare oră,
așa încît e mai simplu ; și trebuie s-avem tact. Va fi
fiind desigur ceva între ea și vărul său, nu se poate să
nu fie. Dinspre partea ei, mai cu seamă : fiindcă dînsul
părea mai degrabă plictisit peste măsură...

Era nostim să-i auzi vorbind împreună, pe Edmond
și pe Adrien. Toată lumea venea să-și ia cafeaua în ca-
mera prietenului, cînd Edmond era acolo. Aveau amintiri
comune : copilăria, orașelul meridional unde crescuseră,
partidele de bile pe zidurile de apărare și poznele lor de
înainte de-a împlini douăzeci de ani. Blanchette îi asculta
cu uimire : descoperea un Edmond diferit de soțul său, un
băietănaș pe care îi părea rău că nu-l cunoscuse,
atît de simpatic, și, de voie, de nevoie, în ochii ei Adrien
coincidea întrucîtva cu Edmond de-atunci. Un erou, de alt-
minteri, Adrien... Edmond, i-o spusese : în război se pur-
tase minunat. Nici o mirare, judecînd după curajul pe care
îl avusese de-a se arunca sub camion ca să salveze copilița !

Între acestea, Blanchette se gîndea din nou la Aurélien.
Cu amărăciune, dar și cu satisfacție : cu satisfacția de-a
ști că-și pierduse prestigiul în ochii celor din jur, datorită
aventurii lui Bérénice. Și că Bérénice fusese a altuia,
a celui puștan... Sentimentul care s-aciuiase în sufletul
lui Blanchette n-ai fi putut să-l denumești gelozie, era
contrariul geloziei. O pace deplină cobora peste ea. Pe
neașteptate, n-o mai stingherea chiar în nici un fel să
știe că, plecînd de la dînsa, Edmond se ducea s-o întîl-
nească pe Melrose. În nici un fel. Se simțea cu sufletul

împăcat, cu sufletul împăcat. De asta mulțumea Domnului, pe care nu-l rugase de prisos.

Micuțele, e lucru foarte simplu, îl îndrăgiseră pe D-l Arnaud. Cea mai mărișoară îndeosebi, care, iubind-o atîta pe sora mezină, era copleșită de recunoștință față de salvatorul acesteia. Adrien arăta atîta răbdare cu cele mici, încît nu-ți venea să crezi ! Tatăl lor nu le deprinsese cu așa ceva. În genere Adrien Arnaud dovedea o fire constantă cu totul surprinzătoare. Or, într-asemenea împrejurări cineva își dă arama pe față : gîndiți-vă bine, odihnă forțată, cînd ești atît de activ, un tînăr care n-are treizeci de ani, și toate măruntele necazuri ale stării de nemișcare, nu stăruiesc. Fără să mai vorbesc despre piciorul său. Îți inspiră o groază, aparatele acelea de extensiune : dar era nevoie ca fragmentele să se consolideze, fără să se încalece unul peste altul. Ținînd seamă că avea o fractură simplă, nu suferi prea mult într-un aparat. Dar cu o rană, pansamentul... Blanchette pentru nimic în lume n-ar fi lăsat pe altcineva să se ocupe de asta. Fusesse infirmieră în timpul războiului, nu-i așa ?

Viața lui Blanchette era transformată. Casa nu mai era goală, copiii nu mai erau ca niște muște, ceasurile în așteptarea lui Edmond o mucenicie. Și mai cu seamă părea că umbra păcatului se îndepărtase de deasupra ei. Nu se gîndea decît foarte arareori la Aurélien, într-un fel liniștit de tot. Evident, întorsătura lucrurilor contribuia mult la asta, contribuia mult acea despuiere de farmec poetic a lui Leurtillois datorită boroboatei lui cu Bérénice. Dar se impunea a se recunoaște că prezența D-lui Arnaud contribuia și mai mult. Parcă ea ar fi fugărit obsesia. Adrien o proteja pe Blanchette ; numai și numai prezența lui acolo o calma. Cînd presimțea că în sufletu-i stătea să renască vechiul frămînt chinuitor, o și pornea să-l viziteze pe musafirul imobil. Lui, i se lumina fața pe loc. Părea totdeauna bucuros s-o vadă. Parcă n-o aștepta decît pe ea. Și era un povestitor foarte interesant. Văzuse și pătise multe, fără să pară după chip, cutreierase de-ajuns prin meleaguri diferite. Într-una respectuos cu dînsa, nici vorbă despre vreo glumă, despre vreo vorbă nelalocul ei. Însă niște ochi elocvenți care o urmăreau

pînă în pragul uşii pe nevasta lui Edmond, cînd pleca de la el, cînd îl părăsea.

Printre toate acestea, ministrul venise să-l viziteze pe Adrien. Senatorul Barbentane era un om cumsecade : îşi adora nepoatele, pe care n-avea niciodată răgazul să le vadă. Păţania asta cu accidentul îl zăpăcise de tot. Pe lîngă că Arnaud... ai răbdare o clipă... ba da, negreşit... E unul dintre băieţii lui Sérianne, îmi amintesc... fiul acelor *Nouvelles Galeries* ! Tată-său a fost adversarul meu politic, şi chiar mi-a jucat o festă neplăcută cu privire la înlocuirea tramvaielor cu autobuze... se petrecea prin 1913... ori prin 1912... nu mai ştiu... în sfîrşit, înainte de război. Aida de, toate astea s-au întîmplat tare de mult ! A scrintit-o, mi se pare, faliment... Feciorul nu e răspunzător, la urma urmei. Şi apoi lui îi datorăm viaţa copilei noastre Marie-Victoire ! Întrevederea se petrecuse în deplină solemnitate. Ministrul parcă prindea cu un ac o Cruce de război de pieptul lui Adrien : „Tinere, familia dumitale s-a luptat odinioară cu a mea. Însă toate acestea s-au uitat... Între oameni de treabă... Sîntem cu toţii francezi... După ce te vei restabili, treci să mă vezi la minister. Dacă o să pot face ceva în interesul dumitale... îmi promiţi ?“

Adrien era de felul său într-adevăr cam simţitor la ridicol. Accentul meridional al senatorului îl mişcă mai puţin decît un altul : era la fel cu al lui, însă mai apăsător, fiindcă Adrien după război se străduise să-l lepede, scăpase de el. Dar mai ceva decît de ridicol era mişcat de faptul că un subsecretar de stat se deranjase ca să vină să-l viziteze. Dacă i se zicea ministru ca să sune mai bine, în ochii lui Adrien Arnaud subsecretar de stat părea totodată mai misterios şi mai real. Zăcea în sufletu-i, de totdeauna, un respect profund de tot ceea ce este oficial, de putere, de stat, de guvern. Binecuvînta accidentul care îi atrăsese aceste curioase vacanţe, aceste îndelungi ceasuri de visare, această aventură căreia îi presimţea finalul, consecinţele.

Isabelle îl deranja : reprezenta întrucîtva viaţa-i trecută care se crampona, mediocritatea sa. De ce ţinea oare să-l urmărească stăruitor aici ? Cînd compara camera unde se afla cu odaia pe care o avea la verii săi ! Ținînd

seama că ardea de nerăbdare ca să fie singură cu dînsul, lui îi era teamă să nu-i surprindă cineva, cînd s-ar deschide o uşă, servitorii, D-na Barbentane... Nu se cade să te dedai la de toate în casa omului. Isabelle asta, prea pupăcioasă ! Nu e chip să-i bagi în cap așa ceva.

Deci era preferabil să ia din timp toate măsurile necesare. Dacă D-na Barbentane ar băga de seamă ceva... Adrien îi făcu niște mărturisiri. Niciodată n-ar fi cutezat... și apoi din pricina vărului său... discreția o avea în firea sa... dar, în sfîrșit, mă înțelegeți, doamnă... să nu vă faceți ● părere proastă despre mine, aș fi desperat... Însă Isabelle nu-și dă seama. Încît e cu totul din vina ei. Și apoi Adrien avea încredere în Blanchette. O încredere desăvîrșită, irațională.

— Dumneata nu mă cunoști, zise ea.

Își ridică spre ea ochii elocvenți. Oh, ba da, o cunoștea, mai bine decît credea dînsa. Legăturile lor se stabiliseră într-un fel atît de puțin convențional.

— Bine, făcu ea, vorbește-mi despre vara dumitale... O iubești ?

Ar fi fost foarte urît din partea lui să răspundă că n-o iubea. Desigur, avea pentru Isabelle o adîncă afecțiune, dar cam iritată. Dura de-un cîrd de vreme. Adrien nu era omul legăturilor amoroase de scurtă durată. Dar fidelitatea se istovește cînd n-are drept temei dragostea, adevărata dragoste. Se impunea să spună că asta se înghebase întrucîtva din joaca fatalității. Locuia laolaltă. Văru-su era adeseori absent. Lucra în serviciul unui mare magazin de grîne, import, și era dator să se ducă la Marsilia, la Saint-Nazaire... Atunci, într-o casă goală, un bărbat și o femeie, tineri...

— Iartă-mă, zise Blanchette, am niște ordine de dat...

LXX

— Oh... oh... Ca o intrare, e o intrare !

Lumea se îmbulzea pe terasa cu farurile turnante. Valetii însoțindu-și stăpîinii, în livrelele lor aurii, formau un șirag, ceilalți se strecurau pe malul dimpotrivă al bazinului, cei nou-sosiți se dădeau jos pe nisipul mov.

peisajul cu întinsu-i codru deschis spre o pajiște
perită de-un covor cu fire de aur, imens și cu arbori
răviți, cu fiecare frunză îmbrăcată în foițe subțiri de
tal gălbui, părea o irealitate în care frumusețea ume-
or goi, ținuta de toată nostimada a bărbaților împo-
sonați cu deghizările cele mai contrastante, o ameteau
ajuns de ușor pe Blanchette, pe care Edmond o tirise
pă sine acolo din motive proprii. Nu se prea ocupa de
o lăsa pe mîinile unui englez pe care tocmai i-l
ezentase, de teapa oxfordienilor, gras și roșcat, între
ouă vîrste, îndeajuns de gol, c-o lance, c-o pavază și c-o
rgă zale de fir auriu. Cum se numea? Un om peste
măsură de bogat în tot cazul.

De trei luni nu se vorbea decît despre această serată
în Paris; cine ar fi consimțit să lipsească de la serbarea
lucelui de Valmondois? Casa lui, casa desfătărilor de la
ară¹, cum zicea el, era de-ajuns de apropiată de aceea a
lui Coty de la Louveciennes. O mascase pe de-a-ntregul
cu panouri aurite și dăduse ordin să se zugrăvească sfin-
kul de la scară cu pulbere de aramă. Interiorul era și mai
fantastic. Tămbălăul atinsese culmea pe la miezul nopții.
Ce de mai bijuterii erau acolo! Și proprietatea întreagă
era împresurată de imagini, de siluete, de fantome tulbu-
rătoare, polițiști peste tot locul, iar inșii care voiau să se
ducă să-și bea șampania prin boschetele daurite se tre-
zeau, ca din senin, interogați de personaje țîșnind din
bordeiele de paie de prin tufișuri. Trebuie să precizăm că
populația, stîrnită de petrecere, se masase la intrarea
parcului și dădea tîrcoale de jur împrejur, străduindu-se
să vadă cîte ceva prin împletitura gardurilor de nuiele.
Umbla vorba că tot acest lux provocase indignarea lumii
de peste gard; se temeau de tulburări, cei de la Prefec-
tură. Niște femei cu părul zbîrlit insultaseră pe cîțiva
invitați în trecerea lor spre parc. Astea adăugau seratei
un soi de neliniște, nu fără farmec.

Cînd cele douăsprezece femei puternice îmbrăcate în
Walkyrii urcaseră cu greu scara de onoare cîntînd: *Heio-
toho-Heia-ha!* după toate regulile, un doge se re-
pezi la Blanchette cu largi mișcări de mîneci. Era Cussé

¹ În franțuzește *sa folle*, însemnînd, la propriu, *nebunia sa*.

de Ballante, căruia vîntul îi zburătăcea mantaua în toate părțile. „Scumpă doamnă, dar ce sînteți ? Danae, parîndu-se. N-ați fi putut găsi un costum ceva mai decoltat ? Așteptați-vă la prilejul ca să-mi desfăt privirile !“ Se uită la însoțitorul ciudat al D-nei Barbentane. Celălalt se prezentă : „Hugh Walter Trevelyan...“ Numele acesta îi spunea ceva lui Cussé : „Nu ești cumva Trevelyan-ul, din întâmplare ? — Da, întocmai. — Oh, și eu îmi închipuiam că totul ar putea să fie fals și pretențios, aici, astă-seară ! Nu vi se pare că ceva negustoresc din cale-afară pentru un Valmondo să aibă această idee de bal împodobit cu aur ?“

Îi părăsi cum se și ivise. Ar fi ținut să facă pe fațată, cum făcea de-obicei, dar sarcina asta nu se potrivea cu decorul și cu mantaua sa venețiană. Totul era scaldat în sunetul instrumentelor de jazz care se vedeau pe ferestrele deschise. Se dansa în salonul de la parter. Pe toate etajele luminate perechi-perechi rideau în balcoane. Un spectacol. „Rochia dumitale este încîntătoare, zise Trevelyan. Singura care n-aduce a mascaradă...“

Blanchette surise la această exagerare. Își trecu mîna printre marii țechini de carton revărsați ca o ploaie împrejurul ei și se asigură că bijuteriile sale de teatru, colierul, brățările, diadema, toate erau la locul lor. Toate acele pietre prețioase colorate vădeau gustul lui Chanel. Rochia era tot de la Chanel. Înainte de-a pleca, se dusesese să se arate lui Adrien. Uimirea lui o bucurase. Foarte sincer vorbind, Adrien îi spusese că era frumoasă. Era obișnuit cu amfitrioana sa, dar această arătare a bogăției, această Danae acoperită de aur și de pietre prețioase îi mersese la inimă. Blanchette fusese foarte mișcată de exclamațiile lui Adrien. În fond, ar fi rămas lîngă el cu dragă inimă, mai degrabă decît să fi venit să lîncezească pe-aici. O dată ce văzuse toată priveliștea dintr-o aruncătură de ochi... Dar trebuia s-aștepte bunăvoința lui Edmond.

Trevelyan în trecere apucase niște cupe de pe tava unui valet. Se așezară la o fereastră, mai la o parte. Își vorbeau englezește. Englezul se mirase de măiestria ei de-a vorbi limba lui :

„Însă dumneata ești americană !“ Ea rîse ușor : „Credeam că mă dezbărasem de accentul meu... Am trăit în

erica...“ Deodată, nu mai auzi ceea ce spunea el. Prin
ptul lor trecea o pereche ; Diane de Nettencourt, în
na-Vînătorîța, cu stele prin păr, ținînd doi mari ogari,
oărbatul, unul dintre puținii în fracuri negre, cu o
scă de aur pe față și cu o perucă daurită. El o salută
Blanchette. Ea îi întinse o mîină indiferentă.

„Dumneata, Aurélien...” șopti ea. Iată deci pentru ce
afla ea acolo. Era fatal să se reîntîlnească la un
moment dat unul în fața celuilalt. Îi păru ciudat să-l
vadă mascat, fără față. El zise :

— Mă înțelegi, nu puteam s-o las pe D-na de Netten-
court să vină singură aici... Ea mi-a cerut... Jacques era
ator să-și facă intrarea cu soția sa...

De ce oare se scuza ? Își aminti că era vară cu
érénice. O văzuse pe D-na Schoelzer în capul scării parcă
rimind lumea, cu o lipsă de rușine unică în felul său,
într-adevăr Aurélien n-avea nevoie să apară drept
aravanul amantei lui Jacques Schoelzer, cînd soția sa
și expunea în felul acesta legătura cu Valmondois. Ea
rise : „Ți-ai reînceput viața mondenă, scumpul meu, n-ai
mai fost văzut pe nicăieri anul ăsta...”

El se înclină în semn de plecare : „Dumneata ai fost
multă vreme absentă...”

Se uită la el pe cînd se depărtă împreună cu Diane
alături de cîinii săi. „Cine-i tînărul ăsta frumos ?” întrebă
Trevelyan. Ea dădu un răspuns lipsit de însemnătate.
El se străduia să întrețină conversația.

— Nu-ți închipui cît de schimbat îmi pare acum Pari-
sul... Te asigur că nu recunosc Franța... Am stat îndelung
timp în afară de Franța... da... Înțelegeți, în perioada
războiului, am fost în Africa... Nu pot să sufăr războaiele.
Am stat în Africa... Pe-acolo totul e atît de simplu... poți
să ai un *boy*... ori altceva dacă preferi... Ador locuitorii
din colonii... Sînt mîină largă de tot... Trag la măsca
din gros și nu-ți bat capul cu întrebări... Mă întorc din
Kenya... Nu recunosc Franța... Într-adevăr, ce drum a
străbătut de înainte de război !

Ea zise, ca să spună ceva, că va fi fost desigur foarte
tînăr înainte de război. El rise cu poftă, măgulit. „Am
patruzeci și opt de ani ! patruzeci și opt ! N-ai fi crezut ?
Picioarele nu prea ostenite pentru vîrsta mea ?” De fapt

era nemaipomenit pentru patruzeci și opt de ani. dădea treizeci și cinci împliniți.

— Ce oare, zise ea, o fi schimbat într-atît Franța? Noi nu ne dăm seama, noi...

— Da, voi luați parte la ceea ce se petrece, așadar înțelegeți. Dar, în fine, nu-mi stă bine mie să fac moră dar țara asta a ajuns atît de dezamățată! Nu mai e plăcere să ai vicii...

— Atît de dezamățată?

— Bine... Lucrurile alea de la Bois de Boulogne... celelalte... Nu te poți duce la cinematograful fără să fii în primejdie... Ești în casă la niște oameni foarte bine, îți propun să isprăvești sindrofia nu pot să spun unde... și ai inventat o expresie de pomină, acea „partuze”¹... În Kenya, nici pomeneală despre așa ceva.

— Îți cer iertare, făcu Blanchette, să spun o vorbă soțului meu!

Simulă că-l urmează pe Edmond care trecea, agăța de-un domn bătrîn pe care ea nu-l recunoscuse. Se urcă pe scară, ajunsese în partea casei cu vuietul jazz-ului și străbătu saloanele unde se dansa, printre împetritătură de costume, prin căldura potopitoare, printr-o atmosferă la care nu se aștepta, care împingea lucrurile dincolo de limitele trasate de vorbele lui Trevelyan.

— Sînt aici, Blanchette, zise cineva de la spatele ei.

Își dădea seama că îl căuta. Mărturisea că își dădea seama. Își scosese masca cu o bizară pieptănătură de aramă sub care pielea îi părea mai întunecată. Se așezară în două mici fotolii joase, în mijlocul zgomotului și al năvalnicului du-te-vino. Se aflau într-o încăpere înaltă, deschisă în toate părțile, dînd în grădină, în saloane, un soi de dunetă centrală, cu ferestre rotunde formate din vitralii și cu o statuie de Coysevox² într-o firidă. Reîncepu să spună că se afla acolo pentru că Diane îl rugase să vină, și pentru că ea avea o situație grea... Blanchette ironiză că o atît de frumoasă persoană are situația grea de-a nu găsi un alt cavaler decît pe acest Aurélien cu figura posomorită: „Zice lumea că va fi dat peste dumneata desigur o adîncă mîhnire de-ai dispărut astfel...” El

¹ Partide de desfrînare laolaltă a cîtorva perechi.

² Sculptor francez (1640—1720).

nu țin seama de această frază. Nu îi erau de nici un folos prefăcătoriile lui Blanchette. Știa bine ce-aștepta de la dînsa. Cu adevărat? Dar nu știa nimic mai mult decît toată lumea...

— Și ce oare știe toată lumea?

— Oh, nu face pe naivul. Se vorbește îndeajuns despre asta. E adevărat, uitam că nu vezi pe nimeni... Mary îmi spunea...

— De ce spui astea? D-na de Perseval e una dintre puținele persoane pe care le-am văzut astă-iarnă...

— Adevărat? Vă alinați tristețea împreună?

Se uita la Blanchette, la acea Blanchette costumată, agresivă. Totul trecuse pe acest plan monden. Sentimentele pe care le nutreau în sufletele lor erau înfășurate în papiote de foițe subțiri metalice daurite ca și copacii din grădină. Își aminti deodată că femeia asta încercase să se sinucidă, nu e atît de multă vreme de-atunci. N-o revăzuse după aceea. Îi luă mîna într-a sa: „Blanchette... oare nu putem să fim buni prieteni?”

Ea își trase îndărăt mîna cu asprime: „Nu, așa ceva, dragule, niciodată!”

Lucru ciudat. Era oare din pricina perucii absurde, a locului? Nu mai avea, uitîndu-se la dînsul, acea tulburare pe care recunoștea că o simțise despărțindu-se de Trevelyan. Putea să se uite la Aurélien fără să tremure. Ce se petrecuse în sufletul ei? Nu mai avea decît o anumită ură împotriva lui, o anumită răutate. Cu un minut înainte, nu-și dăduse seama de nimic. Asta îi producea o impresie stranie. O regreta poate. Și ea se gîndi că nu era atît de multă vreme de cînd dorise să moară...

„Cît e de în felul balurilor celor-patru-arte, acest foburg Saint-Germain“ le strigă în trecere Cussé de Ballante care dansa farandola cu Walkiriile.

Aurélien înălță din umeri: „N-ai ceva noutăți, nici o noutate...?” Nu rostea numele nimănui. Ea îl provocă: „Noutăți despre cine?” El se sforță să răspundă: „Despre Bérénice...” Și acolo, în acea lumea stupidă și falsă, le strînse inima amîndurora, din motive diferite, acest nume iubit, acest nume urît.

— Noutăți recente... nu. Ai aflat că a fost pe undeva pe lîngă Vernon?

Aflase. Da. O întâlnește, din întâmplare. Blanchette se miră : o întâlnește ? Nu-și închipuise că l-ar mai fi împresionat. Ciudat că gândul la Bérénice o tulbura într-una când prezența în carne și în oase a lui Aurélien îi și era indiferentă. El povestea în ce mod se dusesse la Giverny cu niște prieteni, ca să-l viziteze pe Claude Monet ; nu îndrăznea să spună cu D-na Melrose, din delicatețe... Avea neapărată, cumplită nevoie să povestească oricui o fi despre vizita asta. Parcă era un lucru făcut, sorții au căzut asupra lui Blanchette. Ea asculta. Nu era pe de-a-ntregul vindecată. Când fusese acasă la Monet, el nu se aștepta la acea întâlnire. Însă Blanchette, întăritată cum era, aștepta să-i vorbească despre întâlnirea aceea la sfârșitul istorisirii pe care o depăna foarte încet. El înșira grădina... florile albastre, acel înalt bătrîn cu ochii în ceață, apoi deodată la poarta cu zăbrele...

Duhul demonic al lui Bérénice era lângă ei. Vorbea despre ea cum nu mai vorbise niciodată. Nimănui. Nici chiar sieși. Ea era acolo, în drăguța sa rochie bej, cu ochii negri, cu părul zbîrlit. Adierea de aur a serbării trecea peste dînșii fără să-i distragă. Erau pe drumul înfundat între marginile înverzite, lângă podețul de peste apele adormite într-una, unde nuferii albi nu mai împărtășeau nimănui frumusețea lor de-odinioară. Lucruri pe care nu le observase atunci îi veneau în minte lui Aurélien acum, un desen de rămurele pe jos, o barieră verde, și acel fel al lui Bérénice de-a ridica din umeri, de a-și arcui ceafa, cînd îl vedea venind spre dînsa... Ce înfiorată de-un lung freamăt era gura sa, acea gură pe care el nu i-o prinsese într-un sărut !

Urla în toată ființa lui Blanchette, acel duh al miniei. Învîrtea, sucea într-însa ceva asemănător unui verset din Biblie. O ura pe Bérénice, pe această muierușcă ipocrită. Avea oare să-i împărtășească lui Aurélien că Edmond primise de dimineată chiar o scrisoare de la Lucien, nemaiîncăpîndu-și în piele de bucurie, care anunța întoarcerea soției sale în R. ? Ah, nu-i pretențios, ăla ! Iar ea, cu un bărbat ca dînsul, juca din cîștig ! Asculta la ce spunea Aurélien. Egoist, de neînduplecat, acest Aurélien. Oamenii n-ascultă decît de propria inimă. Lua hotărîrea fermă de-acum încolo să n-asculte decît de-a sa. Pe neaș-

teptate, în chip confuz, îi trecu prin minte că Leurtillois nu ştia cine era amantul lui Bérénice. Cum, Doamne, de era cu putinţă ?

— Dar, zise ea, Mary nu ți-a spus, zău, nimic ? Dumneata nu ştii că e Paul Denis ? Ah, iartă-mă, dacă te întristez... negreşit, e acest băietănaş, un oarecare... în fond, se cuvine să preferi așa ceva...

Se uita la el cum suferea. De ce ar fi avut el preferinţe în acest domeniu ? Paul Denis... Dădea un nume, o înfăţişare acelui necunoscut... El urma să porceadă a-şi închipui lucrurile pe care cu atîta îndîrjire îşi interzisese a şi le închipui...

Blanchette văzu deodată iscîndu-se Edmond înaintea lor. Îşi pusese ochii pe amîndoi. Ea surise. Pentru prima dată surprindea acea privire fără să se simtă vinovată.

LXXI

Edmond nu cerea altceva de la viaţă decît să nu se plictisească. Era mai totdeauna pe cale de-a se plictisi. Ținea şi nu ținea la bani. Se temea să nu piardă o dată cu ei acea minunată posibilitate de-a se lăfăi în bogăție, şi totodată se întreba la ce naiba îi folosea. Se afla o asemenea contradicție în cumplitul joc pe care îl juca fără să-i pese de urmări în jurul lui Blanchette. Blanchette, liniştea, încrederea lui. Îi plăcea să aţîțe pasiunea, dar şi s-o dejoace înainte de-a o fi aprins ! Îşi găsea plăcerea în de-astea. Plăcerea de a-şi înşela soția nu era niciodată întreagă cît timp nu i-o aducea la cunoştință ; nici fără victoria de fiecare dată asupra ei de-a o vedea că se supune înfrîngerii, că o ia de bună. Însă şi asta era ceva neînsemnat în visurile sale, partea infimă dintr-o excitație necesară, de care prinsese gust, ca de cocaină : pînă într-atît încît pierduse pofta de-a se ținea de crai-lîcuri, de-a umbla s-ademenească femeile, ceea ce constituia lucrul de căpetenie în primii ani ai căsătoriei lor. Din momentul ce avea, afară de Blanchette, o femeie iscusită într-ale dragostei, nu mai exercita asupra-i nici o atracție ca odinioară acel zbor neastîmpărat din floare-n

floare, acea risipire de prisos. Începea din nou să se plictisească. Nu se poate spune că se săturase de Rose Melrose. Dimpotrivă, era mulțumit de ea, ca de un obiect de lux care de fiecare dată cînd te folosești de el îți stîrnește un îndreptățit orgoliu. Era cu-adevărat perfectă. Și perfectă tocmai fiindcă nu era tînără de tot. După cum un costum purtat sau o valiză care a călătorit oarecum îți sînt mai pe plac, îți procură o voluptate mai sigură decît un costum scos atunci de la croitor, decît o valiză luată din prăvălie. Oamenii care au un vestiar prevăzut cu de toate din belșug se uită peste umăr totdeauna la cei din jur îmbrăcați cu haine prea noi. Înțelege-mă-veți dacă spun că Rose, prin însăși perfecția sa, îl apropiase mai mult de Blanchette decît oricare alta dintre amantele sale? De una singură, Rose, oricît de mîndră ar fi ea, și oricît de impunător ar fi asupra lui prestigiul teatrului, al acelui fel de viață prin care ea îi scăpa printre degete mereu cîte puțin, de una singură, Rose l-ar fi plictisit. Și apoi îl surmena întrucîtva. Nu se supăraseră că ea pusese oarecare răgazuri în relațiile lor, sub pretextul că pleca la Mégève. Își căpătase astfel timpul necesar de-a ține seama de Blanchette, de-a o urmări atent ca pe-o muscă în pînza sa, de-a-și inventa noi taine al căror centru era ea, toate amestecate cu noi primejdii în ce-l privește. Îl preocupa. În realitate, era vorba despre un soi de dragoste, de soiul de care el încă era capabil, de acea cruzime pe care o avea față de dînsa. Își îngăduia, drept ceva neobișnuit și deosebit de plăcut, să fie gelos pe ea, să întrețină și să întărească gelozia aceasta paradoxală. Îi păstra chiar o anumită recunoștință în ceea ce privește firea ei sperioasă, bănuitoare, acea rezervă hughenotă care o deosebea de atîtea femei. Fără ea, Rose ar fi fost într-adevăr interesantă în ochii lui? Blanchette împrăstia peste toate pofta păcatului, a celui păcat a cărui conștiință ea o avea atît de vie, și care era deliciul lui Edmond, tocmai fiindcă el, necrezînd în nimic, nu putea să descopere în sine ciudata savoare exotică. Nu numai banii lui Blanchette constituiau în ochii lui Edmond cheia de boltă a acelei lumi superioare, a acelei împărății a spiritului, de unde îi socotea excluși pe cei săraci : Blanchette ea însăși, asupra căreia el își exercita

iritul de finețe, era izvorul plăcerilor pe care nicicînd
le-ar procura cineva ca Rose. Ar fi fost în stare, ea,
-l ajute să înțeleagă pe Dumnezeu, religia... călătoria de
rînă fusese pentru el prilej de multe desfătări unice în
lul lor : în realitate, fără s-o mărturisească, îi convenise
arte bine încercarea de sinucidere a lui Blanchette,
re dăduse din nou temei și salvare deosebită legăturilor
ntre ei. Edmond se prefăcea, după acest incident cum-
lit, că-și respecta soția, că cruța etapele unei conva-
ențe sentimentale. O persecuta astfel în mod plăcut cu
multă delicatețe în purtare. Ce artă folosisese ca să rea-
ucă în conștiința lui Blanchette imaginea lui Aurélien.
ără să-i rostească vreodată numele ! Și cu ce rafinament.
Se aplecase asupra acestui suflet tulburat ca asupra unui
nanechin, și ce hrană delicată gătea el la dispoziția
acelor pești ai misterului ! Pîndea o slăbiciune, o sfîr-
seală. Nu le provoca. Avea timp s-aștepte. Orice vorbă
pe care i-o spunea avea nevinovăția unei vorbe cu dublu
sens, și era atît de bucuros cînd nevastă-sa băga de
seamă asta cu oarecare întîrziere. Își doza progresia
aluziilor. Nu dădea zor. O atrăgea pe biata de ea într-o
pădure întunecată, care apărea la început drept o vege-
tație verde fragedă, liniștitoare... Nu dădea zor. Își pre-
lungise chiar acele vacanțe. Nici o clipă nu se plictisise
în decursul lor. Nici chiar în ce privește acea întîlnire cu
Carlotta pe Coastă, care adăugase la tema majoră a per-
versității sale foarte dulcea melancolie a unui regret, ele-
ganța unei amintiri... Nu. Cu atît mai vîrtos cu cît se
odihnea cu adevărat de-a nu mai avea, de cîteva săp-
tămîni, decît plăceri de-ale spiritului.

Întorcîndu-se la Paris, pe lîngă distracția reîntîlnirii
cu Rose, a revederii de la institutul Melrose, și a petrece-
rilor lăturalnice, într-ascuns pregătise cu răbdare această
întîlnire a lui Blanchette cu Aurélien. Totul se punea la
cale de minune, pînă la eliminarea lui Bérénice, care își
jucase rolul și doar ar fi stingherit partida. Edmond îl
revăzuse pe Aurélien, însă evitase să grăbească întîlni-
rea fatală, și pe care o aștepta. Întrupa în firea lui ceva
divin : acel fel de-a dispune de soarta altuia. De multă
vreme, fixase balul de la ducele de Valmondois cu termen
prevăzut. Ce decor s-aleagă, mai artificial, și mai propriu

să izbească imaginația decît acela al petrecerii de la Vamondois, împodobit în culorile Aurului ? Lui Edmond plăcea să vadă într-asta un simbol în care se contopea Blanchette și bogăția, cutezanța de-a risca împreună cu ea propria avere etc. Ar afla urmarea desfășurării fără de sfîrșit în care se complăcuse în această împrejurare săptămîni de-a rîndul, în acea travestire aleasă de el pentru D-na Barbentane. Născocise că ea avea să figureze pe Danae și avusese toate grijile de pe lume în ce privește această rochie, pe care dorise ca ea să o comande la Chanel, și în vederea căreia vorbise îndelung el însuși cu vestita croitoreasă, ale cărei probe le urmărise cu o surprinzătoare ardoare. O cunoștea de minune pe Blanchette. Știa ca nimeni altcineva ceea ce îi ședea bine și ceea ce îi ședea rău. Se bucura de puterea pe care o deținea de-a interveni, fără ca să știe nici Blanchette, nici croitoreasa, pentru ca rochia aflată în lucru, printr-un amănunt oarecare, să prefacă pe nevastă-sa într-o ființă fără farmec ori aproape într-o frumusețe. Se cam înverșuna în această privință, copleșind de indicații pe maestra care încerca, strecurînd îndoiala în sufletul lui Blanchette care se întreba de unde și de ce oare acest interes pînă la orice lucru de nimic ; și simula, în proprii ochi, să șovăie încă a se dumeri dacă prin rochia aceasta avea să zădărnicească în chip definitiv sortii de izbîndă ai lui Blanchette pe lîngă Aurélien sau, dimpotrivă, avea să-i favorizeze... Blanchette ajunsese nervoasă, ea care, ca de-obicei, ar fi preferat cu dinadinsul să se lase în seama casei Chanel, și pentru care acest bal elegant la Louveciennes nu prea însemna decît o plictiseală mondenă, o serată de care s-ar fi lipsit cu dragă inimă.

Totuși ce recompensate îi fură necazurile, și într-un fel cu totul neașteptat, în seara aceea, cînd intrase ca să se arate ochilor lui Adrien Arnaud, astfel cum o rugase el fierbinte s-apară. Cu siguranță, se știa momentan superioară față de cum era de obicei, și deslușea tocmai de unde se putea să fi purces acea străduință a lui Edmond de-a o prezenta în asemenea condiții. Nu cunoștea această latură a ființei lui, acest snobism monden. Să fi fost deodată atît de măgulit că se văzuseră invitați și primiți

Valmondois ? Dorea oare ca nevastă-sa, Blanchette, figureze în *Vogue*, să i se citeze toaletele ? Astea erau atât de puțin în firea lui Edmond... Dar când Adrien o simțise cu acea uimire atât de puțin prefăcută, atât de spontană... Uitase de Edmond, de temerile pe care le nutrise, de-o uneltire diabolică în dosul acestui interesubit pentru rochiile sale. Se simțise colorîndu-se în roz-al sub fardul de pe obraz. Nu mai avea poftă să se ducă la Valmondois. Cu dragă inimă ar fi stat la căpătîiul lui Adrien ; în frumoasa-i rochie, cu țechinii săi de aur, cu pietrele-i prețioase multicolore.

Nimeni nu va ști vreodată că în acest moment când Blanchette reprezintă pe o Danae, este totodată pentru soțul său, și pentru acest Adrien ros de ambiții, dar care s-agață de dorințele lui, aceeași imagine dintr-un vârtej de-amețeală. Că în acest minut, în adevăr, ea are tot ceea ce o femeie poate dori să aibă din partea acestor doi bărbați : o admirație dezinteresată. Nu va dura, fără îndoială. Însă în acest minut este iubită de dragul ei însăși. Iată punctul culminant al vieții sale de femeie. Nu-și dă seama de nimic. Nimeni nu-și dă seama de nimic... E nemaipomenit că a trebuit această rochie pentru așa ceva ; această rochie care, dînd amînduror acestor bărbați lacomi imaginea materială a bogăției de care se îmbată, face, în ochii lor, din aceea care o purta o femeie tulburătoare, o femeie într-un cuvînt, pentru prima și poate pentru ultima dată.

Cînd Edmond a învăluit-o în mantoul ei, îi veni un moment pofta să-i spună nevaste-si : „Să rămînem acasă... ne lăsăm păgubași de serată !“ O cam înfioră felul cum își încolăcise brațele împrejurul grumazului ei. Se temea de el în acea seară. Ce s-ascundea oare sub această mască de atenții prevenitoare ? Dar Barbentane știa prea bine că era mai mare plăcerea să te sustragi de la posedarea unei femei, cînd ți-e poftă de ea, decît s-o posedezi cînd e pur și simplu la cheremul tău. Pentru nimic în lume n-ar fi scăpat din mînă acea serată. Pregătise tot. N-o convinsese el însuși pe Diane de Nettencourt că într-adevăr conveniențele impuneau ca la petrecerea de la amantul D-nei Schoelzer să-și facă intrarea la brațul unui bărbat care trecuse în ochii lumii drept prietenul ei ? Și

i-l sugerase pe Aurélien mai degrabă decît pe Wisnău
bunăoară...

Am uitat să povestesc anume cum era costumat Edmond Barbantane. Purta o haină venețiană, cu o tunică scurtă de-ajuns de indecentă ; căci nu era mîndru decît de gamba sale. Totul daruit, bineînțeles : dar parte nostimă a situației era că își bronzase obrajii și mîinile pînă-ntr-atît încît părea un negru, și își pusese o perucă încîrlionțată. Era Othello, unul căruia nimeni, afară de dînsul, nu putea să-i perceapă latura nostimă, picantă.

Așa stăteau lucrurile cînd se pomeni surprinzîndu-i pe Blanchette și pe Aurélien în toiul balului, sub nișa lui Coysevox¹. Timp de-o clipă i se părură atît de ocupați de ei înșiși încît nu-l zăriră de fel. De unde se afla el din vîltoarea dansului, din zbenguiala și din rîsetele femeilor, dintre țipetele și din tărăboiul jazzului nu putea să audă ce anume spunea nevastă-sa și Leurtillois. Ar fi dorit să eternizeze acest moment, pentru ca nici o nuanță a sentimentelor să nu i se piardă. Niște sentimente cu desăvîrșire shakespeareene. Însă Blanchette ridică ochii.

Atunci se produse lucrul neașteptat, uimitor : în loc să se îngălbenească la față, surîse. Asta zădărnicea toate planurile, toate calculele lui Edmond. Se uita la dînsul în chip calm și surîdea. Poate că depășise scopul zugrăvinduse astfel în culori atît de izbitoare și în negrul care stîrnea surîsul lui Blanchette ? Nu, nu. Înțelegea că un factor psihologic de care nu ținuse seama se introdusese în problemă. Atunci într-adevăr inima sa prinse a bate puternic.

Totuși fața lui Aurélien, absent, și cu totul pradă unei învălmășeli a gîndurilor îl liniști. Acea perucă de așchii pe care o purta se mișcase ușor de la locul său, ca peruca magistraților englezi, adeseori așezată de-a curmezișul și arătînd sub demnitatea oficială omul natural. Aurélien n-avea înfățișarea unui bărbat triumfător, nici pe aceea a unui bărbat norocos. Stînd strîmb și judecînd drept, Edmond extrase dintr-asta, dimpotrivă, un nou motiv de neliniște. Proiectase între timp să înainteze spre îndrăgostiții presupuși, cam teatral, și să joace o scenă căreia

¹ Sculptor francez (1640—1720).

prevăzuse replicile, pe-un ton hazliu, cu note discor-
dante, stridente... În fața surisului apărut pe buzele lui
Blanchette, se abținu. De departe, pîndi perechea, o văzu
chimbîndu-și înfățișarea. Șovăia asupra căruia, asupra
lui Blanchette ori asupra lui Aurélien, să-și pironească
atenția. Observă că Aurélien plutea prin această serată
ca o epavă, ca un om descumpănit. Blanchette, după cît
se părea, se dezinteresa de el. Era la mijloc vreun pic de
viclenie? Edmond puse la bătaie toată dibăcia lui ca să
se ferească de nevastă-sa. Nu voia s-o înfrunte atît de
curînd după acel suris și, în fine, i se părea că Blanchette
voia să ajungă la dînsul. O cunoștea el. Prevedea că se să-
turase de bal și că avea să-i ceară să se întoarcă pe dată
acasă. Se furișă, o invita pe Diane de Nettencourt să dan-
seze tocmai în clipa cînd Blanchette ajungea în apropiere
de dînsul. În loc s-o chinuiască într-alt mod, barem îi
impunea această nesfîrșită noapte, așteptarea, pofta som-
nului și o lehamite să țipi cît te ține gura, de ceea ce o
știa capabilă. Se răzbună fără să-și dea seama bine de ce.
Totul dură pînă la ceasurile patru de dimineață. O văzu,
nemaiaavînd încotro, dansînd cu Trevelyan, stînd de vorbă
cu Cussy de Ballante, cu Jacques Schoelzer. Ce s-o mai
fi plictisind, dacă stătea de vorbă cu unul ca dînsul. Îi
fu milă de dînsa și se duse îndată s-o elibereze.

— Scumpa mea, n-ai să-mi refuzi un dans ?

Ea ridică spre el niște ochi rugători : „O, Edmond, te
rog... abia mă mai pot ține pe picioare !“ Dar el se îndă-
rătnicea : „O dată, într-adevăr, dragă..“ cu expresia de
alintare a soțului îndrăgostit. Schoelzer observă și făcu
un pas înapoi cu o falsă discreție. Ea puse mîna dreaptă
pe umărul lui Edmond și se lăsă răpită. Noua orchestră
intona un blues. Cînd te gîndești că în alte vremuri ar fi
dat tot ce-avea pe lume pentru un asemenea dans, și
acum trebuia stăruința, galanteria lui Edmond ! Însă pen-
tru moment simțea în dans ceva îndoielnic, ceva de temut.
Trecînd prin cadrul unei uși, o strînse la pieptul său. Ea
înălță ochii spre fața lui și se înspăimîntă de-a binelea.
Acest negru de teatru semăna cu Edmond... Se aplecă
asupra ei și îi suflă la ureche : „Vrei să mergi acasă, în-
tr-adevăr?...“ într-așa fel, încît se temu să răspundă :
„Sînt atît de obosită...”

O luă cu el. În noaptea transformată de faruri punde arborii de aur și nisipul păreau dintr-un vis unde adunarea zgomotoasă a invitaților începea să se desfășoare și servitorii alergau să deschidă portierele mașinilor solicitate la chemare printr-un strigăt. Numele lor se repetă până foarte departe : Barbentane... Barbentane... ca un ecou al judecății de apoi. Faimoasa Wisner se așeză în fața scării. Ei se afundară la repezeală. Edmond recomandă șoferului să dea viteză la ieșirea din parc : se spunea că niște indivizi săriseră mai adineauri pe scara unei mașini și-i sfîșiaseră rochia D-nei Rio, bogătașa peruaviană.

În trecere, văzură obrajii scofilciți ai unui public care nu izbutise a se hotărî să se ducă la culcare atîta timp cît o viltoare de flăcări se înălța de la acea petrecere cu decorul său daurit. Însă atinseră nestingheriți drumul cel întunecat, luînd-o spre Nanterre.

„Este cu-adevărat oare atîta sărăcie împrejurul nostru ?“ murmură Blanchette. Spunea astea îndeosebi ca să rupă tăcerea încordată pe care Edmond o păstra în jurul ei, ca să îndepărteze anumite gânduri cărora le simțea greutatea.

— Nu știu, răspunse el, dumneata ești delicioasă în seara asta...

Își trecu brațul împrejurul ei. Ea tremura din creștet pînă în tălpi. Îi era și somn, să-i plîngi de milă. De ce îi spunea *dumneata* în noaptea asta, el care o tutuia mereu ? Părea că uită de obrazul înnegrit pe care îl apropia de ea. Ridicolul acestui fard, extrema precizie a mișcărilor, toată această schimbare o degusta pe Blanchette : „Te rog...”

Dovedi cam prea multă rîvnă de a-i da ascultare pentru ca ea să nu înțeleagă că nu era la mijloc decît partidă remiză. Iar cînd ajunseră în strada Raynouard, și cînd Edmond în sala de baie care despărțea cele două camere ale lor o întîlni, pe mutește, și-o atrase în brațele sale, o cuprinse o adevărată panică. De-atîta vreme nu mai pretinsese nimic de la ea. Se sili să se apere întrucîtva.

— Nu sînt oare soțul tău ? zise el.

Slaba lumină de mai înainte de zori apărea la ferestre, în toaleta neîngrijită de dimineață acest bărbat zădărnit avea ceva caraghios și groaznic. Pe un scaun, rochia de Danae lîncezind cu țechinii săi părea a unei moarte. Robinetul de apă caldă curgea domol în cada băii de marmură neagră. Ce se petrecea oare în mintea lui ? Edmond dorea pe nevastă-sa cu un soi de sălbăticie. Și asta nu se schimbă de fel cînd palida licărire a aurorei căzînd peste obrajii lui Blanchette i-o arătă desfigurată, aproape murită. Dimpotrivă.

LXXII

De peste patru luni Aurélien plutea în voia vînturilor. Nava insulei Saint-Louis părea luată brusc de un curent al duratei, fără scop, fără motiv vizibil, împotmolindu-se în toate bancurile de nisip ca să plece iar în volburi de pomină. Între absența fizică și acea prezență imaginară, confundîndu-se una cu alta, care dintre ele îi era mai penibilă lui Aurélien ? N-ar fi putut-o spune mai bine decît un înecat care n-are de ales între apă și alge. Cine n-a fost niciodată prada unei obsesii nu-l va înțelege pe Aurélien, nu va înțelege boala lui Aurélien. Nici Aurélien însuși n-o putea înțelege, o îndura. Îi părea o pedeapsă impusă pentru o greșală de neînțeles, care n-a lăsat urme. Se chinuia să tragă învățăminte morale de-acolo de unde nu erau de tras. Ținea cu orice preț ca partida să se joace pe plan moral, ca să-și poată spune : s-a procedat bine. Avea să-i aducă asta atunci, credea el, o potolire. Bérénice odată dispărută, deschidea tot procesul vieții sale. De unde i se trăgea această pasivitate, această lipsă de îndrăzneală, dacă nu dintr-un sentiment obscur că tot ceea ce îi oferea lui Bérénice nu era vrednic de ea ? Cu orice preț, chiar dacă ar fi să-l copleșească, se impunea să se risipească efectul acesta dăunător al nedreptății pe care Aurélien îl simțea în sufletul lui. Își dădea osteneala să nu sufere. Era convins că avea să fie ușor. E ușor să te gîndești la altceva, e ușor să refuzi

durerea. După cum e ușor să nu iubești. Astfel judeca pentru ca să dea peste suferința de neîndurat la sfârșitul raționamentului său.

Își acceptase de la prima lovitură înfrângerea, și tocmai de aceea nu se dumirea el însuși. Își dădea seamă cu siguranță că pe Bérénice o pierduse pe totdeauna. Și întâmplă c-o femeie ca și c-o patrie, când o pierzi te cuprinde stupoarea. Bărbatul care a măsurat această genune a sorții se poate să moară, dar dacă supraviețuiește nu mai e același. Vei vedea pe unii în prada celor mai ciudate rătăcirii, pe alții trântiți la pământ de furtună ca un fir de grâu care nu se mai ridică. Și unii și ceilalți așteaptă un improbabil soare. De unde îi venise lui Aurélien această căldură necesară, această irradiație? Nu credea în Dumnezeu, era izolat de oameni. Nu se susținea decât pe această fragilă plută, un apartament, rente mărunte, lenevia. Dacă ar fi trebuit să lupte împotriva vieții, poate că ar fi regăsit drumul lui Bérénice sau, negăsindu-l, uitarea lui Bérénice. Însă în viața asta fără obstacole se afla în luptă cu o umbră, și cu nimic decât cu o umbră. Un tablou, o mască de ipsos, erau oglinzile permanente ale acestei deșertăciuni. Nu degeaba Dumnezeu evreilor interzicea oamenilor chipurile cioplite. Reproducerea trăsăturilor unei ființe în carne și în oase este o operație a magiei. Cel puțin pentru cine nu ține în mână firul conducător. Aurélien era victima unei îndoițe fascinații.

O patrie pierdută... Învinsul în seara înfrîngerii sale se întreabă la ce bun de-acum încolo orice strădanie. Pentru cine, pentru ce avea să lucreze el, ce sens avea să aibă acel sacrificiu al forței sale, se teme să nu fie decât o jucărie în mâinile învingătorului, să nu vadă că i se ia prin surprindere energia ca și țarina sa, se simte înjosit în rînd cu vitele de povară. Însă Aurélien... el nu muncise niciodată, nimic nu i se mai ceruse drept soldă a neizbînzii, în urmă și înainte n-avea decât pustiul său. Căuta-va oare el oboseala prisoselnică, nădușeala jocurilor, somnul bun pe care îl dau sporturile? Se afunda din ce în ce în conștiința unei lașități. Vidul vieții lui îi apărea la fiecare minut monstruos. Ce, trebuia oare să se deosebească de ceilalți oameni printr-un noroc la fel

De mizer, la fel de mediocru, și să-l accepte ? Își amintea de Bérénice în sincopă, cu rana secretă pe care-o ascunsese. Dragostea acoperise pentru câteva săptămîni, pentru câteva săptămîni doar, acea rușine care înălța capul în gîndurile lui. Dorise tare să vadă într-însa o stare de grație, de disponibilitate pentru dragostea care se cuvenea să vină, care venise. Iar astăzi, în dezolarea lui, se învinovățea parcă de-o profanare fiindcă îi dăduse ghes să fie folosită drept o atît de păcătoasă scuză a ceea ce e de neiertat. Oare nu nemernicia lui în fața vieții îl făcuse nevrednic de dragoste ? Nu e nimic desigur că Bérénice căpătase ori nu căpătase conștiința acestei nedemnități. Nu din pricina lui Simone plecase ea, nu din pricina acesteia își pierduse ea orice speranță în ceea ce-l privește. Afară de faptele neînsemnate, de cuvintele rostite, era la mijloc o judecată mai serioasă. Aurélien trecuse în fața unui tribunal invizibil. Fusesse condamnat, fusesse învins. Cum de nu se înțelege că chiar dacă, printr-o minune, ar putea s-o recucerească pe Bérénice, s-o potolească, să pună mîna din nou pe ea, să împrășteze dragostea lor, n-ar mai fi acum decît o cîrpeală, o innăditură ? Bérénice îi spusese că nu putea suporta un obiect crăpat, plesnit, ciobit, că acesta ajungea pentru ea de nesuferit, ca un reproș fără sfîrșit. Ah, se poate cîrpi dragostea ? Dragostea lor, amîndoi o așezaseră prea sus, amîndoi prea mîndri erau de această dragoste spre a consimți ca ea să supraviețuiască din concesi, din uitări, cu rabaturi. E ca un desen lucrat pe nerăsuflăte, trăsătura de condei e pură, apoi deodată, dacă penița împrășcă, dacă mîna tremură, nu e altceva de făcut decît să-l rupi în bucăți ; corectat n-ar mai fi același, n-ar mai fi nimic. Gîndind astea, Aurélien auzea din adîncul său o voce nedeslușită care spunea că s-ar putea să se mulțumească și cu sfărîmăturile acestea vii ; el, poate... dar ea, dar Bérénice. Citise îndeajuns în ochii săi acel vîrtej al absolutului. Niciodată, presupunînd că ar avea încă, el, acea slăbiciune, acea omenie față de acestea, Bérénice n-ar primi să datoreze unei scăderi de exigență rușinoasa lor fericire ; n-avea în sufletu-i, ea, nici o înclinare către concesi. Din cînd în cînd, Aurélien se revolta, dorea să fie fericit, o dorea pe Bérénice, nu

admitea ca ea să-i fie refuzată, dădea uitării că fusese învins ca să întocmească planuri nesăbuite, inițiative de cutezanță. Apoi sentimentul înfrîngerii îl răpunea. Îl părea atunci că toată înțelepciunea consta în a se îndupleca, în a rumega în gînd și în a-și da silința s-accepte această înfrîngere, să i se adapteze. Să-și constrîngă viața și gîndurile să încapă în cuprinsul acestei realități. Să nu uite de acest imperativ nici o clipă. Să-și cumpănească ambițiile, activitatea, umilirea. Să-și refacă viața ținînd seama de această umilire însăși. Cine știe? Cunooscîndu-și limitele, s-ar putea să-și refacă în proprii ochi o demnitate, și să-și reconstruiască o viață suportabilă. S-alunge mai întîi icoana lui Bérénice...

Ușor de zis, greu de făcut ; și masca, și tabloul timp de două zile date jos, își reluară locul pe perete. Se întimpla ca și cu un popor care a vrut să-și izgonească eroii ; renasc la tot minutul, și din statui se prefac în spectre.

Aurélien șovăia de la o hotărîre la alta, se afunda din prăpastie în prăpastie. Îl bătuse gîndul să se apuce de te-miri-ce, de orice, să se repeadă la o meserie. Visările lui îl îmbiau să le prefere pe cele mai lirice, în aerul liber, sfărîmător de pietre, camionar, îl bătuse gîndul ohiar să lucreze pămîntul. Toate acestea nu erau, la urma urmei, decît fantezie. Își încasa veniturile, se ducea la restaurant, la cinematograf. Aștepta neștiut de nimeni să-și adoarmă durerea. N-avea înaintea ochilor nici răsturnare a sorții, nici perspectivă. Totul îl readucea la Bérénice. Pînă și lecturile cele mai îndepărtate. Se pasionă bunăoară timp de cîteva zile să înfulece pagini din Balzac : în *Pescuitoarea în apă tulbure* îl impresionează mult imaginea halucinantă a celor în demi-soldă¹, și lui Aurélien îi trecu prin minte că ar fi el însuși în demi-solda dragostei. Acea descompunere cumplită a soldatului napoleonian îi părea o prefigurație a destinului său. Totul i-ar fi fost de folos ca să se recunoască, să se descurajeze. Dar nimic nu era în această privință atît de puternic cît Bérénice. Această femeiușcă neînsemnată,

¹ Ofițeri ai Imperiului scoși din posturile lor și rămași cu o soldă mică.

cu părul de-un blond fără farmec, cu obrazul scofilcit, cu ochii speriați și negri. O vedea aieva în față mereu pe drumul spre Giverny, ultima ei imagine. Cu acea fustă bej căreia, pe-o latură, îi lipsea o capsă, cu bluză albă avînd mîneci scurte cu două reveruri la jumătatea brațelor; și cum plecase simulînd că nu se grăbește, smulgînd de pe taluz fire de iarbă, cu ceafa înclinată, cu umerii înălțați. Momentul acela însemna într-adevăr înfrîngerea sa, acceptarea înfrîngerii. Ca să îndure așa ceva trecuse el prin primejdiile războiului, pe la Vauquois, pe la Verdun, pe la Salonic... Moartea nu binevoise să-l ia, era hărăzit la ceva cu mult mai rău decît o explozie de obuz.

Era hărăzit disprețului de sine.

Derivativele după care umblase nu schimbau de fel situația. Nici lectura, nici alcoolul, nici solitudinea. Cînd Diane îi ceruse s-o însoțească la Valmondois, rînjise. Dorința ei avea ceva absurd. Apoi își zise că astfel și-ar omori timpul. Avea să se îmbete cu tot ceea ce e caraghios în cele mondenități. Cu cine se va întîlni oare la Louveciennes? Și să se deghizeze. În realitate, fiindcă se deghiza se hotărîse s-o însoțească pe Diane. O pozna de pe altă lume. Niște inși care au trecut de anii creșterii, și ale căror glande sînt în funcție de mult, așa, din senin, într-o noapte, se îmbracă în orice le trece prin cap, și pun oarecare aur pe deasupra, vă-ntreb dacă are vreun chichirez! Trebuia să participe numai ca să te amărăști. Cînd te disprețuiești din plin, îți regăsești măreția în culmea nemerniciei. Balul de la Valmondois îi dădea prilejul lui Aurélien să se simtă mai presus de ceilalți, prin conștiința pe care o avea despre inconștiența lor. Cine ar fi în stare să se sustragă acestei satisfacții, mai ales dacă e un om afundat într-un abis de îndoială și de rușine? S-ar fi putut duce la bordel cuprins de același sentiment. Se și gîndea la asta, de-altminteri. Își comandă o perucă de așchiuțe de aramă după indicațiile lui Diane, care avea o veche deprindere a cotilioanelor de înainte de război, și oarecare înclinare către decorare.

Îi fusese scris lui Aurélien să nu poată fugi de Bérénice. De ea dăduse în Blanchette, și din acea clipă ce importa decorul, zgomotul, petrecerea, oamenii! De

vreme ce nu nutrea nici o speranță, ce căuta el, întrebind-o pe D-na Barbentane? N-ar fi putut răspunde, și cu siguranță nu ceea ce află. Căci izbutise de-atunci de la Giverny să îndepărteze în mod constant din mintea lui umbra umbrei, necunoscutul, în existența căruia ajungea aproape să nu creadă. La urma urmelor, Bérénice poate că inventase acest personaj imaginar pentru ca să creeze între ei ireparabilul, prăpastia. Mințise. Se asigura că Bérénice mințise. Oricum ar sta lucrurile, acea ființă fără înfățișare, acel amant abstract, n-adăuga nici o imagine jignitoare la fuga lui Bérénice, nimic care nu s-ar limita la soțul zărit o dată, la Lucien ciuntul. N-avea nici vîrstă, nici înfățișare. Fără șovăire Aurélien îl tăgăduia.

Deodată, în ritmul unui rag-time, acel spectru prinsese trup. Alții îl văzuseră, nu era ca mai înainte un joc de buze tremurătoare al lui Bérénice. Avea un nume, un aspect. Aurélien îl recunoștea, și îl vedea iscîndu-se din memoria sa. Paul Denis. Acest băiat palid, slăbănog... Aurélien îl revedea la Mary, în acea seară cînd Rose recita din Rimbaud, cu mîinile crispate pe paharul său, cu obrajii îngălbeniți de ură... O revedea pe Bérénice lingă Paul la pian... Își amintea de gelozia lui în ziua cînd Bérénice și Paul fuseseră împreună la Picasso... Această istorie ce rădăcini îndepărtate avea, cum izbucnea duplicitatea lui Bérénice... Suferea cumplit la gîndul că acest firțigău de tînăr îi apăruse acum în preajma luminoasă a lui Bérénice, pe urmele lui Bérénice. Ar fi dat orice să fie oricare altul, însă nu Paul Denis. Oricare i s-ar fi părut preferabil. Zamora, De-coeur, bătrînul Blaise, îi umbla prin minte oricare altă înfățișare omenească și i se părea încă mai puțin de netolerat decît acest flusturatic, mai lesne de înghițit. Ar fi admis să și-o închipuie pe Bérénice prada oricărei brute, vreunui geambaș de vite, unei huidume înalte cu fața roșie-sfeclă, unui om simplu de prin provincia sa, vreunui întilnit în tren, unui amant de ocazie. Dar Paul Denis...

Paul Denis punea mîndria lui Aurélien la proba cea mai grea pe care o îndurase vreodată. Universul căpătase o altă culoare. Acum dansatorii, Blanchette, Ed-

...ond, înşii de la petrecere erau umbrele, iar la spatele acestor umbre apărea o viziune mult mai puternică decât falsă lor realitate. Bérénice, legată pe veci de acest ştrengar care o ţinea în braţe, de acest ştrengar al cărui pot bocciu şi ciudat, neastîmpărat la culme, se ivea din nou înaintea ochilor lui Aurélien cu neînduratul contur al lucrurilor pe care i se părea că nu le văzuse niciodată... Blanchette nu se afla acolo. Nişte indivizi se întindeau la vorbă, el le răspundea cu vorbe parcă de pe alt tărîm, care îi silea să se uite ţintă la dînsul cu admiraţie. Încheie acea noapte bînd cu Hugh Walter Trevelyan, care îi povestea pătania din Kenya, şi cîteva anecdote relativ la cei din urmă ani ai lui Oscar Wilde. De ce mai trăgăna lucrurile în zori de ziuă cu îmblînzitorul acela de fiare sălbatice anglo-saxon, căruia lumina în creştere îi scotea la iveală pe pieptul cu părul depilat uşoare pişcături de insecte sau semne de răni provocate de foarfecele de unghii ? Se gîndea s-o aştepte pe Diane de lungă vreme dispărută cu Jacques Schoelzer. Nu dorea cu dinadinsul asta. Îşi zicea că era o chestiune de galanterie. Nişte înşi dormeau pe covorul Aubusson din salonul roz, luminările de ceară fumegau în fofezele lor, sub lustrele electrice de cristal. Servitorimea trecea printre scaune, adunînd pahare, farfurii. De afară se auzea şuieratul unui tren, cocoşii, goana celor din urmă automobile. Valmondois, ca stăpîn al casei care de nimic nu se mira, s-apropie de Trevelyan, şi cu o intimitate stranie îl prinse de bărbie.

— Încă puţină şampanie, dragă Hugh ?

Aurélien auzise desigur vorbindu-se despre tinereţea ducelui, însă îi ieşise din cap cele aflate. Se zicea că vinase elefantul pe undeva ; cei patruzeci şi opt de ani ai lui Trevelyan erau mai evidenţi la ivirea zorilor, iar incertitudinea braţelor sale goale dădea acestei scene un aspect dezgustător cu totul caracteristic.

Aurélien se retrase pe nevăzute. Ajunse la maşina sa din dosul parcului. Se făcuse ziuă de-a binelea. Hîrtia aurită de pe copaci strălucea în mod neplăcut. Ieşai din acea lume ca dintr-o cofetărie. Nişte camioane pe şosea alunecau spre Paris. Se auzi şuieratul unei uzine, şi tro-păitul de oameni în haine de lucru de undeva mai de

departe. Totul își relua funcția, graba, nostalgia sa din plină zi. Aurélien, picînd de oboseală, la volan, amestecă un întreg roi de imagini de-ale amintirii cu prăfăria din pe drum. Era cît p-aci să zdrobească pe-o femeie. Venea greu să n-adoarmă.

LXXIII

Parisul se umpluse din nou de marinari americani. În frumoasele seri de la sfîrșitul lunii mai, cînd te surprinde blîndețea și intensitatea nopții începute tîrziu, uniforme albe răsplineau o înfiorare zglobie și veselă. Acești tineri înalți păreau că debarcaseră prin toate colturile orașului, grupurile lor se desfăceau, se întîlneau ca o școală în vacanță. Păreau că se cunosc toți între ei și se încrucișau cu risete zănatice. Vizitau Parisul, o faimoasă jucărie. Se vedeau și singuratici, beți de cele mai multe ori. Cafenelele nu mai încăpeau de dînșii în Montparnasse și în Montmartre, unde, drept culme, era o chermesă, cu scrîncioburile înalte cu motor, cu atracții călușei, cu tragerile la țintă. Pășeau pe macadamul parizian ca pe puntea minunat curățată cu nisip și cu apă a unei mari nave, într-un pas elastic, pe tăcute, legănîndu-și coapsele. Cîntau peste noapte, și țipau cît îi lua gura pe străzile întunecate. Cîți or fi fost? Nu chiar atît de mulți. Destui pentru ca parizienii să nu se mai simtă cu totul acasă la dînșii.

— Nu erai aici, cînd au venit în '18? Adevărat, erai la Salonic... N-aveai ce le face, așa erau ei!

Mîna lui Cussé de Ballante arăta lui Aurélien o ceată întreagă de marinari în alb care lua cu asalt un leagăn de căișori în plină mișcare.

— Îți amintești? Parcă îi văd și-acum lîngă Château-Thierry... Ieșeam dintr-un bled¹, nu e nevoie să-ți spun mai mult... Mai e vorbă, schimbam trupa, tătucă, pe ne-simțite... ne retrăgeam în vîrfurile picioarelor... Îndată după asta se aude un tărăboi al naibii... Se fluiera, se cînta,

¹ Cuvînt arab — sat izolat, mai sărac.

urla, parcă se bătea în niște hodorogite de pian, jurau... Și apoi mutrele lor! Noi le strigam: Mutre traghioase! Ah, haida de! Ei nu știau nici cu spatele spre ce era vorba. Făceau haz. Ne strigau: *Trăiască Franța!* N-a ținut mult. Ciudată mișcare de trupă! Ne-am mai îndurat! Nici nu erau intrați bine în front și veneau din nou în mașini, alții, ce harababură...

Întârziaseră la ohermesă. Ballante cu unul dintre acele costume simple gri-bej-deschis cum numai el izbutea să descopere, în care parcă într-una aștepta s-audă pîr! pîr! de la cusături. Și purtînd canotiera pe-o ureche. Petrecerile, chiolhanurile de la iarmaroace îl aveau de-obicei drept mușteriu. Era acolo în centrul său de atac. Cerase să se ia parte la luptele romane și făcuse unul singur pe aplaudatorul și pe uneltitorul în mijlocul unui public pe care de îndată îl cucerise. Cum se distrase cu tragerea la țintă! La inele, cîștigase o garafă, iar la cuțite, două păpuși Billeken. De unde desprinsese acele flori de hîrtie pe care le purta împrejurul gîtului cu trofee sale pe brațe? Convorbirile lui deocheate cu fetele ușoare ajunseseră de pomină. Era prietenul de petrecere care îi trebuia lui Aurélien în acea seară. În stare să-i dea brînci fără vorbă multă în labirint sau la tîrgul cu obiecte de ocazie. Evident, lui Ballante îi plăcea teatrul ciinilor, hai cu nunta, și dezerterul pe care îl împușcă.

Se opriă de oboseală sau ca din întîmplare într-o circiumioară lîngă Anvers, pe terasă, o terasă nu prea luminată, cu mese de tablă, cu lume de pe lume, și cu un fonograf care cînta înăuntru niște arii cam vechi. Berea curgea, să vezi și să nu-ți vină a crede. Pe mesele abia șterse în grabă se revărsau halbele următoare. Treceau în valsul lor peste capetele consumatorilor și chelnerii n-aveau mutre de oameni care se distrează. Puneau platoul pe masă. Cît e de plată? O vie ciondăneală. Trei cincizeci... Scaunele sînt mișcate, oamenii se înlocuiesc. Ballante își așezase păpușile, garafa și florile în fața lui Aurélien. Lega prieteșug cu niște dame din partea locului, de la masa vecină. Era o ființă neastîmpărată. Aurélien se lăsă tîrît de acest puhoi mașinal. Deodată auzi niște crîmpeie de fraze din spusele veci-

nilor. Patru bărbați prea bine îmbrăcați ca să fie ones și cam la fel în ce privește anatomia. În mijlocul lor o înaltă femeie nemișcată, mută, surizătoare, cu o mălărie albă.

„Să stea acasă dacă nu le place aici!“ horcăi unul dintre ei. Iar un altul: „Niște scirboși! E Franța aici nu Chicago!“ Vorbele se înecară în zgomotul halbelor răsturnate. Aurélien prindea să se gîndească din nou în taină la grădina lui Monet, la acea lumină dintr-o după-amiază întinsă peste flori... „Mai întîi, țipă namii de om care își sprijinea laba sa dolofană și împovărat de ineale pe umărul femeii, ne scot din sărite cu tîmpeniile lor, ăștia ai lui Sam! Senegalezii sînt negri ori nu sînt negri? Atunci! S-au luptat de dragul nostru, senegalezii!“

Acestea zise, iată, Cussé de Ballante își agită brațele! Apoi își face palmele pîlnie la gură, cheamă... Cîntă întreagă ceată de prieteni... Așadar mare noroc! Cu cît sînt mai mulți, cu atît se petrece mai bine! Asta nu era în totul și părerea lui Aurélien. Ei bine, nu, dragule, continuă cu ei, dacă asta te distrează... Ballante nu voia să se despartă de un prieten cu gînduri negre. Înșii s-apropiară de masa lor, Ballante în picioare făcea prezentările. Cinci ori șase persoane, două femei... Te voi lămuri mai tîrziu, îi șopti la ureche lui Aurélien pictorul... Unul dintre domni povestește că ieri seară într-un local de șampanie unde se afla el, niște americani... nu niște marinari... oameni foarte eleganți... au intervenit și au scos afară pe un negru care consuma... Asta se lega într-un mod ciudat de conversația din vecini... Au avut loc incidente de stradă cu marinarii... „La Martinica... Martinica... Martinica!...“ fredona cu apropo Cussé de Ballante. În ce-l privește, negrii, însemna oameni dezbrăcați în pielea goală, *cel mult un pantalonaș scurt de tot*... Însemna să vorbească peltic, bunu alb nu faci reu negru, și coliba de bambus, de bambus... Se îngrămădiră totuși pe lîngă prietenii lui Ballante și o luară în jos spre Pigalle.

„Dumneata locuiești în casa Prințului R***, nu-i așa?“ zise una dintre femei, o liană lungă cu mîini frumoase, într-o rochie roșie-flacără, care își luase la braț

soțul. „Noi vă sîntem vecini, domnule Leurtillois, adică eu chiar de-a binelea... pe cheiul d'Anjou... Vă văd deseori...” Ah, cît era de ciudat, se minuna Leurtillois de această coincidență. Ce-ar fi putut face altceva, de altminteri? Se întreba tocmai unde îi zărise... ai cîteodată în ochi o figură cunoscută... cu greu fixezi un loc, o identitate...

La poarta de la Cirque d'Hiver dădură peste o imbrînceană în lege, polițiști, un du-te-vino, niște lumini orbitoare... Doamnele se repeziră. Ce se petrece? Se turna un film. În *sunlights*¹ actori sulemeniți așteptau cu răbdare, niște oameni agitați împărțeau ordine, se dădea la o parte lumea în vederea sosirii unui taxi...

Vecina de pe cheiul d'Anjou îi șopti lui Aurélien : „Uită-te la cel de colo, cît e de frumos!” Se referea la un splendid negru în haină de flanelă gri, din primul rînd de gură-cască. Ea adăugă : „Și apoi, ce muzicanți!” Leurtillois o înțelese greșit. „E un muzicant?” Ea nu răspunse. Se chema D-na Floresse. Era încîntătoare. Parisul nu mai încape de femei frumoase care ne sînt necunoscute. Soțul zicea : „Domnule Leurtillois, trebuie să ne faceți o vizită...” Dar bineînțeles, bineînțeles. Cussé de Ballante împărțise doamnelor păpușile. Garafa o învirtea în mînă. Dacă am merge s-o bem la Ernest? Ernest era unul dintre acei domni. Are o garsonieră mai mare dragul, Ernest. Și cum e vizitată de inși din drojdia societății ca o gourbi², n-ai de ce să te simți stîngenit, poți să tropăi din picioare, să rîgi orice cîntec, să spargi blidele... Ernest rîdea, un roșcovan scund, cu părul roș, mergînd pe patruzeci de ani. Aurélien își exprimă regretele lui. Nu-i elegant! Ne lași în voia sortii? Ballante protesta. Ține-mi barem florile! Îi puse ghirlanda de hîrtie după gît. Doamnele rîseră ușor. Aurélien salută și plecă.

O porni singur-singurel prin Piața Pigalle. Păstrase colacul de hîrtie de toate culorile pe umerii săi. Rîdea mînzește în liniște în sinea lui. Mergea ca în dodii tot înainte. Asta nu-l abătea de pe crugul ceasurilor obiș-

¹ Proiectoare puternice folosite în studiourile cinematografice.

² Cuvînt arab algerian — locuință sărăcăcioasă și murdară.

nuite al vieții sale, al vieții sale. Dacă ar fi fost cineva normal, un tip ca oamenii, ar fi rămas cu Ballante și cu ceilalți. I-ar fi ciupit puțină curte D-nei Floresse. O femeie care locuia în vecinătatea sa, gîndiți-vă, zău, o adevărată plească peste dînsul. S-ar fi culcat desigur cu ea într-o bună zi. N-avea sîinii chiar îndeajuns de învolți după placul său, dar, în sfîrșit, părea să fie totuși... Se străduia să-și imagineze bucele D-nei Floresse...

„Ai putea să bagi mai bine de seamă!“ țipă o voce turbată de mînie. Oh, nu dorea decît să-și ceară iertare. Îl îmbrîncise pe-acel trecător peste marginea trotuarului, din cauza înghesuiei celorlalți, o mașină străbătea piața, pe acolo unde lumea se uita la dinamometru, un marinar american lovea cu ciocanul, cu mînele albe sumese pe niște brațe arse de soare... Deodată cel care strigase și Aurélien se uitară unul la altul. Rămaseră amîndoi oarecum încremeniți de uimire, iar Aurélien smulse de după gît florile lui Ballante și le aruncă jos.

— Mi-ai căzut în palmă la timp... zise Paul Denis. Te căutam...

LXXIV

— Nu, zise Blanchette, nu cred... Știi, cînd ne-am căsătorit, i-am acordat prin contract o sumă... în fine, o sumă destul de importantă... Stai prost? Îmi dai voie să te aranjez? O pernă?

Pentru prima dată în acea seară Adrien, cu aparatul său de mers, putuse veni să ia cîna în sufragerie cu Blanchette. Ca de-obicei, Edmond lipsea. Adrien, în această încăpere elegantă, fusese cuprins de-un sentiment ciudat: să fie singur cu Blanchette, nu în intimitate, dar, după cum vedeți, în mod oficial, sub ochii slujitorilor, servit de acel fecior cu mînuși albe, cu Blanchette în față, cu serviciul de argint de Puyforca, și cu atîtea și atîtea rafinamente naturale ca vinul care îl îmbie să plescăie din limbă în chip discret, oferit totuși într-o garafă... Și Blanchette se îmbrăcase în onoarea lui: o rochie foarte simplă, neagră, negrul i se potrivea atît de

line, închisă pînă sus în față cu un guler strîngîndu-i
întul, și cu spatele gol sub acest guler negru; avea un
pate superb. Adrien se deprinsese cu aceste trăsături
am pronunțate și fără gingășie ale obrazilor lui Blan-
chette. I se părea chiar c-aveau un farmec. Se gîndea :
dacă și-ar înfoia ceva mai mult părul... îi voi spune
asta... Își pusese perlele.

Trecuseră în bibliotecă după cină. Cu fereastra
deschisă dînd în terasă, cu ilustrul Picasso albastru în
umbră, cu luminile slabe, încăperea era împînzită de-o
atmosferă potolită și odihnitoare, în care palpita ne-
deslușit Parisul. Erau singuri, amîndoi, iar vastul și
populatul oraș de-afară dădea acestei singurătăți ceva
demn de respect și cam tulburător...

— La urma urmei, zise Adrien, dus pe gînduri, scutu-
rînd încetișor scrumul țigării sale în scrumiera albastră,
Edmond e liber și independent... la urma urmei...

Blanchette suspină. Se va fi gîndind negreșit la alt-
ceva. Ea murmură :

— Ca să zic așa...

Va fi revăzut desigur în dosul acestor cuvinte sumbre
surîsul nesincer al D-nei Melrose. Cruzimea soțului său.
Seară de seară, ca și în aceea de-acum, să ia cina sin-
gură. Copiii nu veneau să-și sărute tatăl, în această
cameră încîntătoare unde Adrien intrase de curînd. Ea
repetă :

— Ca 'să zic așa...

Va fi regretînd amarnic firește acea independență a
lui Edmond pe care ea însăși i-o crease. Ca și cum ar
fi ghicit gîndul lui Adrien, zise :

— Părîndu-i-se că face mai bine... omul își amărăște
singur viața...

Lui i se zbătură lungile gene, i se închiseră ochii pe
jumătate. O supraveghea mai bine astfel : „Crezi că
altminteri s-ar fi schimbat ceva ?” Ea nu întrebă care
altminteri, nici anume ce s-ar fi schimbat... Conversația
se lipsește de sintaxă.

— Mă tem, răspunse ea, că totul a fost de la început
pînă la sfîrșit o neînțelegere tragică...

— Copiii nu vi se datorează unei neînțelegeri...

— Ah, da... Sînt' copiii la mijloc... dacă n-ar fi copiii... Cînd mă gîndesc că fără dumneata, draga mea Marie Victoire...

Mîna lui Adrien păru să spună *Să vorbim despre altceva, dacă binevoiești*, și scutură puțin scrum pe jos. Simulă că s-apleacă.

— Lasă, zise ea cu blîndețe. Nu-i nimic... E o seară delicioasă...

— Delicioasă...

Ea îl privi. Ce gene avea ! Aproape ca o femeie. Își cam pierduse din culoare trăind fără să iasă pe-afară, fără să se miște. Nu-i mai regăsea acel aspect de soldățel cu obraji în culori țipătoare care îi displicuse odinioară la Adrien. El își atinse cu delicatețe mustața. Ea se întrebă în gînd ce înfățișare ar fi avut Edmond purtînd mustață... Asta îi readuse în minte venitul cu care îl înzestrase pe Edmond, și explică :

— Am bugetul meu în ce privește gospodăria, copiii, rochiile... dar averea, la drept vorbind, averea, Edmond o administrează... mai întii la *l'Immobilier*, la Consortium.

— Știu...

— Oh, noi nu trăim cu adevărat pe piciorul averii noastre... trebuie numaidecît să ne gîndim la viitor... la copii...

Asta va fi fost desigur repetarea celor spuse de Edmond. Și apoi se vădea în acea cumpătare, de-ajuns de relativă, a felului de viață, ceva care urma să măgulească pe hughenota dintr-însa. Adrien se gîndi la dosarul despre care îl informase D-ra Marie. Nu se simțea la largul său.

— La urma urmelor... îți cer iertare... Aș dori o perniță...

— Oh, dar trebuia să spui !

Ea se grăbi. Pe cînd el se ridică, strecură pernița verde la spatele său, și obrazul ei atinse în treacăt mustața bărbatului. Simți că el își reținea cu încordare respirația și nu se prea grăbi să se tragă îndărăt. El se uită la ceafa ei arcuită, și la linia spatelui care chema foarte stăruitor mîna. Nu era nimerit încă să se întîmple de data asta. Trebuia numaidecît să înceapă a vorbi.

Despre orice. Despre ceva foarte îndepărtat de acel spate, de acea tulburare :

— Nu-l înțeleg pe Edmond.... a ajuns de nesăturat...

— De nesăturat ? Ce vrei să spui, Adrien ? Știi, nu-mi cere niciodată nimic... Doar anul trecut Packardul...

Pomenește despre o nimica toată, zise în sinea lui Arnaud. Acest *doar anul trecut* indica scara crochiului. Se lăsă pe spate puțin. Își atinse cu mîna ghipsul.

— Te doare ?

— Pe mine ? O, nu... mă gîndeam că...

La ce se gîndea în realitate ? Presimți că ea se întreba. Avea, fără voia lui, în voce, o tulburare care se ghicea. O tulburare pe care n-o putea analiza ; virtejul de ameteală al unei femei după o lungă castitate... ori acela al averii... al gîndului ahtiat de avere... Cîte puțin din toate, fără îndoială. Bineînțeles, el își dădea silința să-și ascundă tulburarea. Și, în același timp, avea nedeslușitul sentiment, fără părere de rău, că îngăduia să se întrezărească, să se simtă această tulburare... Blanchette, ea exagera calmul :

— E ciudat, Adrien, nu ești ca de obicei în seara asta...

Era oare o întrebare imprudentă ? I se zbătură din nou genele, stărui să-și adune de departe din sine vocea, și niște vorbe de-o banalitate voită :

— Poate fiindcă e așa de frumos în seara asta... așa de frumos încît...

Se opri. Ea întrebă, cam aspru, c-o asprime nu prea convingătoare :

— Așa de frumos încît ce ?

— ...așa de frumos, încît te-ai încrede în Dumnezeu...

Vorbele erau de foarte prost gust, fără nici o noimă, foarte ciudate în toiul acestei convorbiri despre averea menajului Barbentane. Asta o impresionează violent pe Blanchette :

— Dumneata nu ești credincios ?

— Ba da... negreșit... am fost... crescut... dar cîteodată se îndoiește omul... și apoi în unele nopți...

Ea suferise atît din pricina necredinței zeflemitoare a lui Edmond. Zise cu seriozitate : „Dumneata ești catolic ?” El făcu da din cap. Încă o nepotrivire între dînșii. Însă

de alt soi. Blanchette întrevedea lungi convorbiri, serioase, atingînd colțuri din ființa ei pe care nu le destăinuise nimănui. Nici lui Edmond, bineînțeles. Aveau catolicii un mister : dragostea lor de biserici, de vitralii de orge, de Fecioara... mai cu seamă cultul Fecioarei Maria o stînjenea pe Blanchette... la o adică ar fi primit aflarea adevărată a trupului și a sîngelui lui Hristos în sfînta grijanie... Îi fu frică de această genune și se întoarse la Edmond : „Dumneata de la ce vîrstă îl cunoști pe Barbentane ?” Zicea pe Barbentane, și nu pe Edmond, spre a pune mai mare distanță între ea și Adrien. El o înțelese altminteri :

— O, nu mai știu, de copil...

— E totuși ciudat că n-a crezut niciodată în ceva... niciodată...

— Tatăl său, știi... D-na Barbentane a suferit foarte mult...

Ea strînse din buze cînd se pomeni despre soacră-sa. Pentru prima dată în viață se învoia să se gîndească la Esther ca la o ființă omenească. La urma urmelor, aceeași aventură se reproduce dintr-o generație într-alta, e de-ajuns de neplăcut de constatat. Dar avea oare siguranța că între Edmond și Blanchette neînțelegerea era de ordin strict religios ? În orice caz, să creadă că astfel stăteau lucrurile, soluția asta aranja totul... În timpul acela, ce spunea Adrien ? Vorbea despre Sérianne, despre partidele de bile, despre grupul *Pro Patria* pe care îl fundase, ca să-l ajute pe vărul acelor Schoelzer care lucra în negoțul de șocolată... Da, Blanchette îi întîlnise pe alde Barrel... Pe Jacqueline care avusese pățania aceea...

— În fond, Adrien, dumneata cunoști foarte bine afacerile lui Edmond... Rămîne între noi, spune-mi... ai toată încrederea să-mi spui... ce cotă-parte precis are el în Parfumurile Melrose ?

— Doamne sfinte, mă pui într-o situație grea de tot... ți-am repetat, Blanchette, că aș prefera să nu vorbesc despre așa ceva...

— Ești caraghios... Ce importanță are ? Crezi cumva că sînt cu adevărat geloasă ? Iar cît privește banii, la urma urmei, nu se poate vorbi decît despre ceea ce

aparține lui Edmond... El e stăpînul... ți-am spus că i-am recunoscut juridicește o sumă importantă...

— Ascultă, să vorbim despre altceva, astea mi-s tare neplăcute...

— Nu te înțeleg, e cu desăvîrșire caraghios... îți vei fi făcînd despre mine o idee tare meschină...

— Blanchette !

— Și apoi ce vrei să-mi închipui în fața sfielii dumitale ? Mă silești să cred că...

— Te rog...

— Dumneata, te asigur, cu felul dumitale de a-l apăra pe Barbentane, pe care nimeni nu-l atacă, de altminteri, îmi vîri în cap niște bănuieli...

— Te asigur... Oare nu înțelegi că situația mea față de Edmond e îndoit de delicată ?

— Îndoit ?

El nu răspunse. Ea simțea inima bătîndu-i tare. Sentimentele i se amestecau în suflet. Că Edmond ar fi uneltit ceva împotriva ei, vreo murdărie bănească, era din ce în ce mai sigură, după fiecare convorbire, cu toate că Adrien, cu nobila sinceritate, cu loialitatea lui, refuza să spună ceva. Și, în timp ce se dezagrega încrederea pe care o avusese în tatăl copiilor săi, un alt sentiment s-aprindea într-însa pînă la exaltare. Ea poate că nu era prea loială. Vocea-i, alterată, o uimi cînd întrebă :

— Nu ești prea obosit cumva ?

— Nu, răspunse el. Ascultă...

Zgomotul nostalgic în noaptea care se lăsase venea de la metroul care tăia de-a curmezișul Sena. Era deci simțitor la poezie, acest Adrien, care părea un ofițer în haine civile. Ea își aminti de ceea ce Edmond îi spusese despre Arnaud cel din timpul războiului. Un erou.

— Cînd te gîndești, suspină ea, că aș fi putut să te cunosc altădată... primul...

— Blanchette !

Aproape țipase. Uită de piciorul său. Se avîntă spre dînsa.

— O, nu te mișca ! Te-a durut ? Adrien... Adrien... ți-ai ieșit din minți...

Își aruncase brațele împrejurul său, să-l împiedice să nu cadă. Îl strîngea lîngă ea în mod inconștient. Șă mîinile lui, mîinele-i calde, alergau de-a lungul acelu spate gol, alunecau în răscoiala rochiei... Mustața... mîrosul de țigară... Niciodată n-o îmbrățișase cîineva astfel... Își puse în cele din urmă obrazul pe umărul bărbatului și gemu... Adrien... La urma urmei, cîineva o iubea...

— Dragă, zise ea, bietul dîmitale picior...

Și îl ajută să se îndrepte spre fotoliul său. El era ca un copil mare, șoptea vorbe simple de dragoste, cerea iertare, făcea promisiuni. Cînd ea se ridică, perlele mîngîiară obrajii lui Adrien.

LXXV

— Mai întîi, ce e dragostea ?

— Nu e nici o nelămurire. Iubești ori nu iubești...

— Totuși, dacă te înșeli... dacă nu era dragoste.

Vorbe de-astea, vorbe de bărbați beți. Nu se îmbătaseră decît de vorbele lor, de noaptea caldă, de ceasurile înaintate, de acea dușmănie care s-abătuse peste dînșii ca un vînt turbat.

— Dacă ai iubi-o pe Bérénice, zise Paul Denis, nu ți-ai mai pune asemenea întrebări.

Se uita țintă în ochii celuiilalt, provocator și palid, cu un fel de răutate deliberată, care nu se mai stăpînea, care lua cîmpii. În realitate, nu putea să-l urască pe Leurtillois. Aceeași femeie le făcuse același rău. Ar fi putut să-i sară în cap de îndată, însă din moment ce vorbiseră... Cafeneaua cea mică din Piața Saint-Georges, cu oglinzi de toate părțile, barele de aramă, cîteva încăperi strîmte ca niște compartimente dintr-un tren anapoda, o puzderie de lumini... aproape goală... și un băiat căsca de zor, citind un ziar de seară...

— Tu crezi, făcu Aurélien, tu crezi, puștiule, că n-o iubesc ?

Pusese această întrebare domol, nesigur de el însuși, inaugurînd această tutuială ursuză, fiindcă, la urma

nelor, era un puști, interlocutorul său, un băietănaș, foarte emotiv și slab, cu o mutră de pe alt tărîm, pe care luminile o scoteau în evidență, dar un puști... Paul se revoltă :

— Îți interzic dumitale să-mi zici *puști* !

Aurélien ridică din umeri. Cînd te gîndești că l-ar fi putut lesne reduce la tăcere din primul moment, pe cel mai prost broscoi. Era ciudat să-l consideri ca fiind amantul lui Bérénice. Ciudat și revoltător. Ca și gestul liceenilor care îi surprinzi că fumează pe-ascuns. Putuse să-l prefere pe asta una ca ea. Să-l prefere... În fine. Își impune lui însuși : nu se discută faptele.

„Poate că trebuie să te cred, *puștiule*...” Apăsă pe vorba interzisă, dar Paul Denis părea că și uitase de interzicerea sa : „...poate că n-o iubesc... că nu e asta dragostea... însă atunci oare ce-o fi ? Crezi că-mi făceam iluzii ?”

După vorbele astea urmă o tăcere, apoi Aurélien : „Ți se pare frumoasă, ție ?”

Capul băietănașului se întoarse cu furie. Avea ceea ce Bérénice numea un botișor nostim. Ai fi crezut că stătea să plîngă.

— Mie nu, încheie Aurélien.

Denis izbi cu pumnul în marmură. Pumnul zvîrli în sus lingurițele. Chelnerul înălță ochii de pe ziarul său, înțelese că era la mijloc o greșeală. Paul scoase niște sunete ascuțite :

— Dumneata n-o iubești, dumneata n-ai iubit-o niciodată...

— Poate că tu ai dreptate... Asta ar simplifica totul...

Închise ochii. Suferea. Revedea fața de ipsos de pe perete, de acasă, și femeia în carne și în oase, cu lumina peste obraji, cu capul lăsat pe spate. Afurisita de greutate pe care o avea de a și-o reprezenta în întregime, nu trupul, nu amănuntele trupului, dar pe ea, în sfîrșit, pe stradă la oarecare distanță. Nu izbutea s-o vadă aieveau din nou decît la Giverny, îndepărtîndu-se, cu acea mișcare din umeri... Paul Denis vorbea, vorbea... De aproape două ceasuri se aflau împreună.

— ... și apoi înseamnă oare același lucru ? Ea n-a fost a dumitale, a dumitale... Se lovea cu pumnii în piept :

...a dumitale... Să îndrăznești a susține că se poate compara ! Ah, da, dragostea fără posesiune, dragostea care-ți umblă prin minte și atâtea alte baliverne ! Nu dar privește-te în oglindă, un tip ca dumneata, oare posibil ? Eu am avut-o, a fost a mea, înțelege-mă, și după aceea n-o mai am ! Asta înseamnă ceva... Când mă trezesc din somn și sînt singur... Când mă gîndesc că într-altă parte... oriunde ar fi... Dar dumitale, drăcu dracului, ce-ți pasă ?

Îl asculta vorbind, pe acest băiețoi. În fond, respecta acea durere. Poate că asta n-ar fi rezistat la o beție de pomina. Dar Paul Denis suferea, asta era sigur. Aurélien murmură :

— Nu te enerva... Nu s-a spus ultimul cuvînt...

Se uitară unul la altul ca doi boxeri între două runduri. O idee dăgăni în mintea lui Leurtillois.

— Totuși, zise el, te-a părăsit...

Vorbe de grobian. O lovitură sub centură. Paul își lăsă capul în piept și încasă. Începe reprezentația. „Era la mijloc soțul...”

Uite, e adevărat ! La asta nu mă mai gîndeam. Dădea peste ei amîndoi atît spre surprinderea lui Paul care vorbise, cît și spre a lui Aurélien. Soțul !

— Va fi fiind drăguț în izmene, desigur, zise Aurélien.

Rîseră mînzește, și Paul, păcătos, scîrbos, făcu o mișcare de penguin din cotul stîng. Simțeau amîndoi nevoia acestei luări în batjocură. Le umblau gîndurile prin cap. Își vor fi închipuit amîndoi negreșit intimitatea perechii, Bérénice cu ciungul său... ar fi putut să coboare foarte jos pe calea asta, s-ajungă la cîte ceva foarte necuviincios...

Paul Denis dădea în vileag niște vorbe ale lui Bérénice, cu perversitatea viciosului, vorbe pe care ea le spunea cînd se lăsa pradă voluptății. Părea că îi plăcea s-o dea de gol. Poate că și urmărirea să-l jignească pe bărbatul din fața sa, prin acest indirect ecou al unei intimități pentru el dureroase. Depăși chiar măsura. Se produse între ei o mare stînjnire...

„Totuși, începu din nou Aurélien, dacă îl iubea, la urma urmei ?” Boul. El nu credea nici măcar o iotă. Spunea astea ca să-l chinuiască pe Paul. Paul se

bună: „Ca să spui așa ceva, trebuie să fii cumplit de
...” Da, Aurélien era gelos. Atît de gelos încît vedea
... înaintea ochilor. Iată că totul i se revărsase în minte
... odată, ca un val. Bérénice lîngă acest puști. Ah, tîrfa,
... rfa !

— Sîntem aici împreună, observa celălalt, vorbim
...îndoi despre ea... e monstruos... pur și simplu
... monstruos !

Lui Leurtillois îi plăcea s-asculte vorbele astea, după
...um îți place să desprinzi coaja de pe-o rană. Își dădea
...eama că după fiecare vorbă, după fiecare gînd, după
...iecare privire, avea să fie ceva mai greu de îndurat ceea
...e urma, urmarea fatală la ieșirea din cafenea, cînd va
...reintra în singurătatea, în întunericul zilelor viitoare.
Afară numai dacă deodată nu va înceta totul, dacă nu se
...va hotărî să nu se mai gîndească la nimic. Dacă se
...hotăra să nu se mai gîndească la nimic ? Nu stătea în
...puterea lui Denis să-i ușureze așa ceva. El zicea :

— Dumneata nu înțelegi oare ? Nici o altă femeie n-a
însemnat ceva în ochii mei în viață... nici una... cînd mă
gîndesc la celelalte, îmi vine să rîd... îmi trăgeam nu-
mărul cu altele... și apoi gata... Le disprețuiam... Mutrele
lor, felul de-a se purta... Mai ales să nu te lași îmbiat de
conversația lor... Au totdeauna motivele lor să ne ce-
deze... pentru altceva... care li-e de folos... Să nu ne
lăsăm trași pe sfoară...

— Și apoi, de data asta, ai pățit-o, te-ai prins în
laț, nu ?

— Îți spun că asta n-are a face. O iubesc. Mă în-
țelegi ?

Ciudat lucru. Dragostea. Nici unul nici celălalt nu
știau ce însemna asta. Aurélien încercă să se gîndească :
Eu, eu n-o iubesc. Nu izbuti s-ajungă nicidecum la așa
ceva. Nu va ieși din laț nici cu ajutorul afuriseniei.

— Tu o iubești, eu o iubesc, noi o iubim... Soțul o
iubește și el, în felul său... Însă ea, ce gîndește oare ea ?
Spune... ce va fi gîndind oare ? Aș fi jurat că mă iubea.
S-a culcat cu tine...

— Aș fi jurat că mă iubea...

— ...și a luat-o la sănătoasa.

— Îți face plăcere să mă jighești ?

— Poate.

— Ei bine, nu-ți permit să crezi că ești în stare așa ceva ! Ea m-a jignit, mă înțelegi ? M-a jignit, dumneata vii să-mi scormonești...

— Prostule ! Nu mă scormonesc decît pe mine însumi.

Prezența lui Bérénice între ei ajunsese să fie de ne suportat. Își întoarseră fața unul de la altul. Afară, erau cornuri de automobil, sunau. Va fi fost negreșit ceasul ieșirii de la teatre. Paul Denis, cu privirile în vag, urmări marea un vis melancolic. Gura sa ciudată tremura, și zise, drept înaintea sa, de fel la adresa lui Leurtillois :

— O să-mi crăp capul.

Aurélien fu mișcat prosteste. Acest puști ! Ah nu această femeie nu făcea două parale.

— Tacă-ți gura, puștiule, ai înnebunit ? Se omoară omul de dragul cuiva care merită... Asta, care trece de la unul la altul...

— Mai întîi, ți-am interzis să mă numești *puștiule*... și apoi de ce-ți răcești gura de-a surda ? de la unul la altul ? Ce mă interesează pe cine a avut în viața ei înainte de mine, dacă o fi avut pe cineva...

— De data asta, n-am vrut să te jignesc, Paul, crede-mă : îți jur...

— Jură pînă ți-o ajunge gura la urechi ! Îmi stîrnești risul în cele din urmă, cu ideile dumitale... Așadar dumneata ești un tip de ăia, adică, femeile se uzează trecînd din mînă în mînă, după capul dumitale. Și în ce te privește, nu e la fel ?

— Nu-i același lucru, știi bine.

— Nu știu absolut nimic. Ah, uite, în fața moralei dumitale de bărbat îmi vine greață !

— Nu ești în toate mințile, dumneata.

Leurtillois spusese astea foarte tăios. Iată că izbise în ceva care nu-i plăcea prea mult. Într-o lume. În toate ideile acelor oameni care se cred deștepți, în acea anarhie, în acel spirit de avangardă. Ca și cum bărbații și femeile ar fi același lucru. Paul Denis șopti : „Poate că într-adevăr nu-s în toate mințile...” și de îndată Aurélien profită de împrejurare :

— Ne închipuim că iubim... am dori mult să iubim... avem nevoie să iubim, dragul meu, pur și simplu. Cu

— Prința asta dăm peste o femeie ori peste alta... mai ale-m oare ? Îți spun că mie nici nu mi-a părut frumoasă. Iubeam totuși. Tu de-aseenea. Importantul, nu e femeia. E dragostea.

Spunea toate acestea ca să se convingă. Se asculta morbind. Nu știa că gîndea toate astea. Ele se inventau în gura sa. Se întreba ce-avea să spună, ce-avea să gîndească după aceea... Paul schița niște văgi tăgăduiri. Aurélien îi tăie vorba :

— Îmi zămisleam prototipul unei femei... o purtam în suflet... Și apoi am întîlnit-o pe Bérénice... Trebuia să se potrivească imaginii create... Cu orice preț... apoi i-am spus, am silit-o să corespundă imaginii plămuite... N-o să susțin că umblam după o femeie obligatoriu nouă... de dragul căreia niciodată vreun bărbat, nu ! Dar ce știi tu despre ea, hei ? Crezi că tu ești prima sa experiență ? Se plictisesc de moarte oamenii în provincie, într-un orașel...

— Taci odată !

— Oh, e mai ușor să-ți astupi urechile cu degetele ! N-a trecut mult timp totuși... de la mine pînă la tine... și ai vrea să te ucizi de dragul ei ? Mișelie !

— Nu, dumneata n-ai iubit-o niciodată. Înțeleg, înțeleg.

— Fiindcă o văd așa cum este ? Nu te lăsa înșelat în această privință : lucrurile variază, vezi mai bine ori mai rău după cum sînt nopțile, și apoi... se întîmplă poate pe dos cînd iubești... În fine, imaginea pe care o aveai despre ea, înainte de ea, era oare așa, ce zici ? Fii sincer. Nu, nu-i așa ? Dragostea ! Cer iertare dacă am un punct de vedere de bărbat... te dezgustă... dar nu pot să am altul... Era aproape o fetișcană față de mine, Bérénice... uite ce proști putem fi !

Rîse cu un rîs fals. Celălalt înălță capul și îl privi. Aurélien avea o față foarte diferită de aceea pe care Paul i-o atribuia. Era asudat peste tot. Se va fi bărbierit mai pe deasupra desigur. Nicicînd Paul nu observase că avea umerii obrazilor ieșiți în afară și o lungă distanță între pomeți și falcă... Aproape o fetișcană... era oare atît de prostesc s-o considere pe Bérénice drept o fetișcană ?

Și pofta aceea de fetișcane pe care o au bărbații dintr-
anumită lume...

— Care va să zică, întrebă Paul, dacă ar fi fost
o fetișcană, cum spui dumneata, ai fi iubit-o cu-adevăr
nu așa în glumă? Și fiindcă totuși s-ar fi culcat
mine, n-ar mai fi fost bună decît de-aruncat la cîini?

Voia să spună prea multe lucruri deodată, toate astea
s-amestecau. Aurélien îl înțelegea totuși, din întîmplare
înțelegea tonul de minie din această neorînduială de
gînduri.

— Mai întîi, cine îți vorbește despre fetișcană? (Uită
că el vorbise.) Dragostea nu înseamnă plăcerile patului.

— Nu. Însă ceea ce numești dumneata plăcerile pa-
tului, ele nu pîngăresc dragostea. Eu nu sînt ca dumneata
un spirit pur, domnule.

Aurélien ridică din umeri. Băietănașul nu-l jignește.
Celălalt continua :

— Oh, știu bine. Dumneata și cei de-o seamă cu dum-
neata, mai îngăduiți femeilor adultere dreptul de-a iubi
numai în cazul cînd n-au fost decît o singură dată. Un
soț, ăsta nu înseamnă nimic. E încă aproape virgină, o
femeie măritată. Se cade să respecti o femeie care își
înșală soțul cu un singur amant. În oarecare zbucium,
bineînțeles... și o îndelungă viață de amintiri, după aceea...
Ah, vezi!

Cînd te gîndești că așa ceva i se părea atît de revol-
tător lui Paul Denis! Aurélien nu se gîndise la asta ni-
ciodată, dar, într-adevăr, astfel, în fond, gîndea el des-
pre căsătorie, despre adulter... Niște idei nu prea noi.
nu prea originale, dar e vorba oare despre a fi original?
O femeie se putea compromite în ochii lui, pentru că s-a-
runcase la pieptul unui băiețandru, la pieptul unui Paul
Denis oarecare. Perfect. Dacă Bérénice s-ar fi întors de-a
dreptul la Lucien, fără să treacă prin Giverny, ar fi păs-
trat despre ea o altă amintire, pură, o amintire obsedantă
care nu l-ar fi părăsit poate niciodată în viață. Ea ar fi
putut atunci să fie, ar fi putut să rămînă dragostea lui.
Dar o Bérénice pătată... Totuși acest intelectual tînăr,
gălbior la față, ce diferență putea el face? În alte timpuri
o femeie care avea un amant era pierdută. Astăzi făcu-
t-am oare progresul de-a nu-i îngădui doi? Despre ce

...orbea deci tinărul Paul Denis ? Aurélien nu-l asculta. El gîndea la mamă-sa. Nu fusese decît un bărbat în viața mamei sale. Decît un bărbat afară de soțul său. Așa credea, însă ce știa el în această privință ? De altminteri, nu judeca pe femei după mamă-sa. Avea concepțiile lui asupra vieții, asupra dragostei. În sfîrșit... ale lui. Destui copii le vor fi împărtășind desigur pe-ale lui. Dar cine are concepții de unul singur ? Sute de persoane gîndesc în același timp : e soare. Pur și simplu e soare.

„Dacă ne-am mai duce într-altă parte ? zise el. Îmbătrînim pe aceste banchete...” Isprăvisese pachetul de țigări.

Regăsiră noaptea călduță și prezentă. Una de-acelea ale Parisului cînd n-ai poftă să te duci să te culci, cînd toate străzile au povara unui secret, cînd vocile trecătorilor sînt ca momelile de-atîtea și atîtea aventuri, și fiecare femeie pare a fi surprinsă, de ceea ce umbra nu izbuteste să ascundă. Strada Nôtre-Dame-de-Lorette, strada Fontaine... Se vedea strălucind în fund, în sus, Moulin Rouge. O farmacie de noapte, la răs_pîntie, le dădu ghes să vorbească din nou despre soțul lui Bérénice. Trecură mai departe de un cabaret de noapte, de niște femei cu flori, de cîțiva bărbați eleganți. Piața Blanche era vîlvătăi de toate părțile, și, în pofida orei întîrziate, era peste tot lume pe terase. Pe bulevarde iar marocul stins se întîndea ca o îmbulzeală de fantome. Lîngă Moulin, într-un soi de răsfrîngere de flăcări, la intrarea în *dancing* se afla un buchet alb de marinari americani.

— Nu știu de ce, zise Aurélien, dar indivizii ăștia mă enervează. Și nu numai pe mine.

— Am excelenți prieteni americani, afirmă Paul.

— Are vreo legătură ?

Și ce legătură, într-adevăr ? De altminteri, de cum po-
meni despre negri, Aurélien observă că Denis luă partea negrilor. Cu violență chiar. Discuția ridica tot felul de chestiuni, jazul, rasele inferioare. Leurtillois, în ce-l privea, socotea că unii negri erau în stare să se dezvolte, se referea la cel care primise premiul Goncourt... dar, în sfîrșit, de aici la... În realitate, nu era nici pentru negri, nici pentru americani.

— Și Bérénice, puștiule, ce crezi tu că gîndea despre acest subiect ?

Pusese această întrebare cu vocea sa ironică. De camdată, îl surprindea îndeosebi că se afla acolo piezându-și vremea cu Paul Denis. Din motivul, și nu din altul, că băiețandru se culcase cu Bérénice. Fără de care n-ar fi avut subiect de conversație.

La debit, unde Aurélien vru să intre să-și cumpere țigări Lucky Strike, teigheaua era înghesuită de marinari în alb și în albastru, de carnație bălaie și roșcovană rînjindu-se, toți de-ajuns de beți, cu un zgomot nazal de fonograf, în electricitatea arzătoare, și de cîteva femei ușoare agățate de acești umeri de uriași. Lui Aurélien îi trecu prin gînd în mod vag Simone. Va fi avînd probabil o săptămînă rodnică. Niște francezi în grup, dintr-un șeptel local, se uitau la spectacolul de pe banchete cu degetele groase băgate la tăietura mîneicii de la subsuori : aveau cămăși luxoase colorate. Doamna de la casă, o frumoasă brunetă nu-și vedea capul de treburi. Se scuza dînd înapoi moneda de cincizeci de franci. Avea un dințișor de aur într-o parte.

Se auzi de-afară un zgomot mare de voci, niște țipete. Acestea avură rolul unei mașini pneumatice, localul se goli, oamenii se ridicară, Paul fu împins afară ; într-această împestrîțatură de inși, Aurélien înțelese prost ceea ce se petrecea, stînjinit să-și primească mărunțișul. Un marinar beat tun ducea cu brațele întinse o măsuță de marmură cu picior spre terasă. Niște femei urlară. Se văzu un negru înalt, slab, într-un costum de flanelă cenușie, cu brațele îndoite spre a se apăra de masa care lovea... Fusesse atins la obraz, și sîngele se împrăstia, măsuța se tot ridica. Urmă o înghesuială formidabilă, ceilalți marinari în jurul agresorului, cîțiva negri cam luați prin surprindere din toate părțile, și cei din mulțime purtînd cămăși verzi și roz, rotindu-și umerii, cu o furie zgomotoasă, mi țî-i împingeau pe marinarii în albastru, de care se sprijineau niște mîini enorme, zmeurii în lumina lămpilor cu arc.

Aurélien se trezi afară. Piața Blanche părea înhățată de un vîrtej de aer cu presiune : din toate părțile oameni mulți se strecurau ca un ciclon de granule de nisip spre debit. În urma lor se refăceau pungi de gol, ciudate și macadamul, pe care două-trei taxiuri hoinare păreau ză-

cite. Pe trotuarul din față, la colțul străzilor care se
întâlnesc drept în oraș, o coloană compactă de femei țipau
ca să știe de ce. Și un vuiet, de jur împrejur, alunecând
între barăcile de bîlci stinse. Peste tot se împînzea o
amenințare de crimă.

Vocile americane dominau vacarmul, un cerc de uni-
forme albe se încheiase peste cel beat tun, măsuța cu pi-
nor căzuse în brațele echipajului, totul părea o încăie-
re de rugbi. Ceilalți, din instinct, făceau roată împreju-
l acelor care îl stăpîneau pe furiosul urlînd : „*Bloody
nigger ! Bloody nigger !*“¹ Și piața era zguduită de re-
volta neagră, de indignarea femeilor ușurate și de-a
bărbaților lor, de frica și de furia negrilor ; puțin în urma
părătorilor neașteptați ai cauzei lor se vedea că unii
scoteau un cuțit.

— Ca totdeauna, zise tînărul de lîngă Aurélien, nici
un polițist !

Mulțimea se încheia împrejurul marinarilor, se îm-
pingea, se îndesa într-însii cu o mînie mută. Ei își dă-
deau silința să-i sustragă vinovatul. În față la Moulin
Rouge, victima își arăta obrajii însîngerăți altor bărbați,
mai întunecați la față decît dînsul. Văzîndu-l sîngerînd,
îți dădeai seama că era un negru foarte palid. Cineva
oprișe un taxi, și patru-cinci marinari îl urcară într-în-
sul pe camaradul lor, inconștient, care repeta : „*Bloody
nigger !*“ Mulțimea bloca în acea clipă roțile vehiculului.
Șoferul făcea gesturi largi. Imposibil să se urnească din
loc. Se scoteau strigăte : La moarte ! Bărbatul acela se
înfricoșă, se dădu în vorbă cu adversarii, nu voia să tî-
rîie după dînsul marinarii, cu mulțimea la spatele său.

Din taxi, un marinar în picioare voia să cuvînteze
oamenilor. Injuriile năvăliră. Obiecte zburară. Își adă-
posti fruntea cu brațul. Înfățișarea candidă a unifor-
melor de tole² adăuga ciudățenia sa acestei atmosfere de
noapte a Sfîntului Bartolomeu. Pe neașteptate, de pe ce-
lălalt trotuar care formează unghiul străzilor Blanche
și Fontaine, se văzu desprinzîndu-se cu toată iuțeala
unul dintre acei voinici care se tîrăsc prin partea locului,
de-o înălțime a trupului mai presus de măsura ome-

¹ Negru sîngeros ! Negru sîngeros ! (engl.).

² Doc.

nească, avînd capul înfundat între umeri, îndesat, purtînd un veston bej... Mergea atît de repede încît lumina îl văzu pe dată sosind la scara taxiului.

Nu ajunsese totuşi atît de repede încît acei spectatori sute şi sute, să nu fi avut timpul să se tulbure pînă la rărunchi, siguri cum erau că vor asista la o crimă înainte de-a fi văzut braţul ridicîndu-se, arma strălucind. Nimeni nu cutezase s-o pornească din loc, să se amestece în treabă, să înlătore lovitura. Spaima dintr-un vii fără de vocea care să strige.

Nimeni ? Ba da. Un băieţandru ogîrjit, un copil alături de acei Titani îmbrăcaţi în doc şi de acel asasin în veston deschis la culoare. Îl văzuseră plecînd de pe terasa debitului, înaintea lui Cyrano, şi înainte de-a se fi înţeles ceea ce se petrecea, se şi afla alături de taxi, între bărbatul înarmat şi marinar. Cînd braţul s-abătu pe neaşteptate, se produse un ţipăt cumplit, apoi o tăcere.

Şi nimeni nu opri pe omul care lovise, cînd se strecură pe la spatele mulţimii, prin umbră, spre strada Lepic, în noapte. Ci în mijlocul mateloţilor albi, Aurélien văzu căzînd, ca o biată zdreanţă, trupul încovoiat al lui Paul Denis.

Îngenunchease, Dumnezeu ştie cum, aproape de taxi, capul băiatului sprijinit de dînsul gemea : „Nu-i nimic... lasă... nu-i nimic...“, cu mîinile pline de sînge, şi cineva îşi dădea silinţa să scoată cravata lui Paul, iar un marinar zicea : „*He is'nt dead, is'nt he ?*“¹, pe gît o rană îngrozitoare, sîngele, sîngele, trupul acela se muia sprijinit de el, cînd, în sfîrşit, poliţiştii sosiră.

„E din vina ta!“ ţipă o femeie desperată, îmbrăcată în albastru-deschis cu mînuşi negre pînă la coate, şi-l scuipă în obraz pe şoferul taxiului.

LXXVI

Totul fu îngrozitor. Bietul Denis fusese transportat cu taxiul la Beaujon. În acea veche clădire care semăna mai mult cu o închisoare decît cu un spital. Aurélien,

¹ Nu-i așa că nu e mort ? (engl.).

re sosise cu taxiul, fusese trambalat între biroul de primire, internul de gardă, cercetările poliției. telefonul ; știindu-se prea bine ce era mai grabnic de făcut. Se ho- rrise s-o cheme pe Mary, care nu înțelegea la telefon, ezită brusc din somn : da, știa adresa părinților, urma a le telefoneze ea, aveau telefon acasă... Internul era n prieten al celui prieten al lui Aurélien, fratele scrii- orului, acel student care își tăia mustața ca să placă unei femei ; îl instalează pe Leurtillois în sala de gardă, o încăpere mică scundă, afumată, pe dreapta în curte, cu reproduceri libidinoase în culoarea sucului de tutun. Se ntoarse după o clipă, injectă băiatului ser, dar, dar. Apoi primul sosi Ménestrel, împreună cu soția sa : Mary îl anunțase. Era o tină ră frumoasă, subțirică și blondă, D-na Ménestrel, părea tulburată, punea o grămadă de întrebări, oare cum s-a întâmplat ? Ce idee a avut el să se amestece în povestea asta ? Ménestrel se mișca în lung și-n lat, strângându-și cu amândouă mâinile bastonul. Zise că de prisos veniseră. N-o să se aranjeze nimic. Internul cunoștea literatură, și sosirea lui Ménestrel schimbase în ce-l privea aspectul lucrurilor. Între timp, o infirmieră îl căută.

Aurélien era stăpînit de gîndul că Paul spusese : „O să-mi crăp capul“ cu puțin înainte de dramă. Se strădui să povestească asta. D-na Ménestrel strigă : „Așadar e o sinucidere!“ iar soțul său : „Haide, haide... asemenea vorbe nu se rostesc atît de ușor...“ Apoi Mary venise după nou-tăți... Sala de gardă era pe cale să se prefacă într-un salon... Îți era mai mare mila de Mary. Așa cum arăta, peste noapte, avea o sută de ani. Își pusese în cap prima pălăriuță care îi căzuse la îndemînă. Spunea : „Bietul imbecil... bietul imbecil...“

Internul coborîse cu o înfățișare gravă și tristă. Ră-nitul... Nu-i nimeni din familie ? În sfîrșit, Paul Denis murise. Prea mult sînge pierduse pe drum, și apoi... urmără precizările anatomice. În chiar momentul acela mama intră. O femeie de vreo cincizeci de ani, fără sînge pe sub piele, cu păr cenușiu, slabă, într-un taior întunecat. Cerea iertare. Asnières nu-i colo peste drum. Doamna oare mi-a telefonat ? Se adresa D-nei Ménestrel. Nu... Mary înaintă. îi prinse mâinile într-ale sale. Deodată,

în urma ei apăruse un domn înalt cu mustăți blonde oală, de-o vîrstă care nu se putea determina, într-lung impermeabil, cu o brasardă de doliu pe braț, cu pălărie neagră în mînă, cu obrajii acoperiți de pete roșca „Fratele meu... îl prezintă D-na Denis întregii adună fratele meu, D-l Jean-Pierre Bédaride...”

O la la, o nevinovată scenă. Ea nu înțelegea, mamă! Această mic-burgheză din Asnières, văduvă de funcționar aruncată de soartă printre toți cei de față, sigură că nu e călosul de fiu-său mai săvîrșise vreo nerozie, gata să se plîngă, să-l dojenească. Deodată, nu mai avea pe cine să dojenească. Asta întrecea afurisitele feste păcătoase ale copilului. Era o istorie de-acelea cum publică ziarele, bătaie pe stradă. Fusesse rănit? Nimeni nu cuteza să spună adevărul. Ea și izbucnea, adresîndu-se D-lui Jean Pierre Bédaride, fratele său : „Cred că tot acel Ménestrel e de vină !” Asta întetea stînjeneala celor de față. Ménestrel trecea evident în ochii ei drept duhul rău de pe lîngă fecioru-su. Din senin, Mary prinse a plînge în hohote. În această nedeslușire, internul și Aurélien izbutiră să spună unchiului cu jumătate de glas că bietul Paul murise. D-l Bédaride, prins de-un tremur, ridică pălăria ca să-și acopere fața : „Jeanette!” suspină el, și soră-sa, uitîndu-se la dinsul, înțelese. Avea gura fiului său, nostima, ciudata gură. Îl duse pe unchiul sus lîngă cadavru. Era preferabil poate ca mama să nu-l vadă... sau nu de îndată... Vru să se ducă sus.

Aurélien, Mary, soții Ménestrel rămaseră singuri. Ménestrel zise : „Am face mai bine să plecăm. Sîntem de prisos.” Îl înnebunise stupida acuzație a mamei. Nevas-tă-sa stăruia să mai stea ca să afle amănunte de la intern. Plîngea încetișor. Dacă ar fi putut să-i spună lui Frédéric... I-ar fi plăcut să-și revadă prietenul, negreșit... Ménestrel zise că era bine și astfel, să-l revadă n-ar sluji la nimic... Mary se prăbușise pe un scaun. Aurélien, cu fruntea lipită de geam, se uita în întuneric.

Unchiul se întoarse cu internul. Își însușise de pe acum tonul anchetatorului. Ținea să limpezească lucrurile. Ah, domnul a fost cu Paul ? De pe-acum bănuiala familială cădea asupra lui Leurtillois. Acesta răspunse vag. La ce bun să alimenteze exasperarea gata să se dezlănțuie ?

...loarcerea mamei nu aranjă nimic. Ar fi vrut să-și ia copilul, să nu-l lase în acest îngrozitor spital, atît de trist, atît de trist. Să-l ia acasă, cu flori, cu luminări; prietenii au să vină să dea mortului salutarea de pe urmă, lacrimile de mîngîiere, care se varsă între cei patru pereți, să curgă în casa omului. I-l refuza. Poliția nu permitea. Trebuia să aștepte pînă a doua zi, formalitățile. Era la mijloc un omor. Cum omor? Adică nu e un accident? Cu o expresie tragică, se întorcea, cerceta fețele celor prezenți: cine era ucigașul?

D-na Ménestrel, tremurînd din creștet pînă-n tălpi, dar cu ochii scinteietori, cu un fel de avînt, îi apucă mișcările și încercă să-i explice: „Fiul dumitale este un erou, doamnă... A vrut să-i apere pe negri...” Să-i apere pe negri? D-na Denis să înnebunească, nu alta.

Îi dădură pe ușă afară în chip blind, dar cu hotărîre. Pe trotuar, micul grup se împrăștie în mod jalnic, cu o tulburare a sentimentelor. Mama se întoarce ca să se uite la pereții spitalului, la imensa boltă strîmtă și înaltă a intrării, la ferestrele după gratiile cărora, undeva, se afla trupul copilului său lăsat de izbeliște... Vocea ei frîntă de suspine se înălța prin întuneric, în timp ce bărbatul cu impermeabil o lua cu sine spre un taxi roșu care se opriase la un semn, coborînd din foburg; îi văzură îndreptîndu-se pe aleea Friedland. Ménestrel ridică din umeri: „Cînd mă gîndesc la ce spunea Denis despre familia sa!” Soseau la stație. Aurélien avea s-o însoțească pe Mary, soții Ménestrel urcară spre Montmartre.

— Crezi, îl întrebă D-na Ménestrel pe soțul său, că Frédéric va afla adresa acestei femei...? Ar trebui s-o prevenim.

Ménestrel dădu din umeri.

A doua zi, Leurtillois trebui să se ducă să depună la comisariat. Povestea era simplă. Totul se petrecu în chip foarte corect. Însă ziarele de seară luau la depănat afacerea. Doar cîteva rînduri în gazetele de dimineață. Puseseră în scenă incidentul din Piața Blanche, își procuraseră fotografia lui Paul Denis, se pomenea despre grupul Ménestrel. Oh, astea vor cădea de la sine. *Le Petit Parisien* din ziua viitoare le gătea cu un sos oarecare, și apoi o tărăgănă și seara, în partea de jos a paginii în *l'Intran*.

După acestea, ajunse o poveste veche. Se vorbise doar despre niște incidente între marinarii americani și negri din Montmartre, dar fără să se insiste prea mult. Din pricina ambasadei.

Înmormîntarea. Aurélien nu va uita cu una, cu două de acea înmormîntare. Se văzuse obligat să ia parte la ea. Asnières... căldura... isteria femeilor cu vâluri în conjurînd-o pe mamă... domniile ăia din familie... și vreo patruzeci de persoane, cei din jurul familiei Denis... În lăuntrul lui, Aurélien se simțea ca și gol. O senzație caraghioasă. Acea turmă zgomotoasă, guralivă și plîngăreată. Îl căută în zadar pe Ménestrel, toți cei din grup se abținuseră, din principiu, chiar Frédéric, erau împotriva înmormîntărilor. Nu greșeau. După lopata de țărînă aruncată peste coșciug, cînd Aurélien salută pe cei din familia Denis și consorții, aliniați la poarta cimitirului, D-l Bédaride făcu o jumătate de pas spre el și se frînse ca o bucată de lemn uscat, mustățile lui șoptiră : „Îți mulțumesc că ai venit, domnule Leurtillois... Biata mea soră va fi mișcată de onoarea pe care...”

În urma lui Aurélien se afla o pereche de americani pe care nimeni nu-i cunoștea, bărbatul fără pălărie, c-o dolofană față tristă, și-un ciot de femeie cu nasul ascuțit ; ei meraseră în cortegiu, stînjiți, fără să strîngă mîinile. Soții Murphy erau cuprinși în chip bizar și de mîhnirea care îi copleșea și de mirarea pe care le-o stîrneau moravurile macabre ale miciei-burghezii franceze.

Edmond se dusesese îndată după vești la Mary. Biata de ea, Paul în zadar rupsesese legătura cu ea... Era într-o stare de nervi îngrozitoare, da, îngrozitoare. Scăpa din mîină orice apuca. Spărsese o minunată cupă de opalină, la care ținea ca la ochii din cap. „Îi voi spune lui Rose să vină să te vadă... — Ah, asta, nu ! Mi-e dragă desigur Rose, dar... în unele împrejurări... Rose are o inimă bună, însă este enervantă. Firește, dumneata... Teatrul prea puțin mă interesează, în clipa de față !”

Cît era de nedreaptă ! Rose are atîta tact. Vorbiră despre Rose, dar nu despre Rose era vorba. Edmond pentru nimic în lume n-ar fi rostit numele verișoarei sale. Mary își ieși din fire : „Ea l-a omorît, Edmond, ea l-a omorît !” D-na de Perseval o ura pe Bérénice. Ah, era

vorba într-adevăr despre negri ! Vorbise cu Leurtillois. El îi spusese : aproape cea din urmă vorbă a lui Paul fusese *Am să mă omor*. Care va să zică ! O sinucidere. Din pricina acestei femei. Era vorba într-adevăr despre gelozie ! Ea l-a omorât, și gata.

Barbentane vru să-și aibă conștiința împăcată și se duse să-i smulgă, cu orice mijloace, lui Aurélien ceva mărturisiri. Cu oarecare greutate dădu de el : telefonul său nu răspundea ori nu era liber, nu era liber, îl va fi scos din priză pesemne. Cînd dădu peste el la sculatul din pat, a treia zi, îl găsi pe celălalt într-o toană foarte proastă, și nu se alese cu nimic din vorba lui. A fost un accident, un reflex al acestui puști, absurd... Nu, nimic de spus D-nei Morel din partea-i. Nimic. Se gîdea în sinea lui : ar fi în stare să se bucure că Paul se omorîse de dragul ei. De data asta, iată absolutul în dragoste ! Ce mișelie !

Fusese o delegație a prietenilor mortului, în insula Saint-Louis, Jean-Frédéric Sicre, Ménestrel, alți doi. Țineau să-și facă o părere despre întîmplarea morții. Să pună opreliște zvonurilor... Frédéric părea adînc mișcat, ochii săi bulbucați îi dădeau înfățișarea unui pește hăituit... Aveau de gînd să ancheteze și la Giverny, la Moulin și acasă la soții Murphy. Se vor duce s-o interogheze pe D-na de Perseval. Aurélien le descoperi oarecare nevinovăție în această purtare de detectiv, care ar fi putut fi socotită drept mîrșavă. Stătură acolo peste două ceasuri, într-o fumăraie afurisită, cu mucuri de țigări peste tot locul. Apoi veni rîndul lui Fuchs la Leurtillois. Voia să-l descoase. Fuchs avea un oarecare manuscris inedit de Paul Denis, căruia nu i-ar sta rău în viitorul număr din *La Cagna*, dar trebuia un cartuș, un text scurt care să prezinte, după titlu, celălalt text : tu care erai dintre prietenii săi... Asta e prea de tot. Abia îl cunoscusem. Însă, la urma urmei, istoriei ăsteia cu negrii, care i-o fi oare dedesubtul ? Aurélien îl dădu pe ușă afară.

Avusese nesocotința, Fuchs, să spună cîteva vorbe despre toate acestea lui Stéphane Dupuy care colabora în mod neregulat la un cunoscut săptămînal teatral și literar, și care era mai totdeauna cam fără lăscaie în pungă. Directorul acestui săptămînal fusese încîntat să-i

ia de sub nas lui Fuchs chilipirul, și publicase unul lîn altul un articol de René Maran asupra chestiunii negrilor și notele de Dupuy, amestec de tot soiul de considera asupra grupului din Piața Pigalle, asupra lui Ménestrel asupra pesimismului și dadaismului, asupra originii mîl cheneze a acestora, asupra aperitivelor pe care le lu mortul : alcool de portocale tare, și era mîndru să arat că ăsta rodea marmura meselor. Fără să punem la soco teală psihanaliza, pe Freud, pe Charcot. Negrii, altă form a complexului lui Oedip !

Avusese loc o adunare de urgență acasă la Ménestrel. Toți prietenii lui Paul și îndeosebi Frédéric erau revoltați. Ce spurcăciune de om ! Iar Dupuy, un adevărat gunoi !.. Se propunea să fie snopit în bătaie. N-ar folosi la nimic. Lucrul ar putea să aibă urmări foarte neplăcute. Și apoi, cînd lupți în favoarea unor idei, n-ai dreptul să te lași mînjit. Ménestrel pregătise, cu de-amănuntul, un răspuns pe care avea să-l adreseze către directorul ziarului. Îl citi. Foarte bine. Minunat. Dar nu era de-ajuns. Paul Denis se cuvenea să fi murit pentru ceva. Sinucidere, întîmplare, toate astea, e foarte frumos. Dar a fost mai cu seamă un act spontan, esențialul aici era. *Actul spontan* era ultimul cal de bătaie al grupului. În cele din urmă, se decise că nu trebuia să se lase oamenii, oricine, să exploateze această moarte. A fost o moarte a lor : ei aveau dreptul să-i dea un sens. Trebuia să se compună un manifest. Se vor aduna trei-patru și vor redacta un manifest.

În acea seară, unul se purtase tare bizar. Anume Zamora. Fusesse nesperios într-un mod dezgustător. Curmînd conversația ca să istorisească o anecdotă, ca să vorbească despre picioarele unei dansatoare. Într-un cuvînt, nu se pusese de fel, dar de fel la același diapazon cu ceilalți. Și doamna Goodman nu scosese un cuvînt, dar ieșise din mutismul său spre sfîrșitul serii ca să vorbească despre Rose Melrose și despre Charles Roussel. Apropo de ăsta ! Croitorul venise ca să-l vadă pe Ménestrel : se declara cumpărător de tot ceea ce se putea avea din mîna lui Paul Denis, la cei din grup. Manuscrise, poeme, scrisori... chiar și note muzicale în copie... Cineva se ridică împotriva inițiativei, însă un altul atrase atenția că în amintirea lui Paul era preferabil ca totul să se strîngă laolaltă.

Moussel urma să doneze prin testament colecțiile sale orașului Paris. În privința asta, Zamora izbucni într-un fis nebun cu totul nelalocul său.

Ménestrel îi răspunse el însuși, în mod brutal, și cum pictorul era de-ajuns de răutăcios, conversația căpătă o întorsătură veninoasă. Își aruncară în obraz o grămadă de acuzații pornite din vechi dușmăanii, lucruri pe care le crezuseră uitate sau nici măcar băgate de seamă. Anul trecut la Baletle Rusești... Ei bine, ce, Ménestrel n-avea nimic de adăugat, el... Despărțirea fu mai degrabă rece.

Rezultă de-aici că în numărul viitor al săptămînalului, răspunsul lui Ménestrel apăru lucrat cu literă corp șapte, cu tăieturi, într-un colț oarecare, pe cînd în prima pagină se desfășura cu fală un interviu cu Zamora, ilustrat cu fotografia sa, cu tablouri de el, cu un desen care pretindea să-l reprezinte pe Paul Denis, și cu un instantaneu luat cu Zeiss-ul D-lui Goodman anul trecut, unde se vedea Paul Denis la Touquet, Zamora și o tînră spaniolă, acasă la Mary de Perseval. Articolul era scris pe-un ton mai mult decît ironic, își bătea joc pe față de „actual spontan”. Zamora declara că, în ceea ce privește psihanaliza, o cunoștea cu mult înainte de Freud, și depăna o poveste cu un foxterier. Însemna o ruptură cu Ménestrel și cu prietenii săi, între care Zamora se amestecase, zicea el, fiindcă uneori putreziciunea e tonică, mai ales dacă faci o baie bună după aceea. „În general, îmi schimb prietenii cum îmi schimb ciorapii, fiindcă e mai curat”, declara el.

Apoi ajungea la moartea lui Paul Denis, denunța planul viclean, înșelătoria pe care bunii săi amici voiau să le pună la cale. În realitate, nu era vorba de fel despre apărarea negrilor, nici despre întreg acel romantism fals, vechi ca și locomotivele. Paul Denis se sinucisese de dragul unei femei, toată lumea o știa, dar n-o spunea, fiindcă socotea asta demodat. Și, cu siguranță, se demodase ca și plăcerea de-a colecționa cărți poștale ilustrate, de-a umbla pe la tîrgurile cu obiecte de ocazie, *et caetera*, care îi stăpînea pe acei falși oameni moderni, pe acei esteți întîrziați ai simbolismului. Ci Denis era victimă, un slab de înger care acceptase cu resemnare atmosfera din Piața Pigalle. N-avem nevoie de așa ceva,

nici de arta care răsfrînge această onicofagie¹ adoptată prin bună înțelegere. Nimerit prilej ca să se isprăvească odată cu toată avangarda care îl umbrea pe Zamora, și în același timp, cu Picasso, care îi era drag ca sarea în ochi. Și Cocteau amestecat în toate astea pentru ca nișmenii să nu mai priceapă nimic.

Apoi interviul întreba : „Și femeia aceea misterioasă?... Dacă asta nu constituie o indiscreție !” Zamora făcea pe bărbatul delicat, însă explica în treacăt că el o cunoștea foarte bine, că era o persoană destul de ciudată, căreia îi lucrase portretul, și care trăise cu defunctul în Giverny. Declarația îi dădea posibilitatea s-arunce o tîflă în nas lui Monet, în trecere. Se vedea într-adevăr că tinerii aceia erau încă scoși din minți de nuferii albi, și de toată acea pictură de la Bernheim !

După Zamora, „toată lumea știa” că de foarte multă vreme Bernheim însuși (care lucra o pictură nu mai proastă decît altul sub numele de Georges Villiers) fabrica toate tablourile pe care le vindea în magazinul său, semnîndu-le Monet, Degas, Seurat, Matisse, K. X. Roussel... după dispoziția zilei. Personal, Zamora nu vedea într-asta nici un neajuns, și foarte des puneă să se lucreze propriile tablouri de către doamna Goodman, dacă Bernheim voia să facă tablouri de Zamora... De altminteri, pentru a ieși din toate astea, trebuia o artă nouă ca a lui Zamora, unde totul să fie nou, nichelat, electro-chimic, cu frumoși copii ca de pe cutiile de făină Nestlé, și nici o umbră de cubism, de impresionism, de fovism mai cu seamă !

Manifestul lui Ménestrel apăru în vremea aceasta, dar prea tîrziu ca să se țină socoteală de acest articol nesăbuit : să-ți smulgi părul din cap, nu altceva.

Frédéric Sicre turba. Să se slujească în acest mod de Paul ! „Și mai rău decît orice, ați observat, acea încercare de ademenire în ce-l privește pe Bernheim ! Licheaua speră să trezească față de pictura sa interesul negustorului de tablouri celui mai greu de cucerit !”

D-l Jean-Pierre Bédaride sosi în insula Saint-Louis cu un întreg material : cotidienele, săptămînalele, mani-

¹ Deprinderea de a-și mînca unghiile.

estul... lingă un însoțitor pe care părea că-l venerază, un bărbat de vreo patruzeci de ani, purtând pantaloni cu dungă, un veston gri-roșcat și o canotieră. Un bărbat masiv, cu obraji scofilciți, cu părul deja pornit a încărunți, cu înfățișarea unui actor de pe malul stîng, cu inele și cu un întreg joc de mișcări din mîini. Îl chema Arnald de Pfister, pur și simplu. Romancierul de Pfister. Un faimos psiholog. Cazul cerea un psiholog.

— Înțelegeți de ce l-am adus pe Arnald de Pfister, zise D-l Bédaride, scoțîndu-și impermeabilul. Trebuie să limpezim de-a binelea totul. Am cea mai mare încredere în autorul cărții *Bestia cu o sută de fețe...* (Un salut ușor. D-l de Pfister făcu apoi cîteva semne de modestie cu inelele sale.) Să nu spui nu, dragă prietene, știi că am încredere în dumneata !

Nefericitul Aurélien era acolo între aceste două fan-toșe, în apartamentul său cotropit, cu hîrțiile aruncate vraise pe masă. Și D-l de Pfister își aruncă îndărăt din nou părul său îndeajuns de lung, netezindu-l cu amîndouă mîinile. Romancierul nu-l putea suferi pe Ménestrel și pe amicii săi, încît afacerea Denis constituia în ce-l privea un noroc fără seamăn, cu diversitatea de păreri asupra acestui subiect. Îl atacă în mod foarte mușcător pe stăpînul casei, care nu putea decît să fie unul dintre acei avangardiști caraghioși, ca toți amicii mortului. Asta dădu loc la neînțelegeri nesfîrșite, iar cînd Aurélien, nu fără osteneală, îi deschisese ochii, psihologul nostru în fond păru foarte plictisit, dar schimbă tonul. Aurélien fu obligat să îndure un discurs asupra inconștientului, asupra conștientului, asupra subconștientului. Și asupra pansexualismului, domnule, asupra pansexualismului ! Ce nevoie avem noi de astea în Franța ? Sînt bune pentru anglo-saxonii constipați sau pentru germano-scandinavi înghețați ! D-l Bédaride dădea din cap în semn de dez-aprobare. El socotea că se cam devia de la subiect. Ar fi vrut să afle de ce Paulot, dacă era îndrăgostit de o doamnă de societate, se jertfise, se zicea, de dragul negrilor, în realitate ca să salveze de la moarte pe un Sammy ! Oamenii îi tot spun nefericitei mame...

Arnald de Pfister îi curmă vorba. Era de părere ca să se nimicească toate exemplarele... nu vreau să zic toate

cărțile acestor tineri fără vlagă. Uitați-vă ce spune Zamora care nu-i mai breaz decît dinșii, dar, în fine, îi cunoaște și e un om de duh. Gimnastică, unu, doi, unu, doi ! Și așa adăuga, dușuri ! Pe neașteptate, rămase încremeni locului, cu ochii în gol, cu gura deschisă, cu o expresie de finețe, cu o gamă întreagă de emoții pe obraji, imaginați-vi-l pe Platon intrînd în lumea ideilor. „Asta, zise el, asta !“ Arăta cu degetul portretul lui Bérénice.

Ah, acum acest domn Leurtillois nu mai putea încerca să afirme sus și tare că era în dezacord, și să pretindă că n-avea de-a face nicidecum cu acești degenerați ! „Vezi, dragul meu Bédaride, caracterul nevropatic al acestui desen ? stilul hipnoză, materializare, droguri, casă de nebuni ?“

Lui Aurélien stătea să-i sară muștarul și era cît p-aci în mod gentil să-i dea pe ușa afară, cînd psihologul avu o revelație. Dar doamna misterioasă ! Negreșit ! Zamora îi lucrase portretul ! Atunci... Și acasă la martorul omorului... Căci, în sfîrșit, e totuși un omor...

— E minunat ! suspină d-l Bédaride. Sherlock Holmes în carne și în oase !

Tevatura asta era neplăcută. Bérénice nu trebuia să fie amestecată în ciorba lor. Dacă Aurélien i-ar fi evacuat brusc pe acești nepoftiți după această remarcă, i-ar fi pus pe drumul cel bun. Astfel fu nevoit să îndure peste un ceas această mascaradă, debandada ideilor acestui om, mania sa de psiholog, pizmele, caraghiozlicurile lui.

În aceeași seară, consultă un Chaix, își făcu bagajele, și dîndu-i-se asigurări că pașaportul nu-i era expirat, urma să plece în Tirol unde, dată fiind căderea coroanei, putea să-și permită toate excentricitățile. Mai întîi să nu mai vadă această bandă de țicniți, să nu mai audă vorbindu-se despre nimic ; și apoi să ducă un trai ceva mai îmbelșugat, pentru a se reface, a uita. Se află mai sus de Innsbruck, drumuri pe creastă de munte pe unde poți umbla ceasuri peste ceasuri cu nimeni decît cu soarele și cu vîntul... cu nimeni decît cu soarele și cu vîntul... cu nimeni decît cu soarele și cu vîntul... În trenul care îl ducea, își repeta aceste vorbe ca un disc zgîriat : cu nimeni decît cu soarele... Însă îi era cunoscută bine

această formulă, Doamne Dumnezeu! Ce-i amintea
are? Imposibil să descopere ceva în creierul său... cu
nimeni decît cu soarele și cu vîntul...

LXXVII

— Privește deci puțin ; pentru această biată Bérénice,
o nimica toată, pentru ea se bat negrii !

Edmond înălță din umeri, Rose exagera binișor. În
fine, ar fi preferat ca ea să mai lase în pace vechiul său
cîntec : în ultimul timp ajungea pisăloagă cu teatrul său.
Nu era atît de ușor de aranjat. Trebuia teatrul mai întîi,
apoi suma de bani, apoi s-aducă venituri mai mici sau
mai mari și o garanție financiară, persoana care să-și
asume răspunderea...

— În orice caz, nu de dragul meu s-ar omorî cineva !
zise ea cu părere de rău. Nici n-are să fie omorît...
Soția ta e sănătoasă ?

El se înveseli.

— Fiindcă, zise Rose, te bănuiesc, să știi, că mă înșeli
cu ea. O, să nu spui nu ! Ești un pervers. Dă-mi com-
binezonul.

Ea își pregătea valiza. Încă o dată. Abia se întorsese
din Dax, locul de cură anuală cu Jicky, angajat al stabi-
limentului. Îl lăsase acolo. Era sezonul mort pentru in-
stitutul Melrose. Trei săptămîni la Dax : sacrificiul adus
lui Decoeur ajungea așadar. După cîteva zile de Paris,
reîntîlnindu-se cu Edmond, ea pleca din nou. Îl lua cu
dînsa în Suedia. Pentru prima dată Edmond avea să că-
lătorească în acest fel într-un turneu. Rose urma să joace
în *Gioconda* la Stockholm. „E de d'Annunzio, zise el,
nu pot să-l înghit ! — Oh, ești gelos, te ador ! Dar nu
uita de teatrul meu... — Adrien se va ocupa de el în
timpul călătoriei noastre. — S-a îndreptat de-a binelea,
piciorul său ? — O, are nevoie încă de un baston, dar, în
fine... — Ai o mare obligație față de el, nu numai fiindcă
a salvat fetița, drăguța de ea ! Dar, gîndește-te, ce vîi-
căreli aveau să-ți audă urechile din partea soției tale,

dacă fetița ar fi fost zdrobită ! Aoleu, ce plictiseală ! Prefer să nu mă mai gîndesc la asta...”

Legătura lor se schimbase, poate ca să contrabalansez despărțirea pe timpul iernii ; devenise mai statornică mai intimă. Edmond se desprindea cu totul de Blanchette care acum era foarte calmă, nu mai punea întrebări. Se plictisea cu ea. Luna august era splendidă în Suedia. Rose dădu acolo peste un băiat de-o frumusețe doborîtoare, cam moale, care se îndrăgosti de ea. Pe deasupra, posedă toate fabricile de chibrituri din țară. Îi propunea să cumpere pentru ea *La Comédie des Champs-Élysées*. Acest teatru era în stima lumii din Stockholm, din pricina Baletelor Suedeze de Jean Borlin. S-ar putea face o combinație cu Rolf de Maré, care ar folosi la Operă sala cea mare. „Ascultă, draga mea, zise Edmond, dacă îți place, vezi, culcă-te cu el, nu mă sinchiesc ; însă dacă primești bani de la el, s-a isprăvit între noi. Anume ce hram aș purta eu în toate astea ?” Ea îl sărută : „Tare ciudat mai ești ! Îmi placi. Și apoi, nu înșeli un bărbat care are atît de frumoase bagaje.” Ce frumusețe de bagaje avea, Barbentane ! Dar, în fine, îi telegrafie lui Adrien Arnaud să facă tot ceea ce era necesar pentru *Le Gymnase*, dacă Bernstein¹ nu-l lua. Tot răul spre bine. *Le Gymnase* e mai bun decît *La Comédie des Champs-Élysées*.

De altminteri, drăguțul negustor de chibrituri nu era lucru mare la pat. Și apoi Norvegia... O actriță, Rose Melrose, ea să nu cunoască Norvegia ! Îl are pe Ibsen, îți dai seama. Deci o porniră spre fiord. Adrien scria că treburile nu mergeau foarte bine la Consorțium cu grupul Palmède : opoziție sistematică în afacerea vînzării de benzină în Paris. Ei aș, Adrien n-avea decît să pună stăruință în această direcție. Consorțium-ul îl interesa pe Edmond numai întrucît îi garanta libertatea de mișcări. Dacă i-o limita, ducă-se dracului ! Nu era dintre mîrșavi. Pînă una-alta, nu-i pomeneste despre *Le Gymnase*, Adrien. Dacă nu poate dobîndi *Le Gymnase*, e preferabil să nu trateze cu dispreț suveran *La Comédie des Champs-*

¹ Dramaturg foarte gustat în epocă, specialist într-o tehnică teatrală cu efecte neprevăzute, zguduitoare, dar ieftin melodramatic.

lysées. „Însă deoarece Ivar nu-i lucru mare la pat, draga mea? — Nu-i lucru mare, nu-i lucru mare: nu sînt atît de interesată cît îţi închipui!” O scrisoare scurtă de la Mary le ajunse la Narwick: amesteca chestiuni ca parfumul la cîntar cu tristeţea ei pricinuită de moartea lui Paul. Vorbea puţin cam mult despre acel tînăr muzician, amic al defunctului, Jean-Frédéric Machinchouette. S-o fi culcat cu el desigur. Însă doctorul îi scria soţiei sale nişte scrisori să-ţi sfişie inima, nu alta. Rose dorea să se întoarcă. Ar avea conştiinţa împăcată în ce priveşte teatrul *Le Gymnase*, şi datora cîteva zile lui Jicky al său. Porcul de Edmond, ce bagaje totuşi. „Ascultă, n-are linişte omul cu tine, nu te gîndeşti decît la teatrul tău... — Şi la soţul meu. Am grija lui. Şi apoi ce-ţi pasă ţie de mine, am cariera mea. — Şi institutul Melrose? Nu înseamnă nimic poate? S-ar cădea să se ocupe de dînsul, Jicky. — Nu-ţi spun că nu înseamnă nimic, dar nu-s eu croită ca să fiu doar o marcă de parfumuri...”

La întoarcerea lor, în septembrie, Blanchette nu era în strada Raynouard. Luase cu dînsa copiii la vila lor din Biarritz. Rose îl tîrîia pe Decoeur în urma ei. Se exprima în cifre tot timpul, acest bărbat. Institutul mergea bine, prea bine chiar. Vacanţele, sezonul de la Dax parcă nu reduseseră mersul strălucit. Ar fi trebuit un nou vărşămint de capital pentru a spori fondul de rulment, erau prea multe comenzi. Inconştiinţa oamenilor! Povestea cu teatrul *Le Gymnase* se complica, ar fi fost preferabil ceva mai mic, dar Rose se năpustea şi făcea scandal. Vara Parisul nu-i prielnic nervilor. Mai ales că se constituise de curînd alcătuita La Compagnie des Voitures¹, o grupare de acţionari mărunţi care cereau socotelile, voiau să-şi bage nasul peste tot, ţipau împotriva acelor diferite Imobilières, pomeneau despre capitalizare. „Voi ajunge din cal măgar dacă stau aici. Ocupă-te tu de tot! îi zise Edmond lui Adrien. Apropo, piciorul tău?” Nu se mai resimţea. Barbentane o şterse la Biarritz. Micuţii crescuseră mari. Mama lor era rezervată, părea toropită, ca într-o visare. La Cazino se jucau partide scumpe, Edmond avea noroc. Diane de Nettencourt, superbă, se

¹ Societatea Vehiculelor.

arăta, făloasă, cînd la o masă, cînd la alta, pe-aproape de Schoelzer. Era văzută mult cu un toreador, și asta dădea legă limbile clevetitoare ale celor din jur. Rose dădu peste Edmond pe neașteptate. Luase o cameră la Saint-Jean de-Luz. Cînd văzu că joacă, se supără. „Îmi refuzi mi un teatru și tu arunci banii pe fereastră. Da, ai un noroc de încornorat. Dar nu cum îți închipui !“ Petrecu opt zile cu ea la Saint-Jean. Blanchette nu se interesa cîtusi de puțin de ce făcea el. Însă ce gloată zgomotoasă ! Se zdrobeau la înghesuială. Și apoi Spania era aproape de tot, atît de ispititoare. Rose se dovedea foarte barrésiană cînd îi venea gustul. Țara bascilor e foarte frumoasă, dar dar... Toledo, nu te ispitește de fel ? La Toledo ea îl bătuse la cap cu teatrul *Le Gymnase*. Uite ce mi se scrie, vezi, uită-te ! O mulțime de plictiseli, Palmède, o anchetă la Compagnie des Voitures, cine mai știe ? „Nu-s o femeie versată în afaceri, zise ea. Nu mă pricep de fel la de astea...” Apoi, luară drumul spre Andaluzia.

În primele zile din octombrie, cînd sosiră la Cordoba, acele toldos erau încă întinse deasupra străzilor înguste. Era o căldură minunată. Serile, de-o dulceață mexicană ; erau atît de îmbălsămați portocalii, părea atît de romantic totul cu acele grădini nevăzute, și cu bărbații agățați de gratiile ferestrelor după care se ghiceau fetele tinere, preaiubitele lor, cu guvernantele la doi pași. „Într-adevăr, zise Rose, dacă aș ști doar că s-aranjează cu *Le Gymnase*, cred că aș fi fericită !“ Pe neprevăzute, o telegramă îl chema pe Edmond la Paris : Blanchette cerea divorțul. „Ce-o fi apucat-o ? Voi aranja eu totul... Rămii aici, dacă vrei, eu o șterg. — Oh, cît e de trist ! Mi-ar fi plăcut atît de mult să merg la Cadix. Și la Sevilla. Bineți-am spus eu că nevastă-ta nu e decît o burgheză... Va fi nostim dacă mi te-o arunca pe drumuri ! — Lasă pe mine, voi aranja eu totul. — Nu uita de *Le Gymnase*.“

Era la mijloc tocmai acest *Le Gymnase*. Se părea că acest *Le Gymnase* umpluse într-atît paharul încît dădea acum peste margini. Cum oare îi ajunsese la ureche toate acestea lui Blanchette ? În sfîrșit, nu numai că cerea di-

¹ Adeptă a tradiționalismului francez, pe care îl intrupează Maurice Barrès (1862—1923), romancierul cîntăreț prin excelență al plaiurilor natale.

divorțul, dar cerea să se facă investigații în afacerile lui Edmond, sub pretextul apărării copiilor. Și, zău, ce vi-deană ! Cînd părea că nu se sinchisește, la Biarritz, ei bine, trîntise pe urmele lui niște detectivi ; la Saint-Jean-de-Luz el plătise nota de la hotel a D-nei Melrose, locuia alături de ea, se luaseră declarații servitorilor. Și apoi nu se întorcea din Suedia ? Fuseseră văzuți în Spania. Parșiva naibii ! Acea Blanchette care se prefăcea că descoperă... Da, după averea sa dădea zor ea. „Ai fost foarte imprudent“, spunea avocatul.

Barbentane se repezi acasă la tatăl său. Ministrul își dădea seama oare de ce urma să dezlănțuie presa în legătură cu divorțul acesta, dacă ajungea public ? Iar societatea mașinilor și fiscul începeau cu năzdrăvăniile lor din pricina idioteniei unor mici deținători de acțiuni la purtător, și Palmède... „Ce amestec are în astea, Palmède ?“ întrebă senatorul. Ah, nu, nu cădea din nori în felul ăsta, de sute de ori ți-am explicat...

„Palmède, dragul meu, este partidul... La ultimul congres am votat împreună. Nu-și dau picioare-n spate radicalii între dînșii probabil !“ Nu se putea să-l scoată cineva pe senator dintr-ale lui. Îl irita îndeosebi, pe excelența-sa, că poliția e atît de prost organizată încît noră-sa a putut să ceară divorțul fără ca el să fi fost prevenit din timp. „Mă voi plînge la Interne, și cum îi merge D-nei Melrose?“ Doamne Dumnezeule! Edmond nu se mai gîndise la institut! Dacă se mai răscolea și boroboața asta... „Și tu ești președintele consiliului de administrație, nu uita!“ Tatăl ridică din umeri. Avea să-i vorbească despre toate astea lui Poincaré.

Drept culme, Adrien lipsea din Paris. Strada Pillet-Will era sinistră toamna. Simoneau, de fel la înălțime. Se dovedise un excelent funcționar, un om de încredere. Dar în ceea ce privește inițiativele în cazuri ieșite din comun, tufă ! Stăpînea prin birouri o consternare de rău augur. D-ra Marie avea ochii roșii. Edmond se înfunda în hîrtoage. Simoneau, cel puțin, era sigur de tot că operației aceleia de anul trecut nu i se mai putea da de rost. Nu mai era sigur de nimic, Simoneau. Să nu uităm de institutul Melrose... Ar fi trebuit s-o vadă pe Mary, pe Leurtillois, și pe acel Machinchouette, pe pictorul lui Rose...

Mary și Frédéric își făceau reciproc repetate mărturisiri de dragoste împărtășită ; îl însoțise la Londra, unde el dădea un recital. Moș Ambérieux nu era de găsit, pentru bunul motiv că ținuse, și el, ca și Aurélien, să profite de împrejurări, și să se ducă să reînnoade cunoștința cu niște prieteni vechi de la München. Fusesse destul de lungă vreme despărțit de dinșii de toată porcăria aceea de război !... Edmond nu regreta lipsa lor din motive de mondenitate. Va fi nevoit să aranjeze lucrurile fără ei. Nici o boroboacă la institut ? Simoneau ! Domnule ? Tunc rog trimite telegrama asta domnului Arnaud, la Sérianne. Parcă la Sérianne a spus el că se duce ? Ii scrisese lui Rose să se întoarcă. Nu era momentul să cheltuiască fără nici o noimă. A, da, să nu uit de institut. D-ra Agathopoulos avea un furuncul pe obraz ; ce reclamă pentru un institut de înfrumusețare ! Contabilul îi explică lui Edmond că era nevoie de o sută de mii de franci pentru termenul de plată de la cincisprezece. Oamenii nu plăteau. Nespus de agreabil. Cît despre Decoeur, se îmbăta ca un porc. O dată ce sezonul de la Dax trecuse, era asigurat că un an întreg avea s-o aibă pe Rose într-adevăr lângă sine. Îl întrebă pe Edmond unde o lăsase pe nevastă-sa. Cu o semiobraznicie și cu o mîrșavă smerenie. Era nostim, Parisul ! Dacă însă Aurélien ar fi fost acasă, ar fi pus la cale niște seri plăcute, e un ins de încredere cu care poți să-ți exprimi gîndul cu glas tare. Dar nu. Leurtillois călătorea prin Germania. După ce se îmbătase de aerul munților, se dusese din Tirol în Salzkammergut, din Salzkammergut la Viena, și de-acolo la Berlin. Dat fiind cursul mărcii, nu se va întoarce în curînd. Trimitea ilustrate în culori. Edmond găsisese trei-patru în strada Raynouard ! Am dat de mare belea ! Luă trenul spre Biarritz. Blanchette nu se mai afla acolo. O ștersese la Antibes. Se dusese să se pună sub protecția mășterei sale. Să leșini de rîs. Blanchette la Carlotta. În fine, nu la Carlotta, ci în preajma sa, în pavilionul pe care îl construiseră pentru dinșii. La Carlotta, bine : el o să aibă o complice într-un grup mai mult sau mai puțin advers. Drumul de la Biarritz la Antibes e pur și simplu infernal, cu atîtea schimbări, cu trenurile acelea din sud-est, greu de înfruntat ! Ceva fără sfîrșit. Dacă ar fi avut automo-

lul măcar. În tot lungul drumului Edmond vîntura în
nd cifrele : cu cît le chibzuia mai mult, cu atît se simţea
mai bucuros că va avea sprijinul lui Carlotta. Numai că,
ezi, Carlotta era în Egipt, ca de-obicei. Nici nu dăduse
chii bine cu fiică-sa vitregă şi cu copiii instalaţi în
avilion, că se şi cărase. Haida de, avea să fie obligat să
ndure cumplita scenă cu Blanchette. Închirie o cameră
a Juan-les-Pins, se duse la coafor, îşi făcu unghiile, ma-
ajul. În octombrie Juan-les-Pins era zgîlţit de-un vînt
cumplit. Pierdu zece mii de franci la cazino. Dădea el
pare îndărăt cuprins de groază în faţa obstacolului ? Îşi
acordase un răgaz de douăzeci şi patru de ceasuri înainte
de-a da ochii cu Blanchette. Ca să aştepte să treacă ziua
de vineri.... Nu mai era sigur de sine.

LXXVIII

Hotelul cu pereţii groşi, construit pentru ninsori, ţinea
răcoare în toiul verii. Aurélien se rătăcea prin culoarele
întunecoase şi între pereţii albiţi cu var. Semăna cu o
mănăstire şi cu un han pentru conăcitul caravanelor. Tru-
pele lui Napoleon îşi aşezaseră tabăra în regiune, iar
un mareşal îşi instalase garnizoanele. Te aflai în plin
tîrguşor, în scobitura străzii care urca pe amîndouă la-
turile. Se îngîrămădea o lume nebună. Toţi străini. Leur-
tillois nu vorbea cu nimeni. Lipsa de tact a oamenilor
îl irita ! Aveau trucuri de-a scoate bancnotele, de-a ex-
pune provocator zecile de mii de coroane sub ochii ser-
vitorilor ! La drept vorbind, ăştia le rîdeau în nas. Nu
era lipsă acolo de nici unele, într-un cuvînt : se găsea
lapte, ouă, fructe, destulă carne. Prin oraşe, după cît se
părea, era îngrozitor. Însă la ţară ! Se descurcă oamenii
totdeauna la sate. Ce ţară încîntătoare ! Acele vîlcele
înguste, şuvoaiele în fund, povîrnişurile verzi, ici şi colo
bisericele, aşa de puţin asemănătoare cu lăcaşurile de pe
la noi, albe, cu ale lor acoperişuri verzi, clopotniţa veche
orientală, peste tot un baroc rustic... Şi casele de lemn,
joase, mai toată casa acoperiş. Oamenii sînt curaţi, blînzi,
cuyiincioşi. Lui Aurélien îi plăcea să răspundă la al lor

Grüss Gott! pe cale. Dușmani? Într-adevăr nu era deloc crezut.

Mai sus de Steinach, excursiile clasice durînd cîteva zile, Leurtillois, fără călăuză, la întimplare, în pofida sfaturilor străbătute de frică ale hotelierului, își trecea zilele prin munții abrupti și sălbatici, pe unde potecile nu erau de loc ori erau puțin călcate de picior de om. Intra de-a dreptul prin pădure această urcare potrivnică înaintării pe unde se deprinsese să atingă primele contraforturi lipsite de verdeață dintr-o regiune de culmi. O pornea dis-de-dimineață înainte de-a miji zorii, astfel încît s-ajungă devreme în cîmpul de floarea-reginei, după trei ceasuri de urcuș, de unde, întorcîndu-se, vedea încrucișarea văilor, pînă la Innsbruck la nord, și la sud spre Dolomiți. Era într-adevăr acoperămîntul Europei, se ghicea Elveția și Italia. Aici începea mareața singurătate a înălțimilor.

Tocmai de-aici, negrijuliu de primejdiile posibile ale alpinismului, cu bastonul de care își atîrna cămașa, cu torsul gol, fără pălărie în cap, pîrlit ca tăciunele, cu urmele palide ale insolațiilor din primele zile, Aurélien se înverșuna să nu rupă contactul cu cerul. Mergea, fără să țină seama de straturile de roci nesigure, de contraindicațiile Baedekerului de la hotel, pe creștetul ăsta, sau pe celălalt, sau pe un al treilea; ele sînt prin aceste meleaguri tot atît de ascuțite ca și tăișul unei lame, pe ici, pe colo sînt ca niște ziduri groase, le străbați printr-un coridor vertical strîmt, unde pietre mari se desprind la cel mai slab zgomot. Unghiurile lor abrupte ne hărăzesc surprize: descoperi pe neașteptate un alt versant, o vale ca un uluc al munților, o prăpastie unde se răsucesc șarpele de metal care își cojește solzii din coadă în cascadă la poalele unei păduri jos de tot. Apoi e un infern de stînci, o gaură enormă de pustiire și de jale. Reiei creasta, pe linia de despărțire a două țări-muri, la o mie de metri ici, la opt sute colo, un univers de adîncături goale la tălpile tale, și imensul soare peste toate astea, aruncînd umbrele involburate ale vîrfurilor din aceste depresiuni uriașe. Tu însuți nu mai observi nici jarul cerului, văpaia soarelui, atît de viu simți aerul pe piele, atît umbra pare de nevolnică și destinată pă-

minturilor șese. Ești cuprins de beția umbletului, a sforării, a greutateii învinse. Ai crescut mai mare, mai măreț din înălțimea munților. De cită forță nu dispui în singurătatea nesfârșită ! De forța însăși de-a nu gândi la nimic, pînă într-atît pătruns de peisaj, pînă într-atît robul ochilor tăi, și al acestui tărîm pur și necunoscînd proporțiile, încît el este gîndirea noastră, nebunia noastră, și pare să dicteze totodată pașii omului, bătăile inimii sale, mișcarea ideilor lui. Fiecare pas pe care îl facem trebuie să fie supravegheat ; într-o deșteptare constantă să fie toți mușchii ; călăuzele pretind că spre a trece peste zona aceasta de munți în regiunea de dincolo, la care în general se ajunge printr-un lung ocol, și nu pe creste, trebuie să te fi născut prin partea locului. Minciună cu ochi și cu sprîncene ! Ele vreau să arate că sînt indispensabile, cu siguranță.

Adăposturile erau rare de partea asta. Trebuia să atingi cabana, singura la o depărtare oarecare, unde s-ar putea mai mult sau mai puțin să prinzi ceva puteri mîncînd, hăt-colo, preț ca la patru sau cinci ore de mers. O să găsești din nou acolo turiști, și niște țărani care au să se lase rugați ca să cînte arii tiroleze spre marea bucurie a englezoaicelor ; și preoți cu societățile de gimnastică sau tineret dintr-un fel de întovărășiri a lucrătorilor vreunei bresle, care se vād în grupe mici, pe jumătate goi, blonzi și pîrliți de soare, cu medalii la gît. Niște *Naturfreunde*¹. Și alții, cu femei și cu rucsacuri, germani în felul imaginilor de prin cărțile de premii școlare dintr-al nouăsprezecelea secol. Mai erau și institutori numai în vestă, care se deosebeau prin felul lor de-a nu zice *Grüss Gott* în trecere ca toată lumea. Se părea că făceau parte din organizații socialiste. De cele mai multe ori Aurélien cobora spre Steinach numai pe înnoptate ; lua cina în sala cea mare deja aproape goală, unde cei din urmă turiști își mînceau desertul, și se auzea dintr-o încăpere vecină muzica de la un fonograf pe care îl puneau în mișcare tinerii.

Însă într-o seară, fiindcă amenințase să se dezlănțuie o furtună, de altminteri împrăștiată, pe cînd sosea la

¹ Prieteni ai naturii (germ.).

intrarea în sat, pe la ceasurile șase, văzu coborînd de pe ușoara colină, în fața lui, o pereche ridicolă pe care soarele în asfințit o împodobeau cu un nimb de aur de operetă. Bărbatul era deghizat în tirolez, genunchi goi, ciorapi verzi, nădragi pînă la genunchi, cu bretele late jiletică deschisă peste o cămașă cu flori, pălărie clasică gătită cu pană, și părea un francez cum nu se mai arată de vreo patruzeci de ani, cu mustăcioară, cu obrajii rumeni, cu al său un metru șaptezeci, și avînd un ciine de vînătoare cu zgardă, cu peri lungi și aspri, în formă de vierme, cu urechile ascuțite. Lungul baston de alpinist în cealaltă mină completa personajul. Femeia, cu rochia neagră înflorată, cu pălărie de paie, toate cumpărate din Innsbruck, era tot atît de puțin țarancă pe cît era el de muntean, și avea ochii fardați, unghiile făcute, însă era frumoasă, înaltă, suplă, își scîlția tocurile prin pietre. Unde i-am mai văzut pe oamenii ăștia? se întreba Leurtillois. Nu vor fi mers la mai mult de trei sute de metri de sat, cu siguranță. Din senin, prinseră a face gesturi largi, semne, a striga. Nici o îndoială, îl chemase pe Aurélien! Erau soții Floresse, vecinii de pe cheiul d'Anjou, pe care îi întîlnise la bîlciul din Montmartre, alături de Cussé de Ballante. Singurătatea lui se dusese pe apa sîmbetei.

Cu multă greutate se feri de dînșii. Închiriaseră o casă țărănească, aranjată pe potruva îmbrăcăminteii lor, aveau doi servitori din partea locului, ciinele mîncea la masă, și se plictiseau de moarte. Nu știau nemțește. D-na Floresse vorbea cu cei din jur prin gesturi. „Înțelegi, Leurtillois, zicea soțul, n-ar fi scumpe din cale-afară lucrurile! Tîmpenie să pierdem ăst chilipir... Se trăiește pe nimic... Suvenire pe mai tîrziu... un moment ca ăst în viață!“ Avea în vorbă un stil aproape telegrafic. Poseda o mare papetărie în centrul Parisului. Se plictisea totuși.

Aurélien își dădea seama cum urmau să se desfășoare lucrurile. Avea s-o pățească. Făcu în chip onorabil tot ce putu ca să scape de ei. Se culcă, evident, cu Régine Floresse. Peste poate să facă altfel. În sfîrșit, era culcă-reală sadea. Nu putuse suferi niciodată acest soi de dragoste pe fugă, de la un apartament la altul de-alături. Noroc însă că se afla aerul liber, după aceea... Aurélien

orni în excursii de două-trei zile, atinse ghețarii din partea de sus a văii, se cățără pînă la frontiera italiană, pînă la Brenner, și se întinse la flecăreală cu bersaglierii în post. Ah, pe acolo se vedea că avusese loc războiul... Nu se mai gîdea la Bérénice.

Puțin cîte puțin, oarecum, simțea că îi creștea în suflet meliniștea. I se părea că mai ales de cînd îl atacaseră soții Floresse. Asta îl obosea îndeajuns, Doamne Dumnezeule! În fine, urmară serile din Steinach, lungi, tăgănate, greoaie, cu farmecul cald încă al nopților. Apoi reîncepu sușul spre înălțimi, de cum crăpau zorile. Era mulțumit cînd ajungea. Însă bizar lucru : ceva șchiopăta, peisajul nu-i îmbogățea îndeajuns sufletul. Adeseori prindea să se gîndească la un orașel francez, capitală de canton din sud-vest, banal și plin de praf, cu o farmacie pe strada principală ; își imagina acele inserări, cînd oamenii își părăsesc lucrul lor, cînd e o îmbulzeală de lume de pe lume pe strada principală, Bérénice trece, iar un grup întreg de domni o salută... „Doamnă Morel ! Omagiile mele, doamnă Morel !” Subit se uita de jur împrejurul său, și nu era decît cerul, stîncile și, în fundul acestui labirint sterp și pustiit, o mănăstioară umflată chișcă parcă ar fi un săculeț de mazăre, colo, de care legenda leagă amintirea lui Carol-Quintul, nu se știe de ce anume... Uite, va trebui să-i spun lui Régine că mă simt stingherit din pricina lui Floresse. O să ridă tare. A și ris tare.

— Nu vorbi prostii, Aurélien ! Să-mi spui ce crezi despre ultima mea achiziție !

Cumpărase o pictură bisericească, de-ajuns de bitu-minoasă, dintr-al șaptesprezecelea secol, o Grădină a Măslinilor... Se adăugase de curînd nenumăratelor cumpărături ale soților Floresse : picturi țărănești primitive, icoane pe sticlă, scrinuri vechi, cercei etc... „Mă întreb, zicea Gontran Floresse, dacă n-o s-avem de furcă prea mult cu domnii de la vamă ? Se părea că austriecii luaseră niște măsuri draconice pentru ca să nu se mai poată scoate nimic din țară... — Asta ar mai trebui ! exclamă Régine, care se făcuse foc și pară. Le-am plătit ori nu le-am plătit ? Atunci ? Ce e al nostru e al nostru...”

Timidele încercări ale lui Gontran de-a explica neveste-sei că ideea de proprietate este în funcție de împre-

jurări rămîneau fără rezultat. „Și apoi, la urma urmei sîntem noi învingătorii, da sau nu?” Pentru prima oară Aurélien auzea această expresie din gura unei femei. Îl impresionează în chip ciudat. Totuși nu aproba aceste apucături de negustori de ocazie ale compatrioților. Nu era prea mîndru de dînșii. Iar cînd într-o dimineată, pe drumul creștelor pe care îi plăcea să-l tot parcurgă din nou, la nord-est de Steinach, se cam rătăcise, aflîndu-se singur, ca totdeauna cu torsul în aerul liber, cu bocceaual de obiecte între umeri, și cu două sandvișuri înăuntru, în fața a vreo zece germani, adevărați aceștia, toți în aceeași culoare bej și gri-verde, cu mai multe femei care, recunoscînd un străin în acest turist negricios, își învîrtiră amenințătoare pumnul spre dînsul, și strigară că îi vor sili să plece pe toți, în timp ce bărbații le potoleau, vorbindu-le la ureche, iar el fu nevoit să treacă pe dinaintea întregului grup pe-o îngustă cărare între două prăpastii, cu sentimentul că mișcînd din umeri, ar străbate un kilometru în înălțime, nu se simți într-adevăr foarte învingător, Aurélien, ba de-ajuns de rușinat. Mai ales întrucît avea conștiința că, la urma urmei, în locul lor, ar fi simțit ca dînșii; și că de-alde Floresse nu l-ar obliga să gîndească altminteri, dimpotrivă. În sfîrșit, acest soi de incident se repeta foarte rar. De cele mai multe ori oamenii din partea locului erau amabilitatea însăși.

Avusese greutăți bănești: suma lunară, în întîrziere, o prostie din partea băncii, și căderea coroanei în același timp... O, putea el să se descurce. Dar primi invitația lui Floresse, luă camera de oaspeți în vilă. Era enormă, casa; și pe ei nu-i costa decît spălatul cearșafurilor. Și apoi Régine i-ar fi luat în nume de rău dacă refuza.

Fără îndoială că Aurélien avu sentimentul lui Livingstone¹ cînd caravana lui Stanley² se ivi la orizont, cînd primi o scrisoare de la unchiul Blaise, care se îndrepta spre München și își schimbase subit direcția făcînd un ocol prin Innsbruck spre a-l vedea pe Aurélien: însă îi cerea să vină pînă acolo, Steinachul prea nu era în

¹ (David) misionar și explorator scoțian (1813—1873). Exploră Africa centrală și australă și combătu comerțul de sclavi.

² John Rowlands, sir Henry Morton (1841—1904) exploră Africa centrală, unde se întîlni cu Livingstone.

drumul său... Și ce plăcere la gară, de a-i reîntîlni, pe unchiul și pe tanti Marthe, neschimbați, mereu la fel... Ah, Aurélien mai văzuse acel vechi rînd de straie de mătase indiană naturală pe care Blaise îl scotea și îl lua la purtat în fiecare an cînd dădeau căldurile ! Iar mătușa : în taionul său gri, cu un sac mare și cu lucrul înăuntru, cu o pălărie de pai neagră. „Ești mereu la fel, neschimbată, tanti Marthe ! ca odinioară cînd eram mic și mă duceam să te iau împreună cu mama, și cu poneiul... Parcă ai fi un arap, dragul meu, zise ea cu vocea de bețivan, dar nu-s meleaguri pentru noi !“

Mătușa era foarte înspăimîntată fiindcă avusese loc în ajun un fel de manifestație la monumentul unui patriot tirolez care descărcase o armă de foc odinioară împotriva trupelor lui Napoleon. Și mulți negustori închiseseră magazinele drept protest împotriva străinilor.

„S-ar crede că lumea nu ne iubește pe-aici...“ spuse Aurélien cu glas tînguitor. Iar Marthe : „Mă întreb ce ne reproșează !“ El înălță din umeri, dar unchiul explică : „Se pare că n-au ce mîncă în oraș...“ Mereu același cîntec, nu că oamenii ar avea idei, nu : însă cînd pîntecele intră în joc ! Aurélien zise că Franța sau Germania una sînt : oamenii sînt materialști în mod josnic. Pînă una-alta, e o mare plăcere că ne întîlnim unii cu alții. Timp de-o seară, două ? O, două seri, unchiule, nu vă dau drumul din mîină pînă poimîine !

LXXIX

— Te asigur, fătul meu, că n-ai dreptate...

Blaise scuipa tutunul mestecat peste parmaclîc. Tanti Marthe nu se prea amesteca în conversație, absorbită de lucrul de mîină, un șervețel, broderie englezească, de pînză neînălbită revărsîndu-se peste cercul pe care era întinsă, pe dedesubt cu mușama verde și neagră, cu împunsături de ac.

— Îți spun că nu ești drept... Ménéstrel are talent... și apoi ce-mi pasă mie dacă are talent... are mai mult decît talent. În fiecare generație apar tipi ca dînsul.

Bineînțeles că sînt înconjurați uneori de indivizi ciudați. Îmi aduc aminte, în ce mă privește, în zilele simboलिष्टilor. Of, am admirat atîția bizari cînd eram tînăr ! Rîzi după aceea, cînd te gîndești la ce-a fost... Fără îndoială că Ménéstrel, dragul meu, că Ménéstrel... o să vezi tu mai tîrziu !

Cum de le venise în minte Ménéstrel în fața acestui peisaj enorm, a luminii acesteia strălucitoare ? Luaseră funicularul și ajunseseră la imensa terasă care domina de sus nu numai Innsbruckul, ci întreaga vale a Innului, și de unde se susținea că se vede în depărtare aceea a Dunării. Li se servise bere, mătușii și lui Aurélien. Blaise ceruse un pahar mare de lapte.

— Eu, făcu tanti Marthe, nu înțeleg nimic din ceea ce scriu, oamenii ăștia... Însă dacă unchiul tău socotește că e bine, se va fi aflînd desigur ceva acolo. Fiindcă am băgat de seamă eu : cînd îți bați joc de-un pictor, de-un scriitor, și cînd el, cînd el dă din cap așa (uite, privește-l !), ei bine, după zece ani, e contrariul... Cei care nu înțelegeau sînt entuziasmați de dumnealui, și Blaise al meu îl critică mai rău decît ar cere să fie spînzurat !

La drept vorbind, Leurtillois își bătea joc de Ménéstrel. Despre Paul Denis se discuta, dar nu i se rostea numele. Paul Denis continua să fie, sub două aspecte, în ce-l privea pe Aurélien, o rană. Chiar în amintire. Poate că era pradă astfel unui sentiment josnic, dar ce putea să facă ? Îl avea. Izbutea să nu se gîndească la Bérénice, însă moartea lui Denis ăsta îl tot frămînta. Ceva atît de stupid, lăsa o amărăciune, aceasta revenea. „Dacă ai fi văzut, unchiule, cînd Bédaride a venit cu Pfister ! Niște întrebări, de să te îmbolnăvească... În realitate, bieții ortaci ai lui Ménéstrel, au procedat nu prea diferit, cu ancheta lor... Să-ți verși măruntaiele de greață... Cînd mă gîndesc că Sicre de Frédéric ăla s-a înhăitat cu văduva Perseval ! De tot hazul... Dar spune, te rog...”

Părea stîngenit. Blaise îl încurajă, dar spune odată ! „Ei bine... mă gîndisem... Tie... nu ți-a scris de fel, Bérénice ?” Ba da, scrisese de două-trei ori. Nimic important. Scrisori ca să aduci mulțumiri, să dai vești. Nici o vorbuliță despre Aurélien. O dată, pomenea despre soțul său : *Lucien a fost fără cusur... nimic mai mult.*

Ah, Aurélien căzu pe gânduri îndelung. Îi stătea ceva pe inimă. Un ce pe care se obosise a-l duce singur. Care se cuibărise în sufletul lui de mii de ori. Despre care va trebui să vorbească într-o zi cuiva... Atît unchiului... Se uită la mătușă-sa : prezența sa îl cam stingherea, deși... La urma urmei, nu era atît de de-a dreptul... Ceva intim... și apoi, la naiba !

— Iată, zise el, și se opri lungă vreme... Iată : noaptea, înainte de-a muri, bietul Denis mi-a povestit un lucru... of, ar fi făcut mai bine să-și țină gura ! Asta arată cu cine am avut de-a face, și apoi... Cînd te gîndești că ea s-a dat pe mîinile unui băiețoi ca dînsul ! Femeile sînt smintite.

— Strajă gurii, nimic, zău, despre femei, hămăi tanti Marthe.

— Îl întrerupi, atrase atenția cu severitate Blaise.

— Ce spuneai, fătul meu ? Am impresia că umbli cu fofirlica.

— Eu ? Nu... Asta fiindcă... asta înseamnă că e vorba despre ceva prea revoltător... poate că a mințit, la urma urmei, puștiul...

— Prea ne-ațîți curiozitatea...

— Iertare. Da, în seara morții. Nu știu cum s-a întîmplat. În sfîrșit, Bérénice i-ar fi spus... Erau în pat, bănuiesc... Iertare, tanti dragă !

— Ce înseamnă asta ? strigă ea. Ce mai atîtea mofturi ! Care va să zică făceau dragoste, nu-i așa ?

Aurélien roși sub pielea pîrlită de soare. Continuă pe încetul : „Ea îi zise deodată... cred că sînt vorbele ei... în orice caz exact vorbele spuse de el... *Nu poți să știi ce minunat e un bărbat cu amîndouă brațele sale...*

Tăcu și apoi murmură din nou : „*Nu poți să știi...* O mîhnire grea îi apăsă inima. Ambérieux clătină din cap în semn de dezaprobare. Era scandalizat. Avea de ce. Tăcerea lui impresiona prost. Panorama munților strălucea ca un cîrd mare de șopîrle. Unchiul făcu un zgomot din buze care însemna aproape : Haida de, haida de... apoi se scărpină la nas. Era tot numai zbîrcituri, cu pete de insolație amestecate cu asperitățile pielei. „De îndeajuns de prost gust, bombăni el, din partea celui Denis să-ți povestească toate astea !“

Tanti își puse cercul cu lucrul de mină pe genunchi și zise tare : „Ah, bărbații ! Da, priviți-i, pe ăștia de-aici ! Ce ipocriți ! Mie, mie îmi pare firesc de tot, din partea acestei drăgălașe... Nu mă priviți cu ochii voștri cît cepele, domnilor... E îngrozitor cît de mult vă revoltă cînd din întîmplare o femeie spune ceva de-a dreptul. Ei bine, ce ! dacă aș spune ceea ce mi se pare, în fine ceea ce mi se părea atît de minunat la un bărbat ? Nu fă mutra asta, Blaise dragă ! Am uitat cu desăvîrșire ceea ce mi s-a părut vreodată minunat la alde voi !”

Unchiul schimbă vorba. Ea era în stare să spună tot și Aurélien... ei bine, Aurélien, în fond, avusese un alt soi de educație !

„Ascultă, am primit o scrisoare de la acel domn Arnaud... e într-adevăr Arnaud numele său ? cu privire la institut...” Nu spuse institutul Melrose, și pironi o privire asupra lui Marthe, care își tot plimba acul repede și bombănea că, dacă ar fi fost ea în locul acestei drăguțe de Bérénice... Unchiul își apropie scaunul de al lui Leurtillois :

— Nu înțeleg nimic din ceea ce vrei de la mine... dar am impresia... impresia numai... că ceva scîrțîie...

În ce-l privea pe Leurtillois scîrțîia ceva... trimisese vorbă să i se expedieze suma lunară printr-o bancă... nu se primeau mandate pentru Austria... și operația trăgănase atît de mult, cum nu se plătea în franci francezi, ci în coroane, și după schimbul de la data expedierii, încît în răstimpul cînd ar fi putut încasa banii coroana scăzuse, scăzuse... Am fost furat ca în codru.

Chelnerul care strîngea paharele zise într-o franțuzească foarte corectă : „Domnii nu mai iau altă consumație ?” Suriseră. Se vedea bine că era un străin.

Doar mai tîrziu, cînd se întorceau de la Innsbruck, bătrînul Ambérieux cuteză să pună întrebarea care îi umbla prin cap de multă vreme : „Spune-mi, dragă... te-a durut tare-tare ? S-a sfîrșit desigur, cel puțin... — Da, cred, într-adevăr... Nu mă mai gîndesc de fel la ea. Sau cel puțin arareori. E chiar ciudat cît e de ușor să scapi dintr-astea... contrariul de ceea ce ai crede... Nu mă mai gîndesc la astea, iată totul...” Aurélien căzu pe gînduri, și apoi : „Dar ca să vorbesc despre ele totuși îmi

... se întâmplă ca și cu măruntele schije de obuz pe care chirurgul ți le lasă, le plimbi cu tine, și apoi, din plăcere, pui degetul pe ele...”

Unchiul tuși ușor :

— Îți cer iertare : nu s-ar fi convenit să...

— Trebuie din cînd în cînd să știi ce este cu tine. Uneori îți vine să strigi cît te ia gura... nu mai știi nimic despre ea...

— De ce nu-i scrii ?

— Și dacă n-ar răspunde ? Nu vreau să mă expun așa ceva... să mi-o fac singur cu mîna mea... Apoi să pun pe tapet totul, să pun totul în mișcare în sufletul meu... nu mai știu ce doresc. În realitate, puștiul de Denis ne-a despărțit de-a binelea.

— Nu-i ierți că și-a luat un amant ?

— Evident că nu, nu-i iert... în sfîrșit, sînt croit ca toată lumea, i-aș fi trecut cu vederea dacă el ar fi trăit... Dar moartea asta... Obstacolul e Paul Denis mort... mort de dragul ei... Mi se pare că n-am dreptul...

— Spui prostii ! Nu crezi ce spui. Dimpotrivă, fiindcă el este mort...

Aurélien putea el exprima aceste contradicții pe care le trăia cu dînsul prin munți ? Unchiul nu va fi înțeles nimic dintr-astea. O, acea încremenire de spaimă față de timpul care trece fără durere, bunăoară, iar cînd își pierdea mintea asupra ei, durerea... Da, ieșim dintr-o dragoste cum intrăm într-însa, luînd o hotărîre ; și de-a o constata îi prilejuia lui Leurtillois o dezamăgire profundă. Ieșise din această dragoste, cu mîinile goale, și viața în ce-l privea avea mai puțin sens decît oricînd. Își aduse aminte că doctorul Decoeur zicea : „Dragostea mea e războiul meu...” Ieșise din dragostea sa cum ieșise din război. Cu același nedeslușit regret, cu aceeași buimăceală. Astăzi, ca și atunci, se îndoia de virtețul ametei îndurate. Îl apucau din nou niște izbucniri de dezgust cînd se gîndea la zilele din noiembrie optsprezece, cînd împărtășise cu alții acea exaltare a victoriei... Victoria ! Era frumoasă, victoria. N-avea decît să se uite împrejurul său, aici, în Tirol... Victoria soților Floresse... Totul îi părea de folos cînd era vorba să-și strecoare gîndul de la Bérénice la altceva. Ce avea să fie viitorul ? O lume fără

onoare. O lume fără dragoste spre a o justifica. Du Régine, va avea o altă Régine. Iarna în Paris. Balet Rusești. Putea-va el să-și plătească sporturile de iarnă de la Mégève? Era golful la Boulie, întoarcerea pe măverii. Și așa ceva se cheamă o viață. Tot ceea ce faci crezînd că bine faci... Într-o bună zi, totul se plătește. Avuseseră loc luptele de la Éparges pentru ca Flores să cumpere antichități care aveau să-i fie confiscate vamă. Puștiul Denis murise pentru ca Bérénice...

La întoarcerea în Steinach, Aurélien dădu drept pe Floresse la ieșirea din gară. Celălalt, văzîndu-l, își agită brațele: „Ah, scumpul meu! Cum să cerem scuze? Ignorînd desăvîrșit ce s-a petrecut... Factorul trece, corespondența pe masă, încă niște note de plată! Du-te și întoarce-te fiindcă țăranul s-a hotărît să vîndă admirabilul, da ad-mi-ra-bi-lul cufăr dintr-al șaisprezecelea... Îmi păruse că era ceva pentru dumneata... Apoi imposibil să vir mîna pe deasupra... Întrebată Régine: nu văzuse nimic...”

Doamne Dumnezeule! Dacă o fi fost o scrisoare de la Bérénice? Cum arăta scrisul? Gontran nu se uitase la timbrul poștei. Venea din Franța, atît doar putea spune. Régine, întrebată, repetă că nu văzuse nimic și-l întrebă de-ajuns de acru pe Aurélien dacă aștepta o scrisoare de la o femeie. O fi șterpelit-o ea, desigur, o fi citit-o. Era negreșit o scrisoare de la Bérénice... Cu neputință să scrie, s-o întrebe pe Bérénice... Dar o mai iubea oare? Cu cîtă dragoste bizară, fricoasă, nemărturisită. Purta deci mereu într-însul acea neliniște latentă, pe care o adusese la viață incidentul scrisorii? Fusesse de-ajuns acea scrisoare pierdută ca să-l arunce din nou într-o viață dată uitării. Trebuia să fie sincer cu el însuși. Spectacolul din jur multă vreme îl desprinsese de Bérénice și, pe neașteptate, Bérénice renăștea. Nu se întîmpla asta chiar cînd acest spectacol ajunsese a-i stîrni silă? fiindcă acest spectacol ajunsese a-i stîrni silă... Își amintea de acea seară, cu Armandine, cînd hotărîse, exact hotărîse că o iubea pe Bérénice: era după zilele cu Riquet. Și apoi Armandine... tot ceea ce Armandine înfățișa drept silă de familie, de copilărie... de mediul căruia nu-i scapi din gheare... Hotărîse s-o iubească pe Bérénice. Bérénice îl determinase să dea uitării lumea, viața, viața sa. Cînd

...ise s-o uite pe Bérénice, apelase dimpotrivă la lume
...potriva ei, la o lume a înălțimilor, la Tirolul soarelui
...ernic, pustiu și liber. Însă nu atât de pustiu încît el
...nu-și aibă văile sale cu ai săi Floresse, ba pînă la
...murile creștelor cu turiștii săi și cu pasiunile sale.
...țin cîte puțin, acest Tirol al abaterii de la gînduri,
...la durere, puse din nou în fața lui Leurtillois, sub o
...ă formă, întrebările lui Riquet, ca și pe ale lui Arman-
...ne. Încetul cu încetul, aerul chiar al creștelor ajunsese
...nerespirat. Atunci se formase din nou imaginea lui
...erénice, și o dată mai mult, ea îi folosea ca să dea ui-
...rii lumea din jur, hotărîrile de îndeplinit... Trebuia să
...e sincer cu el însuși. Atît și nimic mai mult.

Se săturase de Régine. Nu-i ierta lovitura cu scrisoa-
...a. Era neplăcut să locuiască împreună cu ei. S-ar fi
...utut întoarce la hotel, banii pentru luna viitoare sosiseră
...mai repede... Dar era neplăcut să pară că... Nu putea
...uferi că Régine se urca în camera sa în tot minutul.
...-apropia toamna, vremea rea. El anunță că pleacă.
...cumnată-su îi scrisese... Cumnată-su nu-i scrisese nici
...vorbă, și în loc să plece spre Paris, o luă spre Salz-
...grammergut, iar de-acolo spre Viena, și de-acolo spre
...Berlin. O, ce minune a minunilor să nu-i mai ai în spi-
...nare pe alde Floresse !

Vîrtejul de prin acele meleaguri, de prin orașe, acel
...lux, acea ticăloșie, disponibilitatea lui Aurélien, aproape
...nimic să nu fii obligat să-ți refuzi în acele zile cînd banii
...descalificați îndepărtau toate limitele plăcerilor, toate
...acestea, din nou, alterau imaginea lui Bérénice, o întu-
...necau, îi ștergeau contururile...

Mica schijă pe care o avea în sufletul său, o clipă
...urnită din loc de unchiul Blaise, din nou nu mai mișca.

În noiembrie se afla într-o cafenea din Nollendorfpplatz,
...cînd poliția atacă impresurînd mulțimea, chiar în fața
...sa. Nu mai văzuse niciodată așa ceva de cum încetase
...războiul, care avea asemenea violență. Chelnerii, de pe
...terasa acoperită, se uitau afară palizi și tremurînd. Înă-
...untru o orchestră cînta *Bubchen*... Cafeaua moka se putea
...bea. Asta era Germania. Se vedeau afișe mari cu litere
...gotice, și cu imagini mai mult sau mai puțin cubiste.

„La urma urmei, se gîndi Aurélien, de ce să-mi
din fire? Așa e de totdeauna, victoria. Și de data a
noi sîntem învingătorii...”

LXXX

Deschiderea unei anchete judiciare la cererea un
grup de acționari de la Compagnie des Voitures dezlă
țuise furtuna. Poziția grea a lui Edmond Barbentane aju
sesse și mai șubredă datorită faptului că fusese nevoit
cedeze locul unui reprezentant al intereselor soției sa
un avocat, om de afaceri, care manevra împotriva l
La Compagnie ca și la Consortiwm mai lucra în nume
D-nei Quesnel. Carlotta nu-i retrăsese încrederea. De cî
divorțul era public, oamenii fugeau de dînsul. Nici
credit, nimic. Pînă și Leurtillois îi trimisese o scrisoa
îngrijorată de la Berlin... Ah, și ăsta! Edmond va ave
încă oarecare timp banii necesari ca să-l plătească. Dup
asta, nu-i rămînea decît să ipotecheze Saint-Genest-ul
Fiindcă la institut, din pricina cheltuielilor de necrezu
angajate de Decoeur, avînd complicitatea de neînțeles
lui Adrien Arnaud, fuseseră nevoiți să apeleze la ca
pitaluri noi, ceea ce se găsisse, adică Rose, chemată din
Andaluzia, găsisse printr-un intermediar, ins destul de
îndoielnic, unul numit Mozart, pur și simplu Mozart
ca și cum n-ar însemna nimic! Și acest Mozart cunoștea
muzica. El, și oamenii săi, se instalaseră la Champs-
Elysées, își băgaseră nasul în socoteli, contestaseră niște
creanțe, concediaseră din personal, începînd cu Zoé
Agathopoulos, iar cînd dăduseră peste sumele care, po-
trivit deciziei lui Barbentane, i se achitau lunar lui
Leurtillois, scosaseră țipete și spusese că de asta nici
pomeneală: dacă acest domn era acționar, avea dreptul
la dividendele normale... Bun, Edmond se cuvenea să-i
trimită bani din buzunarul său.

Nu se mai pomenea despre teatrul *Le Gymnase* ori
despre altul. Rose se cădea să fie mulțumită dacă avea
să iasă din toată dandanaua asta fără un crah scandalos.
De ce oare Edmond crezuse necesar s-o bage într-așa

eva ? Iar Jicky avea o mutră de pe altă lume, și ajunsese neurastenic ! Cînd ea își îndrepta gîndul spre frumosul ăiaț de la Stockholm... Cu el i-ar fi fost mai plăcut decît cu D-l Mozart ! Nerecunoștința lui Rose nu-l surprindea pe Edmond peste măsură. Știusese de totdeauna că așa era ea, și apoi alte gînduri îi umblau prin minte lui în acel moment. Trebuia să salveze fărîmiturile. Bine, divorța, dar lucrase de multă-multă vreme în vederea acestei eventualități, pusese deoparte tot ce putuse. Lucrul cumplit era că omul de afaceri al lui Blanchette avea o diabolică abilitate. Cădea drept peste disimulările, peste falsele vînzări una după alta. S-ar fi crezut că cineva îl informa. N-avea încă dovezile în mînă cînd îi și comunică lui Edmond, prin avocatul său, D-ra Blutel, că dacă nu recunoștea ba una, ba alta, și dacă nu consimțea la cutare sau la cutare concesie, afacerea avea să-și urmeze cursul. Edmond, care spera să mai salveze niște rămășițe substanțiale, ceda stăruințelor, și astfel, în cele din urmă, se afla cu mîinile legate, obligat să accepte învinuirile în procesul de divorț, să se lase pe seama generozității mai mult decît îndoielnice a lui Blanchette.

Spre marea sa uimire, Adrien Arnaud în toate acestea îi arăta o răceală vădită. Acest tînăr pe care îl ridicase din nimic, căruia îi făcuse o situație ! Cînd Adrien venise la el să-i spună că, fără doar și poate, îl părăsea, că nu voia să fie amestecat în toate alea, oricum lui Edmond i se păru că mergea cam din cale-afară de departe. Din partea lui Rose, se aștepta la orice. Dar Adrien ! Un prieten din copilărie. „Ce vrei de la mine ! spunea el, nu pot să te-aprob... nu vreau, prezentîndu-se cazul, să fiu obligat să dau mărturie împotriva ta... În afacerile tale cunosc prea multe lucruri care îmi displac... După felul cum nevastă-ta a avut grijă de mine...” Asta întrece orice măsură, îți zic : întrece orice măsură ! Ține partea lui Blanchette acum ! Scena fu violentă. Dar Adrien ieșea dintr-o încurcătură grea, asta era totul.

Peste cîteva zile avocatul D-nei Barbentane ceru să se pună sub sechestrul bunurilor dobîndite de Edmond sub regimul separației de bunuri, dar datorită unor abuzuri de încredere, în calitate de însărcinat de afaceri al soției sale. Edmond n-avusese nici timpul să-și ipo-

techeze Saint-Genest-ul. Saint-Genest nu era decît mică afacere în complexul acesta, însă arăta gravitate situației. Cum să iasă din încurcătură ? Într-adevăr totu se petrecea ca și cum cineva, cu dosarul în mînă, ar dat avocatului deslușiri.

Edmond locuia la Carlton. I se păruse mai elegant să lase nevastei apartamentul. Se zbătea tare greu în treburile sale. În fond, se prindea în mrejele unor complicații pe care el însuși le urzise. Și apoi Simoneau acum nu-i mai venea într-ajutor. Simoneau era un vechi funcționar al familiei Quesnel, familia Quesnel se putea bizui pe dînsul. Dacă Arnaud i-ar fi rămas acolo, cel puțin, în ceea ce privea unele afaceri pe care le cunoștea, de la Consortium, de la institut... Palmède îl lua la trei păzește cu vorbe insultătoare. Fusesse nevoit să revîndă în pierdere stațiile de benzină cumpărate în Paris și la periferia orașului. Era clar că Palmède le cumpăra pe sub mînă. Trebui să plece de la Carlton. Edmond se stabili în aleea Observatorului, fiindcă senatorul și Esther locuiau la minister. Senatorul nu era mulțumit de acest aranjament: i se făcuseră niște comunicări tendențioase asupra situației fiului său, apăruseră note în doi peri prin ziarele de scandal...

Nu era nevoie să fii mare expert ca să vezi că Edmond mergea de-a dreptul la ruină. Poincaré se întreținuse între patru ochi cu subsecretarul său de stat ca să-l prevină : Palmède se află în dosul întregii combinații, doctorul Barbentane ar face mai bine să se înțeleagă cu Palmède, care nu e un ticălos, și se dovedește foarte credincios partidului. Unele sfaturi constituie ordine. Ministrul îl întîlni deci pe Palmède. I se părea așa cum i se spusese : de fel dornic de moartea păcătosului, dispus chiar la unele aranjamente... Partea grea era că, din pricina acelui Consortium, el avea acum interese comune cu D-na Blanchette Barbentane, fiica excelentului Quesnel ; ba chiar se stabiliseră între ei pe mai multe poziții acorduri, încheiate datorită mijlocirii unui tînăr foarte inteligent, D-l Arnaud, mi se pare, căruia fiul lui Palmède... Ah, asta e prea de tot ! Ce scîrnăvie de om. Edmond nu-și crezu urechilor cînd tatăl său îi povesti această convorbire. Așadar totul se explica.

Edmond nu era de teapa acelor pe care asemenea des-
periri îi aruncă în descurajare. Dimpotrivă. Deșteptau
într-însul o veche combativitate pe care averea și liniștea
seleiseră. Înțelese ca într-o străfulgerare că trebuie să se
semneze să piardă ceea ce nu mai putea salva ca să
păstreze restul. Lucrurile mergeau cu mult mai departe
decît își închipuise el din capul locului. Lupul trebuia
să-și schimbe părul pe de-a-ntregul. Mai întîi să ispră-
vească iute și degrabă divorțul. Nu puse bețe în roate
mai departe cum un timp încercase să pună. Se activă
procedura. Și apoi...

O telegramă din Alexandria îi aduse răspunsul la
ceea pe care o trimisese. Carlotta accepta să fie soția sa.
Asta era o lovitură. Averea lui Carlotta echivala pe aceea
a lui Blanchette, și Edmond cîntărea cu mintea triumful
său, reparația sa pe scena Parisului alături de Carlotta,
braț la braț. Ce lovitură o să fie pentru Blanchette ! Își
restabilea situația și se răzbuna. Acum putea vorbi de
la egal la egal cu Palmède. De nimic nu se mai temea.
Însă trebuia să se descotorosească de trecut. Nu putea
în chip cuviincios să aducă drept zestre celei de-a doua
doamne Edmond Barbentane datoriile, plictiselile, gre-
utățile pe care le avusese pe cap soțul lui Blanchette.
Nu-i rămînea decît să se lepede de tot, de institut, de
l'Immobilier, de Saint-Genest și de celelalte, în favoarea
mamei copiilor săi. N-avea să păstreze decît ceea ce ea
îi cedase prin contract. Și oarecare lucruri mărunte totuși
pe care le băgase în buzunar printre picături...

Rose întreprindea un turneu în America. Organizat de
D-l Mozart. Și institutul transformat pe noi baze trecea
în miinile unui oarecare doctor Perlmütter, și pe ale
diferitelor persoane foarte îndemînatice, care organiză
exportul de cremă Melrose, de parfumuri Rose-Marie, în
Europa centrală și în Statele Unite. Doctorul Decoeur
nu era acolo decît de formă. Aurélien care tocmai se
întorsese în Paris, îl întîlni într-o seară la „Lulli's“ înde-
ajuns de beat, cu niște femeiuște. Se înspăimîntase de
schimbarea care se produsese pe neașteptate într-însul,

de slăbirea sa, de strălucirea bolnăvicioasă a obrazilor
„Nu iei loc lângă noi? Lucette, zi domnului să ia loc!
Lucette avea un balon roz zburînd la capătul unei sfori
cele și cineva în trecere atingîndu-l cu țigara, bășii
umflată plesni. „Brută, brută!“ strigă ea. Iar Decoeur
„Nu-i o brută, Lucette, e tînărul... cum îi zice?“ Aurélien
ajunse în bar. Doctorul se duse la dînsul. „Cum, nu mă
cunoști prietenii, Leurtillois? Ori ai ceva pe inimă?
Începu s-arunce vorbe umflate despre succesul lui Rossini
la New York și despre calitățile de impresar ale domnului
Mozart. „Ah, zise el, poate nu știi... S-a sfîrșit, Rose și cîntecul
mine... sfîr... sfîrșit... Nemaipomenit, nu-i așa, un menaj
atît de unit? sau care părea atît de unit... Ce vrei,
o creatură de elită ca ea... și una ca mine care face umbră
pămîntului... nu se putea să dureze o vecie... Iar dumneata
acea dragoste de pomină? Căci era o dragoste de pomină!“

Era într-o stare jalnică. Și prost îngrijit. Gulerul nu
era prea curat, pete pe smoching. Din ce-o fi trăind? Deodată
lui Aurélien îi fu tare milă de dînsul. Observă că lui
Decoeur îi tremurau mîinile. Și nu beția îl scutura astfel.
Va fi fiind cu siguranță foarte bolnav. „Ar trebui să te
întorci acasă, Doc, să te așezi în pat... — Nu pot, răspunse
celălalt, am domnișoarele astea... Lucette... Între noi fie
vorba, n-ai putea să-mi împrumuți o mie de franci?“

Nu, Aurélien nu mai putea să împrumute cuiva o mie
de franci. Era destul de otrăvit la viața lui. Moșioara de
la Saint-Genest trecînd în mîinile lui Blanchette, Edmond
îi arătase că nu putea face nimic pentru el, fiindcă insti-
tutul Melrose nu mai garanta decît o prea mică sumă
pe an, dobînda normală a banilor investiți. I-ar reveni
lui Blanchette obligația, în măsura în care ar recunoaște
niște angajamente numai și numai morale... El, Edmond,
nu putea să dea ceea ce n-avea. Iar o explicație cu Blan-
chette era ceva înspăimîntător de delicat. Aurélien avu-
sese surpriza de-a descoperi o femeie cu totul și cu totul
schimbată, lacomă de cîștig de bani cît nici nu-și în-
chipuia! și cu atît mai dispusă a se arăta trufașă cu bărbatul
pe care crezuse că-l iubește cu cît acesta îi apărea

...pt un complice al lui Edmond ca s-o tragă pe sfoară ;
...însăși i-o spuse de la obraz, și îl rugă să se adreseze
...ului său de afaceri. Compromisul care ieșise din toate
...tea, după ce Aurélien crezuse că totul era în zadar,
...păru totuși de nesperat. Însă era neîndestulător ca să
...ăiască așa cum trăia. Nu cîștiga nici jumătate din ceea
...e anul trecut îi dădea arendașul de la Saint-Genest.
...e lângă toate, Armandine îl rugase să nu facă nimic din
...cea ce-ar putea s-o indispună pe D-na Edmond Barben-
...ane, cu care Debrest se înțelese în privința uzinei...
...e știe că Edmond plasase acolo niște bani... Trebuie să
...menționăm că Jacques Debrest se purtase foarte elegant
...ată de cumnatul său. Îi propusese o situație modestă la
...uzină, care ar fi compensat deficitul veniturilor sale.
...Aurélien nu acceptase de îndată. Ar fi trebuit să pără-
...sească insula Saint-Louis, să locuiască în Lille... O să fie
...silit poate la asta, dar voia să chibzuiască.

Pînă una-alta, își începuse din nou viața de trîndăvie
din Paris. Trecuse un an de cînd se întîlnise cu
Bérénice. Îi părea că tot ceea ce îi zdruncinase soarta
se trăgea de-acolo, de la acea întîlnire. Călcau pe urmele
lor din anul precedent, el cu Bérénice. Nimic n-avea același
aspect, aceeași căldură. Iernile se urmează, dar... Nu mai
era îndrăgostit de această femeie, ea nu-l mai preocupa,
ar fi putut pune mîna pe cruce. Dar lăsase pe totdeauna
asupra vieții sale o nostalgie căreia îi era prizonier. Își
impunea drept o sarcină să descopere din nou urmele
acestei dragoste de neînțeles, într-un cuvînt, decorurile
zilelor ei de înflăcărare. Ținea să constate cît anume din
ele se spulberase, cît de fără parfum era viața lui după
ce se împrăștiase parfumul dragostei. Nici o clipă, nici-
odată, nu-i trecea prin minte că ar putea să mai afle
acel parfum. Să ia trenul, să se ducă să stîrnească din
nou sufletul acelei femei. Nu. Ceea ce e mort, mort este.
Dar rămîne mormîntul. Aurélien se gîndea că avea să
poarte pe vecie în suflet acea dragoste defunctă, ca un
mare mănunchi de flori veștejite. De altminteri, timpu-

rile se schimbaseră. Dragostea nu putea abate din drum
său acea nevoie de a-și câștiga mijloacele de trai. O nouă
sute douăzeci și trei se anunța an greu. Leurtille
avu toate necazurile din lume ca s-o țină la distanță
Régine Floresse. Mai ales fiindcă se amestecase și Go
tran în relațiile lor : voia cu orice preț să-i facă o situa
lui Aurélien. Ei asta, nu ! avea și el niște principii.

La începutul lunii februarie, scrise cumnatului său c
stînd și chibzuind bine, primește să lucreze în uzin

E P I L O G

I

Slabele atingeri ale zorilor îndepărtară unele de altele ramurile aplecate spre pământ, frunzele nenumărate, negre. Nu era un drum, cel mult un drumeag de pădure. Fuseseră obligați să se oprească între ultimii copaci, și la dreapta deja niște ogrăzi împrejmuite, culturi galbene și cu dungi vădeau apropierea omului. Se trecea drept printre garduri în camioane. Enorma șenilă ruptă în bucăți, încremenită locului, îngheța de oboseală în acea lumină slabă. Niște ofițeri își loveau mîinile una de alta, bătînd pămîntul cu talpa, mergeau de-a lungul coloanei, mai mult de enervare decît fiindcă ar fi avut de îndeplinit o îndatorire. În treacăt, fețe ieșeau din mașini. Totul plutea într-un cenușiu, culoare de insomnie, ticsit de întrebări. Dragonii, înghesuiți sub coviltire de pînză de cort, vorbeau între dînșii cu voce înceată, și metalul începea să lucească, armele, gamelele. Ce oare s-aștepta ? Nu se știe. Se merge după mașina de dinainte, și nimic mai mult. Aceste deplasări de peste noapte sînt istovitoare, mai cu seamă din pricina încetinelii. Nu coboriți, pentru numele lui Dumnezeu ! Vehiculele, în acest stadiu, erau însoțite pe o parte și pe alta de motociclete, de sid-cars ¹ ! O împletire de roate și de oameni. Un aspirant ² dormea în sid-ul său ; cu nările către cer, cu gura deschisă și

¹ Anexă de metal legată de-o motocicletă pentru a transporta pachete sau persoane.

² Titlu de subofițer, între plutonier-major și sublocotenent.

palid ca geana zorilor. Ceilalți, pe șeile lor, cu pușca de umăr, picurau de somn. Mulți sclipuiseră câte-un somnule stînd jos, cu trupul istovit. Alții, folosind popasul, roată înfrînată, se culcaseră în mașinile lor de război ca într-un leagăn, cu ceafa pe șa, cu picioarele pe cătarea armei. Oameni tineri, cu casca într-atît de înșurubată pe cap, încît n-ar mai putea dormi fără ea. Oameni de piele și de metal, care îți stîrneau mirarea în zori de ziuă cînd vedeai că barba lor crescuse.

Trecuseră aproape trei sferturi de ceas de cînd se stătea pe loc. E mult trei sferturi de ceas, după ce o noapte întregă, ca asta, ai alergat, unul după altul, pe întunecime. Satele străbătute și acel oraș, ce mai soi de oraș, cu ziduri înalte, și cu acei indivizi pretinzînd că germanii erau acolo, toate astea, zgomotul carelor de luptă necunoscute la o răs_pîntie, urmele pierdute, obsesia micului ochi alb pe care îl fixezi la apărătore de noroi a vehiculului dinainte, oboseala zdrobitoare a atenției perpetuu încordate, toate astea, drumul, cu acele itinerarii nebunești pe care trebuie să mergi fără hartă, fără lumină, acel mers mut, opririle la nesfîrșit, toate parcă ar fi dispărut din amintire, după atîtea nopți asemănătoare, și acea piclă de pe gînduri din cursul dimineții ! Pierdusem socoteala a o sumedenie de lucruri, conștiința geografică mai întii, străbătusem atîta amar de Franța încît nu mai știam unde ne aflam, și pe care oameni de omenie îi lăsasem pe drum ? Numai să nu ne dea de sminteală, de-ar veni din urmă mașinile cu aprovizionarea ! Ne-am hrănit mai ales cu praf. Niște voci fără timbru ne ajunseră la urechi. Cineva zice că nu se mai găsesc mașinile-radio. Bine, din moment ce nu era vorba despre mașinile cu aprovizionarea. Plutea ceva enervant în atmosferă fiindcă la o încrucișare două convoaie se încinseseră între ele, va să zică nu se mai recunoșteau, un escadron împărțit în două, serviciul sănătății care se mai și dublase, și cine-or fi acești tubibi ¹ ? nătărăii diviziei. Muncesc de se spetesc oamenii, și vlăjganii ăștia ne-ncurcă trebile.

¹ În vorbire populară : *medici*.

apartine acest Renault-cinci-tone ? A, bine, jandaror. Te întreb și eu așa într-o doară ce nevoie avem aici de jandarmi călări. Și ăia ? Nu-s de-ai noștri, ce nze la ciini taie în coloană ?

În mașina de turism, cenușie ca toată armata, niște me se mișcă, un umăr înălță o cuvertură. Patru erau emuiți acolo înăuntru. Un cap galben se lipi de geam și privi cerul. Amândoi pietonii bănuind că e un ofițer se depărtară. Un cap galben cu părul negru care începea să rupă de fugă de pe țeastă.

Încovoiat în mașină, și stingherit de ciubotele celor care dormeau, căpitanul Leurtillois nu se simțea la largul său. Drăcie, nu-i plăcut să ai friguri în toiul unei asenene a cărăbăneli. Dis-de-dimineată ele cedaseră, dar când nu te dezbraci zile în șir, sudorile, cămașa murdară, ghețele nescoase de... nici un strop de apă în bidon. Măcar dacă ne-am opri în afurisitul ăla de sătuc, în loc să ne aflăm aici, în cîmp larg deschis. Capul convoiului o fi și ajuns poate acolo. Când te miști singur, merge strună, dar cu o divizie pe cap... Ah, bine, portiera nu se deschide, e drept : se dresese mînerul cu sîrmă. Trebui să sară peste locotenenți. „Coboriți, domnule căpitan ?“ întrebă Blaisot care pirotea la volan. „Mă duc să mă plimb“, răspunse Aurélien.

Răcoarea îl surprinse. Contactul dur cu pămîntul. Îi amortise o gambă de jos pînă sus într-așa fel încît piciorul aproape că stătea să cadă. Niște furnicături, ca mii și sute de fulgere. Când nu mai ești de douăzeci de ani... Cîțiva indivizi se pișau pe cîmp. Un omuleț buftea zise cu jînd : „Ah, de ne-am culca mai iute !“ În chip reflex, Aurélien bătu din picioare cum văzuse că bătuseră ceilalți. Îl prinseră fiorii. S-ar fi convenit poate să fie evacuat cum cerea gradul cu patru galoane¹. Însă ce, să-și părăsească băieții, și apoi preferase să treacă peste Loire o dată cu trupa. Pe cei evacuați îi ducea ba ici, ba colea, cam la noroc, și a doua zi cei care păreau a fi atît de

¹ Locotenentul francez avea două trese, căpitanul patru.

departe, atât de la adăpost, erau lăsați în urmă. Ca se deprindă să stea într-un spital, mulțumesc, era preferabil să-și tîrîie cheresteaua împreună cu rămășițele părăduite ale companiei. Se agățaseră de această divizie mecanică undeva pe lângă Angers. Despărțiți de ceilalți Leurtillois rechiziționase o camionetă civilă, repară cu mîna lui un camion lăsat de izbeliște, îi virise pe cincizeci de inși ai săi într-însul, și haida, haida la drum erau motorizați ca și bieții săi camarazi, în acest moment. Cînd generalul T... îl primise, Aurélien îi expuse situația. Fuseseră admiși în bagajele diviziei. Căpitanul și cei doi sublocotenenți se îndopau cu mîncăruri împreună cu tubibii. Se organizau, ce vreți. De pe Somme dură situația asta... Dragonii, ei se întorceau de la Dunkerque prin Anglia. Pînă la corpul medical care avea orgoliul cavaleriei. Pe infanteriști îi luaseră sub aripă. Au ajuns să se bată pe jos. Războiul de-o Sută de Ani, pe cuvînt.

Pe Aurélien îl prinse foamea. Acea păcătoasă foame din zori de ziuă. Își omora timpul flecărind cu oamenii săi ale căror mașini erau despărțite de a sa de patru autocare cu bănci care, dat fiind camuflajul lor verde și roșcat, păreau să transporte cavalerii îndreptîndu-i spre o nuntă de sat. Un subofițer îi întinse o bucată de pesmet. Acel sergent care avusese o atât de strașnică teamă la trecerea peste Sena, avea de ce, de altminteri. Ce caraghios destin al infanteriștilor, să fie siliți a se trambala în urma cuirasierilor și în urma dragonilor ! Dacă o fi nevoie, vor fi folosiți, aveau armele lor, nu ca toți acei fugari care se vedeau trecînd pe drumuri, unii pe velo, alții pe jos, cu femei, într-un hal fără de hal. Cine-ar fi crezut s-ajungă să vadă așa ceva ! Divizia menținea contactul cu inamicul tocmai de la Sena de jos. Se crezuse mai întîi că se ciștigau poziții. De la rîu la rîu. Va fi bătălia de pe Eure, bătălia de pe Loire. Se urmărea neapărat să se dea bătălia de pe-o apă oarecare. Seara, în vreo școală părăsită, cu hărțile Europei la îndemînă, și cu fraze scrise cu alb, eroice, rămase pe tabla neagră, doctorul-șef vorbea ca un strateg. Se va putea rezista

Maine, cum vă spun... așez carele aici. Ca la Cafeneaua comercială. O dată ce treci Loire, râurile nu mai curg în direcție prielnică. Nu se poate rezista de-a lungul lor. Nu are nici o noimă ca înaintarea să se oprească. Se așază pînă la sate, linii trasate pe hărțile Michelin, singurele care le au, dacă aveau cîteva. Străbătuseră regiunea unde acei ofițeri de cavalerie se încăieraseră de-a războiul fără sînge, pe timpul cînd erau la Saumur : „Partida albă se va prezenta în fața partidei albastre...” și ei se eluau în mod foarte firesc problema imaginară ; eu m-acopăr cu un detașament de apărare a flancurilor, așez mitralierele după coama dealului... Acum inamicul nu mai stăruie... Cînd motocicletele ori carele sale ajungeau la intrarea unui oraș unde se aflau, de la primele descărcări ale focului, o rupeau de fugă. Se putea să fie așteptați pînă către seară : nu se întorceau. Începeau drumurile, se fereau de centrele de rezistență, treceau împrejurul nostru. Pe dreapta, adică în fața lor, era un mare gol între armatele franceze, unele elemente ale unei D.L.M. pe undeva, însă legătura era precară. Trebuia să se întîrzie înaintarea învingătorilor, nu se zicea încă a învingătorilor. În unele zile s-aștepta armistițiul. Nu venea, nu venea armistițiul. Se ucidea în fiecare zi cîte puțină lume. Se făceau chiar și prizonieri. Individul de la Biroul al Doilea îi interoga foarte cu de-amănuntul, căuta să obțină de la ei mărturisiri prin tot felul de mijloace. Își îndeplinea meseria. Informațiile adunate nu prea foloseau, dar asta nu era un motiv.

Cerul se albăstrea încetișor. Avea să mai vină o căldură de-acelea mari. Pentru moment nu se simțea. Trupul înalt al lui Aurélien scutură din umeri. Își verifică din noi cureaua de pe umăr, centironul, și dintr-un obicei butonii de la epoleți, deși acum dacă le-ar fi trîntit o amendă tuturor acelor care aveau butoni lipsă... Ar fi dorit să se spele pe dinți. Își trecu mîna peste vinețea mustății care creștea. Să se radă, nici asta n-ar fi fost un lux. Se gîndi în treacăt la Georgette, la copii. O strașnică idee avusese să le scrie să plece de Paști pe litoral!

A fost cam îngrijorat el când italienii se vîriseră și în război, dar, la urma urmei, și-a scutit familia de înecarea exodului, de acele cumplite drumuri. Cine știe ce fi pățit Armandine, cumnatu-su ! Mă întreb ce mai e din uzină. Comandantul burtos al statului-major susținea că mi ți i-au pisăgit cam rău pe cei de prin părțile acelea. Ca din senin, își închipui pe Mary de Perseval care va fi fost desigur la Touquet ștergînd-o pe drumurile din Nord. Biata bătrînă ! La vîrsta ei... Și pe toți ceilalți Aurélien se miră. În fond, pentru prima dată se gîndește în chip personal la oameni, la soarta unor oameni asupra cărora se dezlănțuise prăpădul. N-avusese timpul și afară de Georgette, la cine ținea el ?

— Bună dimineața, domnule căpitan, cum te simți astăzi ?

Doctorul locotenent, avînd casca la centiron, o bonetă ca de polițist cu niște colțuri intrate înăuntru, după moda englezească, surîdea cu toată fața-i de chinez din Marsilia. Urcase de-a lungul coloanei, se oprise ca s-aștepte să treacă înaintea carele. După asta vor intra pe-o șosea națională. Direcția era mereu nesigură : merseară șaptezeci și cinci de kilometri ca să taie calea unor formații motorizate inamice, dar cei de la recunoaștere afirmau că nu se afla nimeni prin partea locului. Tot un fals zvon pe temeiul căruia fusese angajată o divizie întregă... „Mai bine să rîdem...”

Fenestre făcuse și celălalt război. Asta îi lega pe cei doi. Medicul aprinse o țigară : „Dacă am mai putea s-ascultăm radioul”. Aurélien dădu din umeri. Nu-i plăcea radioul. „Totuși, zise el, medicul-șef va fi primit desigur ceva indicații, vreun cantonament... Se vor odihni pe undeva...”

Fenestre rîse încet. Ah, ah, faci pe șmecherul, și doar nu mai ai douăzeci de ani. „Cînd te gîndești că locul dumitale firesc era în zona etapelor ! ce-ai căutat, ai găsit... — Mie-mi vorbești despre zona etapelor ? În privința etapelor de altfel... Așadar ce spune medicul-șef ? — Ei bine, în dimineața asta ne oprim în R... și așteptăm ordinerile...”

Amorțeala gambei trecuse. Însă Aurélien auzea în capul său dangăte de clopote. Dangăte line, îndepărtate. Îl scuturau frigurile din ce în ce. Fusesse nevoit să se învîrtă-n loc, vai de el, într-acea noapte lungă. Se credea mult mai spre sud și trăgînd spre vest. Se uitase în ajun în *Atlasul vinurilor bune*, un album-reclamă pe care îl dibuise Pélissier, bucătarul, și care de la Verneuil le era de folos, cu hărțile sale pe regiuni, destul de grosolane, și ilustrate avînd pe ele căsuțe, podgorii, ospătării. Însă fiindcă hărțile Michelin erau cerute cu stăruință prin escadroane...

— La R... ? Ești sigur, doctore ?

Cum, dacă era sigur ! Unele lucruri nu le-ascuți decît c-o ureche : „Mai ales cu indivizi de-ăștia, căpitane ! Era cît p-aci să ne facă una cu pămîntul de trei ori în noaptea asta... Ba da, ba da, fritzii au fost la Saint-Maixent înaintea noastră...”

— Cum îți închipui dumneata, doctore, că o divizie întreagă...

— Cum îmi închipui ? Nu mă întreba prea multe ! Au fost la Saint-Maixent la ceasurile șase. Noi am trecut pe acolo la mîezul nopții. Asta știu, asta spun. Și tîmpenia de ieri, să ne trezim c-am trecut de trei ori prin Parthenay ! S-ar fi putut întîmpla o nenorocire...

— Credeam c-o ștergem drept spre Saint-Jean-d'Angély...

— Bineînțeles, pînă în prezent, și locotenentul Gros ne promisese ceva coniac din pivnița sa... O să facă o mutră cînd o să vadă că dăm pîteni spre est... În satul de colo, fruntașii au ieșit întru întîmpinarea carelor... Primarul își pusese eșarfa. Cînd a văzut că nu erau decît francezi, s-a înfuriat... Nu cumva o să apărați tîrgul ? a zis el. Ne expuneți să fim cu toții masacrați...

— Nu mai stăm aici, dacă trebuie să ajungem în R... în dimineața asta... Cît e pînă acolo ?

— Așteaptă, am însemnat pe crîmpeiul meu de hîrtie... Douăzeci și doi... uite... douăzeci și doi și cu cinci, douăzeci și șapte, și cu nouă, treizeci și șase. Treizeci și șase

de kilometri... O să conduc eu, șoferul meu adoarme la volan...

Treizeci și șase de kilometri. R... Asta nu mai e ceva ireal. Un oraș ca Ys ori ca Bagdad. Treizeci și șase de kilometri. R... A trebuit toată această zăpăceală, înfrîngerea, povestea de neînțeles a acestor două luni, această nimicire de oameni, această prăpădenie în țară, această nemaipomenită harababură, această pribegire a poporului... În ajun, cînd se uitase pe harta lui Pélissier, citise într-adevăr numele de R..., nu chiar atît de departe, cu, în dreptul său, un fel de biserică pe-o colină, cu niște sticle alături. Nu se gîndise că avea să treacă pe-acolo, pe foarte aproape, că va fi cît p-aci să nu vadă acel oraș de atît de lungă vreme sălaș al visurilor lui încît nu mai credea în existența sa. Nu. Nu era pe linia marșului, credea că se îndreptau spre Saint-Jean-d'Angély, așa încît, în ce-l privește, R... fusese ca un oraș din Boemia, de pe-un tărîm îndepărtat. Numele de R... se află într-adevăr pe hartă. E normal. Numele orașelor stau înscrise pe hartă. Asta nu înseamnă că ai să treci printr-însele.

Îl apucaseră din nou fiorii. Tremura. Nu era de vină febra, ci tinerețea sa. O lume dusă pe copcă. În vîltoarea Apocalipsului, avea să străbată acest oraș imaginar. Treizeci și șase de kilometri. Avînd noroc, s-ar ajunge acolo în două ceasuri, în două ceasuri și jumătate. Pe neașteptate, văzu că toți oamenii de pe drum se aruncau pe taluzuri, în șanț; un zgomot de motor în aer. Capetele se întorceau către cer. Nu se zărea nimic. Avionul va fi zburînd probabil colo spre sud. Oricum, trecuse mai departe. Cu regret parcă, oamenii se ridicară. Se glumi. Se produse ca un zumzet de-a lungul convoiului.

Treizeci și șase de kilometri.

Ușurel, pe încetul, Aurélien își dădea seama că se înfiripa în mintea lui o imagine. Nu i se împotriva. Nici n-o zorea să capete contur deplin. Nu mai vedea împrejurul său mașinile, motocicletele, drumul acoperit, ogoarele. Odată plecat Fenestre, stătea singur în acest convoi de soldați și de vehicule, singur cu visurile lui, cu aburii visurilor lui... Trebuise înfrîngerea. Acum el era aici. se

Va duce la R... La R... cu un ocol de douăzeci de ani. Nimic nu putea pune la cale ca să nu se ducă. Angrenajul îl prinsese și îl ținea în roțile sale. Dacă ar fi primit să fie evacuat, n-ar fi fost dus pînă la acest loc de piază-rea. Numim așa ceva întîmplarea. Douăzeci de ani se ferise de R... Ajungea acolo. Nu la Bérénice îi zbură gîndul, ci la Georgette. Nu era nimic de făcut. N-atîrna de dînsul. Georgette n-ar putea să-i poarte pică. Bérénice. Era totuși Bérénice, se zbătea în sufletul lui, și nu Georgette, și nu R... Trăsăturile învălmășite ale lui Bérénice. Expresia buzei sale. Îndoitul joc al obrazilor și al ochilor. Își dădea silința s-o alunge, și suferea din pricină că nu-i regăsea portretul viu în memorie. Părul său fără farmec. Cum i se învîrtea pe lîngă falcă? În mod ciudat o revăzu aieveau în față alături de D-na de Perseval, în timp ce Rose Melrose citea din Rimbaud, în acea rochie de argint... nu, nu era o rochie de argint... brațele-i de fetișcană... Toate cîte se petrecuseră după seara aceea. Viața. Viața întreagă. Atîtea ființe dispărute. Se gîndi, de ce oare, îndeosebi la doctorul Decoeur, la Paul Denis. Morții. Nu numai războiul omoară. Căuta niște fantome pentru ca s-o îndepărteze pe-a lui Bérénice. Revedea c-o limpezime nemaipomenită acea tropăitură de oameni prin noapte, acea seară din februarie treizeci și patru, sub copacii din Champs-Élysées, dinspre partea stîngă cum urci... Acel Clemenceau de bronz verde ceva mai sus decît mulțimea...

Treizeci și șase de kilometri...

Șuierături zburară de-a lungul convoiului. Dragonii se cocoțară în grabă pe mașinile lor de culoarea primăverii și a toamnei. Se auziră chemări, niște motoare își încercau puterea, tușeau stropșit. Tap-tapul motocicletelor gata de-a o lua din loc. Un fel de unduire haotică. Fenestre trecu fugind.

Coloana pleca. Fără a prea ști în ce scop, Aurélien dădu ocol mașinii sale. I se deschise portiera. Se urcă. Sublocotenentul de Becqueville îi surise, cu expresia lui de cățeluș. Cuverturile în neorînduială, prost puse clit, îi stîngherea ca să s-așeze. Demarajul îi scutură. Ce hodoroagă

de mașină ! Ascultă, Blaisot, atenție, dragă băiete... Căpitanul Leurtillois zise : „Ah !“ de parcă zdruncinătura i-ar fi făcut rău, și Becqueville se îngrijoră : „Suferi, domnule căpitan ?“

— Eu ? nu...

Părea că nu-și dădea seama de ceea ce voia să spună celălalt. Dar tocmai o văzuse pe Bérénice deschizînd ochii.

II

Treizeci și șase de kilometri. Oboseala. Febra. În această somnolență, Aurélien era bîntuit de fantome. Gîndul la R... atît de aproape. Ceea ce-i dansa prin minte încheia lanțul trecutului. Imagini nedeslușite, abia momite, risipite. Edmond Berbentane în Maroc, alături de nevasta de-a doua, Carlotta, proprietățile lor imense, iah-tul. Blanchette Arnaud, al cărei fiu va fi avînd desigur cincisprezece ani, una dintre fete măritată, iar Adrien amestecat în toate prefacerile din ultimii ani, organizînd grupuri de studii în vederea înțelegerii mutuale între muncitori și patroni, mînjindu-și mîinile în acordurile Matignon, apoi... Sfirșitul jalnic al doctorului Decoeur, iar Rose Melrose, castelană, finanțînd o casă de retragere pentru actori, dînd sub copacii parcului său din Bourgogne piese de Racine în costume medievale. Toate personajele dramei de altădată, fusese oare o dramă ? Drama recentă nu se putuse să nu pună stăpînire pe dinșii.

Acum cînd s-apropia de R..., Aurélien știa în mod neîndoios că niciodată, niciodată Bérénice nu-i ieșise din suflet. O iubise, o iubea pe Georgette. Georgette nu știuse niciodată nimic despre Bérénice, și dacă n-ar fi fost războiul, această grozăvie, niciodată n-ar fi revăzut-o pe Bérénice, și poate niciodată n-ar fi văzut limpede în sufletul său. De nospărezece ani... Da, de optsprezece și jumătate... Purtase în mintea lui această amintire foarte pură, această amintire purificată. O iubise pe Georgette, viața sa fusese întreagă în folosul lui Georgette și al

piilor. Însă cînd închidea ochii, o revedea pe Bérénice. Secretul lui ? Niciodată nu mai vorbise despre el cu nimeni. De la convorbirea aceea cu unchiul Blaise, de la Innsbruck. Doamne sfinte, ce i s-o fi întîmplat unchiului în vîltoarea războiului ? Va fi avînd desigur optzeci și cinci de ani, cel puțin. Niciodată cu nimeni. Masca de sos ascunsă în fundul unui dulap, împreună cu desenul de Zamora, nimeni n-o mai privise. Aurélien le ținuse, pe una și pe celălalt, în mîinile sale cu prilejul mutatului din o mie nouă sute treizeci și șase. Ar fi vrut să treacă pe-acasă, spre a le distruge : îi era neplăcut că le lăsase în urma sa. O iubea pe Georgette. Dar Bérénice era secretul lui. Poezia vieții sale. Acel ceva neîmplinit... De cîte ori, în momente de hotărîre, nu se întrebasese ce-ar crede Bérénice despre ceea ce-ar purcede el să facă ? Se înțelegea cu ea. I-ar fi fost teamă să nu-i apară ca fiind sub acea foarte înaltă idee despre el însuși pe care el i-o atribuia, în legenda iubirii lor. Ușor schimbată, pe încetul urcată la suprafața gîndurilor sale, după ce se potolise durerea despărțirii și a înfrîngerii. N-o cunoscuse chiar de îndată pe Georgette. Georgette era dragostea maturității sale. Se căsătoriseră în treizeci. Dar Bérénice era unitatea vieții sale, tinerețea sa, ceea ce supraviețuia din tinerețea sa. Cînd se gîndea la asta, băga de seamă că n-o cunoscuse, că n-o văzuse decît două luni și ceva. Aceste două luni însă îi erau toată tinerețea, ele alungaseră tot restul din tinerețea sa. Ele stăpîniseră tot restul din viața sa. De-aproape douăzeci de ani. De cîte ori închidea ochii, îi apărea Bérénice. Bérénice idealizată.

Viața sa ! În acest automobil unde erau îngrămădiți, cu toate cuverturile, cu febra, și pe fereastră amiaza mare a zilei agățată în acest peisaj neexpresiv de drumuri și de sate, cît era de neobișnuit să evoce această viață, atît de puțin aleasă, atît de puțin croită după vrerea, după dorința sa ! Niciodată acel Aurélien pe care îl cunoscuse Bérénice nu și-ar fi imaginat peripețiile acestei vieți. Bérénice îl cunoscuse pe acel Aurélien în răstimpul cînd avea loc deznodămîntul acelei crize de nehotărîre, rodul celui-lalt război. Era ciudat că se mai gîndea din nou la ea

acum. Ah, da, va să zică, am dat de ripă victoria noastră. Ni se părea că a învinge era de-ajuns... Așteptam o viață gata croită, mașinală... Trebuise această îndoită înfrângere, pierderea lui Bérénice și prăbușirea lui Barben-tane... Așadar Aurélien fusese nevoit să-și reface pe de-a-ntregul viața, să privească existența cu ochi diferiți. Munca în uzină, la cumnatul său, direcția practică a uzinei și-o asumase foarte iute, fiindcă, în realitate, învingând trândăvia, Aurélien era un bărbat foarte capabil cum se zice ; toate acestea îl siliseră să răstoarne cu susul în jos ideile sale. Când ești aruncat în viața practică, trebuie numaidecît ca tot ceea ce gîndești să dea ascultare condițiilor acestei vieți. Uzina în cazul de față însemna sfîrșitul diletantismului. Acolo nu te mai joci cu unele concepții seducătoare, la care îți plăcea să visezi tocmai pentru ceea ce aveau ele primejdios. Halt cu gluma, vezi bine, halt cu gluma.

Dar îi trebuie omului un anumit procentaj de himere. Îi trebuie un vis pentru ca să suporte realitatea. Acest vis era Bérénice. Bérénice identificată cu toate ideile nobile, cu tot ceea ce lumea poate să conțină drept măreț și drept trufaș. Aurélien o lega de toate visările lui. De la dînsa lua sfat, și tot ea îl călăuzise spre Georgette. Ah, lîngă Georgette, lîngă fiică-sa și lîngă fiul său, director al unei întreprinderi care se mărise mult, grație, trebuie s-o mărturisim, sprijinului financiar al familiei Arnaud ; cineva ar fi recunoscut anevoie în acest bărbat supus regulilor, pătimaș în munca sa, pe Aurélien de-odinioară, pe-acel pe care îl puteai aproape sigur întîlni la „Lulli's“ pe la ceasurile două din noapte... Pe drumul de la unul la celălalt nimeni nu-l urmăse, afară de această Bérénice de dedesubtul pleoapelor sale... Această Bérénice cu care stătea de vorbă... În regiunea aceea industrială din Lille se văzuse obligat să-și măsoare puterile cu probleme care nu erau pe potriva așteptărilor sale. E prea ușor să-ți spui că vei sta dincolo de anumite lucruri. Ele te înhață de gît fără ca tu să fi mișcat vreun deget pentru asta. Astfel e și cu politica. Dacă i-ar fi spus cineva lui Leurtillois că avea să se afle, într-o strașnică seară

În o mie nouă sute treizeci și patru, cu mii și mii alții, pătind pasul pe loc sub copacii din Champs-Élysées, cînd se îngîna ziua cu noaptea ! Acea seară, acel Șase Februarie, n-a fost decît rezultatul unei iluzii. Al unei iluzii tenace. Cînd mi ți-a fost tinerețea pustiiată de război. În fond, cînd n-ai avut tinerețe din pricina războiului, e foarte firesc să te încrezi în mișcările foștilor luptători, să crezi că de tot ceea ce consideri prost alcătuit, putregăit, te poți descotorosi unindu-te cu alții, cu toți cei care au fost cu tine în tranșee... Păcat că au fost divizați... N-aveau toți aceleași credințe... Toți nemulțumiți, dar rîdîndu-se unii împotriva altora... Însă Aurélien venise în seara aceea de la Lille la Paris, cu ceilalți... Totul se prăbușise în răzmeriță, descărcăturile de armă, autobusele mistuite de foc. De neînțeles. Și chiar a doua zi cu uimirea pricinuită de morți, cu impresia de-a fi răsculat țara, Aurélien credea că lucrurile vor merge mai departe, că avea să iasă ceva din astea. Absolut nimic. Dar chiar nimic. Un soi de innăbușire. Mai tîrziu... Nu mai credea în această acțiune a grupurilor organizate, a purtătorilor de cuvînt oficiali, a celor foști în război. Trebuia să se folosească alte metode. Nicidecum aceleași. Totul îl dezamăgise. Lupta politică, electorală, în țara unde trăia erau fără speranță. Făcea parte dintre acei care credeau că nu se poate reface lumea decît prin violență. Ascultase pe unii și pe alții. Nu-i plăcea să-și mai îndrepte gîndul spre acești din urmă ani. Totul ca să ajungă unde se și afla. Se poate ca dintr-un mare rău să iasă un bine... Deocamdată, ochii i se închideau, și-o redescoperea pe Bérénice...

Ce tot îndruga oare Becqueville ? „Pînă unde se va merge așa, domnule căpitan ? Dacă încheie armistițiul, ar face mai bine să-l încheie numaidecît...”

Intram într-un tîrg care n-avea nici un Dumnezeu, care se întindea în toate direcțiile, cu o stradă lungă în urcare, cățărîndu-se spre umărul unei vîlcele. Poate că era axa satului, dar acesta căpăta aspecte de omidă, cu picioarele laterale, uliți pe unde începi să te învîrți în loc.

— Holbează ochii o țiră, domnule căpitan, zise Blaisot e din vechime, localitatea... cu sculpturi... și cu o spuză de oameni...

N-avea nimic de răspuns la de astea. Convoiul se desfăcea în îmbulzeli, pe neașteptate, pe o piață largă, cu totul desfundată de ploi, în fața unor mese de tinichea, și a unor case toate strîmbe. Camioane puse la rînd, cu dosul la trotuar, pe o sută cincizeci de metri, unii soldați porniseră în hoinăreală, un grup de ofițeri, un general străbătu piața urmat de restrînsul său stat-major. Iar civilii în pragul ușilor parcă se cam retrăgeau drept spectatori. Niște senegalezi trecură îngrămădiți în mașini făcute pentru un cu totul alt scop. Se auziră ordine strigate, convoiul se oprea, se vedeau în urmă hodorogale de mașini ale dragonilor purtați. Un car ieși dintr-o stradă și se învîrti în loc. Oamenii se dădură îndărăt.

„Unde sîntem ?“ zise căpitanul Leurtillois. Ne vom fi aflînd desigur în R... după părerea lui Blaisot. Becqueville confirmă : „În R..., dom'le căpitan...“ Trebuia să urmeze încartiruirea.

III

— Ah, domnule Leurtillois... căpitane dragă, adică... Te-aș fi recunoscut dintr-o mie !...

Farmacistul ajunsese imens, cu totul pleșuv, cu un penel de peri pe chelie, iar obrajii încă destul de tineri. Mîneca-i goală căpătase oarecare eroism cu trecerea anilor, pentru motivul că Lucien Morel purta acum un fel de panglică de culoare spălăcită la butonieră. Stăruia o căldură afurisită, și erau prea multe lucruri de văzut dintr-o dată. Casa lui Bérénice, oamenii aceia, bătrîna doamnă într-un fotoliu împletit din trestie, ciinele roșcat care lătra, plantele verzi înalte... Farmacia dădea în strada principală, cu o statuie a Fecioarei în colțul stradelei alăturată, o clădire înaltă, veche, avînd un acoperiș parcă dintr-alt ținut ; iar femeia în bluză albă, cu părul încrețit castaniu, cu trupul atît de lipit de bluză încît ai fi crezut

ă ieșea din baie, îl condusesese pe căpitan pe poarta ulioarei înguste, cotind colțul, la intrarea particulară a ocuinței soților Morel, o poartă înaltă care dădea într-o ogradă interioară, strîmbă de tot, cuprinsă între un perete fără ferestre și casă. O curte triumghiulară, cu trotuare de piatră împrejurul unui centru de pietriș mărunț, cu înalte plante verzi în oale verzi, cu o marchiză disproporționată la intrarea în apartamente, cu flori în vase mari albastre și albe, și cu niște fotolii pliante alătura. Lumea forma un grup de uniforme, de rochii ușoare și de domni în cămăși.

„Ce e, Gisèle ?“ întrebasese farmacistul, desprinzîndu-se de un grup. Și se putuse imediat vedea intimitatea care se legase între Gisèle și el, acel ifos de proprietar. De asemenea, clar ca lumina zilei că tînărul osos și galben cu o cămașă în carouri, care se ridicase în picioare, va fi suferind din pricina acestei intimități : ținea în mînă niște ramuri mari cu frunze dantelate pe margini, foarte verzi. Bătrîna doamnă o fi fost fără îndoială aproape oarbă. Doctorul Fenestre se întorcea, și cu el doi infirmieri de la G.S.D. Îi făcură o primire călduroasă lui Leurtillois. Cei doi domni, care păreau a fi acolo din întîmplare, se ridicară și schițară un salut.

— Ah, asta-i !

Casa era veche, dintr-al șaisprezecelea secol, probabil, destul de bine tencuită din nou, și se aflau în acea curte adăpostită colivii de păsări cîntătoare. Canari pur și simplu. Dar îi păsură în mii de culori lui Aurélien. O pisică se juca bucuroasă cu ghemul bătrînei doamne care împletea, îmbrăcată în albastru azuriu, cu o panglică lată peste dezastrul dimprejurul gîtului. Recunoașterea se făcuse cu zgomot. Gisèle se retrăgea, farmacistul îi strigă : „Gisèle, ghicește cam cine e ?“ Gisèle nu ghicea. „Este D-l Leurtillois, știi, Aurélien Leurtillois...“ Ca și cum ar fi zis Victor Hugo. Aurélien nu se simțea la largul său. Mai degrabă din pricina febrei decît din pricina ciudatei celebrități. Gisèle se întorcea la farmacie prin casă. Mergea puțin de-a-ndăratelea ca să-l vadă mai bine pe celebrul domn Leurtillois. Tipul osos se repezise ca să-i

țină ușa cu geamlîc pe care un curent neașteptat era cî-
p-aci s-o izbească.

„Il cunoașteți pe căpitan ?“ zise Fenestre cu uluire. S.
Prémont, unul dintre infirmieri, cedă scaunul său de paie
celui nou-sosit. Era plăcut să te așezi. Aveai prea multe
de văzut și prea multe de ascultat. Era istovitor ca înce-
putul unei piese de teatru. Toate lucrurile prevăzute, vor-
bele de prisos, și necesare, bărbia cu gușă dublă a far-
macistului, bătrîna doamnă care nu înțelege, vede atît de
prost și cere să i se repete : „D-l Leurtillois ? nu-mi aduc
aminte... D-l Leurtillois... Nu-i văr cu alde Brésange ?“
și Lucien explodează : „Se poate, mamă, se poate, D-l
Leurtillois... Aurélien !“ totul, în sfîrșit, se explică, se aud
voci amestecate. Fenestre stăruie : „Ah, da, ce coinci-
dență !“ întrebările nevinovatului infirmier, tipul osos cu
un accent de tunet : „Trebuie s-o înștiințăm pe Bérénice !“
Se bea sirop de migdale în pahare albastre. Toată lumea
părea în curent, pînă și cei doi domni în trecere, care
întrebară, scoaseră un „Ah ?“ și se uitară în același timp
la cel nou-venit. Unul avea un cucui în frunte. Se auzea
radioul de la o casă vecină. Pietrișul mărunț avea o cu-
loare fistichie, aproape portocalie, din pricina, fără îndo-
ială, a unui praf de cărămidă care se amestecase prin-
tr-însul. Casa arăta plină de umbră, cu jaluzelele sale
lăsate ; pe ușa deschisă străluceau înăuntru niște obiecte
de alamă.

Bătrîna doamnă gemu și își dădu osteneala să-l vadă
mai bine prin ochelarii săi negri pe cel nou-sosit : „Ier-
tați-mă, spuse ea, dar păcătoșii ăștia de ochi... Va să zică,
dumneata ești acel Aurélien al lui Bérénice a noastră ?“
Leurtillois se simțea din ce în ce mai stingherit. Ce în-
semna oare asta ? Tinărul slăbănog cu un cogeamite sche-
let se încovoie în două în fața lui și murmură : „Nu
vă mirați... aici, sînteți oarecum o ființă ca-n legendă...“
Rîsul pripit al lui Lucien Morel. Chemase servitoarea, o
fată de șaisprezece ani, dar în putere, care aducea sirop
de migdale. Era dulceag, dar răcoritor. Fenestre începuse
din nou să-și istorisească războiul. Ajunsesse undeva din-
spre d'Ablain-Saint-Nazaire. Oare îl asculta cineva ? Da,

fată înaltă tristă, foarte oacheșă, așezată cam în fund, care Aurélien n-o observase din capul locului : o rochie de pînă în dungi deschisă și maro, brațele goale prost irlite de soare pînă la albul unei mîneci scurte care avea coboare mai jos decît acesta... Lumea lui Bérénice pe unde se rostogolise casca lui Fenestre, zăcînd pe jos alături de lada verde, lîngă o hartă Michelin prost îndoită.

— Toate se-ntîmplă în același timp, cotcodăci Lucien, nu vocea exaltată. Războiul, înfrîngerea, atîția oameni nec prin acest ținut izolat, și D-l Leurtillois, după atîția ani ! Știi, domnule Leurtillois, pe cine i-am avut nu-s trei zile, nu, nu-s trei zile (nu mai știi pe ce lume trăiești)... pe Edmond... da, pe Edmond și pe Carlotta... pe soții Barbentane... O mașină, s-ar fi cuvenit s-o vezi ! saltelele de-acoperiș, cuverturile roz și cufere, cufere ! De necrezut ! Carlotta își aducea toate rochiile... Oamenii sînt nebuni, și-au pierdut mințile ! În ce mă privește, dacă germanii ar ajunge în R...

— Nu vor ajunge ! răcni tipul osos.

— Tare mă tem, zise Fenestre.

Și Lucien continuă :

— În sfîrșit, în ce mă privește, nu-mi iau tîlpășița de-aici... plece oricine-o pofti... Dar ce face Bérénice ? Își va ieși din minți, cînd va afla...

Amîndouă fantezele se mișcară. Unul avea o vestă de pînă albastră de mii de ori spălată, celălalt era umbra acestuia în privința trufiei, îmbrăcat de gală să-ți taie răsufllarea, și cu un smoculeț de păr sub cucuiul din frunte.

— Să nu te-aud, vorbi tare Lucien, că ți-ai luat o cameră în altă parte ! Nu permit ! Lasă, lasă ! Ordonanța dumitale îți va aduce calabalicul !

— Pe lîngă toate, făcu Fenestre, căpitanul e bolnav... . Apoi asta mai lipsea. Bătrîna doamnă se amestecă în vorbă și strigă că o baie caldă tare... Pe fețele tuturor șiroiau broboane de sudoare gălbuie. Farmacistul băgă de seamă că nu mai erau pișcoturi... „Doamne Dumnezeule ! cum te primesc !... Am niște maraschin... da, da ! însă poate armaniacul ar fi mai bun în starea în care te afli ? Doctore ? Ce crezi ? Armaniacul ? Ei bine, dar dumneata

nu ești bolnav ? Mă duc s-aduc armaniacul, iar tu, Gaston, arată domnului Leurtillois camera galbenă, unul dintre acești domni va înștiința ordonanța." Infiermieri se dădeau pe lingă el cu tot zelul. Eu ! Nu, eu ! și se reășezau ca toți ceilalți. Nu era de nici un folos să se împotrivesc. În realitate, Aurélien avea o strașnică poftă să se întindă. Îl urmă pe Gaston, întrucât Gaston era de față. Casa unde se cernea prin văluri o lumină potolită, îi părea ticsită de stofe sumbre și de mobile în stil rustic, de polițiste încărcate de olărie smălțuită, și de farfurii pe perete. Ah, da, farmacistul colecționa farfuriile. Slăbănogul Gaston, în mers, se sili să dea explicații asupra a două-trei bucăți rare. Pe furișate. Avea intenția s-o ia înainte stăpînului casei, ca să-i anuleze acestuia puțința de a-l impresiona. Aurélien îl asculta anevoie. Străbătea casa lui Bérénice cu un sentiment de adîncă neliniște care ajungea pînă la ciudățenie. Toate erau prea la locul lor, picturile prea de curînd drese, un stil Trois-Quartiers¹ în toate astea, un fals modern-vechi, o simplitate cu mii de amănunte, bibelouri destul de bune, luate fiecare în parte. Aurélien se simțea enorm, gigantic în aceste încăperi nu mai înalte, nu mai mici decît altele. Poate din pricina cizmelor sale murdare. I se părea că o mișcare neîndemnică avea să dea de-a berbeleacul totul. Era atît de ciudat, în toiul războiului, cu convoiul încă azi-dimineață, cu informațiile asupra înaintării inamicului. Germanii în R... ! Un vis urît. Nu ajunseseră încă, dar va trebui într-adevăr să... Ușa se deschise, spre camera galbenă.

— Domnule căpitan, mai ales fiți la largul dumneavoastră... Dacă vă lipsește ceva... Nu șovăiți... D-na Morel nu ne-ar ierta dacă...

Camera va fi fost desigur una de colț, cu o fereastră dînd în străduță și cu una în strada principală, deasupra farmaciei. Se aflau rafturi cu diverse cărți, Enciclopedia Quillet... Un pat-divan... Fotolii largi de catifea galbenă cu pernuță pe spetează... Gaston deschise o ușă dînd într-un fel de cabinet de toaletă, cu o chiuvetă într-un

¹ Magazin cu de toate, ca și Galeries Lafayette.

dulap ; puse în mișcare amîndouă robinetele și le închise, ca să arate că funcționau. Apă curentă, ce minune ! Leurtillois scoase cureaua de care atîrna sabia. Își puse capul la șuvoiul de răcoare. Celălalt se uita la ce făcea el. „Domnule căpitan...”

Ce voia, limbricul ăsta de fildeș ? De sub robinet, Leurtillois își întoarse ochiul spre el. Vocea lui Gaston avea stînjeneala unui disc uzat.

— Domnule căpitan... O să mă iertați că m-amestec în ceea ce nu mă privește, însă... Ați picat aici fără să știți... Aș vrea să vă previn... din pricina lui Bé... a doamnei Morel mai ales...

— Te rog, zise Aurélien și își suflă nasul în apă.

Constată că Gaston avea de-ajuns de frumoși ochi de ciine credincios, c-o vinișoară plesnită roșie în albul unuia dintre ei.

Gaston se așeză cu hotărîre fermă într-unul dintre fotoliile galbene și încruciașă picioarele sale lungi. Mina lui ridica pantalonul de pe un ciorap în spirală, și mîngia o pulpă năpădită de păr. Se aplecă ușor ca să stea de vorbă mai bine. Avea o șampilă de spălătorie pe umărul cămășii cu mărunte carouri verzi și mov pe un fond alb. Spuse pe-un ton de confidență :

— Mai întîi, trebuie să știți că Morel și soția sa sînt de ani de zile ca doi străini unul față de altul... Ați văzut-o pe Gisèle, stagiara în farmacie, înțelegeți ?

Tuși ușor. „Asta nu mă privește“, zise aspru și rece Aurélien. Celălalt clătină o mîină. „Ba da, precis... ba da. Trebuie să știți. O s-o vedeți pe D-na Morel, n-a ieșit decît pentru o clipă... dacă n-ați ști, o vorbă a dumneavoastră poate atît de bine să strice totul...” Nu primi protestările lui Aurélien, se ridică deasupra lor cu o voce subit ascuțită :

— De douăzeci de ani Bérénice trăiește pradă amintirii... Înțelegeți dumneavoastră ? Nu ? Sînteți viața ei, ați fost întreaga ei viață...

— E stupid ! De ce-mi spui asta ?

— Fiindcă așa e, mai întîi. Și apoi trebuie să cunoașteți acest lucru înainte de-a o întîlni. Cînd întreaga viață a unei femei...

Avea prea multe de gîndit. Aurélien se așeză pe marginea patului, observînd fără să prea știe pentru ce desenul cu reliefuri întipărite de pe cuvertura galbenă. Îl dureau picioarele, cu greu își desfăcu nodurile de la șireturile cizmelor. Căzură una peste alta, cizmele, straniu de omenești, ca niște mîini încrucișate. Leurtillois își trase afară picioarele opărite de tovalul cizmelor, le luă unul după altul în mîini cu ciorapul cenușiu, pătat. Fu nevoit să se întindă. Celălalt vorbea mai departe.

— ...Îndelungă vreme Lucien s-a străduit s-o recîștige, nu voia să se împace cu gîndul că... Apoi, ce vreți ? Viața, ea e cea mai tare. El a avut prietene... Ea a stat singură. Mai întîi, a luat asta drept o binefacere a cerului... Astăzi, dar cum de n-o veți fi înțeles oare de la prima aruncătură de ochi ? Gisèle... Ea studia farmacia la Toulouse, a venit aici anul trecut... E o fată nostimă, știți, o fată bună...

Totul ajungea la Aurélien printr-o ceață, printr-o lumină de vis urît, prin lipsa de coordonare a viselor, prin logica somnului. Astea s-amestecau laolaltă cu amărăciunea din ultimele zile, cu acel sentiment de cădere într-o fîntină, cu umilința înfrîngerii, cu neînțelegerea a ceea ce se petrecea... Ce spusese oare farmacistul mai adineauri despre Edmond și despre Carlotta ? Se răsucea pe fotoliul său, limbricul. Avea în ochi o pasiune de tînar, își schimonosea gura nenorocită, una de-acele guri de care femeile nu s-apropie... Ce spunea oare ? Pe cine iubea, el ? Pe cine ? Pe această Gisèle... nu, nu e posibil. El era îndrăgostit de Bérénice... Ah, de asta... Ce spunea oare despre mamă-sa ? Aurélien își amintea vag de povestea mamei lui Bérénice, plecate spre Africa... Spuse ceva în acest sens.

— Dar ați văzut-o, colo, e bătrîna doamnă în albastru !

Ah. Bătrîna doamnă era mama lui Bérénice. Se întorsese. Dacă dăm crezare celor spuse de Gaston, romanul vieții sale se isprăvisese cu un fiasco. Prietenul o părăsise cînd ea îmbătrînise. Ea venise lîngă fiică-sa de îndată să-și sfîrșească acea viață de condamnată. În realitate,

„Acă nu i-ar fi scos cu cîrligul vorba din gură, acest Gaston nu i-ar fi îndrugat decît despre sine. Îl mîncă limba să povestească din viața, din copilăria sa, despre tatăl său, un matematician distins... Se auzi de departe vuietul unei explozii. Gaston se uită la fereastră cu îngrijorare : „Ce-or fi oare ?“

„Bombă de avion“, murmură Aurélien și se întoarce pe pat, cu mîna peste ochi. Tare ar mai fi vrut să doarmă.

— În umbra ei... De șase ani am trăit în umbra ei... cu această fantomă lîngă mine... nimic de făcut împotriva unei fantome... și iată-mă, vă vorbesc, sînteți culcat în camera galbenă... V-am urît, însă ea vă iubește...

Toate acestea erau absurde. Georgette. Aurélien chema într-ajutor imaginea lui Georgette. Însă imaginea lui Georgette nu se forma în ochii săi închiși. S-ar fi crezut că Georgette, copiii, se înfundaseră într-un ungher întunecat al memoriei lui. Și lumea asta scuturată de vuiete. Vocea stăruitoare a lui Gaston... Gaston ce ? de-altminteri...

— Atunci îmi luam mașinuța... Am o veche Wisner, știți... o ștergeam la țară... Cunoașteți viața de țară de pe-aici ?

Aurélien cădea peste o întunecime plutitoare. Cu acea păcătoasă conștiință a celui care pică de somn și își dă seama că nu se cuvine să doarmă. În vîltoarea unui convoi nocturn. Cînd pe locul de alături de șofer te sforțezi să nu pierzi din vedere pătratul alb din crupa mașinii care te precede, în lipsa totală de lumină, pătratul alb care se îndepărtează și s-apropie primejdios, pătratul care dansează, înaintea ochilor holbați, pătratul alb pe care nu înseamnă că îl visezi, pe care îl vezi, pătratul alb al datoriei absurde, al imposibilei vegheri...

Unde se afla ? Pe drumul de la nord de Arras, pe unde s-agita nedeslușit o gloată mare de oameni tăiată bucăți-bucăți, în această noapte a mormanelor de zgură amenințătoare, de piază-rea, și vărsa flăcări undeva un camion incendiat. Un bețiv dăduse buzna pe scara mașinii și voia să-i conducă, el. Aurélien îl aruncase cît colo dîndu-i un picior în piept...

Pe neașteptate, simți surpriza ciudată a tăcerii, ca pînă cîzînd din nou peste dînsul. Se mișcă în pat cuprînd de-un sentiment de indispoziție. Nu era nevoie să deschidă ochii. Își dădea seama că ea era acolo, că Bérénice era acolo. Deschise ochii.

Bérénice era acolo.

IV

Erau singuri în camera galbenă, Gaston dispăruse. Nu mai avea nimic de văzut decît pe Bérénice, totul se substituia ei, îi abătea atenția, o gravură cu furtună și cu grote în care ieșeau în cale totodată ruine romane, pescari, o barcă în naufragiu într-o ramă neagră... Și ceea ce se afla pe etajera din dreapta într-o negură... și Bérénice... și pe un paravan de sobă, desenul de pe-o mătase de culoarea șofranului cu dungi încurcate de scoici marine ori de cornuri ale abundenței cu un clăbuc de fructe ori de flori... și Bérénice...

— S-ar cădea să te așezi în pat, Aurélien, zise ea, doctorul spune că nu ți-e bine...

El se înfioră la vocea asta rămasă bine cunoscută... Patul aluneca sub el ca o luntre. Izbuti să se așeze, înapăimîntat, și apucă miinile femeii. Ea îi lăsă în voie una, dar cu cealaltă, scăpată dintr-a lui, trase perna de sub cuverturi și cuibări șalele lui Leurtillois...

— Bérénice...

Ce putea el într-adevăr rosti afară de acest nume care însuma atîtea lucruri de neexprimat? Ea îl înțelese, și avu un surîs palid :

— Ei bine, da... Aurélien... se cuvenea să fie astfel...

Începea s-o vadă mai bine. Fața nu i se prea schimbăse, se înăsprise poate, cu maxilarele mai pronunțate. Expresia îi rămăsese aceeași. Însă pleoapele erau grele, puțin pigmentate. Se vedea și că era pîrlită de soare. Părul și-l pieptănase altfel, cu zuluși mici în față, cu o cunună, pe unde se simțea că trecuse mîna coaforu-

...i. Poate chiar erau decolorați. Lucrul de căpetenie nu era această ușoară împlinire a taliei, ci pe față : o taină pierdută, strălucirea poate. Bérénice își puna mai mult ruj pe buze decât altădată. Își va fi adăugat desigur înainte de-a intra în camera galbenă. Aurélien plecă prietările.

„Se cuvenea să fie astfel...” repetă el, și observă că picioarele îi erau descălțate și avu tresărirea bruscă a omului care e gata să se ridice. Ea îl opri.

— Stai liniștit, prietene, n-ai să umbli cu mine cu poezieturi...

Erau vechi prieteni. El n-o mai revăzuse de la Giverny, din primăvara douăzeci și doi, asta însemna de peste optsprezece ani. El zise : „Am fi putut avea un fiu de șaptesprezece ani“, și ea întoarse capul. El profită de asta : „Bérénice... de ce nu mi-ai scris niciodată... niciodată nu mi-ai răspuns ?“

— Scrisorile dumitale mi-au venit tare târziu. Soseau când dădea Dumnezeu. Și dacă ți-aș fi răspuns, ce oare s-ar fi schimbat ? De altminteri, ți-am răspuns... Ți-am scris, Aurélien, în fiecare zi din viața mea...

— Dar n-am primit niciodată nimic !

— Bineînțeles, fiindcă n-am expediat nimic... Niciodată.

Ea va fi împlinit probabil patruzeci și doi de ani. Această rochie bej, dreaptă de tot, n-o favoriza, brațele-i slăbiseră puțin, și pelerinuța din care ieșeau, fără mînci, îi rotunjea de prisos umerii.

Degetele înfrigurate ale lui Aurélien se ridicau încet-încet pe unul dintre brațele răcoroase. Ce bizar lucru ! Nu mai putea de fel să se gîndească la Georgette. Nu mai știa cu cine se aseamăna, Georgette. „Ar trebui, făcu Bérénice, ca regimentul dumitale să stea aici mai mult timp, ca să te poți odihni...”

Totul răsări din nou în această frază, războiul, retragerea, germanii care stăteau să vină în R... dacă armistițiul nu s-ar semna imediat, dar se tăragăna, acest armis-

tițiu... și sentimentul slăbiciunii în sufletul lui Aurélie febra în vinele sale... Împrejurările întîlnirii se desfășurau și se spărgeau asupra acestei întîlniri ca un val din echinocțiu. Împrejurările căpătau o însemnătate exagerată. Împrejurările. Era cît p-aci să rostească o frază și rosti o alta : „Edmond a trecut pe aici ?“ Ea făcu din pleoape, din acele pleoape închise la culoare pe care avea ochiuri mici mai luminoase, fluturași de aur aproape. Nu mai era o femeie tînără. Gîndul acesta ea i-l va fi citit în ochi desigur, și avu o mișcare din umeri și din brațe, ca spre a-și protegui sîinii de privirea bărbatului. El zise :

— Dumneata nu m-ai uitat ?

Și fiindcă tăcerea era dureroasă, se văzu dator s-a-adauge : „Ne-am dat de rîpă viața...“ Atunci ea, cam cu amărăciune, firească totuși, cu o expresie de-odinioară atît de limpede, atît de bine repetată încît evocă dintr-o dată o cafenea mică de pe bulevarde, o lumină pariziană de decembrie, rosti : „Soția dumitale e frumoasă... mi s-a arătat fotografia ei... aceea a copiilor dumitale...“

Într-un cuvînt, cum arăta Georgette ? El nu-și amintea, în ce-o privea, decît de rochiile. Copiii... Un gest șterse toate acestea. Febra îi zvîcnea la tîmple. Zăcea în Aurélie o forță care îl împingea să vorbească. Parcă un altul, nu el, ar fi vorbit : „N-ai să mă crezi, dacă vrei, Bérénice... N-am iubit pe nimeni altcineva decît pe dumneata... N-ai plecat niciodată de lîngă mine... Nu mi-a părut rău de nimic din tinerețea mea... decît de dumneata... decît de dumneata... Țineam, jinduiam să ți-o spun... În tot răstimpul acestor ani, mi-am pregătit cîteva fraze în vederea zilei... și, uite, ziua e atît de diferită de ceea ce îmi imaginam... Îmi scuzi ținuta ?“

Ea rîse cu un rîs copilăresc, stingherit. „Iată, zise ea, astea ai pregătit să mi le spui ? Nici nu știi cît de frică mi-a fost în ceea ce te privește. Aflasem că ești mobilizat. Dar să stai astfel fără vești. Fiindcă, în fine, sînt aproape cincisprezece ani de cînd nu-mi mai scrii... Cînd Edmond și Carlotta au trecut pe aici, sînt cîteva zile

le-atunci... Nu știau nimic despre dumneata... Se zicea că urma să fiți angajați pe Somme... Doamne Dumnezeule, ce vis urît !...”

El ținea mereu brațul acela gol. Îl strinse. Ea își dădu toate ostenele de pe lume ca să n-o podidească lacrimile. Împrejurările iarăși le-o luau înainte. „Ce lume absurdă ! murmură el. Ne-am dat de ripă viața. Nu numai noi amîndoi. Toți, totul. Victoria noastră. Ar fi trebuit...” Vorbe de astea îi stăteau pe limbă din nou, toate acelea pe care de opt zile și mai bine le tot cumpăneau în minte, acești oameni înfrinți, acești ofițeri în ultimele lor campanii, în mijlocul trupei amărîte și revoltate. Frazе luate de-a gata, explicații pe fugă, scuze, locuri comune de curînd ticluite, expresii noi cărora deja nu le poți schimba termenii, care au prins rădăcini puțin cîte puțin, de la unitate la unitate, în această armată care vedea ca o obsesie avansarea progresivă dinspre Pirinei, și care își zicea : „Iar după aceea ?”, vorbele răzvrătitoare și liniștitoare, care aruncau răspunderile grozăviei asupra unor manechine, asupra unor fantome... care le îngăduiau să trăiască mai departe, să scape cu obraz curat... Bérénice îl asculta vorbind despre altceva decît despre dragoste. Poate simțea în chip nedeslușit că el asocia, lega laolaltă toate aceste naufragii, ale lor, și marele naufragiu al tuturor, și toate înfrîngerile din viața sa, în aceste cuvinte care încă nu erau refrenuri banale pentru ea, care încă n-aveau caracterul mașinal pe care urmau să-l ia, pe care ea avea pofta încă să le discute... O dată, de două ori vru să se răzvrătească împotriva spuselor lui, dar spusele lui căpătau întrucîtva intonația expresivă a unui delir, nu trebuia să se uite că Aurélien avea febră...

— Trebuie să te culci, dragul meu...

El dezvolta c-o subită asprime, cu un ton revendicativ, tema ușurinței. Bérénice auzea așa ceva pentru prima dată. Uită oarecum cine vorbea, uită de febra lui Leurtillois, de camera galbenă : „Nu te înțeleg, zise ea, pentru cine viața era ușoară, era atît de ușoară ?” Se uita la el ca la un străin, nu se uita la Aurélien al visurilor ei,

la Aurélien cel de odinioară, din tinerețea ei, ci la un alt bărbat : la un tip înalt cu pielița obrazului de culoarea bistrului al cărui păr se rărise, albit pe la temple, cu trăsăturile pronunțate, lung și slab, cu funii de mușchi, un ofițer francez scuturat de febră, care își dezbrăcase vestonul de căpitan, aruncat colo, pe-o spetează de soaun, își trăsese din picioare cizmele de aviator, și care, așezat pe patul galben cu perna la spate, în cămașa-i kaki și cu pantalonii șnuruiți pe gambe, rostea vorbe greu de mistuit, pe față cu schime necunoscute. O fi acesta Aurélien ? Se răsesse înainte de-a veni la dînsa. Prost ras, își lăsase ceva păr alburiu pe virful bărbiei. Învinovătea acum politica. Bérénice ridică din umeri : „Aurélien... iar noi, noi vorbim acum despre politică ?“

Era o mare neînțelegere între ei.

V

Spre seară, febra scăzuse. Cu tot avizul aceluia tubib, Leurtillois, pe care îl instalaseră la soții Morel, se duse la biroul diviziei, să vadă cum se desfășurau evenimentele. Trebuia să suie lunga stradă care urca o colină, cu păcătoasele sale case sprijinite una de alta, cu o lungă clădire gotică și imediat cu un mic palat îndărătul alinierii după niște zăbrele cenușii năpădite de trandafiri deja cam veștejiți. Se vedea un du-te-vino nemaipomenit de bărbați din toate armele care nu prea salutau ofițerii. Niște senegalezi la răspintie. Un grup de infanteriști (dintr-acei cu sac semănînd a peticari) se certau, schimbînd vorbe de ocară, c-o femeie burduhoasă care de la fereastră sa de la parter le striga cît ura ea trupa, că abia aștepta ca ei să plece, pentru ca, în sfîrșit, să vină nemții să pună ordine în toate. În general, civilii nu păreau amabili. Treceau ciudate hîrburi de mașini. Divizia se stabilise în trei încăperi întunecoase în partea de jos a unei locuințe cuprinzătoare care mirosea a mucegai, în sala de

teptare întunecoasă cu statuile în mărime naturală a
unui luptător din 70 și a unui *Incroyable*¹ surfător care
atindea o batistă gingașă unei doamne invizibile. „Tatăl
mei de Grisery era artist...” murmură tânărul sergent
care îl introducea pe Aurélien la comandantul Bouillet.

El era în harta foarte amănunțită folosită de artilerie²
comandantul, cu larga sa gură blândă și cu părul gri, el
și-ți-i cinătuia pe-ai săi cu creion albastru și cu creion
roșu, s-ar fi crezut încă în zilele intrării în Belgia. „Ah !
dumneata ești, Leurtillois... Mă ierți, o să-ți pară rău
la...” Își așează creioanele și suspină. „Și zi, sănătatea ?”
Aurélien afirmă că era cu totul gata să-nfrunte orice
osteneli. Celălalt își frecă nările. Avea înfățișarea unui
dog sentimental, fălcile înduioșătoare. Suspină : „Ei bine,
ne mișcăm... Da... Înlocuim divizia care ne-a înlocuit pe
noi ieri... Ni s-a dat ordin să mergem spre sud, din pricina
unei coloane motorizate care și-a deschis drum spre vest,
după cîte spun cei bine informați... Apoi am căutat-o...
nici de leac vreo coloană decît la mine în...” Rise bucuros,
dar părea obosit. I se aduceau la semnat niște hîrtii. El
impută cu glas de dojană : „Voi mai semna hîrtoage și
după ce voi ajunge la Saint-Sébastien !” Și, întorcîndu-se
către Aurélien : „Va să zică urcăm din nou... Șaptezeci
și cinci de kilometri spre nord în seara asta... Bun îi Dum-
nezeu ! cît timp au să ne mai vîre pielea în pămînt în
acest război ? Du-te și dă de știre oamenilor să se pregă-
tească în timp ce se deschid orașele, că burtăverzimea stă
să ne ia cu huideo, și cînd știm bine că sîntem pierduți !
Te las aici, Leurtillois, cu oamenii dumitale... N-am nevoie
de dumneata în mișcările mele... Vă trec în subzistența
senegalezilor... Dacă ne întoarcem din nou pe-aici, vă

¹ Nume dat în Franța, sub Directorat (1795—1799), unor tineri cu ținută
vestimentară foarte sclivisită și fistichie și cu o vorbire nenaturală. Își da-
torau numele deprinderii de-a repeta în vorbirea lor : *Incroyable* ! (De
necrezut !).

² *Plan directeur* (plan conducător), hartă foarte amănunțită folosită în
organizarea artileriei franceze.

veți agăța de bucătăriile noastre... Mîine seară probabil
Ai și văzut, dumneata, la Bidassoa ?" Rîdea cu răutate
comandantul Bouillet. Își schimonosea fața, obrații îi c
deau în toate părțile în jurul nasului turtit. „Dumnea
ai luptat și în celălalt război, nu ? Ei bine, te sfătuies
să nu prea pomenești despre asta...”

Căldura nu scădea o dată cu lumina zilei. Amestec d
benzină și de praf. Cerul căpăta doar blindețe, între cas
pe unde străzile se deschideau spre vest cu o revărsan
de tonuri roze ca și carnea somonului, mătăsoase, răsfrî
gîndu-se în geamuri. Se vedeau cîțiva copaci după un zi
care parcă se trezeau din somn tocmai acum. Aurélien
trecu la sediul companiei. Tipii nu erau prea bătuți d
soartă. Fuseseră nevoiți s-aștepte de-ajuns de multă
vreme, pentru ca să li se dea voie să intre, să se aranjeze
să pună bila pe cinci oricum. Dar lucrurile se potoliseră
Becqueville se îngrijise de toate, în timp ce căpitanului
îi clănțăneau dinții de frig în culcușul său. „Nu te necăji
dom'le căpitan, au de toate... Va să zică plecăm ?” Nu,
stăteam locului. „Luați masa cu noi ? Popota a fost așe-
zată în școală... Institutoarea este foarte drăguță...” Nu
putea, îl așteptau soții Morel. Ar fi preferat să împartă
masa cu ai săi. Dacă, dimpotrivă, Becqueville ar veni să
mănînce cu el, acasă la dîșii ? Becqueville refuză, din
pricina institutoarei. Era un normand bine hrănit, cu
tală strînsă în uniformă, nici o înfrîngere nu-l descu-
raja, era un vînător înnăscut, cu femeile drept vînat :
cine îndrăznește să spună că francezii degenerază !

Cu cită încetineală se codea Aurélien să se întoarcă
la soții Morel acasă... Acest dineu : avea să fie acolo bă-
trîna mamă oarbă, și gingașa stagiară, și îndrăgostitul
de Bérénice, și farmacistul, și conversația... Nivelul ace-
stei vieți provinciale... Farmacistul citea din Duhamel și
din Giraudoux. Admira tablourile de Cézanne. Știa ce
are trecere și ce n-are trecere. Apoi erau farfuriile. Un
exemplar din Italia, atribuit mai știu eu cui, de Gubbio...
Aurélien își aminti de aleea Wagram. De ce oare de aleea

Wagram, pe negîndite ? Probabil din pricina lui „Ceramic
Hotel“, vizavi de l'Empire...

Era ciudat că Leurtillois nu putea să-și închipuie viitorul, nimic din viitor, nici ziua, nici seara de mîine. Așa ești la douăzeci de ani, dar cînd mergi pe cincizeci. Nu-și imagina să urmeze această viață de nomad, nici s-o întrerupă. Georgette, copiii... Distanța care se stabilise între Georgette, copiii, și el... I se părea că niciodată nu va relua acea viață de înainte de război... Uzina distrusă, Aurélien n-o regreta, dar din acea clipă era un capitol închis. Georgette. Toată viața lui totuși. Cum s-o compare pe Bérénice, cei patruzeci de ani trecuți ai lui Bérénice, cu vioiciunea de mamă tînără a lui Georgette, atît de albă, atît de animalică, atît de atrăgătoare... Își dădu seama că în toată ziua aceea, fără să și-o fi precizat în gînd, își petrecuse tot timpul ca și cum urma s-o aducă la sine pe Bérénice, să trăiască împreună cu Bérénice, să uite de toate celelalte absorbit de Bérénice. Simțea asupra-i ascendentul acestei femei, dragostea monstruoasă a acestei femei. Haida de ! Se va fi gîndit desigur la altceva decît la dînsul, între timp. Uitase el de Paul Denis ? Ceea ce Aurélien gîndea, în această privință, nu prea avea înrîurire asupra lui însuși. Era răscolit de acest atașament de douăzeci de ani, de aproape douăzeci de ani. Îl stăpînea un sentiment de vinovăție față de Bérénice... Ar fi vrut să dreagă totul. Degeaba își dădea silința să-și amintească de Paul Denis... Dragostea pentru Bérénice... Ar fi dorit să dea dragostei pentru Bérénice această concluzie, această apoteoză... Îl încingea învăpăierea amețitoare că e în fine paradisul cuiva. Acest vis revărsa mărția unei povești de dragoste cum nu mai cunoaște egoismul bărbatului de cincizeci de ani care poartă în suflet teama de tinerețea soției sale. La soția sa, de altminteri, nu se mai gîndea. Tot ce se putea să-i pară veșted în Bérénice constituia un argument mai mult în favoarea acestui vîrtej de amețală romantică. Se înduioșa în sinea lui gîndind : „Cît de tare s-a schimbat !“

Pe o fereastră ieși vuietul unui radio. O voce de un năprasnică striga : „Supravegheați-vă oamenii ! urmați instrucțiunile de la cei care au harta galbenă !“ Despre ce era vorba ? Aurélien strînse din umeri.

VI

Se lua prînzul în curte, la o mare masă rotundă, cu față de masă și cu șervețele albastre, cu trei pahare grele și cu muchii de fiecare. Niciodată pămîntul nu fusese mai portocaliu decît în răstimpul acesta, cel din urmă de la scăpătatul soarelui ; deja niște umbre marine ca un catran tăiau masa, și trupul comesenilor, toată lumina care mai stăruia căzută în derîdere peste bătrîna doamnă oarbă, de un roz viu. Cele două femei în casă, frumoasa și puternica fată de șaisprezece ani pe care Aurélien o și văzuse, și o femeie trecută de tinerețe, istovită, cu lungi șuvițe de păr negru peste o față de țărîină, se învîrteau împrejurul musafirilor cu farfuriile, cu argintăria, cu aroma supei. Gisèle, în fustă neagră, cu o bluză străvezie de pînză de in fină, sub care șerpuiau panglici roze, avea vioiciunea brunelor foarte tinere care amintește de aceea a unui izvor de munte. Însă ceva vulgar în surîs. Morel va fi fost desigur din cale-afară de îndrăgostit de ea. În zadar se ostenea să stea de vorbă cu înalta fată tristă, o verișoară, cu ale sale brațe, cu rochia vărgată gri-deschis și maro, care răspundea prin monosilabe, în zadar se întorcea spre căpitan cu un mare zbucium în priviri, ca să treacă lui Bérénice mîncărurile, ca să întrețină oaspeții, se vedea cît colo că nu se gîndea decît la Gisèle, la ce mîncea ea, la paharul lui Gisèle, la izolarea sa în acea lume unde înfrunta primejdia de-a fi neglijată. Era pîntecos, buhăit la față, și pe cînd umbla de colo pînă colo fără rost, mîneca sa goală se bălăbănea ciudat. Vizavi, slăbiciunea lui Gaston, oasele-i lucitoare de la pomeți, dispăreau într-un păcătos ten lu-

os, pe care amurgul scobeia umbre verzui. Toată lumea
rbea foarte tare, foarte fals, chiar și doamna cea oarbă.
u tăcea decît Bérénice, decît carnația bălăucă veștejită
lui Bérénice. Aurélien observa amîndouă cutele săpate
re își deschideau drum de amîndouă părțile gurii lui
Bérénice. Se putea vedea pe chipul mame-si ceea ce
birciturile acestea aveau să ajungă, aceste șanțulețe ale
ezamăgirii. Dar Bérénice le nimicea cu un surîs con-
trîns, țeapăn, perpetuu ca ținuta celor de optsprezece
ni. Pleoapele care i se îngreuiaseră apăsau asupra pri-
irii negre cernute mărunțel printre gene. Poate erau pu-
rate cu un ocru nepotrivit cu tenul, poate era la mijloc
răsfîrîngere din scăpătatul soarelui. Obrajii lui Bérénice,
numai ei n-aveau urmă de sudoare. N-ai fi descoperit
peste ei o cît de ușoară umbră din portretul lucrat de
Zamora, și totuși, c-o înfiorare, Aurélien își aminti de
expresia de înecată a măștii de ipsos. Bérénice nu-și
schimbase rochia pentru cină, dar își pusese la gît cinci
sau șase șiruri de mărgean roz, foarte banal, de niște
mărgean fără valoare, cum se cumpără cu toptanul de la
neguțătorii de suveniruri de la Florența. Astea parcă îi
îngreuiiau capul, mai-mai să-i scapete spre masă. Cîinele
roșcat țopăia în jurul ei.

Vorbele aveau foarte puțină importanță, conversația
se dezlina. Toate gîndurile deșirate cîte se răspîndeau,
crîmpeiele de preocupări amestecate, acele întretăieri de
vieți cu niște vorbe goale, Aurélien le aducea la același
numitor, afla în ele reflexul visărilor lui tainice, în za-
dar urmărite. Înfrîngerea. Nu se pomenea nimic despre
înfrîngere, și totuși ea colora ușor paharele, și tacîmu-
rile, și nuanțele unui surîs, și nepăsarea vorbirii. Acel
„Dumnezeule, nu e cu putință“ peste care dărn într-una
în noi înșine. Cine oare îi spusese mai adineauri lui Au-
rélien : „Și imaginează-ți că noi am fi fost învingători...“
C-o amărăciune care semăna a exaltare, se străduia a
gîndi că totul ar fi fost mai rău dacă noi am fi fost în-
vingători. Trebuia să te obișnuiești cu înfrîngerea. Me-
toda Coué. Cum avea lumea să se învoiască oare cu în-

frîngerea ? Căci avea să se învointască iute cu înfrîngere
Tresări : Bérénice îi vorbea. Ce-i răspunse el ? Această
întîlnire, după douăzeci de ani, și ea îl tulbura pînă
a-și pierde cumpătul. Era nevoit în fond să-și dea silința
ca să recunoască în această femeie străină ființa însăși
a dragostei lui. Păstrase în suflet reprezentarea abstractă
și generală a lui Bérénice, însă Bérénice învălmășea, tul-
bura această reprezentare. Gîndi în sineși, cu amărăciune
că la fel se întîmpla cu toate lucrurile, că viața cursese
între el și entuziasmele lui, că îl luase cu ea într-un
ținut unde nimic nu mai era de recunoscut. Nici Béré-
nice, nici Franța. Era oare Franța din tinerețea sa, acea
Franța din celălalt război, pe care prăpădul acesta, fuga
aceasta zănatică pe drumuri, tinerii aceștia în velo, fe-
tele în șort, nu, nu, nu... Republica, nu Franța... De unde
îi venise ideea asta ? Cine oare i-o șoptise ? N-ar fi putut
răspunde, ea îl ajuta să trăiască, ea era în văzduh, ea îi
dădea tăria să îndure rușinea. Era parcă Bérénice. Nu
era Bérénice. Această Bérénice îmbătrînită. A sa, Béré-
nice a sa, era masca de ipsos, acea tină ră moartă, fru-
moasă în vecii vecilor. Și Franța pe care o iubea era o
moartă, nu Franța pe care oricine putea s-o vadă. E o
fericire să iubești o moartă, faci din ea ce vrei, nu-i în
stare să vorbească și să spună din senin o frază pe care
ai fi dorit ca ea să n-o fi spus...

„Ai citit afișul primarului ?“ întrebă Bérénice. Nu, nu-l
văzuse. D-na Morel se însufleți. Era aproape urită, zvic-
nea o furie în ochii săi : „Primarul spune că germanii
vor intra în oraș, și că recomandă față de dinșii o atitu-
dine politicoasă, îngăduitoare... și că la prețul acesta se
poate spera de la învingător indulgență, înțelegere a si-
tuației noastre, gentilețe chiar...” Bărbații zîmbiră mîn-
zește. Primarul nu era iubit, nu era primarul ales, re-
vocat astă-iarnă din motive personale, era un radical de
dreapta care așteptase întreaga viață ocazia de-a fi pri-
mar, și pe care guvernul îl numise prin decret. Ah, un
radical ! Aurélien se simțea alături de Bérénice. Nu-i plă-

...au radicalii. Barbentane-tatăl, bunăoară... Strîmbă din
as împreună cu ceilalți.

„Mi se pare, zise Bérénice, că nu vorbim despre ace-
și lucru...” El se uită la ea : era oare aceea care, opt-
prezece ani, trăise în amintirea cîtorva zile din tinere-
ea lor ? Ea care n-avusese soare decît de la dînsul ?
clipă încă avu o mare învăpăiere ametoare. Ca după
în alcool interzis. El închise ochii, gîndi : „Nu mai e tî-
rără... Ce importanță are asta ? Am să-i jertfesc viața
mea... Voi da acestei povești un sfîrșit surprinzător... Un
caracter de romanță...” Trăi într-o clipită întreg sentimen-
tul de nemulțumire al propriei vieți dintr-o dată. Nu se
gîndise nicicînd la așa ceva, dar îi stătea în gît. Ne-
vastă-sa, copiii... Era gata să părăsească totul, ca să re-
înceapă cu o visare de altădată... Cel puțin, se lăsa în voia
ispitei acesteia, pradă fiorului care îl cutreiera. Își zicea :
„Voi pleca luînd-o cu mine pe Bérénice... o voi face ferici-
tă pe această femeie...” cu mîndria unui asemenea gînd.
În realitate, își dădea seama bine că n-avea să ducă la
îndeplinire nimic din astea. Poate că era la mijloc o la-
șitate...

— Germanii, zise el, ne-au învins, fiindcă au fost mai
bine echipați decît noi, mai disciplinați îndeosebi... și
deoarece la ei nu e la preț acea flecăreală nesfîrșită...
Toți vreau să comande...

— Așadar, întrebă Morel, ce concluzii tragi dumneata ?

Privirile lui Bérénice îl opriră. Se juca mișcînd în
mîna cuțitul. Iar Gaston : „Trebuie să te înclini cîstit
în fața victoriei , ai pierdut, ai pierdut...” Aurélien nu
auzi ceea ce spunea tare Gisèle. Se servea lichiorul. Ni-
meni nu era de-acord. Morel socotea că greșeala a fost
de a-l fi început, acest război. Leurtillois se înfundă în
zgomotul vorbelor. Vru s-apuce mîna lui Bérénice. Fără
nazuri, ea o trase îndărăt.

Cine aruncase primul această idee absurdă în conver-
sație ? De-un cîrd de vreme ea se și tărăgia prin far-
furiile murdare, prin dezordinea de la desert. Se va fi
vorbit negreșit despre această poznă mare de la început-

tul cinei. De către Morel poate. Ori de către Gaston. L
mea nu ascultase prima oară. Se vorbea despre altce
Se ciondăneau. Apoi pozna mare apăruse din nou. C
stăruință. O înlăturară. Osteneală zadarnică, ea se inst
lase. Se și discuta despre ea. Bérénice, furioasă, strigă
„În sfârșit, e-o neghiobie... N-ați vrea să tăceți ? Aurélien
e încă bolnav...”

— Eu, interveni el, de fel... O dată ce febra scăzuse
nici vorbă despre așa ceva.

S-ar fi crezut că era la mijloc un fel de conspirație
O conspirație care îi împresura pe ei amândoi, o compli
cite. Amanții se reîntîlniseră, Morel nu rămăsese nic
el în urmă. Se băuse binișor. Aveau toți impresia că to
ceea ce se bea însemna o victorie cîștigată asupra inami
cului. Se bea. Se dizolva încă lumina prin paharele goale
Noaptea nu se răcorea. Era densă, grea, ca brațele unei
femei îndrăgostite. Bérénice se împotrivea : „Vă spun că
nu... Ascultă, Aurélien, spune-le că e-o nebunie să... Nu
se poate circula pe drumuri...”

Gaston încerca să fie convingător : cit despre asta !
vom lua daradaica de mașină, daradaica mea, bizuiți-vă
pe mine, jandarmii au pe cap destule alte trebi...

— Ești într-o parte, Gaston ! Aurélien e căpitan... dacă
iese din asta cine știe ce bazaconie...

Pe cei din jur nu-i durea nici capul de așa ceva, tre
buie s-o spun. Căpitanul Leurtillois nu se străduia oare
să avanseze în cariera sa ? Gisèle zise că e atît de drăguță,
casa lui Gaston. Și cel mai îndîrjit era Morel. Bătrîna
doamnă clătină din cap cu desperare. Ea întrebă : „E încă
sus soarele ?” Această propoziție, în scandalul celorlalți,
în vulgaritatea cafelei care se aduse, avu accentul des
perării adînci, reale în care se zdruncina o viață. Bérénice
se uitase la maică-sa și se înfiorase.

— Ai face mai bine să te duci la dumneata în cameră,
mamă...

Vocea ei era diferită de aceea pe care Aurélien o cu
noștea. O voce profundă și șoptită. O voce care va fi

venind desigur din copilărie, când mama și puica ei își vorbeau ferindu-se de acel tată cumplit, de acel furtivatic bărbat în casa lor largă... Întreaga poveste îi venea în gând lui Aurélien, așa cum Bérénice i-o istorisise la Paris, cu douăzeci de ani mai înainte... Gaston îl apucă de braț :

— Scumpul meu, dacă spui că ai chef să... Bérénice...

Aurélien se uită la Gaston cu ochii goi ; ce voiau cu toții de la dînsul ?

Iar Morel : „Nu-ți închipui, domnule Leurtillois, grădina lui Gaston... o minune... sînt acolo niște castani înalți... niște castani înalți...”

Ce stîrnește oare o convingere, ce dezlănțuie o dorință ? Se uită la Bérénice care o conducea pe mamă-sa spre casă. Zise că avea chef să meargă.

VII

Nimeni nu oprise mașina. Pe străduțe, Gaston o condusesese pînă în afară de oraș cu o dibăcie de sioux¹, sau de bețiv. Nici un senegalez de gardă în acea parte. Se mergea printre niște ruine care se întindeau pe o cîmpie goală, prin țarine, pe lîngă o casă de țară, pe lîngă niște podgorii. Aracii erau albăstriți de sulfat ca și cum noaptea ar fi început cu ei. Drumeagul, fiindcă era un drumeag, suia din greu colina ca un ciine care o lua la picior pe-alături, ca să se ferească de roți. Ciinele cel roșcat... El îi însoțise o clipă, apoi, după ce îi părăsise, Bérénice s-aplecase și îl urmărise din ochi : „Bietul bătrîn, nu mai poate merge, nici el...” Nu-i nevoie să întrebi care nici el. Vorbele nu se potriveau la nimic, nimănui. Se înțelegea de la sine.

Aurélien o simțea lîngă dînsul, strînsă între el și Gaston care conducea. O prezență și o absență, ameste-

¹ Numele unei populații indiene din America de Nord, ale cărei triburi dovedesc în lupte o abilitate care le-a dus falma peste toate continentele.

cate. El avea un braț pe după ea, înconjurându-i umerii ca să lase liber mai mult loc. Simțea respirația reținută a lui Bérénice, acea stăpînire de sine ciudată a femeilor care nu se lasă pe mîna cuiva cu nici un chip. Din fundul acestei mici Wisner reparate, pe care Gaston o fi tot dres-o desigur ca să dureze de zece ani cel puțin, se auzea risul lui Gisèle stînd între verișoara tristă și Morel, care nu-și afla astîmpăr, care vorbea mult. Noaptea era înnăbușitoare. Ce însemna această plimbare la țară, pe negîndite ? Într-o zi de înfringere, tîrziu de tot, cu păsări săltînd în zbor de prin podgorii, cu praful peste toate așternut. Aveau drept țintă să bea un vin natural din partea locului acasă la Gaston. Asta semăna a smin-teală. Și lui Bérénice sînul în plinul său îi atîrna greu lîngă bărbatul pe care îl iubise o viață întreagă, dar un sîn dedicat unui destin care îl îndepărta de el. După cum îndepărtată este gamba din lungul gambei mele, buza în tremur către care eu nu mă voi înclina. Casa lui Gaston se nimerea în zadar să fie la puțin mai mult decît cinci kilometri de R..., plimbarea improvizată, ștremgărească, părea fără sfîrșit. Mută, față de observațiile risipite ale lui Gaston, ca niște schimbări de viteză pripite.

Cît de palidă e viața din urma mea ! Nimic din ceea ce s-a inclus într-însa n-ar fi meritat osteneala. Li se întîmplă oare astfel tuturor ? Vor fi avînd negreșit unii pe pămînt vieți încărcate de soare, ca strugurii cei negri. De ce nu e și a mea ? De ce goana asta în căutare de nimic, această lungă, falsă punere în mișcare, viața mea ? E ca și absurditatea acestei plimbări : o prăbușire care seamănă cu drumul parcurs de-o navă plutind în zig-zag fără să cîrmească într-o parte sau într-alta... Voi fi trecut pe-alături de orice. Nu se poate oare s-o iei de la capăt, s-arunci cît colo cărțile de joc, să strigi : s-au dat greșit ? Franța, Bérénice, Georgette... Peisajul se schimba dincolo de tășanul de pe vîrfurile a două povîrnișuri opuse, dădeam peste un teren în formă de pîlnie închis de copaci înalți, priveliștile asupra cîmpiei și asupra orașului pieriseră din ochii noștri. Seara se împreuna

Blind cu noaptea. Aurélien strecură un fel de rugămintă în strînsoarea pe care o încheia pe nesimțite împrejurul lui Bérénice. Ea era ca o moartă. Parcă nu observase încolăcirea acelor brațe de bărbat. O dată suspină. El se aplecă asupra ei. Ea zise : „Căldura nu se potolește...” și el destinse acea implorare de prisos, acea presiune animalică la care refuzul vorbelor răspunsese îndeajuns. Rîsul idiot al lui Gisèle. Gaston tuna și fulgera împotriva motorului care nu mai pornea : drumul suia, cîrmi, niște arbori înalți și negri își împreunară mîinile lor de frunziș deasupra călătorilor. Umbra lor inaugura adevărata noapte. Era un ținut de pămînturi lăsate în voia vînturilor. Aripa nocturnă ștergea încetul cu încetul diferența dintre pîrloage și postatele cultivate, ca niște petice noi la un costum care nu îndreptățește cheltuiala. Era și un ținut de case părăsite. Mărunte așezări țărănești ai căror pereți de piatră începeau să se surpe, și care se iveau ici și colo sub neorînduiala olanelor decolorate. Neîncăpătoare de-obicei, cu ușile scoase din țîțini, vîntul prin ele ca la el acasă. Apoi alți copaci, un povîrniș din nou copaci... un vuiet de apă... Mașina încetini. Vulgaritatea lui Gisèle izbucni, ca o voce prea puternică într-o biserică : „Drace ! strigă ea, mor de sete, Gastounet !” Iar către Morel : „Of, dumneata, dumneata îmi ții cald !”

Un ținut devastat asupra căruia coboară din nou tăcerea. Devastat, însă nu de război. Un ținut pe încetul devastat de un cancer pe care îl oploșește într-însul. Și care prinde țarinile, apoi casele. Un pustiu. Un pustiu pe care l-ai crede încă locuit, dacă n-ai privi la el de aproape. Un pustiu cu arbori. Și cu apă. Un pustiu cu oameni. Ciudat să dai peste el după drumurile retragerii și ale exodului. Acești copaci, aceste drumuri, acești pereți părăsiți încă nu cunosc catastrofa, și că fluviul din apropiere și-a rostogolit și spart valurile peste acest oraș, peste șoseaua națională de colo, dar lasă la o parte aceste case goale dintr-un teritoriu mai vast decît nenorocirea. S-ar fi crezut că tot acest pămînt avea să primească retragerea acestui popor și a acestor armate, fie-

care brazdă, fiecare piatră. Haida de. Sînt în peisaj adîncimi despre care mereu nu se va şti. Aurélien se gînde la ceea ce îi spusese ofiţerul de la informaţii de la dragoni ; se vorbea despre un guvern cu Laval şi cu Mareşalul, atunci vorba ăluia : „Orice vreţi, dar nu Laval ! Dacă e Laval, iau calea rezistenţei, conspir !“ Va fi fost desigur un francmason. De ce m-am gîndit la el ? Ah, adîncimea teritoriului... Vom intra într-un răstimp de conspiraţii de aventuri... Adîncimea teritoriului... Unele spaţii largi nu vor afla nimic despre asta... Sau dimpotrivă... Vor fi adăpostul oamenilor hăituiţi...

Maşina se dădu în lături într-o potecă frunzoasă în fundul căreia era o barieră de lemn, prea nouă faţă de zidul dărăpănat. Se dezmoreau. Bérénice scăpase de Aurélien ca de-o primejdie. Se aflau în grădină trandafiri care se ofileau fără să fie culeşi, o grădină de zarzavat pătrată, bălegar. „Vedeţi, preciză Gaston, adevărata grădină e de partea cealaltă...“ Intrară în casa întunecată. Nu era lumină electrică. Gaston umbla cu sfială prin întunericul unei încăperi largi şi joase în căutarea unei lămpi cu gaz. „Antonio ! strigă el. Unde naiba s-o fi virît, nătărăul ăla ?“ O uşă se deschise şi lumina palidă a unei ferestre dînd în grădina din partea cealaltă. „Antonio !“ Morel explică : „E spaniolul său...“ Ce spaniol ? Lampa lumina prost o încăpere alături de bucătăria de ţară şi de bibliotecă. Se aflau rafturi încărcate de cărţi prăfuite, un larg şemineu cu resturile unui foc împrăştiat. Aurélien văzu faţa verişoarei mai puţin tristă în această lumină de fantomă, în sfîrşit, în elementul său. Gisèle, ca o obişnuită a casei, deschise un dulăpior, scosese pahare, îşi exprima mirarea fiindcă aproape nu mai erau biscuiţi. „Şi cîţi sîntem ? Cinci... şase... şase numărîndu-mă şi pe mine !“ În faţa unei oglinzi mici, cu ramă aurită Ludovic-Filip, Bérénice îşi potrivea în tăcere părul.

„Da, zise Morel... spaniolul său... Antonio... E un republican pe care l-a primit ca să-i facă plăcere lui Béré-

„ce, după înfringerea lor...” Pusese un accent emfatic cu
otul nou pe acest *lor*. Cei doi bărbați în același timp se
simțiră stingheriți. Farmacistul avu un ris ușurel de
fială : „E caraghios, acum avem și noi pe-a noastră...”
„Ca să-i facă plăcere lui Bérénice... Întrebă : „Și de ce
mare asta îi făcea plăcere lui Bérénice ? — O, știi bine
cum e ea, intră mereu în comitete, în diferite organizații...
Fiindcă Gaston nu e de păreriile lui de fel, el e din
A.F.¹, aflați... Dar Antonio îi face multe servicii, păzește
casa, cultivă pământul... Gaston are o cameră în oraș...
E casa tatălui său... un mare savant, să știi... care com-
punea și poeme în limba oc²... da, da...”

Gaston se întoarse cu un țăran spătos și puternic, tî-
năr, cu o blindă față de om cumsecade, cu ochi negri,
un tip nu înalt, însă bine legat, cu cămașă kaki-deschisă
și cu mînele sumese, purtînd niște pantaloni de pînză
albastră. Vorbea un jargon³ pe care Gaston părea să-l
cunoască, și aducea un coș mare de cireșe albe. „Bună
ziua, Antonio !” strigă Gisèle. Celălalt se înclină cu un
suris pînă la urechi. Aurélien se uita la el repetînd vor-
bele lui Morel : știi cum e ea, intră în comitete... Nu
numai ținutul ăsta avea adîncimi de nebănuît, aveau și
oamenii. O a doua lampă împînzi deodată o atmosferă
aproape veselă în încăperea unde se zări un portret de
femeie din timpul lui Félix Faure⁴, și o diplomă de la
Jocurile Florale⁵, pe care verișoara le comentă, de dragul
lui Aurélien. El n-o scăpa din ochi însă pe Bérénice pe

¹ Din mișcarea concentrată în jurul ziarului *Action Française*, condus
de Léon Daudet și de Charles Maurras. Acesta din urmă îndeosebi teore-
tician al regalismului și al reacțiunii franceze. De la el s-au adăpat pro-
motorii celor două fascism : italian și german.

² *Langue d'oc* — grup de dialecte care se vorbeau (în evul mediu) în
regiunile din Franța din sudul Loarei. Din grupul de dialecte ale acestei
limbi face parte și dialectul folosit de Mistral și de felibri, acei poeți tineri,
în număr de șapte, care au fundat o școală literară în Provența (1854).

³ În textul francez : *charabia*, jargonul țăranilor din Auvergne, dar și
o vorbire, amestec de cuvinte felurite, grosolan de necorectă.

⁴ Om de stat francez (1847—1899), președinte al Republicii (1895—1899).

⁵ Concurs literar (de poezie și de elocință) la Toulouse, datînd din se-
colul al XIV-lea ; laureații primesc premiul în flori de aur și de argint.

cînd ea vorbea cu spaniolul. Săltă din umeri. Ce-i trece prin minte oare ? Pe neprevăzute începu muzica.

Un piano se trezise în penumbra acestei bucătări sub o sumedenie de caiete de piese muzicale, printre care o jardineră de faianță se clătina. Gaston cînta din Chopin, preludiul la Minorca. „Ceva jaz !“ strigă Gisèle, și întorcîndu-se spre Leurtillois : „Nici nu-ți închipui, căpitane, cît de rococo e Gaston : nici tu fono, nici tu radio nimic aici ! — Ah, nu, protestă el de la pianul său : „radio nu !“ Într-adevăr, erau sătui pînă în gît și de radio, de ceea ce cînta acesta în fiecare zi... „Îți amintești, în primăvara trecută, aici, zicea Morel către Gisèle, de tot liliacul înflorit...“ Gisèle își amintea fără doar și poate, însă vinul ăla natural, care va să zică nu vine ? De la pian, Gaston spuse că Antonio se dusesse să-l aducă. Îi aducea, de-altminteri, împreună cu Bérénice care îl însoțise. „De cînd Bérénice vorbește spaniolește ? — O, răspunse verișoara, a învățat ! Bérénice învață tot timpul cîte ceva... cînd steno... cînd limba spaniolă...“ Socotește că asta e bine sau e rău, verișoara ? Cu neputință de ghicit. Pianul se opri pe neașteptate. „La masă !“ chemă Gisèle.

Erau pe masă cireșele, pișcoturile, o brînză albastră și vinul alb. Ce-i drept, vinul alb răscumpăra deplasarea. Gaston punea pe masă o drojdie veche, bună de să dai cu căciula-n cîini, și ceva maraschin ¹ pentru doamne, este acela al lui Morel, de altminteri, dar toată lumea fu de părere să se bea și să se răzbea din vinul alb. Dacă oare căpitanul ar dori să ia cu dînsul două sticle pentru popota sa ? Nici pomeneală despre refuz. Morel vorbea, vorbea mult. Despre război, despre faianțe, despre amintirile pe care le și avea cu Gisèle. Verișoara cam cherchelită îngîna o melodie prinsă dintr-un film, din care film anume ? Cu Henri Garrat... Unde el era student și apoi pleca în provincie... Gaston îi arăta lui Aurélien un vechi album de familie, fotografii de-ale tatălui său...

¹ Lichior de cireșe, cu gust acru înțepător, din regiunile mediteraneene.

inse a recita, cu capul lăsat pe spate, un poem în ovensală, după cît i se păru lui Leurtillois, mi-ți-l reclama sforăitor... Aurélien se prefăcea c-ascultă, stă-rea cu ochii pe Bérénice, mută, care privea în gol, fărî-țiînd niște uscățele, cu smucituri nervoase în degete. Gi-ele rise foarte tare de mai multe ori. Spaniolul apăru-n ușa deodată și blogodori ceva care îl obligă pe Gaston să întoarcă repede capul. Nu, nu, mulțumesc, Antonio. De afară venea un vuiet albastru, amețitor, obsedant. Niște broaște.

„Nu vi se pare că e cald ?“ zise Bérénice. Cui se adresa ea ? La toată lumea și nimănui. Nu lui Aurélien în orice caz, cel puțin nu în mod mai deosebit. Răspunse Gaston, el, și nu lui Bérénice, lui Aurélien, cu jumătate de gură : „Nu doriți cumva să vedeți grădina ?“ Era într-adevăr cald. Vinul alb ți se urcă la cap. Aurélien străbătu camera a doua, prost luminată de-o diră de licăriri venind de la bucătărie, și o lăsă pe Bérénice să-i treacă înainte. Se opriră la intrarea în grădină. Erau singuri. Nimeni nu-i urmase. Se întunecase tare, nu era lună, în nopțile acelea. Grădina era o fîntină de întunecime între niște castani. În toată lungimea cu absurditatea celor două late ziduri joase care o mărgineau, cu niște cîmpuri întrevăzute în zare. Un fel de boschet de cîrciumă periferică într-un colț, cu o bancă, o masă rotundă. Toate astea lăsate de izbeliște, buruieni înalte pe alee, cei cîțiva castani rostogolindu-și castanele cu învelișuri spinoase pe sub picioarele trecătorilor.

Înaintau unul lîngă altul, fără să scoată o vorbă, ca și cum ar fi vrut să pună o lungă distanță între casă și ei. La capătul grădinii, un zid de pietre neregulate ca formă, nelegate prin ciment, înjgheba un balcon de unde se vedea cîmpia. Forfoteala dezordonată a umbrelor nu îngăduia să-ți faci o părere despre peisaj. Răcoarea nu se hotăra să vină. Bîziiu niște țînțari.

— Cum de nu l-au dus, zise Aurélien, pe acest spaniol într-un lagăr de concentrare ?

Nu ținea să capete răspuns. Vorbea ca să-și alunge o neliniște. Peste noapte, Bérénice redevenea gingașa

Bérénice din 1921, el se miră că ea ar fi auzit cituși puțin. O, ba da, îl auzise... Răspundea chiar, fără insuficiență deosebită : „Gaston are legături... A garantat pentru Antonio...” Parcă totul avu rostul să măsoare acea prăpastie dintre dinșii. Aurélien fu prins de fiori. „Ți-e răprietene?” Această întrebare se înălța prin întuneric ca nota unui instrument muzical din întâmplare atins. El ar fi vrut să-i spună... Aveau de ales, unul și celălalt. Tinerețea lor nu se va mai întoarce, era fiecare romantismul celuilalt. N-ar fi putut face nimic pentru ca lucrurile să se petreacă altminteri. El zise : „Bérénice...” și acesse nume muri pe încetul în tăcerea a tot ceea ce nu spunea a tot ceea ce pierduse prilejul pe totdeauna să spună.

— Ai copii, făcu ea. Cît e de ciudat, și cît e de minunat. Te invidiez. Mi-ar plăcea să-i văd. Poate că băiatul îți seamănă, că micuța are gesturi de-ale dumitale.

El șopti : „Băiatul îmi seamănă...”

Ceva zbură prin aer, nu prea departe de capetele lor. El mai mult întrevăzu decît văzu că Bérénice își duse mîna la cap. Oare înțelese ea, și la ce bun, că el surprinsese această mișcare : „N-or fi niște lilieci?” întrebă ea. El nu știa nimic. Își exprimă părerea : „Nu cred”.

Se gîndea ea într-adevăr la copii? Era de-ajuns de întuneric ca să nu mintă. Aurélien ar fi ținut să-i spună totul, chipurile, ca să facă față situației. Toată viața lui suferise fiindcă nu făcuse față situației, dar niciodată nu-i trecuse un fier ars prin inimă... fiindcă nu făcuse față situației...

„Uite, Bérénice, aici, în această grădină, în această noapte cu atîtea buruieni, s-ar cuveni...” Vrusese să spună : „Să-ți iau mîinile într-ale mele”. Dar nu spuse nimic. Ea nu-i ceru să-și termine fraza. Poate ar fi sfîrșit-o ea în locul lui, dar în ce fel? Ce aștepta să facă el, căruia ea îi sfîrșise în gînd fraza, și el nu făcea, și n-avea să facă, deoarece nu știa că tocmai asta aștepta din partea lui... ori cel puțin că spera ca el să facă.

Îl bătuse gîndul să spună : Să-ți iau mîinile într-ale mele. Nu spusesese. Acum era prea tîrziu, și apoi alte vorbe

le împinseseră de umeri pe-acestea, alte vorbe nerostite, care cădeau unele peste altele în tăcere, ca petalele unui trandafir pe care îl desfoi. Și totuși, și totuși. El își luă răspunderea să recurgă la vorbe mai grave. De data asta nu spuse : Bérénice, fiindcă se temea ca încă o dată acest nume să nu-l oprească locului, ca o piatră prea grea de urnit, ca un parfum care taie vocea.

— Dumneata mi-ai fost ceea ce am avut mai bun, mai profund în viață... Nu, nu mă întrerupe, mi-e și așa destul de greu să mă hotărâsc... Dumneata singură mi-ai umplut inima de cîntec toată viața... și dacă vreau totuși să am asupra vieții mele o privire generală... Vreau să spun... mă vei înțelege ? Căutăm să ne justificăm în proprii ochi... Îmbătrânim. Nu se poate să nu ne izbutească romanța. Nu vom îngădui, nu-i așa ? Am noaptea ce vine în fața mea, nu se poate să fie fără vis... ori mai rău, cu regretul după un vis năruit... singurul vis...

Ce voia el să spună exact ? Se părea că ea nu stătu la îndoială cînd, după o tăcere, zise cu un glas venind de departe : „Nu vorbești decît despre dumneata...” El înțelese greșit. Răspunse că vorbea și despre dînsa. Ea vruse să spună că i se părea ciudat ca Aurélien să aibă și alte gînduri decît cele despre înfrîngere, despre această aventură cumplită a tuturor, a Franței... Numele de Franța lui Leurtillois parcă îi sună fals, plin de emfază, în această gură invizibilă de care își amintea că avea la buze ca două mărunte tăieturi verticale. Revăzu masca înecatei, de-odinioară, acei pomeți... Și apoi iată că ea spunea : Franța... El simți în acea clipă o iritare care nu-și avea explicația. Asta îl tulbura, asta o distrugea pe Bérénice a sa, asta măsura distanța dintre păpușa din amintirea lui și acea femeie vie, asta măsura douăzeci de ani pe care îi trăise departe de el... Toate cîte se petrecuseră în acești douăzeci de ani. Toate cîte îi des-părțeau. Bérénice vorbea :

— Te-ascult pe dumneata, pe dumneata și pe ceilalți... Cînd un subiect de conversație vă cade mană din cer, ah, vă merge gura ca o moară stricată !... Vă ascult ! Prea-

fericiți ca să bateți cîmpii ori ca să vă distingeți... tot de-o seamă... bărbații... Aveți satisfacția datoriei împlinite... V-au mobilizat... V-ați făcut datoria... Așadar ce vi se impută ? Acum, s-a isprăvit, s-a isprăvit : vă lăsați compleșiți... E ca și cum nu v-ați mai bărbieri din pricina înfrîngerii... Iată-vă la cămașă, fără haină, în viață...

— Dar... Bérénice, bineînțeles că s-a isprăvit... Ce-ai vrea oare să spunem, să facem ? Nu se poate totuși să ne spargem capul de toți pereții !

— De ce nu ? În fine, dacă nu vi l-ați spart de data asta, e sigur că n-o s-aveți nici cel mai slab noroc să vi-l spargeți vreodată. Preascumpele voastre capete ! Recunoașteți că ați scos un „uf“, cînd ați înțeles că se sfîrșise ?

— Mai întii, încă nu s-a sfîrșit...

— Încă nu ? N-ați auzit-o din gura ăluia ?

— Care ăluia ?

— A Mareșalului... Copiii mei... cu lacrimile în glas, ah, bunul Dumnezeu !

— Nu vorbi așa. A fost uimitor, acest bătrîn... și apoi ce voiai să facem, la urma urmelor ?

Ea nu răspundea. El triumfă :

— Acum, vezi bine că...

Ea izbucni furioasă :

— Ce-aș fi vrut ? Să rezistați ! Să vă bateți !

— Dar ne-am bătut.

— Da, niște nenorociți... Care au crezut că era cu tot dinadinsul... În timp ce...

— Nu te înțeleg : spui un lucru, apoi spui un altul... Nu sînt destui morți, cîți sînt, pentru dumneata ?

— Sînt pînă acum destui morți pentru ca nimeni să n-aibă dreptul să-i trădeze, să se poarte așa încît ei să fi murit degeaba...

— Va să zică ar fi trebuit să ne lăsăm uciși în masă...

— Să vă bateți, repet, să vă bateți ! Cînd te gîndești că n-a fost apărut Parisul !

— După dumneata, ar fi trebuit să îngăduim să se distrugă Parisul ! Da ? Ei bine, mulțumesc.

— Ar fi fost mai bine să se distrugă Parisul.

— Ți-e ușor să vorbești, trăind în R...

— Nu fi nerod. Poți să iubești Parisul din R... la fel ca din Lille sau din Paris chiar... și mâine dacă vor fi în R...

— Ai vrea s-ajungi una cu cenușa acestui R... ?

Se miră el însuși de acest ton de zefleMEA. Reîncepu venindu-și în fire : „Ce-am ajuns noi să spunem ?“

Iar Bérénice :

— Spunem singurele lucruri care trebuie să fie spuse astăzi... în această noapte... nu, nu protesta, nu spune că ai vrea să-mi vorbești despre dragoste... ca odinioară !

Cîtă amărăciune se cuprindea în aceste două ultime vorbe, după o pauză. Dacă Aurélien, încrezîndu-ne spuselor lui Gaston, fusese întreaga sa viață în decursul acestor ani morți, cum de se întîmpla că astăzi, între Bérénice și el se interpuse o lume, mai rău decît o viață ? O lume de gînduri de-aseMenea. De gînduri pe care el le socotea drept ridicole, primare, dar care nu erau decît mai izbitoare, mai obsedante, ca un parfum vulgar pe care l-ar fi aflat asupra-i, spre dezonoarea ei, pîngărind amintirea idealizată pe care el o purta în suflet despre ea. Aurélien rupse tăcerea : „Bérénice... te lăsasem, lăsasem o fetiță pasionată, spontană, neștiutoare de cele ale lumii, oh, atît de adînc străină de această lume unde oamenii se bat, se opun unii altora, s-aruncă în circa ideilor, idei care ascund prost interese, uneltiri... și apoi, reîntîlnesc o femeie care aduce aceeași pasiune pe care o dăruia vieții... acelor lucruri pătate... nelimpezi... acelor lucruri care au constituit boala noastră... tot atît de ușor îmbătată de vorbele goale care mînau mulțimile noastre, pe cît, odinioară, fetișcana era de-o priveliște din Paris, de-o înserare, de-un cîntec...“

De ce oare vocea lui avea nevoie să devină rugătoare ? Ce punea în ruga lui ? El nu-și dădea seama de nimic, el însuși, iar Bérénice avu senzația unei note false, a unei ipocrizii. Nu se mai afla între ei tinerețea ca să le dea iluzia aceluia acord minunat, căruia și unul și celălalt îi

purtau totuși amintirea preaslăvită. Bérénice avea dreptate : despre ce-ar fi putut vorbi ei în noaptea aceasta. Vorbele pe care le așteptaseră în chip nedeslușit unul de la celălalt ca pe niște pîlcuri difuze de stele se dizolvau în întuneric. Acele vorbe tulburătoare care, rostite, ar fi sunat a minciună. Așadar era mai bine să nu meargă mai departe.

O voce strigă prin dreptunghiul de lumină plutitoare de la ușa de la spatele lor : „Cine vrea armaniac ? Vreți armaniac, voi, îndrăgostiților ?“ Se rîdea înăuntru, din pian se cînta într-aiurea, apoi vocea lui Gisèle se înalță, o voce de-acelea care capătă contur după cîteva note. Un cîntec demodat întrucîtva, deocheat, scandat, în stilul jazului francez :

Ce așteptăm oare ca să fim fericiți !

„Nu ți se pare că o să plouă ?“ întrebă Bérénice. Era o atmosferă apăsătoare, într-adevăr. Aurélien nu se înduplecă s-accepte că vorbele acestea însemnau : *Să intrăm înăuntru*, și zise pe tonul ursuz cu care o sîcîise mai adineauri : „Ce te mină pe dumneata să te interesezi de acești spanioli, de acești roșii ?“ Ea nu păru să-și fi căutat răspunsul care veni cu repeziciune : „Nenorocirea lor...“ zise, și asta îl supără. „Uite, replică el, nenorocirea celor în greșeală nu e decît dreptatea... — Vezi, făcu ea, aceleași vorbe au să spună germanii despre a noastră...“ Se adînci o gaură largă de tăcere în acea dantelă neagră care îi împresura. Apoi vocea lui Bérénice păru să urce anevoie malul în pantă iute al unui fluviu : „Nu mai e într-adevăr nimic comun între dumneata și mine, scumpul meu Aurélien, nimic... Nu înțelegi ? Mă întreb de ce-a trebuit să ne mai reîntîlnim astăzi... Poate pentru asta tocmai, pentru ca să aflăm asta tocmai, și ca s-o luăm cu noi fiecare văzîndu-și de drumul său...“

Fraza se pierdu șoptită. Inima lui Aurélien se zbătea cu putere. Un amestec groaznic de sentimente. Sila de-a se simți judecat, siguranța de-a avea dreptate, mînia așijderea de-a redescoperi, în locul tinerei femei din amintirea lui, pe această persoană cu scaun la cap... Nu pot

...feri ființele cu scaun la cap... Amintirea neveste-sei, merețea, frăgezimea neveste-sei se abătura din nou ca adiere asupra minții lui. Ah, fir-ar să fie, Georgette nu era așa, ea. I se păruse uneori mărginită, intelectualizată vorbind. Era nedrept. O femeie are un alt soi de inteligență... Când ele se amestecă unde nu le fierbe oala...

— Așadar ne vom fi spulberat amintirile, iată totul...

Aurélien spunea acestea cu nepăsare în glas. Primi totuși în adâncul inimii răspunsul :

— Iată totul...

Cînd te gîndești că putuse visa s-o ia cu el pe această Bérénice, să rupă cu toate din jur din pricina ei, din pricina acelei vechi povești de optsprezece ani ! Avea febră, ce-i drept... Oricum, se gîndi, nu poți să rămii învins. Și apoi un alt înțeles al acestei fraze îl izbi, amar, în chip ironic, și avu un rîs uscat, scurt.

„Îți vine a rîde ?“ întrebă Bérénice. El se scuză : „Nu, un gînd... altceva... Nu-ți face inimă rea de fel, duminică, că asta e totul ?“

De data asta, ea lăsă să plutească întrebarea prin întuneric.

— Nu... ba da... S-ar putea vorbi și cu nepăsare... dacă n-ar fi pe lume acest stupid orgoliu masculin, pe care dumneata îl ai ca și ceilalți... scumpul meu Aurélien...

Observă că avea un fel al ei, de data aceasta ca și mai înainte, de-a apăsa pe acest *scumpul meu*, și nici-decum provocator sau agresiv : ca și cum ar fi vorbit unui mort...

„Scumpul meu Aurélien...“ repetă ea. Și era foarte posibil că plîngea.

VIII

Armaniacul era surpriza lui Gaston : îl rezervase, după acel maraschin și după acea drojdie, ordinare, drept o lovitură de maestru, drept o lovitură de teatru din acea seară. Urmărilor erau evidente. Începînd cu Morel senti-

mental, sentimental de necrezut, iar Gisèle, o la la ; n
mai vorbesc despre verișoara... Totuși era tîrziu și, tîn
scurt frazele duioase ale soțului său asupra ciudatelo
împrejurări, asupra evenimentelor nemaipomenite car
fuseseră necesare ca să-l aducă în R... pe D-l Leurtillois
cu lumina aceea prea drăgăstoasă în ochi asupra ei
Bérénice zicea că era tîrziu, și că după toate era și război
Gaston răspunse că evident circulația era interzisă pe
șosele, dar că oamenii aveau pe cap destule alte griji
iar verișoara declama din *Polyeucte*, de ce din *Polyeucte* !
fiindcă știa pe dinafară din *Polyeucte* și nu din *Ocupă-te*
de Amélie.¹

Se așezară în hodoroaga de mașină prăfuită, și cînd
Gaston o porni din loc mi ți-i săltă în lături pe toți,
într-așa chip încît parcă era la mijloc o glumă. Ocupa-
seră locurile de la venire. Și ca și cum nimic nu s-ar fi
întîmplat, brațul lui Aurélien înconjură umerii doamnei
Morel. Se învoiseră în mod tacit să facă toate gesturile
care se așteptau din partea lor pentru a tăia scurt cere-
rile de explicații. Morel murmură : „S-au reîntîlnit, Gi-
sèle, s-au reîntîlnit ! Trebuie să ai credință-n Dumnezeu !“
Vorbele astea agitară în chip bizar umerii lui Gaston, iar
verișoara încerca s-atingă parbrizul susținînd că, după
cum are strălucirea sticlei, are și fragilitatea ei...

Tot peisajul de-a-ndăratelea, itinerarul mersului în
sens contrar, se descolăcea din umbra frunzoasă ca
să apuce din nou pe acel drum străjuit de copaci mai
puțin îndesați, pe acea unduire printre vîlcele și coline
pe unde șerpuia Wisnerul. Nu mai era atît de cald, cerul
se întunecase, nori groși vor fi alergînd fără îndoială prin
fața stelelor. Gaston conducea cam enervat. Nu se poate
spune că era aghesmuit. Doar zorul de-a ajunge acasă
îi dădea ghes să conducă întrucîtva nervos. Ciudățenia
acestui drum, străbătut din nou, obișnuit celorlalți, Au-
rélien o cunoștea tocmai într-atît încît să împărtășească
enervarea aceluia care îi conducea. Negreala cerului de

¹ Plesă de teatru boulevardier.

semenea. Se înfundau în întunecimi. După acele nopți de mers în convoi, era o ciudată senzație să călătorească în huruitura unei daradaice de sine stătătoare, zdruncinătoare, care nu limita în salturile sale trupul lung înecat, prelungit peste cît putea cuprinde vederea omenească în necunoscuta primejdie. Aurélien își dădea silința să nu mai gîndească. Se întorcea în R... și asta era totul. Oboseala, îngreuiată și de alcool, avea cuvînt mai puternic decît rețeaua de amintiri, decît frînturile de idei din craniul său. Simțea un cîrcel în brațul dimprejurul umerilor lui Bérénice. Degetele acestei mîini îi păreau îndepărtate și furnicate de durere. Totuși nu le mișca. Ce se petrecea oare în sufletul acestei femei mute? Acest divorț între ei acoperit de-o absurdă minciună, de îndoielnica înduioșare a celorlalți, care nu prea fuseseră lămuriiți... Se gîndi dintr-un moment într-altul că povestea lor, această nereușită completă a dragostei lor, această negare a dragostei de către viață, și de asemenea această iluzie a dragostei de neînțeles, renăscînd din cei optsprezece ani de uitare progresivă... se gîndi... ori la ce se gîndea nu ajungea să formuleze pînă la capăt, să se lămurească pe el însuși, își încordă puterile împotriva gîndurilor... Haida de : să se vorbească despre nereușita dragostei în legătură cu o asemenea poveste, întreruptă de la începutul său, și cu o viață întreagă între ea și mine, fără să ne gîndim la ea aproape... nu, nu e adevărat, eu m-am gîndit la ea într-una... Totuși, nu e ca și cum... Zdruncinăturile îi aruncau pe toți unul asupra altuia cu o stinghereală sporită. Același sentiment îl are cineva într-un pat cu o femeie după ce s-a certat bine cu ea, dar lîngă care doarme totuși... Zdruncinăturile... Optsprezece ani de uitare. Progresiv, dar de uitare... Se gîndea... Se gîndea : întreaga viață... întreaga mea viață... în mod absurd înduioșat de el însuși... cum sînt înduioșați inșii de-acolo de ei amîndoi din greșeală... Poate tot din greșeală se înduioșa și el de sineși. Într-o noapte ca asta. Cu tot ceea ce se petrece în țară. Aurélien se simțea ca un animal în furtună, prost adăpostit de frun-

zișul unei păduri. Povestea lui personală în această poveste. Din cale-afară de nesuportat, din cale-afară de importantă totodată. O diversiune într-un incendiu. Se auzea un zgomot surd din depărtare. Se îndreptau spre acel zgomot. „Auzi ?“ îi strigă Gaston. Da. Niște care de luptă, s-ar părea, niște care. Ce-o fi oare ? Divizia se întoarce poate sau părăsim noi orașul ? Zgomotul se pierdea, după ce fusese în creștere, se atenua în bumbacul întunericului. Nu va fi fiind desigur tare departe de R... Tăcerea lui Bérénice apăsa printre dinșii. Cei așezați dindărăt încercau să spună cîte ceva. O schimbare de viteză, mașina dă s-o ia la goană pe șoseaua mare la răspîntie. Și cînd colo.

„Ce-o fi oare ?... Ce-o fi însemnînd oare asta ?... Ce se petrece ?“ Vocile se încrucișează, se sparg în vuietul frînei, o abatere bruscă a mașinii... Mitralierele. Zgomotul de pitpalac al mitralierelor cu focul la dreapta noastră. „Am pățit-o, gîndi Aurélien, sînt rănit.“ Brațul îi atîrna greu, greu. Nu-l durea. O fi sîngerînd, desigur. Brațul dimprejurul umerilor lui Bérénice. Strigă la Gaston : „Cară-te, nu opri !“ Gaston băgase mașina pe drumul fără pietriș care continua înaintea celui pe care... în sfîrșit, în loc s-o cotească pe șoseaua mare avusese prezența de spirit... Se auzise zgomotul sticlei sparte a parbrizului. Se împrăstiaseră oarecare țandări de sticlă peste ei. „N-ai pățit nimic ?“ întrebă îngrijorarea trezită din beție a lui Morel. „Nu, nu“, răspunse Aurélien. Se temea să nu se oprească dacă spunea că... „Bérénice, Gaston ?“ și Gaston șopti : „Și voi, dindărăt ?“ Dindărăt, verișoara rîdea isteric, asta era totul. Aurélien zise către Gaston : „Accelerează, dragul meu, fie ce-o fi... Știi încotro ne-ndreptăm ? Nu... Principalul este să ieșim din drumul lor...“

— Din drumul lor ? Cine-or fi oare ?

Întrebarea venea de dindărăt. Gisèle în picioare. Stai jos, fir-ai să fii, Gisèle ! Farmacistul o trăsese în jos. Zdruncinăturile erau nemaipomenite.

„Fritzii... bineînțeles !“ zise Aurélien. Nu-și mișca brațul. Va fi pierzînd sînge desigur. Se va fi tras c-o mitralieră, ră îndoiială, din unul dintre acele automobile pe care ei trimit cu patrulă în recunoaștere, ca să cerceteze drumul. Acum, fac asemenea sondaje ca să evite pierderi de trisos, nu stăruie cînd întîlnesc adversarul, se îndreaptă spre stînga ori spre dreapta ca să ne înconjure pe alte drumuri... Îi veni să-și atingă brațul amorțit într-o durere agă...

Gaston înjura. Ceilalți dindărăt aruncau vorbe de înnebuniți : „Oare ne urmăresc ? — Nu cred, poți să vezi ceva, dumneata ?“ Vorbele se adresau lui Leurtillois. El, pipăind, simți umezeala sîngelui care cursese din brațul său pe umărul lui Bérénice. Ea avea să bage de seamă. Îi zise : „Bérénice... nu te speria... — Nu mă sperii“, murmură ea. Era vocea de altădată, vocea dintr-o seară într-un taxi parizian. Aurélien simțea că-l pătrunde un absurd orgoliu de a fi rănit. „Nu e nimic“, șopti el încet vecinei sale. Iar ea : „Știu... nu e nimic...“ într-așa chip încît vorbele îl cam supărară : el putea într-adevăr să spună că nu era nimic, însă ea, cît de ușor lua lucrul ăsta ! De aceea rosti ca să audă ea : „Sînt rănit...“ Dar Gaston îl auzise și, cum era lesne de prevăzut, frînă : „Rănit ? — Oh, ușor...“ Leurtillois observă că Bérénice într-una își scăpăta capul spre dînsul.

„E rănit !“ scheună verișoara, dindărăt : „D-l Leurtillois e rănit !“

Gaston scoase lampa din buzunar, și mănunchiulețul de lumină galbenă ca un penel se tîrî mai întîi peste genunchi, apoi sări la obraji, căutînd ceea ce era de văzut. „Brațul“, zise Leurtillois, ca să călăuzească lumina.

Și lumina căzu peste mîna atîrnată, peste acea îmbrățișare de falși îndrăgostiți, peste brațul însîngerat care o susținea pe Bérénice, și sîngele curgînd împînzise rochia, iar capul lui Bérénice era înclinat.

— Bérénice !

Strigaseră toți împreună. Mîna validă a lui Aurélien îi ridică fața. Avea ochii pe jumătate închiși, un surîs, surîsul Necunoscutei de pe Sena... gloanțele îi străbătuseră trupul

ca un lung colier ucigător. Era moartă. Aurélien văzu numai
maidecît că era moartă.

— Și eu, zise el, eu vorbeam despre brațul meu !

Noroc că nimeni nu-l auzise. Gisèle izbucni în hohot
iar burtosul farmacist țipa și gema : „Nicette, nu e ad
vărat ! Nicette !“

Lumina se stinsese. Vocea fără timbru a lui Gaston
îngîină :

— Acum trebuie s-o ducem acasă...

Lector : MARCEL ADERCA
Tehnoredactor : AURA IONESCU

Coli tipo : 38

Tiparul executat sub comanda nr.
11 009 la Combinatul Poligrafic „Casa
Scintei”, Piața Scintei nr. 1
București
Republica Socialistă România

